Világ proletárjai egyesüljetek!

LENIN

MŰVEI

6

AZ OROSZNYELVŰ KIADÁS
AZ OK(b)P IX. KONGRESSZUSÁNAK
ÉS A SZOVJETEK
II. ÖSSZSZÖVETSÉGI KONGRESSZUSÁNAK
HATÁROZATA ALAPJÁN JELENIK MEG

V. I. LENIN

MŰVEI

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST

V. I. LENIN

MŰVEI

6.

KÖTET

1902 január—1903 augusztus

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1953

Az orosz eredeti címe:

ИНСТИТУТ МАРКСА–ЭНГЕЛЬСА–ЛЕНИНА ПРИ ЦК ВКП(б)
В. И. ЛЕНИН. СОЧИНЕНИЯ
ИЗДАНИЕ ЧЕТВЕРТОЕ. ТОМ 6. ГОСПОЛИТИЗДАТ 1950.

Lenin műveinek magyar kiadása a moszkvai Marx—Engels—Lenin Intézet által sajtó alá rendezett negyedik orosznyelvű kiadás nyomán, a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata alapján jelenik meg.

ELŐSZÓ

A hatodik kötet Leninnek 1902 január és 1903 augusztus között írott műveit tartalmazza.

A kötet tartalmazza az „Anyag az OSzDMP programmjának kidolgozásához" c. lenini írásokat, amelyekből kitűnik, miképpen harcolt Lenin az „Iszkra" szerkesztőségében a munkásosztály pártja forradalmi programmjának kidolgozásáért.

A kötet tetemes részét az agrár-parasztkérdéssel, valamint a munkásosztály és a parasztság szövetségéről szóló tanítással foglalkozó művek alkotják, például: „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja", „A falusi szegénységhez" c. brosúra és más munkák.

A nemzeti kérdés kidolgozásával, a burzsoá és a kispolgári nacionalizmus elleni harccal foglalkozik Lenin „A nemzeti kérdés programmunkban", „Szüksége van-e a zsidó proletariátusnak «önálló politikai pártra»?" c. munkájában és más írásaiban.

Ebben a kötetben vannak Lenin következő eszerellenes művei: „Forradalmi kalandorkodás", „A legfőbb tézis az eszerek ellen", „Miért kell a szociáldemokráciának elszántan és kíméletlenül harcolnia a szociálforradalmárok ellen?" és más munkák.

„Az önkényuralom inog...", „Sztruve úr, akit munkatársa leleplezett", „Politikai harc és politikai intrika" c. cikkekből látjuk, hogyan harcolt Lenin a burzsoá liberalizmus ellen.

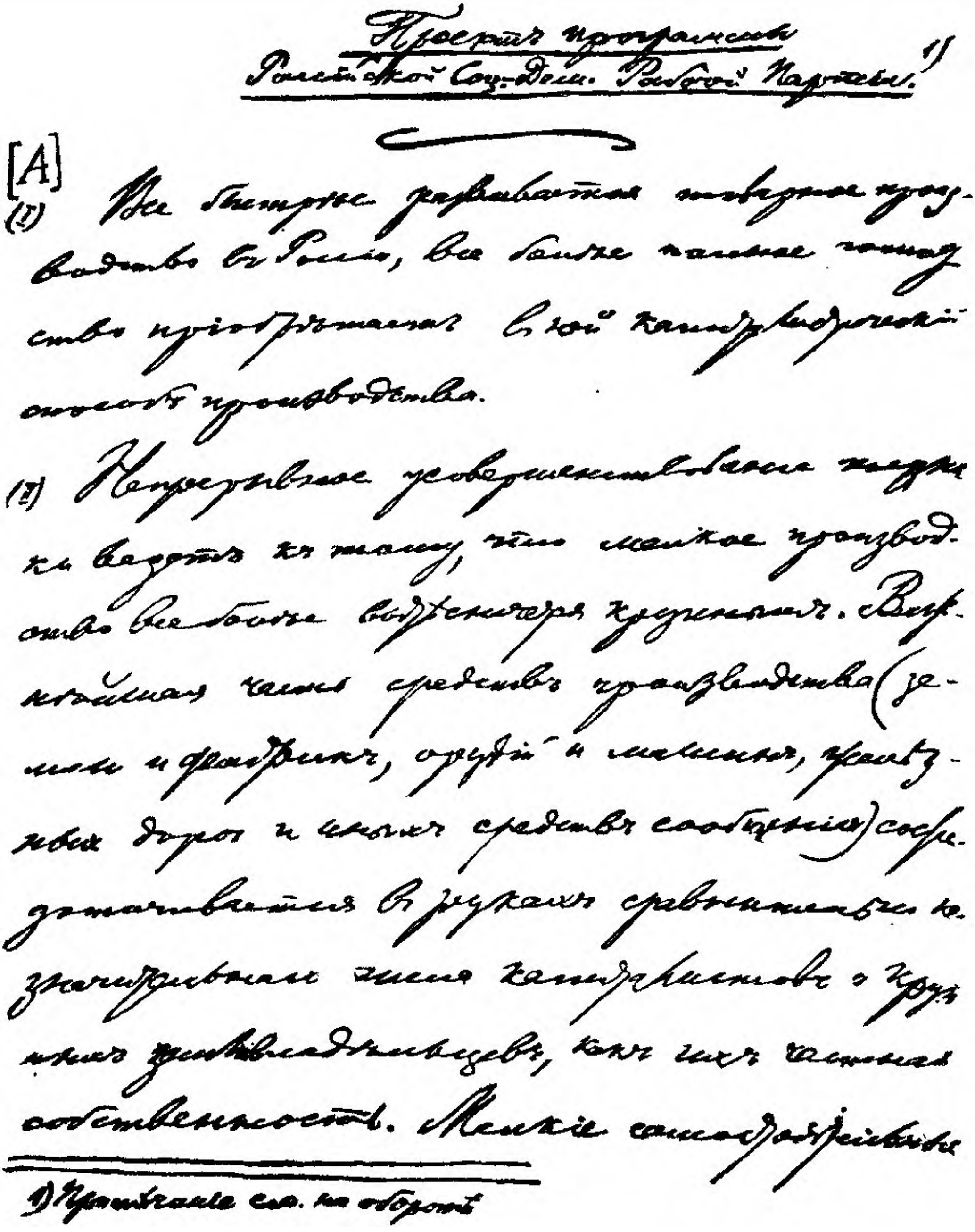
A „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról" és „Az OSzDMP szervezeti szabályzatának tervezete" a marxista párt szervezeti elveinek kidolgozásával foglalkozik.

A kötet tartalmazza „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt bizottságainak és csoportjainak az országos pártkongresszus elé terjesztendő jelentéseihez“ c. munkát, valamint Leninnek a II. kongresszus számára készített határozati javaslatait és kongresszusi hozzászólásait, amelyek rávilágítanak Leninnek a pártkongresszus előkészítése és levezetése érdekében kifejtett tevékenységére.

Ebben a kötetben jelennek meg először a Művekben Lenin következő munkái: „A tüntetésekről“, „A szociáldemokrata mozgalom feladatairól“, „A legfőbb tézis az eszerek ellen“, „A középiskolai tanulókhoz“, „Töredék egy eszerellenes cikkből“, „Az Oroszországi Szervező Bizottság felhívása a Ligához, a Szövetséghez és a Bund Külföldi Bizottságához“, „Marxista nézetek az európai és az oroszországi agrárkérdésről“, „Egy eszerellenes cikk tervezete“, „Első beszéd a párt szervezeti szabályzatának megvitatása során“, „Beszéd a tanulóifjúsághoz való viszony kérdéséről“, „A Bund nacionalizmusának legújabb vívmánya“.

ANYAG AZ OSzDMP PROGRAMMJÁNAK KIDOLGOZÁSÁHOZ[1]

A megírás ideje: 1902 január—április.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" II. köt. 1924.

Проектъ программы Россiйской Соц.-Дем. Рабочей Партiи.[1]

[A]

(I) Все быстрѣе развивающееся товарное производство въ Россiи, все больше и больше господство прiобрѣтаетъ въ ней капиталистическiй способъ производства.

(II) Непрерывное усовершенствованiе техники ведетъ къ тому, что мелкое производство все более вытѣсняется крупнымъ. Все большая часть средствъ производства (земли и фабрикъ, орудiй и машинъ, желѣзныхъ дорогъ и иныхъ средствъ сообщенiя) сосредоточивается въ рукахъ сравнительно незначительнаго числа капиталистовъ и крупныхъ землевладѣльцевъ, какъ ихъ частная собственность. Мелкiе самостоятельные

1) Примѣчанiе см. на оборотѣ

Lenin. „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt programmtervezete“. A kézirat első oldala. — 1902

Kisebbítve

MEGJEGYZÉSEK PLEHANOV ELSŐ PROGRAMMTERVEZETÉHEZ

PLEHANOV SZÖVEGE	LENIN MEGJEGYZÉSEI
I. A mai társadalom fő gazdasági sajátossága az, hogy ebben a társadalomban kapitalista termelési viszonyok uralkodnak,	1. oldal. 1. sz. — A kapitalizmus nem „sajátossága" a mai társadalomnak, hanem gazdasági *rendszere*, *formája* stb.
vagyis hogy az áru termelésének és forgalmának eszközei a tőkések igen kisszámú osztályának birtokában vannak,	2. sz. — A termelési eszközök nemcsak a tőkések, hanem a földbirtokosok és a kistermelők birtokában is vannak.
míg a lakosság többsége proletár,	3. sz. — A proletariátus sok országban nem a lakosság többsége.
akinek munkaerején kívül semmije sincsen, és csak úgy tarthatja fenn magát, hogy eladja munkaerejét.	4. sz. — A proletariátusnak vannak bizonyos fogyasztási cikkei (és részben termelési eszközei is).
Ennek következtében függő helyzetbe kerül, bérmunkássá válik és munkájával jövedelmet hoz létre a tőkéseknek.	2. oldal. 5. sz. + a földbirtokosoknak.
II. A kapitalista termelési viszonyok uralmának területe egyre jobban kiszélesedik an-	A 2. oldalhoz. Nem a technika tökéletesedése, hanem a magántulajdon sajá-

nak arányában, ahogy a technika szakadatlan tökéletesedése

títja ki és verelendet* a kistermelőt.

növeli a nagyüzemek gazdasági jelentőségét, és ezáltal

6. sz. — „és ezáltal“ ? ? A technika fejlődése egymagában nem *növelheti* a nagyüzemek gazdasági jelentőségét. A technika fejlődése (+számos gazdasági átalakulás, például az elhelyezés feltételeinek megváltozása etc.**) következtében a kisüzemet kiszorítja a nagyüzem.

csökkenti az önálló kistermelők számát, szűkíti a társadalom gazdasági életében betöltött szerepüket,

6—7. sz. — A kapitalizmus nem mindig „*csökkenti* a kistermelők *számát*“ (viszonylagos, nem pedig okvetlenül abszolút számát, különösen Oroszországban nem).

(Kisajátítja és lesülylyeszti, nyomorba dönti . . . a kapitalizmus — a kistermelőt.)

2. oldal. 7. sz. Szűkíti a kistermelők szerepét = növeli a nagyvállalatok gazdasági jelentőségét (egy és ugyanaz).

helyenként pedig egyenesen a nagyvállalkozók vazallusaivá és adófizetőivé teszi őket.

8. sz. — Egyenesen — törlendő. Nincsen utalás arra a folyamatra, amellyel a termelő különválik a termelési eszközöktől.

---

* — dönti nyomorba. — *Szerk.*

** — et cetera — stb. — *Szerk.*

III. A kapitalista termelési viszonyok egyre erősebb nyomást gyakorolnak a munkásosztályra, minél inkább a munka termelékenységét fokozó technikai haladás nemcsak megadja a tőkéseknek azt az anyagi lehetőséget, hogy fokozottabb mértékben kizsákmányolják a munkásokat, hanem valósággá is változtatja ezt a lehetőséget azáltal, hogy a munkaerőkereslet viszonylagos csökkenését okozza, a munkaerőkínálat viszonylagos és abszolút növekedésével egyidejűleg.

Az eredeti tervezet 3. oldala.

9. sz. + a kistermelőkre (a parasztokat általában külön kell említeni).

10. sz. — idézi elő vagy arra vezet.

3. oldal — rendkívül népszerűtlenül, elvontan van kifejezve. Sokkal jobb az „Erfurti programmban“[2]: „. . . egyre nagyobb tömegeket ölel fel a felesleges munkások serege“ — „fokozódik létük bizonytalansága“.

IV. A munka termelékenységének fokozódása nemcsak hogy nem emeli a munkaerő árát, hanem ellenkezőleg, igen gyakran közvetlen oka csökkenésének. Ilymódon a technikai haladás, amely egyértelmű a társadalom gazdagságának gyarapodásával, a kapitalista társadalomban arra vezet, hogy fokozódik a társadalmi egyenlőtlenség, növekszik a vagyonosok és a nincstelenek között fennálló távolság, fokozódik a munkásoknak a tőkésektől való gazdasági függősége.

4. oldal — „a munkaerő ára“ igen gyakran csökken (szintén igen elvontan van kifejezve; = nő a kizsákmányolás, az elnyomás, a nyomor, a lesüllyedés). „Ilymódon“ arra vezet, hogy fokozódik az egyenlőtlenség. Ezek szerint az egyenlőtlenség fokozódását *csak* a bérmunkás *kizsákmányolásának* fokozódása (növekedése) idézi elő, holott ennek oka:

1) a kistermelők kisajátítása + 2) a kistermelők elnyomorodása + 3) a kizsákmányolás fokozódása +

4) a tartaléksereg növekedése.

V. Minthogy a kapitalista társadalomban ez a helyzet, és minthogy a kapitalista országok egyre fokozottabb mértékben vetélkednek egymással a világpiacon, az áruk elhelyezése szükségképpen elmarad az árutermeléstől, s így időszakosan többé-kevésbbé éles ipari válságok törnek ki, amelyek az ipari pangás hosszabb-rövidebb időszakaival járnak együtt, ez a pangás pedig még nagyobb mértékben

5. oldal. Szükséges-e, hogy a programmban utaljunk a válság *okaira?* Ha igen, a fogyatékosság az, hogy 2 ok szerepel: 1) fokozódik a társadalmi egyenlőtlenség („minthogy ez a helyzet“, 4. old.) + 2) egyre fokozottabb mértékben vetélkednek. Nincsen utalás a válságok fő okára = Planlosigkeit*, egyéni elsajátítás társadalmi termelés mellett.

csökkenti a kistermelők számát és gazdasági jelentőségét,

5—6. oldal: csökkenti a kistermelők *„gazdasági jelentőségét“* — túlságosan elvont terminus. Kisajátítja (= csökkenti a számukat?) és verelendet.

még nagyobb mértékben növeli a bérmunkának a tőkétől való függőségét,

6. oldal — *„bérmunka“?* Nem inkább *bérmunkások?*

és még gyorsabban vezet el a proletariátus és a kistermelők helyzetének viszonylagos, sőt helyenként abszolút romlásához.

6. oldal — a válság következménye — *a helyzet viszonylagos és abszolút romlása.* Nem jobb, ha kereken megmondjuk: munkanélküliség, a munkások és a kistermelők nyomora.

VI. Ugyanakkor azonban, amikor a kapitalizmusnak

* — tervszerűtlenség. — *Szerk.*

ezek az elkerülhetetlen ellentmondásai növekednek és fejlődnek, a mai helyzet egyre nagyobb elégedetlenséget vált ki a munkásosztály körében, kiéleződik a tőkésosztály ellen vívott harca, s a munkásosztály körében egyre többen és egyre gyorsabban felismerik,

7. oldal — elégedetlenséget helyett: *felháborodást.*

7. oldal — a felismerés (— γ) a felháborodás növekedése (— α) és a harc kiéleződése (— β) *mellé* van állítva. Csakhogy α és β ösztönös, γ-t pedig *nekünk* kell belevinnünk.

hogy a munkásosztály csak saját erőfeszítéseivel rázhatja le nyakáról a gazdasági függőség jármát, és hogy e járom lerázásához szükség van szociális forradalomra, vagyis arra, hogy a kapitalista termelési viszonyok megszűnjenek, a termékek termelésének és forgalmának eszközei társadalmi tulajdonba menjenek át.

7. oldal — „csak saját erőfeszítéseivel". Jobb, ha általánosabban fejezzük ki magunkat: *csak a munkásosztálynak a műve lehet* stb.

7—8. oldal. 1) a kapitalista termelési viszonyok megszüntetése ? — Az árutermelés *felváltása** szocialista termeléssel**, 2) a kizsákmányolók kisajátítása, 3) a termelési eszközöknek *társadalmi tulajdonba* való átmenete? a magántulajdonnak társadalmi tulajdonná való változtatása.

VII. A proletariátusnak ez a forradalma az elnyomott és szenvedő emberiség felszabadítását jelenti majd, minthogy megszünteti az ember ember által való elnyomásának és ki-

* Ahogy a 9—10. oldalon le is van szögezve.
** Meg kell magyarázni, milyen ez a szocialista termelés.

zsákmányolásának minden formáját.

VIII. Hogy a proletariátus a kapitalista árutermelést a társadalom szükségleteinek kielégítése és a társadalom valamennyi tagja jólétének biztosítása céljából a termékek termelésének szocialista szervezetével válthassa fel, hogy végrehajthassa forradalmát,

9. oldal — homályos* „a társadalom szükségleteinek kielégítése és a társadalom valamennyi tagja jólétének biztosítása céljából". *Ez kevés* (v. ö. „Erfurti programm": „a legnagyobb jólét és a mindenirányú harmonikus tökéletesedés").

kezében kell lennie a politikai hatalomnak, amely a helyzet urává teszi, és módot ad neki arra, hogy kíméletlenül lerombolja mindazokat az akadályokat, melyek nagy célja elérésében útját állják. Ebben az értelemben a proletariátus diktatúrája a szociális forradalom elengedhetetlen politikai feltétele.

9. oldal. A „helyzet ura", „kíméletlenül lerombolja", „diktatúra"??? (Mi beérjük a szociális forradalommal.)

IX. A nemzetközi csere és a világpiac fejlődése azonban olyan szoros kapcsolatot teremtett a civilizált világ népei között, hogy ez a nagy cél csak valamennyi ország proletárjainak közös erőfeszítéseivel érhető el. Ezért kellett a mai munkásmozgalomnak nemzetközivé válnia, és már régen azzá is vált.

10. oldal — nil**.

X. Az orosz szociáldemokrácia a proletár világhadsereg egyik alakulatának, a nemzetközi szociáldemokrácia részének tekinti magát.

---

* A „homályos" szó Lenin kéziratában a „szükségleteinek kielégítése" szavak fölött áll. — *Szerk.*

** — Nihil — semmi. — *Szerk.*

XI. Ugyanazt a végső célt követi, amelyet valamennyi többi ország szociáldemokratái maguknak kitűznek.

11. oldal — „Ugyanazt az Endziel-t*." Minek az ismétlés?

Feltárja a munkások előtt, milyen kibékíthetetlen ellentétben vannak érdekeik a tőkések érdekeivel, megmagyarázza nekik, mi a történelmi jelentősége, mi a jellege és mik a feltételei annak a szociális forradalomnak, amelyet a proletariátusnak meg kell majd vívnia, és szervezi erőiket, hogy szüntelenül harcoljanak kizsákmányolóik ellen.

11. oldal. Valahogy össze ne keverjék? — „ugyanaz az Endziel" — s közvetlenül mellette a szociáldemokrata párt *feladata:* 1) Fel kell tárnia a munkások *előtt* (?), milyen kibékíthetetlen ellentétben vannak érdekeik a tőkések érdekeivel. 2) Meg kell magyaráznia nekik, mi a jelentősége, mi a jellege és mik a feltételei a szociális forradalomnak (+ a forradalom szükségességét?).

A németek nyomatékosabban fejezik ki: weisen naturnotwendiges Ziel**. 3) Meg kell szerveznie erőiket, hogy szüntelenül harcoljanak *kizsákmányolóik ellen (NB?*** + a kormány ellen?)* + ?*vezetnie kell* a proletariátus harcát.

1) beletartozik 2)-be. 1) — túlságosan szűk. Szükséges volna: α rámutatni a végső célra, β megteremteni a forradalmárok szervezetét a proletariátus harcának *vezetése* céljából.

---

* — végső cél. — *Szerk.*

** — rámutatnak a természetszerűen szükséges célra. — *Szerk.*

*** — Nota bene — jegyezzék meg. — *Szerk.*

XII. Legközelebbi céljait azonban jelentősen módositja az, hogy a kapitalizmus előtti — hűbéri — társadalmi rend nálunk oly bőven fellelhető maradványai szörnyű teherként nehezednek az egész dolgozó lakosságra, és a legnagyobb akadályt gördítik az orosz munkásmozgalom sikereinek útjába.

12. oldal. „A hűbéri rend maradványai... szörnyű teherként nehezednek az egész dolgozó lakosságra“ (+ gátolják a termelőerők fejlődését + lerontják a megélhetési viszonyokat + sötétségben tartják és elnyomják az egész népet) — a legnagyobb akadály (= maradványok)? (Mik ezek a maradványok? Az önkényuralom + minden egyéb? Ezt *lejjebb* megmondják.)

Az orosz szociáldemokratáknak még csak ezután kell kivívniok azokat a jogi intézményeket, amelyek a kapitalista termelési viszonyok természetes jogi kiegészítéseképpen már megvannak a fejlett kapitalista országokban,

12—13: ki kell vívni *azokat (?)* a *jogi* intézményeket, amelyek *már (?) megvannak* a fejlett országokban. (Ezeket világosabban kell megnevezni. Így nem mindenkinek érthető.)

és amelyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy teljesen és minden irányban kifejlődjék a bérmunkának a tőke ellen vívott osztályharca.

13. oldal — a bérmunka harca? — a munkásoké, a munkásosztály harca, amelyet a tőkések osztálya ellen vív teljes felszabadulásáért.

S minthogy a cári önkényuralom, amely a további társadalmi fejlődés szempontjából a legjelentősebb és legkárosabb maradványa a régi hűbéri rendnek, teljesen összeegyeztethetetlen ezekkel a jogi intézményekkel, és minthogy már természeténél fogva elkerülhetetlenül a proletárok szabadságmozgalmá-

13. oldal. Az önkényuralom összeegyeztethetetlen ezekkel a jogi intézményekkel (a politikai szabadsággal??).

nak legádázabb és legveszélyesebb ellensége,	
az orosz szociáldemokraták a monarchia megdöntését tűzik ki legközelebbi politikai feladatukul.	14. oldal. Minthogy az *önkényuralom* összeegyeztethetetlen — a *monarchia* megdöntése (nem ugyanaz).

A megírás ideje:
1902 január eleje.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT PROGRAMMTERVEZETE*

[A]

I. Oroszországban egyre gyorsabban fejlődik az árutermelés, egyre teljesebben jut uralomra a kapitalista termelési mód.

II. A technika szakadatlan tökéletesedése arra vezet, hogy a kisüzemet egyre inkább kiszorítja a nagyüzem. A termelési eszközök (a föld és a gyárak, a munkaeszközök és a gépek, a vasutak és más közlekedési eszközök) legfontosabb része viszonylag elenyésző számú tőkés és nagybirtokos kezében összpontosul, azok magántulajdona. Az önálló kistermelők (parasztok, kézművesek, kisiparosok) egyre inkább tönkremennek, elvesztik termelési eszközeiket, és ilymódon proletárokká változnak, vagypedig a tőke szolgáivá és adófizetőivé válnak. A dolgozó emberek közül egyre többen kénytelenek munkaerejük eladásához folyamodni, bérmunkásokká válni, akik függnek a tulajdonosoktól, és munkájukkal létrehozzák azok gazdagságát.

III. Minél magasabb fokra hág a technika fejlettsége, annál jobban elmarad a munkaerőkereslet növekedése a munkaerőkínálat növekedésétől, annál több lehetőségük van a tőkéseknek arra, hogy fokozottabb mértékben kizsákmányolják a munkásokat. A lét bizonytalansága és a munkanélküliség, a nyomasztó kizsákmányolás és min-

---

* E tervezet elvi része a szerkesztőség egyik tagjának, Frejnek[8] a tervezete (amelyet G. V. Plehanov eredeti tervezete alapján állította össze). A gyakorlati részt ellenben (a lejjebb megjelölt helytől végig) az egész bizottság, vagyis a szerkesztőség öt tagja javasolja.

denféle megaláztatás sujtja a dolgozó lakosság egyre szélesebb rétegeit.

IV. Még jobban kiélezik ezt a folyamatot az ipari válságok, amelyek a kapitalizmus fő ellentmondásainak elkerülhetetlen következményei. A tömeg szegénységben és nyomorban él, s ugyanakkor tékozolják a társadalmi gazdagságot, mert nincsen mód arra, hogy piacot találjanak a termelt termékek számára.

V. Tehát a társadalmi és egyre fokozottabb mértékben társadalmivá váló munka termelőerőinek hatalmas arányú fejlődése együttjár azzal, hogy e fejlődés valamennyi fő előnyét a lakosság elenyésző kisebbsége monopólizálja. A társadalmi gazdagság növekedésével párhuzamosan nő a társadalmi egyenlőtlenség, mélyül és szélesedik a tulajdonosok osztálya (a burzsoázia) és a proletariátus osztálya között tátongó szakadék.

[B]

VI. Ugyanakkor azonban, amikor a kapitalizmusnak mindezek az elkerülhetetlen ellentmondásai növekednek és fejlődnek, növekszik a proletárok száma és egybeforrottsága, elégedetlensége és felháborodása, kiéleződik a munkásosztálynak a tőkések osztálya ellen vívott harca, egyre erőteljesebben nyilvánul meg a kapitalizmus elviselhetetlen jármának lerázására irányuló törekvése.

VII. A munkásosztály felszabadítása csakis magának a munkásosztálynak a műve lehet. A mai társadalom valamennyi többi osztálya a fennálló gazdasági rend alapjainak fenntartása mellett száll síkra. A munkásosztály tényleges felszabadulásához szükség van a kapitalizmus egész fejlődése által előkészített szociális forradalomra, vagyis arra, hogy a termelési eszközök magántulajdona megszűnjön, e termelési eszközök társadalmi tulajdonba menjenek át, és a kapitalista árutermelést felváltsa a termékek termelésének — az egész társadalom javára történő termelésének — szocialista szervezése, amely a társadalom valamennyi tagjának teljes jólétét és mindenirányú szabad fejlődését biztosítja.

VIII. A proletariátusnak ez a forradalma teljesen megszünteti a társadalom osztálytagozódását, és követ-

kezésképpen véget vet minden szociális és politikai egyenlőtlenségnek, amely ebből az osztálytagozódásból adódik.

IX. A proletariátusnak e szociális forradalom végrehajtása céljából meg kell hódítania a politikai hatalmat, amely a helyzet urává teszi, és módot ad neki arra, hogy eltávolítson minden akadályt, mely nagy célja elérésében útját állja. Ebben az értelemben a proletariátus diktatúrája a szociális forradalom elengedhetetlen politikai feltétele.

X. Az orosz szociáldemokrácia azt tűzi ki feladatául, hogy a munkások előtt feltárja, milyen kibékíthetetlen ellentétben vannak érdekeik a tőkések érdekeivel, hogy a proletariátusnak megmagyarázza, mi a történelmi jelentősége, mi a jellege és mik a feltételei annak a szociális forradalomnak, amelyet a proletariátusnak meg kell vívnia, hogy megszervez egy forradalmi osztálypártot, amely vezetni tudja a proletariátus harcát minden megnyilvánulási formájában.

XI. A nemzetközi csere és a világpiacra való termelés fejlődése azonban olyan szoros kapcsolatot teremtett a civilizált világ népei között, hogy a mai munkásmozgalomnak nemzetközivé kellett válnia, és már régen azzá is vált. Az orosz szociáldemokrácia a proletár világhadsereg egyik alakulatának, a nemzetközi szociáldemokrácia részének tekinti magát.

XII. Az orosz szociáldemokrácia legközelebbi céljait ellenben jelentősen módosítja az, hogy a kapitalizmus előtti, hűbéri, társadalmi rendnek nálunk oly bőven fellelhető maradványai a legnagyobb mértékben gátolják a termelőerők fejlődését, lehetetlenné teszik a proletariátus osztályharcának teljes és mindenirányú kifejlődését, leszállítják a dolgozó lakosság életszínvonalát, magukkal vonják a sokmilliós parasztság kihalásának barbár ázsiai formáit, sötétségben, jogfosztottságban és elnyomásban tartják az egész népet.

XIII. A legjelentősebb a hűbéri rendnek e maradványai közül, ennek az egész barbárságnak leghatalmasabb támasza: a cári önkényuralom. A cári önkényuralom a proletariátus szabadságmozgalmának és az egész nép

kulturális fejlődésének legádázabb és legveszélyesebb ellensége.

[C]

Ezért* az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt azt tűzi ki legközelebbi politikai feladatául, hogy megdönti a cári önkényuralmat és *köztársasággal* váltja fel egy demokratikus alkotmány alapján, amely biztosítja:

1) a nép egyeduralmát, vagyis azt, hogy az egész legfelső államhatalom a nép képviselőiből álló törvényhozó gyűlés kezében összpontosuljon;

2) a törvényhozó gyűlés és valamennyi helyi önkormányzati szerv választásainál az általános, egyenlő és közvetlen választójogot minden 21. életévét betöltött állampolgár számára; a titkos szavazást minden választásnál; minden választónak azt a jogát, hogy bármely képviseleti intézménybe megválaszthassák; fizetést a népképviselőknek;

3) az állampolgár személyének és lakásának sérthetetlenségét;

4) korlátlan lelkiismereti, szólás-, sajtó-, gyülekezési, sztrájk- és egyesülési szabadságot;

5) mozgásszabadságot és szabad foglalkozásválasztást;

6) a rendek megszüntetését és valamennyi állampolgár teljes egyenjogúságát, nemre, vallásra és fajra való tekintet nélkül;

7) az állam kötelékéhez tartozó valamennyi nemzet önrendelkezési jogának elismerését;

8) minden állampolgárnak azt a jogát, hogy akármelyik hivatalnokot feljelenthesse, anélkül hogy panaszt tenne felettes hatóságainál;

9) az állandó hadsereg felváltását a nép általános felfegyverzésével;

10) az egyház és az állam, az iskola és az egyház különválasztását;

11) az általános ingyenes és a 16. életév betöltéséig

* Innen — az egész bizottság elfogadta.

kötelező oktatást; a szegénygyermekek élelmezését, ruházását és tanszerekkel való ellátását állami költségen.

[D]

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt a munkásosztály védelme és harcképességének növelése érdekében* követeli:

1) korlátozzák a munkanapot napi nyolc órára valamennyi bérmunkás számára;

2) törvény útján rendeljenek el hetenként legalább 36 óra megszakítás nélküli pihenést a nemzetgazdaság valamennyi ágának férfi és női bérmunkásai számára;

3) tiltsanak meg minden túlóráztatást;

4) tiltsák meg az éjjeli munkát (este 9 órától reggel 5 óráig) a nemzetgazdaság valamennyi ágában, azok kivételével, amelyekben az technikai okokból feltétlenül szükséges;

5) tiltsák meg a vállalkozóknak, hogy 15 éven aluli gyermekeket bérmunkára alkalmazzanak;

6) tiltsák meg a női munkát azokban az iparágakban, amelyekben a munka speciálisan a női szervezetre ártalmas;

7) törvény útján állapítsák meg, hogy a munkáltatókat magánjogi felelősség terheli a munkások munkaképességének teljes vagy részleges elvesztéséért, ha ez balesetből vagy ártalmas munkakörülményekből ered; mentsék fel a munkásokat az alól, hogy munkaképességük elvesztése esetén bebizonyítsák a munkáltató hibáját;

8) tiltsák meg, hogy a munkabért áruban fizessék ki**;

9) folyósítsanak állami nyugdíjat minden kiöregedett, munkaképtelenné vált munkásnak;

10) növeljék a gyárfelügyelők számát; nevezzenek ki felügyelőnőket azokban az iparágakban, amelyekben

---

* Frej javaslata: Módosítsuk a bekezdés elejét a következőképpen: „Hogy megóvja a munkásosztályt a fizikai és erkölcsi elfajulástól, valamint hogy fokozza a munkásosztály harcképességét felszabadulásáért vívott harcában...“

** Frej javaslata: vegyük be ide (ebbe a pontba) a következőket: „törvény útján rendeljék el, hogy a munkabért a munkásoknak valamennyi alkalmazási szerződés szerint hetenként fizessék ki“.

a női munka van túlsúlyban; vezessék be azt, hogy a munkások választott, az állam által fizetett képviselői ellenőrizzék a gyári törvények betartását, valamint a bértarifák megállapítását és a munkadarabok selejtezését;

11) vezessék be azt, hogy a helyi önkormányzati szervek a munkások választott képviselőinek részvételével egészségügyi szempontból ellenőrizzék a munkáltatók által a munkások rendelkezésére bocsátott lakóhelyiségeget, valamint e lakások házirendjét és bérleti feltételeit, abból a célból, hogy a vállalkozók ne avatkozhassanak be a munkások magánéletébe és állampolgári tevékenységébe;

12) vezessék be a munkafeltételek helyesen megszervezett, mindenre kiterjedő egészségügyi ellenőrzését minden bérmunkásokat alkalmazó vállalatban;

13) terjesszék ki a gyárfelügyelet ellenőrző tevékenységét a kisiparra, a háziiparra és a kézművesiparra, valamint a kincstári vállalatokra;

14) állapítsák meg, milyen büntetőjogi felelősség terheli azokat, akik megszegik a munkavédelmi törvényeket;

15) tiltsák meg a vállalkozóknak, hogy bármilyen oknál fogva és bármilyen célra (bírságok, selejtlevonás stb.) pénzbeli levonásokat eszközöljenek a munkabérből;

16) a nemzetgazdaság valamennyi ágában létesítsenek békéltető bizottságokat paritásos alapon a munkások és a vállalkozók képviselőiből.

[E]

Ezen kívül, az orosz állam gazdasági életének demokratizálása céljából az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt követeli: töröljék el valamennyi közvetett adót, és vezessék be a progresszív jövedelemadót.

A régi hűbéri rend maradványainak kiküszöbölése céljából pedig el akarja érni a következőket*:

* Frej javaslata: vegyük be ide a következő szavakat: „és a falusi osztályharc szabad kibontakozása érdekében", úgyhogy az egész bekezdés így hangzik majd: „A régi jobbágyrendszer maradványainak kiküszöbölése céljából és a falusi osztályharc szabad

1) töröljék el a megváltási díjakat és a dézsmát, valamint mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek ma a parasztságra, mint adózó rendre hárulnak;

2) szüntessék meg az egyetemleges kezességet és helyezzék hatályon kívül mindazokat a törvényeket, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék;

3) fizessék vissza a népnek a megváltási díjként és dézsmaként behajtott összegeket; ebből a célból kobozzák el a kolostori birtokokat és a koronabirtokokat, s emellett vessenek ki külön adót a megváltási kölcsönben részesült nemesi nagybirtokosok földjeire; az ilyen úton szerzett összegeket fizessék be a községek kulturális és szociális szükségleteit szolgáló külön népi alapba;

4) létesítsenek parasztbizottságokat:

a) hogy a faluközösségeknek (kisajátítás, vagy — abban az esetben, ha a földek többszörösen gazdát cseréltek — megváltás stb. útján) visszaadják azokat a földeket, amelyeket a jobbágyfelszabadításkor a parasztok földjeiről lehasítottak, és amelyek a földbirtokosok kezében a parasztok szolgaságba döntésének eszközéül szolgálnak;

b) hogy kiküszöböljék a jobbágyrendszer maradványait, amelyek az Uralban, az Altáj-vidéken, Nyugathatárterületen és az állam más vidékein fennmaradtak;

5) jogosítsák fel a bíróságokat a mértéktelenül magas haszonbérek leszállítására és a szolgaságba döntő szerződések érvénytelenítésére.

[F]

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt legközelebbi politikai és gazdasági céljainak elérésére törekedve* támogat minden ellenzéki és forradalmi mozgalmat, amely Oroszország mai társadalmi és politikai rendszere ellen irányul, és a leghatározottabban elveti mind-

---

kibontakozása érdekében pedig az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt el akarja érni a következőket".

* Frej javaslata: módosítsuk a bekezdés elejét a következőképpen: „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt az említett követelésekért harcolva" stb.

azokat a reformátori tervezeteket, amelyekben a dolgozó tömegek feletti rendőri gyámkodás minden kiterjesztését a szociális kérdés megoldása felé tett lépésnek tüntetik fel*.

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak szilárd meggyőződése, hogy a felsorolt politikai és szociális átalakítások teljes, következetes és tartós megvalósítása csak az önkényuralom megdöntése és az egész nép által szabadon választott Alkotmányozó Gyűlés összehívása útján érhető el.

A megírás ideje:
1902 január vége — február eleje.

---

* Frej javaslata: módosítsuk e bekezdés végét a következőképpen: „...tervezeteket, amelyek a dolgozó tömegek feletti rendőri-hivatalnoki gyámkodás akármilyen kiterjesztésével vagy megszilárdításával függnek össze".

HÁROM MÓDOSÍTÁS A PROGRAMMTERVEZETHEZ

1. sz. Az (A) II. szakaszban a következő szavak helyett: „A technika szakadatlan tökéletesedése arra vezet, hogy a kisüzemet egyre inkább kiszorítja a nagyüzem"

a következő mondatot kell bevenni:

„Szakadatlanul tökéletesedik a technika, mind jobban fejlődik a nagyüzem, egyre jobban kiszorul vagy hanyatlik a kisüzem."

2. sz. A (B) VII. szakaszban ezek után a szavak után: „A mai társadalom valamennyi többi osztálya a fennálló gazdasági rend alapjainak fenntartása mellett száll síkra"

hozzá kell fűzni:

„és a kistermelő, aki a kapitalizmus igájában elpusztul, csak annyiban válik igazán forradalmivá, amennyiben felismeri reménytelen helyzetét és a proletariátus álláspontjára tér át" —

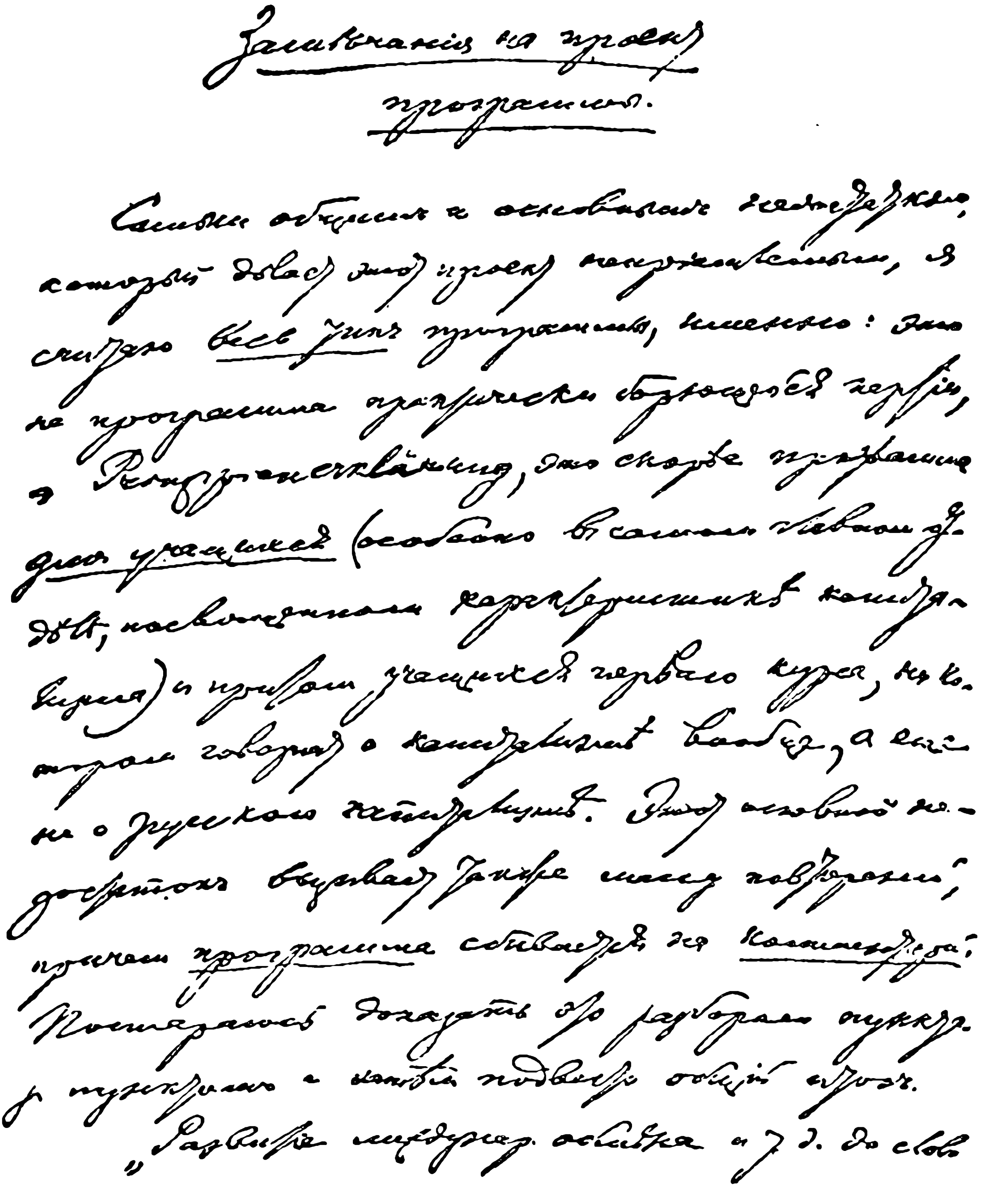
a további szöveget meg új bekezdésben kell folytatni.

3. sz. A (B) XII. szakaszban a következő szavak helyett: „magukkal vonják a sokmilliós parasztság kihalásának barbár ázsiai formáit"

ezeket a szavakat kell bevenni:

„magukkal vonják a sokmilliós parasztság kizsákmányolásának barbár ázsiai formáit és gyötrelmes kihalását".

A megírás ideje:
1902 február második fele.

Замечанія на проектъ программы.

Самымъ общимъ и основнымъ недостаткомъ, который дѣлаетъ этотъ проектъ неприемлемымъ, является весь типъ программы, именно: это не программа практически борющейся партіи, а Prinzipienerklärung, это скорѣе программа для учащихся (особенно въ самомъ главномъ отдѣлѣ, посвященномъ характеристикѣ капитализма) и притомъ учащихся перваго курса, на которомъ говорятъ о капитализмѣ вообще, а еще не о русскомъ капитализмѣ. Этотъ основной недостатокъ вызываетъ тьму повтореній; причемъ программа становится комментаріемъ. Постараюсь доказать это разборомъ пунктъ за пунктомъ и затѣмъ подвести общій итогъ.

„Развитіе международн. обмѣна и т. д. до слова

Lenin megjegyzései Plehanov második programmtervezetéhez.
A kézirat első oldala. — 1902
Kisebbítve

MEGJEGYZÉSEK PLEHANOV MÁSODIK PROGRAMMTERVEZETÉHEZ

A legáltalánosabb és a legfőbb hiba, amely miatt ez a tervezet elfogadhatatlan, szerintem a programmnak *maga a típusa:* ez nem egy gyakorlatilag harcoló párt programmja, hanem Prinzipienerklärung*, inkább programm *tanulók számára* (különösen a legfontosabb rész, amely a kapitalizmus jellemzésével foglalkozik), mégpedig az első évfolyam tanulói számára, amelyen általánosságban foglalkoznak a kapitalizmussal, de nem beszélnek még az orosz kapitalizmusról. E miatt a fő hiba miatt az ismétlés is igen sok, s a *programm kommentárrá* válik. Igyekszem ezt bebizonyítani olymódon, hogy pontról pontra vizsgálat alá veszem a programmtervezetet, és azután összefoglalom a vizsgálat eredményét.

„A nemzetközi csere“ stb.-től odáig, hogy „már régen azzá is vált“ (I. § — hogy leegyszerűsítsem az idézést, minden szakaszt, vagyis minden bekezdéssel kezdődő passzust paragrafusnak jelölök és sorban beszámozok). Ez ellen lényegében nem lehet semmi kifogásom. Csak a „korunk nagy felszabadító mozgalma“ szavak feleslegesek, mert a munkásmozgalom felszabadító jellegével lejjebb bőven és konkrétan foglalkozik a programm.

Továbbá, ez a bekezdés véleményem szerint rossz helyen van. Az orosz szociáldemokrata párt programmjának az orosz kapitalizmus jellemzésével (és bírálatával) kell kezdődnie — s csak azután kell hangsúlyoznia, hogy nemzetközi jellege van a mozgalomnak, amely formáját

* — elvek kinyilatkoztatása, kihirdetése. — *Szerk.*

tekintve — a „Kommunista Kiáltvány" szavaival élve — először elkerülhetetlenül nemzeti.[4]

II. §. „*Az orosz szociáldemokraták, ugyanúgy mint valamennyi többi ország szociáldemokratái, nemzetközi talajon állnak*. Pártjukat a proletár világhadsereg egyik alakulatának, a nemzetközi szociáldemokrácia részének tekintik."

Az általam kiemelt szavak feleslegesek, mert semmit nem fűznek hozzá ahhoz, ami ez előtt vagy ez után olvasható. Ezek a felesleges szavak csak gyengítik az „alakulat" és „rész" szavakban eléggé pontosan és szemléltetően kifejezett gondolatot.

III. §. „Ugyanazt a végső célt követik, mint valamennyi többi ország szociáldemokratái."

Szintén felesleges szavak, ezek még *kétszer* ismétlődnek lejjebb a XIII. („a nemzetközi szociáldemokrácia valamennyi erőfeszítésének végső célja" stb.) és a XVII. §-ban („a közös végső cél egysége"). A hadsereg „alakulata" éppen azért alakulat, mert ugyanazt a célt követi.

IV. §. „Valamennyi ország szociáldemokratáinak ezt a közös" (megint felesleges ismétlés) „végső célját a polgári társadalom fejlődésének jellege és menete határozza meg."

Szintén felesleges szavak, mert a továbbiakban ki is van fejtve, *miképpen* „határozza meg" ezt a végső célt a polgári társadalom fejlődésének jellege és menete. Ez a paragrafus valami fejezetcím, valami szakaszelnevezés féle. Fejezetcímek azonban, ha szükségesek is egy tankönyvben vagy egy cikkben, teljesen feleslegesek egy programmban. Alles, was im Programm überflüssig, schwächt es* (mondja Engels az erfurti programmhoz fűzött megjegyzéseiben)[5].

Az V. és VI. § (valamint a VII. § eleje) ellen a fogalmazást illető megjegyzéseken kívül van egy általános és lényegbevágó kifogásunk, amely általában a tervezetben vázolt programm típusára vonatkozik.

Először ezt az általános kifogást fejtem ki (s ezért részben védelembe kell majd vennem az ellentervezetet), s azután áttérek a fogalmazást illető megjegyzésekre.

---

* — Minden, ami a programmban felesleges, gyengíti a programmot. — *Szerk.*

Az V. § *definiálja* a „fejlett“ kapitalizmust általában; a VI. § arról szól, hogy a kapitalista termelési viszonyok „terjednek“ annak arányában, ahogy a technika fejlődik és a kisüzemek rovására (vagy a kisüzemek háttérbe szorításával) sokasodnak a nagyüzemek, vagyis annak arányában, ahogy a kisüzemet kiszorítja a nagyüzem.

A kifejtésnek ez a módja nem logikus és nem helyes.

Nem helyes azért, mert a harcoló proletariátus nem definíciókból tanulja meg, mi a kapitalizmus (mint ahogy tankönyvekből tanulnak), hanem abból, hogy a gyakorlatban megismerkedik a kapitalizmus *ellentmondásaival*, a társadalom *fejlődésével* és e fejlődés következményeivel. S mi kötelesek vagyunk programmunkban *meghatározni* ezt a fejlődést, meg kell mondanunk — minél rövidebben és minél szemléltetőbben —, hogy *így és így mennek a dolgok*. Azt meg a kommentárokra kell bíznunk, hogy részletesen megmagyarázzák, miért van ez éppen így és nem másképpen, hogy részletesen kifejtsék a fő tendenciák megnyilvánulási formáit. Hogy mi a kapitalizmus, ez majd magától következik abból a jellemzésünkből, amelyben leszögezzük, hogy a dolog így és így áll (resp.* halad).

Nem logikus azért, mert a kisüzem kiszorítása a nagyüzem által (VI. §) és a társadalomnak tulajdonosokra és proletárokra való bomlása (V. §) *egy és ugyanaz a folyamat*. Ez azonban a tervezet ilyen fogalmazásában nem jut kifejezésre. A tervezetből ez tűnik ki: *Első tétel*. A fejlett kapitalizmusnak az a lényege, hogy az önálló kisüzemet jelentős mértékben kiszorította a bérmunkásokkal dolgozó nagyüzem. *Második tétel*. A kapitalizmus uralma terjed annak arányában, ahogy a kisüzemet kiszorítja a nagyüzem . . .

Szerintem ezt a két szakaszt az említett oknál fogva egybe kellene olvasztani, és ebben a szakaszban a következőképpen kellene kifejezni a folyamatot: a technika fejlődése — a kisüzem kiszorítása a nagyüzem által — a termelési eszközök összpontosulása a tőkések és a földbirtokosok kezében — az önálló kistermelők tönkremenése: proletárokká válnak vagy olyan helyzetbe kerülnek, hogy függnek a tőkétől.

---

* — respective — vagyis. — *Szerk.*

Az ilyen fogalmazás ellen (amilyet az ellenterv próbál nyujtani) ezt a kifogást emelik:

(1) A fogalmazás úgy tünteti fel a dolgot, mintha az orosz parasztság tönkremenése (resp. a nagybirtok kialakulása Oroszországban stb.) *csak* a kapitalizmus fejlődésével függne össze.

Ez az ellenvetés nézetem szerint alaptalan. Megfelelő helyen (nevezetesen a programm végén) világosan le van szögezve, hogy nálunk töméntelen maradványa van a jobbágyrendszernek, és hogy ezek a maradványok „barbarizálják" a fejlődés folyamatát. De ha a kapitalizmus fejlődésének folyamatában Oroszország társadalmi-gazdasági haladásának *fő* folyamatát látjuk, akkor legelőször éppen *ezt* a folyamatot, *ennek* ellentmondásait és következményeit kell jellemeznünk. Csak így fejthetjük ki szemléletesen azt a gondolatunkat, hogy a kapitalizmus fejlődésének, a kisüzem kiszorulásának, a tulajdon koncentrálódásának folyamata stb. a jobbágyrendszer minden maradványa *ellenére* és mindezeken a maradványokon *keresztül* halad és tovább fog haladni.

(2) Azt mondják, hogy ez a tétel: „a kisüzemet egyre inkább kiszorítja a nagyüzem", „túlságosan kategórikus", „sablonos" stb.

Ezért meg kell magyaráznom, milyen megfontolásból tartom ezt a fogalmazást *ugyanolyan helyesnek* és *sokkal alkalmasabbnak*, mint a szóbanforgó tervezet fogalmazását: „a nagyüzemek gazdasági jelentőségének növekedése, a kisüzemek viszonylagos számának csökkenése, az ország társadalmi és gazdasági életében betöltött szerepük szűkülése".

Tisztán elméleti szempontból a két fogalmazás *teljesen egyértelmű*, és egészen önkényes minden olyan kisérlet, hogy ezek között valamilyen *lényegbevágó különbséget* mutassanak ki*. „A nagyüzemek jelentőségének növekedése és a kisüzemek szerepének szűkülése" — ez nem

* Aki ezzel nem ért egyet, annak azt javasolnánk, idézzen vagy akár gondoljon ki egyetlen *olyan* példát „a nagyüzemek gazdasági jelentőségének növekedésére és a kisüzemek szerepének szűkülésére", amelyből *ne tűnne ki* világosan mindenki számára, hogy az előbbiek *kiszorítják* az utóbbiakat.

egyéb, mint *kiszorítás.* És a kiszorítás nem is jelenthet semmi egyebet. A kisüzem kiszorítása a nagyüzem által — *korántsem azért* olyan bonyolult, zavaros kérdés, mert valaki esetleg (jóhiszeműen) nem érti meg, hogy a kiszorítás „a nagyüzemek jelentőségének növekedését és a kisüzemek szerepének szűkülését“ jelenti, hanem *egyesegyedül és kizárólag* azért, mert nehéz megegyezésre jutni a kiszorításnak, resp. a jelentőség növekedésének, resp. a szerep szűkülésének *mutatószámait és ismertetőjeleit illetően.*

Egészen általános formában a kapitalizmus ilyenirányú fejlődésének folyamata így fejezhető ki:

Az első időszak:

Az egész termelés = *100.*

Nagyüzemi termelés = *a.* Kisüzemi termelés = *100 — a.*

A következő időszak.

Az egész termelés = *200.*

Nagyüzemi termelés = **2a + b**. Kisüzemi termelés = 200 — **2a** — **b**.

Nyugodtan állíthatjuk, hogy a nagyüzemi és a kisüzemi termelés viszonyára vonatkozó bármelyik adat beleillik ebbe a sémába. És aki meg akarja érteni a folyamatot, nem kételkedhet abban, hogy ez nem egyéb mint *kiszorítás.* Akár nagyobb a *200—2a—b,* mint a *100—a* (viszonylagos kiszorítás), akár kisebb (abszolút kiszorítás), — ez *mindenképpen kiszorítás.* Ezt csak olyan „kritikus“ képes „nem érteni“, aki nem akarja megérteni — az ilyen emberekkel pedig úgysem lehet zöldágra vergődni. Ezenkívül a kommentárban is keményen megmondjuk majd az ilyenekről a véleményünket.

A kérdésben korántsem az a nehézség, hogy megértsük, hogy az említett változás „kiszorítás“, hanem az, hogy *nevezetesen hogyan* határozzuk meg ezeket a nagyságokat: *100, a* stb. Márpedig ez konkrét kérdés, ténykérdés, s ennek a kérdésnek a megoldása egy jótányit sem jut előbbre attól, hogy hozzáfűzik ezeket a szavakat: „a jelentőség növekedése és a szerep szűkülése“.

Például, az egész európai iparstatisztika, az *esetek óriási többségében,* a munkások *száma* alapján (az agrárstatisztika pedig: a *föld nagysága* alapján) határozza meg

ezt a „jelentőséget“ és ezt a „szerepet“. És senki sem próbálta még kétségbevonni, hogy a munkások (resp. a föld) *hányadának csökkenése* nem egyéb, mint *kiszorítás*. Nehézség azonban az, hogy az olyan ismertetőjelek, mint a munkások száma (resp. a föld nagysága), *igen gyakran nem elegendők*. Lehetséges a kisüzemek *kiszorítása* akkor is, amikor a kisüzemek munkásainak (földjének) hányada *növekszik*, ha ezek a munkások például már *másnak* az anyagát dolgozzák fel, ha ezt a földet hitvány állatokkal, rosszabbul táplált munkásokkal műveltetik meg, ha a földet rosszabbul művelik, rosszabbul trágyázzák stb. és így tovább. Mindenki tudja, hogy a „marxi dogmával“ szemben felsorakoztatott „kritikai“ érvekben hemzsegnek az *efféle* „félreértések“, *s ezek a „félreértések“ a legkisebb mértékben sem tisztázódnak*, ha a „kiszorítást“ „a jelentőség növekedésével és a szerep szűkülésével“ cserélik fel, mert „általában“ az a „szokás“, hogy a „jelentőséget“ és a „szerepet“ egyszerűen a munkások számával és a föld nagyságával fejezik ki.

Senki sem fogja kétségbevonni, hogy (a mezőgazdaság terén) igenis a kisüzemnek a nagyüzem által való *kiszorítását* jelenti az a folyamat, amikor a parasztság felbomlik, amikor egyre több gépet alkalmaznak, mégpedig különösen a nagygazdák, amikor az igásállatok összetétele egyre javul a nagygazdáknál, és egyre rosszabbodik a kisgazdáknál (a lovakat tehenek váltják fel stb.), amikor a nagyüzem bérmunkása egyre „igényesebb“, a kisparaszt munkanapja meg egyre hosszabb, resp. egyre jobban csökken a fogyasztása, amikor a nagygazda egyre jobban műveli meg és trágyázza a földet, a kisgazda meg egyre rosszabbul, amikor az előbbi a hitelnél és a társulásnál jobban jár mint az utóbbi stb. és így tovább. Egyáltalán nem nehéz bebizonyítani (de nem is szorul bizonyításra), hogy mindezek a folyamatok „kiszorítást“ jelentenek, — nehéz bebizonyítani, hogy *éppen* ezekre a folyamatokra kell figyelmet fordítanunk, hogy ezek a folyamatok valóban *végbemennek*. Ezt a nehézséget a legkevésbbé sem tudjuk áthidalni olyan szavakkal, mint „a jelentőség növekedése és a szerep szűkülése“: ezt a nehézséget *csak* kommentárral hidalhatjuk át, *csak* példákkal, amelyek meg-

mutatják, hogy az emberek mennyire *nem tudják meghatározni* (nem akarják meghatározni), mi juttatja kifejezésre igazán a kiszorítás folyamatát (= a jelentőség növekedését és a szerep szűkülését).

Merő illúzió, ha valaki azt gondolja, hogy „a jelentőség növekedése és a szerep szűkülése" szavak mélyebbek, tartalmasabbak, tágabbak, mint a „szűk" és „sablonos" „kiszorítás" szó. Ezek a szavak a legkisebb mértékben sem fejeznek ki elmélyülést a folyamat megértésében, — csak még *zavarosabban és szétfolyóbban* fejezik ki ezt a folyamatot. S én nem azért ellenzem olyan erélyesen ezeket a szavakat, mert elméletileg helytelenek, hanem éppen azért, mert annak, ami *egyszerűen zavaros fogalmazás*, a mélység látszatát adják.

Aki „iskolába járt" és tudja, hogy már a hányad kisebbedése is (és korántsem csupán az abszolút csökkenés) kiszorítást jelent, ebben a zavaros fogalmazásban igyekezetet lát a kritikusok által kompromittált „marxi dogma" fogyatékosságának leplezésére*. Aki nem járt iskolába, csak felsóhajt ennek az egetverő „bölcseségnek" hallatára — míg a „kiszorítás" szó hallatára minden munkásembernek és minden parasztnak az ismert példák tucatjai és százai jutnak eszébe. Nem baj, ha nem érti meg azonnal ennek a kifejezésnek teljes jelentőségét: selbst wenn einmal ein Fremdwort oder ein nicht auf den ersten Blick in seiner ganzen Tragweite zu erfassender Satz vorkommt, schadet das nichts. Der mündliche Vortrag in den Versammlungen, die schriftliche Erklärung in der Presse tut da alles Nötige, und der kurze, prägnante Satz befestigt sich dann, einmal verstanden, im Gedächtniss, wird Schlagwort, und das passiert der breiteren Auseinandersetzung nie**. (Engels az erfurti tervezet kritikájában.)[6]

---

* A zavaros fogalmazásra annál inkább áll ez a *magyarázat*, minél szélesebb körben ismerik például az erfurti programmnak azt a bizonyos fogalmazását, hogy „. . . geht die Verdrängung der zersplitterten Kleinbetriebe durch kolossale Grossbetriebe . . ." („. . . a szétforgácsolt kisüzemeket kiszorítják az óriási nagyüzemek . . ." — *Szerk.*)

** — az se baj, ha alkalmasint akad egy idegen szó vagy egy olyan mondat, amely nem fogható fel első pillantásra teljes jelentőségében. A gyűléseken tartott előadás, a sajtóban közölt magyarázat

Stiláris szempontból sem kívánatos, hogy „a jelentőség növekedése és a szerep szűkülése“ szavakat használjuk a kiszorítás helyett. Ez nem a forradalmi párt nyelve, hanem a „Russzkije Vedomosztyi“[7] nyelve. Ez nem a szocialista tanítás terminusa, hanem egy statisztikai gyüjtemény terminusa. Mintha szántszándékkal választották volna ezeket a szavakat, s az olvasóban azt a benyomást akarnák velük kelteni, hogy a szóbanforgó folyamat nem éles folyamat, hogy nem vezet semmiféle határozott eredményre, hogy ez fájdalommentes folyamat. Minthogy azonban a valóságban éppen az ellenkezője a helyzet, *ennek megfelelően* ezek a szavak is egyenesen helytelenek. Nem választhatjuk a *legelvontabb* fogalmazásokat, és nem is szabad ilyen fogalmazásokat választanunk, mert amit írunk, az nem ujságcikk a kritikusok ellen, hanem egy harcos párt programmja, egy olyan párt programmja, amely a kisiparosok és a parasztok tömegéhez fordul. Amikor ezekhez fordulunk, klipp und klar* meg kell mondanunk, hogy a tőke „szolgákká és adófizetőkké változtatja“ őket, „tönkreteszi“ őket, „kiszorítja“ őket a proletariátus soraiba. Csak ilyen fogalmazással fogjuk helyesen kifejezni azt, amire minden kisiparos és minden paraszt ezer meg ezer példát tud. S csak egy ilyen fogalmazásból adódik majd *elkerülhetetlenül* ez a következtetés: számotokra az egyetlen menekvés az, hogy csatlakoztok a proletariátus pártjához.

Áttérve az V. és VI. § megfogalmazására vonatkozó észrevételeimre, a következőt jegyzem meg.

Az V. § „fejlett“ polgári társadalomról beszél, és ugyanakkor megállapítja, hogy ebben a társadalomban megmaradt „a kisiparosok rétege“ és a „kisparasztság“ is. Ez pontatlan fogalmazás. Ha a „fejlett“ szót szigorúan elméleti értelemben vesszük, akkor ebben a társadalomban nem lesznek sem kisiparosok, sem kisparasztok. Még ha ezt a szót a szokásos értelemben vesszük is, és a *leginkább* fejlett országokat értjük rajta, akkor is kitűnik,

---

megteszi a magáét, és a rövid, tömör mondat, ha már megértették, belevésődik az emberek emlékezetébe, jelszóvá válik, de ez sohasem fordul elő terjedelmesebb magyarázatokkal. — *Szerk.*

* — kereken. — *Szerk.*

hogy például Angliában lényegében csaknem egyáltalán nincsen már „kisparasztság“, mint külön társadalmi réteg.

„Az árutermelés uralma a kapitalista termelési viszonyok *alapján.*“ Valahogy ügyetlen ez a fogalmazás. *Teljesen* fejlett árutermelés, persze, csak a kapitalista társadalomban lehetséges, de általában véve az „árutermelés“ logikailag is, történelmileg is prius* a kapitalizmushoz viszonyítva.

A „kapitalista termelési viszonyok“ terminust a tervezetben nem használják következetesen. Olykor a „kapitalista termelési mód“ terminus helyettesíti (XI. §). Szerintem a programm könnyebb megértése céljából végig egy terminust kellene használni, mégpedig éppen az utóbbit, mert az előbbi inkább elméleti, és ha nem fűzzük hozzá azt a szót, hogy „rendszer“ (a kapitalista termelési viszonyok rendszere), nem utal arra, hogy ez valami befejezett és egész dolog.

„Feudális-kisipari időszak...“ Itt alighanem szántszándékkal választottak egy olyan kifejezést, amely a legkevésbbé alkalmazható Oroszországra, mert hiszen sokan vitatják, hogy a „feudalizmus“ terminus alkalmazható a mi középkorunkra. Közben a „fejlett“ polgári társadalomról *lényegében* éppen olyan jellemzést adnak, amely Oroszországra is alkalmazható („megmaradtak“ az önálló kistermelők és a kisparasztság, eladják — „időről időre vagy állandóan munkaerejüket“ stb.). A tervezet tehát már a fogalmazásával is cáfolja azt a véleményt, hogy nem írhatjuk meg a kapitalizmus fejlődésének jellemzését, ha kizárólag és éppen Oroszországot tartjuk szem előtt.

„A kisiparos-termelők, akik rendelésre dolgoznak...“ Fogyasztók rendelésére, vagy vállalkozó-kereskedők rendelésére? Valószínűleg fogyasztók rendelésére. De éppen Oroszországban az ipari kistermelők többsége nem rendelésre, hanem piacra termel.

„...A fogyasztási cikkek legfontosabb részét...“ (miért nem a „termelési eszközökét“ is?) „...*a belföldi vagy a nemzetközi* piacon való elhelyezés céljából termelik...“

---

* — előzmény, elsődleges. — *Szerk.*

A kiemelt szavak — felesleges ismétlés, mert a nemzetközi csere növekedésére már utaltak az 1. §-ban.

Az áruk „. . . termelésének *és forgalmának* eszközei“. Azt hiszem, a kiemelt szavakat a programmból át kellene vinni a kommentárba, mert hogy az árutermelő társadalomban a *forgalmi* eszközök a tőkések tulajdonában vannak, erre *következtetni* lehet abból, hogy a termelési eszközök az ő tulajdonukban vannak.

„. . . Olyan személyekből, akiknek *saját munkaerejükön kívül* nincsenek semmiféle más termelési és forgalmi eszközeik . . .“ Ezt így nem lehet megfogalmazni.

Az a kitétel, hogy a munkaerőt „állandóan vagy időről időre — egész éven át vagy néhány hónapig“ — eladják, felesleges részlet, amelyet át kellene vinni a kommentárba.

(VI. §) „. . . Növelve az *ipari* nagyüzemek gazdasági jelentőségét“, — lejjebb pedig: általában az önálló kistermelők szerepének szűkülése. Vajjon véletlenül hagyták ki a *mezőgazdasági* nagyüzemeket? vagy azt akarták mondani, hogy a nagyüzemek gazdasági jelentősége *csak* az iparban nő, a kisüzemek szerepe pedig az iparban is, a mezőgazdaságban is szűkül? Ha az utóbbit akarták mondani, *egyáltalán nincsen igazuk*. A mezőgazdaságban is nő „a nagyüzemek gazdasági jelentősége“ (elegendő, ha példaként a gépekre utalunk — s fentebb már más példákat is említettünk). A folyamat itt természetesen *mérhetetlenül bonyolultabb*, erről azonban már csak a kommentárban kell beszélnünk (mégpedig konkrét magyarázatokkal alátámasztva).

„. . . Többé vagy kevésbbé teljesen, többé vagy kevésbbé nyiltan, többé vagy kevésbbé nehezen elviselhető módon . . .“ függnek — ezek szerintem felesleges és az értelmet *gyengítő* szavak. Az eredeti tervezet kifejezése: „szolgák és adófizetők“ — erősebb és szemléltetőbb.

A VII. § elején egy felesleges ismétlést találunk, ismét utal arra, hogy „a kistermelőket proletárokká változtatják“, jóllehet erről már volt szó az V. és a VI. §-ban.

A VII. § részletesen megmagyarázza, hogy a munkaerőkereslet növekedése elmarad a munkaerőkínálat növekedésétől. A „részletesség“ ebben az esetben aligha válik a kifejtés előnyére. A *folyamatot* mégsem sikerül persze

teljesen *megmagyarázni* (például, a tervezet említi, hogy egyre fokozottabb mértékben alkalmazzák a női és a gyermekmunkát, de nem szól a munka intenzitásának fokozódásáról stb.). Helyesebb ezért, ha *minden* magyarázatot (konkrét példákkal alátámasztva) átteszünk a kommentárokba, a programmban pedig csak azt szögezzük le, hogy *miben* rejlik a kapitalizmus ellentmondása, *mi* a tendenciája.

Ha azt mondjuk — vetik ellenünk némelyek —, hogy „minél magasabb fokra hág a technika fejlettsége, annál jobban elmarad a munkaerőkereslet növekedése a munkaerőkínálat növekedésétől“, — ezzel helytelen képet nyujtunk; hiszen „a kínálat növekedése“ korántsem függ csupán a „technika fejlettségétől“. Ez az ellenvetés azonban alaptalan, mert amikor azt mondjuk, hogy „minél magasabb fokra — annál jobban“, ez korántsem ugyanaz, mintha azt mondanánk: „minthogy — tehát“. Hogy *mi* idézi elő a „kínálat növekedését“, ezt az előbbi szakaszban fejtettük ki („tönkretétel“, „kiszorítás“ etc.*), és konkrétabban a kommentárokban magyarázzuk majd meg.

„. . . A munkásosztálynak a munkája által létrehozott anyagi javak összes tömegéből való részesedése állandóan csökken . . .“ Ezek a szavak abban a szakaszban olvashatók, amelyben a kizsákmányolás mértékének fokozódásáról van szó (vesd össze a közvetlenül az idézett szakasz előtt elmondottakkal). Az ember ezért arra gondolhat, hogy „részesedésen“ a $\boldsymbol{v}$-nek $\boldsymbol{v} + \boldsymbol{m}$-hez való viszonyát értik. Akkor viszont ez felesleges, és nem felel meg a „javak összes tömege“ szavaknak.

Ha meg az összes tömeg $= \boldsymbol{c} + \boldsymbol{v} + \boldsymbol{m}$, akkor elsőszöris nem egészen helyénvaló, ha „részesedésnek“ nevezzük a $\boldsymbol{c} + \boldsymbol{m}$-et ($\boldsymbol{v}$-hez viszonyítva), mert „részesedni“ abból lehet, amit el is osztanak, vagyis a fogyasztási cikkekből. S akkor ez a tétel tartalmilag a következő paragrafusba való, amelyben a társadalmi gazdagság (c + v + m) és a társadalmi egyenlőtlenség növekedéséről van szó. Ezért tehát az idézett szavakat mint felesleges ismétlést jobb elhagyni.

---

* — et cetera — stb. — *Szerk.*

Ezen kívül, e szavak ebben a fogalmazásban olyan *fejlett* társadalmat tételeznek fel, amelyben *csak* bérmunkások és tőkések vannak (mert a kistermelők hányada szintén csökken), márpedig ez nem felel meg az V. szakasznak, amely szerint a „fejlett" társadalomban is vannak kistermelők.

A VIII. §-nak a IX. és a X. § *után* volna a helye: e két utóbbi a válságokkal foglalkozik, vagyis a kapitalizmus *egyik* ellentmondásával, a VIII. § pedig összefoglalja a kapitalizmus valamennyi ellentmondását és fejlődésének valamennyi tendenciáját.

„A munka termelékenységének emelkedése" szavak elé a következő szavakat kellene tenni: „a társadalmi és egyre fokozottabb mértékben társadalmivá váló munka". A tervezet rossz helyen (XI. §) és túlságosan szűk formában („a technika tökéletesedése egyre inkább egyesíti a munkások munkáját") utal a munka társadalmasítására. A kapitalizmus nemcsak azáltal társadalmasítja a munkát, hogy „egyesíti a munkások munkáját".

„Növekszik a vagyonosok és a nincstelenek között fennálló távolság" — ezekkel a szavakkal a „fokozódik a társadalmi egyenlőtlenség" szavak után felesleges ismétlésbe bocsátkoznak. S feltétlenül hozzá kellene fűzni, hogy „mélyül a szakadék" a proletariátus és a burzsoázia között, hogy ezáltal jellemezzük a kapitalizmus valamennyi említett ellentmondásának fő szociális következményét, és áttérjünk az osztályharcra.

Mellesleg. Ha már a kapitalizmus szociális következményeinek jellemzéséről beszélünk, le kell szögeznünk, hogy a tervezetnek itt különösképpen nagy hibája *elvont jellege*, mert egy teljesen elégtelen tételre szorítkozik: „egyre több nehézségbe ütközik a létért vívott harc, egyre több az ezzel kapcsolatos nélkülözés és szenvedés". Szerintem okvetlenül *határozottabban* kell rámutatni azokra a szociális következményekre, amelyek különösen súlyos teherként nehezednek mind a munkásosztályra, mind a kistermelőkre.

Az ellen a fogalmazás ellen, ahogyan az ellenterv ezeket a következményeket kifejti, az a kifogás, hogy például a „mindenféle megalázás" szavak helytelenek.

Szerintem helyesek, mert felölelnek olyan jelenségeket, mint a *prostitúció*, mint az, hogy az „értelmiségiek" egyszerű megfizetett személyekké válnak, hogy a munkás felesége és gyermekei eladójává válik, hogy mindenkit alárendelnek a tőke vasfegyelmének, hogy a gazdasági erőt felhasználják politikai elnyomásra, a véleményszabadság elfojtására stb. és így tovább. Ugyancsak okvetlenül rá kell mutatni szerintem arra is, hogy a kapitalizmusban „a tömegek szegénységben és nyomorban" élnek. Nem mondom azt, hogy a szegénység és a nyomor abszolút növekedéséről kell beszélni, de teljesen egyetértek Kautskynak azzal a véleményével, hogy „ein ausführliches s.-d. Programm, welches nicht erkennen lässt, dass der Kapitalismus naturnotwendig Massenarmut und Massenelend erzeugt, das nicht als den Inhalt des Strebens der Sd-tie den Kampf gegen diese Armut und dieses Elend bezeichnet, verschweigt die entscheidende Seite unserer Bewegung und enthält also eine empfindliche Lücke"* (az osztrák tervezet ellen)[8].

Véleményem szerint rá kell mutatni arra is, hogy „a termelőerők fejlődésének valamennyi főbb" (tehát nem abszolúte valamennyi) „előnyét a lakosság elenyésző kisebbsége monopolizálja".

A IX. és X. § a válságokkal foglalkozik. Ez ellen lényegében nincsen semmi ellenvetésünk, minthogy módosították a fogalmazást. Formailag azonban ezek a paragrafusok mégis fogyatékosak, mert ismétléseket tartalmaznak (ismét „világpiac", ismét „kapitalista termelési viszonyok"). Sokkal jobb volna, ha a programmban egyáltalán nem próbálnák *megmagyarázni* a válságokat és csak a válságok elkerülhetetlenségének *leszögezésére* szorítkoznának, a magyarázatot és a kifejtést pedig a kommentárokra bíznák. Ugyanis utalnak például a válságra is, a „pangás időszakaira" is, nagyjában és egészében azon-

---

* — „egy részletes szociáldemokrata programm, amelyből nem tűnik ki, hogy a kapitalizmus szükségszerűen tömeges szegénységet és tömeges nyomort idéz elő, amely nem azt jelöli meg a szociáldemokrácia törekvéseinek tartalmaként, hogy harcoljon ez ellen a szegénység és nyomor ellen, elhallgatja azt, ami mozgalmunkban a döntő, és ezért nagyon is hiányos". — *Szerk.*

ban úgysem sikerül felölelni a kapitalista ipar egész ciklusát.

A válságok szociális következményeire szintén ismétlésekkel utalnak (elegendő, ha a folyamat „kiéleződéséről“ stb. beszélünk), és szintén túlságosan enyhén: a válságok nemcsak hogy megnehezítik a kistermelők helyzetét, nemcsak hogy helyzetük viszonylagos és abszolút romlására vezetnek, hanem éppenséggel tönkreteszik és a proletariátus soraiba szorítják ki őket.

A XI. és a XII. § ellen igen fontos elvi kifogásom van: *teljesen egyoldalúan és helytelenül* ábrázolják a proletariátus és a kistermelők viszonyát (mert a „dolgozó és kizsákmányolt tömeg“ éppen proletárokból és kistermelőkből áll). Ezek szöges ellentétben vannak mind a „Kommunista Kiáltvány“, mind az Internacionále Szervezeti Szabályzata[9], mind a legtöbb mai szociáldemokrata programm alaptételeivel és kitárják a kaput a narodnyik, a „kritikai“ és mindenféle kispolgári félreértések előtt.

„...Nő a dolgozó és kizsákmányolt tömeg elégedetlensége“ — ez igaz, de helytelen, ha a proletariátus elégedetlenségét és a kistermelők elégedetlenségét azonosítjuk és közös nevezőre hozzuk, mint ahogy ez itt történik. A kistermelők elégedetlensége igen gyakran felébreszti (és elkerülhetetlenül kell is hogy felébressze bennük vagy jelentős részükben) azt a törekvést, hogy *fenntartsák kistulajdonosi létüket*, vagyis hogy fenntartsák a mai rend alapjait, sőt még visszafelé is fordítsák.

„...Kiéleződik harca és elsősorban élenjáró képviselőjének: a proletariátusnak a harca...“ Kiéleződik persze a kistermelő harca is. De az ő „harca“ *igen gyakran* a proletariátus *ellen* irányul, mert a kistermelőnek maga a helyzete igen sok tekintetben *élesen szembeállítja* érdekeit a proletariátus érdekeivel. A proletariátus általában *egyáltalán nem* a kispolgárság „élenjáró képviselője“. Ha olykor mégis az, ez csak akkor lehetséges, amikor a kistermelők felismerik, hogy elkerülhetetlenül el kell pusztulniok, amikor „*e l h a g y j á k* saját álláspontjukat, hogy a proletariátuséra térjenek át“. A *mai* kistermelőnek pedig, aki még nem hagyta el „álláspontját“, igen gyakran az antiszemita és az agrárius, a nacionalista és a narod-

nyik, a szociál-reformista és a „marxizmus kritikusa" az élenjáró képviselője. S éppen most, amikor a kistermelők „harcának kiéleződésével" párhuzamosan „kiéleződik" a „szocialista Gironde"-nak a „Hegypárt"[10] ellen vívott harca, a legkevésbbé helyénvaló mindenféle kiéleződést egy kalap alá venni.

„. . . A nemzetközi szociáldemokrácia a *dolgozó és kizsákmányolt tömeg* szabadságmozgalmának élén áll . . ." Korántsem. A nemzetközi szociáldemokrácia *csak a munkás osztály*, csak a *munkásmozgalom* élén áll, s ha ehhez az osztályhoz más elemek csatlakoznak, ezek éppen csak elemek, nempedig osztályok. S ezek *csak* akkor csatlakoznak teljesen és maradéktalanul, amikor „elhagyják saját álláspontjukat".

„. . . Megszervezi *e tömeg* harci erőit . . ." Ez is helytelen. A szociáldemokrácia sehol sem szervezi a kistermelők „harci erőit". Csak a munkás*osztály* harci erőit szervezi. A tervezetben választott fogalmazás annál kevésbbé helytálló, *minél kevésbbé* tartjuk szem előtt Oroszországot, minél inkább a „*fejlett*" polgári társadalomra *korlátozódik* ez a *fejtegetés* (v. ö. V. §).

Summa summarum*. A tervezet *határozott* formában beszél a kispolgárság forradalmiságáról (ha „támogatja" a proletariátust, vajjon ez nem jelenti azt, hogy forradalmi?), és egyetlen szóval sem beszél konzervativizmusáról (sőt reakciós voltáról). Ez teljesen egyoldalú és helytelen beállítás.

Határozott formában rámutathatunk (és rá kell mutatnunk) a kispolgárság *konzervativizmusára. És csak feltételes formában* kell rámutatnunk *forradalmiságára*. Csak az ilyen fogalmazás felel majd meg pontosan a marxi tanítás szellemének. A „Kommunista Kiáltvány" például kereken megmondja, hogy „valamennyi osztály közül, amely napjainkban a burzsoáziával szemben áll, csakis a proletariátus valóban forradalmi osztály . . . A kisvállalkozó, a kisiparos, a paraszt . . . *nem forradalmiak, hanem konzervatívak*. Sőt mi több: reakciósak. Ha forradalmiak („ha"!), akkor azért azok, mert a proletariátusba

* — Mindent egybevetve. — *Szerk.*

való lesüllyedés fenyegeti őket, ... akkor *elhagyják* saját álláspontjukat, hogy a proletariátuséra térjenek át"[11].

És ne állítsa senki, hogy a „Kommunista Kiáltvány" megírása óta eltelt fél évszázad alatt a helyzet lényegesen megváltozott. Éppen ebben a tekintetben semmi sem változott: ezt a tételt a teoretikusok is mindig és mindenkor elismerték (például Engels 1894-ben éppen ebből a szempontból szedte ízekre a francia agrárprogrammot[12]. Kereken megmondotta, hogy *amíg* a kisparaszt nem *hagyja el* saját álláspontját, nem a mi emberünk, ott a helye az antiszemiták között, azok hadd vigasztalják, s akkor annál bizonyosabb, hogy hozzánk jön, minél jobban becsapják majd a polgári pártok), s a történelem a legutóbbi napokig, nos chers amis*, a „kritikus" urak feltűntéig a gyakorlati példák tömegével is igazolta ezt az elméletet.

Mellesleg. A tervezetben nem utalnak a *proletariátus diktatúrájára*, mint ahogy ezt eredetileg tették. Még ha ez véletlenül, elnézésből történt is, akkor is kétségtelen, hogy a „diktatúra" fogalma összeegyeztethetetlen a proletariátusnak nyujtott idegen támogatás *határozott* elismerésével. Ha valóban *határozottan* tudnók, hogy a kispolgárság támogatni fogja a proletariátust, amikor végrehajtja a maga forradalmát, a proletár forradalmat, akkor felesleges is volna „diktatúráról" beszélni, mert teljes mértékben biztosítva volna nekünk olyan döntő többség, hogy diktatúra nélkül is kitűnően meglennénk (mint ahogy ezt a „kritikusok" el akarják velünk hitetni). A proletár*diktatúra* szükségszerűségének elismerése a *legszorosabban és elválaszthatatlanul* összefügg a „Kommunista Kiáltvány"-nak azzal a tételével, hogy *csakis* a proletariátus valóban forradalmi osztály.

(Zárójelben megjegyzem — hogy milyen „féltékenyen" védte ezt a tételt Engels, az látható az erfurti programmtervezethez fűzött kritikájának következő szakaszából. „Der Ruin weiter Volksschichten"** — idézi Engels a tervezetet, és megjegyzi: „statt dieser deklamatorischen Phrase, die aussieht als täte uns der Ruin von

* — kedves barátaink. — *Szerk.*
** — „A nép nagy tömegeinek tönkremenése". — *Szerk.*

Bourgeois und Kleinbürgern noch leid (!!), würde ich die einfache Tatsache erzählen: die durch den Ruin der städtischen und ländlichen Mittelstände, der Kleinbürger und Kleinbauern, den Abgrund zwischen Besitzenden und Besitzlosen erweitern oder vertiefen"*.)

Azt mondják, hogy az ellentervezetben határozottan kifejezésre jut a kistermelők konzervativizmusa („a mai társadalom valamennyi többi osztálya a fennálló gazdasági rend alapjainak fenntartása mellett száll síkra"), forradalmiságáról pedig *még feltételesen sincsen szó*.

Ez az ellenvetés teljesen alaptalan. A kistermelő feltételes forradalmisága az ellentervezetben az egyetlen lehetséges módon van megfogalmazva, mint *vád a kapitalizmus ellen*. A kistermelő feltételes forradalmisága kifejezésre jut a következőkben:

(1) azokban a szavakban, hogy a kapitalizmus *kiszo-*

* — („ehelyett a dagályos frázis helyett, amelyből szinte az tűnik ki, hogy nekünk még fáj is a burzsoá és a kispolgár tönkremenése (!!), elmondanám ezt az egyszerű tényt: a városi és a falusi lakosság középrétegeinek, a kispolgároknak és a kisparasztoknak a tönkremenése folytán kiszélesedik vagy elmélyül a vagyonosok és a nincstelenek között tátongó szakadék". — *Szerk.*)[18]

Az erfurti programm tervezetében benne volt a következő szakasz: „In diesem Befreiungskampf verficht die Sozialdemokratie als die Verfechterin (vagy Vertreterin — „Neue Zeit"[14] IX. 2. 789) nicht bloss der Lohnarbeiter, sondern der Ausgebeuteten und Unterdrückten insgesamt, alle Forderungen, Massregeln und Einrichtungen, welche die Lage des Volkes im allgemeinen und der Arbeiterklasse im besondern zu verbessern geeignet sind" [„Ebben a felszabadító harcban a szociáldemokrácia nemcsak a bérmunkások, hanem valamennyi kizsákmányolt és elnyomott védelmezőjeként (vagy képviselőjeként) harcol mindazokért a követelésekért, rendszabályokért és intézményekért, amelyek alkalmasak arra, hogy megjavítsák általában a nép, és különösen a munkásosztály helyzetét". — *Szerk.*]. És Engels *határozottan* azt tanácsolta, hogy *húzzák ki* ezt az egész szakaszt, s nem szalasztotta el az alkalmat, hogy élcelődve megjegyezze; „des Volkes im allgemeinen (wer ist das?)" [„általában a nép (ki ez?)". — *Szerk.*]. És Engels tanácsára hallgatva ezt a szakaszt *teljesen elhagyták*; azt a pontot, hogy „a munkásosztály felszabadítása csak a munkásosztály műve lehet, mert *valamennyi többi* osztály a termelési eszközök magántulajdonának talaján áll és közös céljuk a mai társadalom alapjainak fenntartása" — ezt a pontot *Engels közvetlen befolyására* fogadták el, *élesebb formában*, mint ahogy az az eredeti tervezetben szerepelt.

rítja, tönkreteszi. Mi, a proletariátus, vádat emelünk a kapitalizmus ellen, amiért a paraszt *tönkretétele* útján vezet nagyüzemi termelésre. Ebből közvetlenül az a következtetés adódik, hogy *h a* a paraszt megérti ennek a folyamatnak az elkerülhetetlenségét, „elhagyja saját álláspontját, hogy a miénkre térjen át“.

(2) — azokban a szavakban hogy „a lét bizonytalansága és a munkanélküliség, a nyomasztó kizsákmányolás és mindenféle megalázás sujtja“ (nemcsak a proletariátust, hanem) „a dolgozó lakosság egyre szélesebb rétegeit“. Ezzel a fogalmazással már kifejezésre is jut, hogy a proletariátus az egész dolgozó lakosság *képviseletében* lép fel, mégpedig olymódon, hogy mindenkit felszólítunk (és *késztetünk*) arra, hogy hagyja el *saját* álláspontját és térjen át a miénkre, s nem ellenkezőleg, vagyis nem hagyjuk el a mi álláspontunkat, nem olvasztjuk egybe osztályharcunkat mindenféle köpönyegforgatókkal.

S ugyanígy kifejezésre jut a képviselet eszméje

(3) — azokban a szavakban, hogy a *tömegek* (általában a tömegek, nempedig csak a munkások) szegénységben és nyomorban élnek.

A forradalmi osztály pártja *c s a k i s e b b e n a f o r m á b a n* fejezheti ki más osztályok feltételes forradalmiságát, hogy kifejtse nekik, hogyan értelmezi *ő* bajaikat és e bajaik orvoslásának eszközeit, hogy necsak a saját nevében, hanem az egész „szegény és nyomorgó“ tömeg nevében lépjen fel, amikor *ő* hadat üzen a kapitalizmusnak. Ebből már önmagától következik, hogy aki elfogadja ezt a tanítást, annak csatlakoznia kell majd hozzánk. Igazán nevetséges volna, ha odáig mennénk, hogy programmunkban erre még külön utaljunk is, és kijelentsük, hogy *ha* ezek vagy amazok a megbízhatatlan elemek áttérnek a mi álláspontunkra, akkor ők is forradalmiak lesznek! Ez volna a legjobb eszköz arra, hogy megingassuk éppen azoknak a határozatlan és gyenge szövetségeseknek a bizalmát, akik amúgysem nagyon bíznak bennünk*.

* Minél több „jóindulatot“ mutatunk programmunk gyakorlati részében a kistermelők (például a parasztok) iránt, annál „szigorúbbaknak“ kell lennünk ezekkel a megbízhatatlan és kétlaki szociális

Ezen a XI. és a XII. § ellen emelt elvi kifogásomon kívül már csak egy apró megjegyzésem van a XI. § megfogalmazását illetően. Nem helyénvaló, hogy ebben a paragrafusban „a kapitalizmus megszüntetésének *anyagi* lehetőségeiről" beszélnek: éppen ebben a szakaszban ugyanis a kapitalizmus megszüntetésének *nem* anyagi, *hanem* eszmei előfeltételeiről van szó. Ha megemlítjük az anyagi előfeltételeket, akkor hozzá kell fűznünk az eszmei (erkölcsi etc.) előfeltételeket is. Sokkal helyesebb volna azonban, ha ezzel az „anyagi lehetőséggel" abban a szakaszban foglalkoznánk, amelyben nem az osztályharcról, hanem a kapitalizmus fejlődéséről és tendenciájáról van szó.

Semmi logika sincs abban, hogy a XII. §-ban a közelgő szociális forradalomról beszéljünk, s csak a XV. §-ban foglalkozzunk magával ezzel a forradalommal és e forradalom szükségszerűségével. „Fordított sorrendnek" kellene lennie.

A XIII. §-ban azt hiszem helytelenül helyettesítik „a magántulajdon megszüntetése (vagy eltörlése)" szavakat a „kizsákmányolók kisajátítása" kifejezéssel. Ez kevésbbé világos és pontos. A paragrafus vége is szerencsétlenül van megfogalmazva: „tervszerűen meg kell szervezni a társadalmi termelő folyamatot mind az egész társadalom, mind az egyes emberek szükségleteinek kielégítése céljából". Ez nem elég. Efféle szervezetet talán még a trösztök is nyujtanak. Világosabb volna, ha azt mondanák, hogy „az *egész* társadalom javára" (mert ez magában foglalja a tervszerűséget is, de ugyanakkor ennek a tervszerűségnek az irányítójára is utal), mégpedig nemcsak a társadalom tagjai szükségleteinek kielégítése, hanem a társadalom *valamennyi* tagja *teljes* jólétének és *mindenirányú* szabad fejlődésének biztosítása céljából.

---

elemekkel szemben programmunk *elméleti* részében, s egy jótányira sem szabad elhagynunk *saját* álláspontunkat. Ha elfogadod ezt az álláspontot, a mi álláspontunkat, akkor teljes „jóindulatra" is számíthatsz, ha meg nem fogadod el, magadra vess! Akkor a „diktatúra" idején azt mondjuk majd rólad: kár a sok szóért ott, ahol erőszakot kell alkalmazni...

A XIV. § szerintem határozatlan (nem tudom még, vajjon felszabadítjuk-e az „egész“ elnyomott „emberiséget“: például megszüntetjük-e azt, hogy az erős jelleműek elnyomják a gyenge jelleműeket). Jobb volna, ha azt a fogalmazást vennék, amelyet Marx a gothai programm kritikájában javasolt: az osztályokra való tagozódás és az ebből fakadó egyenlőtlenség megszüntetése.[15] Engels az erfurti programm kritikájában szintén hangoztatta, hogy die Abschaffung der Klassen ist unsere Grundforderung*, s feltétlenül *pontosan és világosan rá kell mutatnunk* erre az „alapvető követelésünkre“, mert csak ezáltal adunk *teljesen határozott* (nempedig túlzott) értelmet annak az ígéretünknek, hogy mindenkit felszabadítunk és mindenkit megszabadítunk minden bajtól.

XV. § — „a proletariátusnak más néprétegek által nyujtott támogatásról“ és a „proletariátus diktatúrájának“ kihagyásáról fentebb már beszéltünk.

XVI. § — teljesen furcsa és egyáltalán nem helyénvaló. A proletariátus „politikai nevelése“ éppen abban rejlik, hogy felvilágosítjuk, szervezzük, harcát vezetjük, erről pedig már volt szó a XII. §-ban (ahol csak „harcának vezetéséről“ kellett volna még beszélni).

A XVII. § szerintem szintén felesleges szószátyárkodás. Minek kell egyáltalán beszélni arról, hogy a legközelebbi feladatok a különböző társadalmi és politikai helyzetektől függnek? Erről írjanak értekezésekben, nekünk pedig kereken meg kell mondanunk, hogy ezek meg ezek a sajátosságok (a jobbágyrendszer maradványai, az önkényuralom stb.) így meg így alakítják legközelebbi feladatunkat.

XVIII. §: „Oroszországban a kapitalizmus egyre inkább uralkodó termelési móddá *válik*...“ Ha csak ennyit mondunk, ez édeskevés. Máris uralkodóvá *vált* (— ha azt mondom, hogy valami, ami 60 százalékban van meg, már uralkodóvá vált azzal szemben, ami 40 százalékban van meg, ez korántsem jelenti, hogy az, ami a 40 százalékban van meg, nem létezik, vagypedig elenyészően

---

* — az osztályok megszüntetése alapvető követelésünk[16]. — *Szerk.*

csekély). Nálunk még mindig olyan töméntelen sok a narodnyik, a narodnyikoskodó liberális és a gyorsan a narodnyikság felé hátráló „kritikus", hogy itt semmiképpen sem tűrhetjük meg a legkisebb homályosságot sem. S ha a kapitalizmus még csak „uralkodóvá" sem vált, akkor talán a szociáldemokráciával is várni kellene egy kicsit.

„... a *legelső helyre* állítva a szociáldemokráciát..." Még csak most *válik* uralkodóvá a kapitalizmus, mi meg már a „legelső helyet" foglaljuk el... Azt hiszem, legelső helyről egyáltalán nem kell beszélni: ez az egész programmból önmagától kitűnik. Ne mondjuk ezt mi önmagunkról, bízzuk a történelemre, hogy ezt megállapítsa rólunk.

A tervezet úgylátszik elveti ezt a kifejezést: régi hűbéri társadalmi rend, mert a „hűbériség" kifejezést csak a *jog*rendre vonatkozólag tartja alkalmasnak. Szerintem ez a megkülönböztetés alaptalan: a „hűbérjog" persze jogi intézmény volt, egyszersmind azonban megfelelt a földesúri (és paraszti) *gazdaság* egy külön rendszerének, és megmutatkozott a mindennapi élet rengeteg olyan viszonyában is, amelyet a „jog" nem rögzített. Ezért aligha kell kerülnünk a „kapitalizmus előtti, hűbéri, társadalmi rend" kifejezést.

Programmunkban egyáltalán nem helyénvaló és felesleges a jobbágyrendszer „leírása" (hogy — úgymond — a tömeg nem volt más, mint megkeresztelt tulajdon).

Ami pedig a hűbéri rend maradványainak hatását illeti, nem elegendő, ha megállapítjuk, hogy súlyos teherként nehezednek a dolgozó tömegre. Rá kell mutatnunk arra, hogy ezek a maradványok fékezik az ország termelőerőinek fejlődését, rá kell mutatnunk a jobbágyrendszer egyéb szociális következményeire*.

XIX. §. Véleményem szerint teljesen felesleges rámutatni arra, hogy számunkra a demokrácia (resp.: a politikai szabadság) „átmeneti fejlődési fok" (átmenet mibe? hiszen lejjebb a köztársaságról egyenesen mint *egyik legközelebbi* gyakorlati követelésünkről beszéltünk), és hogy

* Többek között. Az ellentervezetben nem szerencsés ez a kifejezés: „a parasztság *kihalásának* barbár ázsiai *formái*". Azt lehetne mondani: eltűnésének formái vagy valami más effélét.

az alkotmány „a kapitalista termelési viszonyok természetes jogi járuléka“ („sajátja“ nyilván leírási hiba). Ennek a programmban semmi keresnivalója. Teljesen elegendő, ha azt mondjuk, hogy az önkényuralom fékezi vagy gáncsolja „az *egész* társadalmi fejlődést“: tehát a kapitalizmus fejlődése sem fér össze vele. Az erre vonatkozó részleteknek a kommentárban a helyük, mert a programmban még enyhítik is az önkényuralom elleni hadüzenetünket, papírszagúvá, elvonttá teszik programmunkat.

És mire is valók ezek a közhelyek a kapitalizmus jogi járulékairól és a „jogrendről“ (XX. §), amikor lejjebb sokkal világosabban és határozottabban a köztársaságról beszélünk? (Mellesleg, a XX. §-ban a „régi hűbéri rend“ kifejezést használják, vagyis itt maga a tervezet is a joginál tágabb értelemben használja a „hűbériség“ szót.)

Arról is teljesen felesleges beszélni, hogy az önkényuralom összeegyeztethetetlen a jogrenddel, hiszen nyomban utána következik az önkényuralom megdöntésének és köztársasággal való felváltásának követelése. Jobb volna, ha határozottabb formában beszélnénk arról, hogy a nép az önkényuralom alatt „jogfosztott“ stb.

„. . . Az önkényuralom a legádázabb ellensége a munkásosztály szabadságtörekvéseinek . . .“ — ehhez hozzá kellene fűzni: „és az egész nép kulturális fejlődésének“ vagy valami efféle. S ezzel (nempedig a „képviseletről“ szóló szavakkal) ki is fejezzük azt, hogy a szociáldemokrácia nemcsak a munkásosztály érdekeit, hanem az *egész* társadalmi fejlődés érdekeit képviseli.

Összefoglalva a fenti megjegyzéseket, az a nézetem, hogy a tervezetnek négy fő hibája van, amelyek ezt a tervezetet elfogadhatatlanná teszik:

1) sokhelyütt a fogalmazások rendkívül *elvontak*, mintha nem egy harcoló párt, hanem egy előadássorozat számára készültek volna;

2) mellőzi és elhomályosítja a speciálisan *orosz kapitalizmus* kérdését, s ez különösen komoly hibája, mert a programmnak áttekintést és irányvonalat kell adnia az orosz kapitalizmus elleni agitációhoz. Az orosz kapitaliz-

mus határozott bírálatával és az orosz kapitalizmus elleni nyilt hadüzenettel kell fellépnünk;

3) teljesen egyoldalúan és helytelenül vázolja *a proletariátusnak a kistermelőkhöz való viszonyát*, s ezzel kihúzza alólunk a talajt abban a küzdelemben, amelyet a „kritikusok“ és sok más ellen vívunk;

4) igyekszik a programmban mindig *megmagyarázni* a folyamatot. Megmagyarázni úgysem sikerül, kifejtése azonban vontatottá lesz ettől, töméntelen sok az ismétlés, a programm minduntalan kommentárrá süllyed.

A megírás ideje:
1902 február vége—március eleje.

PLEHANOV MÁSODIK PROGRAMMTERVEZETÉHEZ

Négy fő fogyatékossága van az egész tervezetnek, s emiatt, véleményem szerint, teljesen elfogadhatatlan:

1) A kapitalizmus jellemzésével foglalkozó legfontosabb rész megfogalmazásának módja olyan, hogy ez a tervezet nem a nagyonis meghatározott kapitalizmus nagyonis reális megnyilvánulásai ellen *harcoló* proletariátus programmja, hanem inkább egy, általában a kapitalizmussal foglalkozó közgazdasági *tankönyv* terve.

2) Különösen alkalmatlan a programm az *orosz* proletariátus pártja számára, mert az orosz kapitalizmus fejlődését, az orosz kapitalizmus szülte ellentmondásokat és társadalmi bajokat csaknem teljesen megkerüli és elhomályosítja, mégpedig ismét csak azért, mert a rendszere olyan, hogy általában jellemzi a kapitalizmust. Az orosz proletariátus pártjának programmjában teljesen félreérthetetlenül vádat kell emelnie az orosz kapitalizmus ellen, hadat kell üzennie az orosz kapitalizmusnak. Ez annál is inkább szükséges, mert az orosz programm ebben a tekintetben nem lehet ugyanolyan mint az európai programmok: amikor ezekben a kapitalizmusról és a polgári társadalomról beszélnek, nem történik utalás arra, hogy ezek a fogalmak Ausztriára, Németországra és más országokra is ráillenek, mert ez magától értetődik. Oroszországot illetően ez nem értetődik.

Ha valaki azzal intézi el a dolgot, hogy a kapitalizmust „fejlett formájában" *általában* ezek meg ezek a sajátosságok jellemzik — márpedig Oroszországban a kapitalizmus „uralkodóvá válik" —, ezáltal *kibújik* a konkrét vádolás és

a hadüzenet alól, holott ez egy gyakorlatilag harcoló párt számára mindennél fontosabb.

A tervezet ezért nem éri el a programm egyik fő célját: nem nyujt a pártnak útmutatást az orosz kapitalizmus legkülönbözőbb megnyilvánulásaival kapcsolatos mindennapi propagandához és agitációhoz.

3) Néhány rendkívül fontos pont a tervezetben olyan pongyolán van megfogalmazva, hogy ez elkerülhetetlenül sok igen veszélyes félreértést idéz elő és megnehezíti elméleti harcunkat és propagandánkat. Így például a nagyüzemek számának növekedésével kapcsolatban kizárólag „ipari" üzemekről beszél. A mezőgazdasági kapitalizmus fejlődését részben elhomályosítja, részben pedig teljesen megkerüli. Továbbá, a „proletariátus diktatúrája" helyett egy olyan forradalomról van szó, „amelyet a kapitalista kizsákmányolás miatt szenvedő más népréteg által támogatott proletariátusnak kell végrehajtania", sőt a proletariátus osztályharca helyett is „a dolgozó és kizsákmányolt tömeg harca" szerepel. Ez a fogalmazás ellentétben áll az Internacionále alapelvével: „a munkásosztály felszabadítása csak magának a munkásosztálynak a műve lehet". A proletariátuson kívül a „dolgozó és kizsákmányolt tömeg" többi része (vagyis főképpen a kistermelők) *csak részben* forradalmi a burzsoázia ellen vívott harcában. Mégpedig csak akkor forradalmi, amikor „*a proletariátus álláspontjára tér át*", „mert a proletariátusba való lesüllyedés fenyegeti" („Kommunista Kiáltvány"). A kistermelők reakciós voltát azonban a tervezet egyáltalán nem emeli ki, úgyhogy *tulajdonképpen helytelenül* ábrázolja a proletariátusnak „a dolgozó és kizsákmányolt tömeghez" való viszonyát. [Például, a tervezetben ezt olvassuk: „kiéleződik harca (a dolgozó és kizsákmányolt tömegnek a harca) és elsősorban élenjáró képviselőjének: a proletariátusnak a harca". A kistermelők „harcának kiéleződése" kifejezésre jut az antiszemitizmusban is, a cezarizmusban is, a mezőgazdasági munkásokkal szemben alakult parasztszövetségekben is, sőt még a szocialista Gironde-nak a Hegypárt ellen vívott harcában is. Annak a körülménynek, hogy a proletariátus az egész dolgozó és kizsákmányolt tömeg képviselője, a programmban olymódon kell kifeje-

zésre jutnia, hogy *vádat emelünk* a kapitalizmus ellen a *tömegek* nyomora (nempedig csupán a munkásosztály nyomora) miatt, „a dolgozó lakosság egyre szélesebb rétegeiben“ (nempedig a munkásosztályban) uralkodó munkanélküliség miatt.]

4) A tervezet lépten-nyomon a szó szoros értelmében vett programmból *kommentárrá* süllyed. A programmnak *rövid*, egyetlen felesleges szót sem tartalmazó *tételeket* kell nyujtania, és kommentárokra, brosúrákra, az agitációra stb. kell bíznia a *magyarázatot.* Engels éppen ezért teljes joggal kifogásolta az „Erfurti programmban“, hogy terjengőssége, részletessége és ismétlései folytán kommentárrá süllyed.

A tervezetben pedig még erősebben mutatkozik meg ez a hiba, rengeteg az ismétlés, azok a kísérletek pedig, hogy a programmba bevegyék a folyamat *magyarázatát* (a folyamat puszta *jellemzése* helyett), úgysem vezetnek célra, s csak a végtelenségig elnyujtják a programmot.

A megírás ideje:
1902 február vége—március eleje.

MEGJEGYZÉSEK A BIZOTTSÁG PROGRAMMTERVEZETÉHEZ[17]

A BIZOTTSÁG TERVEZETÉNEK SZÖVEGE	LENIN MEGJEGYZÉSEI
	A kérdőjel azt jelenti, hogy stilisztikai javítás kívánatos.
1. A nemzetközi csere fejlődése olyan szoros kapcsolatot teremtett a civilizált világ népei között, hogy a proletariátus nagy felszabadító mozgalmának nemzetközivé kellett válnia, s már régen azzá is vált.	
2. Az orosz szociáldemokraták ezért úgy tekintenek pártjukra, mint a proletariátus világhadseregének egyik alakulatára, mint a nemzetközi szociáldemokrácia részére,	Meg kellene javítani a stílust.
és ugyanazt a végső célt követik, mint valamennyi többi ország szociáldemokratái.	Ez a „mint" idegenszerű, stilisztikailag helytelen. „Ugyanazt a végső célt követik, amelyet valamennyi többi ország szociáldemokratái is kitűztek maguknak" vagy valami efféle.
3. Ezt a végső célt a polgári társadalom fejlődésének jellege és menete határozza meg.	Javaslom hagyjuk ki, mint feleslegeseket a „jellege és" szavakat. A *végső célt* a *menet* határozza meg, nem-

pedig ennek az általános „menetnek“ azok a változatai, amelyekre a „fejlődés jellege“ fogalom utal. Ezek tehát felesleges szavak és nem egészen pontosak.

Ezt a társadalmat az jellemzi, hogy kapitalista termelési viszonyok között az árutermelés az uralkodó, vagyis az, hogy a fogyasztási cikkek legfontosabb és legjelentősebb részét

Miért csak „fogyasztási cikkek“? Hát a termelési eszközök? Jobb volna: „a termékek“ stb.

a belföldi vagy a nemzetközi piacon való elhelyezés céljából termelik,

Ezeket a szavakat szerintem ki kell húzni. Felesleges ismétlés.

e fogyasztási cikkek — az áruk — termelésének és forgalmának eszközei pedig legfontosabb és legjelentősebb részükben

Ezeket a szavakat ki kellene húzni. Nemcsak a fogyasztási cikkek áruk.

viszonylag kis létszámú

(„Viszonylag kis“ helyett talán elenyésző, mert a „*leg*fontosabb és *leg*jelentősebb részükben“ szavak már eléggé leszűkítenek. Ez azonban nem fontos.)

osztálynak ∨ a tulajdonában vannak, a lakosság óriási többsége meg részben olyan emberekből áll, akiknek nincsenek semmiféle termelési

Hozzá kellene fűzni: „a tőkéseknek és a földbirtokosoknak“. Ellenkező esetben *elvont* a fogalmazás, s ez különösen *helytelen* azért, mert később „parasztokról és kisiparosokról“ van szó.

és forgalmi eszközei (proletá-

„És forgalmi“ — ezt ki

rok), részben pedig olyanokból, akik csak igen

kell húzni: a legigazibb proletárnak is lehetnek és vannak is „forgalmi eszközei“, amelyeket *fogyasztási cikkekre* cserél.

jelentéktelen termelési eszközökkel rendelkeznek, amelyek nem biztosítják létüket (a kistermelők egyes rétegei, például a kisparasztok és a kisiparosok).

Javítsunk a stíluson! A „termelési eszközök“ *biztosítják* (?) a létet.

Mindezeket a személyeket gazdasági helyzetük rákényszeríti arra, hogy állandóan vagy időről időre eladják munkaerejüket, vagyis bérmunkásokká szegődjenek az árutermelési és áruforgalmi eszközök tulajdonosaihoz, és munkájukkal létrehozzák azok jövedelmét.

4. A kapitalista termelési viszonyok uralma egyre jobban kiszélesedik annak arányában, ahogy a technika állandó tökéletesedése, növelve a nagyüzemek gazdasági jelentőségét, kiszorítja az önálló kistermelőket, vagyis számuk viszonylagos csökkenésére vezet, egy részüket átváltoztatva proletárokká, szűkíti a többieknek a társadalmi és gazdasági életben betöltött szerepét, helyenként pedig olyan helyzetbe hozza őket, hogy többé vagy kevésbbé teljesen, többé vagy kevésbbé nyiltan, többé vagy kevésbbé nehezen elviselhető módon függnek a nagy vállalkozóktól.

?

„A tőkétől“ — mégpedig nemcsak a nagytőkétől.

5. Ugyancsak a technika tökéletesedése, azáltal, hogy az önálló kistermelők egy részét proletárokká változtatja, arra vezet, hogy a munkaerőkínálat még jobban növekszik, s ez lehetővé teszi a vállalkozóknak, hogy az áru termelésének és forgalmának folyamatában egyre nagyobb arányokban alkalmazzák a női és a gyermekmunkát. Minthogy pedig, másrészt ugyancsak a technika tökéletesedésének folyamata (a gépek) arra vezet, hogy a vállalkozóknak viszonylag kisebb mértékben van szükségük a munkások eleven munkájára, a munkaerőkereslet elkerülhetetlenül kisebb, mint a munkaerőkínálat, s ennek következtében a bérmunka egyre fokozottabb mértékben függ a tőkétől, egyre jobban kizsákmányolja a tőke. A munkásosztály egyre kisebb mértékben részesül a munkájával létrehozott társadalmi jövedelem összegéből.

?

?

Ezeket a szavakat ki kellene húzni, mert feleslegesen ismétlik az előző mondatban már kifejtett gondolatot.

Az 5. §-ban általában igen szemléltetően mutatkozik meg a tervezet általános hibája: a *hosszadalmas* és kellemetlenül *nyakatekert* kifejtésmód. Mellesleg: ebből fakad az, amit Engels az erfurti programm kritikájában „schiefe Nebenbedeutung"-nak* nevezett.

* — „a félremagyarázás lehetősége". — *Szerk.*

Például, ebből az tűnik ki, hogy a női és a gyermekmunka fokozott alkalmazását *csak* az idézte elő, hogy az önálló kistermelőket proletárokká „változtatják", márpedig nem így van, ez az efféle *„á t v á l t o z t a t á s" előtt* is előfordul. Az 5. § eleje felesleges ismétlés.

6. Ez a helyzet a polgári társa—

Nincsen befejezve.

A túltermelés, amely többé-kevésbbé éles ipari válságokat idéz elő, válságokat, amelyeket az ipari pangás hosszabb-rövidebb időszakai követnek, elkerülhetetlen következménye a termelőerők fejlődésének akkor, amikor tervszerűtlenség uralkodik, ami jellemző az árutermelésre, és amikor a mai társadalomra jellemző kapitalista termelési viszonyok uralkodnak. A válságok és az ipari pangás időszakai, a maguk részéről, még jobban megnehezítik az önálló kistermelők helyzetét, még gyorsabban vezetnek el a proletárok helyzetének viszonylagos, sőt bizonyos helyeken abszolút romlására.

Ez is ismétlés!

Ez kevés. Nemcsak hogy „megnehezítik helyzetüket", hanem valósággal tömegesen *tönkreteszik* őket.

A 6. § első része sokkal jobb volna, ha lerövidítenék.

7. Ilymódon a technika tökéletesedése, amely egyértelmű a munka termelékenységének növekedésével és a társadalom gazdagságának gyarapodásával, a polgári

társadalomban arra vezet, hogy fokozódik a társadalmi egyenlőtlenség, növekszik a vagyonosok és a nincstelenek között fennálló távolság, egyre nagyobb a lét bizonytalansága, a munkanélküliség és mindenféle nyomor.

„Egyre nagyobb mindenféle nyomor" — ezt nem egészen szerencsésen vették át tervezetemből. A nyomor *növekedéséről* én nem beszéltem. A „mindenféle" az *„abszolútat"* is magábanfoglalja. A *tömegek nyomorára* ezért valamelyest más formában kellene utalni.

8. De annak arányában, ahogy mindezek a kapitalista termelési módra jellemző ellentmondások növekednek és fejlődnek, a mai helyzet egyre nagyobb elégedetlenséget vált ki a dolgozó és kizsákmányolt tömeg körében, s kiéleződik élenjáró képviselőjének: a proletariátusnak e rendszer védelmezői ellen vívott harca.

A 8. § megmutatja, hogy a bizottság *semmiképpen nem hajlandó* megtartani azt a pontosan és félreérthetetlenül megszabott *feltételt*, amelyet már „születésekor" kikötöttünk. *E feltétel alapján* egy betoldást kell tenni (a bizottság a *10.* §-ban ezt meg is tette), *de* a betoldásig *egyesegyedül* a proletariátusnak az osztályharcáról lehet csupán szó. Ennek a követelésnek, amelyet a kiegyezési megállapodásban világosan kifejezésre juttattunk, a bizottság *nem tett eleget*, és nézetem szerint jogom van ahhoz, hogy e követelés teljesítéséhez ragaszkodjam.

A 10. § végén elmondot-

tak *előtt helytelen* általában az egész dolgozó tömeg elégedetlenségéről beszélni és a proletariátust e tömeg „élenjáró képviselőjének" nevezni, mert ez *csak azzal a feltétellel* helyes, amely a 10. § végén van kifejtve. A feltételeset a bizottság feltétlennek tünteti fel. Azt a körülményt, hogy a kistermelő kétkulacsos, *félig reakciós*, a bizottság *semmivel sem juttatta kifejezésre*, s ez teljesen megengedhetetlen. Ezek szerint tehát arról a *lehetőségről*, hogy a kistermelőt (vagy ennek a rétegnek egy *részét)* ott találjuk majd „e rendszer" *elvi* „védelmezői" között (a 8. §-nak ugyanaz a mondata!!), teljesen *megfeledkeztek!!* Márpedig ez a lehetőség *igen* gyakran szemünk láttára válik valósággá.

Hogy jogunk legyen a proletariátus mozgalmáról, osztályharcáról, sőt *osztálydiktatúráról* beszélni, feltétlenül *először külön* kell *választanunk* ezt az *egy* osztályt, s csak azután beszélhetünk képviselő szerepéről. Különben a tervezetben nincs meg az összefüggés; a 8. § *nincsen* szoros logikai *kapcsolatban* sem a *folytatással* (miért nem be-

szélünk a „dolgozó tömeg diktatúrájáról“??), *sem az előzményekkel* (ha valamennyi társadalmi ellentmondás kiéleződik, akkor *eszerint* egyre jobban kiéleződik a *két osztálynak* a harca, ezt azonban a bizottság elfelejtette megmondani!!). Nincsen meg az összefüggés.

Ugyanakkor a technika tökéletesedése, amely a műhelyen belül társadalmasítja a munkafolyamatot, és koncentrálja a termelést,

A munka társadalmasodása korántsem korlátozódik arra, ami a műhelyen belül történik, ezt a részt ki kell javítani.

egyre hamarabb és hamarabb lehetővé teszi a szociális forradalmat, melyet a nemzetközi szociáldemokrácia, a proletár osztálymozgalom e tudatos kifejezője egész tevékenységében végső céljának tekint.

+ „és *szükségessé teszi*“ (mármint a szocialista forradalmat).
Összehasonlításképpen v. ö. 13. sz.-mal. NB*.

9. Ez a szociális forradalom abban nyilvánul majd meg, hogy kiküszöböljük a kapitalista termelési viszonyokat, és szocialista termelési viszonyokkal váltjuk fel őket, vagyis hogy a termelési és forgalmi eszközök társadalmasítása céljából kisajátítjuk a kizsákmányolókat és hogy az egész társadalom, valamint a társadalom egyes tagjai szükségleteinek kielégítése céljából

?

Nem pontos. *Ilyen* „ki-

* — Nota bene — jegyezzék meg. — *Szerk.*

tervszerűen megszervezzük a társadalmi termelőfolyamatot. Ennek a célnak az elérésével felszabadul az egész elnyomott emberiség, minthogy vége szakad annak, hogy a társadalom egyik része akármilyen formában kizsákmányolhassa a másikat.

elégítést" a kapitalizmus is „nyujt", de *nem* a társadalom *minden* tagjának és *nem egyformán*.

— Ezzel kapcsolatos kifogásaimat már elmondottam — NB*.

10. Hogy végrehajtsa szociális forradalmát, a proletariátusnak ki kell vívnia a politikai hatalmat (osztálydiktatúra), amely a helyzet urává teszi, és módot ad arra, hogy leküzdjön minden akadályt. A proletariátus, megszervezve ebből a célból önálló politikai pártját, amely szembehelyezkedik valamennyi polgári párttal,

?

?

„Szembehelyezkedik *valamennyi* polgári párttal" — ez azt jelenti, hogy a *kispolgári* pártokkal is, nemde?? De hiszen a kispolgárság *többsége* „dolgozó és kizsákmányolt". Nincs összefüggés.

a maga soraiba hívja a kapitalista kizsákmányolástól szenvedő lakosság valamennyi többi rétegét,

A *szociáldemokrácia szervez* és *hív*. „A proletariátus... a *maga soraiba* (!) hívja a rétegeket" — ganz unmöglich!**

számítva arra, hogy majd támogatják, amennyiben felismerik, milyen reménytelen a helyzetük a mai társadalomban, és a proletariátus álláspontjára térnek át.

A „számítva arra, hogy majd támogatják" szavakat ki kell húzni. Ezek *feleslegesek* (ha valakit valahová hívunk, ez azt jelenti, hogy számítunk rá), és schiefe

* Lásd ebben a kötetben 13—14, 42. old. — *Szerk.*

** — teljesen lehetetlen! — *Szerk.*

Nebenbedeutung-juk van. Hívja azokat, akik felismerik — amennyiben felismerik, das genügt*.

11. A harcoló proletariátus pártja, a szociáldemokrácia, vezeti a proletariátus osztályharcának minden megnyilvánulását, az egész dolgozó és kizsákmányolt tömeg előtt leleplezi, milyen kibékíthetetlen ellentétben vannak a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak érdekei, s megmagyarázza ennek a tömegnek mi a történelmi jelentősége, és mik az elengedhetetlen feltételei a küszöbön álló szociális forradalomnak.

„Hogy érdekeik (érdekei) kibékíthetetlenek a kapitalizmusnak magával a létével“ vagy valami efféle javítás kellene. Nem minden dolgozó van olyan helyzetben, hogy „érdekei“ „kibékíthetetlen“ ellentétben vannak a kizsákmányolók érdekeivel. A dolgozó parasztnak van *valami*, némi, $\frac{a}{n}$ **közük** az agráriusokhoz. *Általánosabban*, tágabb fogalmakkal kell magunkat kifejeznünk, mert különben helytelen dolog sül ki belőle, és csak *frázis* lesz, amit mondunk.

12. De a különböző országok szociáldemokratáinak, jóllehet általános végső céljuk közös, mert az egész civilizált világban egyforma termelési mód uralkodik, legközelebbi feladatai nem egy és ugyanazok, részben azért, mert ez a mód nem mindenütt egy-

? Stílus!!

* — ez elegendő. — *Szerk.*

formán fejlett, részben meg azért, mert a termelési mód fejlődése az egyes országokban más-más társadalmi és politikai viszonyok között megy végbe.

12. § — vége. Próbáljuk lerövidíteni. Nem ártana, ha ez a paragrafus egy kissé lefogyna. Nem lehetne a „nemzeti sajátosságok" kifejezéssel vagy akármi más effélével tíz szót kettőben összesűríteni?

13. Oroszországban az uralmi területét gyorsan kiterjesztő és mindinkább uralkodó termelési móddá váló kapitalizmus mellett lépten-nyomon megtaláljuk még a régi, kapitalizmus előtti társadalmi rendünk maradványait, amely azon alapult, hogy a dolgozó tömegek a földesurak, az állam vagy az államfő igáját húzták. Ezek a maradványok a legnagyobb mértékben gátolják a termelőerők fejlődését, nem engednek teret a proletár osztályharc mindenirányú fejlődésének, leszállítják a dolgozó lakosság életszínvonalát, magukkal vonják a sokmilliós parasztság tönkremenésének és lesüllyedésének barbár ázsiai formáit, sötétségben, jogfosztottságban és elnyomásban tartják az egész népet.

13. § eleje. Hála és köszönet, hogy egy kis lépéssel közelednek felém. De „uralkodó, váló" . . . ó . . . ó . . . — pfuj, pfuj!

NB

? Stílus!

13. § vége. Módosítás kívánatos: már javasoltam, hogy *miképpen* (módosításaim saját tervezetemhez*), vagy esetleg „. . . a tönkremenés és a lesüllyedés barbár formája . . ."?

* Lásd ebben a kötetben 20. old. — *Szerk.*

14. A cári önkényuralom, amely hűbéri rendünk legjelentősebb csökevénye és a legerősebb támasza ezeknek a barbár állapotoknak, teljesen összeegyeztethetetlen a politikai és polgári szabadsággal, amely már régóta megvan a kapitalista termelés legfejlettebb országaiban, mint ennek a termelésnek természetes jogi kiegészítése. Neki már természeténél fogva el kell fojtania minden társadalmi mozgalmat és szükségképpen a legádázabb ellensége a proletariátus minden felszabadító törekvésének.

Az orosz szociáldemokrácia ezért azt tekinti legközelebbi politikai feladatának, hogy megdöntse a cári önkényuralmat és köztársasággal váltsa fel egy olyan demokratikus alkotmány alapján, amely biztosítja

stb.

? Stílus.

? Stílus.

Nem jó. *Nem* minden társadalmi mozgalmat: a bimetallizmus és a preraffaelitizmus szintén „társadalmi mozgalom". Ezt ki kell javítani.

„*Természetes* jogi kiegészítés" — ez nagyon ügyetlenül fejezi ki a helyes gondolatot. A kapitalizmus számára a szabadság „természetes" voltát ezeregy olyan társadalmi és történelmi tényező bonyolítja, amelyet a „természetes" szó nem fejez ki. Emellett valahogy liberalista szaga, bűze van. Valahogy azt kellene talán mondani, hogy „az önkényuralmat *elkerülhetetlenül* halálra ítéli a kapitalizmus *egész* fejlődése, amely feltétlenül polgári és politikai szabadságot követel a bonyolódó érdekek kifejezése céljából" vagy valami effélét, szóval, az *elkerülhetetlenség* gondolatát úgy kell ki-

fejeznünk, hogy ne idézzünk elő félreértéseket azáltal, hogy ezt az elkerülhetetlenséget „természetesnek“ mondjuk.

Általában, minél többet forgatja az ember a bizottság tervezetét, annál inkább meggyőződik arról, hogy, mint mondani szokták, *nem rágták meg eléggé*. Merem állítani, hogy a tervezetnek e miatt a tulajdonsága miatt sok szemrehányást kapunk majd, mégpedig joggal, ha *ilyen* formában tesszük közzé. *Mindenki* látni fogja, hogy ez felületes „tákolmány“.

Ha már az atyaúristen azzal büntetett meg minket vétkeinkért, hogy ilyen „satnya“ tervezettel kell előállnunk, akkor legalább *minden* erőnkkel azon kell lennünk, hogy *enyhítsük* ennek szomorú következményeit. Ezért semmiképpen sincsen igazuk azoknak, akiket *legeslegelsősorban* az a kívánság fűt, hogy „minél előbb végezzenek“: garantálhatjuk, hogy *most*, ilyen konstellációban, a sietségből semmi jó nem származhat, és szerkesztőségi tervezetünk nem lesz kielégitő. Nem fontos, hogy feltétlenül már a „Zarja“[18] 4. szá-

mában közöljük: közzéteszszük az 5. számban és kinyomatjuk külön, az 5. szám megjelenése *előtt*. Ha így járunk el, holmi egyhónapos késés a legkisebb mértékben sem lesz kárára pártunknak. És bizony, bizony jobb volna, ha a magas bizottság még alaposan átdolgozná, meggondolná, megrágná és benyujtaná a *saját* tervezetét, nem egy összetákolt, hanem egy egységes egészet alkotó tervezetet. Mégegyszer ismétlem: ha ez a feladat nem valósítható meg, akkor még mindig sokkal hasznosabb, ha a két tervezet tervéhez térünk vissza (ezt a tervet könnyen meg tudjuk valósítani *minden* „kellemetlenség" nélkül: Plehanov kiadja saját aláírásával a „Zarjá"-ban, — én meg „valahol másutt" Genfben, mint x, y, z). Tisztelettel kérem a magas testületet, vizsgálja meg *figyelmesen* „az ügy körülményeit".

1902. IV. 12. — vonaton: bocsánat az irka-firkáért. Ha lesz időm, leírom mégegyszer és világosabban.

A megírás ideje: 1902 április 12.

KIEGÉSZÍTŐ MEGJEGYZÉSEK A BIZOTTSÁG PROGRAMMTERVEZETÉHEZ

Magán a tervezeten tett megjegyzéseim kiegészítéséül szeretném még felhívni a figyelmet a következőkre:

3. §. „A társadalmat (mármint a polgárit) az jellemzi, hogy kapitalista termelési viszonyok *között* az árutermelés az uralkodó, *vagyis*“ ... és a továbbiakban leírják a kapitalizmus alapvonásait. Nincs meg az összefüggés: a „vagyis“-sal nem egynemű, nem egyforma fogalmakat kapcsolnak össze, mégpedig 1) az árutermelésnek azt a *válfaját*, amely a kapitalista termelési viszonyok uralmából fakad, és 2) azt a körülményt, hogy a termékeket piacon helyezik el, a lakosság tömege meg eladja munkaerejét.

Minthogy tehát itt nincs meg az összefüggés, minthogy egyformának tekintik általában az árutermelés és általában a kapitalizmus *alapvető* és legáltalánosabb vonásait — és az árutermelésnek a kapitalista termelési viszonyokon alapuló válfaját (az árukat akkor már nem *egyszerűen* értékük szerint cserélik) —, ez világosan mutatja, mennyire nem szerencsés G. V. Plehanov fogalmazása (a bizottság pedig elfogadta és csak kissé átírta ezt a fogalmazást). Egy programmban, amely csak a kapitalizmus legáltalánosabb és alapvető vonásait fejti ki, s *nem fejti ki még az értéktöbblet elméletét sem*, egyszerre csak Böhm-Bawerknek „bólintunk“, amikor azt emlegetjük, hogy „a kapitalizmuson alapuló árutermelés“ nem egészen ugyanaz, mint az egyszerű árutermelés! Ha ez így van, akkor miért nem bólogatunk programmunkban emellett külön-külön Mihajlovszkijnak, Bergyajevnek és másoknak is? Egyrészt még a munkának a tőke által való kizsákmányolásáról szóló marxi tanítással is csak egy egészen

általános szocialista kifejezésben foglalkoznak: „munkájukkal létrehozzák azok jövedelmét" (3. § vége) — másrészt pedig, megállapítják azt a speciális folyamatot, amellyel az értéktöbblet „a kapitalista termelési viszonyokon alapuló árutermelés" esetén profittá válik.

G. V. Plehanovnak teljesen igaza van abban, hogy „a kapitalista termelési viszonyokon alapuló árutermelés" szavak a III. kötet[19] alapgondolatát fejezik ki. De csak ennyiben. Ennek a gondolatnak azonban semmi keresnivalója a programmban, mint ahogy nem odavaló a realizálás mechanizmusának leírása sem, amely a II. kötet alapgondolatát alkotja, mint ahogy nem odavaló az extraprofit földjáradékká való átalakulásának leírása. Elegendő, ha a programmban *leszögezzük*, hogy a tőke kizsákmányolja a munkát = értéktöbblet jön létre, az azonban nem helyes, ha a programmban ennek az értéktöbbletnek mindenféle *átalakulásáról* és változatáról beszélünk (és ez néhány rövid tételben nem is lehetséges).

KIEGÉSZÍTÉS AZ OSZTÁLYHARC KÉRDÉSÉHEZ

Teljesen egyetértek V. Zaszulicsnak azzal a nézetével, hogy mi a kistermelőknek sokkal nagyobb hányadát vonhatjuk be a szociáldemokrácia soraiba és sokkal korábban (mint Nyugaton), — hogy ennek megvalósítása érdekében *minden* tőlünk telhetőt meg kell tennünk, — hogy ezt a „kívánságot" Martinovval és Társaival „szemben" ki kell fejeznünk programmunkban. Mindezzel teljesen egyetértek. A 10. § végén kifejtettekhez fűzött kiegészítést *üdvözlöm* — ezt hangsúlyozom félreértések elkerülése végett.

De ne lőjünk túl a célon, mint ahogy ezt V. Zaszulics teszi! Nem szabad a „kívánságot" összetéveszteni a *valósággal*, mégpedig azzal az immanensen szükségszerű valósággal, amellyel éppen Prinzipienerklärung-unk* foglalkozik. Kívánatos, hogy *valamennyi* kistermelőt megnyerjük — persze, hogy kívánatos. De tudjuk, hogy ez egy

* — elvek kihirdetése, kinyilatkoztatása. — *Szerk.*

külön osztály, és ha ezer szál és átmeneti lépcsőfok kapcsolja is össze a proletariátussal, mégiscsak külön osztály.

Okvetlenül szükséges, hogy **először** *elhatároljuk* magunkat mindenkitől, hogy különválasszuk *egyesegyedül és kizárólag* a proletariátust, s csak *azután* jelentsük ki, hogy a proletariátus mindenkit felszabadít, mindenkit hív, mindenkit felszólít.

Beleegyezem ebbe az „azután"-ba, de előbb követelem az „először"-t!

Nálunk Oroszországban „a dolgozó és kizsákmányolt tömegek" pokoli kínjai nem idéztek elő semmiféle *népi* mozgalmat mindaddig, míg a gyári munkások „maroknyi csoportja" nem indított harcot, osztályharcot. S *csakis* ez a „maroknyi csoport" a biztosítéka annak, hogy meglesz ez a harc, hogy ez a harc majd folytatódik, *kiszélesedik*. Éppen Oroszországban, ahol a kritikusok (Bulgakov) „parasztgyűlölettel" vádolják a szociáldemokratákat, ahol a szociálforradalmárok azt kiabálják, hogy az osztályharc fogalmát „*valamennyi* dolgozó és kizsákmányolt harcának" fogalmával kell *felváltani* („Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" 2. sz.)[20] — éppen Oroszországban kell *először elhatárolnunk magunkat* ettől az egész gyülevész népségtől azáltal, hogy a legélesebben meghatározzuk *csakis* a proletariátusnak csakis az osztályharcát, s csak azután jelenthetjük majd ki, hogy *mindenkit harcba hívunk*, ebbe a harcba mindenkit beveszünk, e harc céljából mindent megteszünk, mindenkire kiterjesztjük. A bizottság azonban „kiterjeszti" a harcot, de megfeledkezik arról, hogy elhatárolja magát!! És szűklátókörűséggel vádolnak engem azért, mert azt javaslom, hogy a harc kiterjesztése *előtt* el kell „határolnunk" magunkat?! Ez szócsavarás, uraim!!

Annak a harcnak az érdekében, amely maholnap elkerülhetetlenül kitör köztünk és az egyesült kritikusok + a „Russzkije Vedomosztyi" és a „Russzkoje Bogatsztvo"[21] baloldalibb urai + a szociálforradalmárok között, okvetlenül *el kell határolnunk* a proletariátus *osztályharcát* a „dolgozó és kizsákmányolt tömeg harcától" (vajjon harc-e ez?). Az erről a tömegről való fecsegés a fő ütőkártya az

összes unsicheren Kantonisten* kezében, a bizottság pedig a kezükre játszik és elveszi tőlünk a felemás dolgok elleni harchoz szükséges fegyvert azért, hogy a dolog egyik felét hangsúlyozza! Ne feledkezzenek meg a másik feléről sem!

A megírás ideje: 1902 április.

---

* — megbízhatatlan emberek. — *Szerk.*

MÓDOSÍTÁS A PROGRAMM AGRÁRRÉSZÉHEZ [22]

Javaslom, hogy agrárprogrammunk negyedik pontját a következőképpen módosítsuk: ezek helyett a szavak helyett: „létesítsenek parasztbizottságokat (a) hogy a faluközösségnek (kisajátítás *vagy — abban az esetben, ha a földek többszörösen gazdát cseréltek — megváltás stb.* útján) visszaadják azokat a földeket" stb., mondjuk ezt: „létesítsenek parasztbizottságokat (a) hogy a faluközösségeknek (kisajátítás útján) visszaadják azokat a földeket, amelyeket. . ." stb.,

vagyis *hagyjuk ki a kiemelt szavakat.*

Nézetem szerint ezt a módosítást a következő megfontolások teszik szükségessé:

1. Az agrárprogrammban kitűzzük „maximumunkat", „a szociális forradalom követeléseit" (lásd kommentáromat)[23]. A megváltás megengedése viszont ellentmond egész követelésünk szociális-forradalmi jellegének.

2. A „megváltáson" mind történelmi hagyománya miatt (1861. évi megváltás), mind tartalma miatt (v. ö. a híres mondással: „a megváltás nem más, mint vétel"[24]) ízetlenül jószándékú és burzsoá rendszabály sajátos mellékíze érződik. Belekapaszkodva abba, hogy mi *megengedhetőnek tartjuk* a megváltást, igen könnyen elronthatják követelésünk tulajdonképpeni lényegét (s erre akárhány Rontó Pál vállalkozik)*.

---

* A lehasított földek visszaadását, ezt a rendkívüli forradalmi rendszabályt, a leghétköznapibb „reformmá" *degradáljuk*, ha megengedhetőnek tartjuk a megváltást.

3. Semmi okunk sincsen attól tartani, hogy „igazságtalanság“ lenne elvenni a lehasított földeket olyan emberektől, akik ezekért pénzt fizettek. A lehasított földek visszaadását amúgyis két szűk feltételhez kötöttük [(1) — „azokat a földeket, amelyeket 1861-ben hasítottak le“ és (2) — „amelyek *most* a leigázás eszközéül szolgálnak“]. Teljesen jogos, ha akár ellenszolgáltatás nélkül is elkobozzuk azt a tulajdont, amely a hűbéri kizsákmányolást szolgálja. (A lehasított földek vásárlója pedig hadd perelje az eladót — ehhez semmi közünk.)

4. A „megváltás“ megengedésével *pénzbeli* kötelezettséget hárítunk a parasztokra, akik éppen a ledolgozás folytán rekedtek meg leginkább a naturális gazdaságban: a *pénzbeli fizetésre* való hirtelen áttérés *különösen gyorsan* tönkreteheti a parasztokat, ez pedig ellentétben állna programmunk egész szellemével.

5. Ha *kivételképpen* „kárpótolni“ is kell a lehasított földek vásárlóit, ez semmiképpen sem történhet a parasztok terhére, akiknek erkölcsi és történelmi joguk van ezekre a lehasított földekre. A „kárpótlás“ lehetséges olymódon, hogy megfelelő darabka földet kapnak valahol a határvidékeken stb.; ez már bennünket nem érdekel.

Kérem adják le mindannyian szavazatukat: *mellette* = tehát a megváltásról szóló szavak elhagyása, az általam kiemelt szavak kihúzása mellett.

Ellene = a régi fogalmazás mellett.

1) G. V. —
2) P. B. —
3) V. I. —
4) Berg —
5) A. N. —
6) Frej — mellette.

A megírás ideje: 1902 április.

A CSŐD JELEI

Mindössze egy éve annak, hogy Karpovics golyója leterítette Bogolepovot[25], s ezzel szabaddá tette az utat a kormány egyetemi politikájának „új iránya“ előtt. Ez alatt az év alatt azt tapasztalhattuk, hogy először szokatlan erővel felcsaptak az általános felháborodás hullámai, majd kormányférfiaink beszédeikben szokatlanul szívélyes hangot ütöttek meg, a közvéleményt ezeknek az új beszédeknek a hallatára elfogta a sajnos nagyonis megszokott lelkesedés, amely a diákság bizonyos részét is magával ragadta, és végül, Vannovszkij pompás ígéreteinek megvalósulása után ismét kirobbant a diákok tiltakozása. Azoknak, akik a mult tavaszra várták az „új érát“ és komolyan hittek abban, hogy a cári őrmester legalább valamelyest beváltja majd a diákok és a társadalom reményeit, — vagyis, az orosz liberálisoknak most már világosan kell látniok, mennyire nem volt igazuk, amikor ki tudja hányadszor ismét bizalmat előlegeztek a kormánynak, milyen kevés okuk volt a tavasszal arra, hogy lefékezzék a már-már komoly formákat öltő reformmozgalmat, és engedjék, hogy a kormány szirénjei csábító dalaikkal álomba ringassák őket. A „szívélyes gondoskodás“ kormánya, miután megszegte azt az ígéretét, hogy egy szálig visszaveszi az egyetemre a tavalyi áldozatokat, miután egy csomó újabb reakciós intézkedéssel odavetette a kesztyűt mindazoknak, akik az oktatásügy tényleges megreformálását követelték, miután többízben ismét kíméletlenül leszámolt a tüntetőkkel, akik ígéretei betartását követelték a csődbejutott szélhámostól — mindezek után most közzéteszi a „kedélyek lecsillapítása“ céljából ki-

agyalt diákszervezeti „ideiglenes szabályzatot“ és . . . ahelyett, hogy „lecsillapodtak“ volna a „kedélyek“, ismét „zavargások“ törtek ki és átterjedtek valamennyi tanintézetre.

Mi, forradalmárok, egy percig sem hittünk Vannovszkij reformígéreteinek komolyságában. Szüntelenül mondogattuk a liberálisoknak, hogy a „szívélyes“ tábornok körlevelei és Nyikolaj Obmanov leiratai csupán újabb megnyilvánulásai a régi liberális politikának, amelynek az önkényuralom már valóságos mesterévé vált a „belső ellenség“, vagyis Oroszország minden haladó eleme ellen vívott harc 40 éves időszaka alatt. Óva intettük a liberálisokat, akik „értelmetlen ábrándozásoknak“ adták át magukat, amint a kormány megtette az első lépéseket az „új irány“ szellemében, lelepleztük a kormány nyilvánvalóan hazug ígéreteit, és azt mondtuk a köznek: ha ellenfeled az első komoly ütéstől megtántorodik, lankadatlanul mérj rá újabb meg újabb csapásokat, fokozott erővel és egyre gyakrabban . . . Még csak éppen szó volt a kormány új ajándékáról, s a forradalmárok máris megjósolták, hogy a kormány szervezkedési jog helyett olyan karikatúrával áll majd elő, amilyet az „ideiglenes szabályokkal“ most a diákoknak nyujtott. Tudtuk, mit várhatunk és mit kell várnunk az önkényuralomtól és görcsös reformátori erőfeszítéseitől. Tudtuk, hogy Vannovszkij nem fog senkit és semmit „lecsillapítani“, hogy semmiféle haladó reményeket vele kapcsolatban táplálni nem lehet, és hogy a „zavargások“ ilyen vagy amolyan formában elkerülhetetlenül megismétlődnek.

Elmúlt egy év, s a társadalom még mindig zsákutcában vesztegel. Ismét leálltak a főiskolák, amelyek minden jól szervezett államnak szükséges tartozékai. A fiatalok tízezreit ismét kizökkentették a rendes kerékvágásból, s a társadalom előtt ismét felmerül a kérdés: „mi legyen tovább?“

A diákok jelentős többsége nem hajlandó elfogadni az „ideiglenes szabályokat“ és a szabályokban engedélyezett szervezeteket. A tanárok a szokottnál határozottabban fejezik ki nyilvánvaló elégedetlenségüket a kormánynak ezzel az ajándékával szemben. Az embernek, ha nem is

forradalmár, ha nem is radikális, igazán el kell ismernie, hogy egy ilyen, tisztesség ne essék szólván, „reform“ nemcsak nem nyujt a diákoknak semmiféle szabadságot, hanem még arra sem alkalmas, hogy némi nyugalmat teremtsen az egyetemi életben. Ha megnézzük ezeket az „ideiglenes szabályokat“, vajjon nem világos már az első pillantásra, hogy ezek eleve mindenféle ürügyet szolgáltatnak a diákok és a hatóságok összeütközéseire? Vajjon nem nyilvánvaló-e, hogy ha e szabályokat életbe léptetik, a legbékésebb célzattal *legálisan* összehívott gyűléseket is könnyen újabb „zavargások“ kiindulópontjává változtathatják? Vajjon kételkedhetünk-e például abban, hogy egy rendőri funkciókkal felruházott felügyelet az összejöveteleken való elnökletével elkerülhetetlenül állandóan ingerelni fog egyeseket, másokat meg tiltakozásra fog provokálni, ismét másokat pedig megfélemlít és megnémít? S vajjon nem világos-e, hogy az orosz diákság nem tűri majd, hogy ezeken az összejöveteleken a hatóságok saját „belátásuk“ szerint durván megállapítsák a viták tárgyát?

Márpedig a kormány ajándékozta gyülekezési és szervezkedési „jog“ abban az ostoba formájában, amelyet az „ideiglenes szabályokban“ ölt, a *maximuma* annak, amit az önkényuralom, mint olyan, a diákoknak nyujthat. Minden további lépése ebben az irányban öngyilkossággal volna egyenlő, mert megbontaná azt az egyensúlyt, amelyen a hatóságoknak az „alattvalókhoz“ való viszonya nyugszik. Vagy megelégszenek a diákok ezzel a kormány szempontjából lehetséges maximummal, vagy fokozottabb mértékben *politikai*, *forradalmi* jellegűvé teszik tiltakozásukat, — e két lehetőség között kell választaniok. S a diákok többsége a második lehetőség mellett dönt. A diákok felhívásaikban és határozataikban forradalmibb hangot ütnek meg mint valaha. A vadállati leszámolások és júdáscsókok váltakozásának politikája megteszi a magáét, és forradalmasítja a diákságot.

Hát igen, a diákok ilyen vagy amolyan formában megoldották a felmerült problémát és kijelentették, hogy a fegyvert, amelyet (az álomba ringató dalok hatására) félretettek, készek ismét kezükbe venni. De vajjon mit szándékszik tenni a társaság, amely az áruló dalok hallatára

talán már álomba is szenderült? Mi az oka annak, hogy még mindig hallgat és „titokban szimpatizál"? Miért nem hallani semmit arról, hogy a *társaság* tiltakozik, hogy aktívan támogatja az ismét fellobbanó zavargásokat? Csakugyan kész „nyugodtan" megvárni azoknak az elkerülhetetlen tragikus jelenségeknek a bekövetkezését, amelyek eddig minden diákmozgalommal együttjártak? Csakugyan a harcban elesett áldozatok regisztrálójának és a megrázó harci jelenetek részvétlen nézőjének szánalmas szerepére akar szorítkozni? Miért nem hallatszik az „apák" hangja, amikor a „fiúk" félreérthetetlenül kijelentik, hogy készek az orosz szabadságért újabb áldozatokat hozni? Miért nem támogatja a társaság a diákokat akár csak úgy, ahogy a munkások már eddig is támogatták őket? Nem a proletárok fiai és testvérei tanulnak a főiskolákon, a kievi, a harkovi, a jekatyerinoszlavi munkások mégis nyiltan kifejezésre juttatták már, hogy együttéreznek a tiltakozókkal, nem törődve a rendőrhatóságok töméntelen „óvintézkedésével", nem törődve azzal a fenyegetésükkel, hogy fegyveres erőt vetnek be a tüntetők ellen. Az orosz proletariátus forradalmi idealizmusának ez a megnyilvánulása csakugyan nem hatna a diákok sorsában szorosan és közvetlenül érdekelt társadalom magatartására, csakugyan nem indítaná erélyes tiltakozásra?

Az idei diák-„zavargások" eléggé kedvező előjelek kíséretében kezdődnek. Biztosítva van számukra a „tömeg", az „utca" rokonszenve. Végzetes hiba volna a liberális társadalom részéről, ha nem követne el mindent, hogy a diákoknak *idejekorán* nyujtott támogatással a kormányt erkölcsileg lehetetlenné tegye és tényleges engedményekre kényszerítse.

A legközelebbi jövőben kitűnik majd, mennyire tud liberális társadalmunk ilyen szerepet betölteni. Jelentős mértékben ennek a kérdésnek a megoldásától függ a mai diákmozgalom kimenetele. De bármivel végződik is ez a mozgalom, az az egy kétségtelen: ha ilyen rövid nyugalmi időszak után ismét diákzavargások lobbantak fel mindenütt, ez a mai rendszer politikai csődjének jele. Három év óta nem juthat rendes kerékvágásba az egyetemi élet, az oktatás megszakításokkal folyik, az államgépezet egyik

kereke nem működik, és miután rövid időre üggyel-bajjal megmozdult, ismét hosszú időre leáll. Most már teljesen kétségtelen, hogy a mai politikai rend keretén belül nincsen olyan szer, amely e betegséget radikálisan meggyógyíthatná. A boldogult Bogolepov kísérletezett azzal, hogy a vízözön előtti, Miklós korabeli orvostudomány tárházából átvett „heroikus“ szerrel mentse meg a hazát. Tudjuk, mire vezetett e szer alkalmazása. Nyilvánvaló, hogy *ebben* az irányban nem mehetünk tovább. Most kudarcot vallott a diákokkal való kacérkodás politikája. Márpedig vagy erőszak, vagy kacérkodás, — harmadik út nincsen. S a mai rendszer e kétségtelen csődjének minden újabb megnyilvánulása egyre mélyebben és mélyebben aláássa majd e rendszer alapjait, a közömbös nyárspolgárok szemében megfosztja a kormányt minden tekintélyétől, gyarapítja azoknak a számát, akik felismerik a kormány elleni harc szükségességét.

Igen, az önkényuralom csődje kétségtelen tény, s az önkényuralom haladéktalanul tudtul is adja csődjét az egész világnak. Vajjon nem a csőd bejelentése, amikor a birodalomnak több mint harmad részében kihirdeti a „fokozott védelmet“, s ugyanakkor a helyi hatóságok Oroszország minden zugában „kötelező határozatokat“ hoznak, amelyekkel a legszigorúbb büntetés terhe mellett betiltanak az orosz törvények által amúgysem megengedett cselekményeket? Minden kivételes szabály, amely az általános törvények érvényét megszünteti, már lényegénél fogva bizonyos időre és helyre korlátozott szabálynak számít. Abból indulnak ki, hogy kivételes viszonyok bizonyos vidékeken ideig-óráig kivételes rendszabályok foganatosítását teszik szükségessé annak a megbomlott egyensúlynak a helyrebillentése céljából, amely lehetővé teszi az általános törvények akadálytalan érvényesülését. Így vélekednek a mai rendszer képviselői. Lám, már több mint 20 év telt el, amióta a fokozott védelemről szóló rendeletet hozták. Ez alatt a 20 év alatt, amióta a birodalom főbb központjaiban érvényben van, nem sikerült vele „lecsillapítani“ az országot, nem sikerült vele helyreállítani a közrendet. E hatékony szer húszéves alkalmazása után kiderült, hogy a „megbízhatatlanság“ betegsége, amely

ellen ezzel a szerrel harcolni kellett volna, annyira elterjedt és oly mély gyökereket vert, hogy a szer alkalmazását feltétlenül ki kell terjeszteni minden valamelyest jelentősebb városra és ipari központra! Vajjon nem csőd ez, amelyet maga a vagyonbukott nyiltan bejelent? A mai rendszer meggyőződéses bajnokai (kétségtelenül vannak ilyenek) bizonyára rémülten gondolnak arra, hogy a nép lassacskán hozzászokik ehhez az erős hatású szerhez, és mindinkább érzéketlen az újabb dózisokkal szemben.

S ugyanakkor, már a kormány akarata ellenére megmutatkozik *gazdasági* politikájának csődje. Az önkényuralom rablógazdálkodása a parasztság szörnyű kizsákmányolásán alapult. E rablógazdálkodás elkerülhetetlen következménye, hogy egyik-másik vidéken a parasztok között időről időre éhínség tör ki. Ilyenkor a rabló állam az általa kifosztott nép gondoskodó eltartójának dicső szerepében szeretne tetszelegni a lakosság előtt. 1891 óta az éhínségek az áldozatok számát tekintve óriási méreteket öltöttek, 1897 óta pedig jóformán szakadatlanul követik egymást. 1892-ben Tolsztoj maró gúnnyal megjegyezte, hogy „az élősdi azt a növényt akarja táplálni, amelynek nedveiből maga táplálkozik"[26]. Ez valóban képtelenség volt. Azóta változtak az idők, s amióta az éhínség falun megszokott jelenséggé vált, élősdink nem foglalkozik azzal az utópikus gondolattal, hogy táplálja a kifosztott parasztságot, sőt inkább táplálásának még a gondolatát is államellenes bűncselekménynek nyilvánítja. Elérte célját: a mai nagyarányú éhínséget még nálunk is szokatlan módon zokszó nélkül tűrik. Nem hallatszanak az éhező parasztok sóhajai, még kísérlet sincsen nyilvános kezdeményezésre az éhínség elleni harcban, a lapok hallgatnak arról, ami falun történik. Irigylésre méltó hallgatás, de vajjon nem érzik Szipjagin úrék, hogy ez igen erősen emlékeztet vihar előtti szélcsendre?

Az államrend, amely ősidők óta a parasztság millióinak passzív támogatásán nyugodott, odáig vitte a parasztokat, hogy évről évre képtelenek jóllakni. Obmanov úrék monarchiájának ez a *szociális* csődje ugyanolyan tanulságos, mint *politikai* csődje.

Vajjon mikor fogja csődbejutott szélhámosunk üzleteit

likvidálni? Vajjon sokáig húzza még egyik napról a másikra, a nép eleven testéről lenyúzott bőrrel foltozgatva be politikai és pénzügyi költségvetésének réseit? Sok tényezőtől függ, hogy vagyonbukottunk hosszabb vagy rövidebb haladékot kap-e majd a történelemtől; de egyik legfontosabb tényező a mai rendszer teljes csődjét felismerő emberek forradalmi aktivitásának foka lesz. Ennek a rendszernek a bomlása már nagyon előrehaladott, jelentősen meghaladja ama társadalmi elemek *politikai mozgósításának* fokát, amelyek szükségképpen e rendszer sírásói lesznek. Ezt a politikai mozgósítást a forradalmi szociáldemokrácia fogja a legjobban elvégezni, amely egyesegyedül lesz képes halálos csapást mérni az önkényuralomra. A diákok és a kormány újabb összetűzése mindannyiunknak módot ad arra és mindannyiunkat arra kötelez, hogy gyorsítsuk meg az önkényuralommal ellenségesen szembenálló társadalmi erőknek ezt a mozgósítását. A politikai életben a háborús idők hónapjait a történelem éveknek tudja be. Ma pedig valóban háborús időket élünk.

„Iszkra" 17. sz.
1902 február 15.

OROSZORSZÁG GAZDASÁGI ÉLETÉBŐL

Az a szándékunk, hogy ezzel a gyüjtőcímmel bizonyos időközökben, az anyag beérkezése szerint, kisebb-nagyobb ujságcikkeket közlünk, amelyek marxista szemszögből megvilágítják Oroszország gazdasági életének és gazdasági fejlődésének minden oldalát. Most, amikor az „Iszkra“[27] már havonta kétszer jelenik meg, különösen erősen érződik egy ilyen rovat hiánya. Nyomatékosan fel kell azonban hívnunk elvtársainknak és kiadványaink valamennyi pártolójának figyelmét arra, hogy e rovat (csak valamelyest is helyes) vezetéséhez rendkívül gazdag anyagra van szükségünk, márpedig szerkesztőségünk ebben a tekintetben igen kedvezőtlen helyzetben van. Egy legálisan működő publicista el sem tudja képzelni, milyen elemi akadályokon hiúsulnak meg olykor az „illegális“ publicista szándékai és törekvései. Ne feledjék el, uraim, hogy mi nem látogathatjuk a cári közkönyvtárat, amelyben a speciális kiadványok és a helyi lapok tucatjai és százai állnak az ujságíró rendelkezésére. Márpedig egy „ujsághoz“ valamelyest illő, vagyis egy valamelyest eleven, aktuális, az olvasót és az írót egyaránt érdeklő gazdasági rovat számára a szükséges anyagot éppen a kis helyi lapokban és a speciális kiadványokban találjuk meg, amelyek nagyrésze vagy az ára miatt hozzáférhetetlen, vagy egyáltalán nem kerül forgalomba (kormány-, zemsztvo-, egészségügyi stb. kiadványok). A gazdasági rovat valamelyest helyes vezetése tehát *csakis* akkor lehetséges, ha az illegális lap *minden olvasója* szem előtt tartja, hogy „sok kicsi sokra megy“. S az „Iszkra“ szerkesztőségének minden hamis szégyenkezést félretéve

meg kell vallania, hogy ebben a tekintetben szegény, mint a templom egere. Meg vagyunk győződve róla, hogy sok olvasónknak módja van arra, hogy figyelemmel kísérje, és „érdeklődésből" valóban figyelemmel is kíséri a legkülönbözőbb speciális és helyi kiadványokat. Amikor majd *minden* ilyen olvasónkban, *valahányszor* érdekes anyagra bukkan, felötlik a kérdés: vajjon megvan-e ez az anyag a *mi* lapunk szerkesztőségében? mit tettem azért, hogy a szerkesztőséget megismertessem ezzel az anyaggal? — csak akkor sikerül majd Oroszország gazdasági életének minden kiemelkedő jelenségét a hivatalos, novojevremjás[28], Vitte-féle dicsőítésen, a hagyományos liberális-narodnyik sopánkodáson kívül a forradalmi szociáldemokrácia szempontjából is értékelni.

Most pedig — ez után a nem-liberális sopánkodás után — térjünk a tárgyra.

1. A TAKARÉKPÉNZTÁRAK

A takarékpénztár az az intézmény, amelyet az utóbbi időben talán leginkább felkaptak a dicsőítés során. S nemcsak Vittéék, hanem még a „kritikusok" is csak vele érvelnek a nagy dicsőítés közben. Davidék és Hertzék, Csernovék és Bulgakovék, Prokopovicsék és Totomiancék — szóval a marxizmus divatos „kritikájának" összes követői (nem is beszélve már a tekintélyes professzorokról, a Kablukovokról és Karisevekről) kórusban üvöltik: „Ezek az ortodoxok a tőke koncentrációjáról beszélnek! — De hiszen már a takarékpénztárak is a tőke decentralizációjáról tanuskodnak. A nyomor növekedéséről beszélnek! A gyakorlatban meg azt látjuk, hogy gyarapodnak a kis népi megtakarítások."

Egy derék ember megküldte nekünk az orosz takarékpénztárakra vonatkozó 1899. évi hivatalos adatokat. Vizsgáljuk meg ezeket közelebbről. 1899-ben Oroszországban összesen 4 781 állami takarékpénztár működött, köztük 3 718 postatakarékpénztár és 84 gyári takarékpénztár. Öt év alatt (1895-től 1899-ig) számuk 1 189 takarékpénztárral, vagyis egyharmaddal növekedett. A

betéttulajdonosok száma ez alatt az idő alatt 1 664 000-ről 3 145 000-re, vagyis másfélmillióval (89 százalékkal), a pénzbetétek összege pedig 330 millió rubelről 608 millió rubelre, vagyis 278 millió rubellel, azaz 84 százalékkal emelkedett. Úgylátszik tehát óriási mértékben növekedtek a „népi megtakarítások", nemde?

Ezzel kapcsolatban azonban szembeötlik a következő. A takarékpénztárakkal foglalkozó irodalomból tudjuk, hogy a nyolcvanas évektől a kilencvenes évek elejéig a betétek összege az *inséges években*, 1891-ben és 1892-ben növekedett a *leggyorsabban*. Ez az első észrevételünk. Másrészt pedig tudjuk, hogy ez alatt az egész idő alatt, a nyolcvanas és a kilencvenes években, „a népi megtakarítások" növekedésével párhuzamosan a parasztság körében hihetetlenül gyors és éles elnyomorodási, tönkremenési folyamat ment végbe, hihetetlenül súlyos éhínség tombolt. Gondoljunk csak arra, hogy az említett időszak alatt *a pénzgazdaság fejlődése* volt Oroszország gazdasági életének legfontosabb sajátossága, s nyomban megértjük, hogyan egyeztethetők össze ezek az ellentétes jelenségek. A takarékpénztári betétek növekedése emellett még korántsem jelenti azt, hogy általában megnőttek a „népi" megtakarítások, hanem csak azt, hogy megnőttek (sőt olykor csak azt, hogy központi intézményekben koncentrálódtak) a *pénzbeli* „megtakarítások". A parasztság körében például a naturális gazdaságról a pénzgazdaságra való áttéréskor teljesen lehetséges a pénzbeli megtakarítások *növekedése*, ha *közben csökken is* a „népi" megtakarítások együttes összege. Régen a paraszt a ládafiában tartotta megtakarításait, ha ez pénz volt, nagyobbára azonban ezek a megtakarítások gabonából, takarmányból, vászonból, fából és más „természetbeli" dolgokból állottak. Ma a tönkrement és a tönkremenő parasztnak nincsenek sem természetbeli, sem pénzbeli megtakarításai, a gazdagodó parasztokból álló elenyésző kisebbség kezében pedig felhalmozódnak a pénzbeli megtakarítások és egyre inkább állami takarékpénztárakba kerülnek. Ilymódon teljesen érthető, hogy az éhínség fokozódása mellett nőnek a betétek, ami nem azt jelenti, hogy fokozódik a nép jóléte, hanem azt, hogy a régi, önálló

parasztot egy új falusi burzsoázia szorítja ki, vagyis jómódú parasztok, akik nem gazdálkodhatnak mezőgazdasági bérmunkások vagy napszámosok nélkül.

Az elmondottakat közvetve érdekes módon igazolják a betéttulajdonosok foglalkozás szerinti megoszlására vonatkozó adatok. Ezek az adatok csaknem 3 millió (2 942 000) betéttulajdonost ölelnek fel, összesen 545 millió rubel betéttel. A betétátlag 185 rubel — mint látják, olyan összeg, amely világosan mutatja, hogy a betéttulajdonosok között a legtöbbben az orosz nép elenyészően kis részét alkotó „szerencsés emberek“ köréből kerültek ki, akiknek családi vagy szerzett birtokuk van. A legnagyobb betéttulajdonosok a *papok:* 137 ezer betétkönyv 46 millió rubellel, vagyis betétkönyvenként átlagban **333** rubellel. A nyáj lelki üdvösségéről való gondoskodás úgylátszik nem rossz üzlet . . . Azután következnek a *földbirtokosok:* 36 ezer betétkönyv 9 millió rubellel, vagyis betétkönyvenként 268 rubellel; továbbá a *kereskedők:* 268 ezer betétkönyv 59 millió rubellel, vagyis betétkönyvenként 222 rubellel; azután a katonatisztek betétkönyvenként 219 rubellel, az állami hivatalnokok betétkönyvenként 202 rubellel. Csak a hatodik helyen következnek „a földművesek és falusi iparosok“: 640 ezer betétkönyv összesen 126 millió rubellel, vagyis betétkönyvenként 197 rubellel; majd a „magánalkalmazottak“ betétkönyvenként 196 rubellel; „egyéb foglalkozásúak“ betétkönyvenként 186 rubellel; a városi iparűzők betétkönyvenként 159 rubellel; a „szolgálószemélyzet“ betétkönyvenként 143 rubellel; a *gyári dolgozók* betétkönyvenként 136 rubellel, és utolsó helyen a „katonák“ betétkönyvenként 86 rubellel.

A megtakarítások nagysága tekintetében tehát a gyári munkások vannak lényegében az *utolsó* helyen (nem számítva a katonákat, akiket az államkincstár tart el)! Még a szolgálószemélyzetnek is átlagban nagyobb a megtakarítása (betétkönyvenként 143 rubel 136 rubellel szemben), és sokkal nagyobb köztük a betéttulajdonosok száma. Mégpedig: a szolgálóknak 333 ezer betétkönyvük van összesen 48 millió rubellel, a gyári munkásoknak pedig 157 ezer 21 millió rubellel. A proletariátus, amely létrehozza arisztokráciánk és mágnásaink minden gazdag-

ságát, rosszabb viszonyok között él, mint azok személyes szolgálói! Az orosz gyári munkások (legalább két millió) közül csak körülbelül *minden hatodiknak* van módja arra, hogy akár csak jelentéktelenül kis összeget is takarékba tegyen, — mégpedig annak ellenére, hogy a munkásoknak kizárólag pénzjövedelmük van és hogy gyakran vidéken élő családjukat kell eltartaniok, aminek következtében betéteik nagyobbára egyáltalán nem a szó szoros értelmében vett „megtakarítások“, hanem csupán olyan összegek, amelyeket *félretettek*, míg ismét nem küldenek haza pénzt stb. Már nem is beszélünk arról, hogy a „gyári dolgozók“ rovatba bizonyára tisztviselők, művezetők és felügyelők is bekerültek, egyszóval olyan emberek, akik tulajdonképpen nem munkások.

Ami a parasztságot illeti — ha feltesszük, hogy főképpen a „földművesek és falusi iparosok“ rovat öleli fel —, megtakarításainak átlaga, mint láttuk, még a magánalkalmazottak megtakarításainál is nagyobb, és jelentősen túlszárnyalja a „városi iparűzők“ (vagyis bizonyára a kiskereskedők, kisiparosok, házfelügyelők stb.) megtakarításait. Nyilvánvaló, hogy ez a 126 millió rubel takarékpénztári betéttel rendelkező 640 ezer paraszt (összesen körülbelül 10 millió portából vagy családból) mind egy szálig a *paraszti burzsoáziához* tartozik. Egyes-egyedül ezekre, s talán még a hozzájuk legközelebb álló parasztokra vonatkoznak a mezőgazdaság fejlődését, a gépek terjedését, a föld megművelésének javulását és az életszínvonal emelkedését stb. bizonyító adatok, amelyeket a Vitte-féle urak azért sorakoztatnak fel a szocialisták ellen, hogy bebizonyítsák „a nép jólétének növekedését“, a liberális (és „kritikus“) urak pedig azért, hogy megcáfolják a mezőgazdasági kisüzem pusztulásáról és hanyatlásáról szóló „marxista dogmát“. Ezek az urak nem veszik észre (vagy úgy tesznek, mintha nem vennék észre), hogy a kisüzem hanyatlása éppen abban mutatkozik meg, hogy a kistermelők közül kiválik egy elenyészően kis réteg, amely a tömeg tönkremenése árán gazdagodik.

Még érdekesebb a betéttulajdonosoknak a betétek nagysága szerinti megoszlása. Kerek számokban ez a megoszlás a következő: három millió betéttulajdonos közül

egymilliónak a betéte **25** *rubelnél kisebb*. Betétük összesen 7 millió rubel (545 millió rubelből, vagyis minden 10 rubel betétből mindössze 12 kopejka!). Betétük átlagban *hét rubel*. A valóban kis betéttulajdonosok tehát, akik a betéttulajdonosok számának *egyharmadát* alkotják, a betéteknek csupán $^1/_{83}$ részével rendelkeznek. Továbbá, a 25—100 rubel betéttel rendelkező betétesek a betéttulajdonosok számának ötödrészét alkotják (600 ezer) és összesen 36 millió rubellel, vagyis átlagban 55 rubellel rendelkeznek. Ha ezt a két csoportot összeadjuk, azt látjuk, hogy a betéttulajdonosoknak *több mint a fele* (3 millióból 1,6 millió) az 545 millió rubelből csak 42 millióval, vagyis a betétek $^1/_{12}$ részével rendelkezik. A többi jómódú betéttulajdonos közül csaknem egymilliónak van 100—500 rubel betétje — ez összesen 209 millió rubel, vagyis betétkönyvenként 223 rubel. 400 ezer betéttulajdonosnak van egyenként 500 rubelnél nagyobb betétje; ez összesen 293 millió rubel, vagyis 762 rubel betétkönyvenként. Tehát ezek a nyilvánvalóan gazdag emberek, akik a betéttulajdonosok számának *kevesebb mint* $^1/_7$ részét alkotják, az egész tőkének *több mint a felével* (54%) rendelkeznek.

A mai társadalomban végbemenő *tőkekoncentráció*, a lakosság tömegének elszegényedése tehát óriási erővel megmutatkozik még egy olyan intézményen is, amelyet éppen a „kisember", a lakosság szegényebb része számára teremtettek, hiszen a betétek felső határát a törvény 1 000 rubelben állapította meg. Meg kell jegyeznünk, hogy ez a vagyonkoncentráció, amely minden tőkés társadalomra jellemző, még erősebb a legfejlettebb országokban, bár ezekben nagy mértékben „demokratizálódnak" a takarékpénztárak. Franciaországban például 1899 december 31-én 10½ millió takarékpénztári betétkönyv volt összesen 4 337 millió frank betéttel (egy frank valamivel kevesebb mint 40 kopejka). Könyvenként átlagban 412 frank, vagyis körülbelül 160 rubel jut, ami *kevesebb* mint az orosz takarékpénztárak átlaga. A kis betéttulajdonosok száma is viszonylag nagyobb Franciaországban, mint Oroszországban: a betéttulajdonosoknak csaknem egyharmada ($3^1/_3$ millió) 20 franknál (8 rubel) kisebb, vagyis átlagban 13 frank (5 rubel) betéttel rendelkezik. Ezeknek a betét-

tulajdonosoknak a 4 337 millióból mindössze 35 millió frank betétjük van, vagyis $^1/_{125}$. 100 frankig terjedő betétje van a betéttulajdonosok valamivel több mint felének (5,3 millió), s ezek összesen 143 millió frankkal, vagyis a betétek összegének $^1/_{33}$ részével rendelkeznek. Ezzel szemben, az 1 000 frankos és ennél nagyobb (400 rubel és ennél nagyobb) betétek tulajdonosai, akik a betéttulajdonosok számának *kevesebb mint ötödrészét* (18,5%) alkotják, a betétek összegének *több mint kétharmadát* (68,7%) összpontosítják kezükben, vagyis 4 337 millió frankból 2 979 milliót.

Az olvasónak tehát rendelkezésére áll most bizonyos anyag, hogy véleményt alkothasson magának „kritikusaink" álláspontjáról. Egy és ugyanazt a tényt: hogy ugyanis a takarékpénztári betétek óriási mértékben növekednek és különösen a kis betéttulajdonosok száma emelkedik, másmás módon magyarázzák. A „marxizmus kritikusa" ezt mondja: növekszik a nép jóléte, fokozódik a tőke decentralizálódása. A szocialista ezt mondja: a „természetbeli" megtakarítások átalakulnak pénzbeli megtakarításokká, növekszik a jómódú parasztok száma, akik burzsoákká válnak és megtakarításaikat tőkévé alakítják át. Még sokkal gyorsabban növekszik a proletársorba süllyedő parasztok száma, akik munkaerejük eladásából élnek, és akik (jóllehet csak átmenetileg) takarékba teszik szánalmas jövedelmeik kis morzsáit. A kis betéttulajdonosok nagy száma éppen azt bizonyítja, hogy a tőkés társadalomban igen nagy a szegények száma, mert ezek a kis betéttulajdonosok a betétek összegének csak elenyészően kis hányadával rendelkeznek.

Felmerül a kérdés, vajjon miben különbözik a „kritikus" a legközönségesebb tucatburzsoától?

Gyerünk tovább. Nézzük meg, milyen célokra használják és hogyan is használják fel a takarékpénztárak tőkéit. Oroszországban ezek a tőkék elsősorban a militarista állam, a polgári rendőrállam hatalmát erősítik. A cári kormány (mint az „Iszkra" 15. számának vezércikkében arra már rámutattunk*) minden ellenőrzés nél-

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 342—347. old. — *Szerk.*

kül rendelkezik ezekkel a tőkékkel, ugyanúgy mint általában a nép minden vagyonával, amely a kezébe kerül. A legnagyobb lelkinyugalommal „igénybe vesz“ százmilliókat ezekből a tőkékből kínai expedíciói költségeinek fedezésére, a tőkések és földbirtokosok megajándékozására, a hadsereg fegyverzetének korszerűsítésére, a hajóhad kibővítésére stb. 1899-ben például a takarékpénztárak 679 millió rubeljéből 613 millió rubel kamatozó papírokban feküdt, mégpedig **230** millió *államkölcsönben*, 215 millió a földhitelintézetek jelzálogkötvényeiben és 168 millió vasúti kölcsönökben.

A kincstár kitűnő „üzletet“ csinál: először is, fedezi a takarékpénztárakkal kapcsolatos összes kiadásokat és tiszta jövedelme marad (amelyet eddig a takarékpénztárak tartaléktőkéjeként használt fel), másodszor, arra *kényszeríti* a betéttulajdonosokat, hogy pótolják államgazdaságunk hiányait (arra kényszeríti őket, hogy pénzt kölcsönözzenek a kincstárnak). A takarékpénztári betétek összege 1894-től 1899-ig évente átlag 250 millió rubelre, a kivétek meg évi 200 millió rubelre rúgtak. *Ötvenmillió* marad tehát évente arra, hogy az államkincstár kölcsön útján foltozgassa lyukas pénztárcáját, amelyet talán csak az nem fosztogat, aki lusta rá. Nincs mit félnie attól, hogy deficitje lesz, amiért csak úgy szórja a pénzt háborúkra, meg az udvari lakájok, a földesurak és a gyárosok megajándékozására! A „népi megtakarításokból“ mindig futja egy komoly összeg fedezésére!

Mellesleg meg kell jegyeznünk, hogy a kincstár részben azért csinál jó üzletet, mert a pénzbetétek kamatlábát állandóan csökkenti, úgy hogy ez alacsonyabb az értékpapírok kamatlábánál. 1894-ben például a pénzbetétek kamatlába 4,12%, az értékpapírok kamatlába pedig 4,34% volt; 1899-ben viszont 3,92%, illetőleg 4,02%. A kamatláb csökkenése, mint tudjuk, általános jelenség a kapitalista országokban, s szemléltetően és világosan mutatja, hogy a nagytőke és *a nagyüzem* fejlődik a *kistőke és a kisüzem rovására*, mert a kamatláb nagyságát végső soron az összprofit és a termelésben szükséges összes tőkebefektetések aránya határozza meg. Ugyancsak nem hallgathatjuk el azt sem, hogy a kincstár egyre kímé-

letlenebbül kizsákmányolja a posta- és távíróhivatalok alkalmazottait: ezek először csak a posta teendőit látták el, azután hozzájött a távíró, most ugyancsak rájuk hárították a takarékbetétekkel és a kifizetésekkel kapcsolatos műveleteket is (gondoljunk csak arra, hogy a 4781 takarékpénztárból 3718 postatakarékpénztár). Ez a posta- és távíróhivatalok kis alkalmazottainak tömege számára azt jelenti, hogy sokkal de sokkal nagyobb erőfeszítéssel kell dolgozniok, és hogy meghosszabbodik a munkanapjuk. A fizetéseket illetően pedig a kincstár úgy fukarkodik, akár a legkíméletlenebb vérszopó kulák: a legalacsonyabb kategóriába tartozó, kezdő tisztviselőknek a szó legszorosabb értelmében *éhbért* fizetnek, ezután következik töméntelen fokozat negyed- és félrubeles emelésekkel, s mindennek tetejébe a gyötrelmes munkában eltöltött negyven-ötvenéves szolgálat után járó filléres nyugdíj perspektívája okvetlenül még jobban leigázza ezt az igazi „hivatalnok-proletariátust".

De térjünk vissza arra, hogy miképpen használják fel a takarékpénztárak tőkéit. Láttuk, hogy 215 millió rubelt (az orosz kormány akaratából) a földbankok jelzálogkötvényeibe és 168 millió rubelt vasúti kölcsönökbe fektetnek. Ez a tény szolgált alapul a burzsoá . . . akarom mondani „kritikus" mélyértelműségnek még egy, az utóbbi időben igen elterjedt, megnyilvánulásához. Ez a tény — mondják nekünk olyan emberek, mint Bernstein, Hertz, Csernov, Bulgakov és a hozzájuk hasonlók — lényegében azt jelenti, hogy a takarékpénztárak kis betéttulajdonosai *vasutak tulajdonosaivá*, föld-*jelzálogkötvények birtokosaivá* válnak. Tulajdonképpen, mondják, még az olyan tisztán kapitalista, óriási méretű nagyüzemek is, mint a vasutak és a bankok, egyre inkább decentralizálódnak, szétforgácsolódnak, kistulajdonosok kezébe mennek át olymódon, hogy ezek részvényeket, kötelezvényeket, jelzálogkötvényeket stb. vásárolnak, s növekszik a vagyonosok, a tulajdonosok száma, ezek a szűklátókörű marxisták viszont még mindig a koncentráció elavult elméletét és az elnyomorodás elméletét fújják. Ha például az orosz gyári munkásoknak, ahogy a statisztika kimutatja, 157 ezer takarékpénztári betétkönyvük van összesen 21 millió rubel betéttel,

akkor ebből az összegből körülbelül 5 millió rubel fekszik vasúti kölcsönökben, körülbelül 8 millió rubel pedig a földbankok jelzálogkötvényeiben. Az orosz gyári munkások tehát teljes öt millió rubel erejéig a vasutak tulajdonosai és teljes nyolc millió rubel erejéig földbirtokosok. Aztán mondja még valaki, hogy ez proletariátus! A munkások tehát kizsákmányolják a földbirtokosokat, mert a jelzálogkötvények kamatai fejében kapnak egy kis részt a földjáradékból, vagyis egy kis részt az értéktöbbletből.

Hát igen, így érvelnek a marxizmus legújabb kritikusai... S tudják mit? — rendben van, hajlandó vagyok elfogadni azt a széles körben elterjedt véleményt, hogy üdvözölnünk kell a „kritikát", mert mozgást vitt az állítólag megfeneklett elméletbe, — hajlandó vagyok erre, de egy feltétellel. A francia szocialisták annakidején Bastiat szofizmáinak taglalásával, a németek Schulze-Delitzsch[29] szofizmáinak kibogozásával tökéletesítették propagandista és agitátori képességeiket, nekünk oroszoknak pedig úgylátszik *egyelőre* csak a „kritikusok" kompániája jutott. Tehát kész vagyok azt kiáltani: „éljen a kritika!" — *azzal a feltétellel*, hogy mi szocialisták *amennyire csak lehet* belevigyük propagandánkba és *tömegagitációnkba* a divatos „kritika" összes burzsoá szofizmáinak taglalását. Elfogadják ezt a feltételt? — kezet rá! Mellesleg, burzsoáziánk mindinkább hallgatásba burkolózik, a cári arkangyalok védelmét többre tartja a burzsoá teoretikusok védelménél, s nekünk éppen kapóra jön, hogy a „kritikusokat" az „ördög prókátorjaiként" kezeljük.

A takarékpénztárak révén egyre több munkás és kistermelő válik nagyüzemek részestársává. Ez kétségtelen tény. De ezt a tényt nem a tulajdonosok számának növekedése bizonyítja, hanem az, hogy 1) a munka a tőkés társadalomban egyre jobban társadalmasítva van, és hogy 2) a kisüzem egyre jobban függ a nagyüzemtől. Vegyük a kispénzű orosz betéttulajdonost. 100 rubelnél kisebb betétje van, mint láttuk, a betéttulajdonosok több mint a felének, vagyis 1 618 000 betétesnek, betétjük összesen 42 millió rubel, vagyis betétkönyvenként **26** rubel. Ez a betétes tehát 6 rubel erejéig „tulajdonosa" a vasutaknak, és 9 rubel erejéig rendelkezik „földbirtokkal". Vajjon ettől

„vagyonossá“ vagy „tulajdonossá“ válik-e? Nem, proletár marad, aki kénytelen eladni munkaerejét, vagyis a termelési eszközök tulajdonosainak rabigájába hajtani a fejét. A „vasút- és bankügyben“ való „részesedése“ csak azt bizonyítja, hogy a kapitalizmus egyre szorosabb kötelékkel fűzi össze a társadalom egyes tagjait és az egyes osztályokat. A patriarchális gazdaságban az egyes termelők egészen jelentéktelen mértékben függtek egymástól; most egyre nagyobb ez a függőség. A munka mind jobban társadalmasítva van, a vállalatok egyre kevésbbé „magánvállalatok“, jóllehet mégis *csaknem teljesen* magánszemélyek kezén maradnak.

A kis betéttulajdonos a nagyvállalatban való részesedése folytán kétségtelenül *összefonódik* ezzel a vállalattal. Kinek van haszna ebből az összefonódásból? — A nagytőkének, amely kiterjeszti műveleteit, de közben a kis betéttulajdonosnak nem fizet többet (sőt gyakran kevesebbet fizet), mint akármelyik kölcsönadónak, és *annál inkább független* a kis betéttulajdonostól, minél *kisebbek* és szétforgácsoltabbak azok. Láttuk, hogy a kis betéttulajdonosok még a takarékpénztárak tőkéjének is rendkívül kicsiny részével rendelkeznek. S milyen elenyésző rész az övéké a vasúti és bankmágnások tőkéjéből? A kis betéttulajdonos, aki fillérjeit odaadja ezeknek a mágnásoknak, ezáltal *újabb függőségbe* kerül a nagytőkétől. Arról nem is álmodhat, hogy ezzel a nagytőkével rendelkezzék: „profitja“ nevetségesen kicsiny (26 rubel után 4% — ez évi 1 rubel!). Bukás esetén azonban még szánalmasan kevés pénzét is az utolsó fillérig elveszti. Ha sok ilyen kis betéttulajdonos van, ez nem a nagytőke szétforgácsolódását jelenti, hanem azt, hogy *megerősödik* a nagytőke *hatalma*, mert még a „népi“ megtakarítások fillérei is az ő kezébe kerülnek. A kis betéttulajdonos a nagyvállalatban való részesedése folytán nem önállóbb gazdává válik, hanem *még jobban függ* a nagyvállalkozótól.

A kis betéttulajdonosok számának emelkedéséből nem az a megnyugtató nyárspolgári következtetés kínálkozik, hogy a vagyonosok száma növekszik, hanem az a forradalmi következtetés, hogy a kicsinyek egyre fokozottabb mértékben függnek a nagyoktól, hogy kiéleződik az ellent-

mondás a vállalatok egyre fokozottabb társadalmi jellege és a termelési eszközök magántulajdonának fennmaradása között. Minél jobban kifejlődnek a takarékpénztárak, annál inkább érdeke lesz a kis betéttulajdonosoknak a proletariátus szocialista győzelme, mert csak ez teheti őket a társadalmi gazdagságnak nem fiktív, hanem igazi „részesedőivé“ és uraivá.

„Iszkra“ 17. sz.
1902 február 15.

AZ „ISZKRA“ SZERKESZTŐSÉGÉNEK JELENTÉSE AZ OSzDMP-BIZOTTSÁGOK ÉRTEKEZLETÉNEK (KONFERENCIÁJÁNAK)[30]

1902 március 5

Elvtársak! Csak tegnapelőtt kaptunk értesítést arról, hogy március 21-re értekezletet hívnak össze, s ezzel egyidejűleg teljesen váratlanul közölték velünk, hogy az eredetileg tervezett konferencia helyett pártkongresszus összehívására készülnek. Hogy ki változtatta meg ilyen váratlanul és teljesen indokolatlanul a tervet, azt nem tudjuk. A magunk részéről nagyon szerencsétlen lépésnek tartjuk ezt, tiltakozunk az ellen, hogy a különösen bonyolult és a párt szempontjából igen fontos lépésekre vonatkozó határozatokat ilyen gyorsan megváltoztassák, s nyomatékosan tanácsoljuk, hogy térjünk vissza az eredeti tervezethez és tartsunk konferenciát.

Hogy ezt kell tennünk, erről véleményem szerint azonnal meggyőződünk, ha figyelmesen megvizsgáljuk a kongresszus elé terjesztendő kérdések jegyzékét (Tagesordnung), amelyet szintén csak tegnapelőtt közöltek velünk, és emellett még azt sem tudjuk, hogy ez a Tagesordnung-nak nem csak egy olyan tervezete-e, amelyet egy vagy több szervezet javasol. A jegyzék kilenc kérdést jelöl meg, amely megvitatás céljából a kongresszus elé terjesztendő, mégpedig a következő sorrendben (rövidítve közlöm az egyes kérdések tartalmát): A) a gazdasági harc; B) a politikai harc; C) a politikai agitáció; D) május elseje; E) viszonyunk az ellenzéki elemekhez; F) viszonyunk a párton kívül álló forradalmi csoportokhoz; G) a párt szervezete; H) a Központi Lap és I) a külföldi képviselet és a külföldi pártszervezetek.

Először is, ez a jegyzék felépítésével, és azzal, ahogyan az egyes kérdések meg vannak szerkesztve, okvetlenül „ökonomista“ benyomást kelt. Nem gondolunk persze arra, hogy a jegyzéket javasoló szervezet még ma is „ökonomista“ nézeteket vall (bár ez *bizonyos mértékig* nem is egészen lehetetlen), de kérjük az elvtársakat, ne feledjék, hogy a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia véleményével és az „ökonomizmusnak“ nálunk még eléggé bőven fellelhető maradványaival is számolnunk kell. Gondoljuk csak meg: a politikai harc élenjáró pártja kongresszust hív össze, amikor az önkényuralom ellen nyilt támadásba indult forradalmi és ellenzéki erőink a legnagyobb megfeszítéssel küzdenek, — s lám egyszerre csak a „gazdasági harcot“ állítjuk első helyre, s ezt csak *követi* a „politika“!! Vajjon ez nem tükrözi-e ökonomistáinknak azt a hagyományos tévedését, hogy a politikai agitációnak (resp.* harcnak) a gazdasági után kell következnie? Elképzelhető-e, hogy akármelyik európai szociáldemokrata pártnak forradalmi helyzetben eszébe jutna, hogy valamennyi kérdés közül a szakszervezeti mozgalom kérdését állítsa az első helyre? Vagy nézzük meg a politikai agitáció kérdésének és a politikai harc kérdésének ezt a különválasztását! Vajjon nem ütközik-e ki ebből az a szokásos tévedés, amely abban áll, hogy a politikai agitációt szembeállítják a politikai harccal, mint olyasmit, ami elvileg más, ami más fejlődési szakaszba tartozik? S végül, mivel magyarázható, hogy a tüntetés a kérdések jegyzékében *elsősorban* a *gazdasági harc eszközeként* szerepel!?? Igazán nem szabad megfeledkezni arról, hogy ma a szociáldemokráciától távol álló elemek közül *sokan* „ökonomizmussal“ vádolják az egész szociáldemokráciát: ezzel vádolja a „Nakanunye“[31], a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji“, a „Szvoboda“**, ezzel vádolja még a „Russzkoje Bogatsztvo“ is (még az is!). Ne felejtsük el, bármilyen határozatokat hoz is a konferencia, a kérdéseknek már maga a jegyzéke történelmi okmány marad,

---

* — respective — vagyis. — *Szerk.*

** Lásd ebben a kötetben 287—288. old. — *Szerk.*

amelynek alapján megítélik majd egész pártunk politikai fejlettségének fokát.

Másodszor, meghökkenve látjuk, hogy a jegyzék olyan kérdéseket vet fel (néhány nappal a kongresszus előtt!), amelyeket csak akkor volna szabad megvitatni, ha alaposan elő vannak készítve, ha megvan a mód arra, hogy valóban határozott, valóban érthető határozatokat hozzunk, — ellenkező esetben jobb, ha egyelőre meg sem vitatjuk őket. Vegyük például az E és az F pontot: az ellenzéki irányzatokhoz és a többi forradalmi irányzathoz való viszonyunk kérdését. Ezeket a kérdéseket először alaposan meg kell vitatnunk, ezekről beszámolókat kell készítenünk, tisztáznunk kell, milyen különbség van az egyes irányzatok között — s csak ezután hozhatunk olyan határozatokat, amelyek valóban valami újat nyujtanak, amelyek reális *vezérfonalul* szolgálhatnak az egész pártnak, nempedig csak megismételnek bizonyos hagyományos „közhelyeket". Csakugyan, gondolják meg: kidolgozhatunk-e néhány nap alatt egy részletes, megindokolt és a mozgalom minden gyakorlati követelményével számoló határozatot a „«Szvoboda» forradalmi szocialista csoporthoz" vagy a most feltűnt „szociálforradalmár párthoz" való viszonyunkról? Már nem is beszélünk arról, milyen, enyhén szólva, furcsa benyomást kelt mindenkiben az, hogy megemlítik a párton kívül álló forradalmi csoportokat, de ugyanakkor nem térnek ki egy olyan fontos kérdésre, mint a Bundhoz való viszonyunk, és az I. pártkongresszuson hozott határozatok ama pontjainak felülvizsgálása, amelyek a Bunddal foglalkoznak?

Harmadszor — s ez a legfontosabb —, a kérdések jegyzékének van egy megbocsáthatatlan fogyatékossága: egyetlen szóval sem tér ki a mai orosz forradalmi szociáldemokrácia *elvi álláspontjára* és *pártprogrammjára*. Olyan körülmények között, amikor az egész világ a „marxizmus válságáról" üvölt, s az egész orosz liberális publicisztika ráadásul még a marxizmus széthullásáról és *eltűnéséről* is kiabál, amikor egy olyan kérdés, mint „a két áramlat az orosz szociáldemokráciában", nemcsak napirendre került, hanem már rendszeres olvasókörök különböző programmjaiba, a propagandisták előadásainak és az ön-

képzőkörök foglalkozásainak terveibe is bejutott, — ilyenkor semmiképpen sem intézhetjük el hallgatással az említett kérdéseket. Elvtársak, ellenfeleink a sajtóban amúgyis gúnyolódnak már rajtunk (lásd Nagyezsgyin: „A forradalom küszöbén“), mert szokásunkká vált „jelentés formájában jelenteni: minden rendben van“!

A kérdések jegyzékének említett fogyatékosságai nézetünk szerint meggyőzően bizonyítják, hogy nem volna célszerű a már összehívott konferenciát kongresszussá átalakítani. Persze tudjuk, mennyire érzi mindenki, hogy már 1898 óta nincsenek pártkongresszusok, mennyire csábít az a gondolat, hogy a konferencia szervezésére fordított erőfeszítések felhasználásával véget vessünk annak, hogy mint „pártintézmények nélküli párt“ létezzünk. Igen nagy hiba volna azonban, ha e gyakorlati megfontolások kedvéért megfeledkeznénk arról, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt kongresszusától most mindenki napjaink *valamennyi* forradalmi feladatának magaslatán álló határozatokat vár, megfeledkeznénk arról, hogy ha *most*, ilyen valóban válságos pillanatban csődöt mondunk, a szociáldemokráciának valóban semmi reménye nem lesz többé a politikai harc hegemonjának szerepére, hogy okosabban tennénk, ha nem sajnálnánk néhány ezer rubel kiadást és néhány hónapos előkészítő szervező munkát, s arra használnók fel ezt a konferenciát, hogy nyárára előkészítsünk egy valóban *általános* pártkongresszust, amely végérvényesen meg tudna oldani minden aktuális kérdést mind az elmélet terén (elvi programm), mind a politikai harc terén.

Nézzük csak a szociálforradalmárokat, akik egyre ügyesebben használják ki fogyatékosságainkat, és a szociáldemokrácia rovására jutnak előbbre. Nemrégen alakították meg „pártjukat“, *elméleti* lapot alapítottak, és határozatot hoztak egy *havonta megjelenő* politikai ujság kiadására. Mit szólnak majd a szociáldemokratákról, ha ilyen esemény *után* kongresszusukon *még ilyen* eredményeket *sem* tudnak majd elérni? Vajjon nem keltjük-e ezzel esetleg azt a benyomást, hogy a szociáldemokráciának semmivel sincsen határozottabb programmja és forradalmibb szervezete, mint ennek a „pártnak“, amely tudatosan maga

köré gyüjt mindenféle bizonytalan, határozatlan, sőt meghatározhatatlan elemeket?

Mindezeket összevetve az a nézetünk, hogy a bizottságok képviselőinek ezt a kongresszusát nem az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt második rendes kongresszusának kell nyilvánítanunk, hanem *részleges konferenciának*, és hogy e konferencia *legfőbb* és *közvetlen feladatává* azt kell tennünk, hogy nyárára megszervezzen és előkészítsen egy valóban *általános pártkongresszust*, amely jóvá tudná hagyni a párt programmját, végérvényesen meg tudná szervezni a párt politikai hetilapjának kiadását, és általában teljes és valóságos egységet tudna teremteni a szociáldemokraták valamennyi bizottsága, sőt valamennyi csoportja (nyomdai stb. csoport) között az elvhűség, a forradalmi szociáldemokrácia elvei mellett való kitartás és a *támadó* politikai akciókra való tényleges harci készség alapján.

Ebből a megfontolásból kiindulva konferenciánk következő Tagesordnung-ját terjesztjük megvizsgálás céljából az elvtársak elé:

1. *Elvi határozat.* Ebben a határozatban teljesen félreérthetetlenül állást kell foglalnunk az elméletünk és feladataink szűkítésére irányuló sajnálatos kísérletek ellen, amelyek a közelmultban eléggé széles körben elterjedtek. A pártkonferencia azáltal, hogy minden ilyen szűkítést határozott kifejezésekkel visszautasít, jelentős lépést tesz majd valamennyi szociáldemokrata elvi egyesítése terén és felemeli a forradalmi marxizmus megingott tekintélyét. Egyes elvtársaknak talán aggodalmaik lesznek, hogy az elvi határozat megvitatása töméntelen sok időt vesz igénybe, s így nem marad elegendő idő a gyakorlati kérdések megtárgyalására? Szerintünk semmi ok sincs ilyen aggodalomra, hiszen az illegális sajtóban folytatott hosszszas viták során annyira tisztáztuk a kérdést, hogy a forradalmi szociáldemokrácia elveire vonatkozólag igen gyorsan és könnyen megegyezésre jutunk. Elvi határozat nélkül azonban semmiképpen sem lehetünk meg.

Ezenkívül, ha ezt a kérdést levennők a konferencia Tagesordnung-járól, mégsem érnénk célt, mert a gazdasági harccal, a politikai harccal stb. foglalkozó határozatok

megvitatása során elkerülhetetlenül felmerülne ugyanez a kérdés, csak sokkal összefüggéstelenebb formában. Ezért sokkal célszerűbb, ha először ezzel végzünk és nem forgácsoljuk szét a politikai agitációval, a sztrájkokkal stb. foglalkozó határozatainkat, hanem összefüggően kifejtjük a legfontosabb feladatokra vonatkozó nézetünket.

Részünkről azon leszünk, hogy felvázoljunk egy ilyen határozattervezetet, és e beszámoló mellékletében közzétegyük (ha lesz rá időnk).

2. *Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt második rendes kongresszusa.* Itt arra gondolunk, hogy előre (és persze bizonyos fokig feltételesen) meg kellene oldani az olyan kérdéseket, mint a kongresszus időpontja (nyáron vagy legkésőbb ősszel, mert kívánatos, hogy a következő „idény“ kezdetéig készek legyünk), helye (gondosan mérlegelnünk kell a konspirációs feltételeket), a kongresszus megrendezéséhez szükséges pénz (az „Iszkra“ a maga részéről hajlandó egy hozzá eljuttatott rendkívüli adományból erre a célra azonnal 500 rubelt folyósítani; lehet, hogy rövid idő alatt mégegyszer ennyit vagy még többet tudnánk előteremteni. Meg kell beszélni, hogy ez körülbelül hány ezer rubelbe kerül majd, és hogyan gyüjthetjük össze a hiányzó összeget), és végül a képviselet általános alapelvei és a lehetőleg teljes képviselet (vagyis el kell érnünk, hogy az orosz szociáldemokratáknak előre pontosan meghatározott bizottságai és bizonyos csoportjai, sőt esetleg körei képviseltessék magukat, nem beszélve a két külföldi szociáldemokrata szervezet képviseletéről, ami aránylag könnyű feladat; azt is meg kell állapitanunk, miképpen vitathatjuk meg ama szervezetek meghívásának kérdését, amelyek a konferencia és a kongresszus közötti időben jönnek majd létre stb. stb.).

3. *Szervező Bizottság választása.* Ennek a Szervező Bizottságnak nagy vonásokban az volna a feladata, hogy gondoskodjék a konferencia határozatainak végrehajtásáról, hogy előkészítse és megrendezze a kongresszust, hogy véglegesen megállapitsa a kongresszus összehívásának időpontját és helyét, hogy a kongresszust a gyakorlatban megszervezze, hogy előkészítse az olyan funkciókat, mint a szállítás, a pártnyomdák megszervezése Orosz-

országban (az „Iszkra“ közreműködésével Oroszországban két helyi nyomdacsoport alakult, amely kiadványainkkal rokonszenvez. Ez a két helyi csoport két nyomdájában kiadta az „Iszkra“ 10. és 11. számát, a „Mi legyen tovább?“, „A Morozov-gyári sztrájk 10. évfordulója“, „Pjotr Alekszejev beszéde“[32], „Az Obuhov-per vádirata“ című brosúrát és sok más kiadványt, valamint számos röplapot. Reméljük, hogy a helyi csoportok képviselőinek sikerül majd résztvenniök a konferencia munkájában, és hogy minden tekintetben elősegítik majd az általános pártfeladatok megvalósítását), továbbá a különböző helyi, szakmai (munkás-), diák- és más szervezetek támogatása stb. stb. Ez a Szervező Bizottság valamennyi szervezet segítségével három-négy hónap alatt teljesen előkészíthetné a talajt egy igazi Központi Bizottság alakításához, amely de facto* vezethetné pártunk egész politikai harcát.

A Szervező Bizottság feladatainak bonyolultságára és sokrétűségére való tekintettel, azt véleményünk szerint nem túlságosan kevés személyből kellene megalakítani (5—7 főből), ezek titkárságot választanának, egymás között elosztanák a funkciókat és a kongresszusig többször összeülnének.

4. *Egy bizottság választása a pártprogramm tervezetének kidolgozása céljából.* Minthogy az „Iszkra“ szerkesztősége (többek között a „Munka Felszabadítása“ csoport is) már régen foglalkozik ezzel a nehéz feladattal, engedelmükkel a következő tervet javasolnánk az elvtársaknak. Mi már befejeztük a programm gyakorlati részének tervezetét, többek között az agrárprogramm tervezetét is, s ezen kívül *két* változatban összeállítottuk a programm elméleti részét. Képviselőnk ismerteti majd a konferenciával ezeket a tervezeteket, ha ezt szükségesnek tartják, és ha ez az ő részéről nem ütközik majd valamilyen akadályba. Ebből a két változatból most összeállítunk egy közös tervezetet, de persze nem szeretnők ezt nyers formában, vagyis e munka befejezése előtt nyilvánosságra hozni. Ha a konferencia választana néhány embert és ezeket megbízná azzal, hogy szerkesztőségünkkel együtt dolgoz-

* — de facto — ténylegesen, valóban. — *Szerk.*

zák ki a programmot, ez volna talán a kérdés leggyakorlatibb megoldása.

Mi, mindenesetre, már most kötelezően vállalhatjuk az elvtársak előtt, hogy néhány héten belül beterjesztjük végleges pártprogrammtervezetünket, amelyet először az „Iszkrá"-ban akartunk közzétenni, hogy *valamennyi* elvtárs megismerhesse, és hogy megkapjuk tőlük észrevételeiket.

5. *A Központi Lap.* Minthogy egy rendszeresen megjelenő, irodalmi és technikai szempontból eléggé jól ellátott időszaki lap megszervezése óriási nehézségekbe ütközik, a konferencia az I. kongresszus példáját követve bizonyára valamelyik meglevő lapot választaná. Akár így oldódik meg a kérdés, akár egy teljesen új lap megszervezését határozzuk el, mindenképpen egy külön bizottságot, vagy ami még jobb, az említett Szervező Bizottságot meg kell bízni azzal, hogy ezt a dolgot előkészítse, és a meglevő vagy újonnan választott szerkesztőbizottsággal együtt alaposan megvitassa.

Ezekbe a megbeszélésekbe véleményünk szerint be kellene vonni a „Munka Felszabadítása" csoportot is, mert az ő részvétele és irányítása nélkül el sem tudjuk képzelni egy elvileg következetes és általában a mozgalom minden követelményének megfelelő politikai lap helyes megszervezését.

Mivel már a konferencia előtt egy kéthetenként megjelenő lap megszervezésével próbálkoztunk, a pártnak most egy *hetilap* megszervezését kellene legközelebbi feladatának tekintenie: erre megvan minden lehetőség, ha *valamennyi* orosz szociáldemokrata valóban *közös erővel* munkálkodik majd egy ilyen lapon.

6. *A pártkongresszus elé terjesztendő kérdések jegyzékének és az e kérdésekkel foglalkozó beszámolóknak az előkészítése.* A konferenciának részben magának kellene ezt a jegyzéket kidolgoznia, részben pedig a Szervező Bizottságot kellene megbíznia e jegyzék összeállításával és *okvetlenül* meg kellene jelölnie (resp. ki kellene választania) az egyes kérdések előadóit. Előre ki kell jelölni az előadókat, mert csak ezáltal biztosítható az, hogy valóban alaposan megvitatjuk a kérdéseket — (egyes beszámolókat

teljes terjedelmükben vagy részben már a kongresszus előtt ki lehetne nyomatni, s ezeket a sajtóban meg lehetne vitatni: például, reméljük, hogy nemsokára közzétehetjük a szerkesztőség egyik tagjának már most is csaknem befejezett referátumát az orosz szociáldemokrácia agrárprogramnijáról* stb.) — és a kongresszuson helyesen megoldjuk őket.

7. *A mozgalom aktuális gyakorlati kérdései* — például, (a) vitassuk meg és hagyjuk jóvá a május elsejei röplapot (resp. vitassuk meg az „Iszkra" és más szervezetek röplaptervezeteit);

(b) a május elsejei tüntetés — megrendezésének időpontja és módjai;

(c) utasítsuk a Szervező Bizottságot arra, hogy működjön közre bojkottok, tüntetések stb. szervezésében, fokozatosan készítsük elő ideológiailag a párttagokat és fokozatosan mozgósítsuk a párt erőit és eszközeit az általános népi felkelésre;

(d) a Szervező Bizottság kiadásaival kapcsolatos különböző pénzügyi kérdések *stb.*

Ezzel befejezzük kongresszusunk feladatainak és Tagesordnung-jának kérdéseivel foglalkozó beszámolónkat, s csak annyit szeretnénk megjegyezni, hogy az idő rövidségére való tekintettel semmiképpen sem tudunk az „Iszkra" tevékenységéről részletes beszámolót összeállítani. Ezért kénytelenek vagyunk az alább mellékelt rövid vázlatra szorítkozni.

(NB**) VÁZLATOS HATÁROZATTERVEZET

1. A konferencia határozottan visszautasít minden olyan kísérletet, hogy opportunizmust vigyenek a proletariátus forradalmi osztálymozgalmába, — minden olyan kísérletet, amely a marxizmus úgynevezett „kritikájában",

* Lásd ebben a kötetben 99—145. old. — *Szerk.*
** — Nota bene — jegyezzék meg. — *Szerk.*

a bernsteinizmusban és az ökonomizmusban jut kifejezésre. Miközben az egész világ burzsoáziája ujjongva fogadja azt a hírhedt állítást, hogy a „szocializmus válságba jutott“, a konferencia az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt nevében szolidaritást vállal a nemzetközi forradalmi szociáldemokráciával, és szilárd meggyőződése, hogy a szociáldemokrácia még jobban megerősödve és a nagy eszményeinek megvalósításáért vívandó kíméletlen harcra felkészülve kerül ki ebből a válságból.

2. A konferencia szolidaritást vállal az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Kiáltványával, és leszögezi, hogy a párt legközelebbi politikai feladatának az önkényuralom megdöntését tekinti. A konferencia kijelenti, hogy a szociáldemokrácia e legközelebbi feladatának, valamint végső céljának megvalósítására irányuló tevékenységében a mindenre kiterjedő és az egész népet felölelő politikai agitációt állítja előtérbe, azt az agitációt, amellyel harcba viszi a proletariátust a gazdasági, politikai, nemzeti és szociális elnyomás minden megnyilvánulása ellen, függetlenül attól, hogy a lakosságnak mely részét sujtja ez az elnyomás. A konferencia kijelenti, hogy a párt támogatni fog minden forradalmi és haladó ellenzéki mozgalmat, amely a fennálló politikai és társadalmi rendszer ellen irányul. A konferencia gyakorlati harci eszközként különösképpen javasolja bojkottok, színházi tüntetések stb. rendezését, valamint szervezett tömegfelvonulásokat. A konferencia azt tanácsolja valamennyi pártbizottságnak és pártcsoportnak, tartsák szem előtt, hogy a cári önkényuralom elleni általános fegyveres népi felkeléshez előkészítő rendszabályok szükségesek.

3. A konferencia kijelenti, hogy az orosz szociáldemokrácia továbbra is vezetni fogja a proletariátus gazdasági harcát, hogy gondoskodik majd e harc kiterjesztéséről és elmélyítéséről, a szociáldemokrata munkásmozgalommal való eszmei és szervezeti kapcsolatának megerősítéséről, hogy a proletariátus politikai öntudatának fejlesztésére és a proletariátusnak a politikai harcba való bevonására igyekszik majd felhasználni ennek a harcnak minden megnyilvánulását. A konferencia kijelenti, hogy semmi szükség sincs arra, hogy eleinte csak

gazdasági talajon folytassunk agitációt, vagy általában a gazdasági agitációt tekintsük a legszélesebb körben alkalmazható eszköznek, amellyel a tömegeket bevonhatjuk a politikai harcba.

(NB: nagyon fontos, hogy itt is mégegyszer *megfogjuk* a „*Rabocseje Gyelő*"-t!![33])

4. (A parasztságról talán agrárprogrammunk szellemében kellene beszélnünk?

Igyekszem majd összeállítani, és pótlólag megküldeni.)

Először megjelent:
N. Lenin (V. Uljanov) Válogatott Művei.
V. köt. 1923.

AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRÁCIA AGRÁRPROGRAMMJA[34]

A megírás ideje: 1902 február—március első fele.

Először megjelent: „Zarja" 4. sz. 1902 augusztus. Aláírás: N. Lenin.

8* — 7/10 S

I

Aligha szorul részletesebb bizonyításra, hogy az orosz szociáldemokrata pártnak szüksége van „agrárprogrammra“. Agrárprogrammon olyan programmot értünk, amely meghatározza az agrárkérdéssel, vagyis a mezőgazdasággal, a falusi lakosság különböző osztályaival, rétegeivel és csoportjaival kapcsolatos szociáldemokrata politika vezérelveit. Olyan „paraszti“ országban, mint Oroszország, a szocialisták agrárprogrammja természetesen főleg, ha nem kizárólag, „parasztprogramm“, olyan programm, amely a parasztkérdésben elfoglalt álláspontunkat határozza meg. Nagybirtokosok, mezőgazdasági bérmunkások és „parasztok“ — ez a falusi népesség három fő alkotóeleme minden kapitalista országban, s így Oroszországban is. S amilyen határozott és világos már magában véve is a szociáldemokraták viszonya a fentemlített három alkotóelem közül az első kettőhöz (a földbirtokosokhoz és a munkásokhoz), olyan bizonytalan a „parasztságnak“ még a fogalma is, s még bizonytalanabb a parasztság mindennapi életének és fejlődésének legfontosabb kérdéseivel kapcsolatos politikánk. Ha Nyugaton éppen a „parasztkérdés“ a szociáldemokraták agrárprogrammjának súlypontja, akkor Oroszországban méginkább az kell hogy legyen. Annál is inkább szükséges, hogy mi orosz szociáldemokraták teljesen egyértelműen határozzuk meg politikánkat a parasztkérdésben, mert a mi irányzatunk Oroszországban még egészen fiatal, mert az egész régi orosz szocializmus végeredményben „paraszti“ szocializmus volt. Igaz, az orosz „radikálisoknak“ abban a tömegében, amely azt képzeli magáról, hogy különféle

árnyalatú narodnyik-szocialistáink hagyományainak őre, csak édeskevés maradt a szocializmusból. De mindannyian annál szívesebben tolják előtérbe a „paraszt"-kérdésben közöttünk fennálló nézeteltéréseket, minél kellemesebb számukra, ha elkendőzhetik azt a tényt, hogy Oroszország társadalmi és politikai életében már a „munkás"-kérdés került előtérbe, hogy ebben a kérdésben egyáltalán nincsenek szilárd elveik, és hogy kilenctizedrészük ebben a tekintetben tulajdonképpen közönséges burzsoá szociálreformátor. Végül, a marxizmus nagyszámú „kritikusa", aki ebben az utóbbi tekintetben csaknem teljesen egybeolvadt az orosz radikálisokkal (vagy liberálisokkal?), ugyancsak éppen a parasztkérdést igyekszik előtérbe tolni, amelyben — szerintük — az „ortodox marxizmus" a leginkább szégyent vallott, hála a Bernsteinek, a Bulgakovok, a Davidok, a Hertzek, sőt ... a Csernovok „legújabb műveinek"!

Továbbá, az elméleti zűrzavaron és a „haladó" irányzatok háborúján kívül, az utóbbi időben magának a mozgalomnak tisztán gyakorlati szükségletei is előtérbe tolják a falusi propaganda és agitáció feladatát. Ennek csak valamelyest is komoly és széleskörű megszervezése azonban lehetetlen elvileg következetes és politikailag célszerű programm nélkül. S az orosz szociáldemokraták, amióta csak külön irányzatként léteznek, mindig nagy fontosságot tulajdonítottak a „parasztkérdésnek". Emlékezzünk csak vissza arra, hogy az orosz szociáldemokraták programmtervezetében, amelyet a „Munka Felszabadítása" csoport állított össze, és amely 1885-ben jelent meg, az a követelés szerepel, hogy „radikálisan felül kell vizsgálni az agrárviszonyokat (a megváltásnak és a parasztok földhözjuttatásának feltételeit)"*. G. V. Plehanov „A szocialisták feladatai az oroszországi éhínség elleni harcban" (1892) c. brosúrájában szintén foglalkozott a parasztkérdésben követett szociáldemokrata politikával.

Ezért egészen természetes, hogy az „Iszkra" is egyik első számában (1901 április, 3. sz.) agrárprogrammterve-

* Lásd P. B. Akszelrod „Az orosz szociáldemokraták mai feladatainak és taktikájának kérdéséhez" (Genf 1898) c. brosúrájának mellékletét.

zettel lépett elő, s „A munkáspárt és a parasztság“ c. cikkben* meghatározta az orosz szociáldemokraták agrárpolitikájának alapelveire vonatkozó álláspontját. Igen sok orosz szociáldemokrata megütközött ezen a cikken; a cikkel kapcsolatban számos megjegyzés és levél érkezett a szerkesztőséghez. Főleg a lehasított földek visszaadásáról szóló pontot kifogásolták, s mi már éppen vitát szándékoztunk indítani erről a kérdésről a „Zarjá“-ban, amikor a „Rabocseje Gyelo“ 10. száma közölte Martinov cikkét, amelyben többek között az „Iszkra“ agrárprogrammjával is foglalkozott. Minthogy a „Rabocseje Gyelo“ a szokásos ellenvetések közül sokat összefoglalt, reméljük, levelezőink nem veszik zokon, ha *egyelőre* csak Martinovnak válaszolunk.

Hangsúlyozom, hogy *egyelőre*, mégpedig a következők miatt. Az „Iszkra“ cikkét a szerkesztőség egyik tagja írta, a szerkesztőség többi tagja pedig egyetértett ugyan a szerzővel a kérdés általános felvetése tekintetében, de természetesen különböző véleményen lehettek a részleteket, az egyes pontokat illetően. Ugyanakkor egész szerkesztőbizottságunk (tehát a „Munka Felszabadítása“ csoport is) pártprogrammunk kollektív, szerkesztőségi tervezetének kidolgozásával volt elfoglalva. Ez a munka elhúzódott (részben különféle pártügyek és bizonyos konspiratív körülmények miatt, részben pedig azért, mert a programm beható megvitatása céljából külön kongresszusra van szükség), és csak a legutóbbi időben fejeződött be. Amíg a lehasított földek visszaadására vonatkozó pont személyes véleményem volt, nem siettem ennek a pontnak a védelmére, mert sokkal fontosabbnak tartottam agrárpolitikánk kérdésének általános felvetését, mint ezt az egy pontot, amelyet közös tervezetünkben esetleg el is vethetnek vagy lényegesen módosíthatnak. Most már e mellett a közös tervezetünk mellett szállok síkra. Azokat az „olvasó barátainkat“, akik közölték velünk agrárprogrammunkra vonatkozó bíráló megjegyzéseiket, arra kérjük, hogy bírálják meg most közös tervezetünket.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 437—445. old. — *Szerk.*

II

Teljes egészében idézzük e tervezet „agrár"-részét.

„A régi hűbéri rend maradványainak kiküszöbölése céljából, és a falusi osztályharc szabad kibontakozása érdekében az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt el akarja érni a következőket:

1) töröljék el a megváltási díjakat és a dézsmát, valamint mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek ma a parasztságra, mint adózó rendre hárulnak;

2) szüntessék meg az egyetemleges kezességet és helyezzék hatályon kívül mindazokat a törvényeket, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék;

3) fizessék vissza a népnek a megváltási díjként és dézsmaként behajtott összegeket; ebből a célból kobozzák el a kolostori birtokokat és a koronabirtokokat, s emellett vessenek ki külön adót a megváltási kölcsönben részesült nemesi nagybirtokosok földjeire; az ilyen úton szerzett összegeket fizessék be a községek kulturális és szociális szükségleteit szolgáló külön népi alapba;

4) létesítsenek parasztbizottságokat:

a) hogy a faluközösségeknek (kisajátítás, vagy — abban az esetben, ha a földek többszörösen gazdát cseréltek — megváltás stb. útján) visszaadják azokat a földeket, amelyeket a jobbágyfelszabadításkor a parasztok földjeiről lehasítottak és amelyek a földbirtokosok kezében a parasztok szolgaságba döntésének eszközéül szolgálnak;

b) hogy kiküszöböljék a jobbágyrendszer maradványait, amelyek az Uralban, az Altáj-vidéken, Nyugathatárterületen és az állam más vidékein fennmaradtak;

5) jogosítsák fel a bíróságokat a mértéktelenül magas haszonbérek leszállítására és a szolgaságba döntő szerződések érvénytelenítésére."

Az olvasó talán meglepődik azon, hogy az „agrárprogrammban" nincsen semmiféle olyan követelés, amely a mezőgazdasági bérmunkások javát szolgálná. Ezzel kapcsolatban az a megjegyzésünk, hogy az efféle követelések a programm előző részébe kerültek, mert ez a rész tar-

talmazza a pártnak azokat a követeléseit, amelyekkel az a célja, hogy „megóvja a *munkásosztályt* a fizikai és erkölcsi elfajulástól, valamint hogy fokozza a munkásosztály harcképességét felszabaditásáért vívott harcában". A kiemelt szó felöleli *valamennyi* bérmunkást, a mezőgazdasági bérmunkásokat is, s a programm e részének *mind a 16 pontja a mezőgazdasági munkásokra is* vonatkozik.

Ha az ipari és a mezőgazdasági munkásokkal a programmnak ugyanabban a részében foglalkozunk, s „agrár"-részében csak a „paraszt"-követeléseket foglaljuk össze, ennek csakugyan megvan az a hátránya, hogy a mezőgazdasági munkások javát szolgáló követelések nem tűnnek szembe, nem vehetők észre első pillantásra. Sőt, ha valaki csak felületesen olvassa a programmot, arra a teljesen helytelen nézetre juthat, hogy szándékosan homályban hagytuk a mezőgazdasági bérmunkások javát szolgáló követeléseket. Mondanunk sem kell, hogy ez teljesen hibás nézet volna. Ami pedig az említett hátrányt illeti, ez tulajdonképpen csak formai jellegű és könnyen kiküszöbölhető a programm alapos ismertetésével és a programmhoz fűzött magyarázatokkal (márpedig pártprogrammunk természetesen csak magyarázatok kíséretében „megy majd a nép közé", mégpedig nem csupán nyomtatott, hanem — ami még sokkal fontosabb — szóbeli magyarázatok kíséretében is). Ha valamelyik csoport külön a mezőgazdasági munkásokhoz akar majd fordulni, csak ki kell választania a munkások javát szolgáló követelések közül azokat, amelyek a béresek, a napszámosok stb. szempontjából a legfontosabbak, és ki kell fejtenie ezeket külön brosúrában, röplapban vagy számos szóbeli nyilatkozatban.

Elvi szempontból a szóbanforgó programmrészek megszerkesztésének *egyetlen helyes* módja az, hogy egybefoglaljuk mindazokat a követeléseket, amelyek a nemzetgazdaság *valamennyi* ága bérmunkásainak javát szolgálják, és egy külön részben szigorúan elkülönitjük a „parasztok" javát szolgáló követeléseket, mert a fő szempont, amely meghatározza, hogy mit követelhetünk és mit kell követelnünk az első és a második esetben, *egyáltalán nem egy és ugyanaz.* A két szóbanforgó programmrész közötti elvi

különbséget a tervezetben mindegyik rész bevezető szavaiban fejtjük ki.

A bérmunkások érdekében olyan *reformokat* követelünk, amelyek „megóvják őket a fizikai és erkölcsi elfajulástól, valamint fokozzák harcképességüket"; a parasztok érdekében viszont csak olyan *átalakulásokat* akarunk elérni, amelyek elősegítik a „régi hűbéri rend maradványainak kiküszöbölését és a falusi osztályharc szabad kibontakozását". Ebből látható, hogy a parasztok javát szolgáló követeléseink sokkal korlátozottabbak, sokkal szerényebb feltételekhez vannak kötve, sokkal szűkebb keretek között mozognak. Ami a bérmunkásokat illeti, magunkra vállaljuk, hogy megvédjük érdekeiket, *mint a mai társadalom egyik osztályának érdekeit;* tesszük ezt azért, mert a bérmunkások osztálymozgalmát az egyetlen *valóban* forradalmi mozgalomnak tartjuk (v. ö. azzal, amit a programm elvi részében a munkásosztálynak más osztályokhoz való viszonyáról mondtunk), s éppen ezt a mozgalmat igyekszünk megszervezni, irányítani és a szocialista tudat fényével megvilágítani. Ami viszont a parasztságot illeti, *egyáltalán nem vállaljuk magunkra*, hogy megvédjük érdekeit, *mint a mai társadalom kisbirtokos és földműves osztályának érdekeit.* Erről szó sincs. „A munkásosztály felszabadítása csakis magának a munkásosztálynak a műve lehet", s ezért a szociáldemokrácia — *közvetlenül* és *feltétlenül* — csak a proletariátus érdekeit képviseli, csak a proletariátus osztálymozgalmával akar egyetlen megbonthatatlan egészbe egybeolvadni. A mai társadalom valamennyi többi osztálya viszont meg akarja őrizni a fennálló gazdasági rend alapjait, s ezért a szociáldemokrácia csak bizonyos körülmények között, és bizonyos, pontosan meghatározott feltételekkel vállalhatja ez osztályok érdekeinek védelmét. Például a kistermelők, s köztük a kisföldművesek osztálya a burzsoázia ellen vívott harcában *reakciós* osztály, tehát „aki azzal próbálja megmenteni a parasztságot, hogy a kisgazdaságot és a kistulajdont védelmezi a kapitalizmus támadásával szemben, az meddő kísérletet tesz a társadalmi fejlődés feltartóztatására, azt az illúziót élesztgeti a parasztban, hogy a tőkés viszonyok között is jólétben élhet, meghasonlást visz be a dolgozó

osztályok soraiba, s a többség rovására kiváltságos helyzetet teremt egy kisebbség számára" („Iszkra" 3. sz.)*. Ez az oka annak, hogy programmtervezetünkben *két, egészen szűk feltételhez* kötjük „paraszti" követeléseinket. A szociáldemokrata programmban csak akkor van helyük a „paraszti követeléseknek", ha előszöris, a hűbéri rend maradványainak kiküszöbölését szolgálják, és másodszor, ha elősegitik a falusi osztályharc szabad kibontakozását.

Elemezzük most részletesebben ezeket a feltételeket, amelyeket az „Iszkra" harmadik számában röviden már felvázoltunk.

Falvainkban még rettenetesen sok a „régi hűbéri rend maradványa". Ez közismert tény. A ledolgozás és az uzsora, a paraszt rendi és polgári jogegyenlőtlensége, a paraszt kiszolgáltatottsága a deressel felszerelt kiváltságos földbirtokosnak, a megalázó életmód, amely valósággal vademberré teszi a parasztot — mindez nem kivétel, hanem szabály az orosz falun, s mindez végeredményben a hűbéri rend közvetlen maradványa. Azokban az esetekben és olyan viszonyok között, amikor ez a rend még fennáll, és amennyiben még fennáll, ennek a rendnek *az egész parasztság* az ellensége. A hűbériséggel, a jobbágytartó földesurakkal és a szolgálatukban álló állammal szemben a parasztság továbbra is *osztály* marad, mégpedig nem a kapitalista társadalom osztálya, hanem a hűbéri társadalom osztálya, vagyis rend-osztály**. És amennyiben falvainkban még létezik a „parasztságnak" és a kiváltságos földbirtokosoknak ez a kibékíthetetlen

---

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 440. old. — *Szerk.*

** Tudjuk, hogy a rabszolgatartó és a feudális társadalomban az osztálykülönbség a lakosság *rendi* megoszlásában is rögzítődött, hogy az államban minden egyes osztály számára külön *jogi* helyet állapítottak meg. Ezért a rabszolgatartó és a feudális (s úgyszintén a jobbágyságon felépülő társadalomban) az osztályok külön rendek is voltak. Ezzel szemben a tőkés, a polgári társadalomban valamennyi állampolgár jogilag egyenlő, a rendi felosztás (legalábbis elvben) megszűnt, s így az osztályok már nem rendek többé. A társadalom egyaránt osztályokra van tagolva a rabszolgatartó, a feudális és a polgári társadalomban, de az első kettőben az osztályok rendek voltak, az utóbbiban viszont az osztályok már nem rendek.

osztályellentéte, amely a hűbéri társadalomra jellemző, *annyiban* a munkáspártnak kétségtelenül a „parasztság“ oldalán kell állania, támogatnia kell a „parasztság“ harcát és *harcra kell buzdítania a parasztságot* a hűbériség minden maradványa ellen.

Azért tesszük idézőjelbe a parasztság szót, mert utalni akarunk arra, hogy ebben az esetben teljesen kétségtelenül ellentmondás áll fenn: a mai társadalomban a parasztság természetesen már nem egységes osztály. De akit ez az ellentmondás megzavar, az elfelejti, hogy ez nem a fejtegetés, nem a doktrina ellentmondása, hanem magának az életnek az ellentmondása. Ez nem költött, hanem eleven dialektikus ellentmondás. *Amennyiben* falvainkban a „modern“ (polgári) társadalom kiszorítja a hűbéri társadalmat, *annyiban* a parasztság nem osztály többé, s falusi proletariátusra és falusi burzsoáziára (nagy, közép, kis és legkisebb) bomlik fel. *Amennyiben* még fennmaradnak a hűbéri viszonyok, *annyiban* a „parasztság“ még továbbra is osztály, vagyis, ismétlem, nem a polgári, hanem a hűbéri társadalom osztálya marad. Ez az „amennyiben — annyiban“ a valóságban a mai orosz falu hűbéri és polgári viszonyainak *rendkívül bonyolult* egybefonódása formájában van meg. Marx kifejezésével élve, nálunk a legkülönösebb módon egybefonódik a munkajáradék, a természetbeni járadék, a pénzjáradék és a tőkés járadék. Ezt a valamennyi oroszországi gazdasági kutatás által megállapított körülményt különösen azért hangsúlyozzuk, mert egyes „agrár“-követeléseink éppen emiatt szükségképpen, elkerülhetetlenül olyan bonyolultak, kuszáltak, ha úgy tetszik, mesterkéltek, hogy első pillantásra sokakat meghökkentenek. Aki ellenvetéseiben csak arra szorítkozik, hogy *általában* helyteleníti a javasolt határozatoknak e bonyolult és „ravasz“ fogalmazását, az megfeledkezik arról, hogy enynyire bonyolult kérdéseket *nem is lehet* egyszerűen megoldani. Kötelességünk, hogy harcoljunk a hűbéri viszonyok minden maradványa ellen — ez egy szociáldemokrata számára teljesen kétségtelen, s minthogy ezek a viszonyok a legbonyolultabb módon egybefonódnak a polgári viszonyokkal, *kénytelenek* vagyunk behatolni ennek a zűr-

zavarnak, ha lehet így mondani, a velejébe, s nem szabad visszariadnunk a feladat bonyolultságától. Ezt a zűrzavart csak *egyféleképpen* lehetne „egyszerűen" megoldani: ha kitérnénk előle, megkerülnénk, és a „spontán elemre" bíznánk e csomó kibogozását. De az ilyen „egyszerű" megoldás, amely a spontaneitás minden hívének, burzsoá és „ökonomista" híveinek, olyannyira kedves, nem méltó egy szociáldemokratához. A proletariátus pártjának nemcsak támogatnia, hanem serkentenie is kell a parasztságot a jobbágyrendszer minden maradványa ellen folytatott harcában, ahhoz pedig hogy serkentse, nem elegendő, ha általánosságban mozgó kívánságokra szorítkozik, — határozott forradalmi útmutatást kell adnia, *segítségére* kell lennie a parasztságnak abban, hogy *eligazodjon* az agrárviszonyok terén uralkodó zűrzavarban.

III

Hogy az olvasó világosabban lássa, miért elkerülhetetlenül oly bonyolult az agrárkérdés megoldása, arra kérjük, hasonlítsa össze ilyen szempontból a programmnak a munkásokra és a parasztokra vonatkozó részét. Az elsőben minden tétel rendkívül egyszerű, — ezek még a kevéssé beavatott és a gondolkodáshoz nemigen szokott emberek számára is érthetők, „természetesek", kézenfekvők és könnyen megvalósíthatók. Ezzel szemben a másodikban a legtöbb tétel rendkívül bonyolult, első pillantásra „érthetetlen", mesterkélt, valószínűtlen és nehezen megvalósítható. Mivel magyarázható ez a különbség? Talán azzal, hogy a programm szerkesztői az első esetben józanul és tárgyilagosan megfontolták a dolgot, a másodikban pedig mellékvágányra siklottak és megzavarodtak, a romantika rabjai lettek és frázisokat pufogtattak? Ez a magyarázat, az igazat megvallva, rendkívül „egyszerű", gyermekesen egyszerű volna, s nem csodálkozunk azon, hogy Martinov kapva kapott rajta. Nem gondolt arra, hogy a kisebb munkáskérdések gyakorlati megoldását a gazdasági fejlődés rendkívül megkönnyítette és leegyszerűsítette. A nagyüzemi kapitalista termelésben

uralkodó társadalmi-gazdasági viszonyok már annyira átlátszók, világosak, egyszerűek (és egyre inkább azzá lesznek), hogy a legközelebbi lépések maguktól adódnak, azonnal és első pillantásra kínálkoznak. Ezzel szemben az a körülmény, hogy falun a kapitalizmus kiszorítja a jobbágyrendszert, annyira összekuszálta és bonyolulttá tette a társadalmi-gazdasági viszonyokat, hogy a legközelebbi gyakorlati kérdések megoldásán (a forradalmi szociáldemokrácia szellemében való megoldásán) sokat kell gondolkodni, és hogy „egyszerű" megoldást — ezt előre is teljes bizonyossággal mondhatjuk — nem sikerül majd találni.

Egyébként, ha már belekezdtünk a munkásokkal és a parasztokkal foglalkozó programmrész összehasonlításába, le kell szögeznünk még egy elvi különbséget e két rész között. Ezt a különbséget röviden a következőképpen foglalhatnánk össze: a munkásokkal foglalkozó részben nincsen jogunk a szociális reformok kereteit meghaladó követeléseket támasztani, a parasztokkal foglalkozó részben a szociális forradalom követeléseitől sem szabad visszariadnunk. Vagyis más szavakkal: a munkásokkal foglalkozó részben feltétlenül a minimális programmra kell szorítkoznunk, a parasztokkal foglalkozó részben a maximális programm követeléseit támaszthatjuk, s azokat is kell támasztanunk*. Tisztázzuk ezt.

Mindkét részben nem végső célunkat, hanem legközelebbi követeléseinket fejtjük ki. Ezért mindkettőben a mai (= polgári) társadalom talaján kell maradnunk. Ebben hasonlít egymáshoz a két rész. Ezzel szemben gyökeresen különböznek egymástól abban, hogy a munkásokkal foglalkozó rész olyan követeléseket tartalmaz, amelyek a *burzsoázia* ellen irányulnak, a parasztokkal

---

* Azt az ellenvetést, hogy a lehasított földek visszaadásának követelése korántsem a parasztság javát szolgáló legközelebbi követeléseink [resp. (respective — vagyis — *Szerk.*) általában agrárköveteléseink] maximuma, s hogy ezért a követelés nem logikus, alább fogjuk megtárgyalni, amikor majd a mi programmunk konkrét pontjairól fogunk beszélni. Állítjuk, s ezt igyekszünk majd be is bizonyítani, hogy a „lehasított földek visszaadása" a maximuma annak, amit agrárprogrammunkban már most kitűzhetünk.

foglalkozó rész viszont olyanokat, amelyek a *jobbágytartó földesurak* ellen irányulnak (én azt mondanám, hogy a hűbérurak ellen, ha nem volna annyira vitatott kérdés, hogy ez a kifejezés alkalmazható-e földbirtokos nemességünkre*). A munkásokkal foglalkozó részben a fennálló, polgári rend *részleges* megjavítására kell szorítkoznunk. A parasztokkal foglalkozó részben arra kell törekednünk, hogy ezt a fennálló rendszert *teljesen* megtisztítsuk a jobbágyrendszer minden maradványától. A munkásokkal foglalkozó részben nem állíthatunk fel olyan követeléseket, amelyek egyértelműek volnának a burzsoázia uralma végleges megdöntésének követelésével: amikor majd elérjük ezt a végső célunkat, amelyet a programm egy másik helyén eléggé hangsúlyozunk, és amelyet „egy percre sem" tévesztünk szem elől a legközelebbi követelésekért vívott harcunkban, akkor mi, a proletariátus pártja, már nem fogunk többé holmi vállalkozói felelősség vagy holmi gyári lakások kérdésére szorítkozni, hanem kezünkbe vesszük az egész társadalmi termelés, és következésképpen az elosztás *egész* igazgatását és szervezését. Ezzel szemben a parasztokkal foglalkozó részben olyan követeléseket támaszthatunk és kell is támasztanunk, amelyek megvalósítása egyértelmű volna a jobbágytartó földesurak uralmának végleges lerombolásával, és falvainknak a jobbágyság nyomaitól való végleges megtisztításával. A munkások legközelebbi követeléseit összefoglaló részben nem tűzhetünk ki szociális forradalmi követeléseket, mert a burzsoázia uralmát megdöntő szociális forradalom már a proletariátus forradalma, amely *végső* célunkat valósítja meg. A parasztokkal foglalkozó részben a szociális forradalom követeléseit is kitűzhetjük, mert a jobbágytartó földesurak uralmát megdöntő szociális forradalom (vagyis a burzsoázia olyan szociális forradalma, mint amilyen a nagy francia forradalom volt) a fennálló, polgári rend talaján is lehet-

* A magam részéről hajlok arra, hogy erre a kérdésre igenlően válaszoljak, de az adott esetben, természetesen, nem helyénvaló és nem időszerű, hogy ezt a kérdést fejtegessük, sőt egyáltalán felvessük, mert most az egész szerkesztőség által kidolgozott, kollektív agrárprogrammtervezetet kell védelmeznünk.

séges. A munkásokkal foglalkozó részben a szociális reform talaján (egyelőre és feltételesen, önálló célokkal és törekvésekkel, de mégiscsak ezen a talajon) maradunk, mert ebben a részben csak azt követeljük, amit a burzsoázia (elvben) uralmának elvesztése nélkül megadhat nekünk (s Sombart, Bulgakov, Sztruve, Prokopovics úrék és társaik ezért már jóelőre azt tanácsolják a burzsoáziának, hogy legyen elég okos és becsületes, és adja meg ezt). A parasztokkal foglalkozó részben viszont, a *szociálreformátoroktól eltérően*, azt is kell követelnünk, amit a jobbágytartó földesurak nekünk (vagyis a parasztoknak) sohasem adnak és nem is adhatnak meg — azt, amit csak erőszakkal vehet el magának a parasztság forradalmi mozgalma.

IV

Ezért elégtelen és alkalmatlan a „megvalósíthatóság“ „egyszerű“ kritériuma, amelynek segítségével Martinov olyan „könnyen“ „ízekre szedte“ agrárprogrammunkat. A közvetlen és a legközelebbi jövőben való „megvalósíthatóságnak“ ezt a kritériumát programmunknak csak nyilvánvalóan reformköveteléseket tartalmazó részeire és pontjaira lehet alkalmazni, de semmiképpen sem általában a forradalmi párt programmjára. Másszóval, ezt a kritériumot csak kivételképpen alkalmazzuk programmunkra, de korántsem általános szabályként. Programmunknak csak abban a tág, filozófiai értelemben kell megvalósíthatónak lennie, hogy egyetlen betűje se legyen ellentétben az egész társadalmi-gazdasági fejlődés irányával. S ha már egyszer (általánosságban és részleteiben) helyesen határoztuk meg ezt az irányt, akkor — forradalmi elveink és forradalmi kötelességünk nevében — *minden erőnkből* mindig és feltétlenül harcolnunk kell követeléseink *maximumáért*. Merőben nyárspolgári módon gondolkodik azonban az, aki már jóelőre, a harc eldőlte előtt, a harc folyamán megállapítja, hogy az *egész* maximumot bizonyára úgysem érjük el. Az ilyen okoskodások mindig opportunizmusra vezetnek, még ha azok, akik így okoskodnak, ezt nem is kívánják.

Hát csakugyan, nem nyárspolgári gondolkodásmódra vall-e Martinov okoskodása, aki „romanticizmust“ lát az „Iszkra“ agrárprogrammjában — „mert a mai viszonyok között *igen kérdéses*, hogy *a parasztok tömege csatlakozik-e a mi mozgalmunkhoz*“ („Rabocseje Gyelo“ 10. sz. 58. old., az én kiemelésem)? Ez igen jó példája azoknak az igen „tetszetős“ és igen olcsó bölcselkedéseknek, amelyek segítségével az orosz szociáldemokratizmust ökonomizmussá egyszerűsítették le. De vizsgáljuk csak meg közelebbről ezt a „tetszetős“ okoskodást — és szappanbuboréknak bizonyul. A „mi mozgalmunk“ szociáldemokrata munkásmozgalom. A paraszti *tömeg ehhez a mozgalomhoz* valóban nem „csatlakozhat“: ez nem kérdéses, ez *lehetetlen*, s erről nem is volt szó soha. A jobbágyrendszer minden maradványa ellen (és többek között az önkényuralom ellen) irányuló „mozgalomhoz“ viszont a paraszti tömeg *feltétlenül csatlakozik*. Martinov a „mi mozgalmunk“ kifejezéssel összekuszálta a dolgot, mert nem gondolt arra, hogy jellegét tekintve lényegében mennyire különbözik egymástól a burzsoázia ellen és a jobbágyrendszer ellen irányuló mozgalom*.

* Hogy Martinov mennyire nem gondolta át azt a kérdést, amelyről írt, az különösen szemléltetően látható cikkének következő mondatából: „Minthogy programmunk agrárrészének *még igen hosszú ideig aránylag kis gyakorlati jelentősége lesz*, ez tág teret nyit a forradalmi szószátyárkodásnak.“ A kiemelt szavakban nyilvánul meg az a zűrzavar, amelyről a szövegben beszéltünk. Martinov hallott valami olyasmit, hogy Nyugaton csak akkor lépnek fel agrárprogrammal, amikor már igen fejlett a munkásmozgalom. Nálunk ez a mozgalom csak most kezdődik. Publicistánk tehát sürgősen levonja a következtetést: „még igen hosszú ideig!“ Egy apróságot szem elől tévesztett: Nyugaton azért írnak agrárprogrammokat, hogy azokat, akik *félig parasztok, félig munkások*, bevonják a *burzsoázia* ellen irányuló *szociál*demokrata mozgalomba, nálunk meg azért, hogy a paraszti *tömeget* bevonják *a jobbágyrendszer maradványai* ellen irányuló *demokratikus* mozgalomba. Ezért Nyugaton annál *nagyobb* lesz az agrárprogramm jelentősége, minél jobban kifejlődik a mezőgazdasági kapitalizmus. A mi agrárprogrammunknak, követeléseinek óriási többségében, annál *kisebb* lesz a gyakorlati jelentősége, minél *jobban* kifejlődik a mezőgazdasági kapitalizmus, mert a jobbágyrendszer maradványai, amelyek ellen ez a programm irányul, maguktól is, a kormány politikájának hatására is elhalnak. Agrárprogrammunk ezért gyakorlatilag főképpen közvetlenül a legközelebbi

Korántsem az a kérdéses, hogy csatlakozik-e a parasztok tömege a jobbágyrendszer maradványai ellen irányuló mozgalomhoz, hanem talán csak az, hogy milyen *mértékben* csatlakozik ehhez a mozgalomhoz: a hűbéri viszonyok a falun szorosan egybefonódnak a polgári viszonyokkal, a parasztok (kisföldművelők) pedig a burzsoá társadalom osztályaként sokkal inkább konzervatív, mint forradalmi elemet alkotnak (különösen azért, mert a mezőgazdasági viszonyok nálunk még csak most kezdenek polgári irányban fejlődni). Ezért a kormány a politikai átalakulások idején sokkal könnyebben tudja majd megosztani a parasztokat (mint például a munkásokat), sokkal könnyebben tudja majd gyengíteni (sőt, a legrosszabb esetben megbénítani) a parasztság forradalmi hangulatát azáltal, hogy aránylag kisszámú kistulajdonosnak kis és jelentéktelen engedményeket tesz.

Mindez helyes. De mi következik ebből? Minél könnyebben tud majd a kormány közös nevezőre jutni a parasztság konzervatív elemeivel, annál hamarabb kell minden tőlünk telhetőt elkövetnünk, hogy közös nevezőre jussunk forradalmi elemeivel. Kötelességünk, hogy a lehető legnagyobb tudományos pontossággal meghatározzuk, milyen *irányban* is kell ezeket az elemeket támogatnunk, s hogy azután mindig és minden körülmények között, minden elérhető eszközzel *serkentsük* őket arra, hogy erélyesen és megalkuvás nélkül harcoljanak a jobbágyrendszer minden maradványa ellen. S vajjon nem nyárspolgári kísérlet-e az, ha valaki már eleve próbálja „előírni“ serkentésünk *sikerének mértékét?* Ezt az élet fogja majd eldönteni és a történelem fel fogja jegyezni, a mi dolgunk most mindenesetre az, hogy harcoljunk, és végigvívjuk harcunkat. Vajjon szabad-e egy katonának,

jövőre, az önkényuralom bukása *előtti* időszakra vonatkozik. A politikai fordulat Oroszországban mindenképpen és elkerülhetetlenül olyan gyökeresen át fogja alakítani rendkívül elmaradott agrárviszonyainkat, hogy akkor feltétlenül felül kell majd vizsgálnunk agrárprogrammunkat. Martinov azonban csak egyben bizonyos: abban, hogy Kautsky könyve[28] jó (ez igaz), és hogy elegendő, ha Kautskyt ismételjük és lemásoljuk anélkül, hogy az agrárprogramm kidolgozásakor Oroszország alapvető sajátosságaival törődnénk (ez teljesen helytelen).

aki már támadásba indult, azon elmélkednie, hogy esetleg nem az egész ellenséges hadtestet, hanem csak háromötödét fogjuk megsemmisíteni? Vajjon Martinov értelmezésében nem „kérdéses“-e például az olyan követelés is, mint a *köztársaság* követelése? Hiszen a kormánynak még mindig könnyebb, hogy *ebből* a váltóból törlesszen egy keveset, mintsemhogy törlesszen a jobbágyrendszer minden nyomának eltüntetéséért küzdő parasztok követeléseinek váltójából. De mi közünk nekünk ehhez? A törlesztési összeget természetesen zsebrevágjuk, de továbbra is erélyesen harcolunk az *egész* váltó kifizetéséért. Szélesebb körben el kell terjesztenünk azt a gondolatot, hogy csak köztársaságban kerülhet sor a proletariátus és a burzsoázia döntő összecsapására, valamennyi orosz forradalmár között és az orosz munkások minél nagyobb tömegei körében bizonyos köztársasági hagyományt kell *kialakítanunk**, és ezt meg kell szilárdítanunk, a „köztársaság“ jelszavával kifejezésre kell juttatnunk, hogy az államrend demokratizálásáért folyó harcot végigvívjuk, anélkül hogy hátratekintenénk — s a harc fogja majd eldönteni, hogy az egész összegnek mekkora hányadát mikor és hogyan sikerül majd megszereznünk. Ostobaság volna, ha ezt a hányadot fel akarnánk becsülni mielőtt még ellenségünkkel éreztettük volna csapásaink erejét, és mielőtt mi éreztük volna az ellenség csapásainak erejét. A paraszti követelések tekintetében is az a dolgunk, hogy tudományos adatok alapján meghatározzuk ezeknek a követeléseknek a *maximumát*, és segítségükre legyünk az elvtársaknak, amikor e maximumért harcolnak.

---

* Azt mondjuk: „ki kell alakítanunk“, mert a régi orosz forradalmárok sohasem fordítottak komoly figyelmet a köztársaság kérdésére, sohasem tekintették ezt „gyakorlati“ kérdésnek, — a narodnyikok, a lázadók stb. azért, mert anarchisták módjára megvetették a politikát, a narodovolecek pedig azért, mert az önkényuralomból közvetlenül a szocialista forradalomba akartak ugrani. Nekünk szociáldemokratáknak jutott osztályrészül (ha nem vesszük tekintetbe a dekabristák régen feledésbe merült köztársasági eszméit), hogy a tömegek között propagáljuk a köztársaság követelését és az orosz forradalmárok körében bizonyos köztársasági hagyományt alakítsunk ki.

A józan legális kritikusok és a kézzelfogható eredményekbe szerelmes illegális „uszálypolitikusok" pedig hadd mulassanak azon, hogy ez a maximum mennyire „kérdéses"!*

* Talán nem lesz haszontalan, ha a szociáldemokrata programmkövetelések „megvalósíthatóságának" kérdésével kapcsolatban megemlítjük K. Kautskynak R. Luxemburggal 1896-ban folytatott vitáját. R. Luxemburg azt írta, hogy Lengyelország restaurációjának követelése nem illik bele a lengyel szociáldemokraták gyakorlati programmjába, mert ez a követelés a mai társadalomban nem valósítható meg. K. Kautskynak az volt az ellenvetése, hogy ez az érv „a szocialista programmok lényegének különös félreismerésén alapszik. Gyakorlati követeléseinket — legyenek azok akár közvetlenül a programmban kifejezett követelések, akár hallgatólagosan elfogadott «posztulátumok» —, nem aszerint ítéljük meg (werden ... darnach bemessen), hogy a fennálló erőviszonyok mellett *elérhetők-e*, hanem aszerint, hogy *összeegyeztethetők-e* a fennálló társadalmi renddel és hogy megvalósításuk megkönnyítheti-e és serkentheti-e (fördern) a proletariátus osztályharcát, hogy egyengetheti-e (ebnen) a proletariátusnak a politikai uralomhoz vezető utat. A pillanatnyi erőviszonyokkal itt nem törődünk. Szociáldemokrata programmot nem az adott pillanat számára kell írni — a programmnak lehetőleg a mai társadalomban előadódható összes eshetőségekkel számolnia kell (ausweichen). Nemcsak a gyakorlati tevékenységet (Aktion), hanem a propagandát is kell szolgálnia, konkrét követelések formájában minden elvont fejtegetésnél szemléltetőbben meg kell határoznia azt az irányt, amelyben haladni akarunk. Minél távolabbi gyakorlati célokat tudunk kitűzni, anélkül hogy utópista okoskodásokban merülnénk el, annál jobb. Annál világosabb lesz a tömegek számára — azok számára is, akik képtelenek elméleti fejtegetéseinket megérteni (erfassen) — az az irány, amelyet követünk. A programmnak meg kell mutatnia, mit *követelünk* a mai társadalomtól vagy a mai államtól, nempedig azt, hogy mit *várunk* tőle. Vegyük például a német szociáldemokrácia programmját. Ez a programm azt követeli, hogy a hatóságokat a nép válassza. Ez a követelés, ha Rosa Luxemburg mércéjével mérjük, ugyanolyan utópikus, mint egy lengyel nemzeti állam létrehozásának követelése. Senki sem fogja magát abban az illúzióban ringatni, hogy a Német Birodalomban a fennálló politikai viszonyok között elérhető, hogy az állami hivatalnokokat a nép válassza. Amilyen jogon feltételezhetjük, hogy a lengyel nemzeti állam csak akkor jöhet létre, amikor a proletariátus már meghódította a hatalmat, ugyanolyan joggal állíthatnók ezt erről a követelésről is. De vajjon ok-e ez arra, hogy ne vegyük fel gyakorlati programmunkba?" („Neue Zeit" XIV. 2. 513—514. old., K. Kautsky kiemelései).

V

Térjünk át a második általános tételre, amely meghatározza paraszti követeléseink jellegét, és amely ezekben a szavakban jut kifejezésre: „...*a falusi osztályharc szabad kibontakozása érdekében*..."

Ezek a szavak mind általában az agrárkérdés elvi felvetése szempontjából, mindpedig különösen egyes agrárkövetelések értékelése szempontjából igen fontosak. Mi is a jobbágyrendszer maradványainak megszüntetését követeljük, ugyanúgy, mint a következetes liberálisok, a narodnyikok, a szociál-reformátorok, a marxista agrárelmélet kritikusai stb. stb. Ebben a követelésünkben nem elvileg, hanem csak a fokozat tekintetében különbözünk mindezektől az uraktól: ők ebben a pontban is feltétlenül mindig a reformok keretei között maradnak, mi viszont (a fenti értelemben) szociális-forradalmi követelésektől sem riadunk vissza. Ezzel szemben amikor a „falusi osztályharc szabad kibontakozásának" biztosítását követeljük, *elvi* ellentétbe kerülünk mindezekkel az urakkal, *sőt* minden *nem*-szociáldemokrata forradalmárral és szocialistával is. Az utóbbiak az agrárkérdésben szintén nem riadnak vissza szociális-forradalmi követelésektől, de nem hajlandók ezeket a követeléseket éppen egy olyan feltételnek alárendelni, mint a falusi osztályharc szabad kibontakozása. Ez a feltétel pedig a legfontosabb pontja, a középpontja a forradalmi marxizmus agrárelméletének*. Aki elismeri ezt a feltételt, az azt is elismeri, hogy a mezőgazdaság fejlődése, bármilyen zavaros és bonyolult, bármilyen különböző formákban megy is végbe, szintén kapitalista fejlődés, hogy ez is (akárcsak az ipar fejlődése) a proletariátus és a burzsoázia osztályharcát idézi elő, hogy éppen *erre* az osztályharcra kell elsősorban

* A marxista agrárnézetek „kritikusainak" tévedései és tévelygései lényegében arra vezethetők vissza, hogy éppen ezt a pontot nem értik meg, s Bulgakov úr, aki a legbátrabb, a legkövetkezetesebb (és ennyiben a legbecsületesebb) közöttük, „tanulmányában" nyiltan kijelenti, hogy az osztályharcról szóló „tanítás" a mezőgazdasági viszonyokra egyáltalán nem alkalmazható („Kapitalizmus és mezőgazdaság". II. köt. 289. old.).

és a legnagyobb mértékben figyelmet fordítanunk, hogy ez lesz szükségképpen az a próbakő, amelyen elvi kérdéseinket, politikai feladatainkat, propaganda-, agitációs és szervezési módszereinket meg fogjuk vizsgálni. Aki elismeri ezt a feltételt, az arra kötelezi magát, hogy a kisparasztságnak a szociáldemokrata mozgalomban való részvétele kérdésében, ebben a különösen égető kérdésben is következetes osztályálláspontot foglal el, hogy a kispolgárság érdekeinek javára egy tapodtat sem enged a proletariátus álláspontjából, hanem ellenkezőleg, követeli, hogy a kisparaszt, akit a modern kapitalizmus tönkretesz és elnyom, hagyja el *saját* osztályálláspontját és térjen át a proletariátus álláspontjára.

Azáltal, hogy ilyen feltételt szabunk, határozottan és visszavonhatatlanul elhatároljuk magunkat, mégpedig nemcsak *ellenségeinktől* (vagyis a burzsoázia közvetlen vagy közvetett, tudatos vagy nem tudatos híveitől, akik ideiglenesen és részben szövetségeseink a jobbágyrendszer maradványai elleni harcban), hanem azoktól a *megbízhatatlan barátoktól* is, akik az agrárkérdés felemás felvetésével sok kárt okozhatnak (és okoznak is) a proletariátus forradalmi mozgalmának.

Azáltal, hogy ilyen feltételt szabunk, vezérfonalat adunk, amelynek segítségével a szociáldemokrata, még ha a legeldugottabb faluba vetette is a sors, még ha a legzavarosabb, *általános* demokratikus feladatokat előtérbe helyező agrárviszonyokkal áll is szemben, e feladatok megoldásánál követheti és hangsúlyozhatja proletár álláspontját, mint ahogy *általános* demokratikus politikai feladatok megoldása közben is szociáldemokraták maradunk.

Azáltal, hogy ilyen feltételt szabunk, válaszolunk arra az ellenvetésre, amely agrárprogrammunk konkrét követeléseinek futólagos áttekintése után sokakban felmerül... „A megváltási díjak és a lehasított földek visszaadása a *faluközösségeknek*“ !? — hol van itt proletár sajátosságunk és proletár önállóságunk? vajjon nem lesz-e ez lényegében ajándék a falusi burzsoáziának??

Persze, hogy az lesz — de csak olyan értelemben, amilyenben a jobbágyrendszer bukása is „ajándék“ volt a burzsoáziának, vagyis, hogy éppen a burzsoá, s nem

valamilyen más fejlődést szabadított meg a jobbágyrendszer béklyóitól és korlátaitól. A proletariátus éppen abban különbözik a burzsoázia által elnyomott és a burzsoáziával szembenálló többi osztálytól, hogy nem a burzsoá fejlődés késlekedéséhez, nem az osztályharc eltompulásához vagy enyhüléséhez fűzi reményeit, hanem ellenkezőleg, az osztályharc legteljesebb és legszabadabb kifejlődéséhez, a burzsoá fejlődés meggyorsulásához*. A fejlődő tőkés társadalomban *nem lehet* az e társadalom fejlődését gátló jobbágyrendszer maradványait úgy megszüntetni, hogy ezzel ne erősítsük és ne szilárdítsuk meg a burzsoáziát. Aki ezen „megütközik", az azoknak a szocialistáknak a hibájába esik, akik azt mondogatták, hogy semmi szükségünk sincs politikai szabadságra, mert ez erősíti és megszilárdítja a burzsoázia uralmát.

VI

Agrárprogrammunk „általános részének" megvizsgálása után áttérünk egyes követeléseinek elemzésére. Az olvasó engedelmével nem az első, hanem a negyedik ponttal (lehasított földek) kezdjük, mert ez a legfontosabb pont, központi követelésünk, amely sajátos jelleget ad agrárprogrammunknak, s ugyanakkor a leginkább vitatható (legalábbis ezen a véleményen vannak többségükben azok, akik az „Iszkra" 3. számában megjelent cikkel kapcsolatban állást foglaltak).

Emlékeztetünk arra, hogy ez a pont a következő részekből áll: 1. Olyan parasztbizottságok létesítését követeli, amelyeknek joguk van arra, hogy újjárendezzék a jobbágyrendszer közvetlen maradványaképpen megmaradt agrárviszonyokat. A „*paraszt*bizottságok" kife-

---

* Természetesen a proletariátus sem száll síkra minden olyan rendszabályért, amely a burzsoá fejlődést gyorsítja, hanem csak azokért, amelyek *közvetlenül* segítik elő azt, hogy fokozódjék a munkásosztály harcképessége felszabadulásáért vívott harcában. Márpedig a „ledolgozás" és a szolgaság sokkal erősebben sujtja a parasztság vagyontalan és a proletariátushoz közelálló részét, mint a jómódúakat.

jezést azért választottuk, hogy világosan utaljunk arra, hogy az új rendezést — az 1861-es „reformmal" és nemesi bizottságaival ellentétben — nem a földbirtokosoknak, hanem a parasztoknak kell intézniök. Másszóval: a hűbéri viszonyok végleges felszámolását nem az elnyomókra, hanem a lakosságnak e viszonyok által elnyomott részére, nem az érdekeltek egy kisebbségére, hanem többségükre bízzuk. Ez lényegében nem egyéb, mint a *parasztreform demokratikus felülvizsgálata* (vagyis éppen az, amit a „Munka Felszabadítása" csoport által összeállított első programmtervezet követelt). S hogy nem ezt az utóbbi kifejezést választottuk, ennek csak az az oka, hogy ez kevésbbé határozottan, kevésbbé kifejező formában mutat rá ennek a felülvizsgálatnak igazi jellegére és konkrét tartalmára. Ha tehát például Martinovnak az agrárkérdésben valóban lett volna valami mondanivalója, határozottan meg kellett volna mondania, hogy visszautasítja-e a parasztreform demokratikus felülvizsgálatának magát a gondolatát, s ha nem, hogyan képzeli el *ő* ezt*.

Továbbá, 2. A parasztbizottságokat feljogosítják arra, hogy kisajátítsák és megváltsák a földesúri földet, hogy

* Megjegyezzük, hogy Nagyezsgyin nem következetes (vagy elhallgatott valamit?), mert agrárprogrammvázlatában látszólag átvette az „Iszkrá"-tól a parasztbizottságok létesítésének gondolatát, de igen szerencsétlenül fogalmazta meg ezt a gondolatot, mondván: „külön bíróságot kell alakítani a nép képviselőiből, hogy megvizsgálja a parasztoknak a «felszabadítási» eljárással kapcsolatos *panaszait* és kérelmeit" („A forradalom előestéje", 65. old., az én kiemelésem). *Panaszt emelni* csak a törvény *megszegése* ellen lehet. A február 19-i „felszabadítás" egész „eljárásával" együtt maga is *törvény*. Annak viszont, hogy a bizonyos törvény igazságtalansága ellen emelt panaszok kivizsgálására külön bíróságokat alakítsanak, semmi értelme sincs, amíg hatályon kívül nem helyezték ezt a törvényt, amíg ezt a törvényt (vagy egyes részleteit) új jogszabályokkal nem helyettesítették. Nemcsak arra kell feljogosítani a „bíróságot", hogy felvegye a legelő lehasítása ellen emelt „panaszt", hanem arra is, hogy visszaadja (resp. megváltsa stb.) ezt a legelőt — s akkor, először is, ez a „bíróság", amelynek törvényalkotó joga van, nem lesz többé bíróság, másodszor pedig, pontosan meg kell állapítani, milyen kisajátítási, megváltási stb. jogai vannak egy ilyen „bíróságnak". De bármilyen szerencsétlenül fogalmazta is meg ezt Nagyezsgyin, a parasztreform demokratikus felülvizsgálatának szükségességét mégis sokkal helyesebben értette meg, mint Martinov.

földcserét bonyolítsanak le stb. (4. pont, b), de ez a jog csak olyan esetekre vonatkozik, amikor a hűbéri viszonyok nyilvánvaló maradványairól van szó. Ugyanis (3) a kisajátítás és megváltás joga csak olyan földekre terjed ki, amelyeket, egyrészt, „a jobbágyfelszabadításkor a parasztok földjéről lehasították" (ezek a földek tehát már ősidőktől fogva a parasztgazdaság szükséges részei voltak, szervesen beletartoztak ebbe a gazdaságba, s erőszakkal elvették őket a parasztgazdaságtól egy olyan törvényesített rablással, mint amilyen a nagy parasztreform volt) — s amelyek másrészt „a földbirtokosok kezében a parasztok szolgaságba döntésének eszközéül szolgálnak".

Ez a második feltétel még szűkebb keretek közé szorítja a megváltás és a kisajátítás jogát, mert nem valamennyi „lehasított földre" terjeszti ki, hanem csak azokra, amelyek még ma is a szolgaságba döntés eszközei, vagyis „amelyek folytán — mint az „Iszkra" megfogalmazta — *továbbra is megmarad* a kényszerű, leigázó robotmunka, vagyis a régi jobbágyi munka". Másszóval: ott, ahol parasztreformunk következetlensége folytán a lehasított paraszti földekkel mindmáig fenntartották a hűbéri gazdasági formákat, ott feljogosítják a parasztokat arra, hogy akár kisajátítás útján is azonnal és véglegesen végezzenek a jobbágyrendszer e maradványaival, ott feljogosítják őket *„a lehasított földek visszaadására"*.

Megnyugtathatjuk tehát derék Martinovunkat, aki oly aggodalommal kérdezte: „mi legyen azokkal a lehasított földekkel, amelyek vagy földbirtokosok birtokában vannak, vagy más rendekhez tartozó személyek birtokában, akik ezeket megvásárolták, s amelyeken most mintaszerű kapitalista gazdálkodást folytatnak?" Nem ezekről a szórványos esetekről van szó, igen tisztelt barátom, hanem azokról a tipikus (és igen nagyszámú) esetekről, amikor a lehasított földek még ma is a hűbéri gazdaság továbbélő maradványainak alapjául szolgálnak.

Végül, 4. A 4. pont, b, feljogosítja a parasztbizottságokat, hogy számolják fel a jobbágyrendszer maradványait, amelyek az ország egyes vidékein még megvannak (szolgalmak, benemfejezett földjuttatások és tagosítás stb. stb.).

Ilyenformán az egész 4. pont az egyszerűség kedvéért a következő néhány szóban foglalható össze: „a lehasított földek visszaadása“. Felmerül a kérdés, honnan ered ennek a követelésnek a gondolata. Közvetlenül abból az általános és alapvető tételből ered, hogy segítenünk kell a parasztokat, és a jobbágyrendszer maradványainak lehető legteljesebb megszüntetésére kell serkentenünk őket. Ezzel „mindenki egyetért“, nemde? Nos, ha hajlandók erre az útra lépni, akkor igyekezzenek önállóan haladni rajta, és ne hagyják magukat vonszolni, ne riassza vissza önöket az út „szokatlansága“, ne zavarja önöket, hogy sok helyen még semmiféle kitaposott utat nem találnak, hanem szakadékok szélén kell kúszniok, erdő sűrűjén kell áttörniök, és gödrökön kell átugrálniok. Ne panaszkodjanak, hogy úttalan utakon járnak: az ilyen panaszkodás nem egyéb hasztalan siránkozásnál, mert hiszen eleve tudniok kellett, hogy nem országútra léptek, amelyet a társadalmi haladás erői kiegyenesítettek és kiegyengettek, hanem, hogy elhagyott helyek és vadonok ösvényein kell majd járniok, ahonnan van ugyan kivezető út, de egyenes, egyszerű és könnyű kivezető utat sohasem találhat senki, önök sem, mi sem, — „soha“, vagyis általában mindaddig, míg ezek az eltűnő, de kínosan lassan eltűnő, elhagyott helyek és vadonok megmaradnak.

Ha pedig nem akarnak ezekbe a vadonokba menni, mondják meg kereken, hogy nem akarnak, de ne térjenek ki a válasz elől üres szólamokkal*.

* Martinov például „szószátyárkodással“ vádolja az „Iszkrá“-t, amely megadta neki agrárpolitikájának általános alaptételeit is („a faluba be kell vinni az osztályharcot“), a konkrét programmkövetelésekkel kapcsolatos kérdések gyakorlati megoldását is. Martinov semmi mással nem helyettesítette ezeket az általános alaptételeket, sőt még át sem gondolta azokat, nem is kísérletezett egy határozott programm kidolgozásával, s a következő nagyszerű szólammal intézte el a dolgot: „... Követelnünk kell, hogy védjék meg őket (a parasztokat, mint kistulajdonosokat) ... a gazdasági elnyomás különféle elmaradott formáitól ...“ Nem lesz ez túlságosan olcsó megoldás? Nem próbálna-e ön világosan rámutatni *legalább egyetlenegy* olyan esetre, amikor valakit megvédenek a gazdasági elnyomásnak *legalább egyetlenegy* (nemhogy még „különféle“!) elmaradott formájától? (Úgy látszik vannak a „gazdasági elnyomásnak“ nem elmaradott „formái“ is!!) Hiszen a kis hitelek, a tej-

Önök hajlandók a jobbágyrendszer maradványainak megszüntetéséért harcolni? — Rendben van. Akkor ne feledkezzenek meg arról, hogy *nincsen* semmiféle egységes jogi intézmény, amely kifejezésre juttatná ezeket a maradványokat, vagy amelyben ezek a maradványok gyökerezhetnének, — természetesen kizárólag azokról a hűbéri maradványokról beszélek, amelyek a bennünket most foglalkoztató agrárviszonyok területén vannak meg, nempedig a rendi, pénzügyi stb. törvényhozás területén fennmaradt csökevényekről. A robotgazdaság közvetlen maradványai, amelyek fennállását az Oroszországról szóló gazdasági tanulmányokban számtalanszor megállapították, nem azért maradtak fenn, mert valamilyen külön törvény védi őket, hanem a ténylegesen fennálló földbirtokviszonyok folytán. Ez olyannyira így van, hogy az ismert Valujev-bizottság[36] előtt a tanúk kereken megmondották: a jobbágyrendszer kétségtelenül újjászületne, ha külön törvény nem tiltaná. Tehát két lehetőség van: vagy egyáltalán nem nyúlnak a parasztok és földesurak közötti földbirtokviszonyokhoz — s akkor minden egyéb kérdés igen „egyszerűen“ megoldódik, de akkor nem nyúlnak a falusi hűbéri gazdaság csökevényeinek legfontosabb forrásához sem, akkor „egyszerűen“ kitérnek egy igen égető kérdés elől, amely a jobbágytartók és a leigázott parasztság legfőbb érdekeit érinti, az elől a kérdés elől, amely holnap vagy holnapután könnyen Oroszország egyik legégetőbb társadalmi és politikai kérdésévé válhat. Vagypedig hajlandók hozzányúlni a „gazdasági elnyomás elmaradott formáinak“ olyan forrásához is, mint a földbirtokviszonyok — s akkor számolniok kell azzal, hogy e viszonyok olyan bonyolultak és zűrzavarosak, hogy könnyű és egyszerű megoldás valósággal lehetetlen. Akkor önöknek, akik nincsenek megelégedve a zavaros kérdésnek általunk javasolt konkrét megoldá-

---

szövetkezetek, a hitel- és takarékpénztárak, a kisgazdaszövetségek, a parasztbank, a zemsztvo-agronómusok mind azt a célt szolgálják, hogy „valakit megvédjenek a gazdasági elnyomás különféle elmaradott formáitól“. Önnek tehát az a véleménye, hogy mindezt „követelnünk kell“?? Gondolkozzék egy keveset igen tisztelt barátom, mielőtt programmokról beszél!

sával, már *nincsen joguk* arra, hogy csak általában „panaszkodjanak" a zűrzavar miatt, és ezzel el is intézzék a dolgot, hanem *kötelesek* kísérletet tenni arra, hogy önállóan tájékozódjanak a kérdésben, és más konkrét megoldást javasoljanak.

Hogy milyen jelentősége van a mai parasztgazdaságban a lehasított földeknek — ez ténykérdés. És jellemző, hogy bármilyen mély szakadék tátong is a narodnyik irányzat (a szó tág értelmében vett narodnyik irányzat) és a marxizmus között Oroszország gazdasági rendszerének és gazdasági fejlődésének megítélésében, *ebben* a kérdésben nincsen eltérés a két tan között. Mindkét irányzat képviselői egyetértenek abban, hogy az orosz faluban a jobbágyrendszernek töméntelen sok csökevénye van, és (nota bene) hogy az egyéni gazdálkodásnak Oroszország központi kormányzóságaiban uralkodó formája („a ledolgozási rendszer") a jobbágyrendszer közvetlen maradványa. Egyetértenek továbbá abban is, hogy a paraszti földek lehasítása a földbirtokosok javára — vagyis mind a közvetlen, szoros értelemben vett lehasítás, mindpedig a parasztok megfosztása a legeltetési jogtól, a fairtás jogától, az itatók, legelők használatától stb. stb. — a ledolgozási rendszer egyik legfontosabb *(ha ugyan nem a legfontosabb)* alapja. Gondoljunk csak arra, hogy a földesúri gazdaság ledolgozási rendszere a legújabb adatok szerint *Európai Oroszországnak mintegy 17 kormányzóságában túlsúlyban van.* Próbálják elvitatni ezt a tényt, akik a lehasított földekről szóló pontot tisztán erőltetett, „kiizzadt" ravasz szüleménynek tartják!

Nézzük meg, mit jelent a ledolgozási rendszer. A földesurak és a parasztok földjei és egyéb birtokai ténylegesen, vagyis nem tulajdonjogilag, hanem a gazdasági használat szerint, nincsenek egymástól véglegesen elválasztva, hanem továbbra is egybeolvadnak: a paraszti föld egyrészét például nem a paraszti, hanem a földesúri föld megműveléséhez szükséges állatállomány tartására használják; e mellett a rendszer mellett a földesúri föld egyrészére feltétlenül szüksége van a szomszédos parasztgazdaságnak (itatók, legelők stb.). A földhasználatnak ez a tényleges egybefonódása pedig *elkerülhetetlenül* arra

vezet, hogy a paraszt és a földesúr között ugyanolyan viszony alakul ki, mint amilyen a jobbágyrendszer idején volt (vagyis helyesebben: fenntartja az ezeréves történelem során kialakult viszonyokat). A paraszt de facto* jobbágy marad, mert továbbra is ősrégi felszerelésével, ősidők óta megszokott háromnyomásos gazdálkodásával régi „uraságának" dolgozik. Mi kell még, amikor maga a paraszt is lépten-nyomon úrdolgának és „robotnak" nevezi ezt a ledolgozást? — amikor maguk a földesurak gazdaságuk leírása közben azt mondják: földemet legelőbérlet fejében „volt parasztjaim" (tehát nemcsak voltak, hanem most is az „ő parasztjai"!) művelik meg saját felszerelésükkel?

Minden bonyolult és kuszált társadalmi-gazdasági kérdés megoldásánál elemi szabály, hogy először a legtipikusabb, mindenféle zavaró és mellékes befolyástól és körülménytől leginkább mentes esetet vegyük szemügyre, s csak ennek az esetnek a megvizsgálása után menjünk tovább, sorjában figyelembe véve ezeket a zavaró és mellékkörülményeket. Vegyük itt is a „legtipikusabb" esetet: az egykori jobbágyok gyermekei legelőbérlet fejében az egykori uraság fiainak dolgoznak. A ledolgozás az oka annak, hogy falun nem fejlődik a technika, megrekedt *minden* társadalmi-gazdasági viszony, mert akadályozza a pénzgazdaság fejlődését és a parasztság felbomlását, kivonja (viszonylag) a földesurat a konkurrencia serkentő befolyása alól (a technikai színvonal emelése helyett leszállítja a felesbérlő részesedését; ezt mellesleg a reform utáni időszakban sok éven át számos vidéken tapasztalták), röghöz köti a parasztot s ezzel feltartóztatja az áttelepülések és falun kívüli idénymunkák fejlődését stb.

Felmerül a kérdés, vajjon akad-e szociáldemokrata, aki kétségbevonja, hogy ebben a „tiszta" esetben teljesen természetes, kívánatos és megvalósítható a földesúri föld megfelelő részének kisajátítása a paraszt javára? Ez a kisajátítás felrázza majd Oblomovot, és arra készteti, hogy megkisebbedett földjén racionálisabb gazdálkodásra térjen át, ez a kisajátítás aláássa (nem mondom, hogy meg-

* — ténylegesen. — *Szerk.*

szünteti, hanem éppen, hogy aláássa) a ledolgozási rendszert, önállóbbá teszi a parasztot és megerősíti benne a demokratikus szellemet, felemeli életszínvonalát, s hatalmas lökést ad a pénzgazdaság továbbfejlődésének és a mezőgazdaság további tőkés haladásának.

S általában: ha már mindenki elismeri, hogy a lehasított föld a ledolgozási rendszer egyik fő forrása, ez a rendszer pedig a jobbágyrendszer közvetlen maradványa, amely fékezi a kapitalizmus fejlődését, akkor hogyan kételkedhetik bárki is abban, hogy a lehasított földek visszaadása aláássa a ledolgozást és meggyorsítja a társadalmi-gazdasági fejlődést?

VII

Mégis igen sokan kétségbe vonták ezt, s most áttérünk a kételkedők által felsorakoztatott érvek elemzésére. Ezeket az érveket a következő pontokban foglalhatjuk össze: a) megfelel-e a lehasított földek visszaadásának követelése a marxizmus elméleti alaptételeinek és a szociáldemokrácia programmelveinek? b) észszerű-e, ha a politikai célszerűség szempontjából követeljük annak a történelmi igazságtalanságnak a helyrehozását, amelynek jelentősége a gazdasági fejlődés arányában egyre csökken? c) megvalósítható-e ez a követelés gyakorlatilag? d) ha elismerjük, hogy ilyen követelést kitűzhetünk, és agrárprogrammunkban nem a minimumot, hanem a maximumot adhatjuk, s hogy ezt meg is kell tennünk, akkor vajjon ebből a szemszögből következetes-e a lehasított földek visszaadásának követelése? Vajjon valóban maximális követelés-e ez?

Amennyire meg tudom ítélni, a „lehasított földek ellen“ emelt *valamennyi* kifogás besorolható e négy pont valamelyikébe, s a többsége azoknak, akik kifogást emeltek (köztük Martinov is), tagadó választ adott mind a négy kérdésre, mert a lehasított földek visszaadásának követelését elvileg helytelennek, politikailag célszerűtlennek, gyakorlatilag megvalósíthatatlannak és logikailag következetlennek tartja.

Vizsgáljuk meg fontossági sorrendben mindezeket a kérdéseket.

a) Két okból tekintik elvileg helytelennek a lehasított földek visszaadásának követelését. Először is azt mondják, hogy ez „érinti“ a kapitalista mezőgazdaságot, azaz megállítja vagy hátráltatja a kapitalizmus fejlődését; másodszor, azt mondják, hogy nemcsak megszilárdítja, hanem valósággal megszaporítja a kistulajdont. Ezek közül az érvek közül az első (amelyet Martinov különös nyomatékkal hangsúlyoz) teljesen alaptalan, mert a tipikus esetekben, éppen ellenkezőleg, a lehasított földek hátráltatják a kapitalizmus fejlődését, és visszaadásuk gyorsítja ezt a fejlődést; a nem tipikus esetekre vonatkozólag pedig (nem is beszélve arról, hogy kivételek mindig és mindenütt lehetségesek, és csak megerősítik a szabályt) az „Iszkra“ is, a programm is fenntartással élt („. . . földek, amelyeket . . . lehasítottak és amelyek a parasztok szolgaságba döntésének eszközéül szolgálnak . . .“). Ennek az ellenvetésnek csupán az az alapja, hogy nem tudják, milyen jelentőségük van a valóságban a lehasított földeknek és a ledolgozásnak az orosz falu gazdasági életében.

A második érv (amelyet különösen részletesen fejtettek ki egyes magánlevelekben) sokkal komolyabb, és általában ez a legnyomósabb érv a szóbanforgó programm ellen. Általában véve, egyáltalán nem a szociáldemokrácia feladata, hogy a kisgazdaságot és a kistulajdont fejlessze, támogassa, erősítse, s még kevésbbé az, hogy megszaporítsa. Ez igaz. A helyzet azonban az, hogy itt a kisgazdaságnak nem egy „általános“, hanem éppen egy *kivételes* példájával van dolgunk, és ez *világosan kifejezésre jut* agrárprogrammunk bevezető részében: „a hűbéri rend maradványainak kiküszöbölése és a falusi osztályharc szabad kibontakozása“. *Általában* véve, a kistulajdon támogatása reakciós, *mert* a nagy *kapitalista* gazdaság ellen irányul, és ilymódon fékezi a társadalmi fejlődést, elködösíti és elkeni az osztályharcot. Ebben az esetben azonban éppen nem a kapitalizmussal, hanem a jobbágyrendszerrel szemben akarjuk támogatni a kistulajdont — ebben az esetben a kisparasztság támogatásával óriási lökést adunk az osztályharc kifejlődésének. Csakugyan ezzel egyrészt

megtesszük az *utolsó* kísérletet arra, hogy felszítsuk annak az osztályellenségeskedésnek (rendi ellenségeskedésnek) a maradványait, amelyet a parasztok a jobbágytartó földesurakkal szemben éreznek. Másrészt, szabaddá tesszük az utat a falu burzsoá osztályellentéteinek kifejlődéséhez, hiszen ezt a kibékíthetetlen ellentétet most *elleplezi* az, hogy a jobbágyrendszer maradványai állítólag egyformán sujtanak minden parasztot.

Mindennek két oldala van. A birtokos-paraszt Nyugaton már eljátszotta a demokratikus mozgalomban ráháruló szerepét, és védi kiváltságos helyzetét, amelyet a proletariátushoz viszonyítva élvez. A birtokos-paraszt Oroszországban még előtte áll a döntő és az egész népet felölelő demokratikus mozgalomnak, amellyel szükségképpen együtt kell éreznie. Még inkább előre tekint, mint hátra. Még sokkal inkább harcol az Oroszországban még oly erős hűbéri rendi kiváltságok ellen, mint amennyire saját kiváltságos helyzetét védelmezi. *Ilyen* történelmi helyzetben igenis kötelességünk, hogy támogassuk a parasztságot, és hogy egyelőre még ködös és zavaros elégedetlenségét igazi ellensége ellen próbáljuk irányítani. S egyáltalán nem mondunk ellen önmagunknak, ha a következő történelmi időszakban, amikor majd eltűnnek a mai társadalmi-politikai „konjunktúra" sajátosságai, amikor a parasztságot, tegyük fel, kielégítik azzal, hogy a birtokosok elenyészően kis részének elenyészően kis alamizsnákat adnak, s amikor a parasztság már határozottan „acsarkodik" majd a proletariátus ellen, — ha akkor kidobjuk programmunkból a jobbágyrendszer maradványai elleni harcot. Akkor valószínűleg az önkényuralom elleni harcot is ki kell majd dobnunk a programmból, mert hiszen semmiképpen sem tételezhetjük fel, hogy a parasztság a politikai szabadság kivívása *előtt* felszabadul a fölöttébb undorító és súlyos hűbéri elnyomás alól.

Amikor a kapitalista gazdaság az uralkodó, a kisbirtok hátráltatja a termelőerők fejlődését, mert talpalatnyi földjéhez láncolja a dolgozó parasztot, mert megtartja az elavult technikát, és megnehezíti, hogy a földet bevonják a kereskedelmi forgalomba. Amikor a ledolgozási rendszer az uralkodó, a kis földbirtok a ledolgozástól

megszabadulva előrelendíti a termelőerők fejlődését, felszabadítja a parasztot a helyhez kötő szolgaság alól, megszabadítja a földesurat az „ingyenes“ szolgától, lehetetlenné teszi, hogy a technikai újításokat a „patriarchális“ kizsákmányolás határtalan fokozásával helyettesítsék, megkönnyíti a föld bevonását a kereskedelmi forgalomba. Egyszóval, a kisparasztságnak a hűbéri gazdaság és a kapitalista gazdaság mezsgyéjén elfoglalt ellentmondásos helyzete teljesen igazolja ezt a kivételes és ideiglenes támogatást, amelyet a szociáldemokrácia a kisbirtoknak nyujt. Mégegyszer ismételjük: ez az ellentmondás nem programmunk megszerkesztéséből vagy megfogalmazásából fakad, ez az eleven élet ellentmondása.

Azzal érvelnek ellenünk, hogy „bármilyen nehezen enged a ledolgozási rendszer a kapitalizmus nyomásának, mégis csak enged neki, sőt: a ledolgozási rendszer teljesen el fog tűnni; a ledolgozáson alapuló nagygazdaság mindinkább közvetlenül átadja és át fogja adni a helyét a kapitalista nagygazdaságnak. Önök viszont olyan rendszabálylyal akarják gyorsítani a jobbágyrendszer megszűnését, amely lényegében a nagygazdaság feldarabolását (ha részleges feldarabolását is, de mégiscsak feldarabolását) jelenti. Nem áldozzák-e fel ilymódon a jövő érdekeit a jelen érdekeiért? Annak a kétes lehetőségnek a kedvéért, hogy a parasztok a közeljövőben esetleg felkelnek a jobbágyrendszer ellen, önök akadályozzák, hogy a falusi proletariátus előbb-utóbb felkeljen a kapitalizmus ellen.“

Ennek az érvelésnek, bármilyen meggyőzőnek hat is első pillantásra, az a baja, hogy igen egyoldalú: először a kisparasztság, ha nehezen is, de szintén enged a kapitalizmus nyomásának, s végeredményben szintén elkerülhetetlenül kiszorul; másodszor, a ledolgozáson alapuló nagygazdaság sem mindig „közvetlenül“ adja át a helyét a kapitalista nagygazdaságnak, hanem a legtöbb esetben olymódon, hogy félig függőségben élő, félcseléd, féltulajdonos réteget teremt, — ezzel szemben egy olyan forradalmi rendszabály, mint a lehasított földek visszaadása, óriási szolgálatot tenne éppen azáltal, hogy a hűbéri függőség burzsoá függőséggé való fokozatos és észrevétlen átalakításának „módszerét“ legalább egyszer a nyilt for-

radalmi átalakítás „módszerével“ váltaná fel, és ez az egész dolgozó falusi lakosság tiltakozó szellemére és önálló harcára *szükségképpen a legmélyebb hatással* lenne. Harmadszor, mi orosz szociáldemokraták is igyekszünk felhasználni Európa tapasztalatait, és sokkal előbb, sokkal buzgóbban vonjuk majd be a „falusiakat“ a szocialista munkásmozgalomba, mint ez nyugati elvtársainknak sikerült, akik a politikai szabadság kivívása után még hosszú ideig „tapogatózva“ kerestek utakat az ipari munkások mozgalmának: ezen a téren sok mindent készen átveszünk „a németektől“, az agrárkérdés terén pedig talán valami újat is kidolgozunk. Hogy nálunk a mezőgazdasági cselédek és félcselédek később könnyebben áttérhessenek a szocializmusra, rendkívül fontos, hogy a szocialista párt *már most* „felkarolja“ a kisparasztságot, mégpedig olymódon, hogy „minden tőle telhetőt“ megtesz az érdekében, hogy hajlandó résztvenni a sürgős és bonyolult „idegen“ (nemproletár) kérdések megoldásában, hogy az egész dolgozó és kizsákmányolt tömeget hozzászoktatja ahhoz, hogy vezérének és képviselőjének tekintse.

Menjünk tovább. b) A lehasított földek visszaadásának követelését politikailag célszerűtlennek tekintik: nincs értelme annak, hogy a párt figyelmét elvonjuk a fő és egyre jobban előtérbe kerülő kérdéstől — a proletariátus és a burzsoázia harcától — és mindenféle, immár időszerűtlenné váló történelmi igazságtalanságok korrigálására irányítsuk. Micsoda ötlet, hogy „40 éves késedelemmel újra felszabadítsák a parasztokat“ — gúnyolódik Martinov.

Ez az érvelés is csak első pillantásra olyan tetszetős. Hiszen különböző történelmi igazságtalanságok vannak. Vannak olyanok, amelyek, mondhatni, távolmaradnak a történelem fő áradatától, nem tartóztatják fel, nem akadályozzák folyását, nem állnak útjában a proletár osztályharc mélyülésének és terjedésének. Az ilyen történelmi igazságtalanságok korrigálásához fogni valóban esztelenség volna. Példaképpen Elzász-Lotaringia Németországhoz való csatolására utalunk. Egyetlen szociáldemokrata pártnak sem jut eszébe, hogy az *ilyen* igazságtalanság korrigálását programmjába vegye, noha ugyanakkor

egy sem tér ki az elől a kötelessége elől, hogy az ilyen igazságtalanság ellen tiltakozzék és megbélyegezze miatta az uralkodó osztályokat. S ha mi azzal és csakis azzal indokolnánk a lehasitott földek visszaadásának követelését, hogy igazságtalanság történt, s helyre kell hoznunk ezt az igazságtalanságot, ez üres demokratikus szólam volna. Mi azonban nem azzal indokoljuk követelésünket, hogy a történelmi igazságtalanság miatt siránkozunk, hanem azzal, hogy meg kell szüntetni a jobbágyrendszer maradványait és szabaddá kell tenni az utat a falusi osztályharc számára, vagyis olyasmivel, ami a proletariátus szempontjából igen „gyakorlati" és igen égető szükségszerűség.

Itt egy *másfajta* történelmi igazságtalansággal állunk szemben, olyannal, amely továbbra is *közvetlenül feltartóztatja* a társadalmi fejlődést és az osztályharcot. Aki nem hajlandó megkísérelni *ilyen* történelmi igazságtalanságok korrigálását, az „az ostort védi azon az alapon, hogy ez történelmi ostor". Hogyan szabadítsuk meg falvainkat a „régi rendszer" maradványainak béklyóitól — ez korunk egyik legaktuálisabb kérdése, amelyet minden irányzat és minden párt (a hűbérurakén kívül) felvet, úgyhogy a késedelemre való hivatkozás általában nem helyénvaló, Martinov szájából pedig egyszerűen nevetségesen hat. Ami a „késedelmet" illeti, az orosz burzsoázia késett el egy tulajdonképpen *rá* tartozó feladat teljesítésével: a régi rendszer valamennyi maradványának elsöprésével —, s ennek a mulasztásnak helyrehozásán mindaddig kell munkálkodnunk és fogunk is munkálkodni, míg csak helyre nem hoztuk, míg csak politikai szabadság nem lesz nálunk, míg a parasztság helyzete jóformán az egész művelt burzsoá társadalomban elégedetlenséget fog kiváltani (mint ezt Oroszországban látjuk), nempedig a konzervatív önelégültség érzését, amelynek alapja az, hogy a szocializmussal szembenálló leghatalmasabb, úgymond, védőbástya „bevehetetlen" (mint azt Nyugaton látjuk, ahol az említett önelégültség valamennyi rendpártnál észlelhető, kezdve a pur sang* agráriusokon és

* — vérbeli. — *Szerk.*

konzervatívokon a liberális és szabadelvű burzsoákon át egészen a... ne vegyék rossznéven Csernov úrék és a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji"! ... egészen azokig, akik az agrárkérdésben a marxizmus divatos „kritikusaiként" lépnek fel). No, meg „elkéstek" természetesen azok az orosz szociáldemokraták is, akik elvből a mozgalom után kullognak és csak „kézzelfogható eredményekkel kecsegtető" kérdésekkel foglalkoznak: ezek az „uszálypolitikusok", azáltal, hogy az agrárkérdésben is elkéstek határozott útmutatásaikkal, csak félelmetes és biztos fegyvert adnak a nem-szociáldemokrata forradalmi irányzatok kezébe.

Ami pedig azt az ellenvetést illeti (c), hogy a lehasított földek visszaadásának követelése gyakorlatilag „megvalósíthatatlan" (amit Martinov különös nyomatékkal hangsúlyozott) — ez a leggyengébb ellenvetések közé tartozik. Hogy nevezetesen milyen esetekben és hogyan hajtandó végre a kisajátítás, a megváltás, a csere, a tagosítás stb., ezt — politikai szabadság esetén — a parasztbizottságok tízszerte könnyebben tudnák eldönteni, mint a kisebbség képviselőiből álló és a kisebbség érdekeit szolgáló nemesi bizottságok. Ennek az ellenvetésnek csak olyan emberek tulajdoníthatnak jelentőséget, akik megszokták, hogy szinte semmibe vegyék a tömegek forradalmi aktivitását.

Itt merül fel a negyedik és utolsó ellenvetés. Ha már számolunk a parasztság forradalmi aktivitásával, és nem minimális, hanem maximális programmot tűzünk ki számára, akkor következeteseknek kell lennünk és vagy paraszti „általános földfelosztást" vagy a föld burzsoá nacionalizálását kell követelnünk! „Ha igazi (sic!*) osztályjelszót akarnánk találni a földszegény paraszti tömegek számára — írja Martinov —, tovább kellene mennünk, «általános földfelosztást» kellene követelnünk, de akkor szakítanunk kellene a szociáldemokrata programmal."

Ez az okoskodás fölöttébb szemléltetően mutatja be az „ökonomistát", és eszünkbe juttatja a közmondást

* — így! — *Szerk.*

azokról az emberekről, akik beverik a homlokukat, amikor arra kényszerítik őket, hogy istenhez imádkozzanak.

Önök állást foglaltak az *egyik* olyan követelés mellett, amely bizonyos kistermelői réteg *bizonyos* érdekeinek felel meg: ez tehát *azt jelenti*, hogy el kell hagyniok saját álláspontjukat és ennek a rétegnek az álláspontjára kell áttérniök!! — Egyáltalán nem azt jelenti; így csak „uszálypolitikusok“ okoskodnak, akik egy olyan programm kidolgozását, amely megfelel az osztály tág értelemben vett érdekeinek, ennek az osztálynak kiszolgálásával tévesztik össze. Noha a proletariátus képviselői vagyunk, mégis határozottan elítéljük a felvilágosulatlan proletároknak azt az előítéletét, hogy csak „kézzelfogható eredményekkel kecsegtető“ követelésekért kell harcolni. Ugyanakkor, amikor támogatjuk a parasztság haladó érdekeit és követeléseit, határozottan visszautasítjuk reakciós követeléseit. Márpedig az „általános földfelosztásban“, a régi narodnyik irányzat egyik legtipikusabb jelszavában, éppen összefonódnak a forradalmi és a reakciós mozzanatok. A szociáldemokraták sokszor hangoztatták, hogy egyáltalán nem vetik el egy ostoba szamár csökönyösségével az egész narodnyikságot, hanem kiemelik belőle és magukévá teszik forradalmi, általános demokratikus elemeit. Az általános földfelosztás követelésében a paraszti kisüzem általánossá és örökkévalóvá tételének utópiája reakciós, de ennek a követelésnek (a mellett az utópia mellett, hogy a „parasztság“ a *szocialista* forradalom hordozója lehet) van egy forradalmi oldala is, mégpedig az a kívánság, hogy parasztfelkeléssel elsöpörjék a jobbágyrendszer valamennyi maradványát. A lehasított földek visszaadásának követelése, véleményünk szerint, a parasztok valamennyi kétértelmű és ellentmondásos követelése közül éppen azt ragadja ki, ami csak forradalmasítólag hathat az egész társadalmi fejlődés irányában és ami ezért megérdemli a proletariátus támogatását. Martinovnak az a felhívása, hogy „tovább kell mennünk“, valójában ahhoz a zagyvasághoz vezet, hogy a parasztság „*igazi*“ osztályjelszavát az *igazi* paraszti előítéletek, nempedig a proletariátus *helyesen felfogott* érdekei szempontjából határozzuk meg.

Más a helyzet a föld nacionalizálásával. Ez a követelés (ha burzsoá, nempedig szocialista értelemben fogjuk fel) valóban „tovább megy“ a lehasított földek visszaadásának követelésénél, s elvben teljesen egyetértünk ezzel a követeléssel. Bizonyos forradalmi helyzetben természetesen készek vagyunk kitűzni ezt a követelést. De mostani programmunkat nem csak, sőt nem is annyira a forradalmi felkelés időszakára állítjuk össze, mint inkább a politikai rabság időszakára, a politikai szabadságot megelőző időszakra. Ebben az időszakban viszont a föld nacionalizálásának követelése *sokkal gyengébben* juttatja kifejezésre a demokratikus mozgalom közvetlen feladatait a jobbágyrendszer elleni harcban. A parasztbizottságok alakításának és a lehasított földek visszaadásának követelése közvetlenül szítja a meglevő falusi osztályharcot, s ezért nem adhat alkalmat semmiféle államszocialista kísérletre. Ezzel szemben a föld nacionalizálásának követelése bizonyos fokig elvonja a figyelmet a jobbágyrendszer legszembetűnőbb megnyilvánulásaitól és legszívósabb maradványaitól. Ezért agrárprogrammunkkal azonnal úgy léphetünk fel, és úgy is kell fellépnünk, mint egyik eszközzel, amely a parasztság demokratikus mozgalmának előrelendítését szolgálja. A nacionalizálás követelésével ellenben nemcsak az önkényuralom idején, hanem a félig alkotmányos monarchiában is teljesen helytelen volna fellépni, mert amikor nincsenek teljesen megszilárdult, mély gyökereket vert demokratikus politikai intézmények, ez a követelés sokkal inkább ostoba államszocialista kísérletek felé vonná a figyelmet, mintsemhogy lökést adna a „falusi osztályharc szabad kibontakozásának“*.

Ezért gondoljuk, hogy agrárprogrammunk maximális követelésének a mai társadalmi rendben nem kell túllép-

---

* Igen helyesen jegyezte meg Kautsky Vollmar ellen írt egyik cikkében: „Anglia haladó munkásai követelhetik a föld nacionalizálását. De mire vezetne, ha olyan katona- és rendőrállamban, mint Németország, az egész föld állami tulajdonná (eine Domäne) válna? Ilyenfajta államszocializmussal találkozunk, legalábbis nagy mértékben, Mecklenburgban“ [„Vollmar und der Staatssozialismus“ („Vollmar és az államszocializmus“. — *Szerk.*). „Neue Zeit“ 1891—1892. X. évf. 2. 710. old.].

nie a parasztreform demokratikus felülvizsgálatának kereteit. A föld nacionalizálásának követelése, amely elvi szempontból teljesen helyes és bizonyos körülmények között igen alkalmas, a mai helyzetben politikailag célszerűtlen.

Érdemes megjegyezni, hogy Nagyezsgyin, abban az igyekezetében, hogy olyan maximumot érjen el, mint a föld nacionalizálása, letévedt az útról (részben a miatt az elhatározása miatt, hogy a programmban „a muzsik számára *érthető* és szükséges követelésekre“ szorítkozik). Nagyezsgyin a következőképpen fogalmazza meg a nacionalizálás követelését: „az állami birtokokat, a koronabirtokokat, az egyházi és földesúri földeket népi tulajdonná, nemzeti földalappá kell változtatni, s hosszúlejáratú bérlet formájában, a lehető legkedvezőbb feltételekkel szét kell osztani a dolgozó parasztság között.“ A „muzsik“ számára ez a követelés kétségtelenül érthető lesz, de a szociáldemokrata számára bizonyára nem. A föld nacionalizálásának követelése csak mint burzsoá rendszabály elvileg helyes követelése a szociáldemokrata programmnak, nempedig mint szocialista rendszabály, mert szocialista értelemben *minden* termelési eszköz államosítását követeljük. Ha a burzsoá társadalom talaján maradunk, csak azt követelhetjük, hogy a földjáradékot adják át az államnak, ez azonban egymagában véve nemcsak hogy nem tartaná vissza, hanem ellenkezőleg, még meg is gyorsítaná a mezőgazdaság tőkés fejlődését. Ezért egy szociáldemokratának, amikor a föld burzsoá nacionalizálását támogatja, először is, egyáltalán nem lenne szabad kivételt tennie a paraszti földekkel, mint ahogy ezt Nagyezsgyin tette. Ha fenntartjuk az *egyéni* gazdálkodást és csak a föld magántulajdonát szüntetjük meg, valósággal reakciós lépés volna részünkről, ha *ebben a tekintetben* kivételt tennénk a kisbirtokossal. Másodszor, *ilyen* nacionalizálás esetén a szociáldemokrata feltétlenül ellenezné, hogy az állami föld bérbeadásánál a „dolgozó parasztságot“ a tőkésekkel, a mezőgazdasági vállalkozókkal szemben, előnyben részesítsék. A tőkés termelési mód uralmának vagy fennmaradásának viszonyai között ez a kivételezés ugyancsak reakciós lépés volna. Ha akadna olyan demokratikus ország, amely megvaló-

sítaná a föld burzsoá nacionalizálását, akkor ez ország proletariátusának nem volna szabad sem a kis-, sem a nagybérlőket előnyben részesítenie, hanem feltétlenül azt kellene követelnie, hogy *minden* bérlő tartsa be a munkavédelmi törvényeket (a munkanap maximális hosszáról, az egészségügyi előírások betartásáról stb.), valamint a racionális földművelés és állattenyésztés törvény megállapította szabályait. A proletariátusnak ez a magatartása a burzsoá nacionalizálás esetén a valóságban magától értetődően elősegítené azt, hogy a nagyüzem hamarabb legyőzze a kisüzemet (mint ahogy elősegíti ezt az iparban a gyári törvényhozás).

Nagyezsgyint az a törekvése, hogy mindenáron „érthető" legyen a „muzsik számára", a reakciós kispolgári utópia útvesztőjébe juttatta*.

A lehasított földek visszaadásának követelését helytelenítő ellenvetések elemzésével tehát arra a meggyőződésre jutunk, hogy ezek az ellenvetések alaptalanok. Nekünk a parasztreformnak, mégpedig a parasztreform által létrehozott agrárátalakulásoknak demokratikus felülvizsgálását kell követelnünk. S hogy pontosan meghatározhassuk ennek a felülvizsgálatnak a jellegét, kereteit és végrehajtásának módját, parasztbizottságok alakítását kell követelnünk, amelyeknek joguk lesz kisajátítani, megváltani, kicserélni stb. azokat a „lehasított földeket", amelyek fenntartják a hűbéri gazdaság maradványait.

---

* Ami Nagyezsgyint illeti, agrárprogrammtervezetében véleményünk szerint igen következetlen volt, amikor azt követelte, hogy „adjanak a nép tulajdonába" minden földet a *paraszti földek kivételével,* és hogy a „nemzeti (föld-) alapot" „hosszúlejáratú bérlet formájában" osszák szét a „*dolgozó parasztok között*". A szociáldemokrata elsőször is, a föld általános nacionalizálása alól nem vonhatná ki a paraszti földeket sem. Másodszor pedig, a föld nacionalizálását csak mint a nagyüzemű kommunista gazdaságra való áttérést, nempedig a kisüzemű egyéni gazdaságra való áttérést propagálná. Nagyezsgyin valószínűleg azért követte el ezt a hibát, mert a programmban a „muzsik számára *érthető* (az én kiemelésem) és szükséges követelésekre" akart szorítkozni[37].

VIII

Agrárprogrammtervezetünk negyedik pontjával szorosan összefügg az ötödik pont, amely azt követeli, hogy jogosítsák fel „a bíróságokat a mértéktelenül magas haszonbérek leszállítására és a szolgaságba döntő szerződések érvénytelenítésére“. A negyedik ponthoz hasonlóan ez is a szolgaság ellen irányul, de a negyedik ponttól eltérően nem az agrárviszonyok egyszeri felülvizsgálatát és átalakítását követeli, hanem a polgári jogviszonyok állandó felülvizsgálatát. *Ez* a felülvizsgálat a „bíróságokra“ hárul, de természetesen a bíróságnak nem olyan szánalmas paródiájára, mint a kerületi főnökök (vagy akár a vagyonos osztályok által a vagyonos személyek közül választott békebírák) „intézménye“, hanem azokra a bíróságokra, amelyekről programmtervezetünk előző részének 16. §-a szól. Ez a 16. § azt követeli, hogy „a nemzetgazdaság valamennyi ágában“ ... (tehát a mezőgazdaságban is) ... „létesítsenek békéltető bizottságokat paritásos alapon a munkások és a vállalkozók képviselőiből“. A bíróságok ilyen összetétele biztosítaná a bíróságok demokratizmusát, valamint azt, hogy a falusi lakosság különböző rétegeinek különböző osztályérdekei szabadon kifejezésre jussanak. Az osztályellentétet nem takarnák el a rothadt bürokratizmus fügefaleveleivel, a bürokratizmussal, amely nem egyéb mint a népszabadság tetemének festett koporsója, ellenkezőleg, ez nyiltan és világosan megmutatkozna kivétel nélkül mindenki előtt, s ezzel felrázná a falusi lakosokat patriarchális tespedésükből. A bírákat a helyi lakosok közül választanák és ez teljes mértékben biztosítaná azt, hogy ismerjék általában az agrárviszonyokat és különösen helyi sajátosságaikat. Azoknak a parasztoknak a tömege számára, akiket nem lehetne besorolni sem csak a „munkásoknak“, sem csak a „vállalkozóknak“ a kategóriájába, természetesen külön szabályokat állapítanának meg, hogy biztosítsák a falusi lakosság valamennyi elemének egyenlő képviseletét, s mi szociáldemokraták minden körülmények között feltétlenül ragaszkodnánk egyrészt ahhoz, hogy a mezőgazdasági bérmunkások, bármilyen kis számban vannak is, *külön* képviseltessék

magukat, másrészt pedig ahhoz, hogy lehetőleg különkülön képviseltesse magát a kevésbbé tehetős és a jómódú parasztság (mert ha ezeket a kategóriákat összekeverik, az nemcsak a statisztikában nyujt hamis képet, hanem az élet minden más területén is arra vezet, hogy a második kategória elnyomja és háttérbe szorítja az elsőt).

Ezeknek a bíróságoknak kettős hatáskörük volna: elősźöris, joguk volna *csökkenteni* a haszonbéreket, ha azok „mértéktelenül magasak". Már a programmnak e szavai is közvetve kifejezésre juttatják, hogy ez a jelenség igen elterjedt. Ha a bíróságok nyilvánosan és rendes peres eljárás formájában megvizsgálnák a haszonbér nagyságának kérdését, ez még a bíróságok határozatától függetlenül is igen nagy haszonnal járna. A haszonbér csökkentése (még ha az ilyen csökkentések nem is volnának gyakoriak) szerepet játszhatna a jobbágyrendszer maradványainak kiküszöbölésében: tudjuk, hogy a földbérlet falvainkban inkább hűbéri, mint burzsoá jellegű, s a haszonbér sokkal inkább „pénz"-járadék (vagyis átalakított feudális járadék), mint tőkés járadék (vagyis a vállalkozói hasznon felüli többlet). A haszonbér csökkentése tehát közvetlenül elősegítené, hogy a gazdaság hűbéri formáit kapitalista formák váltsák fel.

Továbbá, másodszor, a bíróságoknak joguk volna „a szolgaságba döntő szerződések érvénytelenítésére". A „szolgai alávetettség" fogalmát itt nem határozzuk meg, mert egyáltalán nem volna kívánatos, hogy a választott bírákat e pont alkalmazásában korlátozzuk. Hogy mi a szolgai alávetettség, ezt az orosz paraszt nagyon is jól tudja! Tudományos szempontból viszont ez a fogalom felöleli mindazokat a szerződéseket, amelyekben megvan az *uzsora* (téli szerződtetés stb.) vagy a *jobbágyság* (ledolgozás mezei kártevésért stb.) eleme.

Valamelyest más jellegű a 3. pont, amely azt követeli, hogy fizessék vissza a népnek a megváltási díjakat. Ezzel kapcsolatban nem merülnek fel a kisbirtokra vonatkozólag olyan kételyek, mint a 4. ponttal kapcsolatban, ehelyett azonban azok, akiknek ellenvetéseik vannak, rámutatnak egyrészt arra, hogy e követelés gyakorlatilag megvalósíthatatlan, másrészt arra, hogy nincs logikus

kapcsolat e követelés és agrárprogrammunk általános része (= „a jobbágyrendszer maradványainak kiküszöbölése és a falusi osztályharc szabad kibontakozása“) között. Ugyanakkor azonban senki sem vitatja, hogy éppen a jobbágyrendszer maradványai, a maguk összességében, idézik elő azt a parasztok millióit sujtó állandó éhínséget, amely Oroszországot azonnal megkülönbözteti a civilizált nemzetektől. Ezért még az önkényuralom is rákényszerül arra, hogy mind gyakrabban a „községek kulturális és szociális szükségleteit szolgáló külön alapot“ létesítsen (persze egészen siralmas alapot, amely inkább arra szolgál, hogy a sikkasztók és a bürokraták fosztogassák, mintsem arra, hogy az éhezőket segítse). Más demokratikus reformok mellett nekünk is feltétlenül követelnünk kell egy ilyen alap létesítését. Ez azt hiszem vitathatatlan.

Most felmerül a kérdés, milyen forrásból meríthető pénz ennek az alapnak létesítéséhez? Amennyire mi megítélhetjük, itt a progresszív jövedelemadó kerülhetne szóba leginkább: különösen fel kell emelni a gazdag emberek jövedelmének adókulcsát, s az ebből származó összegeket az említett alapra kell fordítani. Teljesen igazságos volna, ha az állam legvagyonosabb tagjai járulnának hozzá a legnagyobb mértékben az éhezők eltartásához és azokhoz a kiadásokhoz, amelyek az éhínség okozta nyomor enyhítését szolgálják. — Egy ilyen rendszabály ellen sem lenne semmi kifogásunk, de ezzel felesleges a programmban külön foglalkozni, mert teljes egészében benne foglaltatik a programm által külön megemlített progresszív jövedelemadó követelésében. De miért szorítkozzunk erre a forrásra? Miért ne próbáljuk meg ezen felül visszaadni a népnek legalább egy részét annak a sarcnak, amelyet a tegnapi rabszolgatartók a rendőrállam segítségével a parasztoktól szedtek és továbbra is szednek? Vajjon nincs-e ez a sarc a legszorosabb összefüggésben a *mostani* éhínségekkel? S vajjon az a követelés, hogy adják vissza ezt a sarcot, nem teszi-e nekünk a legjobb szolgálatot abban, hogy fokozzuk és elmélyítsük a parasztok forradalmi felháborodását a jobbágytartókkal és a jobbágyrendszer minden megnyilvánulásával szemben?

De hiszen ezt a sarcot *nem lehet* teljes egészében visszaadni — válaszolják nekünk. — Ez igaz (mint ahogy a lehasított földeket sem lehet teljes egészükben visszaadni). De ha már nem lehet az egész adósságot kikényszeríteni, miért ne vennők vissza legalább egy részét? Mi kifogás lehet az ellen, hogy külön adót vessenek ki azoknak a nemesi nagybirtokosoknak a földjeire, akik igénybe vették a megváltási kölcsönt? Az ilyen nagybirtokosoknak a száma (akiknek a latifundiumai olykor még hitbizományokká is alakultak) Oroszországban igen jelentős, és helyes volna, ha külön felelősségre vonnák őket a parasztokat sujtó éhínségekért. Még igazságosabb lesz, ha a kolostori birtokokat és a koronabirtokokat teljesen elkobozzák, mint olyan tulajdont, amely a legjobban át van itatva a jobbágyrendszer hagyományaival, amely a legreakciósabb és a társadalom szempontjából legkárosabb naplopók gazdagodását szolgálja, s ugyanakkor eléggé nagymennyiségű földet zár ki a polgári és kereskedelmi forgalomból. Az ilyen birtokok elkobzása tehát teljes egészében az egész társadalmi fejlődés érdekeit szolgálná*; ez volna a földnek az a részleges burzsoá nacionalizálása, amely semmiképpen sem vezethetne „államszocialista" bűvészmutatványokra; ennek az elkobzásnak óriási közvetlen politikai jelentősége volna az *új* Oroszország demokratikus intézményeinek megszilárdítása szempontjából, s ugyanakkor további anyagi eszközöket bocsátana rendelkezésre az éhezők megsegítésére.

IX

Ami végül agrárprogrammunk első két pontját illeti, ezekkel felesleges hosszasan foglalkoznunk. „Töröljék el a megváltási díjakat és a dézsmát, valamint mindazokat a szolgáltatásokat, amelyek ma a parasztságra,

* Ezeknek az elkobzott birtokoknak a bérbeadásánál a szociáldemokráciának már most korántsem speciálisan paraszti politikát kellene folytatnia, hanem éppen azt a politikát, amelyet Nagyezsgyinnel vitatkozva fentebb körvonalaztunk.

mint adózó rendre hárulnak“ (1. pont) — ez minden szociáldemokrata számára magától értetődő valami. E rendszabály gyakorlati megvalósítását illetően — amennyire meg tudjuk ítélni — szintén nincsen semmiféle kétely. A második pont követeli, hogy „szüntessék meg az egyetemleges kezességet és helyezzék hatályon kívül mindazokat a törvényeket, amelyek a parasztot...“ (jegyezzék meg: a „parasztot“, s nem a „parasztokat“) „...gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék“. Ezzel kapcsolatban néhány szóval ki kell térnünk a hírhedt és örökemlékezetű *„obscsinára“*. A gyakorlatban, persze, az egyetemleges kezesség megszüntetése (ezt a reformot Vitte úr talán már a forradalom előtt is meg tudja valósítani), a rendi tagozódás megszüntetése, a költözködési szabadságnak és a földdel való szabad rendelkezés jogának biztosítása minden egyes paraszt számára — elkerülhetetlenül és gyorsan megszünteti az olyan kincstári-hűbéri terheket, mint amilyen, háromnegyed részében, a mai földközösség. De ez csak azt bizonyítja, hogy az obscsináról vallott nézeteink helyesek, hogy az obscsina összeegyeztethetetlen a kapitalizmus társadalmi és gazdasági fejlődésével. Ez korántsem holmi általunk ajánlott „obscsinaellenes“ rendszabálynak lesz az eredménye, hiszen mi sohasem szálltunk síkra és nem is fogunk síkraszállni *egyetlen* olyan *rendszabályért sem*, amely közvetlenül a paraszti földbirtokviszonyok egyik vagy másik rendszere ellen irányul. Sőt, az obscsinát mint a helyi kormányzat demokratikus szervezetét, mint társulást vagy szomszédok szövetségét, feltétlenül védeni fogjuk a bürokraták minden merényletétől, — azoktól a merényletektől, amelyekhez az obscsinának a „Moszkovszkije Vedomosztyi“[38] táborából való ellenségei olyan szívesen folyamodnak. Senkinek soha nem leszünk segítségére az „obscsina szétrombolásában“, de feltétlenül harcolni fogunk mindazoknak az intézményeknek a megszüntetéséért, amelyek ellentmondanak a demokratizmusnak, *bármilyen hatással lesz is ez a megszüntetés a föld általános és részleges újrafelosztására stb.*: ez a gyökeres különbség köztünk és a nyilt és leplezett, következetes és következetlen, bátortalan és merész narodnyikok között, akik egyrészt „természetesen“

demokraták, másrészt viszont félnek határozottan és félreérthetetlenül meghatározni az olyan elemi demokratikus követelésekre vonatkozó álláspontjukat, mint a *teljes* költözködési szabadság, a paraszti obscsina rendi jellegének *teljes* megszüntetése, s *következésképpen* az egyetemleges kezesség teljes megszüntetése, mindazoknak a törvényeknek hatályon kívül helyezése, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék*.

A következő ellenvetést teszik nekünk: éppen az utóbbi rendszabály, amely szentesíti minden egyes paraszt egyéni akaratát, éppen ez a rendszabály rombolja szét az obscsinát, mégpedig nemcsak mint a föld újrafelosztásának rendszerét stb., hanem mint szomszédok társulását is. Minden egyes paraszt, a többség akarata ellenére követelheti majd, hogy földjét különválasszák. Vajjon nem mond ez ellen a szocialisták ama közös törekvésének, hogy az egyénnel szemben igyekezzenek kiterjeszteni, ne pedig szűkíteni a közösség jogait?

Válaszunk erre a következő: a mi fogalmazásunkból még nem következik, hogy minden egyes paraszt feltétlenül követelheti, hogy földjét különválasszák. A mi fogalmazásunkból csak az következik, hogy a paraszt szabadon eladhatja a földet, de ennek a szabadságnak sem mond ellen az, ha a közösség tagjainak elsőbbségi joguk van az eladásra kerülő föld megvételénél.

Az egyetemleges kezesség megszüntetése a paraszti obscsina minden tagját szükségképpen bizonyos földdarab szabad társtulajdonosává változtatja, — s hogy ők aztán hogyan rendelkeznek majd ezzel a földdel, az már az ő dolguk, az majd az általános magánjogi törvényektől és az egymással kötött külön szerződéseiktől függ. Ami pedig azt illeti, hogy a közösség jogait az egyén jogaihoz képest ki kell terjeszteni, a szocialisták ezért csak akkor szállnak síkra, ha ez a kiterjesztés a technikai és a társa-

* Ezen a próbakövön kell megvizsgálnunk azt a nagyszámú oroszországi radikálist (sőt, még a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" forradalmárait is), akik hajlanak arra, hogy ebben a kérdésben két szék közé üljenek.

dalmi haladás érdekét szolgálja*. Ilyen formában természetesen mi is védelmeznénk minden megfelelő törvényt, csak ne vonatkozzon kizárólag a kistulajdonosokra, kizárólag a parasztokra, hanem *valamennyi* földbirtokosra.

X

Befejezésül foglaljuk össze azokat a fő tételeket, amelyek agrárprogrammunk alapjául szolgálnak. Mindenki, akinek alkalma volt, hogy a programm kidolgozásában résztvegyen vagy más országokban megismerkedjen a programm kidolgozásának részleteivel, tudja, hogy egy és ugyanazt a gondolatot a legkülönbözőbb módon lehet megfogalmazni; nekünk az a fontos, hogy mindazok az elvtársak, akiknek most elbírálás végett tervezetünket előterjesztjük, elsősorban és főképpen az alapelveket illetően jussanak közös nevezőre. Ha ez megtörténik, a fogalmazás egyik vagy másik módozatának nem lesz már döntő jelentősége.

Az oroszországi agrárviszonyok terén is a legfontosabb ténynek az osztályharcot tekintjük. Egész agrárpolitikánkat (és következésképpen agrárprogrammunkat is) ennek a ténynek és minden következményének feltétlen elismerésére építjük. Legfőbb közvetlen célunk az, hogy szabaddá tegyük az utat a falusi osztályharc, a proletariátus által vívott osztályharc akadálytalan fejlődése számára, ama osztályharc számára, amelynek célja, hogy megvalósítsa a nemzetközi szociáldemokrácia végső célját, hogy a proletariátus kivívja a politikai hatalmat és megteremtse a szocialista társadalom alapjait. Amikor kijelentjük, hogy valamennyi „agrárkérdésben" az osztályharc a vezérfonalunk, határozottan és visszavonhatatlanul elhatárol-

---

* Kautsky szerint például jogos az a követelés, hogy „1. a tagosítás, a birtokrészek szétszórtságának megszüntetése; 2. a mezőgazdasági kultúra emelése és 3. a járványok megelőzése érdekében korlátozzák a földmagántulajdon jogait" [„Die Agrarfrage" (Az agrárkérdés). 437. old. — *Szerk.*]. Az ilyen teljesen indokolt követelések egyáltalán nem függnek össze a paraszti obscsinával és nem is szabad vele összefüggésbe hozni.

juk magunkat a következetlen és szétfolyó elméleteknek: a „narodnyik“, az „etikai-szociológiai“, a „kritikai“, a szociál-reformátori és ki tudja még milyen elméleteknek oly nagyszámú oroszországi hívétől!

Hogy szabaddá tegyük az utat a falusi osztályharc szabad kibontakozása számára, feltétlenül el kell távolítanunk a jobbágyrendszer minden maradványát, amely most *eltakarja* a falusi lakosság között kialakult kapitalista ellentétek csiráit, és akadályozza fejlődésüket. S *utoljára* megkíséreljük, hogy segítsünk a parasztságnak egyetlen határozott csapással elsöpörni mindezeket a maradványokat; „utoljára“ azért, mert maga a fejlődő orosz kapitalizmus spontánul ugyanezen munkálkodik, ugyane felé a cél felé halad, de saját útján, az erőszaknak és elnyomásnak, a tönkretételnek és az éhhalálnak az útján. A hűbéri kizsákmányolásról a kapitalista kizsákmányolásra való áttérés elkerülhetetlen, és káros, reakciós illúzió volna, ha ezt az áttérést feltartóztatni vagy „kikerülni“ próbálnánk. Ez az áttérés azonban olyan formában is elképzelhető, hogy erőszakkal megdöntik a jobbágytartók utódait, akik nem a „pénz hatalmára“, hanem a rabszolgatartók korábbi hatalmának hagyományaira támaszkodva, az utolsó csepp vért is kiszívják most a patriarchális parasztságból. Ez a patriarchális parasztság, amely a naturális gazdaság rendszerében két keze munkájából él, pusztulásra van ítélve, de egyáltalán nincsen „feltétlenül“, a gazdasági és társadalmi fejlődés „immanens“ törvénye folytán arra ítélve, hogy elszenvedje az „adóbehajtás“ és a botozás kínjait, hogy hosszadalmas, borzalmasan lassú éhhalállal pusztuljon el.

S bár nem ámítjuk magunkat azzal, hogy a kapitalista társadalomban (amilyenné Oroszország társadalma egyre inkább válik) a kistermelők sora jóra fordulhat vagy akár csak tűrhetővé válhat, mégis azt követeljük, hogy teljesen és feltétlenül, nem reformátor, hanem forradalmi módon szüntessék meg és semmisítsék meg a jobbágyrendszer maradványait, és paraszti földeknek tekintjük azokat a földeket, melyeket a nemesi kormány lehasított tőlük és amelyek miatt a parasztok még ma is valósággal rabszolgasorban élnek. Mi tehát — kivételesen és különleges

történelmi körülmények folytán — a kistulajdon védelmére kelünk, de a kistulajdont csak a „régi rendszer" visszamaradt csökevényei ellen folytatott harcában védjük, s csak azzal a feltétellel, hogy megszűnjenek azok az intézmények, amelyek akadályozzák a mozdulatlanságában, megfélemlítettségében és elhanyagoltságában megmerevedett patriarchális oblomovi falu átalakulását, vagyis azzal a feltétellel, hogy megvalósul a teljes költözködési szabadság, a föld szabad adás-vétele, hogy teljesen megszűnik a rendi tagozódás. Az oroszországi közjogi és magánjogi törvények demokratikus felülvizsgálatát a hírhedt „parasztreform" demokratikus, forradalmi felülvizsgálatával akarjuk kiegészíteni.

Ha az orosz szociáldemokratát az agrárpolitikában ilyen elvek vezérlik, falura kerülve tud tájékozódni az ottani viszonyok bonyolult szövevényében, tudja „alkalmazni" ezekre a viszonyokra bevált forradalmi propagandáját és agitációját. Ebben az esetben nem éri váratlanul a parasztok esetleges mozgalma (amely, úgy látszik, imitt-amott már megindul). Nem szorítkozik a mezőgazdasági bérmunkások védelmét szolgáló követelésekre, amelyeket programmunkban a legközelebbi „munkás"-követelésekkel foglalkozó részben részletesen kifejtettünk, és amelyeket természetesen mindig és mindenütt támaszt. Előre tudja majd lendíteni a parasztságnak azt az általános demokratikus mozgalmát is, amely (ha falvainkban kinő az embrionális állapotból) a falusi jobbágytartók elleni harccal kezdődik és a jobbágyrendszer leghatalmasabb és legaljasabb maradványa: a cári önkényuralom elleni felkeléssel végződik.

* * *

P. S.* Ez a cikk a tavaszi déloroszországi parasztfelkelések előtt íródott. Az események teljesen igazolták a cikk elvi megállapításait. Reméljük, hogy a következő alkalommal beszélhetünk azokról a taktikai feladatokról, amelyek most különös erővel merülnek fel pártunk „falusi" munkájában.

---

* — Postscriptum — utóirat. — *Szerk.*

LEVÉL A ZEMSZTVO-KÉPVISELŐKHÖZ

Teljes egészében közöljük a zemsztvo-képviselőkhöz intézett sokszorosított levelet, amely a zemsztvo-gyűlések legutóbbi ülésszaka alatt kézről kézre járt (mi *sajnos* csak a napokban jutottunk hozzá ehhez a levélhez):

„Nagyságos uram!

Azok a nehéz viszonyok, amelyek közé Oroszország, az orosz nép és az orosz zemsztvók ma kerültek, arra késztetnek bennünket, hogy a következő levéllel forduljunk Önhöz, nagyságos uram, abban a reményben, hogy együttérez majd a levélben kifejtett gondolatokkal és szándékokkal.

Az a töméntelen sok szomorú és felháborító tény, amelynek az utóbbi időben néma tanúi voltunk, sötét felhőként tornyosul a társadalom lelkiismerete felett, s minden értelmes ember előtt élesen felvetődik a sorsdöntő kérdés: maradhatunk-e továbbra is politikailag tétlenek, nézhetjük-e részvétlenül a haza fokozódó elnyomorodását és lezüllését?

Az állandó rossz termés, s az elviselhetetlen adóterhek — a megváltási díjak és rendkívüli adók — a szó szoros értelmében tönkretették, fizikailag elkorcsosították a népet.

Az a tény pedig, hogy a parasztságot a gyakorlatban megfosztották az önrendelkezésnek még az árnyékától is, a «keménykezű hatalom» hivatalos és önkéntes képviselőinek kicsinyes gyámkodása és a mesterséges szellemi éhínség, amelyben az «ősi törvényes elvek» hivatlan prókátorai a népet tartják, letöri a nép lelkierejét, önállóságát és energiáját.

A hazai és a külföldi politikusok a haza sorsával játszó kalandorok szíves közreműködésével szemérmetlenül fosztogatják az ország termelőerőit. Hiába próbálja a «jóságos kormány» egy csomó egymásnak ellentmondó és rögtönzött rendszabállyal helyettesíteni az ország gazdasági csoportjai-

nak eleven és tervszerű harcát. A gyámkodó «közreműködés» és «megítélés» tehetetlen Oroszország gazdasági és pénzügyi csődjének vésztjósló előfutáraival: a mezőgazdasági, ipari és pénzválságokkal — a véletlenek és a kalandok politikájának ragyogó következményeivel szemben. A sajtó béklyóba van verve és meg van fosztva attól a lehetőségtől, hogy akár csak részben is fényt derítsen azokra a bűncselekményekre, amelyeket a rendszer bajnokai az orosz polgárok szabadsága és becsülete ellen óráról órára elkövetnek. Mindenütt csak önkény, értelmetlen és kíméletlen önkény emeli fel parancsoló szavát és uralkodik tönkretett, megalázott és megbántott szülőföldünk végeláthatatlan térségein, anélkül hogy bárhol is kellő ellenállásba ütközne.

Ilyen körülmények között természetes, hogy a kormány állandóan bizalmatlanul tekint a társadalmi és a magánkezdeményezésnek még a legkisebb megnyilvánulásaira is, a legkülönbözőbb társadalmi szervezetek és többek közt a zemsztvo-intézmények tevékenységére — pedig ezektől az intézményektől remélte a hatvanas évek Oroszországa az új birodalom megszilárdulását. A diadalmas bürokrácia lassú halálra kárhoztatja a zemsztvo-intézményeket, és minden év újabb csapást mér élettevékenységükre, jelentőségükre, a társadalom és a nép szemében élvezett tekintélyükre, s a társadalom, a nép már szinte meg sem különbözteti a zemsztvókat a hivatalnoki közigazgatástól. A zemsztvo-gyűléseket rendi-bürokratikus tanácskozásokká változtatták, jóllehet az ország valamennyi haladó csoportja félreérthetetlenül tiltakozott ez ellen, s ezeknek a gyűléseknek semmi kapcsolatuk sincs többé az orosz nép tömegével. A zemsztvo-hivatalok a kormányzói irodák függvényeivé válnak, egyre többet veszítenek függetlenségükből és fokozatosan felveszik az állami hivatalok minden hibáját. A zemsztvók választógyűléseit holmi komédiává alacsonyították le. Minthogy a választók kis számban vannak és rendi csoportokra oszlanak, a gyűléseknek nincsen módjuk arra, hogy választott képviselők révén kifejezésre juttassák a különböző társadalmi érdekeket, s ezáltal a kicsinyes személyi önzés harcának küzdőterévé változnak.

A zemsztvo-intézmények hatáskörét fokozatosan, de állandóan korlátozzák. Az élelmezésügyet kivették a zemsztvók hatásköréből. A becslés terén a zemsztvók a hivatalnokok utasításainak végrehajtóivá váltak. A közoktatás terén a zemsztvóknak már csaknem semmi szerepük sincs. A Goremikin minisztériuma által kidolgozott orvosi szabályzatot

hivatalosan nem érvénytelenítették és Damoklész kardjaként függ a zemsztvo-egészségügy felett. Az iskolatanácsokra kötelező utasítások sötét kísértete úgylátszik szertefoszlott. De a zemsztvóknak semmi biztosítékuk sincs arra, hogy ez a kísértet nem jelenik meg újra, de most már törvény formájában testet öltve, és hogy ezzel kapcsolatban nem pusztul-e el végérvényesen a zemsztvo-népiskola. Az egyes kormányzóságok zemsztvo-intézményeinek kölcsönös kapcsolatai, amelyek szükségessége agyoncsépelt közhellyé vált, a belügyminisztériumnak ezzel kapcsolatos legutóbbi körlevele folytán újabb nehézségekbe ütköznek. A zemsztvóknak, mint közintézményeknek, minden lépését gúzsba köti a különböző minisztériumok töméntelen sok körlevelének bonyolult pókhálószerű szövevénye, s a zemsztvo-képviselőknek egyik-másik rendszabály megvalósításakor eléggé sok időbe, fáradságba és leleményességbe kerül e pókháló kibogozásának hálátlan munkája. A Zemsztvo Szabályzat hírhedt 87. cikkelye, és különösen annak második pontja, a zemsztvók egész tevékenységét a kormányzók belátására bízza. A kormányzók egyre gyakrabban ellenőrzik a zemsztvo-hivatalokat; a zemsztvo-ügyekkel foglalkozó kormányzósági hivatal állandó tagjai révén a kormány minden teketória nélkül nyilvános felügyelet alá helyezi a zemsztvókat. A kormány a zemsztvók adókivetési jogának korlátozásáról szóló törvény kiadásával nyiltan elismerte, hogy rendkívül bizalmatlan a zemsztvók egyik alapvető jogával, a zemsztvo-adó kivetésére való jogával szemben. A rendőrségi ügyosztály beavatkozása erőszakkal elvonja a zemsztvókban kifejtett munkától a legjobb zemsztvo-funkcionáriusokat, választottakat és alkalmazottakat egyaránt. A közeljövőben bizonyára törvényerőre emelkednek a minisztériumnak azok a tervei, amelyek szerint az állami ellenőrzés hivatalnokai ellenőrzik majd a zemsztvók pénzügyeit, és rendezik a zemsztvók tanácsadó bizottságainak tevékenységét.

A zemsztvók kérelmeit nem teljesítik, sőt ezeket meg sem vizsgálják az erre vonatkozólag megállapított szabály szerint, s a miniszter egyéni hatalmával élve hanyagul visszautasítja őket. Az ember ilyen körülmények között semmiképpen sem tudja a zemsztvóban úgy végezni munkáját, hogy komolyan higgyen is e munka eredményességében. Szemünk láttára egyre gyérülnek a zemsztvók és különösen a zemsztvók végrehajtó szervei: a zemsztvo-hivatalok. Olyan emberek hagyják ott a zemsztvókat, akik lelkes hívei a zemsztvo-ügynek, de már nem hisznek abban, hogy a mai körülmények között eredményes munkát végezhetnek. S ezeket

új vágású zemsztvo-képviselők váltják fel, opportunisták, akik gyáván féltik a zemsztvo-intézmények nevét, formáját, undorítóan csúsznak-másznak a közigazgatás előtt, és ezzel végérvényesen sárba tiporják a zemsztvo-intézmények tekintélyét. Ennek következménye aztán a zemsztvóknak az a belső felbomlása, amely sokkal ártalmasabb, mintha hivatalosan megszüntetnék az önkormányzatot. Ha a kormány nyilt hadjáratot indítana a zemsztvónak még az eszméje ellen is, ez nagyarányú közfelháborodást válthatna ki, s ettől fél olyannyira a hivatalnoksereg. Szemünk láttára azonban, leplezett formában megölik az önkormányzat elvét, és ez sajnos nem ütközik szervezett ellenállásba.

Ilyen körülmények között a zemsztvók nevelőhatása semmiképpen sem pótolja azt, hogy tevékenységük viszonylag jelentéktelen kézzelfogható eredményekkel jár, s a zemsztvo-intézményeknek csaknem negyvenéves munkája, amelyet a polgári jogok, a társadalmi öntudat és öntevékenység fejlesztése érdekében végeztek, nyomtalanul elveszhet a legközelebbi jövő számára. Ebből a szempontból az opportunista zemsztvo-képviselők nyugodt, engedelmes várakozása csak sietteti a zemsztvo-intézmények nagy eszméjének dicstelen és hasztalan halálát. A zemsztvókat csak akkor vezethetjük ki abból a zsákutcából, amelybe a gyámsági rendszer juttatta őket, ha erélyesen harcolunk az ellen az ostoba elképzelés ellen, hogy a helyi élet apró problémáit meghaladó kérdések megvitatása katasztrófába sodorhatja a népet. A zemsztvóknak harcolniok kell ez ellen a madárijesztő ellen, amely persze nem a nép számára és az állambiztonság szempontjából félelmetes, harcolnia kell az ellen a gondolat ellen, amelyről még bajnokai is cinikusan megállapították, hogy badarság (lásd Vitte „Az egyeduralom és a zemsztvo" című bizalmas emlékiratát), mégpedig olymódon kell harcolniok, hogy a zemsztvo-gyűléseken nyiltan és bátran megvitatnak olyan országos jelentőségű kérdéseket, amelyek szorosan összefüggnek a helyi lakosság szükségleteivel és érdekeivel. És minél behatóbban, alaposabban és erélyesebben fogják a zemsztvo-gyűlések az efféle kérdéseket megvitatni, annál világosabban megmutatkozik majd, hogy a nép bajainak nyilvános megvitatása semmiféle katasztrófával sem fenyegeti a népet, hanem ellenkezőleg, megelőzi ezeket a katasztrófákat, hogy az a nyomás, amely ma a sajtóra nehezedik, csak a nép ellenségeinek van hasznára, hogy a gondolat és a szó felett uralkodó rendőrséggel nem lehet becsületes polgárokat nevelni, hogy a törvényesség és a szabadság nincsen ellentét-

ben egymással. Ha mindezeket a kérdéseket egyszerre több kormányzósági zemsztvo-gyűlés nyilvánosan megvitatná, ez kétségtelenül óriási együttérzésre találna a nép valamennyi rétegében, és igen nagy hatással volna a társadalom lelkiismeretére. Ha ellenben a zemsztvo egyáltalán nem reagál Oroszország mai válságos helyzetére, akkor ez nyilvánvalóan azt jelenti, hogy Szipjagin és Vitte urak, akik a zemsztvókat megfosztották attól a szerepüktől, hogy a munka érdekeit képviseljék, habozás nélkül végérvényesen «összhangba hozzák» a birodalom intézményeinek általános rendszerével. Hogy milyen formákat ölt majd ez az «összhang», azt igazán nehezen tudjuk elképzelni, ismerve az ország mai vezetőinek éleselméjűségét és leleményességét. Hiszen a belügyminiszter úr volt olyan arcátlan és eléggé megvetette a birodalom «legelső» rendjét ahhoz, hogy választottjaira — a nemesség előljáróira — ráruházza a nép számára tartott előadások és az előadók ellenőrzésével megbízott spiclik aljas szerepét.

A kifejtett nézetek alapján az a véleményünk, hogy ha tétlenek maradunk és továbbra is jámboran alávetjük magunkat mindazoknak a kisérleteknek, amelyeket a hivatalnoksereg ma a zemsztvókkal és egész Oroszországgal végez, ez végeredményben öngyilkosság a maga nemében, sőt, súlyos bűncselekmény szülőhazánkkal szemben. Az élet eléggé bebizonyította, hogy mennyire indokolatlan és oktalan az opportunizmus taktikája, hogy az «elsőszülöttségi jogot» eladják «egy tál lencséért»: az önkényuralmi hivatalnoksereg először megszerezte az elsőszülöttségi jogot, s most a «tál lencsét» is elvette tőlünk. Fokozatosan elvették csaknem valamennyi polgári jogunkat, s a «nagy reformok» kezdete óta eltelt negyven év alatt ugyanoda lyukadtunk ki, ahonnan elindultunk negyven évvel ezelőtt, amikor hozzáfogtunk ezekhez a reformokhoz. Mit veszthetünk még, és mivel igazolható további hallgatásunk, mi mással magyarázható ez, mint szégyenletes gyávasággal és azzal, hogy egyáltalán nem vagyunk tudatában állampolgári kötelességeinknek?

Mint orosz polgároknak, méghozzá «előkelő helyet» betöltő polgároknak, kötelességünk, hogy az orosz nép jogainak védelmére keljünk, kötelességünk, hogy méltó választ adjunk az önkényuralmi hivatalnokseregnek, amelynek az a törekvése, hogy a nép életében elfojtsa a szabadság és az önállóság legkisebb megnyilvánulását is, és hogy az egész orosz népet engedelmes rabszolgává tegye. Mint zemsztvoképviselőknek különösképpen kötelességünk, hogy megőrizzük a zemsztvo-intézmények jogait, hogy megvédjük ezeket az

intézményeket a hivatalnoksereg önkényétől és elnyomásától, hogy megőrizzük az önállóságra és valamennyi népréteg szükségleteinek legmesszebbmenő kielégítésére való jogukat.

Ne hallgassunk már, mint valami kisdiák, aki rossz fát tett a tűzre; bizonyítsuk be végre, hogy felnőtt polgárok vagyunk, és követelni fogjuk azt, ami jog szerint megillet bennünket: «elsőszülöttségi» jogunkat, polgári jogainkat.

Az önkényuralmi hivatalnoksereg soha semmit nem ad önként, csak azt adja, amit kikényszerítenek tőle, bár ilyenkor mindig azt a látszatot próbálja kelteni, mintha csupán nagylelkűségből mondana le «jogairól». Ha meg egyszer-egyszer előfordul, hogy többet ad, mint amennyit kikényszerítettek tőle, azonnal visszavonja a felesleges engedményeket, mint ahogy ez «nagy reformjaink» esetében is történt. A kormány nem törődött a munkásokkal mindaddig, míg sokezres munkástömegek tüntetése formájában nem lépett eléje egy komoly «munkásmozgalom»; erre sürgősen hozzáfogott «munkástörvények» kiadásához, amelyek ugyan eléggé képmutatóak voltak, de mégis csak azt a célt szolgálták, hogy a munkásoknak legalább egyik-másik követelését kielégítsék és lecsillapítsák ezt a félelmetes tömeget. A kormány évtizedeken át nyomorgatta tanulóifjúságunkat, nővéreinket, fivéreinket és gyermekeinket, s nem tűrte meg, hogy akár csak a legkisebb mértékben is bírálják az általa kiagyalt «oktatási rendszert», a legkegyetlenebbül elfojtotta a diákok «zavargásait».

S lám ezek a «zavargások» tömegtüntetéssé terebélyesedtek, az akadémiai gépezet megállt, és a hivatalnokseregnek egyszerre csak megesett a szíve a tanulóifjúságon, «szívélyes gondoskodással» vette körül, s ugyanazokat a követeléseket, amelyekre tegnap még csupán kozákkorbács suhintásával válaszolt, ma az «iskolaügy megreformálásának» kormányprogrammjává nyilvánítja.

Persze ebben az átváltozásban is eléggé sok a képmutatás, de mégiscsak . . . Mégiscsak kétségtelen tény, hogy a «hivatalnoksereg» kénytelen volt nyiltan elismerni a közvéleményt, kénytelen volt eléggé lényeges engedményt tenni neki. Mint az egész orosz társadalom, mint az egész orosz nép, mi is csak abban az esetben számíthatunk jogaink elismerésére és megvalósulására, ha bátran, nyiltan, közös erővel és állhatatosan követeljük majd ezeket a jogokat.

Mindezeknek a megfontolásoknak az alapján elhatároztuk, hogy ezzel a levéllel fordulunk önhöz, nagyságos uram, és a kormányzósági zemsztvók sok más képviselőjéhez, s megkérjük, hogy a kormányzósági zemsztvo-gyűlések mostani

ülésszakán támogassa az alább felsorolt kérdések felvetését és megvitatását, és megfelelő határozatok hozatalát:

I. A zemsztvo-intézményekről szóló Szabályzat felülvizsgálata és módosítása, mégpedig a következőképpen:

a) a lakosság valamennyi csoportja élvezzen egyforma választójogot, mindenféle rendi megkülönböztetés nélkül, olymódon, hogy a vagyoni választási cenzust jelentékeny mértékben leszállítják; b) a zemsztvókból rekesszék ki a rendi képviselőket mint ilyeneket; c) vonják ki a zemsztvók egész tevékenységét a közigazgatás gyámsága alól, biztosítsanak a zemsztvóknak a helyi ügyek intézésében teljes önállóságot, azzal a feltétellel, hogy ugyanúgy, mint minden más személy vagy intézmény, alávetik magukat az ország törvényeinek; d) terjesszék ki a zemsztvók hatáskörét azáltal, hogy teljes önállóságot biztosítanak nekik a helyi szükségleteket és érdekeket szolgáló intézkedésekben, amennyiben ezek nem sértik az egész állam érdekeit; e) helyezzék hatályon kívül a zemsztvók adókivetési jogának korlátozásáról szóló törvényt; f) ruházzák fel a zemsztvókat messzemenő jogokkal, hogy a közoktatásügyet minden módon fejleszthessék, és hogy emellett a gazdasági intézkedéseken kívül az oktatásügy ellenőrzésére és megjavítására is módjuk legyen; g) helyezzék hatályon kívül a fentemlített orvosi szabályzatot, amely a zemsztvo-egészségügyet fenyegeti; h) adják vissza a zemsztvók hatáskörébe az élelmezésügyet, és nyujtsanak a zemsztvóknak teljes önállóságot a zemsztvo-statisztikai becslési munka szervezésében és irányításában; i) a zemsztvo-ügy minden intézését bízzák kizárólag választott zemsztvo-képviselőkre, ezeket a közigazgatásnak nem kell hivatalukban megerősítenie, s még kevésbbé nevezheti ki őket a zemsztvo-gyűlés akarata nélkül; j) ruházzák fel a zemsztvókat azzal a joggal, hogy kizárólag saját belátásuk szerint vegyenek fel alkalmazottakat, a közigazgatási szervek jóváhagyása nélkül; k) legyen joguk a zemsztvóknak szabadon megvitatni az egész államot érintő kérdéseket, amelyek valamiképpen összefüggnek a helyi érdekekkel és szükségletekkel, s a felsőbb kormányintézmények legyenek kötelesek meghatározott időn belül megvizsgálni a zemsztvók által benyujtott kérelmeket; l) valamennyi zemsztvónak legyen joga ahhoz, hogy egymással érintkezzen, valamint hogy a valamennyi vagy néhány zemsztvót érintő kérdések megvitatása céljából kongresszusra hívja össze a zemsztvo-képviselőket.

II. A parasztokról szóló Rendelet felülvizsgálata és

módosítása olyképpen, hogy a parasztoknak ugyanazokat a jogokat biztosítsák, mint a többi rendnek.

III. Az adórendszer megváltoztatása olyképpen, hogy progresszív jövedelemadó útján kiegyenlítődjenek az adóterhek, és bizonyos minimális jövedelmek adómentesüljenek.

Igen kívánatos továbbá hogy a zemsztvo-gyűléseken felvessék és megvitassák a következő kérdéseket:

IV. A békebíróságok visszaállítása mindenütt, valamint mindazoknak a törvényeknek hatályon kívül helyezése, amelyek az esküdtbíróságok hatáskörét korlátozzák.

V. Nagyobb sajtószabadság biztosítása, az előzetes cenzúra eltörlésének szükségessége, a cenzúraszabályzat módosítása olyképpen, hogy határozottan és pontosan megjelölje, mit szabad és mit nem szabad kinyomatni, a cenzúra gyakorlatában tapasztalható közigazgatási önkény megszüntetése és minden sajtóbűnügy átadása kizárólag a rendes bíróságoknak nyilvános tárgyalásra.

VI. Az állambiztonság védelmének rendszabályaira vonatkozó érvényes törvények és miniszteri rendeletek felülvizsgálata, a titkos közigazgatási «megítélés» megszüntetése ezen a területen, és a hasonló természetű ügyek nyilvános tárgyalása rendes bíróságokon.

Abban a reményben, hogy Ön hajlandó lesz a kormányzósági gyűlésen támogatni az említett általános kérdések felvetését, azzal a kéréssel bátorkodunk Önhöz fordulni, hogy a zemsztvo-gyűlés esetleges határozatáról személyesen vagy hallásból ismerős képviselők útján értesítse lehetőleg valamennyi zemsztvót. Úgyszintén reméljük, hogy a zemsztvók többségében akad majd elegendő bátor és erélyes ember, aki a zemsztvo-gyűléssel jóvá tudja hagyatni ezeket a követeléseket. S ha mindannyian egyhangúlag, nyiltan és határozottan bejelentjük majd jogos követeléseinket, a bürokrácia kénytelen lesz engedni, mint ahogy mindig enged, amikor egybeforrott, öntudatos erővel ütközik össze.

Öreg zemsztvo-képviselők"

Ez igen tanulságos levél. Megmutatja, hogy maga az élet még az olyan embereket is rákényszeríti arra, hogy *szembeszálljanak* az önkényuralmi kormánnyal, akik nemigen harcképesek és akik teljesen elmerülnek a gyakorlati aprómunkában. S ha ezt a levelet összehasonlítjuk például olyan írásokkal, mint R. N. Sz. úr[39] előszava Vitte emlék-

iratához, véleményem szerint az előbbi jobb benyomást kelt.

Igaz, a levél nem tartalmaz akár csak valamelyest is „széleskörű“ politikai általánosításokat — de hiszen szerzői nem is „programm“-nyilatkozattal lépnek fel, hanem csak szerény tanácsot adnak arra, hogy miképpen kell *gyakorlatilag* hozzáfogni az agitációhoz. Ezeknek az embereknek a gondolatai még annyira sem „szárnyalnak“, hogy nyiltan beszéljenek a politikai szabadságról, de azért nem is szónokolnak a trónhoz közelálló személyekről, akik esetleg befolyással lehetnének a cárra. De azért nem is dicsőítik képmutatóan II. Sándor „tetteit“, hanem ellenkezőleg, soraikból gúny árad, amikor a „nagy reformokról“ (idézőjelben) beszélnek. De azért eléggé egyenesek és bátrak ahhoz, hogy erélyesen szembeszálljanak az „opportunista zemsztvo-képviselőkkel“, s nem riadnak vissza attól, hogy hadat üzenjenek a „szégyenletes gyávaságnak“, nem alkalmazkodnak a különösen elmaradott liberálisokhoz.

Egyelőre nem tudjuk, milyen eredménye volt az öreg zemsztvo-képviselők felhívásának, de kezdeményezésük véleményünk szerint mindenképpen teljes támogatást érdemel. Általában rendkívül érdekes jelenség, hogy az utóbbi időben felélénkült a zemsztvo-mozgalom. A levél szerzői maguk is utalnak arra, miképpen terebélyesedett a munkások által megindított mozgalom, amely később a diákokra is átterjedt, és amelyet most felkaroltak a zemsztvo-képviselők. Mind a három társadalmi elem tehát helyes sorrendben helyezkedik el egymás mellett, aszerint ahogy egyre csökken számbeli erejük, társadalmi mozgékonyságuk, szociális és politikai radikalizmusuk, forradalmi elszántságuk.

Annál rosszabb ellenségünkre nézve. Minél kevésbbé forradalmi elemek szállnak szembe vele, annál jobb ránk nézve, akik feltétlenül ellenségei vagyunk az önkényuralomnak és az egész mai gazdasági rendszernek.

Üdvözöljük az újabb tiltakozókat — s következésképpen újabb szövetségeseinket. Segítségükre leszünk.

Mint látják: ők szegények; egy kis röplappal lépnek fel, amelyet rosszabb formában adtak ki, mint a munkások

és a diákok a maguk röplapjait. Mi gazdagok vagyunk. Közzétesszük röplapjukat sajtónkban. Széthordjuk az Obmanov cárokra mért újabb pofon hírét. Az ilyen pofon annál érdekesebb, minél „tekintélyesebb" ember adta.

Mint látják: ők gyengék; olyan kevés kapcsolatuk van a nép között, hogy levelük kézről kézre jár, mintha csakugyan holmi magánlevél másolata volna. Mi erősek vagyunk, elvihetjük és el kell vinnünk ezt a levelet a „nép közé" és mindenekelőtt a proletárok közé, akik készek a harcra és már harcba is indultak az egész nép szabadságáért.

Mint látják: ők félénkek, csak most kezdik kiterjeszteni szakmai zemsztvo-agitációjukat. Mi merészebbek vagyunk, munkásaink már túljutottak a merőben szakmai-gazdasági agitáció „szakaszán" (amelyet rájuk kényszerítettek). Mutassunk hát példát a harcban. Hiszen ha a munkások olyan követelésekért harcoltak, mint az „Ideiglenes Szabályzat" eltörlése — hogy ilymódon tiltakozzanak az önkényuralom ellen —, akkor legalább ugyanolyan jelentős alkalomként szolgálhat az is, hogy a közigazgatás gúnyt űz az *„önrendelkezésből"*, akármilyen is ez az önrendelkezés!

Itt azonban félbeszakítanak bennünket az „ökonomizmus" mindenféle, nyilt és leplezett, tudatos és nem tudatos hívei. — Kinek az érdekében szükséges, hogy a munkások támogassák a zemsztvo-képviselőket? — kérdik tőlünk. Vajjon nem kizárólag a zemsztvo-képviselők érdekében? vajjon nem olyan emberek érdekében, akik talán csupán azzal elégedetlenek, hogy a kormány többet udvarol az ipari vállalkozóknak, mint a mezőgazdaságiaknak? Vajjon nem egyedül a burzsoázia érdekében, amely nem akar mást, mint hogy „az ország gazdasági csoportjai élénk harcot vívjanak"?

Kinek az érdekében? Hát legelőszöris és leginkább *magának a munkásosztálynak* az érdekében. A mai társadalomnak ez az „egyetlen valóban forradalmi osztálya" nem is volna valóban forradalmi, ha nem ragadna meg *minden* alkalmat arra, hogy újabb csapást mérjen legádázabb ellenségére. És a politikai agitációra és a politikai harcra vonatkozó kitételek nyilatkozatainkban és pro-

grammjainkban üres szavak volnának, ha a harcban elszalasztanánk azokat a kedvező alkalmakat, amikor ezzel az ellenséggel még tegnapi (a hatvanas évek), sőt részben mai szövetségesei (opportunista zemsztvo-képviselők és jobbágytartó földesurak) is hajbakapnak.

Foglalkozzunk figyelemmel a zemsztvók életével, az újabb tiltakozási hullám növekedésével és terjedésével (vagy kisebbedésével és szűkülésével). Igyekezzünk alaposabban megismertetni a munkásosztályt a zemsztvók történetével, a kormány által a hatvanas években a társadalomnak nyujtott engedményekkel, a cárok hazug beszédeivel és taktikájukkal, amelynek az a lényege, hogy először adnak „egy tál lencsét“ „elsőszülöttségi jog“ helyett, azután meg (fenntartott „elsőszülöttségi jogukra“ támaszkodva) még a tál lencsét is elveszik. Hadd ismerjék meg a munkások ezt az ősidők óta folytatott rendőri taktikát minden lehető megnyilvánulásában. Erre szükségünk van a mi harcunkban is, amelyet a *mi* „elsőszülöttségi jogunkért“ vívunk, amelyet azért vívunk, hogy a proletariátus szabadon küzdhessen *minden* gazdasági és szociális elnyomás ellen. A körök gyűlésein előadásokat tartunk majd a munkásoknak a zemsztvókról és a kormánnyal való kapcsolatukról, röplapokat adunk majd ki a zemsztvók tiltakozásaival kapcsolatban, felkészülünk majd arra, hogy a proletariátus a Pompadour-kormányzók, a basáskodó csendőrök és a jezsuitáskodó cenzorok elleni tüntetésekkel válaszolhasson, mindahányszor a kormány szidalmazza akármelyik csak valamelyest is becsületes zemsztvo-képviselőt. A proletariátus pártjának meg kell tanulnia a módját annak, hogy üldözze és felelősségre vonja az önkényuralom *minden* szolgáját *minden* erőszakos tettért és minden bűncselekményért, amelyet bármely társadalmi réteggel, bármely nemzettel vagy fajjal szemben elkövetett.

„Iszkra“ 18. sz.
1902 március 10.

A „BORBA“ CSOPORTRÓL

K. N. Ön azt kérdezi, miféle szerzet ez a „Borba“ csoport. Ebből a csoportból ismertük a „Zarja“ és az „Iszkra“ néhány munkatársát (az előbbiben két cikk, az utóbbiban 3 tudósítás, 2 cikk és 1 rövidebb cikkecske jelent meg tőlük). Több beküldött cikkük nem jelent meg. Most „sajtónyilatkozatot“ tettek közzé, s ebben panaszkodnak „antidemokratizmusunk“ miatt és még a... Personencultus* ellen is harcolnak! Ön, mint tapasztalt ember, már ebből a párját ritkító remek szócskából is megérti, mi itt a lényeg. De amikor a „Borba“ közzéteszi cikkét a „Mivel kezdjük?“ ellen — különben nyilatkozatukban is megmondják, hogy nem fogadják el —, még a pártügyekben egészen járatlan elvtársak is megértik, miért nem fogadtuk tárt karokkal ezeket a munkatársakat.

Ami a „demokratizmust“ illeti, lásd „Mi a teendő?“, IV, e)**: a „Borbá“-ra is vonatkozik az, amit ott a „Rabocseje Gyeló“-ról olvashat.

„Iszkra“ 18. sz.
1902 március 10.

---

* — személyi kultusz. — *Szerk.*
** Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 494. old. — *Szerk.*

LEVÉL AZ „ÉSZAKI SZÖVETSÉG"-HEZ[40]

MEGJEGYZÉSEK AZ „ÉSZAKI SZÖVETSÉG" PROGRAMMJÁHOZ

Mindenekelőtt le kell szögeznem, hogy mi a „programm" legfőbb fogyatékossága *formai* tekintetben: összetéveszti a tudományos szocializmus elvi alaptételeit egy bizonyos időpont, sőt egy bizonyos helység szűkkörű konkrét feladataival. Ez a fogyatékosság rögtön kiviláglik, mihelyt átnézzük a programm 15 paragrafusának tartalmát. Tehát lássuk.

1. § — a munkásmozgalom célja általában.
2. § — e cél elérésének fő feltétele.
3. § — az *orosz* szociáldemokrácia legközelebbi politikai feladata.
4. § — az orosz szociáldemokrácia viszonya a liberálisokhoz stb.
5. § — ugyanaz.
6. § — az „osztály" és a „párt" fogalma (nézeteltérés speciálisan az „ökonomistákkal").
7. § — az agitáció gyakorlati feladatai.
8. § — a propaganda jelentősége.
9. § — a tüntetésekről és a felvonulásokról.
10. § — május 1-e megünnepléséről.
11. § — február 19-i röplapok és tüntetések.
12. § — gazdasági harc és szociális reformok.
13. § — a munkásoknak nem csupán védelmi harcot, hanem támadó harcot is kell folytatniok.
14. § — aktív, nem csak passzív, szerep a sztrájkokban.
15. § — a sztrájk mint a harc legjobb eszköze.

Könnyen láthatjuk, hogy az ennyire különböző

tartalmú paragrafusokat különféle szakaszokban kellett volna csoportosítani (különben komoly félreértések lehetségesek az olvasóközönség részéről, amely nem tudja megkülönböztetni az alapelveket a pillanatnyi gyakorlati feladatoktól). Nemhogy ügyetlenül, hanem valósággal helytelenül és kétértelműen járnak el, amikor egymás mellé állítják a szocializmus végső céljára való utalást és az ökonomistákkal való magyarázkodást vagy a sztrájkok jelentőségének meghatározását. Világosan külön kellett volna választani az általános nézetekre vonatkozó elvi nyilatkozatot, — ezután a párt politikai feladatainak a felsorolását úgy, ahogyan azokat az „Északi Szövetség" értelmezi, — és harmadszor, ezektől a szó szoros értelmében vett programmtételektől külön kellett volna választani a szervezetnek (az „Északi Szövetség"-nek) a gyakorlati mozgalom kérdéseire vonatkozó *határozatait* (7—11. és 13—15. §). A 6. §-nak külön kellene állnia, mint olyan pontnak, amely meghatározza az „Északi Szövetség" álláspontját az orosz szociáldemokraták között támadt nézeteltérések kérdésében. A 12. §-t pedig be kellett volna venni az elvi nyilatkozatba (mert az apró könnyítésekért és reformokért folyó mindennapi harcnak és a végső célért vívott harcnak a viszonya általános, nempedig speciálisan orosz kérdés).

Ez után az általános megjegyzés után áttérek az egyes paragrafusok taglalására.

Az 1. § nagy vonásokban vázolja a szociáldemokrácia általános céljait. E célok ismertetése rendkívül rövid és hiányos. Igaz ugyan, hogy egy helyi szervezet programmja nem bocsátkozhatott olyan részletekbe, amelyek *elengedhetetlenek* a párt programmjában. Én ezt teljes mértékben elismerem, s igen hasznosnak és fontosnak tartom az „Északi Szövetség"-nek azt a döntését, hogy még a helyi szervezet programmjában is beszélni kell a szociáldemokrácia alapelveiről, csupán azt tartanám szükségesnek, hogy ebben az esetben fűzzön hozzá valamilyen utalást az alapelvek részletesebb kifejtésére. Vagyis rá kellene mutatni például arra, hogy az „Északi Szövetség" a *nemzetközi* tudományos szocializmus talaján áll (a mozgalom nemzetközi jellegére a programm sehol sem utal)

és egyetért a „forradalmi marxizmus" elméletével. Az elvek ilyen *általános* leszögezése mellett fel lehet állítani egy olyan tételt mint az 1. §, de így önmagában az 1. § nem elegendő.

Az „Északi Szövetség"-nek, mint az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozó szervezetnek, rá kellett volna mutatnia arra, hogy szolidáris a párt „Kiáltványá"-val, sőt, hasznos lett volna, ha arra is utal, hogy az „Északi Szövetség" szolidáris az orosz szociáldemokraták programmjának akár azzal a tervezetével is, amelyet a nyolcvanas években a „Munka Felszabadítása" csoport dolgozott ki. Az ilyen utalás pontosabban meghatározná az „Északi Szövetség" elvi álláspontját, anélkül hogy eleve eldöntené a tervezeten eszközlendő változtatások kérdését. Mert két eset lehetséges: *vagy* az „Északi Szövetség" maga fejti ki *teljes egészében* a szociáldemokrácia valamennyi alapelvét (azaz maga dolgozza ki a szociáldemokrata programm elvi részét), *vagy* egészen határozottan meg kell mondania, hogy az „Északi Szövetség" *elfogadja* a többé-kevésbbé ismert, megállapított elveket. A harmadik út, amelyet a programm választ — hogy ugyanis csak imitt-amott egészen halványan utal a végcélra —, nem járható út.

A 2. § egy fölöttébb pontatlan, kétértelmű és veszélyes kijelentéssel kezdődik: „a szocializmust a proletariátus osztályérdekének tekintjük". Ezek a szavak mintegy azonosítják a szocializmust „a proletariátus osztályérdekével". Márpedig ez az azonosítás *teljesen helytelen.* Éppen ma, amikor rendkívül nagy mértékben elterjedt „a proletariátus osztályérdekeinek" *szerfelett szűk* értelmezése, teljességgel megengedhetetlen, hogy olyan tétellel álljanak elő, amely ha nagy jóindulattal el is ismerhető, akkor is csak azzal a feltétellel, hogy *rendkívül tág* értelemben vesszük ezt a kifejezést: „osztályérdek". Az „osztályérdek" kényszeríti a proletárokat arra, hogy egyesüljenek, harcoljanak a tőkések ellen, gondolkozzanak felszabadulásuk feltételein. Az „osztályérdek" teszi őket fogékonnyá a szocializmus iránt. De a szocializmus, mint a proletariátus osztályharcának ideológiája, függ az ideológia keletkezésének, fejlődésének és megszilárdulá-

sának általános feltételeitől, vagyis az emberiség tudásának egész anyagán alapul, feltételezi a tudomány nagyfokú fejlettségét, tudományos munkát igényel stb. stb. A proletariátus osztályharcába, amely a kapitalista viszonyok talaján spontánul fejlődik, a szocializmust *beviszik* az ideológusok. A 2. paragrafus fogalmazása ellenben teljesen helytelenül világítja meg a szocializmus és az osztályharc tényleges viszonyát. Különben az osztályharcról a 2. § nem is beszél. Ez a második fogyatékossága.

A 3. § nem jellemzi eléggé az abszolutizmust (nem utal például a jobbágyrendszer maradványaival való kapcsolatára), a jellemzés részben frázisszagú („határtalan") és szétfolyó (a *személyiség* „mellőzése"). Továbbá, a politikai szabadság kivívása (meg kellene jegyezni, hogy az „Északi Szövetség" ezt a feladatot az *egész párt* feladatának tekinti) *nem csupán* a munkások osztályharcának teljes kifejlődéséhez szükséges; valamilyen formában utalni kellene rá, hogy a politikai szabadság kivívására az egész társadalmi fejlődés érdekében is szükség van.

„Az önkényuralom kizárólag az uralkodó osztályok érdekeit képviseli." Ez nem pontos, illetve nem igaz. Az önkényuralom, minthogy részben a parasztok és általában a kistermelők tömegének merevségére támaszkodva, részben az ellentétes érdekek közötti ingadozással tartja fenn magát, s bizonyos fokig önálló, szervezett politikai erőt is jelent, az uralkodó osztályok *bizonyos* érdekeit elégíti ki. A 3. § fogalmazása különösképpen megengedhetetlen azért, mert nálunk erősen elterjedt az orosz önkényuralom és a burzsoá uralom értelmetlen azonosítása.

„Összeegyeztethetetlen a demokrácia elvével." Mire jó ez, mikor a demokráciáról még nem is volt szó? És vajjon az önkényuralom megdöntésének és a politikai szabadság kivívásának követelése nem éppen a demokrácia „elvét" fejezi ki? Ez a megállapítás nem helyénvaló. Helyette pontosabban rá kellene mutatni arra, hogy mi következetesek és *határozottak* vagyunk (szemben a burzsoá demokráciával) a „demokrácia elvének" értelmezésében — például valamilyen formában vázolni kellene a „demokratikus alkotmány" fogalmát és *tartalmát is*,

vagy ki kellene jelenteni, hogy „elvből“ *demokratikus köztársaságot* követelünk.

A 4. §-ban különösen sok a kivetnivaló. Ahelyett, hogy a „széleskörű“ szabadság „teljes“ kihasználásáról beszélne (ezek tulajdonképpen semmitmondó frázisok, amelyek teljes mértékben helyettesíthetők és helyettesítendők a demokratikus köztársaságra és a demokratikus alkotmányra való pontos utalással, mert a „teljesség“ nem más, mint következetes demokratizmus), *okvetlenül* szólni kellene arról, hogy a politikai szabadság *nem csak* a munkásosztálynak érdeke. Ha erről hallgatnak, kitárják a kaput az „ökonomizmus“ legrosszabb formái előtt, megfeledkeznek általános *demokratikus* feladatainkról.

Egyáltalán nem igaz, hogy a politikai szabadság megvalósítása (?? elérése, kivívása) — „ugyanolyan“ szükségesség a proletariátus számára, mint a bérek emelése és a munkanap lerövidítése. Éppen hogy *nem olyan: ez másmilyen*, *sokkal bonyolultabb* szükségesség, mint a béremelés stb. szükségessége. Az egyik és a másik „szükségesség“ közti különbség világosan látható például abból is, hogy az önkényuralom kész javítani *(és olykor valóban javítja is)* a munkásosztály egyes rétegeinek vagy csoportjainak helyzetét, *csak azért, hogy* ezek a rétegek megbékéljenek az abszolutizmussal. Az említett megállapítás teljesen megengedhetetlen, mivel az „ökonómiai“ materializmust hihetetlen mértékben vulgarizálja és a szociáldemokrata felfogást trade-unionista felfogássá fokozza le.

Továbbá. „Ennél fogva“ ... a fentebb kifejtetteknél *fogva* elhagyandó ... „a küszöbönálló harcban“ ... (vagyis a cárizmus elleni harcban, nemde?) ... „a szociáldemokraták lépjenek fel meghatározott osztályprogrammal és osztálykövetelésekkel ...“ *Politikai* programmunk és *politikai* követeléseink *osztály*jellege éppen a demokratizmus teljességében és következetességében fejeződik ki. Ha viszont nem csupán a politikai követelésekről beszélünk, hanem egész programmunkról általában, osztályjellegének magától kell következnie programmunk tartalmából. Fölösleges, hogy „*meghatározott*“ osztályprogrammról beszéljünk, ehelyett egészen világosan és pontosan *hatá-*

rozzuk meg, fejtsük ki, fejezzük ki és fogalmazzuk meg ezt az osztályprogrammot.

„... Nem vetve alá magunkat a liberális programmnak..." Ez szinte nevetséges. Mint élenjáró demokratikus párt lépünk fel, és egyszerre előrebocsátjuk, hogy „nem vetjük alá magunkat"!! Akár a gyerekek, akik épp hogy csak kikerültek az „alávetettségből"! Hogy „nem vetjük alá magunkat" a liberálisoknak, annak nem frázisokban kell kifejeződnie, hanem programmunk *(és persze tevékenységünk)* egész jellegében. A politikai feladatoknak abban az értelmezésében viszont, amely a szabadság szükségességét azonosítja (vagy akár egyformán fontosnak tartja) a béremelés szükségességével, éppenséggel *az fejeződik ki, hogy a szociáldemokrácia aláveti magát a liberálisoknak.*

A 4. § vége sem jó; bírálata már benne volt az eddigi fejtegetésben.

Az 5. § általában az egész demokráciához való viszonyunkat kizárólag arra korlátozza, hogy gyakorlati ügyekben együttműködünk más pártokkal. Ez túlságosan szűk meghatározás. Ha vannak ilyen pártok, pontosan meg kellene (nem a programmban, hanem külön kongresszusi határozatban) nevezni őket, pontosan meg kellene határozni a szociálforradalmárokhoz, a „Szvobodá"-hoz etc.*, való viszonyunkat. Ha viszont nem meghatározott pártokról van szó, hanem általában más forradalmi *(és ellenzéki)* irányzatokhoz való viszonyunkról, ezt általánosabban kellene megfogalmazni, megismételve ilyen vagy olyan formában a „Kommunista Kiáltványnak" azt a tételét, hogy támogatunk minden forradalmi mozgalmat, amely a fennálló rend ellen irányul[41].

A 6. §-nak nem a programmban a helye. Ezt külön határozatba kellene foglalni, és *kereken* meg kellene mondani, hogy az orosz szociáldemokrácia belső nézeteltéréseiről (vagy két irányzatáról) van szó. Ez több, mint „számos félreértés". A nézeteltérések megfogalmazása túlságosan szűk, mert a nézeteltérések *korántsem korlátozódnak* az osztály és a párt összekeverésére. A megfelelő

* — et cetera — stb. — *Szerk.*

helyen erélyesebben és határozottabban állást kellene foglalni a „marxizmus kritikája“, az „ökonomizmus“, politikai feladataink szűkítése ellen.

Ami a hatodik paragrafus második részét illeti, mivel ezt más paragrafusok (a 7, 14. stb.) *megmagyarázzák*, ezekkel a paragrafusokkal együtt bíráljuk.

A 7. §-t az utána következőkkel együtt (kivéve a 12. §-t), külön határozatba kell foglalni, s nem kell közvetlenül a *programmba* felvenni.

Tevékenységünk „feladatát“ a 7. § szűken fogalmazza meg. Nemcsak az a feladatunk, hogy „fejlesszük a proletariátus öntudatát“, hanem az is, hogy politikai párttá *szervezzük*, továbbá, hogy *vezessük* harcát (gazdasági harcát is, politikai harcát is).

Az a megállapítás, hogy a proletariátus „meghatározott, konkrét feltételek“ között él, fölösleges. Vagy el kell hagyni ezt, vagy nekünk kell *meghatároznunk* ezeket a feltételeket (de a programm más helyén).

Nem igaz, hogy az agitáció feladataink megvalósításának „egyetlen“ eszköze. Korántsem egyetlen.

Nem elég, ha az agitációról azt mondjuk, hogy az eszköz „a munkások széles rétegeinek befolyásolására“. Szólni kell e befolyásolás jellegéről. Nyiltabban, bátrabban, határozottabban és részletesebben kell beszélni a *politikai* agitációról: különben a programm — amely hallgat a tulajdonképpeni politikai agitációról és két teljes paragrafusban (a 14-ben és a 15-ben) a gazdasági agitációról beszél — (akaratlanul is) „ökonomizmusba“ torkollik. Különösen hangsúlyozni kellett volna, hogy agitálnunk kell a politikai és a gazdasági, az általános és a nemzeti elnyomás *minden* megnyilvánulásával kapcsolatban, *bármely osztályt vagy néprétegel sujt is ez az elnyomás* — hogy a szociáldemokratáknak legelől kell járniok a kormánnyal való minden összeütközésben és így tovább —, és csak ez után kellene megjelölni az agitáció eszközeit (szóbeli agitáció, ujságok, röplapok, tüntetések stb. stb.).

8. §. Az eleje fölösleges ismétlés.

„A propagandát *csak* annyiban ismeri el“ stb. Ez nem helyes. A propagandának nem csak ez a jelentősége, nem csak az „agitátorok képzése“, hanem általában a tudat

terjesztése is. A programm nagyon átcsap a másik végletbe. Ha már szólni kellett az ellen, hogy a propagandát egyesek túlságosan elszakítják az agitációs feladatoktól, jobb lett volna ezt mondani: „a propaganda során *különös* figyelmet kell fordítani az agitátorképzés feladataira“, vagy valami ehhez hasonlót. De nem szabad az *egész* propagandát „tapasztalt és hozzáértő agitátorok“ nevelésére korlátozni, nem szabad kereken „visszautasítani“ azt, hogy „csak egyes öntudatos munkásokat *neveljenek*“. Szerintünk ez nem elegendő, de nem „utasítjuk vissza“ ezt. Ezért a 8. § második részét (onnan, hogy: „elvetve“) teljes egészében el kell hagyni.

9. §. Lényegében teljesen egyetértek vele. Talán hozzátenném: „a társadalmi élet *leg*különbözőbb tényeivel és a kormány *leg*különbözőbb intézkedéseivel kapcsolatban...“

A „legjobb eszköz“ helyett pontosabb volna: „*egyik* legjobb eszköz“.

Csak a paragrafus vége nem kielégítő. A tüntetések és a felvonulások *nem csak* a munkásokat egyesítik, s nem csak őket kell egyesíteniök (meg *nem* is elég a felvonulások útján történő „egyesítés“, ha szervezetileg is, közvetlenül és egyszersmindenkorra, nempedig csak egyetlen esetre akarunk egyesíteni). „... *Ezzel* fejlesztve tudatukat...“ Ez vagy pontatlan: *kizárólag* felvonulásokkal nem lehet öntudatot fejleszteni, — vagy fölösleges (megmondtuk már, hogy ez egyik legjobb eszköz).

Nem ártana hozzátenni, hogy a felvonulásokat *meg kell szervezni*, elő kell készíteni, végre kell hajtani stb.

Általában *nagy fogyatékosság*, hogy a programmban semmiféle utalás nincsen arra, hogy nagy figyelmet kell fordítani *a forradalmi szervezet* — mégpedig országos, harcos szervezet — ügyére. Ha már agitációról, propagandáról, sztrájkokról stb. beszélnek, valósággal megbocsáthatatlan, ha hallgatnak a *forradalmi szervezetről*.

10. §. Hozzá kellene fűzni, hogy május elsejének nálunk egyben az *önkényuralom elleni* tüntetéssé, a politikai szabadság követelésévé is kell válnia. Nem elég, ha az ünnep nemzetközi jelentőségére mutatnak rá.

Össze kell kapcsolni vele a legégetőbb *nemzeti* politikai követelésekért folyó harcot is.

11. §. A gondolat igen jó. Kifejtése azonban túlságosan szűk. Legalább annyit kellene mondani, hogy „egyebek közt", mert hiszen a Kommün évfordulóján és sok más alkalomból is kell tüntetéseket szervezni. Vagy azt kellene mondani, hogy „különösen", mert különben az sül ki belőle, hogy más alkalmakkor nem szükséges. Továbbá. Február 19-én nem szabad (a röplapokban) *csak* a munkásokhoz fordulni. Nem is beszélve arról, hogy az évfordulókkal kapcsolatos tüntetésekkel és röplapokkal általában mindig az egész néphez, sőt, az egész világhoz fordulunk, február 19-én szólnunk kell a *parasztsághoz* is. Ha pedig a parasztsághoz fordulunk, ki kell dolgoznunk az agrárkérdésben követendő szociáldemokrata politikát. A programm nem érinti ezt a kérdést, és mi teljes mértékben megértjük, hogy egy helyi szervezetnek alkalmasint nincsen ideje vagy ereje ahhoz, hogy ezzel foglalkozzon. De feltétlenül legalább utalnunk kellene rá valamilyen formában, összekapcsolva bizonyos próbálkozásokkal, hogy ezt a kérdést az orosz szociáldemokrata irodalomban és mozgalmunk gyakorlatában felvessük*.

A 11. § vége nem jó („csak az *osztály* ereje" — melyiké? csak a munkásosztályé?). Ki kellene hagyni.

12. §. „Minden módon" nem tudjuk és nem is fogjuk elősegíteni, hogy a mai körülmények között javuljon a munkások helyzete. Például, zubatovi módon nem segíthetjük elő, sőt ha fennáll az a veszély, hogy a zubatovi szellem megfertőzi a munkásokat, nem is fogjuk elősegíteni. Mi a munkások helyzetének csak olyan javításáért harcolunk, amely az osztályharcban *fokozza* harci készségüket, vagyis, amelynél a létfeltételek megjavítása *nem párosul* a politikai öntudat megfertőzésével, a rendőrség gyámkodásával, helyhezkötéssel, a „jótevő" által történő leigázással, az emberi méltóság megalázásával stb. stb. Éppen Oroszországban, ahol az önkényuralom annyira hajlamos (és egyre hajlamosabbá *válik)* arra, hogy

* Például, a munkások próbálkozásai, hogy a parasztok botoztatása ellen tüntetéseket rendezzenek stb.

különféle alamizsnákkal és álreformokkal *megváltsa magát* a forradalomtól, kötelesek vagyunk élesen elhatárolni magunkat mindenfajta „reformátortól". Mi is harcolunk reformokért, de éppen nem „minden módon", hanem *csakis* szociáldemokrata módon, csakis forradalmi módon harcolunk reformokért.

A 13. §-t a kongresszus határozata alapján elhagyták. El is kellett hagyni.

A 14. § túlságosan szűken fogalmazza meg a gazdasági agitáció tartalmát és feladatait. A gazdasági agitáció nem merül ki sztrájkokban. A „jobb feltételekre" nemcsak a proletariátus kulturális, hanem éppen forradalmi fejlődéséhez van szükségünk. A szociáldemokraták „aktív szerepe" a sztrájkokban nem merül ki abban, hogy *a gazdasági helyzet javításáért* harcra buzdítanak. A sztrájkokat (mint általában a gazdasági agitációt) *mindig* fel kell használni arra is, hogy a munkásokat a szabadságért és a szocializmusért való *forradalmi* harcra lelkesítsük. A sztrájkokat fel kell használnunk *politikai* agitációra is.

A 15. § szintén egy cseppet sem kielégítő. A sztrájk nem „a legjobb" harci eszköz, hanem csak az *egyik* eszköz, még csak nem is okvetlenül mindig a legjobb eszközök egyike. El kell ismernünk a sztrájkok jelentőségét, mindig fel kell használnunk és vezetnünk kell a sztrájkokat, de jelentőségének eltúlozása annál is inkább veszélyes, mert nagyon eltúlozta az „ökonomizmus".

Amit ezután írnak a sztrájkokról, az fölösleges: már olvastuk a 14. §-ban. Elég volna rámutatni általában a gazdasági harc vezetésére. Ez a vezetés olykor abban is megnyilvánul, hogy visszatartjuk a munkásságot a sztrájktól. A programm túlságosan abszolutumokban beszél és éppen ezért túlságosan szűk. Általánosságban kellett volna beszélni a feladatról, arról, hogy vezetnünk kell a proletariátus gazdasági harcát, hogy ezt a harcot szervezettebbé és öntudatosabbá kell tennünk, hogy munkás-szakszervezeteket kell alakítanunk és igyekeznünk kell országos szakszervezetekké bővíteni őket, hogy ki kell használnunk minden sztrájkot, a gazdasági elnyomás minden megnyilvánulását stb. a lehető legszélesebb körű szocialista és forradalmi propagandára és agitációra.

A 15. § vége *szűkíti* ennek az agitációnak a feladatait, mintegy a rendőrség etc. beavatkozásától teszi függővé a politikai agitáció alkalmazhatóságát. Valójában azonban igyekeznünk kell arra (és ha vannak valamennyire is hozzáértő vezetők, ez teljes mértékben lehetséges is), hogy a politikai agitációt még az „őrangyalok“ beavatkozása *előtt* és az ő beavatkozásuktól *függetlenül* alkalmazzuk. Inkább általánosabb formában kellene megmondanunk: „fel kell használni minden kínálkozó alkalmat politikai agitációra“ stb.

A 15. § vége szintén helytelen. „Általános sztrájkokról“ annál is kevésbbé helyénvaló beszélnünk, mert nálunk Oroszországban kevés lehetőség kínálkozik ilyen sztrájkok *előkészítésére*. De egyébként sem észszerű, hogy programmokban *külön* „általános“ sztrájkokról beszéljünk (gondoljanak a „Ki fogja végrehajtani a politikai forradalmat?“ című brosúra[42] együgyű „általános sztrájkjára“. Hiszen ilyen félreértések is lehetségesek). Az is teljesen helytelen, ha a sztrájkokat „az *öntudat* fejlesztésének *legjobb* eszközévé“ nyilvánítjuk.

Nagyjában és egészében: nagyon kívánatos volna, hogy a programmot komolyan átdolgozzák. Kívánatos volna általában az is, hogy az „Északi Szövetség“ aktívan kivegye részét mind a *forradalmi* szociáldemokráciának *pártban* való egyesítéséből, mind a pártprogramm kidolgozásából. Ami a „Zarja“ és az „Iszkra“ szerkesztőségét illeti, reméljük, hogy nemsokára közölhetjük az „Északi Szövetség“-gel a mi programmtervezetünket (amely nagyrészt már kész) és számítunk arra, hogy az „Északi Szövetség“ résztvesz majd e tervezet javításában, terjesztésében és velünk együtt igyekszik ezt a tervezetet előkészíteni arra, hogy az egész párt elfogadja.

A megírás ideje: 1902 április.
Először 1923-ban jelent meg.

MIÉRT KELL A SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁNAK ELSZÁNTAN ÉS KÍMÉLETLENÜL HARCOLNIA A SZOCIÁLFORRADALMÁROK ELLEN?

1) Azért, mert társadalmi gondolatunk „szociálforradalmár" néven ismeretes áramlata valójában eltávolodik és már el is távolodott a forradalmi szocializmus egyetlen korunkban létező nemzetközi elméletétől, vagyis a marxizmustól. Abban a nagy szakadásban, amellyel a nemzetközi szociáldemokrácia opportunista („bernsteinistának" is nevezett) és forradalmi szárnyra oszlott, ez az áramlat teljesen határozatlan és megengedhetetlenül következetlen álláspontra helyezkedett, két szék közé ült, mert pusztán a burzsoá-opportunista kritika alapján kijelentette, hogy a marxizmus „megrendült" („Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" 2. sz. 62. old.), mert megígérte, hogy újra és a maga módján „felülvizsgálja" a marxizmust, de egyáltalán semmit sem tett azért, hogy ezt a fenyegető ígéretét beváltsa.

2) Azért, mert a szociálforradalmár áramlat tehetetlenül kapitulál az orosz társadalmi-politikai gondolat uralkodó irányzata előtt, amelyet liberális-narodnyik irányzatnak kell neveznünk. A szociálforradalmárok beleesnek ugyanabba a hibába, amelybe a „Narodnaja Volja"[43] és általában az egész régi orosz szocializmus is beleesett, nem látják, hogy ez az irányzat teljesen elernyedt és tele van belső ellentmondásokkal, és az orosz forradalmi gondolat területén kifejtett önálló munkásságukat arra korlátozzák, hogy egyszerűen forradalmi frázissal toldják meg a liberális-narodnyik bölcseség ószövetségét. Az orosz marxizmus volt az első, amely megingatta a liberális-narodnyik irányzat elméleti alapjait, felfedte burzsoá és kispolgári osztálytartalmát, hadat indított és ma is

harcol ellene, nem zavartatva magát attól, hogy a kritikus (= opportunista) marxistáknak egész serege átment az ellenség táborába. A szociálforradalmárok azonban ebben az egész háborúban *(a legjobb esetben)* az ellenséges semlegesség álláspontját foglalták és foglalják el ma is, s megint két szék közé ülnek: az orosz marxizmus (amelyből csak szánalmas töredékeket vettek át) és a kvázi-szocialista liberális-narodnyik irányzat közé.

3) Azért, mert a szociálforradalmárok a nemzetközi és az orosz szocializmus kérdéseiben tanusított fentebb említett teljes elvtelenségük folytán nem értik vagy nem ismerik el az egyetlen valóban forradalmi elvet, az *osztályharc* elvét. Nem értik, hogy a mai Oroszországban valóban forradalmi és igazán szocialista csak az a párt lehet, amely *egybeolvasztja* a szocializmust az *orosz munkásmozgalommal*, melyet egyre nagyobb erővel és egyre nagyobb arányokban hoz létre a fejlődő orosz kapitalizmus. A szociálforradalmárok mindig dilettáns módra kívülről szemlélték az orosz munkásmozgalmat, és amikor például ez a mozgalom (a bámulatosan gyors növekedés következtében) az „ökonomizmus" betegségébe esett, a szociálforradalmárok egyrészt kárörvendve fogadták a munkástömegek felserkentésének új és nehéz feladatán dolgozó emberek hibáit, másrészt kerékkötői lettek a forradalmi marxizmusnak, amely harcot indított az ökonomizmus ellen és győzelmesen befejezte ezt a harcot. A munkásmozgalom kérdésében elfoglalt következetlen álláspontnak elkerülhetetlenül az a következménye, hogy ténylegesen eltávolodnak a munkásmozgalomtól, és ennek az eltávolodásnak a következtében a szociálforradalmárok pártja megfosztja magát minden társadalmi bázistól. A szociálforradalmárok pártja egyetlen társadalmi osztályra sem támaszkodik, mert nem nevezhetjük osztálynak annak az állhatatlan értelmiségnek a csoportjait, amely szétforgácsoltságát és elvtelenségét „nagyvonalúságnak" nevezi.

4) Azért, mert a szociálforradalmárok pártja, azzal, hogy semmibe veszi a szocialista ideológiát, s egyben egyenlő mértékben akar támaszkodni az értelmiségre is, a proletariátusra is, a parasztságra is, elkerülhetetlenül

(akaratától függetlenül) azt idézi elő, hogy az orosz proletariátus politikai és eszmei tekintetben az orosz polgári demokrácia rabjává válik. Az elmélet semmibevevése, a szocialista ideológia kérdésében elfoglalt kitérő, kertelő állásfoglalása feltétlenül a burzsoá ideológia malmára hajtja a vizet. Az orosz értelmiség és az orosz parasztság, mint szociális rétegek, amelyeket általában *szembeállítanak* a proletariátussal, csak a *polgári-demokratikus mozgalom* támaszai lehetnek. Ez a felfogás nemcsak hogy szükségszerűen következik egész tanításunkból (amely szerint például a kistermelő csak annyiban forradalmár, amennyiben teljesen szakít az árugazdaság és a kapitalizmus társadalmával, és a proletariátus álláspontjára tér át), — ez egyben tény is, amely már most kezd megmutatkozni. A politikai forradalom pillanatában, és a forradalom másnapján ez a tény elkerülhetetlenül még sokkal nagyobb erővel mutatkozik meg. A szociálforradalmárság a kispolgárság eszmei állhatatlanságának és a szocializmus kispolgári vulgarizálásának azon megnyilvánulásai közé tartozik, amelyek ellen a szociáldemokráciának mindig elszántan harcolnia kell, s amelyek ellen mindig harcolni is fog.

5) Azért, mert már azok a gyakorlati programmkövetelések is, amelyeket a szociálforradalmároknak már eddig sikerült — nem mondom, hogy meghatározni, de legalább körvonalazni, egészen világosan mutatják, milyen roppant káros a gyakorlatban ennek az irányzatnak az elvtelensége. Például az a minimális agrárprogramm, amelyet a „Revoljucionnaja Rosszija“ 8. száma felvázolt (talán helyesebb volna azt mondani: szétszórt narodnyikságunk elcsépelt tételei közt), előszöris, félrevezeti a parasztságot is, amikor „minimumként“ megígéri neki a föld szocializálását, a munkásosztályt is, amikor teljesen helytelen elképzeléseket ültet el benne a parasztmozgalom igazi jellegét illetően. Ezek a könnyelmű ígéretek csak kompromittálják általában a forradalmi pártot, és különösen a tudományos szocializmusnak azt a tanítását, hogy végső célunk minden termelési eszköz társadalmasítása. Másodszor, amikor a szociálforradalmárok beveszik minimális programmjukba a szövetkezetek támogatását és fejlesz-

tését, teljesen letérnek a forradalmi harc talajáról, és állítólagos szocializmusukat a legközönségesebb kispolgári reformátorság színvonalára süllyesztik le. Harmadszor, a szociálforradalmárok szembehelyezkedtek a szociáldemokráciának azzal a követelésével, hogy törjünk össze minden középkori bilincset, amely megköti obscsinánkat, juttatott földjéhez láncolja a muzsikot, megfosztja mozgásszabadságától és szükségképpen meghatározza rendi megalázottságát, s ezzel megmutatták, hogy még az orosz narodnyikság *reakciós* tanításaitól sem tudták megóvni magukat.

6. Azért, mert a szociálforradalmárok, amikor programmjukba felveszik a terrort és mai formájában mint a politikai harc eszközét hirdetik, a legkomolyabb kárt okozzák a mozgalomnak, mert bomlasztják a szocialista munkának a forradalmi osztály tömegével való szoros kapcsolatát. Semmiféle bizonykodással és esküdözéssel nem cáfolhatják meg azt a kétségbevonhatatlan tényt, hogy a mai terror, ahogy a szociálforradalmárok alkalmazzák és hirdetik, *semmiféle kapcsolatban sincs* a tömegek közt, a tömegekért s a tömegekkel együtt folytatott munkával, hogy ha a párt terrorcselekményeket szervez, ez elvonja fölöttébb kisszámú szervező erőinket nehéz és még korántsem teljesített feladatuktól, a forradalmi *munkás*párt szervezésének feladatától, hogy a szociálforradalmárok terrorja *valójában* nem más, mint *párviadal*, amelyet határozottan elítélnek a történelem tapasztalatai. Még a külföldi szocialisták is kezdenek zavarba jönni attól, hogy szociálforradalmáraink most ilyen nagy hangon hirdetik a terrort. Az orosz munkástömegekben pedig a terror hirdetésével szinte elhintik azt a káros illúziót, hogy a terror „akaratuk ellenére is politikus gondolkozásra készteti az embereket" („Revoljucionnaja Rosszija" 7. sz. 4. old.), hogy a terror „jobban elősegíti, hogy az emberek ezrei megváltoztassák a forradalmárokról és tevékenységük értelméről (!!) alkotott nézetüket, mint a hosszú hónapokon át folytatott szóbeli propaganda", hogy a terror „új erőt tud önteni azokba, akiket sok tüntetés szomorú kimenetele megingatott, megfélemlített, letört" (ugyanott) stb. E káros illúziók csak gyors kiábrándulásra

vezethetnek, s csak gyengíthetik munkánkat, amellyel előkészítjük a tömegek rohamát az önkényuralom ellen.

A megírás ideje: 1902 június — július.

Először megjelent:
„Prozsektor" 14. sz. 1923.

KÉT LEVÉL I. I. RADCSENKÓHOZ

I

Kedves barátom! Mindenekelőtt szívből gratulálok Önnek (és barátainak) az óriási sikerhez, ahhoz, hogy nekiláttak a helyi bizottság újjászervezésének. Ez fordulóponttá válhat *egész* mozgalmunkban, és ezért a legfontosabb, leghalaszthatatlanabb feladat, hogy az újjászervezést *végigvigyék*. Nagyon vigyázzanak magukra, hogy teljesíthessék ezt a feladatot.

Térjünk a tárgyra. Ön arra kér, segítsünk Önnek és „konkrétan vázoljuk a helyi munka tervét az országos munkával kapcsolatban". Hogy haladéktalanul teljesítsem kérését, egyelőre a magam nevében írok (hogy ne nyúljon hosszúra a dolog, amíg felveszem a kapcsolatot a szerkesztőség többi tagjával, akik most különböző helyeken vannak elfoglalva; később esetleg még ők is írnak Önnek valamit). Nem vagyok egészen biztos benne, helyesen értem-e kérését. Forrásaim ezidőszerint: az Ön VI/2-i levele, valamint 2a 3b[44] levele két találkozásról (Önnek, 2a 3b-nek és Kraszikovnak a találkozásáról) Vanyával (a Pétervári Szövetséggel). E forrásokból (különösen a másodikból) ítélve Vanya „most elvbarátunknak bizonyult, s őszintén elismerte előző álláspontjának fogyatékosságait". Ebből kiindulva a továbbiakban levelem Önnek is, Vanyának is szól, s teljes egészében az Ön belátására bízom, most adja-e át levelemet Vanyának *(és Manyának* = a munkásszervezetnek) vagy később, átadja-e teljes egészében vagy némi módosításokkal, amelyeket — amennyiben erre szükség mutatkozik — szintén Önre bízok

(azzal a feltétellel, hogy értesít bennünket mindezekről a módosításokról, természetesen a lehetőséghez képest).

Tulajdonképpen most természetesen nem szolgálhatok Önnek azzal, hogy „konkrétan vázolom a helyi munka tervét az országos munkával kapcsolatban": ezt a feladatot nem teljesíthetem, amíg nem folytatok *több beható* tanácskozást Vanyával is, Manyával is. Legfeljebb annyit tehetek, hogy felvázolom, milyen gyakorlati lépéseket kell Vanyának haladéktalanul és elsősorban megtennie, ha már új Vanyává vált vagy *de facto** azzá akar válni. És véleményem szerint azok a lépések, amelyeket Önök mind megjelöltek a Vanyával való második találkozáson (s amelyekről 2a 3b levelében írt), teljesen megfelelők. Teljesen egyetértek azzal, hogy „első dolga: jelentse ki nyiltan, hogy híve bizonyos nézeteknek". Éppen ez az első dolga, s ezt csakis *nyilt* kijelentéssel teheti meg.[45] Jól tudom, hogy Vanya elvtársainak (vagyis a bizottságoknak és tagjaiknak) többsége, vagy sok közülük, erős előítélettel viseltetik az ilyen nyilt kijelentésekkel szemben, vagy legalábbis ezek szokatlanok számukra. Ez a vonás teljesen érthető a mozgalom már túlhaladott szakasza és a már elvetett hibák szempontjából. De éppen azért, mert Vanya ilyen fontos pozíciót tölt be, éppen azért, mert azelőtt nyiltan hirdette régi, az „iszkrás" nézetektől gyökeresen eltérő nézeteit, — éppen ezért különösen melegen ajánlanám az elvtársaknak (=Vanyának), hogy küzdjék le magukban a szokatlan lépésektől való idegenkedést és ezt az előítéletet. Helyi munkánk legfőbb baja eddig az volt, hogy szűk körre szorítkozva elszigetelten folyt, hogy a helyi pártmunkások vonakodtak *aktívan* és erélyesen hozzáfogni az egész pártra vonatkozó kérdések kidolgozásához. Vanyának tehát, amikor a forradalmi szociáldemokrácia hívévé válik, tüstént szakítania kell ezzel a hagyománnyal, s *mindenki füle hallatára* ki kell jelentenie, hogy alapvető *elméleti nézetei* és *szervezeti eszméi ilyenek meg ilyenek*, és hogy most maga is hozzálát ezeknek az eszméknek a megvalósításához, s ugyanerre szólítja fel valamennyi többi bizottságot is. Ennek a

* — ténylegesen. — *Szerk.*

nyilatkozatnak óriási jelentősége lesz mind Vanya, mind egész Oroszország szempontjából, és már önmagában véve is nagy *tett* lesz. Ne féljenek attól, hogy megsértik Vanya régi barátait, akik más nézeteket vallanak: itt a sértésnek még a látszata sem merülhet fel, mert Vanya *maga* is nyiltan és őszintén elismeri, hogy a körülmények és a tapasztalatok meggyőzték régi, így vagy úgy az ökonomizmussal összefüggő elméleti nézeteinek, taktikai elveinek és szervezeti terveinek helytelenségéről. Itt még a látszata sem merülhet fel annak, hogy Vanya ezeket a régi nézeteket támadja, hiszen csak egyszerűen elismeri *saját* fejlődését. Ez az őszinte, nyilt beismerés tízszer inkább elősegíti majd valamennyi orosz szociáldemokrata *tényleges* egyesülését és a köztük folyó „polémia" teljes megszünését, mint száz meg száz tiltakozás a „polémia" ellen.

Tehát mindenekelőtt és elsősorban: nyilvános sajtónyilatkozat (helyi lapban vagy az „Iszkrá"-ban, legjobb itt is, ott is). Ezzel a lépéssel egyetlen hétig sem szabad várni, mert *nélküle* valamennyi többi lépés *könnyen* eredménytelennek bizonyul*hat* (lebukás stb.), *ha viszont megteszik*, azonnal világosan kialakul az új út.

Mi legyen ebben a nyilatkozatban? Ha Vanya ehhez elvtársi tanácsot kérne tőlem *(de persze csakis azután, hogy megkérdezett engem)*, azt felelném: 1) ismerje el, hogy feladja régi nézeteit (elméleti, taktikai és szervezeti nézeteit), és a legáltalánosabbban (lehetőleg 1—2 szóval) jellemezze ezeket a nézeteket. 2) Ismerje el, hogy az „Iszkrá"-nak, az „Iszkra" elméleti, taktikai és szervezeti nézeteinek hívei sorába lép, ismerje el az „Iszkrá"-t *vezető* szervnek (NB*: a vezető szerv szó korántsem azt jelenti, hogy okvetlenül mindenben egyet kell értenünk ezzel a szervvel. Ez éppen csak annyit jelent, hogy szolidárisak vagyunk ennek meg ennek a szervnek a *vezér*-elveivel. Ha valaki vezető szervnek ismeri el, ez *teljes mértékben összeegyeztethető* azzal, hogy rámutat a részleges nézeteltérésekre, ha vannak, rámutat arra, hogy mint az „Iszkra" híve, ilyen meg ilyen változtatásokat óhajt,

* — Nota bene — jegyezzék meg. — *Szerk.*

hogy *képviselni fogja* ezeket és igyekezni fog az „Iszkrá"-ban végrehajtani ezeket a változtatásokat). 3) Állítsa előtérbe az orosz országos szociáldemokrata munkáspárt *egyesítését*, helyesebben: tényleges egységének *helyreállítását* közös munka *segítségével*; ennek a közös munkának azzal kell kezdődnie, hogy csoportosulnak az „Iszkra" körül, hogy valóban azt az egész népre kiterjedő agitáció eszközévé változtatják, majd megteremtenek egy harcos, országos szervezetet, amely döntő rohamot tud indítani az önkényuralom ellen. 4) Ismerje el (ez már megtörtént, de Vanya még nem hozta nyilvánosságra), hogy új alapokra kell helyezni Vanya és Manya szervezeti felépítését és együttműködését (kapcsolataikat stb.), nyilatkoztassa ki, hogy a szervezeti felépítést (hogy úgy mondjuk) felül kell vizsgálni. 5) Ismerje el, hogy szorosabb kapcsolatba kell lépni *és egybe kell olvadni* az „Iszkra" orosz szervezetével azoknak a feladatoknak a teljesítésére, amelyek mostantól kezdve Vanya és e szervezet közös feladatai. 6) Bízza meg a Pétervári Bizottság egy vagy néhány tagját (esetleg Vanyától is, Manyától is stb.) azzal a feladattal, hogy azonnal fogjanak hozzá a fentiek gyakorlati megvalósításához, vagyis az „Iszkrá"-val való *egybeolvadáshoz* és a párt *egyesítéséhez**.

Persze, e 6 pont közül a hatodikat semmiképpen sem szabad nyilvánosságra hozni, sőt, esetleg más pontokat sem. A nyilatkozat megfelelő helyét pontozzák ki és egyszerűen bocsássák előre, hogy ilyen meg ilyen pontok (vagy a „további" pontok) konspirációs okokból nem kerülnek nyilvánosságra. De ismétlem: ha Vanya valóban a mi hívünkké vált, ne halassza el ezt a nyilatkozatot *egyetlen héttel sem*.

A Pétervári Bizottság küldötteinek Szonjával (az „Iszkra" oroszországi szervezetével) és az „Iszkra" (külföldi) szerkesztőségével való tanácskozásán már igazi konkrét tervet fogunk kidolgozni, nem csupán a pétervári munka átszervezésére, hanem a párt közvetlen egyesítésére,

---

* Ezt (a 6. pontot) *de facto* szintén eldöntötték már a második tanácskozásukon: küldötteket menesztenek külföldre, hogy véglegesen megegyezzünk.

a II. pártkongresszust előkészítő Szervező Bizottság megalakítására is stb. stb. stb.

Továbbá, az Önök második tanácskozásán tervbevették, hogy „mielőtt végrehajtjuk az említett tervezetet (vagyis azt, hogy júliusban küldötteket menesztünk külföldre), előzetesen megismerkedünk hatalmas hazánk különféle vidékének a helyzetével, hogy a kongresszuson alapunk legyen az ítéletalkotásra“. Ezt a döntést (megmondom nyiltan) hibának tartom, és azt tanácsolnám, hogy mondjanak le róla. Ezzel késleltetnék a dolgot, és egyszerre két nyulat kergetnének. Fogják meg először az egyiket: egyezzünk meg mi magunk (mi és Vanya). *Ez egyben már azt is jelenti majd*, hogy Vanya Szonjával is teljesen szolidáris. Ha pedig ez a szolidaritás megvan, a *további* gyakorlati feladatot (Oroszország beutazását) Vanya $\overset{=}{+}$ Szonja (+ vagy = ?) egészen könnyen fogja teljesíteni. De most nincs értelme, hogy mindenbe belekapjanak: előbb (1) véglegesen *győzzük meg* Vanyát és Manyát, azután (2) mindenki füle hallatára *jelentsük ki* Standpunkt-unkat*, majd (3) haladéktalanul egyezzünk meg az „Iszkrá“-val (külföldön, ahol az „Iszkrá“-nak már egész levéltárra való anyaga van hatalmas hazánk különböző vidékeinek helyzetéről: ne hanyagolják el ezt az anyagot, elvtársak!) és (4) Szonjával, s csak akkor kerül sorra (5) Oroszország beutazása azzal a gyakorlati céllal, hogy *ténylegesen* egyesítsük a munkát (és országos pártkongresszust hívjunk össze).

Lám ez, ha úgy tetszik, a legközelebbi gyakorlati feladatok „tervének konkrét vázlata“. Ha a 2. pont végrehajtása nehézségekbe ütközik — a 3. pontot első helyre hozhatják (ez persze némi halogatást jelent, bizonyos körülmények közt viszont elkerülhetetlen ez a halogatás). De a 2. ponthoz is, a 3. ponthoz is mindenáron ragaszkodni kell. Nagyon fontos ugyanakkor, hogy Vanya ideutazó tagjait minél szélesebb körű felhatalmazással ruházzák fel, továbbá, hogy lehetőleg kettőt küldjenek, nempedig egyet (bár ez már teljesen a helyi feltételektől függ és önök ezt sokkal jobban látják).

---

* — álláspontunkat. — *Szerk.*

Ezzel, azt hiszem, zárhatom is soraimat. Írja meg, kérem, minél előbb a véleményét: jól értettem-e kérését? megvalósítható-e „konkrét tervem“? stb. Attól tartok, hogy a helyzet még nem olyan rózsás, hogy Vanya még nem egészen a mi hívünk. Különösen gyanus, hogy Manyának még ezideig nem adtak „Mi a teendő?“-t*. Jó volna, ha újra tanácskoznának Vanyával in pleno (vagyis a Pétervári Bizottság *összes* tagjainak bevonásával): ez igen fontos volna annak *pontos tisztázásához*, hogy vannak-e ellenfelek, kik ezek az ellenfelek, milyen főbb pontokat vetnek fel. Fontos lenne úgyszintén az is, hogy Ön közvetlenül találkozzék Manyával. Vanya idejövetelét (és lehetőleg Manyáét is!) siettesse *amennyire csak lehet és minden áron* (jöjjenek *egyenesen* Londonba: *okvetlenül* adják meg nekik a *londoni* címet és azonkívül mindenesetre Mescserjakov belgiumi címét is). Ha ezt eléri, ez már óriási siker lesz, amely biztosítja munkájának gyümölcsét még akkor is, ha Ön most teljes kudarcot vall. És ne feledje, hogy ez a kudarc nagyonis lehetséges, és ezért célszerű, hogy okvetlenül minden halogatás nélkül minél előbb biztosítsa be magát a *reális* első lépéssel (nyilatkozat, utazás).

Ha Vanya *valóban* teljesen a *miénk* lesz, akkor néhány hónap mulva megtartjuk a párt második kongresszusát, és az „Iszkrá“-t a párt kéthetenként megjelenő lapjává, vagy esetleg hetilapjává változtatjuk. Igyekezzék meggyőzni Vanyát, hogy eszünk ágában sincs elvonni a *helyi* munkától, hogy Pétervár olyan „hely“, amelynek *közvetlenül* országos jelentősége is van, hogy Vanya és Szonja összefogása nagymértékben megerősíti a helyi munkát, és ugyanakkor rögtön kiemeli az egész pártot féligmeddig illuzórius állapotából, nem csupán a realitásnak, hanem egy elsőrendű erőnek a színvonalára.

Baráti kézszorítással *Leninje*

A megírás ideje: 1902 július 3 (16).

Először megjelent: „Proletarszkaja Revoljucija“ 3. sz. 1924.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 357—554. old. — *Szerk.*

II

Kedves barátom! A minap megkaptuk levelét, melyben megírta, hogy Vanya barátait — a „szövetségeseket“ (= a „Rabocseje Gyelo“ híveit) szabadlábra helyezték. Ez a hír ismét számos kételyt támaszt bennünk. Helytáll-e majd most Vanya? Mindenesetre élesen vessék fel a kérdést, igyekezzenek egyenes válaszra bírni, elutasító válasz esetén bélyegezzék meg a legerélyesebb kifejezésekkel, és mindenesetre haladéktalanul értesítsenek bennünket a dolgok állásáról. Ha Vanya megint kicsúszott (vagy akár csak kicsúszik) kezünkből, annál is inkább szükséges, hogy Ön megháromszorozott erőt összpontosítson Manyára: ha lehet, közvetlenül rá; ha nem lehet, akkor az Ön új barátai révén; Ön különben igen részletesen és igen érdekesen számolt be nekünk a velük folytatott beszélgetéséről.

Ön most azt tekintse feladatának (ha a *legcsekélyebb* mértékben is azt észleli, hogy Vanyában nem lehet megbízni és köntörfalaz), hogy előkészítse a pétervári iszkrások harcát az ökonomizmus maradványai ellen. Erről a harcról persze felesleges beszélni előttük, de ezt a harcot minden erővel elő kell készíteni, mégpedig lehetőleg mindkét szárnyon. Vagyis, először, igyekezzék tartani a már kialakított személyes kapcsolatokat Vanya értelmiségi szárnyához tartozó barátainkkal, igyekezzék találkozni velük, befolyásolni, megszégyeníteni őket, igyekezzék találkozni a hozzájuk tartozó fiatalokkal, előkészíteni az iszkrások elszakadását a felemás emberektől. A második és sokkal fontosabb szárny: a munkások. Az Ön köre kitűnő talaj, és Önnek elsősorban azt kell elérnie, hogy ez a kör fejlessze,

felismerje és bizonyos formában kifejezésre juttassa Vanya-ellenességét. Igyekezzék eljuttatni ennek a körnek a „Mi a teendő?"-t és elérni a *legteljesebb* szolidaritást (leveléből ítélve ez könnyű dolog), ugyanakkor azonban különösen és nyomatékosan hangsúlyozza, hogy a „Mi a teendő?" éppen és főleg a „pétervári" típusú emberek ellen irányul. Minden lényegeset mondjon el a velük való beszélgetésben, hivatkozzék mindig Vanyára mint iskolapéldájára a rossznak, annak, amit nem kell tenni. Szívesen segítek Önnek ebben mindennel, amivel csak tudok — például azzal, hogy több levelet írok a körnek. Váljon ez a kör először tudatosan és teljesen iszkrássá, tudatosan és *feltétlenül* ellenségessé az egész régi „pétervári szellemmel", a „Rabocsaja Miszl"-lel, a „Rabocseje Gyeló"-val és minden se hideg, se meleg állásfoglalással szemben. *Akkor (de csak akkor)* a következőket tesszük: azt a nyilatkozatot, amelynek megtételét Ön Vanyának javasolta és amelyről én részletesen írtam Önnek, a kör teszi meg — természetesen kissé módosítva —, kibontja a Vanya ökonomistái elleni „felkelés zászlaját", s nyilt hadjáratot indít, hogy megnyerje az egész Manyát.

Egy percig sem kételkedem abban, hogy ez a hadjárat gyors és teljes győzelemmel végződik, és a fő nehézségnek nem ezt a hadjáratot tartom, hanem éppen azt, hogy rábírjuk az embereket a nyilt hadjáratra, hogy ne térjünk le újra a Vanyával kötött kompromisszumok útjára, ne tegyünk engedményeket neki, ne adjunk haladékot stb. *Egyáltalán* semmiféle kompromisszumot, hanem *kíméletlen* harcot az ökonomizmus és a kontárkodás legcsekélyebb maradványai ellen is — ezt kell szerintem Önnek a kör feladatául kitűznie. Inkább veszítsünk egy negyedévet, egy félévet, vagy még annál is többet az előkészületre, de hozzunk létre egy *harcos* iszkrás kört, semminthogy nem teljesen kialakult embereket egyesítsünk Vanya diplomatáival és cunctatoraival.

Használja ki azt, hogy a kör tekintetében Önnek szabad keze van, és erélyesen tartson ki álláspontja mellett, ne engedjen lőtávolságba olyanokat, akik nem egészen a mi embereink.

Ha Ön így intézi a dolgokat, független lesz Vanya

ingadozásaitól és habozásától, meglesz a *saját* támaszpontja. És ha a szükség rá is kényszeríti Önt, hogy olykor diplomatikusan bánjon Vanyával, a körrel egyáltalán ne diplomatizáljon, a körben mindig *engesztelhetetlenül* álljon szemben Vanyával. Az Ön taktikája akkor egyszerű lesz: ha Vanya eljön hozzánk, egyik kezével simogassa, de a másikban tartsa készenlétben a husángot, vagyis ne titkolja előtte, hogy ez kevés, hogy egészen közel kell jönnie és be kell lépnie, és hogy Ön kevéssel nem éri be. Ha Vanya elmegy, Ön ne szalassza el egyetlen hibáját, egyetlen baklövését sem. *Kapja rajta* Vanyát minden baklövésén, és kíméletlenül leplezze le s szidja le a körben (a lehetőség szerint olykor az „Iszkrá"-ban is) — ez legyen Önnek egyik fő feladata.

Egyszóval, Vanyát illetőleg következetesen érvényesítse ezt az elvet: békét akarok veled és ezért teljes erővel harcra készülök ellened.

Befejezésül — egy gyakorlati tanáccsal akarok még szolgálni. Vanya természeténél fogva diplomata és betűrágó. Most felvetette disznóólja átalakításának kérdését, és nagyon valószínű, hogy a „szervezeti felépítés felülvizsgálatának" tetszetős leple alatt húzni-halasztani fogja a dolgot, ezernyi kompromisszumot fog kiagyalni stb. Ne kapják be ezt a horgot. Gúnyolják ki kíméletlenül, amiért annyira szeret szervezeti szabályzatokat költeni. Nem a szervezeti szabályzat a döntő, és aki azt hiszi, hogy ilyen meg ilyen taktikai és szervezeti eszmékből kiindulva mintaszerű szervezeti szabályzatot lehet írni, az semmit sem ért és azt ki kell *üldözni* a világból értetlensége miatt. Ha Vanya azt képzeli, hogy most alaposan megvitatják az új szervezeti szabályzatot, átdolgoznak 40 pontot az 50 közül, s aztán „kiadós lakoma után jöhet az esküvő", vagyis, az új szervezeti szabályzat alapján már a munka is más lesz, — ha ő (mint ahogy a jelekből láthatjuk) ezt képzeli, akkor csak szóban vetette el a régi előítéleteket, a valóságban pedig még mindig száz meg száz ostoba gondolat fő a fejében, amelyek ellen elszántan harcolni kell. Támadja meg a betűrágást és a formalizmust, és bizonyítsa be, hogy nem a szervezeti szabályzat a döntő, hanem 1) az, hogy megegyezzenek a nézetekben, *végig-*

gondolva azokat, és 2) az, hogy meglegyen az *összhang magában* a gyakorlati munkában.

Mi ezen az állásponton vagyunk, s fütyülünk az Ön (Vanya) szervezeti szabályzatosdi játékára, és nyiltan kijelentjük: hogy mi kik vagyunk, mit akarunk és hogyan dolgozunk, azt Ön tudja, s ezt nemcsak az irodalomból kell megtudnia, hanem személyes oroszországi és külföldi találkozásainkból is (az ilyen találkozások elkerülhetetlenek a forradalmi munkában). Ha nem akar velünk együttdolgozni, mondja meg nyiltan, ne köntörfalazzon, és jegyezze meg, hogy kíméletlenül harcolni fogunk mindennemű köntörfalazás ellen. Ne képzelje, hogy szervezeti szabályzatok felülvizsgálatával stb. elrejtheti előlünk köntörfalazását. De ha együtt akar tartani velünk, *tüstént* lásson munkához, s akkor majd meglátja, hogy maga ez a munka összefügg az országos lappal, az országos lap körül és annak alapján folyik, maga ez a munka megmutatja majd, milyen új formákra van szükség, és minden bizonynyal (sőt kétségtelenül) megmutatja azt is, hogy igazi, eleven munkában ezek a formák maguktól adódnak minden szervezeti szabályzat nélkül. És amikor erősek leszünk, évente négy oroszországi és két külföldi — (vagy megfordítva, a körülményektől függően) — találkozást és konferenciát fogunk rendezni, s mindenféle szervezeti szabályzatot ezeken a konferenciákon fogunk meghatározni (egyszerűbben: minden szervezeti szabályzatot a pokolba menesztünk).

Meleg kézszorítással üdvözlöm Önt és türelmetlenül várom válaszát: célba találnak-e leveleim, vagyis megadják-e Önnek azt, amire szükség van.

Leninje

A megírás ideje: 1902 július 9 (22).

Először megjelent:
V. I. Lenin Művei. V. köt. 1928.

FORRADALMI KALANDORKODÁS

I

Viharos időket élünk, Oroszország történelme hétmérföldes léptekkel halad előre, s egy-egy év olykor többet jelent, mint békés időszakok évtizedei. Most vonják meg a reform utáni korszak fél évszázadának mérlegét, most rakják le az alapköveket azokhoz a társadalmi és politikai építményekhez, amelyek hosszú-hosszú időre megszabják majd az egész ország sorsát. A forradalmi mozgalom továbbra is meglepő gyorsasággal fejlődik, — és „irányzataink" is szokatlanul gyorsan érlelődnek (és elvirágoznak). Azok az irányzatok, amelyeknek szilárd alapjuk van Oroszországnak, ennek a rohamosan fejlődő kapitalista országnak az osztályszerkezetében, úgyszólván nyomban megtalálják „a maguk polcocskáját" és kipuhatolják a hozzájuk közelálló osztályokat. Példa erre Sztruve úr fejlődésének útja: a forradalmi munkások alig másfél évvel ezelőtt javasolták, hogy „rántsák le róla az álarcot", amelylyel marxistának álcázza magát, és Sztruve úr most már maga is álarc nélkül lépett fel, mint a megállapodottságukra és mértékletességükre büszke liberális földbirtokosok vezére (vagy szolgája?). Ezzel szemben azok az irányzatok, amelyek csupán a közbülső és bizonytalan értelmiségi rétegek nézeteinek hagyományos állhatatlanságát fejezik ki, bizonyos osztályokhoz való közeledésüket annál lármásabb fellépéssel igyekeznek helyettesíteni, minél hangosabban dübörögnek az események. „Lármázzunk, testvér, lármázzunk" — ez a jelszava sok forradalmi érzelmű egyénnek, akit magával ragadott az ese-

mények forgataga, s akinek nincsenek sem elméleti, sem társadalmi támasztékai.

Ezek közé a „lármás“ irányzatok közé tartoznak a „szociálforradalmárok“ is, akiknek arculata mind világosabban kirajzolódik. S ideje már, hogy a proletariátus figyelmesen szemügyre vegye ezt az arculatot, és pontosan számot adjon magának arról, kik is valójában ezek az emberek, akik annál kitartóbban keresik az ő barátságát, minél jobban érzik, hogy nem maradhatnak fenn mint külön irányzat, ha nem teremtenek szoros kapcsolatot a valóban forradalmi társadalmi osztállyal.

Három körülmény járult hozzá leginkább a szociálforradalmárok igazi arculatának tisztázásához. Először, az, hogy szakadásra került sor a forradalmi szociáldemokrácia és az opportunizmus között, amely a „marxizmus kritikájának“ zászlaja alatt üti fel a fejét. Másodszor, az, hogy Balmasov meggyilkolta Szipjagint, és hogy egyes forradalmárok hangulata ismét a terror felé hajlik. Harmadszor, és főképpen, a parasztság legújabb megmozdulása, amely azokat az embereket, akik megszokták, hogy két szék között üljenek és akiknek nincs semmiféle programmjuk, arra kényszerítette, hogy *post factum** előálljanak valamivel, ami legalább némileg programmra emlékeztet. Vizsgáljuk meg ezt a három körülményt, előrebocsátva, hogy egy ujságcikk keretében csupán röviden vázolhatjuk az érvelés főbb pontjait, s hogy egy folyóiratcikkben vagy brosúrában bizonyára lesz még alkalmunk részletesebben kifejteni érvelésünket..

A szociálforradalmárok csak a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji“ 2. számában, „A szocializmus nemzetközi fejlődése és válsága“ című, aláírás nélküli szerkesztőségi cikkben szánták rá magukat arra, hogy elvi jellegű elméleti nyilatkozattal lépjenek fel. Melegen ajánljuk ezt a cikket mindazoknak, akik világos képet akarnak kapni legteljesebb elméleti elvtelenségükről és ingadozásukról (s egyben arról, milyen művészien tudják mindezt szavak áradata mögé rejteni). E rendkívül figyelemreméltó cikk egész tartalmát két szóban elmondhatjuk. A szocializmus

* — az események lejátszódása után. — *Szerk.*.

világhatalommá fejlődött, s a szocializmus (= marxizmus) a forradalmárok („ortodoxok“) és az opportunisták („kritikusok“) harca következtében most két részre szakad. Mi, szociálforradalmárok, „természetesen“ sohasem rokonszenveztünk az opportunizmussal, de kitörő lelkesedéssel fogadjuk a „kritikát“, amely megszabadított bennünket a dogmától; mi is nekigyürkőzünk e dogma felülvizsgálatának, — s jóllehet még semmiféle bírálatot nem gyakoroltunk (burzsoá-opportunista szellemű bírálaton kívül), jóllehet még semmit sem vizsgáltunk felül, már ezt az elmélettől való mentességünket is különös érdemünkül kell betudni. Annál is inkább érdemünkül kell betudni, mert mint elmélettől mentes emberek szenvedélyesen síkra szállunk az általános egyesülésért, s élesen elítélünk minden elvi-elméleti vitát. „Egy komoly forradalmi szervezet — biztosít bennünket halálosan komolyan a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji“ (2. sz. 127. old.) — lemondana a társadalmi elmélet örökösen szétválasztó vitás kérdéseinek megoldásáról; a teoretikusok emiatt persze tovább kereshetnék e kérdések megoldását“, — vagy egyszerűbben: az író csak irogasson, az olvasó olvasgasson, mi pedig, addig is, amíg megy a herce-hurca, örvendezzünk a felszabadult jelentéktelen senkinek.

Arra persze nincsen mód, hogy a szocializmustól való eltérésnek (mégpedig éppen a viták miatt való eltérésnek) ezt az elméletét komolyan taglaljuk. A mi véleményünk szerint a szocializmus válsága éppen arra kötelezi a csak valamelyest is komoly szocialistákat, hogy fokozott figyelmet fordítsanak az elméletre, — hogy egyértelműbben szigorúan meghatározott álláspontra helyezkedjenek, s élesebben határolják el magukat az ingatag és megbízhatatlan elemektől. Ezzel szemben a szociálforradalmárok véleménye szerint, mivel „már a németeknél is“ szakadás meg zűrzavar van, nekünk, oroszoknak maga az isten is azt parancsolta, legyünk rá büszkék, hogy magunk sem tudjuk, merrefelé tartunk. A mi véleményünk szerint az elmélet hiánya megfosztja létjogosultságától a forradalmi irányzatot és előbb-utóbb menthetetlenül politikai csődre kárhoztatja. A szociálforradalmárok véleménye szerint viszont az elmélet hiánya igen jó dolog, s „az egye-

sülés szempontjából" különösen előnyös. Mint látható, nem érthetjük meg egymást velük, mert két különböző nyelven beszélünk. Az egyetlen remény: hátha észretéríti őket Sztruve úr, aki szintén (csak valamivel komolyabban) a dogma kiküszöböléséről beszél, meg arról, hogy a „mi" feladatunk (éppúgy, mint mindenféle burzsoázia feladata, amikor a proletariátushoz fordul) nem a szétválasztás, hanem az egyesítés. Hátha Sztruve úr segítségével belátják valaha a szociálforradalmárok, mi az *igazi jelentősége* annak az álláspontjuknak, hogy az egyesülés kedvéért meg kell szabadulni a szocializmustól, s hogy az egyesülésre a szocializmustól való megszabadulás szolgálhat alkalmul?

Térjünk át a második pontra, a terror kérdésére.

A szociálforradalmárok védelmükbe veszik a terrort, amelynek alkalmatlanságát oly világosan bebizonyították az orosz forradalmi mozgalom tapasztalatai, s közben nem győzik hangoztatni, hogy ők a terrort csupán a tömegek közti munkával együtt ismerik el, s ezért nem vonatkoznak rájuk azok az érvek, amelyekkel az orosz szociáldemokraták megcáfolták (mégpedig hosszú időre megcáfolták) e harci módszer célszerűségét. Itt ismét olyan históriával van dolgunk, amely nagyon emlékeztet a szociálforradalmároknak a „kritikához" való viszonyára. Nem vagyunk opportunisták — hajtogatják a szociálforradalmárok, s ugyanakkor, egyesegyedül az opportunista kritika alapján, minden egyéb kritika nélkül, levéltárba süllyesztik a proletárszocializmus dogmáját. Mi nem esünk bele a terroristák hibáiba, mi nem vetjük el a tömegek közötti munkát — fogadkoznak a szociálforradalmárok, és ugyanakkor buzgón olyan akciókat ajánlanak a pártnak, mint amikor Balmasov meggyilkolta Szipjagint, noha mindenki nagyon jól tudja és látja, hogy ennek az akciónak nem volt és végrehajtásának módja miatt nem is lehetett semmiféle kapcsolata a tömegekkel, — hogy azok, akik ezt az akciót elkövették, nem is számítottak a tömegeknek semmiféle határozott megmozdulására vagy támogatására, és nem is reméltek ilyesmit. A szociálforradalmárok naivul nem veszik észre, hogy a terrorra való hajlamuk a legszorosabb okozati összefüggésben van

azzal a ténnyel, hogy kezdettől fogva távoltartották és ma is távoltartják magukat a munkásmozgalomtól, s még csak nem is törekszenek arra, hogy az osztályharcát vívó forradalmi osztály pártjává legyenek. A buzgó esküdözés igen gyakran arra készteti az embert, hogy óvatos legyen és gyanuperrel éljen annak az igazságával szemben, amihez ilyen erős fűszer kell. S amikor a szociálforradalmárok ilyen kijelentéseit olvasom: a terror kedvéért nem szorítjuk háttérbe a tömegek közti munkát — sokszor eszembe jutnak ezek a szavak: hogy nem restek annyit esküdözni?.. Hiszen ezt ugyanazok próbálják elhitetni velünk, akik máris elfordultak a tömegeket valóban megmozgató szociáldemokrata munkásmozgalomtól, s akik egyre inkább elfordulnak tőle, mindenféle elméletek foszlányaiba kapaszkodva.

Az itt mondottakat kitűnően szemlélteti a „szociálforradalmárok pártja" által kiadott 1902 április 3-i kiáltvány. Ez a legelevenebb, a közvetlen vezetőkhöz legközelebb álló, leghitelesebb forrás. A „Revoljucionnaja Rosszija" értékes tanubizonysága szerint (7. sz. 24. old.), „a terrorista harc kérdésének megfogalmazása" ebben a kiáltványban „teljesen egybevág" „a párt álláspontjával" is*.

Az április 3-i kiáltvány elismerésreméltó pontossággal másolja le a terroristák „legújabb" érvelésének sablonját. Mindenekelőtt ezek a szavak ötlenek szemünkbe: „mi nem a tömegek közötti munka helyett szólítunk fel terrorra, hanem éppen e munka érdekében és azzal egyidejűleg". Azért ötlenek szemünkbe ezek a szavak, mert háromszor-

* Igaz, hogy a „Revoljucionnaja Rosszija" ennél a pontnál is holmi bűvészmutatványt végez. Egyrészt — „teljesen egybevág", másrészt — céloz a „túlzásra". Egyrészt a „Revoljucionnaja Rosszija" kijelenti, hogy ez a kiáltvány csupán a szociálforradalmárok „egyik csoportjának" az ügye. Másrészt, *tény* az, hogy a kiáltványon ez az aláírás olvasható: „a szociálforradalmárok *pártjának* kiadása", s ezenkívül megtalálható rajta ugyancsak a „Revoljucionnaja Rosszijá"-nak a jelszava („harcban vívod ki jogaidat"). Megértjük, hogy a „Revoljucionnaja Rosszijá"-nak kellemetlen ezt a kényes pontot érinteni, de úgy véljük, hogy ilyen esetekben éppenséggel illetlenség bujócskát játszani. A forradalmi szociáldemokráciának is kellemetlen volt az ökonomizmus létezése, de nyiltan leleplezte, és soha nem próbált senkit sem megtéveszteni.

akkora betűkkel vannak szedve, mint a szöveg többi része (ezt a fogást természetesen a „Revoljucionnaja Rosszija“ is átveszi). Hiszen ez csakugyan oly egyszerű! Vastag betűkkel kinyomtatjuk: „nem helyette, hanem vele együtt“ — és a szociáldemokraták minden érve, a történelem egész tanulsága nyomban elesik. De próbáljuk csak végigolvasni az egész kiáltványt, és menten meglátjuk, hogy a vastagbetűs esküdözés visszaél a tömegek nevével. — Az az idő, „amikor a munkásnép kilép a sötétségből“ és „a nép hatalmas áradata darabokra töri a vaskapukat“ — „sajna!“ (szószerint így: sajna!) „még nem jön el egyhamar, és elgondolni is szörnyű, mennyi áldozat lesz még addig!“ Vajjon ezek a szavak: „sajna, nem jön el egyhamar“, nem azt fejezik ki, hogy egyáltalán nem értik a tömegmozgalmat és nem hisznek benne? Vajjon nem éppen azért eszelték-e ki ezt az érvet, mert gúnyt akarnak űzni abból a tényből, hogy a munkásnép már megmozdul? S végül, még ha ez az elcsépelt érv ugyanolyan megalapozott volna is, mint amilyen badarság valójában, akkor is különösen világosan következne belőle a terror használhatatlansága, mert a munkásnép *nélkül* mindenféle bomba tehetetlen, nyilvánvalóan tehetetlen.

Hallgassuk csak tovább: „Minden terrorcselekmény mintegy elveszi az önkényuralomtól erejének egy részét és ezt az egész erőt (!) átdobja (!) a szabadságért harcolók oldalára.“ „S ha egyszer a terrort rendszeresen (!) alkalmazzuk, nyilvánvaló, hogy a mérleg serpenyője végülis a mi javunkra billen.“ Igen, igen, mindenki számára nyilvánvaló, hogy a terrorpolitika legnagyobb előítéletének legdurvább formájával állunk itt szemben: a politikai gyilkosság önmagától „átdobja az erőt“! Hát tessék: egyfelől az erő átdobásának elmélete, másfelől — „nem helyette, hanem vele együtt...“ Hogy nem restek annyit esküdözni?

De ez még csak a kezdet. A java csak ezután jön. „Kire csapjunk le?“ — kérdi a szociálforradalmárok pártja, s így felel: a miniszterekre, s nem a cárra, mert „a cár nem megy el a végletekig“ (!! ezt meg honnan tudják??), és „ez könnyebb is“ (szószerint így!): „egyetlen miniszter sem bújhat meg a palotájában, mint valami erődben“. S ez az

érvelés a következő elmefuttatással végződik, amely méltó arra, hogy megörökítsük, mint a szociálforradalmárok „elméletének“ iskolapéldáját. „A tömeg ellen az önkényuralomnak vannak katonái, a forradalmi szervezetek ellen van titkos és nyilvános rendőrsége, de mi menti meg őt...“ (kit? az önkényuralmat? a szerző, anélkül hogy maga észrevette volna, máris azonosította az önkényuralmat azzal a miniszterrel, akire könnyebb lecsapni!) „...egyes személyektől vagy a kis köröktől, amelyek szakadatlanul, egymásról sem tudva (!!) készülnek a támadásra és támadnak? Semmiféle hatalom nem segít az ellen, ami megfoghatatlan. Feladatunk tehát világos: az önkényuralom minden erőszakoskodó hatalmasságát el kell távolítanunk az egyetlen eszközzel, amelyet az önkényuralom meghagyott (!) nekünk, — halállal.“ A szociálforradalmárok, akármilyen papírhegyeket firkálnának is tele azt bizonygatva, hogy a terror hirdetésével nem szorítják háttérbe, nem dezorganizálják a tömegek közti munkát, semmiféle szóáradattal nem cáfolhatják meg azt a tényt, hogy a mai terrorista igazi lelkületét éppen az idézett kiáltvány tükrözi híven. Az erő átdobásáról szóló elméletnek természetes kiegészítője a megfoghatatlanság elmélete, amely nemcsak a mult minden tapasztalatának, hanem a józan észnek is fittyet hány. Hogy a forradalom egyetlen „reménysége“ éppen a „tömeg“, hogy a rendőrséggel csak az ezt a tömeget vezető (ténylegesen, nempedig szóban vezető) forradalmi szervezet tudja felvenni a harcot — ez elemi igazság. Szégyen-gyalázat, ha ez bizonyításra szorul. S csak olyan emberek, akik mindent elfelejtettek és semmit sem tanultak, hozhatták az „ellenkező“ határozatot, és állíthattak olyan hihetetlen, égbekiáltó ostobaságot, hogy az önkényuralmat a tömegektől „megmenthetik“ a katonák, a forradalmi szervezetektől a rendőrség, de a miniszterekre vadászó magános egyénektől *semmi sem mentheti meg!!*

Ez a fantasztikus okoskodás, amely — ebben bizonyosak vagyunk — még nagy port fog felverni, korántsem csak egyszerű kuriózum. Nem, ez az okoskodás azért tanulságos, mert azáltal, hogy bátran a képtelenségig megy, leleplezi a terroristák legfőbb hibáját, amelyben

osztoznak az ökonomistákkal (vagy talán már azt kell mondanunk: a megboldogult ökonomizmus egykori képviselőivel?). Ez a hiba, amint erre már sokszor rámutattunk, mozgalmunk legfőbb fogyatékosságának *fel nem ismerésében* rejlik. Mozgalmunk rendkívül gyors növekedése folytán a vezetők elmaradtak a tömegektől, a forradalmi szervezetek nem tudnak lépést tartani a proletariátus forradalmi aktivitásával, nem tudnak a tömegek élén haladni, nem tudják vezetni őket. Hogy ilyen aránytalanság van, ebben egyetlen lelkiismeretes ember sem kételkedik, ha csak valamelyest is ismeri a mozgalmat. Ha pedig ez így van, nyilvánvaló, hogy a mai terroristák valójában visszájukra fordított ökonomisták, mert ugyanolyan értelmetlen végletbe, csakhogy éppen az ellenkező végletbe esnek. Ha valaki akkor, amikor a forradalmároknak *nincs elegendő* erejük és eszközük a már megmozdult tömeg vezetésére, olyan terrort hirdet, mint amilyen egyes személyeknek és egymást nem ismerő köröknek a merénylete a miniszterek ellen, — *ezzel* nemcsak hogy akadályozza, hanem valósággal dezorganizálja a tömegek közti munkát. — Mi, forradalmárok „hozzászoktunk ahhoz, hogy félénken csoportba verődjünk — olvassuk az április 3-i kiáltványban — és még (NB*) az az új, merész szellem is, amely az utóbbi 2—3 évben tapasztalható, mindeddig inkább a tömeg, mint az egyén felserkenését eredményezte". E szavakban önkéntelenül is sok az igazság. És éppen ez az igazság zúzza ízzé-porrá a terrorizmus hirdetőit. Ebből az igazságból minden gondolkodó szocialista ezt a következtetést vonja le: erélyesebben, bátrabban, szorosabbra tömörülve tömegakciókat kell végrehajtani. A szociálforradalmárok következtetése ellenben így hangzik: „lőj, te megfoghatatlan egyén, mert a tömeg, sajna, még nem mozdul meg egyhamar, s különben is a tömeg ellen ott vannak a katonák." Uraim, ez már aztán igazán badarság!

Nem hiányzik persze a kiáltványból az izgató terror elmélete sem. „Minden hősi párviadal valamennyiünkben felébreszti a harc és a vitézség szellemét" — mondják

---

* — Nota bene — jegyezzék meg. — *Szerk.*

nekünk. Mi azonban tudjuk a multból és látjuk a jelenben, hogy *csakis* a tömegmozgalom új formái vagy a tömeg újabb rétegeinek önálló harcra való ösztönzése ébreszti fel valóban *mindenkiben* a harc és a vitézség szellemét. Ezzel szemben a párviadalok, amennyiben Balmasovok *párviadalai* maradnak, közvetlenül csupán gyorsan múló szenzációt keltenek, közvetve pedig éppenséggel arra vezetnek, hogy a tömegek közömbösekké válnak, s ölbetett kézzel várják a következő *párviadalt*. A továbbiakban arról biztosítanak bennünket, hogy „a terror minden villáma megvilágítja az elmét", amit sajnos nem tapasztaltunk a szociálforradalmárok terrort hirdető pártján. Elénk tálalják továbbá a nagy és apró munka elméletét: „Aki több erővel, nagyobb lehetőségekkel és elszántsággal rendelkezik, az ne elégedjék meg az apró (!) munkával; keressen nagy feladatokat és ezeknek szentelje magát, — propagálja a terrort a tömegek között (!), készítsen elő bonyolult . . . (a megfoghatatlanság elméletéről már megfeledkeztek!) . . . terrorista vállalkozásokat." Ez aztán, ugyebár, csodálatraméltó bölcseség: feláldozni egy forradalmár életét, hogy bosszút álljunk egy Szipjagin nevű gazemberen, s egy Plehwe nevű gazember üljön a helyébe — ez nagy munka. Ezzel szemben *például* előkészíteni a tömeget fegyveres tüntetésre — apró munka. A „Revoljucionnaja Rosszija" 8. számában éppen ezt magyarázza el nekünk, kijelentvén, hogy fegyveres tüntetésekről „könnyű írni és beszélni, mint a bizonytalanul távoli jövő feladatáról", „de ezideig mindennek a sok szóbeszédnek csak elméleti jellege volt". Milyen ismerősen hangzanak ezek a szavak azoknak az embereknek a szájából, akiket nem feszélyez semmiféle szilárd szocialista meggyőződés, sempedig a mult mindenféle népi mozgalmainak terhes tapasztalata! Ezek az emberek az eredmények közvetlen kézzelfoghatóságát és szenzációt keltő jellegét összetévesztik gyakorlati értékükkel. Az a követelmény, hogy tántoríthatatlanul kitartsunk osztályálláspontunk mellett és megőrizzük a mozgalom tömegjellegét, számukra „határozatlan" „teoretizálás". A határozottság az ő szemükben minden hangulati változás szolgai követését és . . . és az ennek folytán minden változással elkerülhetetlenül együttjáró tehetetlenséget jelenti. Amikor

tüntetések kezdődnek — ezek az emberek vérbenforgó szemmel a vég kezdetéről fecsegnek. Amikor a tüntetéseknek vége, kezük lehanyatlik, s noha még semmi baj sincs, máris azt kiabálják: „a nép, sajna, még nem fog egyhamar..." Amikor a cári pribékek valami újabb aljasságot követnek el, azt követelik, hogy mutassanak nekik olyan „határozott" eszközt, amely kimerítő *válasz* volna erre az erőszakosságra, olyan eszközt, amely haladéktalanul biztosítaná az „erő átdobását", s hetykén megígérik ezt az átdobást! Az ilyen emberek nem értik meg, hogy az erő „átdobásának" ez az ígérgetése már önmagában véve is politikai kalandorkodás, és hogy kalandorkodásuk elvtelenségükből fakad.

A szociáldemokrácia mindig óvni fog a kalandorkodástól és kíméletlenül le fogja leplezni az illúziókat, amelyek elkerülhetetlenül teljes kiábrándulással végződnek. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy egy forradalmi párt csak akkor érdemes erre a névre, ha *ténylegesen* vezeti a forradalmi osztály mozgalmát. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy minden népi mozgalom végtelenül változatos formákat ölt, állandóan új formákat termel ki, elveti a régieket, s a régi és új formák módosított válfajait vagy új kombinációit hozza létre. S nekünk kötelességünk, hogy tevékenyen résztvegyünk a harci módszerek és eszközök kidolgozásában. Amikor a diákmozgalom kiéleződött, nyomban a diákok megsegítésére szólítottuk fel a munkásokat („Iszkra" 2. sz.)*, de nem bocsátkoztunk jóslásokba a tüntetések formáit illetően, nem ígértük, hogy ezekről a tüntetésekről tüstént átdobjuk az erőket, nem kecsegtettünk sem az elme megvilágosodásával, sem valami különleges megfoghatatlansággal. Amikor a tüntetések állandósultak, kiadtuk a jelszót, hogy meg kell szervezni e tüntetéseket, hogy fel kell fegyverezni a tömegeket, és kitűztük a népi felkelés előkészítésének feladatát. Elvben a legkevésbbé sem tagadtuk az erőszakot és a terrort, de az erőszak olyan formáinak előkészítését célzó munkát követeltünk, amelyek a tömegek közvetlen részvételére épülnek és biztosítják

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 431—436. old. — *Szerk.*

a tömegek közvetlen részvételét. Tisztában vagyunk azzal, hogy ez a feladat nehéz, de keményen és kitartóan dolgozni fogunk annak megoldásán, s nem hagyjuk magunkat zavartatni olyan ellenvetésektől, hogy ez — a „bizonytalanul távoli jövő“ dolga. Igen, uraim, mi a mozgalom jövő formáiért is síkraszállunk, s nem csupán a mult formáiért. Inkább választjuk a hosszadalmas és nehéz munkát annak érdekében, amié a jövő, mint annak a „könnyű“ megismétlését, amit a mult már elitélt. Mindig le fogjuk leplezni azokat, akik szóban háborút hirdetnek a dogma sablónjai ellen, bár a gyakorlatban egyebet sem találunk, mint a legelavultabb és legkártékonyabb sablonos elméleteket az erő átdobásáról, a nagy és az apró munka közti különbségről, no meg természetesen a párviadalról és a magányos párharcról. „Valamint hajdanában a népek harcaiban a vezérek párviadala döntötte el a csatát, úgy a terroristák is az önkényuralommal folytatott párharcban vívják ki Oroszország szabadságát“ — így végződik az április 3-i kiáltvány. Az *ilyen* frázisok megcáfolásához elég, ha újra kinyomtatjuk őket.

Aki valóban a proletariátus osztályharcával kapcsolatban végzi forradalmi munkáját, az nagyon jól tudja, látja és érzi, hogy a proletariátus (és a proletariátus támogatására képes néprétegek) közvetlen igényeinek milyen tömege marad kielégítetlenül. Tudja, hogy számtalan helyen, egész óriási vidékeken a munkásság valósággal ég a harci vágytól, de lendülete kárbavész, mert nincs elég irodalma és nincs elég vezetője, mert a forradalmi szervezeteknek nincs elég erejük és anyagi eszközük. S így benne vagyunk — látjuk, hogy benne vagyunk — ugyanabban az átkozott bűvös körben, amely oly hosszú időn át gonosz végzetként nehezedett az orosz forradalomra. Egyrészt kárbavész a nem eléggé felvilágosított, szervezetlen tömeg forradalmi lendülete. Másrészt hiábavalóan lövöldöznek a „megfoghatatlan egyének“, akik már-már nem hisznek abban, hogy zárt sorokban menetelhetnek és együtt dolgozhatnak a tömegekkel.

De a dolog még helyrehozható, elvtársak! Akadnak, akik már nem hisznek az igaz ügyben — de ezek ritka kivételek csupán. Akadnak, akik a terrorért lelkesednek,

de ez csupán hamar múló hangulat. Zárják szorosabbra soraikat a szociáldemokraták, és egyetlen egésszé forrasztjuk a forradalmárok harci szervezetét és az orosz proletariátus tömegeinek hősiességét!

A következő cikkben szemügyre vesszük a szociálforradalmárok agrárprogrammját.

II

A szociálforradalmároknak a parasztmozgalomhoz való viszonya különös figyelmet érdemel. Éppen az agrárkérdésben mindig különösen erősnek tartották magukat mind a régi orosz szocializmus képviselői, mind liberális-narodnyik örököseik, mindpedig az opportunista kritikának nagyszámú oroszországi híve, akik nagyhangon kijelentik, hogy ezen a ponton a „kritika" végleg kivetette hadállásából a marxizmust. És szociálforradalmáraink, ahogy mondani szokás, ízekre szedik a marxizmust: „dogmatikus előítéletek ... elavult dogmák, amelyekre már régen rácáfolt az élet ... a forradalmi értelmiség levette szemét a faluról, az ortodoxia megtiltotta a forradalmi munkát a parasztság körében" és még sok ehhez hasonlót mondanak. Manapság divat — rúgni egyet az ortodoxián. De vajjon miféle válfajhoz soroljuk azokat a rugdosókat, akiknek a parasztmozgalom *megindulása előtt* saját agrárprogrammjukat *nem sikerült* még felvázolniok sem? Az „Iszkra" már 3. számában* körvonalazta agrárprogrammját, a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" ellenben csupán ezt tudta mormogni: „a kérdés ilyen felvetése mellett jelentős mértékben elmosódik még egy nézeteltérésünk", s közben a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" szerkesztőségét az a kis baleset érte, hogy éppen az „Iszkra" kérdésfeltevését („a faluba be kell vinni az osztályharcot") egyáltalában nem értette meg. A „Revoljucionnaja Rosszija" most utólag „A soronlevő kérdés" című brosúrára hivatkozik,

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 437—445. old. — *Szerk.*

noha abban sincs semmiféle programm, hanem csupán Hertz féle „híres“ opportunistákat magasztalnak benne.

S most ugyanazok az emberek, akik a mozgalom megindulása előtt az „Iszkrá“-val is, Hertz-cel is egyetértettek, — közvetlenül a parasztfelkelés után kiáltványt adnak ki „a szociálforradalmár párt parasztszövetségének (!) nevében“, de e kiáltványban egyetlen szó sincs, amely valóban parasztoktól származik, csak szószerint ismétlik benne azt, amit mar százszor olvashattunk a narodnyikok, a liberálisok és a „kritikusok“ írásaiban ... Azt mondják, bátorsággal jár a nyereség. Ez így van, szociálforradalmár urak, de nem ilyen bátorságról tanuskodik ez a durván odamázolt reklám.

Mint láttuk, a szociálforradalmárok legfőbb „előnye“ az, hogy nem köti őket semmiféle elmélet, legfőbb művészetük pedig az, hogy tudnak beszélni anélkül, hogy bármit is mondanának. Ám ha valaki programmot akar adni, valamiképpen mégiscsak nyilatkoznia kell. Sutba kell például dobnia a „nyolcvanas évek végének és a kilencvenes évek elejének orosz szociáldemokratái által hirdetett dogmát, amely szerint a városi proletariátuson kívül nincs más forradalmi erő“. Milyen üdvös szó is ez: „dogma“! Elegendő, ha kissé meghamisítjuk az ellenséges elméletet, ha ezt a hamisítást a félelmetes „dogma“ szó mögé rejtjük, — s ezzel el is intéztük a dolgot!

Az egész mai szocializmus a „Kommunista Kiáltvány“ óta azon a kétségbevonhatatlan igazságon nyugszik, hogy a tőkés társadalom egyetlen *valóban* forradalmi osztálya a proletariátus. A többi osztály csak részben és csak bizonyos körülmények között lehet forradalmi és szokott forradalmi lenni. Felmerül a kérdés: mit gondoljunk az olyan emberekről, akik ezt az igazságot egy meghatározott korszak orosz szociáldemokratáinak dogmájává „változtatták“, s el akarják hitetni a jámbor olvasóval, hogy ez a dogma „teljes egészében azon a meggyőződésen alapult, hogy a nyilt politikai harc a távoli jövő kérdése“?

Marxnak a mai társadalom egyetlen valóban forradalmi osztályáról szóló tanításával a szociálforradalmárok „az értelmiség, a proletariátus és a parasztság“ szentháróm-

ságát szegezik szembe, s ezzel reménytelen fogalomzavarról tesznek tanuságot. Ha az értelmiséget szembeállítják a proletariátussal és a parasztsággal, értelmiségen nyilván egy bizonyos társadalmi réteget értenek, olyan emberek csoportját, akiknek társadalmi helyzete ugyanolyan meghatározott, mint amilyen meghatározott a bérmunkások és a parasztok társadalmi helyzete. De mint ilyen réteg, az orosz értelmiség éppen polgári és kispolgári értelmiség. E réteget illetően teljesen igaza van Sztruve úrnak, amikor lapját az orosz értelmiség lapjának nevezi. Ha azonban azokról az értelmiségiekről beszélnek, akiknek *még nincs* semmiféle meghatározott társadalmi helyzetük, vagy akiket az élet *már kivetett* normális helyzetükből és akik a proletariátus oldalára térnek át, akkor merő badarság ezt az értelmiséget szembeállítani a proletariátussal. A proletariátus — éppúgy, mint a mai társadalom minden más osztálya — nemcsak hogy saját értelmiségét neveli ki, hanem emellett híveket is szerez magának a minden rendű és rangú művelt emberek sorából. A szociálforradalmároknak a marxizmus alapvető „dogmája“ ellen indított hadjárata ismét csak azt bizonyítja, hogy ennek a pártnak egész erejét az orosz értelmiségiek maroknyi csoportja alkotja. akik a régit otthagyták, az újhoz pedig nem csatlakoztak.

Ami a parasztságot illeti, róla még zűrzavarosabbak a szociálforradalmárok nézetei. Mit ér már maga ez a kérdésfeltevés is: „melyek azok a társadalmi osztályok, amelyek általában (!) mindig (!!) ragaszkodnak a fennálló... (csak az önkényuralmi? vagy általában a burzsoá?)... rendhez, védik azt, és nem forradalmasíthatók?“ Erre a kérdésre tulajdonképpen csak egy másik kérdéssel válaszolhatunk: az értelmiség mely elemei azok, amelyek általában mindig ragaszkodnak a fennálló eszmei káoszhoz, védik azt és képtelenek határozott szocialista világnézetre? De a szociálforradalmárok komoly választ akarnak adni a komolytalan kérdésre. „Ezekhez“ az osztályokhoz sorolják elősz̈oris a burzsoáziát, mivel annak „érdekei ki vannak elégítve“. Ez a régi előítélet — amely szerint az orosz burzsoázia érdekeit már oly mértékben kielégítették, hogy nálunk nincs és nem is lehetséges burzsoá

demokrácia (v. ö. „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" 2. sz. 132—133. old.) — ma az ökonomisták és a szociálforradalmárok közös kincse. Mégegyszer: vajjon nem téríti-e majd észre őket Sztruve úr?

Másodszor, ezekhez az osztályokhoz sorolják a szociálforradalmárok a „kispolgári rétegeket", „amelyeknek érdekei individualisztikusak, nem osztályérdekekként meghatározottak, és nem kristályosodnak ki társadalmi és politikai reformprogrammá vagy forradalmi programmá". Allah a megmondhatója, honnan veszik ezt. Mindenki tudja, hogy a kispolgárság nemcsak hogy nem védi általában és mindig a fennálló rendet, hanem ellenkezőleg, sokszor forradalmi módon lép fel még a burzsoázia ellen is (mégpedig amikor csatlakozik a proletariátushoz), igen gyakran fellép az abszolutizmus ellen és csaknem mindig megfogalmazza a maga társadalmi reformprogrammjait. Szerzőnk egyszerűen kissé „lármásabban" fecsegett a kispolgárság ellen, követve azt az „életbölcseséget", amelyet Turgenyev egyik „prózai költeményében" „a vén kópé" szájába adott: minél hangosabban ordítozz azok ellen a hibák ellen, amelyeket magadban érzel. Mármost: *mivel* a szociálforradalmárok érzik, hogy a két szék között egyedüli társadalmi bázisukat legfeljebb az értelmiség egyes kispolgári rétegei alkothatják, — *ezért* úgy írnak a kispolgárságról, mintha ez a kifejezés nem társadalmi kategóriát jelentene, hanem egyszerűen polémikus fordulat volna. Ugyancsak meg szeretnék kerülni azt a kellemetlen pontot, hogy nem értik, hogy a mai parasztság mint egész a „kispolgári rétegekhez" tartozik. Nem próbálnának választ adni nekünk e pontra vonatkozólag, szociálforradalmár urak? Nem mondanák-e meg nekünk, miért van az, hogy ugyanakkor, amikor az orosz marxizmus elméleteinek töredékein (például a parasztok falun kívüli idénymunkájának és vándorlásának haladó jelentőségéről szóló tételeken) kérődznek, nem vesznek tudomást arról, hogy ugyanez a marxizmus bebizonyította az orosz paraszti gazdaság kispolgári jellegét? Nem magyaráznák-e meg nekünk, hogyan lehetséges, hogy a mai társadalomban a „tulajdonosok vagy féltulajdonosok" nem a kispolgári rétegekhez tartoznak?

Nem, ne is reménykedjünk ebben! a szociálforradalmárok érdemben nem fognak válaszolni, nem mondanak és nem magyaráznak majd meg semmit, mert (megintcsak éppúgy, mint az ökonomisták) alaposan elsajátították azt a taktikát, hogy az elméletről még véletlenül se beszéljenek. A „Revoljucionnaja Rosszija“ a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji“ felé int — ez, úgymond, az ő dolguk (v. ö. 4. sz., válasz a „Zarjá“-nak), a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji“ pedig az opportunista kritika hőstetteiről regél az olvasónak, s egyre csak fenyegetőzik, fenyegetőzik és fenyegetőzik, hogy jön ám még súlyosabb kritika is. Hát ez bizony édes-kevés, uraim!

A szociálforradalmárok megőrizték tisztaságukat, a modern szocialista elméletek végzetes hatása nem érződik rajtuk. Teljes egészükben megőrizték a vulgáris szocializmus régi jó módszereit. Új történelmi ténnyel, egy bizonyos népréteg új mozgalmával állunk szemben. A szociálforradalmárok nem tanulmányozzák e réteg helyzetét, nem akarják e réteg mozgalmát e réteg jellegével és az egész társadalom fejlődő gazdasági rendjéhez való viszonyával magyarázni. Számukra mindez üres dogma, elavult ortodoxia. Ők ezt egyszerűbben intézik el. — Miről beszélnek e megmozduló réteg képviselői? A földről, a juttatott föld megnagyításáról, a föld újrafelosztásáról. — Íme, ennyi az egész. Íme, a „félig szocialista programm“, a „tökéletesen helyes elv“, a „ragyogó eszme“, az „eszmény, amely csírájában már ott él a paraszt fejében“ stb. Csupán arra van szükség, hogy „megtisztítsuk és kidolgozzuk ezt az eszményt“, kihámozzuk belőle „a szocializmus tiszta eszméjét“. Talán nem hiszi el az olvasó? Talán hihetetlennek tűnik előtte, hogy ezt a narodnyik ócskaságot ismét előráncigálják egyes emberek, akik oly buzgón ismételgetik, amit a legutóbbi könyv mond nekik? Márpedig ez tény, s az itt idézett kedves kis szavakat egytől-egyig a „parasztszövetségnek“ a „Revoljucionnaja Rosszija“ 8. számában megjelent nyilatkozatából vettük.

A szociálforradalmárok azzal vádolják az „Iszkrá“-t, hogy amikor a parasztmozgalmat az utolsó parasztlázadásnak nevezte, túl korán kondította meg a lélekharangot:

a parasztság — oktatnak ki bennünket — a proletariátus szocialista mozgalmában is résztvehet. Ez a vád szemléltetően mutatja, milyen zavarosak a szociálforradalmárok gondolatai. Még azzal sincsenek tisztában, hogy más a jobbágyrendszer maradványai ellen irányuló demokratikus mozgalom, s megint más a burzsoázia elleni szocialista mozgalom. Mivel nem értették magát a parasztmozgalmat, azt sem érthették meg, hogy az „Iszkra“ szavai, amelyektől annyira megijedtek, csak az első mozgalomra vonatkoznak. Hogy a pusztuló kistermelők (beleértve a parasztokat is) résztvehetnek és részt is kell hogy vegyenek a proletariátus szocialista mozgalmában, ezt az „Iszkra“ nemcsak hogy programmjában leszögezte, hanem pontosan meg is határozta e részvétel feltételeit. De a mai parasztmozgalom egyáltalában nem a burzsoázia és a kapitalizmus ellen irányuló szocialista mozgalom. Ellenkezőleg, egyesiti magában a parasztság burzsoá és proletár elemeit, amelyek valóban egységesek a jobbágyrendszer maradványai ellen vívott harcban. A mai parasztmozgalom a falun nem szocialista és nem félszocialista, hanem polgári gazdasági forma kialakulása felé vezet — és ilyen gazdasági formát hoz is létre —, megszabaditva falvainknak már kész burzsoá tartópilléreit a hűbériség béklyóitól.

Egyébként a szociálforradalmárok számára mindez hétpecsétes titok. Még azt is komolyan el akarják hitetni az „Iszkrá“-val, hogy a kapitalista fejlődés útjának egyengetése üres dogma, mivel a „reformok“ (a hatvanas évek reformjai) „már teljesen (!!) szabad teret biztosítottak (!) a kapitalizmus fejlődésének“. Lám, mi mindent le nem tud írni egy ügyes ember, akit visz fürge tolla és aki azt képzeli, hogy „a parasztszövetség nevében“ mindent el lehet sütni: a paraszt úgysem érti! — De gondolkozzék csak kérem egy kicsit, kedves szerző: nem hallott-e már valaha arról, hogy a jobbágyrendszer maradványai akadályozzák a kapitalizmus fejlődését? sőt nem rémlik-e önnek, hogy ez szinte tautológia? és nem olvasott-e már valahol a jobbágyrendszernek a mai orosz faluban fellelhető maradványairól?

Az „Iszkra“ azt mondja, hogy a küszöbönálló forra-

dalom polgári forradalom lesz. A szociálforradalmároknak ellenvetésük van: szerintük ez a forradalom „elsősorban politikai és bizonyos fokig demokratikus forradalom“ lesz. Nem próbálnák-e elmagyarázni nekünk e bájos ellenvetés szerzői, volt-e már valaha a történelemben és egyáltalában elképzelhető-e olyan polgári forradalom, amely nem lenne „bizonyos fokig demokratikus“? De hiszen maguknak a szociálforradalmároknak a programmja (a társadalom tulajdonába átment földek egyenlősítő használata) sem lép túl még a burzsoá programm keretein, mert az árutermelés fenntartása és a magángazdálkodás megtűrése — akár közös földön is — semmiképpen sem küszöböli ki a mezőgazdaságban a kapitalista viszonyokat.

Minél könnyelműbben viseltetnek a szociálforradalmárok a modern szocializmus legelemibb igazságai iránt, annál könnyebben agyalják ki a „legelemibb dedukciókat“, sőt még büszkélkednek is azzal, hogy ilyenekre „vezethető vissza programmjuk“. Vizsgáljuk meg mindhárom dedukciójukat, amelyek alighanem sokáig fennmaradnak mint a szociálforradalmárok éleselméjűségének és szocialista meggyőződésük mélységének emlékművei.

1. sz. dedukció: „Oroszország területének nagy része már most is az államé — szükséges, hogy az egész terület a népé legyen.“ „Már most is“ a könyökünkön nőnek ki az oroszországi állami földbirtokra való megható utalások, amelyekkel a rendőrnarodnyikok (à la* Szazonov és társai) és a különböző katedra-reformátorok[46] műveiben találkozunk. „Szükséges“, hogy ezek után az urak után kullogjanak olyan emberek, akik szocialistáknak, sőt forradalmároknak nevezik magukat. „Szükséges“, hogy a szocialisták az „állam“ állítólagos mindenhatóságát hangsúlyozzák (még arról is megfeledkezve, hogy az állami földek nagyrésze az ország lakatlan végvidékein összpontosul), s nem a féljobbágyi sorban levő parasztságnak és a kiváltságos nagybirtokosok maroknyi csoportjának osztályellentéteit, akiknek birtokában van a legjobban megmű-

* — olyanfélék, mint. — *Szerk.*

velt földek zöme és akikkel az „állam“ mindig szívvel-lélekkel összetartott. Szociálforradalmáraink abban a hitben élnek, hogy a szocializmus tiszta eszméjét alakítják ki, valójában azonban csak bemocskolják ezt az eszmét azzal, hogy nem kritikusak a régi narodnyiksággal szemben.

2. sz. dedukció: „Már most is az a helyzet, hogy a föld lassan átvándorol a tőke birtokából a munka birtokába — ezt a folyamatot be kell hogy tetőzze az állam.“ Minél messzebb hatolunk az erdőbe, annál több a fa. Tegyünk még egy lépést a rendőrnarodnyikság felé, és szólítsuk fel az „államot“ (az osztályállamot!), hogy terjessze ki a paraszti földbirtoklást általában. Ez valóban szocialistához méltó és bámulatosan forradalmi tett. De mit is várhatunk olyan emberektől, akik szerint az a tény, hogy a parasztok földet vásárolnak és bérelnek, nem azt jelenti, hogy a föld a jobbágytartó földbirtokosok kezéből a falusi burzsoázia kezébe megy át, hanem azt, hogy a föld átmegy „a tőke birtokából a munka birtokába“. Emlékeztessük ezeket az embereket legalább „a munka birtokába átvándorló“ földek tényleges megoszlásának adataira: a vásárolt paraszti földek 6—9 tizedrésze és a bérelt földek 5—8 tizedrésze a *gazdaságok egyötödének*, vagyis egy elenyésző kisebbségnek, a jómódú parasztoknak a kezében összpontosul. Ítéljük meg ebből, vajjon sok igazság rejlik-e a szociálforradalmárok szavaiban, amikor azt erősítgetik, hogy „mi nem is számítunk“ a jómódú parasztságra, hanem „kizárólag a dolgozó rétegekre“?

3. sz. dedukció: „A parasztnak már van földje és többnyire egyenlősítő elosztásban használja azt, — szükséges, hogy ezt a munkán alapuló földhasználatot teljes mértékben érvényesítsük . . . és mindenféle szövetkezet fejlesztésén keresztül kollektív mezőgazdasági termeléssel tetőzzük be.“ — Vakarjuk meg a szociálforradalmárt és ott áll előttünk V. V. úr[47]! Mihelyt tettre került a sor, nyomban előbújtak a narodnyikság régi előítéletei, amelyek teljes épségben fennmaradtak a nyakatekert frázisok leple alatt. Állami földbirtoklás — az állam fejezze be azt a folyamatot, amelynek során a föld átmegy a parasztság birtokába — obscsina — szövetkezetek — kollektiviz-

mus: Szazonov, Juzov, Ny.—on[48] uraknak, a szociálforradalmároknak, Gofstetter, Totomianc uraknak és a többi uraknak ebből a nagyszerű sémájából hiányzik egy egészen jelentéktelen apróság. Nincs szó benne sem a fejlődő kapitalizmusról, sem az osztályharcról. De hát hogyan is juthatna eszébe ez az apróság olyan embereknek, akiknek egész tudományuk a narodnyikság ócska rongyaiból és a divatos kritika elegáns foltjaiból áll? Hát nem mondotta-e meg *maga* Bulgakov úr, hogy falun nincs helye az osztályharcnak? Vajjon az osztályharc helyettesítése „mindenféle szövetkezetekkel“ nem elégíti-e ki mind a liberálisokat, mind a „kritikusokat“, és általában mindazokat, akik számára a szocializmus nem több, mint hagyományos cégér? S vajjon nem próbálhatják-e megnyugtatni a naív embereket ilyen fogadkozással: „tőlünk természetesen távol áll az obscsina minden idealizálása“, noha e kijelentés mellett elolvashatunk egy kolosszális frázishalmazt „a mir-parasztság kolosszális szervezetéről“, arról, hogy „bizonyos tekintetben Oroszország egyetlen osztálya sem sodródik annyira a tisztán (!) politikai harc felé, mint éppen a parasztság“, hogy a paraszti önkormányzat (!) határait és hatáskörét tekintve jóval szélesebb, mint a zemsztvo-önkormányzat, hogy a „széleskörű“ . . . (egészen a falu határáig terjedő?) . . . „öntevékenységnek“ és „a legelemibb állampolgári jogok“ hiányának ezt az egyesülését „mintha szinte arra eszelték volna ki, hogy . . . felébresszék és begyakoroltassák (!) a politikai ösztönöket és a társadalmi harc készségét“. Akinek nem tetszik, ne hallgassa, de . . .

„Csak a vak nem látja, mennyivel könnyebb áttérni az obscsina-földhasználat hagyományairól a föld szocializálásának eszméjére.“ Nem fordítva van ez, uraim? Nem azok menthetetlenül vakok és süketek, akik mind a mai napig sem tudják, hogy éppen a parasztságot apró szövetségekre szétforgácsoló és a falusi proletariátust gúzsbakötő félig jobbágyi obscsina középkori zártsága tartja fenn a maradiság, a sötétség és a barbárság hagyományait? Nem önmagukat cáfolják-e meg, amikor elismerik az idénymunka hasznosságát, amely az obscsina hírhedt egyenlősítő hagyományait már háromnegyedrészben szétrombolta

és ezeket a hagyományokat pusztán rendőrségi perlekedéssé redukálta?

A szociálforradalmárok minimális programmja, amely a fentebb taglalt elméleten alapszik, valóságos kuriózum. Íme két pont ebből a „programmból“: 1) „a föld szocializálása, vagyis átadása az egész társadalom tulajdonába és a dolgozók használatába“; 2) „a társadalmi egyesülések és a gazdasági szövetkezetek minden elképzelhető formájának fejlesztése a parasztság körében ... (a „tisztán“ politikai harc céljából?) ... hogy a parasztság fokozatosan kiszabaduljon a pénztőke hatalma alól ... (és az ipari tőke hatalma alá kerüljön?) ... és hogy előkészítsük a jövő kollektív mezőgazdasági termelését“. Mint vízcseppben a nap, úgy tükröződik e két pontban a mai „szociálforradalmárság“ egész szelleme. Elméletben: forradalmi frázis a nézetek átgondolt és kerek egészet alkotó rendszere helyett, a gyakorlatban: gyámoltalan kapkodás az egyik vagy másik divatos csodaszer után az osztályharcban való részvétel helyett — ez minden, amit találhatunk náluk. *Egymás mellé* állítani egy *minimális* programmban a föld szocializálását és a szövetkezeteket — ehhez, meg kell adni, ritka polgári bátorság kellett. A mi minimális programmunk egyrészt — Babeuf, másrészt — Levitszkij úr[49]. Ez utólérhetetlen.

Ha komolyan vehetnénk ezt a programmot, azt kellene mondanunk, hogy a szociálforradalmárok, akik ámítják magukat a jólhangzó szavakkal, megtévesztik a parasztot is. Ámítás az, hogy a „szövetkezetek minden elképzelhető formája“ forradalmi szerepet játszik a mai társadalomban és a kollektivizmust készíti elő, nempedig a falusi burzsoázia megerősödését. Ámítás az, hogy „minimumként“, egy éppoly közelfekvő követelésként, mint a szövetkezetek, a *„parasztság“* elé állhatunk a föld szocializálásával. Bármelyik szocialista elmagyarázhatná szociálforradalmárainknak, hogy a föld magántulajdonának megszüntetése jelenleg csupán egy lépcsőfok lehet a magántulajdon teljes megszüntetéséhez, hogy a föld átadása „a dolgozók használatába“ magában még nem elégítené ki a proletariátust, mert a tönkrement parasztok milliói és tízmilliói már nem képesek gazdálkodni a földön,

még ha volna is nekik. E tönkrement milliók ellátása munkaeszközökkel, igásállatokkal stb. pedig már valamennyi termelési eszköz szocializálását jelentené és a proletariátus szocialista forradalmát követelné, nempedig a jobbágyrendszer maradványai ellen irányuló parasztmozgalmat. A szociálforradalmárok összetévesztik a föld szocializálását a föld burzsoá nacionalizálásával. Az utóbbi — elvont értelemben — a kapitalizmus alapján, a bérmunka megszüntetése nélkül is elképzelhető. De éppen a szociálforradalmárok példája igazolja szemléltetően azt az igazságot, hogy ha egy rendőrállamban a föld nacionalizálását követeljük, tulajdonképpen elhomályosítjuk az osztályharc egyedül forradalmi elvét és a bürokratizmus malmára hajtjuk a vizet.

Sőt mi több, a szociálforradalmárok egyenesen reakciósokká válnak, amikor felemelik szavukat programmtervezetünk következő követelése ellen: „helyezzék hatályon kívül mindazokat a törvényeket, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék". A szociálforradalmárok az olyan narodnyik előítéletek nevében, mint az „obscsina-elv" és az „egyenlősítő elv", megtagadnak a paraszttól egy olyan „legelemibb állampolgári jogot", mint a földdel való rendelkezés joga, jólelkűen szemet húnynak a valóságos obscsina rendi zárkózottságán, s azoknak a rendőri tilalmaknak a védelmezőivé válnak, melyeket a . . . kerületi elöljárók „állama" hozott és támogat! Úgy véljük, hogy nemcsak Levitszkij úr, de Pobedonoszcev úr sem ijed meg túlságosan, ha egyenlősítő földhasználat végett követelik a föld szocializálását, s ha e minimumként támasztott követelés mellé odaállítják a szövetkezeteket is, meg azoknak a rendőri intézkedéseknek a védelmét is, amelyek a parasztot a létfenntartását biztosító állami juttatott földhöz kötik.

Legyen a szociálforradalmárok agrárprogrammja tanulság és figyelmeztetés minden szocialistának, legyen ez a programm szemléltető példa arra, hogy mire vezet az eszme hiánya és az elvtelenség, amelyet egyes meggondolatlan emberek a dogmától való mentességnek neveznek. Mihelyt tettre került a sor, kiderült, hogy a szociálforradal-

ároknál egyike sincs meg ama három feltételnek, amelyek elengedhetetlenek egy következetes szocialista programm felállításához: nincs világos elképzelésük a végcélról, nem ismerik fel helyesen azt az utat, amely e célhoz vezet, s nincs pontos képük arról, milyen a dolgok valóságos állása az adott időpontban, és melyek ebben az időpontban a legközelebbi feladatok. Csak elködösítették a szocializmus végcélját, mert összetévesztették a föld szocializálását a föld burzsoá nacionalizálásával, s összezavarták a kisüzemi egyenlősítő földhasználat kezdetleges paraszti eszméjét a modern szocializmusnak valamennyi termelési eszköz társadalmi tulajdonba vételéről és a szocialista termelés megszervezéséről szóló tanításával. A szocializmushoz vezető útról alkotott elképzelésüket mindennél jobban jellemzi az, hogy az osztályharcot a szövetkezetek fejlesztésével helyettesítik. Az oroszországi agrárfejlődés jelenlegi szakaszának megítélésében megfeledkeztek egy csekélységről: a jobbágyrendszernek falvainkra nehezedő maradványairól. Az elméleti nézeteiket kifejező híres szentháromság — értelmiség, proletariátus, parasztság — kiegészült nem kevésbbé híres „programmbeli" szentháromságukkal: a föld szocializálása — szövetkezetek — röghözkötés.

Vessük össze ezzel az „Iszkra" programmját, amely egy egységes végcélt mutat az egész harcoló proletariátusnak, amely nem redukálja ezt a végcélt a „minimumra" s nem alacsonyítja le annak kedvéért, hogy hozzáidomítsa a proletariátus egyes fejletlen rétegeinek vagy a kistermelőknek eszméihez. E cél elérésének útja a városban és a falun egy és ugyanaz — a proletariátus osztályharca a burzsoázia ellen. De ezen az osztályharcon kívül tovább folyik falvainkban egy másik harc is: az egész parasztság harca a jobbágyrendszer maradványai ellen. És a proletariátus pártja azt ígéri, hogy *ebben* a harcban az *egész* parasztságot fogja támogatni és arra fog törekedni, hogy megmutassa a parasztság forradalmi lendületének az igazi célt, s a parasztság felkelését igazi ellensége ellen irányítsa; tisztességtelennek és méltatlannak tartja, hogy a parasztot kiskorúként kezelje, s eltitkolja előle, hogy jelenleg és azonnal csak a jobbágyrendszer minden nyomának és

maradványának teljes felszámolását, csak ama szélesebbkörű és nehezebb harc útjának egyengetését érheti el, amelyet az egész proletariátus vív az egész burzsoá társadalom ellen.

„Iszkra" 23. sz. 1902 augusztus 1.
és 24. sz. 1902 szeptember 1.

LEVÉL A MOSZKVAI BIZOTTSÁGHOZ

Kedves elvtársak! Megkaptuk levelüket, amelyben köszönetüket fejezik ki a „Mi a teendő?“ szerzőjének, és közlik azt a határozatukat, hogy 20 százalékot levonnak az „Iszkra“ javára. Ami engem illet, szívből köszönöm Önöknek együttérzésüket és szolidaritásukat. Illegális író számára ez annál is értékesebb, mert munkájában módfelett el van szigetelve az olvasótól. Nekünk különösen fontos, hogy az olvasók közöljék velünk gondolataikat, közöljék velünk, milyen benyomást tesz ez vagy az a cikk vagy brosúra az olvasók különböző rétegeire, s nagyon hálásak leszünk, ha nemcsak a szó szoros értelmében hivatalos ügyekről írnak nekünk, nemcsak a sajtó számára, hanem azért is, hogy az író ne érezze magát elszakadva az olvasótól.

Az „Iszkra“ 22. számában közzétettük azt a határozatukat, hogy 20%-ot átutalnak az „Iszkrá“-nak. Leninnek küldött köszönetükről viszont úgy döntöttünk, hogy nem tesszük közzé, mert előszöris külön írták, s nem említették, hogy közölni szeretnék a sajtóban. Másodszor pedig valahogy ennek a köszönetnyilvánításnak a formája sem felel meg a sajtó számára. De azért ne gondolják, kérem, hogy nekünk nem fontos, hogy közzétegyük a bizottságok nyilatkozatait, melyekben szolidaritást vállalnak bizonyos nézetekkel. Ellenkezőleg, éppen most, amikor mindannyian a forradalmi szociáldemokrácia egyesítésén gondolkozunk, *ez különösen fontos*. Fölöttébb kívánatos lenne, hogy a Moszkvai Bizottság könyvemmel való szolidaritását *nyilatkozat* formájában szövegezze meg, s hogy ez azután haladéktalanul megjelenjen az „Iszkrá“-

ban. Régen ideje már, hogy a bizottságok nyiltan proklamálják a pártkérdésekben vallott álláspontjukat, szakítsanak a hallgatólagos egyetértésnek azzal a taktikájával, amely a „harmadik időszakban“ volt szokásban. Ez az általános megfontolás, amely a nyilt állásfoglalás mellett szól. Többek között pedig engem például *megvádoltak a sajtóban* (a „*Borba*“ csoport „Lisztok“-jában) azzal, hogy az „Iszkra“ szerkesztőségét orosz Központi Bizottsággá akarom változtatni, hogy „parancsnokolni“ akarok a „megbizottak felett“ stb. Ez nyilvánvalóan meghamisítása annak, ami a „Mi a teendő?“-ben olvasható, de nincs kedvem újra meg újra leszögezni a sajtóban, hogy „önök hamisítanak“. Úgy gondolom, hogy azoknak az Oroszországban működő gyakorlati pártmunkásoknak kell megszólalniok, akik *nagyon jól tudják*, hogy az „Iszkra“ „parancsnoklása“ nem terjed túl tanácsokon és saját véleményének nyilvánításán, és akik *látják*, hogy a „Mi a teendő?“-ben kifejtett *szervezeti* eszmék a legégetőbb kérdést, a *valóságos* mozgalom fájó kérdését fejezik ki. Azt hiszem, ezeknek a gyakorlati pártfunkcionáriusoknak maguknak kell szót kérniök és mindenki füle hallatára ki kell jelenteniök, hogyan látják *ők* a kérdést, hogyan jutnak munkájuk tapasztalatai alapján a mieinkkel megegyező nézetekre a szervezeti feladatokkal kapcsolatban.

A „Mi a teendő?“-ért kifejezett köszönetüket mi úgy értettük és természetesen csakis úgy érthettük, hogy ebben a könyvben önök választ találnak *saját* kérdéseikre, hogy önök *maguk* a mozgalom *közvetlen* ismerete alapján jutottak arra a meggyőződésre, hogy bátrabb, nagyobb arányú, *egységesebb*, centralizáltabb, egy ujságközpont körül jobban összefogott munkára van szükség, — hiszen éppen erről van szó ebben a könyvben. Ha pedig ez így van, ha önök valóban ilyen meggyőződésre jutottak, kívánatos, hogy a bizottság nyiltan és mindenki füle hallatára kijelentse ezt, felszólítva más bizottságokat is, hogy dolgozzanak vele együtt ugyanebben az irányban, ugyanazt a „szálat“ követve, ugyanazokat a legközelebbi pártszervezési célokat tűzve ki maguk elé.

Reméljük, elvtársak, hogy alkalmat találnak majd

arra, hogy felolvassák ezt a levelet az egész bizottság gyűlésén, és közlik velünk az említett kérdésekkel kapcsolatos határozatukat. (Zárójelben megjegyzem, hogy a Pétervári Bizottság ugyancsak kifejezte szolidaritását és most hasonló nyilatkozatra gondol.)

Volt-e elegendő példányban „Mi a teendő?"-jük? Olvasták-e a munkások és hogyan fogadták?

Meleg kézszorítással üdvözlöm az elvtársakat és teljes sikert kívánok munkájukhoz.

Leninjük

A megírás ideje: 1902 augusztus 11 (24).
Először megjelent: P. N. Lepesinszkij „Fordulóponton" c. könyvében, 1922.

ELŐSZÓ „AZ OROSZ SZOCIÁLDEMOKRATÁK FELADATAI" CÍMŰ BROSÚRA MÁSODIK KIADÁSÁHOZ

Kereken öt éve íródott az olvasó figyelmébe ajánlott brosúra, mely most az agitáció szükségletei folytán második kiadásban jelenik meg. E viszonylag rövid idő alatt fiatal munkásmozgalmunk olyan óriási lépést tett előre, az orosz szociáldemokrácia helyzete és erőviszonyai olyannyira megváltoztak, hogy talán különösnek tetszhet, hogyan válhatott szükségessé ennek a régi brosúrának egyszerű utánnyomása. Vajjon „Az orosz szociáldemokraták feladatai" 1902-ben is pontosan ugyanazok, mint 1897-ben voltak? Vajjon egy lépéssel sem jutottak előbbre magának a szerzőnek ezzel a kérdéssel kapcsolatos nézetei, aki akkor pártmunkájának csupán „első tapasztalatait" foglalta össze?

Ilyen (vagy ehhez hasonló) kérdések bizonyára nem egy olvasóban felmerülnek, és hogy ezekre a kérdésekre válaszoljunk, hivatkoznunk kell a „Mi a teendő?" című brosúrára, s ki kell egészítenünk egyet-mást abból, amit ott mondottunk. Hivatkozni azért kell rá, hogy utaljunk arra a helyre, ahol a szerző a szociáldemokrácia *mai* feladataira vonatkozó nézeteit fejtette ki; kiegészíteni azt kell belőle, amit ott (31—32, 121, 138. old.)* a most újra kiadott brosúra megírásának körülményeiről mondottunk, továbbá arról, hogy ez a brosúra milyen álláspontot foglalt el az orosz szociáldemokrácia fejlődésének külön „szakaszára" vonatkozóan. Ilyen időszakot általában négyet jelöltem meg az említett brosúrában („Mi a teendő?"): az utolsó

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 400—401, 518, 541. old. — *Szerk.*

„a jelen, részben a jövő területéhez“ tartozik, harmadik időszakként az „ökonomista“ irányzat uralmát (vagy legalábbis nagy elterjedtségét), kezdve az 1897—1898-as évektől, második időszakként az 1894—1898-as éveket, első időszakként pedig az 1884—1894-es éveket jelöltem meg. A második időszakban, a harmadiktól eltérően, nem látunk nézeteltéréseket a szociáldemokraták soraiban. A szociáldemokrácia akkor eszmeileg egységes volt, és már akkor kísérlet történt arra, hogy megteremtsék a gyakorlati, szervezeti egységet is (az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt megalakítása). A szociáldemokraták legfőbb figyelme akkor nem egyes belső pártkérdések tisztázására és megoldására összpontosult (mint a harmadik időszakban), hanem egyfelől a szociáldemokrácia ellenfelei elleni eszmei harcra, másfelől pedig a gyakorlati pártmunka fejlesztésére.

A szociáldemokraták elmélete és gyakorlata között nem volt meg az az antagonizmus, amely fennállott az „ökonomizmus“ időszakában.

Az olvasó figyelmébe ajánlott brosúra az akkori helyzet sajátosságait és a szociáldemokraták akkori „feladatait“ tükrözi. A brosúra fő gondolata, hogy mélyítsük el és szélesítsük ki a gyakorlati munkát, nem látva ennek semmiféle „akadályát“ holmi általános nézetek, elvek és elméletek tisztázatlanságában, nem látva nehézségeket (akkor nem is léteztek) a politikai és a gazdasági harc összekapcsolásában. A brosúra elvi magyarázataival fordul a szociáldemokrácia ellenfeleihez, a narodovolecekhez és a narodopravecekhez, és igyekszik eloszlatni azokat a félreértéseket és előítéleteket, amelyek miatt távol tartják magukat az új mozgalomtól.

És jelenleg, amikor az „ökonomizmus“ időszaka szemmelláthatólag a vége felé közeledik, a szociáldemokraták álláspontja ismét hasonlít öt évvel ezelőtti álláspontjukhoz. Persze a most előttünk álló feladatok mérhetetlenül bonyolultabbak, éppen azért, mert a mozgalom azóta roppant nagy fejlődést tett meg — de a mostani helyzet fő sajátosságai — szélesebb alapon és nagyobb arányokban — ugyanazok, mint a „második“ időszak sajátosságai. Az eltérés elméletünk, programmunk, taktikai

feladataink és gyakorlatunk között az ökonomizmus eltűnése arányában eltűnik. Ismét bátran kiadhatjuk és ki is kell adnunk a gyakorlati munka elmélyítésének és kiszélesítésének jelszavát, mert e munka elméleti előfeltételeit jelentős mértékben már tisztáztuk. Ismét különös figyelmet kell fordítanunk az oroszországi nem-szociáldemokrata illegális irányzatokra, lényegében ismét ugyanazokkal az irányzatokkal van dolgunk, mint a mult század kilencvenes éveinek első felében, csakhogy ezek az irányzatok ma sokkal fejlettebbek, kikristályosodottabbak, „érettebbek".

A narodovolecek régi öltözéküket levetése során „szociálforradalmárokká" váltak, mintegy már ezzel a névvel is mutatva, hogy megálltak a félúton. A régit (az „orosz" szocializmust) otthagyták, az újhoz pedig (a szociáldemokráciához) nem csatlakoztak. A forradalmi szocializmus egyetlen elméletét, amelyet az emberiség ismer, vagyis a marxizmust lomtárba rakják a burzsoá („szocialisták"!) és opportunista („forradalmárok"!) kritika alapján. Az eszme hiánya és az elvtelenség a gyakorlatban „forradalmi kalandorkodásra" készteti őket, amely kifejeződik abban is, hogy egy kalap alá próbálnak vonni olyan szociális rétegeket és osztályokat, mint az értelmiség, a proletariátus és a parasztság, abban is, hogy nagy hangon hirdetik a „rendszeres" terrort, kifejeződik figyelemreméltó minimális agrárprogrammjukban is (a föld szocializálása, — szövetkezet, — röghözkötés. Lásd „Iszkra" 23. és 24. sz.*), a liberálisokhoz való viszonyukban is (lásd „Revoljucionnaja Rosszija" 9. sz., és Zsitlovszkij úr recenzióját az „Oszvobozsgyenyijé"-ről a „Sozialistische Monatshefte"[50] 9. számában), és sok minden másban, amiről még valószínűleg többízben lesz alkalmunk beszélni. Oroszországban még igen sok szociális elem és körülmény van, amely táplálja az értelmiség állhatatlanságát, amely a radikális hangulatú egyénekben felébreszti azt a kívánságot, hogy az elavult régit összekapcsolják az élettelen divatossal, amely gátolja őket abban, hogy saját ügyüket egybeolvasszák az osztályharcát vívó proletariátussal,

* Lásd ebben a kötetben 184—207. old. — *Szerk.*

és ezért az orosz szociáldemokráciának mindaddig számolnia kell a „szociálforradalmár irányzathoz“ hasonló irányzattal vagy irányzatokkal, amíg a kapitalista fejlődés és az osztályellentétek kiéleződése teljesen ki nem húzza alóluk a talajt.

A narodopravecek, akik 1897-ben legalább olyan határozatlanok voltak (lásd alább 20—22. old.)*, mint most a szociálforradalmárok, éppen ennek következtében nagyon gyorsan letűntek a színről. De az a „józan“ eszméjük, hogy a politikai szabadság követelését teljesen külön kell választani a szocializmustól, nem halt meg és nem is halhatott meg, mert Oroszországban nagyon erősek és egyre erősödnek a liberális-demokrata áramlatok a nagy- és kispolgárság legkülönbözőbb rétegei körében. Ezért volt a liberális „Oszvobozsgyenyije“[51], amely maga köré kívánja csoportosítani az oroszországi burzsoá ellenzék képviselőit, a narodopravecek törvényes örököse, határozott, következetes, érett utódja. És amennyire elkerülhetetlenül el kell virágoznia és el kell halnia a régi, reform előtti Oroszországnak, a patriarchális parasztságnak és a régi típusú értelmiségnek, amely egyformán tud lelkesedni az obscsináért, a mezőgazdasági szövetkezetekért, meg a „megfoghatatlan“ terrorért, ugyanannyira elkerülhetetlen, hogy növekedjenek és fejlődjenek a kapitalista Oroszország vagyonos osztályai — a burzsoázia és a kispolgárság — józan liberalizmusukkal, amely kezd tudatára ébredni annak, hogy nem kifizetődő fenntartani az ostoba, barbár, drága és a szocializmussal szemben cseppnyi védelmet sem nyujtó abszolutista kormányt — követelésükkel, amely az osztályharc és az osztályuralom európai formáit sürgeti —, azzal a velük született (a proletariátus ébredésének és növekedésének korában velük született) törekvésükkel, hogy a burzsoá osztályérdekeket minden néven nevezendő osztályharc tagadásával leplezzék.

Ezért van mit megköszönnünk a liberális földbirtokos uraknak, akik „alkotmányos zemsztvo-párt“ megalapításával próbálkoznak. Először is — kezdjük a legkevésbbé fontossal —, hálásak vagyunk nekik azért,

---

* Lásd *Lenin* Művei. 2. köt. 1951. 356—357. old. — *Szerk.*

hogy az orosz szociáldemokráciától elragadták Sztruve urat, hogy kvázi-marxistából véglegesen liberálissá változtatták, s segítséget nyujtottak nekünk ahhoz, hogy élő példával mutassuk meg mindenkinek a bernsteinizmus és különösen az orosz bernsteinizmus igazi jelentőségét. Másodszor, az „Oszvobozsgyenyije“, amely tudatos liberálissá igyekszik formálni az orosz burzsoázia különböző rétegeit, ezzel segít nekünk abban, hogy meggyorsítsuk a munkások mind nagyobb tömegének öntudatos szocialistává való átalakulását. Nálunk olyan sok volt és van a szétfolyó, liberális-narodnyik kvázi-szocializmusból, hogy hozzá képest vitathatatlanul lépés előre az új liberális irányzat. A munkások így most könnyen és szemléltetően bemutathatják az orosz liberális és demokratikus burzsoáziát, megmagyarázhatják, hogy szükség van egy önálló politikai munkáspártra, amely a nemzetközi szociáldemokrácia része, — az értelmiséget így most egyszerűen felszólíthatják, hogy félreérthetetlenül határozza meg álláspontját: liberalizmus *vagy* szociáldemokrácia, — a felemás elméletek és irányzatok így gyorsan felőrlődnek majd e két növekvő és erősödő „ellenlábas“ malomkövei közt. Harmadszor — és persze ez a legfontosabb —, hálásak leszünk a liberálisoknak, *ha* ellenzéki magatartásukkal megingatják az önkényuralomnak a burzsoázia és az értelmiség egyes rétegeivel való szövetségét. Azt mondjuk: „ha“, mert a liberálisok az önkényuralommal való kacérkodásukkal, a békés kulturális munka magasztalásával, a „tendenciózus“ forradalmárok elleni harcukkal stb. nem annyira az önkényuralmat, mint inkább az önkényuralom elleni harcot ingatják meg. Következetesen és engesztelhetetlenül le fogjuk leplezni a liberálisok minden kétkulacsosságát, a kormánnyal való kacérkodás minden kisérletét, s éppen ezzel gyengíteni fogjuk a liberális burzsoá urak politikai tevékenységének ezt az áruló oldalát, ezzel meg fogjuk bénítani balkezüket és biztosítani fogjuk, hogy jobbkezük munkája minél eredményesebb legyen.

Ilyenformán a narodovolecek is és a narodopravecek is igen nagy lépéseket tettek előre igazi törekvéseik és igazi természetük fejlesztése, meghatározása és megformálása értelmében. Az a harc, amelyet a mult század

kilencvenes éveinek első felében a forradalmi ifjúság kicsiny körei folytattak egymás ellen, most mint érett politikai irányzatok és igazi politikai pártok elszánt harca születik újjá.

A „Feladatok“ új kiadása ennélfogva talán nem lesz haszontalan abban a tekintetben sem, hogy emlékeztetni fogja a fiatal párttagokat a párt közelmultjára, megmutatja, hogyan jött létre a szociáldemokratáknak a többi irányzat közt elfoglalt helyzete, amely csak most alakult ki teljesen határozottan, segít abban, hogy tisztább és világosabb képet alkossunk magunknak a mai helyzetnek az akkorival lényegében azonos, de bonyolultabb „feladatairól“.

A szociáldemokrácia egyik különösen fontos feladata ma az, hogy soraiban végetvessen minden fejetlenségnek és ingadozásnak, hogy szorosabban tömörüljön és szervezetileg eggyé kovácsolódjék a forradalmi marxizmus zászlaja alatt, hogy minden erejét valamennyi gyakorlatilag dolgozó szociáldemokrata összefogására, tevékenységük elmélyítésére és kiszélesítésére irányítsa, s egyidejűleg komoly figyelmet fordítson arra, hogy az értelmiségieknek és a munkásoknak minél nagyobb tömege előtt megvilágítsa, mi az igazi jelentősége a két fentebb említett irányzatnak, amellyel a szociáldemokráciának már régóta számolnia kell.

1902 augusztus.

Először megjelent
az Orosz Szociáldemokrácia Külföldi Ligája
által kiadott brosúrában.
1902 december.

AZ ÚJ SZTRÁJKTÖRVÉNY TERVEZETE

Újabb titkos okmány került a kezünkbe: a pénzügyminisztérium feljegyzése „a sztrájkokat, valamint a munkavállalói szerződéseknek lejáratuk előtti felbontását büntető törvénycikkek felülvizsgálásáról, és az önsegélyezés céljából létrehozandó munkásszervezetekről". Mivel ez a feljegyzés igen terjedelmes, s mivel szükségesnek tartjuk, hogy a munkásosztálynak minél nagyobb rétegei megismerjék, külön brosúra formájában adjuk ki[52]. Most pedig röviden ismertetjük ennek az érdekes dokumentumnak a tartalmát és rámutatunk jelentőségére.

A feljegyzés bevezetőül röviden vázolja gyári törvényhozásunk történetét, utal az 1886 június 3-i, 1897 június 2-i törvényekre[53], majd áttér a munkahely-elhagyás és a sztrájk bűnvádi üldözésének megszüntetésére. A pénzügyminisztérium úgy véli, hogy ha egy munkást, aki önkényesen elhagyja a munkahelyét, vagy több munkást, akik összebeszélve abbahagyják a munkát, letartóztatással vagy börtönnel fenyegetnek, ezzel nem érnek célt. A közrend fenntartását, mint a tapasztalatok megmutatták, ez nem biztosítja; a munkásokat ez a veszély csak felbőszíti, mivel meggyőzi őket a törvény igazságtalanságáról. Ezeket a törvényeket nagyon nehéz alkalmazni minden munkás ellen, aki elhagyja a munkát, „mivel fölöttébb körülményes száz vagy olykor ezer ügyet is folyamatba tenni", mivel továbbá a gyárosnak sem jó, ha munkás nélkül marad, mert sztrájkolás miatt lecsukták a munkásokat. Ha a sztrájkot büntetendő cselekménynek minősítik, ezt a rendőrség rendkívül ügybuzgó beavatkozása kíséri, jóllehet ez a gyárosok szempontjából több kárral,

mint haszonnal jár, több nehézséget és gondot okoz, mint könnyebbséget. A feljegyzés azt javasolja, hogy töröljenek el minden büntetést, amellyel az egyes munkást sujtják a gyár önkényes elhagyásáért vagy békés sztrájkolásért (még ha ez nem is jár együtt sem erőszakkal, sem a közrend megzavarásával stb.). Büntetést a külföldi törvények mintájára csupán „erőszakos cselekedetekért, fenyegetésekért vagy *gyalázkodásért* (!)“ kell kiróni, „amelyeket valamelyik munkáltató vagy munkás követ el más ember személye vagy vagyona ellen, és amelyek arra irányulnak, hogy az utóbbit szabad és jogos szándéka ellenére kényszerítsék illetve akadályozzák“, hogy ilyen vagy olyan körülmények között dolgozzanak. Másszóval, a sztrájkok bűnvádi üldözése helyett a „dolgozni kívánók“ akadályozásának bűnvádi üldözését javasolják.

Ami az önsegélyezési egyesületeket illeti, a pénzügyminisztérium panaszkodik az e téren elburjánzott adminisztratív önkényre (ezt különösen éppen Moszkvában látjuk, írja, ahol a mechanikai munkások egyesülete még a munkások és az igazgatóság közti „közvetítő szerepre“ is igényt tart) és követeli, hogy az ilyen egyesületek számára állapítsanak meg törvényileg egy mintaalapszabályzatot és könnyítsék meg ilyen egyesületek alakítását.

A pénzügyminisztérium új feljegyzésének általános jellege tehát kétségtelenül liberális, és sarkalatos pontja az a javaslat, hogy szüntessék meg a sztrájk bűnvádi üldözését. Mi itt nem bocsátkozunk az egész „törvényjavaslat“ tartalmának részletes vizsgálatába (ezt könnyebben elvégezhetjük, ha már az egész feljegyzés megjelent nyomtatásban), hanem ennek a liberalizmusnak a jellegére és jelentőségére hívjuk fel az olvasó figyelmét. Az a javaslat, hogy adjanak a munkásoknak némi sztrájkszabadságot és szervezkedési szabadságot, nem ujság sem liberális publicisztikánkban, sem a kormány által kiküldött hivatalos bizottságok tervezeteiben. A hatvanas évek elején a Stakelberg-féle bizottság, amely felülvizsgálta a gyári és a kisipari szabályzatokat, javasolta, hogy alakítsanak békéltető bizottságokat a munkások és a munkáltatók választott küldötteiből, és adjanak a munkásoknak

némi szervezkedési szabadságot. A nyolcvanas években az új büntető törvénykönyv tervezetét előkészítő bizottság javasolta a sztrájkolásért előírt büntetőrendszabályok eltörlését. De a pénzügyminisztérium mostani tervezete lényegesen különbözik az előzőktől, s ez a különbség az idők fölöttébb fontos jele marad még akkor is, ha az új tervezet javaslatai ugyanúgy véka alatt maradnak, mint az előzők. A lényeges különbség az, hogy az új tervezet hasonlíthatatlanul „szorosabb kapcsolatban van az élettel“: nem csupán a burzsoázia néhány elméleti vezérének és ideológusának a hangja, hanem a gyakorlati emberek, az ipari vállalkozók egész rétegének hangja érződik ki belőle. Ez már nem csupán egyes „humanista“ hivatalnokok és professzorok liberalizmusa, ez a moszkvai kereskedők és vállalkozók házisütetű, hazai liberalizmusa. Ez a tény, megmondom őszintén, nagy hazafias büszkeséggel tölti el szívemet: a kereskedő krajcáros liberalizmusa sokkal többet jelent, mint a hivatalnok ötkrajcáros liberalizmusa. És a feljegyzésben nem a szerződés szabadságáról és az állam hasznáról való émelygős okfejtések az érdekesek, hanem a gyárosoknak azok a gyakorlati megfontolásai, amelyek kiütköznek a hagyományos jogászi érvelésből.

Nem tűröm! Elegem van belőle! Ne üsd bele az orrodat! — ezt mondja az orosz gyáros az orosz rendőrségnek a miniszteri feljegyzés szerzője révén. Csakugyan, hallgassák meg a következő fejtegetéseket:

„Az érvényben levő törvény határozatlan és zavaros fogalmazásába kapaszkodó rendőri szervek nézetei szerint minden egyes sztrájk feltétlenül a közrend és a nyugalom megzavarása, nempedig természetes gazdasági jelenség. Holott, ha higgadtabban szemlélnők a gyári munkabeszüntetéseket, s a sztrájkokat nem azonosítanók a közrend megsértésével, sokkal könnyebben tisztázhatnók ezek igazi okait, elkülöníthetnők a jogos és igazságos okokat a jogtalan és alaptalan okoktól és megfelelő rendszabályokat léptethetnénk életbe a felek békés kiegyeztetésére. Ilyen normálisabb eljárás esetén megtorló és elnyomó intézkedéseket csak akkor alkalmaznánk, ha vannak olyan tények, amelyek a zavargás fennforgását igazolják.“

A rendőrség nem kutatja a sztrájk okait, hanem *csak* azzal törődik, hogy megszüntesse a sztrájkot, hol ilyen, hol pedig olyan módszerrel: vagy úgy, hogy kényszeríti a munkásokat (letartóztatással, kiutasítással és más rendszabályokkal, „katonai erő alkalmazásáig bezárólag") a munka folytatására, vagy úgy, hogy engedményekre bírja a munkáltatókat. „Nem mondhatjuk, hogy akármelyik e módszerek közül megfelelő volna" a gyáros urak számára: az első „haraggal tölti el a munkásokat", a második „megerősíti a munkásokban azt az igen káros meggyőződést, hogy a sztrájk minden esetben a legbiztosabb eszköz kívánságaik teljesítésének kikényszerítésére". „Az utóbbi évtized sztrájkjainak története nagyon sok példával mutatja, milyen káros az, ha mindenáron a bonyodalmak gyors elfojtására törekszenek. Az elhamarkodott letartóztatások olykor annyira felbőszítették az addig teljesen nyugodt munkásokat, hogy kozákokat kellett bevetni, ami után természetesen szó sem lehetett még a sztrájkolók jogos követeléseinek teljesítéséről sem. Másrészt, amikor a gyárosok a rájuk gyakorolt nyomás folytán gyorsan kielégítették a munkások jogtalan követeléseit, múlhatatlanul más ipari üzemekben is hasonló sztrájkok keletkeztek, s ezekben az üzemekben már nem az engedmények módszerét; hanem katonai erőt kellett alkalmazni, ami a munkások számára teljesen érthetetlen, és csak arról győzi meg őket, hogy a hatóságok igazságtalanok velük szemben és önkényeskednek..." Hogy a rendőrség a gyárosok befolyásolásával valamikor is kielégítette volna a munkásoknak még jogtalan követeléseit is, ez persze a tőkés urak túlzása, akik azt akarják mondani, hogy a sztrájkolókkal való alkudozás során ők maguk olykor kevesebbet engedtek volna nekik, mint amennyit engedni kénytelenek, amikor „az állami rend és nyugalom megzavarásának baljós kísértetével" ijesztgetik őket. A feljegyzés szemrehányást tesz a belügyminisztériumnak, amely 1897 augusztus 12-i körlevelében — melyet „a pénzügyminisztérium hozzájárulása nélkül adott ki" (itt van a kutya eltemetve!) — letartóztatást és kiutasítást helyez kilátásba minden sztrájk esetében, s előírja, hogy a sztrájkügyeket a titkosrendőrség ügyeként kezeljék. „A legfelsőbb

közigazgatási hatóságok — fejtegeti tovább a feljegyzés a gyárosok panaszait — még tovább mennek (a törvénynél), és *minden* (az eredeti kiemelése) sztrájknak közvetlenül állami jelentőséget tulajdonítanak... Pedig lényegében bármely sztrájk (persze, ha nem jár együtt erőszakkal) tisztán gazdasági jelenség, amely egészen természetes és korántsem fenyegeti a közrendet és a nyugalmat. A közrend és a nyugalom őrzésének ezekben az esetekben ugyanolyan formában kellene megnyilvánulnia, mint az a népmulatságokon, ünnepélyeken, színjátékokon és más ilyen esetekben szokás."

Ez az igazi liberális manchesteristák[54] hangja, akik a tőke és a munka harcát teljesen természetes jelenségnek minősítik, akik (a feljegyzés egy másik helyén) figyelemreméltó őszinteséggel egy kalap alá veszik az „árukkal való kereskedelmet" és a „munkával való kereskedelmet", akik tiltakoznak az állam beavatkozása ellen s ennek az államnak az éjjeli (és nappali) őr szerepét szánják. És ami különösen fontos, az orosz gyárosokat nem mások, mint éppen a mi munkásaink kényszerítették erre a liberális álláspontra. A munkásmozgalom annyira elterebélyesedett, hogy a sztrájkok valóban „természetes gazdasági jelenségekké" váltak. A munkások harca olyan makacs formákat öltött, hogy a rendőrállamnak e harc minden megnyilvánulását tiltó beavatkozása valóban ártani kezdett nemcsak a munkásoknak (hiszen nekik aztán bajon kívül soha nem is hozott mást), hanem maguknak a gyárosoknak is, akiknek az érdekében ez a beavatkozás történt. A munkások ténylegesen hatálytalanná tették a rendőri tilalmakat, de a rendőrség folytatta (és az önkényuralmi államban nem is tehetett mást, mint hogy folytassa) a beavatkozást, és tehetetlenségét érezve fűhöz-fához kapkodott: hol katonai erőhöz, hol engedményhez, hol vadállatias megtorláshoz, hol kacérkodáshoz nyúlt. Minél kisebbre zsugorodott a rendőri beavatkozás jelentősége, annál élesebben érezték a gyárosok a rendőrség *önkényét*, annál inkább hajlottak arra a meggyőződésre, hogy számukra *nem kifizetődő* ennek az önkényeskedésnek a támogatása. A nagyvállalkozók bizonyos része és a rendőri teljhatalom közti konfliktus egyre jobban kiéleződött és különösen

éles formákat öltött Moszkvában, ahol a munkásokkal való kacérkodás rendszere a szokottnál is bujábban virágzott. A feljegyzés egyenesen panaszkodik a moszkvai közigazgatásra, amely veszélyes játékba kezdett a munkásmegbeszélésekkel és a gépipari munkások segélyegyletével. Hogy befonhassák a munkásokat, némi közvetítési joggal kellett felruházni a segélyegylet tanácsát — és a gyárosok rögtön megmakacsolták magukat. „Ez a tanács először a gyárfelügyelőség tisztviselőihez fordult — írja a gyárosok befolyása alatt a feljegyzés —, de azután, mikor látta, hogy az utóbbiak nem ismerik el illetékességét az önkényesen magára vállalt közvetítő szerepben, a rendőrfőnökhöz fordult, aki nemcsak elfogadja a kapott kérvényeket, hanem lépéseket tesz azok törvényes elintézésére is, s ezzel szentesíti a tanács önkényesen szerzett jogait." A gyárosok tiltakoznak a közigazgatás egyes rendelkezései ellen és követelik, hogy törvényhozási úton vezessenek be új rendet.

Igaz, hogy a gyárosok liberalizmusa egyelőre nem terjed túl a nagyon szűk szakmai kereteken, a rendőri önkényeskedéssel szemben táplált ellenséges hangulatuk csak egyes, számukra kedvezőtlen szélsőséges lépések eredménye és nem irányul a bürokratikus önkény tulajdonképpeni alapjai ellen. De Oroszország és az egész világ gazdasági fejlődése, amely kiélezi az osztályellentéteket a kapitalista országokban, gondoskodik arról, hogy ez az ellenséges hangulat növekedjék, elmélyüljön, hogy mindinkább szaporodjanak az ellenséges hangulatot kiváltó okok. A proletariátus ereje éppen abban van, hogy létszáma és egybeforrottsága a gazdasági fejlődés folytán növekszik, ugyanakkor pedig a nagy- és kispolgárság érdekei egyre jobban szétforgácsolódnak és szétválnak. A szociáldemokráciának, hogy a proletariátusnak ezt a „természetadta" előnyét számbavehesse, éber szemmel figyelemmel kell kisérnie az uralkodó osztályok minden érdeköszeütközését, nem csupán arra kell felhasználnia ezeket az összeütközéseket, hogy gyakorlati hasznot húzzon belőlük a munkásosztály egyes rétegeinek javára, hanem arra is, hogy az egész munkásosztályt felvilágosítsa, hogy hasznos tanulságot merítsen minden újabb társadalmipolitikai epizódból.

Hogy a munkások számára milyen gyakorlati előnyt jelent a liberális gyárosok által javasolt törvénymódositás, az túlságosan nyilvánvaló ahhoz, hogy érdemes volna hosszasan foglalkozni vele. Ez kétségtelen engedmény a növekvő erőnek, az ellenség kivonulása egyik hadállásából, amelyet ténylegesen már majdnem elhóditott tőle a forradalmi proletariátus, és amelyet az ellenséges hadsereg legéleslátóbb vezérei nem akarnak tovább védelmezni. Mondanunk sem kell, nem nagy ez az engedmény: előszöris, nevetséges még gondolni is arra, hogy lehetséges *igazi* szabadság, sztrájkszabadság, amikor nincs politikai szabadság. A rendőrségnek továbbra is joga van ahhoz, hogy birói itélet nélkül letartóztatásokat és kiutasításokat foganatositson, és ez a joga meg is marad mindaddig, amig fennáll az önkényuralom. Ennek a jognak a fennmaradása pedig azt jelenti, hogy kilenctized részében megmarad az a sok rendőri kötekedés, arcátlanság és önkény, amelytől már a gyárosok is undorodni kezdenek. Másodszor, a pénzügyminisztérium a tulajdonképpeni ipari törvényhozás szűk területén is igen félénk lépést tesz előre, utánozva azt a német törvényjavaslatot, amelyet a német munkások „kényszermunka"-törvényjavaslatnak neveztek el, meghagyva a *külön* büntetőrendszabályokat a munkaszerződéssel kapcsolatos „erőszakosságért, fenyegetésért és gyalázkodásért", mintha nem volnának *általános* büntetőtörvények e vétségek ellen! De az orosz munkások egy kis engedményt is felhasználhatnak arra, hogy megerősitsék hadállásukat, hogy fokozzák és kiterjesszék azt a nagy harcukat, amelyet a dolgozó emberiségnek a bérrabszolgaság alól való felszabaditásáért vivnak.

Ami azt a hasznos tanulságot illeti, amelyet az új feljegyzésből merithetünk, mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a gyárosoknak a középkori sztrájktörvény elleni tiltakozása egy kis sajátos példán megmutatja, hogy a fejlődő burzsoázia és a haldokló abszolutizmus érdekei általában nincsenek összhangban. Érdemes volna ezen elgondolkozniok azoknak, akik (a szociálforradalmárokhoz hasonlóan) mindeddig félelmükben nem akarnak tudomást szerezni az oroszországi *burzsoá* ellenzék elemeiről és a régi módon azt hajtogatják, hogy az orosz burzsoázia

„érdekei“ (általában!) ki vannak elégítve. Kiderül, hogy a rendőri önkény még olyan burzsoá rétegeknek egyszer ilyen, másszor olyan érdekeivel is össze szokott ütközni, amelyeket a legközvetlenebbül *oltalmaz* a cári rendőrség, amelyeket *közvetlenül fenyeget* anyagi károsodással a proletariátusra vert bilincs bármily csekély lazítása is.

Kiderül, hogy a valóban forradalmi mozgalom nem csupán közvetlenül dezorganizálja a kormányt azzal, hogy felvilágosítja, talpraállítja és összefogja a kizsákmányolt tömegeket, hanem közvetve is azzal, hogy kihúzza a talajt az elavult törvények alól, kiábrándítja az önkényuralomból talán még az önkényuralom leghívebb cimboráit is, gyakoribbá teszi a „házi perpatvarokat“ a cimborák közt, az ellenséges tábor szilárdsága és egysége helyett széthúzást és ingadozást idéz elő. De hogy ezeket az eredményeket elérhessük, ennek van egy feltétele, amelyet szociálforradalmáraink sohasem tudtak felérni ésszel: ehhez az szükséges, hogy a mozgalom valóban forradalmi mozgalom legyen, vagyis hogy a valóban forradalmi osztálynak egyre szélesebb rétegeit keltse új életre, ténylegesen átalakítsa ennek az osztálynak szellemi és politikai arculatát, s általa mindazokét is, akik vele érintkeznek. Ha a szociálforradalmárok felérnék ésszel ezt az igazságot, megértenék, milyen kárt okoz gyakorlatilag a szocializmus sarkalatos kérdéseiben vallott eszmenélküli és elvtelen álláspontjuk, megértenék, hogy nem a kormány erőit, hanem a forradalom erőit dezorganizálják azok, akik azt hirdetik, hogy a tömeg ellen az önkényuralomnak vannak katonái, a szervezetek ellen van rendőrsége, az egyes terroristák azonban, akik elteszik láb alól a minisztereket és a kormányzókat, valósággal megfoghatatlanok.

Van még egy hasznos tanulság a gyárosok hivatalának újabb „lépésében“. Ez a tanulság az, hogy a gyakorlatban ki kell tudnunk használni mindent, akár még a krajcáros liberalizmust is, és ugyanakkor „résen kell lennünk“, hogy ez a liberalizmus ne fertőzze meg a néptömegeket hazug kérdésfeltevésével. Példa erre Sztruve úr; a vele való beszélgetésnek ezt a címet adnánk: „hogyan akarják a liberálisok tanítani a munkásokat és hogyan kell a munkásoknak tanítaniok a liberálisokat“. Sztruve

úr az „Oszvobozsgyenyije“ 4. számában megkezdte a szóbanforgó feljegyzés közlését, s ott egyebek közt kijelentette, hogy az új tervezet az „állami bölcseség“ megnyilvánulása, de ez a bölcseség, úgymond, aligha tudja majd áttörni az önkény és az értelmetlenség falát. Nem úgy van az, Sztruve úr. Nem az „állami bölcseség“ vetette fel az új sztrájktörvény tervezetét, hanem a gyárosok. Nem azért jelent meg ez a tervezet, mert az állam „elismerte“ a polgári jog alapelveit (a munkáltatók és a munkások burzsoá „szabadságát és egyenlőségét“), hanem azért, mert a sztrájkokra alkalmazott büntetőrendszabályok megszüntetése *előnyössé* vált *a gyárosok számára.* Azok a jogászi megfogalmazások és teljes mértékben bizonyító érvek, amelyeket most „maga“ („Oszvobozsgyenyije“ 4. sz. 50. old.) a pénzügyminisztérium hangoztat, már réges-régen megvoltak az orosz irodalomban is, sőt, a kormánybizottságok munkáiban is, de mindez véka alatt maradt, amíg nem szólaltak meg *az ipar gazdái*, akiknek a munkások *gyakorlatilag megmutatták* a régi törvények ostobaságát. Nem azért hangsúlyozzuk a gyárosok előnyének és a gyárosok érdekeltségének ezt a döntő jelentőségét, mert ez szerintünk csökkenti a kormány terveinek jelentőségét — ellenkezőleg, már mondtuk, hogy ebben e tervek jelentőségének növekedését látjuk. De a proletariátusnak az egész mai rend ellen vívott harcában mindenekelőtt azt kell megtanulnia, hogy egyenesen és józanul nézze a dolgokat, felfedje „a magas állami cselekedetek“ igazi indítóokait és következetesen leleplezze az „állami bölcseségről“ stb. szóló hazug, fellengzős frázisokat, amelyeket az ügyes rendőrtisztek számításból, a tudós liberálisok pedig rövidlátásból hangoztatnak.

Sztruve úr továbbá azt tanácsolja a munkásoknak, hogy legyenek „tartózkodóak“ a sztrájkolásért járó büntetések eltörléséért folyó agitációban. „Minél tartózkodóbb lesz ez az agitáció formáját tekintve — prédikálja Sztruve úr —, annál nagyobb lesz a jelentősége.“ A munkás szépen köszönje meg az egykori szocialistának az ilyen tanácsokat. Ez a liberálisok hagyományos Molcsalin-féle bölcsesége: tartózkodást prédikálnak éppen akkor, amikor a kormány éppen hogy megingott (valamilyen részletkérdésben). Le-

gyünk tartózkodóbbak, hogy ne zavarjuk a megkezdett reform megvalósítását, hogy el ne ijesszük őket, hogy kihasználjuk a kedvező pillanatot, amikor az első lépés már megtörtént (a feljegyzés kész!) és amikor valamely hivatal a reformok szükségességét elismerő nyilatkozatával „a kormány és a társadalom számára egyaránt (!) megcáfolhatatlanul (?) bebizonyítja", hogy ezek a reformok „igazságosak és aktuálisak" (?). Így vélekedik Sztruve úr a szóbanforgó tervezetről, így vélekedtek mindig az oroszországi liberálisok. Nem így vélekedik a szociáldemokrácia. Nézzétek, mondja, még a gyárosok között is akadnak egyesek, akik lassan rájönnek, hogy az osztályharc európai formái jobbak az ázsiai rendőrönkényénél. Állhatatos harcunkkal elértük, hogy még maguk a gyárosok is kételkednek az önkényuralmi népnyúzók mindenhatóságában. Bátrabban előre hát! Terjesszétek mindenfelé az örvendetes hírt, hogy az ellenség soraiban bizonytalanság uralkodik, használjátok ki az ellenség legkisebb ingadozását is, de nem követeléseitek Molcsalin-féle „mérséklésére", hanem fokozásukra. Abból az adósságból, amellyel a kormány a népnek tartozik, száz rubelből egy kopejkát akarnak adni nektek. Használjátok fel ezt az egy kopejka törlesztést arra, hogy egyre hangosabban követeljétek az egész adósságot, hogy végleg megfosszátok hitelétől a kormányt, hogy előkészítsétek erőinket a kormány elleni *döntő* csapásra.

„Iszkra" 24. sz.
1902 szeptember 1.

LEVÉL A „JUZSNIJ RABOCSIJ"[55] SZERKESZTŐSÉGÉHEZ

Kedves elvtársak! Mindannyian nagyon megörültünk kimerítő levelüknek. Kérem, küldjék el mielőbb az ígért kiegészítéseket, és írjanak minél gyakrabban. Reméljük, hogy hamarosan elküldhetjük Önökhöz egyik elvtársunkat a részletek végleges megtárgyalása végett, addig pedig a legfontosabbra szorítkozunk.

A legteljesebb mértékben igazuk van abban, hogy minél előbb, haladéktalanul egyesülnünk kell egy országos jellegű szervezetben, amelynek az lenne a célja, hogy előkészítse a bizottságok eszmei egységét és a párt gyakorlati, szervezeti egységét. Ami minket illet, eléggé fontos lépéseket tettünk már ebben az irányban, annak folytán, hogy a Pétervári Bizottság teljesen magáévá tette az iszkrás álláspontot, sajtónyilatkozatot tett közzé erről, de facto* (ez persze szigorúan entre nous**) egybeolvadt az „Iszkra" orosz szervezetével és e szervezet tagjainak befolyásos helyeket biztosított a bizottság központi csoportjában. Ha sikerül elérnünk azt, hogy a délvidék is teljes szolidaritást vállal és teljesen egybeolvad velünk, akkor a párt tényleges egyesítésének kérdését háromnegyed részben már meg is oldottuk. Ezzel iparkodnunk kell. Haladéktalanul intézkedünk először is arról, hogy megbeszélés végett odautazzanak Önökhöz az „Iszkra" oroszországi szervezetének tagjai; másodszor arról, hogy itt felvegyük a kapcsolatot Csernisevvel. Ami Önöket illeti, minél előbb adják ki (vagy közöljék az „Iszkrá"-ban) elvi nyilatkozatukat,

* — ténylegesen. — *Szerk.*
** — köztünk maradjon. — *Szerk.*

16* — 7/07 S

amelyben pontosan meghatározzák, milyen álláspontot foglalnak el a pártban, és kövessenek el mindent, hogy ténylegesen egybeolvadjanak az „Iszkra“ oroszországi szervezetével.

Befejezésül néhány szót az Önök által felvetett kérdésekről. Ami a parasztságot és az agrárprogrammot illeti, nem látjuk tisztán, hogy tulajdonképpen mit kifogásolnak agárprogrammtervezetünkben és milyen módosításokat kívánnának. Határozzák meg ezt pontosabban. Olvasták a „Zarja“ 4. számát az agrárprogrammról szóló cikkel?* Általában az „Iszkra“ melléfogásaival kapcsolatos megjegyzéseik mutatják, milyen fontos, hogy a jövőben gyakrabban és rendszeresebben érintkezzünk, s végre közös nevezőre jussunk. Olyan istentelenül kevés az erőnk, hogy csak *valamennyi* szociáldemokrata legszorosabb egyesülése biztosíthatja nekünk a sikert a „kalandorok“ és a kormány elleni harcban. Márpedig mindeddig például az Önök álláspontjáról, az Önök gyakorlati munkájáról majdnem semmit sem tudtunk — hát normális állapot ez? Normális dolog-e például az is, hogy Önök most egyedül tesznek lépéseket a szállítás megszervezésére, s mi is egyedül teszünk ugyanilyen lépéseket? (Írják meg részletesebben, hogyan, mit és hol tesznek, milyen anyagi eszközeik vannak stb.) Ugyanezt a körülményt, vagyis az erőhiányt figyelembe kell vennünk akkor is, amikor megvitatjuk a külön lapnak, a „Juzsnij Rabocsij“ folytatásának, „Russzkij Rabocsij“-já való változtatásának kérdését. Igen komolyan mérlegelni kell a kérdés minden oldalát. Gondolják csak el, hol van erő két laphoz, mikor nagyon jól tudjuk, hogy még egyhez is kevés van. Nem adnak-e Önök lökést Pétervárnak (Pétervár nem-iszkrás elemeinek), hogy szintén mint „felvilágosító“, népszerű stb. lapot kiadják a „Rabocsaja Miszl“-t — mégpedig olyankor, amikor Pétervár már készül megszüntetni a „Rabocsaja Miszl“-t és végre hozzá akar látni, hogy szívvel-lélekkel dolgozzék az „Iszkrá“-n. Nem hátráltatják-e terveik azt a munkájukat, amelynek célja, hogy Oroszországban megszervezzék az „Iszkrá“-val való rendszeres irodalmi együttműködést, —

* Lásd ebben a kötetben 99—145. old. — *Szerk.*

márpedig e nélkül az együttműködés nélkül az „Iszkra" nem válhat igazi pártlappá, s ne feledjék, hogy erre a munkára Önökön kívül jóformán senkink sincs. És ha az iszkrások nem fognak hozzá ehhez, akkor ki fogjon hozzá, és mikor? Végül, gondosabban vitassák meg azt a kérdést, hogy összeegyeztethetők-e a felvilágosító, propaganda jellegű, népszerű, az „átlagolvasónak" (ahogy Önök írják) szóló irodalom feladatai és az ujság feladatai? Az átlagolvasó, a tömeg számára vitathatatlanul szükség van külön irodalomra, de ez csak röplapokból és brosúrákból állhat, mert az ujságban *nem lehet minden* kérdést kellőképpen *megmagyarázni* az átlagolvasónak. Ehhez *elölről*, az elemi kérdésekkel kell kezdenünk a dolgot és így kell végighaladnunk, minden oldalról megrágva a kérdést. Egy ujság aligha képes erre, mégha ideálisan van is ellátva irodalmi erőkkel. Ne feledjék el végül, hogy munkájuknak — akár akarják, akár nem — országos jelentősége lesz, s hogy azok az okoskodások, elképzelések, elméletek, melyek szerint *külön* ujság kell az „értelmiségnek" és külön ujság a „munkásoknak", igen káros szerepet játszhatnak nemcsak függetlenül az Önök óhajától, hanem még akkor is, ha Önök személyesen szembeszállnak velük. Hiszen az olyan emberek, mint Önök, igen kis számban vannak az orosz szociáldemokraták között, az orosz szociáldemokraták tömegében még nagyon, de nagyon sok a szűklátókörű ember. Persze nem szándékunk, hogy ebben az annyira fontos kérdésben ilyen futólagos megjegyzésekre szorítkozzunk, csak arra kérjük Önöket, hogy ne siessék el a döntést és alaposan vitassák meg a kérdést. A külön csoport (a „Juzsnij Rabocsij" szerkesztősége) fenntartását egyenesen *kívánatosnak* is tartjuk legalább a pártkongresszusig, de ennek a csoportnak nem kellene sietnie a lapjával.

A megírás ideje: 1902 szeptember 3 (16).

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 3. sz. 1924.

LEVÉL EGY ELVTÁRSHOZ SZERVEZETI FELADATAINKRÓL[56]

A megírás ideje: 1902 szeptember.
Először 1902-ben jelent meg, sokszorosítva.

Россійская Соціальдемократическая Рабочая Партія

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Письмо къ товарищу

о нашихъ организаціонныхъ задачахъ

Н. Ленина

Изданіе Центральнаго Комитета Р.С.-Д. Р. Партіи.

ЖЕНЕВА
Типографія Партіи. Rue de la Coulouvrenière. 27.
1904.

Lenin „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról"
c. brosúrájának borítólapja. — 1904
Kisebbítve

Kedves elvtárs! Örömmel teljesítem azt a kérését, hogy bíráljam meg a „szentpétervári forradalmi párt szervezetére“ vonatkozó tervezetét. (Ön bizonyára az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt pétervári munkájának megszervezésére gondolt.) Az ön által felvetett kérdés annyira fontos, hogy megvitatásában részt kell vennie a Szentpétervári Bizottság valamennyi tagjának, sőt általában minden orosz szociáldemokratának.

Mindenekelőtt le kell szögeznem, hogy teljesen egyetértek önnel abban, amivel a „Szövetség“ korábbi (ahogy ön írja, „szövetségies“) szervezetének hasznavehetetlenségét magyarázza. Ön utal arra, hogy az élenjáró munkások híjával vannak a komoly felkészültségnek és a forradalmi nevelésnek, hivatkozik az úgynevezett választásos rendszerre, amelyet a rabocsejegyelósok a „demokratikus“ elvek kedvéért olyan hetykén és konokul védelmeznek, s megemlíti továbbá, hogy a munkások idegenkednek az aktív munkától.

Csakugyan: 1) a komoly felkészültség és a forradalmi nevelés hiánya (nemcsak a munkásoknál, hanem az értelmiségieknél is), 2) a választás elvének nem helyénvaló és mértéktelen alkalmazása és 3) a munkások idegenkedése az aktív *forradalmi* tevékenységtől — valóban fő fogyatékossága nem csupán a szentpétervári szervezetnek, hanem pártunk sok más helyi szervezetének is.

Teljes mértékben osztozom a szervezeti feladatokról vallott nézetében, s csatlakozom szervezeti tervéhez is, amennyire leveléből ki tudom venni e terv fő vonásait.

Nevezetesen, tökéletesen egyetértek önnel abban,

hogy különösen hangsúlyoznunk kell az országos munka és általában az egész párt feladatait; ön ezt azzal fejezi ki, hogy tervezetének első pontja így hangzik: „a *párt* (nempedig csupán egy bizottság vagy kerület) vezető központja az «Iszkra» c. lap, amelynek állandó tudósítói vannak a munkások között, s amely szoros kapcsolatban van a szervezet belső munkájával." Csak annyit szeretnék megjegyezni, hogy a lap a párt *eszmei* vezetője lehet s kell hogy legyen, hogy ki kell fejtenie az elméleti igazságokat, a taktikai tételeket, az általános szervezeti eszméket, az egész párt feladatait ebben vagy abban az időpontban. A mozgalom közvetlen *gyakorlati* vezetője viszont csak egy külön központi csoport lehet (nevezzük akár Központi Bizottságnak), amely *személyes* kapcsolatot tart fenn valamennyi bizottsággal, magában foglalja az orosz szociáldemokraták legjobb forradalmi erőit és *intézi* az összes ügyeket, amelyek az egész pártot érintik, mégpedig: az irodalom elosztását, a röplapok kiadását, az erők elosztását, személyek vagy csoportok kijelölését külön vállalkozások végrehajtására, országos tüntetések és a felkelés előkészítését stb. Mivel a legszigorúbb konspirációra van szükség, és meg kell tartanunk a mozgalom folytonosságát, pártunknak *két* vezető központja lehet és kell hogy legyen: Központi Lapja és Központi Bizottsága. Az előbbire tartozik az eszmei vezetés, az utóbbira a közvetlen gyakorlati vezetés. E csoportok akcióegységét és elengedhetetlen szolidaritását nem csupán a párt egységes programmjával kell biztosítani, hanem a *két csoport összetételével* (mindkét csoportban, a Központi Lapban és a Központi Bizottságban egymással teljesen egyetértő embereknek kell lenniök), és a két csoport rendszeres és állandó tanácskozásainak megszervezésével is. Csak így érhetjük el egyrészt azt, hogy a Központi Lap kikerül az orosz csendőrök hatóköréből, hogy mindig következetes lesz és meglesz a folytonossága, másrészt pedig azt, hogy a Központi Bizottság minden lényeges kérdésben mindig szolidáris lesz a Központi Lappal, és hogy eléggé szabad lesz ahhoz, hogy a mozgalom összes gyakorlati ügyeit közvetlenül *intézze*.

Kívánatos volna ezért, hogy a szervezeti szabályzat első pontja (az ön tervezetének megfelelően) ne csupán

arra mutasson rá, hogy a párt melyik szervét ismerjük el vezető szervnek (ez persze szükséges utalás); hanem arra is, hogy az illető helyi szervezet feladatául tűzi ki, hogy tevékenyen dolgozzék azoknak a központi intézményeknek a *megszervezésén*, fenntartásán és megszilárdításán, amelyek nélkül pártunk mint párt nem létezhet.

Továbbá, a második pontban ön azt mondja, hogy a bizottságoknak „vezetniök kell a helyi szervezeteket" (talán jobb lenne így: „az egész helyi munkát és a párt valamennyi helyi szervezetét", de nem térek ki a fogalmazás részletkérdéseire), hogy a bizottságoknak munkásokból és értelmiségiekből kell állnia, és hogy káros, ha a munkásokat és értelmiségieket kettéosztjuk két bizottságba. Ez teljes mértékben és feltétlenül helyes. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak mindenütt csak *egy* bizottsága lehet, és e bizottság tagjainak teljesen öntudatos szociáldemokratáknak kell lenniök, akik maradéktalanul a szociáldemokrata munkának szentelik magukat. Különösen törekednünk kell arra, hogy minél több munkás váljon teljesen öntudatos és hivatásos forradalmárrá, s kerüljön be a bizottságba*. Amikor *egységes*, nempedig kettős bizottságok vannak, különösen fontos, hogy sok munkás ismerje *személyesen* a bizottság tagjait. Ahhoz, hogy a bizottságok irányíthassanak mindent, ami a munkások között történik, mindenhová el kell jutniok, nagyon sok embert kell ismerniök, ismerniök kell a munka minden csínját-bínját stb. stb. A bizottságokban ezért lehetőleg benne kell lennie a munkásmozgalom valamennyi kimagasló *vezérének*, a bizottságoknak vezetniök kell a helyi mozgalom *minden* megnyilvánulását, és irányítaniok kell a párt *valamennyi* helyi intézményét, a párt erőit és eszközeit. Ön nem ír arról, hogyan kell összeállítani a bizottságokat — bizonyára itt is egyetértünk önnel abban, hogy ehhez aligha szükségesek külön szabályok; hogy a bizottságokat hogyan alakítsák meg — ez már a helybeli szociáldemokraták dolga. Esetleg rá lehetne mutatni arra, hogy

* A bizottságokba igyekeznünk kell olyan munkásforradalmárokat bevenni, akiknek a legtöbb kapcsolatuk és a legjobb „nevük" van a munkástömegek körében.

a bizottságok csak a bizottsági tagok többségének (vagy kétharmadának stb.) határozata alapján vehetnek be új tagokat, hogy a bizottságok kötelesek gondoskodni kapcsolataiknak megbízható (forradalmi tekintetben) és biztos (politikai értelemben) helyen való nyilvántartásáról, és kötelesek előre gondoskodni póttagokról. Ha majd meglesz a Központi Lapunk és a Központi Bizottságunk, az új bizottságok csak e két szerv közreműködésével és beleegyezésével alakulhatnak meg. A bizottságok tagjainak száma lehetőleg ne legyen túlságosan nagy (hogy e tagok színvonala magasabb és a forradalmi jártasságuk teljesebb legyen), de ugyanakkor elegendő legyen ahhoz, hogy az ügy *minden* részletét intézhessék, hogy a tanácskozásokon valamennyi tag résztvehessen és szilárd határozatokat hozhassanak. Ha kiderülne, hogy eléggé sok a tag és a gyakori összejövetelek veszélyesek, akkor esetleg a bizottságból még ki kell emelni egy külön, nagyon kicsiny (mondjuk öt főnyi, vagy annál is kevesebb emberből álló) *ügyintéző* csoportot, amelynek feltétlenül magában kell foglalnia a titkárt és azokat a személyeket, akik leginkább alkalmasak az egész munka gyakorlati irányítására. *Különösen fontos*, hogy ez a csoport gondoskodjon póttagokról, hogy lebukás esetén a munka ne álljon meg. A bizottság teljes ülései hagynák jóvá az ügyintéző csoport intézkedéseit, ezek határoznák meg, hogy kik legyenek e csoport tagjai stb.

Továbbá, a bizottság *után* ön a bizottságnak alárendelt szervekként javasolja a következő intézményeket: 1) a vitát (a „legjobb" forradalmárok tanácskozását), 2) a kerületi köröket, 3) mindegyiknél egy-egy propagandistakörrel, 4) a gyári köröket és 5) az illető kerületben működő gyári körök küldötteinek „képviselő-értekezleteit". Teljes mértékben egyetértek önnel abban, hogy *minden* újabb intézményt (márpedig az ön által megnevezetteken kívül nagyon sok és nagyon különböző intézményekre van még szükség) alá kell rendelni a bizottságnak, és hogy szükség van kerületi (igen nagy városokban) és gyári (mindig és mindenütt) csoportokra. Egyes részletekben azonban, azt hiszem, nem értek teljesen egyet önnel. Például, ami a „vitát" illeti, véleményem szerint ilyen intézményre *egy-*

általán nincsen szükség. A „legjobb forradalmároknak“ mindnek a bizottságban a helyük, vagypedig töltsenek be külön funkciókat (nyomda, anyagtovábbítás, vidéki agitáció, szervezés, például útlevéliroda szervezése, vagy spiclik és provokátorok ellen harcoló osztagok, vagy a hadseregen belül működő csoportok szervezése stb.).

„Tanácskozások“ lesznek a bizottságokban is, s *minden* kerületben, minden gyári, propagandista, szakmai (szövők, műszerészek, bőripari munkások stb.), diák, irodalmi stb. körben is. Mi szükség van egy külön intézményre a tanácskozásokhoz?

Továbbá. Ön teljes joggal követeli, hogy „mindenki, aki óhajtja“, közvetlenül levelezhessen az „Iszkrá“-val. Csak ezt a „közvetlenül“-t nem úgy kell érteni, hogy „mindenkinek, aki óhajtja“, megmondják, milyen úton és milyen címen találja meg a szerkesztőséget, hanem úgy, hogy *mindenkinek* a levelét, aki *óhajtja*, feltétlenül átadják (vagy megküldik) a szerkesztőségnek. A címet *meglehetősen sok* embernek kell megadni, de mégsem mindenkinek, aki óhajtja, hanem csak a megbízható és a konspirációhoz kitűnően értő forradalmároknak, — esetleg nem is egy embernek kerületenként, mint ön akarja, hanem többnek; szükséges az is, hogy a munka valamennyi részvevőjének, minden körnek *joga legyen* határozatait, kívánságait, kéréseit tudomására hozni *mind a bizottságnak*, mind a Központi Lapnak és a Központi Bizottságnak. Ha ezt biztosítjuk, elérjük *valamennyi pártmunkás tanácskozásainak teljességét*, mégpedig a „vitához“ hasonló nehézkes és nem konspirálható intézmények nélkül is. Persze törekednünk kell arra is, hogy *személyes tanácskozásokat* szervezzünk minél több, a legkülönbözőbb területen dolgozó pártmunkás bevonásával, — itt minden a konspiráción fordul meg. Taggyűlések és nagyobbarányú találkozók Oroszországban csak ritkán, kivételképpen lehetségesek, és nagyon meg kell néznünk, kit engedünk be a „legjobb forradalmároknak“ ezekre a gyűléseire, mert a taggyűlésekre általában könnyebben bejuthat egy provokátor, és a spicli ide könnyebben nyomon követheti a gyűlés valamelyik részvevőjét. Azt hiszem, talán jobb volna így csinálni a dolgot: amikor mód van arra, hogy nagy (mond-

juk 30—100 főnyi) gyűléseket tartsunk (például nyáron az erdőben, vagy külön kikeresett konspirációs szálláson), a bizottság küldjön el oda egy-két embert a „legjobb forradalmárok" közül és *gondoskodjék* a gyűlés jó összetételéről, vagyis például arról, hogy minél többet hívjanak meg a gyári körök megbízható tagjai közül stb. De ne adjunk szervezeti kereteket ezeknek a gyűléseknek, ne vegyük be őket a szervezeti szabályzatba, ne rendszeresítsük őket, ne csináljuk úgy, hogy a gyűlés minden tagja ismerjen minden részvevőt, vagyis tudja, hogy valamennyien körök „képviselői" stb.; ezért ellenzem nemcsak a „vitákat", hanem a „képviselő-értekezleteket" is. E helyett a két intézmény helyett körülbelül a következő szabály megállapítását javasolnám: a bizottság gondoskodik arról, hogy nagy gyűléseket rendezzenek a mozgalom minél több gyakorlati részvevőjének és általában minden munkásnak a bevonásával. A gyűlés időpontját, helyét, célját és összetételét a bizottság határozza meg, amely felelős ezeknek a vállalkozásoknak konspiratív megszervezéséért. Magától értetődik, hogy ez cseppet sem akadálya annak, hogy a munkások még kevésbbé szervezett keretek között is rendezzenek találkozásokat kirándulásokon, erdőben stb. Talán még jobb lenne, ha nem is beszélnénk erről a szervezeti szabályzatban.

Továbbá, ami a kerületi csoportokat illeti, teljes mértékben egyetértek önnel abban, hogy e csoportok egyik legfontosabb feladata az irodalom *elosztásának* helyes megszervezése. Úgy vélem, a kerületi csoportoknak az a legfőbb funkciójuk, hogy *közvetítők* legyenek a bizottságok és az üzemek között, közvetítők, sőt főleg *továbbítók*. Legfőbb feladatuk az legyen, hogy konspiratív módon megszervezzék a bizottságtól kapott irodalom rendszeres terjesztését. Ez rendkívül fontos feladat, mert ha biztosítjuk azt, hogy a terjesztők külön kerületi csoportja rendszeresen érintkezzen a kerület *minden gyárával*, a kerületnek minél több *munkáslakásával*, ez roppant nagy jelentőségű lesz a tüntetések és a felkelés szempontjából is. Ha megszervezzük és kidolgozzuk az irodalom, a röplapok, a kiáltványok stb. gyors és helyes továbbítását, s megtanítjuk erre a megbízottak egész hálózatát, ezzel

elvégezzük a jövőbeli tüntetések vagy felkelés előkészítésének *nagyobbik* felét. Amikor kitör a felháborodás, a sztrájk, amikor megindul az erjedés, már nincs időnk arra, hogy megszervezzük az irodalom széthordását — erre a munkára csak fokozatosan taníthatjuk meg az embereket, *csakis úgy*, hogy az emberek havonta kétszer-háromszor végeznek ilyen munkát. Ha nincsen ujság, akkor ezt röplapokkal lehet és kell megtenni, de semmiképpen sem szabad megengedni, hogy ez a terjesztő apparátus tétlenül álljon. Igyekeznünk kell ezt az apparátust olyan tökéletessé tenni, hogy Szentpétervár egész munkáslakosságát egyetlen éjszaka alatt értesíteni és úgyszólván mozgósítani lehessen. És ez a feladat korántsem utópikus, ha a központból rendszeresen továbbítjuk a röplapokat a kisebb közvetítő körökhöz és tőlük a terjesztőkhöz. Véleményem szerint nem kell, vagy helyesebben csak rendkívül óvatosan szabad kiterjeszteni a kerületi csoportok hatáskörét más funkciókra, a merőben közvetítő és továbbító funkción kívül, mert ez csak árthat mind a konspirációnak, mind a munka egybeforrottságának. A párt valamennyi kérdéséről fognak természetesen tanácskozni a kerületi körökben is, de a helyi mozgalom valamennyi általános kérdésének *eldöntésére* csak a bizottság hivatott. A kerületi csoportoknak csak a továbbítási és terjesztési technika kérdéseiben volna szabad önállóságot nyujtani. A kerületi csoport összetételét a bizottság hivatott meghatározni, vagyis a bizottság *kijelöli* egy-két tagját (vagy akár nem is tagját) küldöttnek ebbe meg ebbe a kerületbe, és azzal bízza meg ezeket a küldötteket, hogy *alakítsanak kerületi csoportot*, s ennek a csoportnak valamennyi tagját ismét a bizottság erősíti meg, hogy úgy mondjam, funkciójukban. A kerületi csoport a bizottság fiókja, s csak a bizottságtól kapja meghatalmazásait.

Rátérek a propagandista körök kérdésére. Mivel annyira szűkében vagyunk propagandista erőknek, aligha szervezhetünk minden kerületben külön-külön ilyen köröket, és ez aligha kívánatos is. A propagandát az egész bizottságnak azonos szellemben kell folytatnia, és ezt szigorúan központosítani kell; ezért én így

képzelem a dolgot: a bizottság megbízza néhány tagját, hogy szervezzenek propagandista csoportot (amely a bizottság fiókja vagy *a bizottság egyik intézménye* lesz). Ez a csoport hivatott arra, hogy konspirációs tekintetben a kerületi csoportok *közreműködésével az egész városban*, a bizottság „hatáskörébe tartozó" egész területen folytassa a propagandát. Ha szükséges, ez a csoport még alcsoportokat is alakíthat, másra is átruházhatja, hogy úgy mondjam, funkcióinak ezt vagy azt a részét, de csakis a bizottság jóváhagyásával; a bizottságnak mindig és feltétlenül joga van ahhoz, hogy elküldje megbízottját mindegyik csoportba, alcsoportba vagy körbe, amely valamelyest is kapcsolatban van a mozgalommal.

Ugyancsak megbízások formájában, a bizottság fiókjainak vagy intézményeinek mintájára kell megszervezni a mozgalmat szolgáló többi különféle csoportot is: az egyetemi és gimnazista ifjúság csoportjait, vagy mondjuk a szimpatizáns hivatalnokok csoportjait, a szállító, nyomdai, útlevélkészítő csoportokat, a konspirációs szállásokon való elhelyezéssel foglalkozó csoportokat, a spicliket szemmeltartó csoportokat, a katonai csoportokat, a fegyverbeszerző csoportokat, a szervező csoportokat, amelyek például „jövedelmező pénzügyi vállalkozások" szervezésével foglalkoznak stb. A konspiratív szervezés egész művészetének abban kell állnia, hogy felhasználunk *mindenkit és mindent*, „munkát adunk mindenkinek", de ugyanakkor megtartjuk az egész mozgalom *vezetését*, mégpedig természetesen nem hatalmunknál, hanem tekintélyünknél, energiánknál, nagyobb tapasztalatainknál, sokoldalúságunknál, tehetségünknél fogva. Ez a megjegyzés arra a lehetséges és szokásos ellenvetésre vonatkozik, hogy a szigorú központosítás túlságosan könnyen végzetes lehet az ügyre, ha a központban *véletlenül* akad egy óriási hatalommal felruházott *alkalmatlan* személy. Az ilyesmi persze lehetséges, de ennek ellenszere nem lehet a választás elve és a decentralizáció, mert ez az önkényuralom viszonyai között a forradalmi munkában valamennyire is nagyobb arányokban megengedhetetlen, sőt éppenséggel káros. Ennek ellenszerét nem nyujtja semmiféle szervezeti szabályzat, ellenszeréül csak az

„elvtársi befolyásolás“ rendszabályai szolgálhatnak; a legkülönfélébb alcsoportok határozatai, továbbá az, hogy a Központi Laphoz és a Központi Bizottsághoz fordulnak, és végül (a legrosszabb esetben) a teljesen alkalmatlan hatalom *megdöntése*. A bizottságnak törekednie kell arra, hogy minél teljesebben ossza meg a munkát, szem előtt tartva, hogy a forradalmi munka különböző területein különböző képességek kellenek, hogy olykor olyanok, akik szervezőknek teljesen alkalmatlanok, pótolhatatlan agitátorok lesznek, vagy olyanok, akik képtelenek a legszigorúbb konspirációs kitartásra, nagyszerűen beválnak mint propagandisták stb.

Mellesleg, a propagandistákat illetőleg szeretnék még néhány szót szólni az ellen, hogy ezt a szakmát rendszerint *elárasztják* kiskaliberű emberek, s ezáltal süllyed a propaganda színvonala. Nálunk olykor válogatás nélkül minden diákot propagandistának tartanak, és az egész *ifjúság* igényt tart arra, hogy bízzák rá „egy kör vezetését“ stb. Ez ellen harcolnunk kellene, mert ebből igen sok kár származik. Valóban elvhű és alkalmas propagandista *nagyon kevés* van (és hogy valaki azzá váljon, ahhoz jó sokat kell tanulnia és sok tapasztalatot kell gyüjtenie), és az ilyen embereket szakosítani kell, teljes mértékben foglalkoztatni és gondosan óvni kell őket. Hetenként több előadást kell rendeznünk számukra, s értenünk kell ahhoz, hogy idejében küldjük őket más városokba, s általában meg kell szerveznünk, hogy kiváló propagandisták állandóan járják a különböző városokat. A kezdő ifjúság tömegét pedig inkább gyakorlati vállalkozásokba kell bevonni, amelyeket mi sokszor elhanyagoltunk a diákoknak ahhoz a körlátogatásához képest, amelyet optimista módon „propagandának“ neveznek. Komoly gyakorlati vállalkozások persze szintén alapos előkészítést igényelnek, de itt mégis könnyebben találhatunk munkát a „kezdők“ számára is.

Térjünk most át a gyári körökre. Ezek különösen fontosak számunkra: hiszen a mozgalom legfőbb ereje éppen a *nagy* üzemek munkásainak szervezettségében rejlik, mert a nagy üzemekben összpontosul a munkásosztálynak az a része, amely nemcsak számbeli fölényben

van, hanem még nagyobb fölényben van befolyás, fejlettség, harcképesség dolgában. Legyen minden gyár a mi erődünk. Ehhez pedig a „gyári“ munkásszervezetnek ugyanolyan konspiratívnak kell lennie befelé, ugyanolyan „szerteágazónak“ kell lennie kifelé, vagyis külső kapcsolataiban, ugyanolyan messzire kell kinyujtania, mégpedig a legkülönbözőbb irányokban, csápjait, mint minden forradalmi szervezetnek. Hangsúlyozom, hogy a mag, a vezető, a „gazda“ itt is okvetlenül a munkásforradalmárok csoportja. Gyökeresen szakítanunk kell a tisztán munkás vagy szakmai típusú szociáldemokrata szervezetek hagyományával *még* a „gyári“ körökben *is*. A gyári csoportnak vagy a gyári (üzemi) bizottságnak (hogy különválasszuk más csoportoktól, amelyekből nagyon sok kell) igen kevés *forradalmárból* kell állnia, s ezek a forradalmárok *közvetlenül a bizottságtól* kapnak megbízást és felhatalmazást az egész üzemi szociáldemokrata munka végzésére. A gyári bizottság minden tagja tekintse magát a bizottság megbízottjának, aki köteles alávetni magát a bizottság minden rendelkezésének, köteles megtartani annak a „hadbanálló hadseregnek“ minden „törvényét és szokását“, amelybe belépett és amelyből háború idején a felsőbbség engedélye nélkül nincsen joga eltávozni. A gyári bizottság összetételének ezért igen nagy jelentősége van, és a bizottság egyik fő gondja kell hogy legyen ezeknek az albizottságoknak a helyes megszervezése. Én így képzelem el a dolgot: a bizottság megbízza bizonyos tagjait (plusz esetleg bizonyos személyeket a munkások közül, olyan személyeket, akik valamely okból nem kerültek be a bizottságba, de hasznosak lehetnek tapasztalataikkal, emberismeretükkel, értelmi képességeikkel, összeköttetéseikkel), hogy szervezzenek mindenütt gyári albizottságokat. Ez a csoport tanácskozik a kerületi meghatalmazottakkal, számos találkozót szervez, alaposan megvizsgálja a gyári albizottságokba jelölteket, „előítélettel“ élve keresztkérdésekkel kifaggatja, s ha szükséges, próbára teszi őket, igyekszik maga közvetlenül *minél több jelöltet* szemügyrevenni és kipróbálni a gyári albizottság jelöltjei közül, és végül javasolja a bizottságnak, hogy hagyja jóvá az adott gyári kört ilyen meg ilyen

összetételben vagy bízza meg ezt meg ezt a munkást az egész albizottság összeállításával, kijelölésével, kiválogatásával. Ilymódon a bizottság fogja azt is meghatározni, hogy e meghatalmazottak közül melyik és *hogyan* tartsa vele a kapcsolatot (rendszerint a kerületi meghatalmazottak révén, de ezt a szabályt ki lehet egészíteni vagy módosítani). Tekintettel e gyári albizottságok fontosságára, a lehetőséghez mérten törekednünk kell arra, hogy *minden* albizottságnak rendelkezésére álljon a Központi Lap címe, hogy a laphoz fordulhasson, és az a biztos hely is, ahol híreit *leadhatja* (vagyis, hogy azok az adatok, amelyek lebukás esetén az albizottság azonnali helyreállításához szükségesek, minél rendszeresebben és bőségesebben jussanak el a párt központjához, és ott őrizzék azokat, ahová az orosz csendőrök nem tudnak behatolni). Magától értetődik, hogy a címeknek ezt az átadását a bizottságnak kell meghatároznia belátása szerint és a rendelkezésére álló adatok alapján, nempedig e címek „demokratikus" elosztásának nemlétező joga alapján. Végül talán nem fölösleges, ha leszögezzük, hogy olykor több tagból álló gyári albizottság helyett szükséges lesz vagy *megfelelőbb lesz*, ha arra szorítkozunk, hogy a bizottság egy megbízottat jelöl ki (és egy pótmegbízottat melléje). Amikor a gyári albizottság megalakult, fogjon hozzá minél több gyári csoport és kör megszervezéséhez, különböző feladatokkal, a konspiráció és a szervezettség különböző fokán, például köröket az irodalom széthordására és terjesztésére (ez az egyik legfontosabb funkció, amelyet úgy kell megszervezni, hogy valóságos postánk legyen, hogy kipróbáljuk és megvizsgáljuk nemcsak a terjesztés módszereit, hanem a lakásokra való kihordást is, hogy ezek a csoportok feltétlenül ismerjenek minden lakást, és tudják, hogyan lehet ezekhez eljutni), köröket az illegális irodalom felolvasására, köröket a spiclik szemmeltartására*, köröket a

---

* Meg kell értetnünk a munkásokkal, hogy bár a spiclik, a provokátorok és az árulók megölése olykor természetesen feltétlenül szükséges, mégis egyáltalán nem volna kívánatos, sőt igen nagy hiba volna, ha ebből rendszert csinálnának, hogy olyan szervezet megalakítására kell törekednünk, amely leleplezéssel és üldözéssel *ártalmatlanná* teheti a spicliket. A spicliket nem lehet kiirtani,

szakszervezeti mozgalom és a gazdasági harc külön vezetésére, köröket olyan agitátorokból és propagandistákból, akik tudnak beszélgetést kezdeményezni és sokáig beszélgetni *teljesen legálisan* (a gépekről, a felügyeletről stb.), azért, hogy veszélytelenül és nyilvánosan beszéljenek, hogy megismerjék az embereket és kipuhatolják a talajt stb.*. A gyári albizottság igyekezzék az egész gyárat, a munkásoknak minél nagyobb részét átfogni mindenféle körök (vagy megbízottak) hálózatával. Az albizottság tevékenységének sikerét azon kell lemérni, hogy sok ilyen kört alakított-e, bejuthat-e ezekbe a körökbe a kiutazó propagandista, s főleg azon, hogy mennyire rendszeresen végzi az *irodalom terjesztésének* s a hírek és tudósítások szerzésének munkáját.

Tehát a szervezet általános típusának véleményem szerint a következőképpen kell festenie: az egész helyi mozgalom, az egész helyi szociáldemokrata munka élén a bizottság áll. Belőle ágaznak ki a neki alárendelt intézmények és fiókok, nevezetesen: először, *a végrehajtó megbízottak hálózata*, amely felöleli (a lehetőséghez képest) az egész munkásságot és amelynek szervezeti formája a *kerületi* csoport és a gyári albizottság. Ez a hálózat békés időben az irodalmat, a röplapokat, a kiáltványokat és a bizottság által kiadott konspiratív közleményeket terjeszti; harc idején tüntetéseket és más kollektív megmozdulásokat szervez. Másodszor, ugyancsak a bizottságból ágazik ki több különféle, az egész mozgalmat szolgáló kör és csoport (propaganda, szállítás, mindenféle konspiratív vállalkozások stb.). Minden csoportnak, körnek, albizottságnak stb. a bizottság intézményeként vagy fiókjaként kell működnie. Egyrészük nyíltan kijelenti, hogy be óhajt lépni az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, és a bizottság hozzájárulásával be is lépnek, vállalnak (a bizottság megbízásából vagy a bizott-

de *lehet és kell* is olyan szervezetet létrehozni, amely kinyomozza őket és *neveli* a munkástömeget.

* Szükség van harci csoportokra is, amelyek felhasználják a katonaviselt vagy különösen erős és ügyes munkásokat tüntetések, börtönből való kiszabadítás stb. esetén.

ság beleegyezésével) bizonyos funkciókat, kötelezik magukat, hogy engedelmeskednek a pártszervek rendelkezéseinek, élvezik a párttagok összes jogait, a bizottság legközelebbi utánpótlásának számítanak majd stb. Másikrészük nem lép be az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba, hanem mint olyan kör szerepel, amelyet párttagok szerveztek, vagy a párt egyik-másik csoportjának irányításával működnek stb.

Mindezeknek a köröknek a tagjai minden *belső* ügyükben természetesen ugyanolyan egyenjogúak, mint a bizottság tagjai is egymás között. Az egyetlen kivétel itt az, hogy a helyi bizottsággal (valamint a Központi Bizottsággal és a Központi Lappal) való *személyes* érintkezéshez csak a helyi bizottság által kijelölt személynek (vagy személyeknek) lesz joga. Ez a személy minden más tekintetben egyenjogú lesz a többiekkel, akiknek szintén joguk van ahhoz, hogy beadvánnyal forduljanak a helyi bizottsághoz, a Központi Bizottsághoz és a Központi Laphoz (csak nem személyesen). Az említett kivétel tehát lényegében egyáltalán nem tekinthető az egyenjogúság megszegésének; ez csupán szükséges engedmény a konspiráció feltétlen követelményeinek. Azt a bizottsági tagot, aki nem továbbítja „a maga" csoportja beadványait a bizottságnak, a Központi Bizottságnak vagy a Központi Lapnak, felelősség terheli pártkötelességének közvetlen megszegéséért. Továbbá, ami a különféle körök konspirációját és szervezettségét illeti, ez funkcióik nemétől függ: ennek megfelelően a legkülönfélébb szervezetek lesznek itt (a „legszorosabb", legszűkebb és legzártabb szervezettől a „leglazább", a legszélesebb, a legnyiltabb, a legkevésbbé szervezett szervezetig). Például, a terjesztők csoportjában a legszigorúbb konspirációra és katonai fegyelemre van szükség. A propagandisták csoportjában szintén szükséges a konspiráció, a katonai fegyelem viszont már sokkal kevésbbé. A legális irodalmat felolvasó vagy szakmai szükségletekről és igényekről beszélgetéseket kezdeményező munkások csoportjaiban még kevesebb konspiráció szükséges. A terjesztő csoportoknak az OSzDMP-hez kell tartozniok és ismerniök kell a párt bizonyos számú tagját és funkcionáriusát. A munka szakmai feltételeit tanulmá-

nyozó és bizonyos szakmai követeléseket kidolgozó csoportnak nem kell okvetlenül az OSzDMP-hez tartoznia. Az egy-két párttag *részvételével* önképzéssel foglalkozó diákok, katonatisztek, alkalmazottak csoportjának olykor éppenséggel egyáltalán nem szabad tudnia arról, hogy az illetők a párthoz tartoznak, és így tovább. Egy tekintetben azonban *feltétlenül a maximális szervezettséget* kell megkövetelnünk mindezekben a fiókcsoportokban, nevezetesen: a csoportokban résztvevő párttagok mind szervezeti felelősséggel tartoznak e csoportok munkájáért, továbbá kötelesek *mindent* megtenni azért, hogy a Központi Bizottság és a Központi Lap *pontosan ismerje* minden ilyen csoport összetételét, munkájának egész *mechanizmusát*, e munka egész tartalmát. Ez azért is szükséges, hogy a központnak *teljes* képe legyen az egész mozgalomról, továbbá azért is, hogy a lehető legtöbb személy közül lehessen kiválasztani embereket a különféle pártfunkciókra, azért is, hogy az egyik csoporttól (a központi szerv közvetítésével) valamennyi hasonló csoport tanulhasson egész Oroszországban, meg azért is, hogy elejét vegyük provokátorok és kétes személyek befurakodásának, — egyszóval, ez feltétlenül és minden esetben elengedhetetlenül szükséges.

Hogyan érjük el ezt? Rendszeresen kell jelentéseket adni a bizottságnak, minél több ilyen jelentés tartalmát minél részletesebben kell ismertetni a Központi Lappal, meg kell szervezni, hogy a Központi Bizottság és a helyi bizottság tagjai meglátogassák a különféle köröket, végül *okvetlenül* meg kell adni egy biztos helyen (és a Központi Lap meg a Központi Bizottság mellett működő pártirodán) a körrel való összeköttetést, vagyis e kör néhány tagjának nevét és címét. A körben működő párttag csakis abban az esetben tekinthető olyan párttagnak, aki teljesítette kötelességét, ha a jelentéseket továbbítja és az összeköttetés útjait közli; csakis ebben az esetben *tanulhat* az egész párt mindegyik gyakorlati munkát végző körtől; csakis ebben az esetben nem kell félnünk semilyen lebukástól, mert ha megvan az összeköttetés a különféle körökkel, Központi Bizottságunk küldötte mindig könnyen találhat *azonnal* helyetteseket és újra elin-

díthatja a munkát. A bizottság lebukása ebben az esetben nem fogja szétrombolni az egész gépezetet, csak a vezetőket dönti ki a csatasorból, akiknek a helyettesei már készen állnak. És ne mondják, hogy a jelentések és az összekötő címek közlése konspirációs okokból lehetetlen: csak akarni kell, s a jelentések és összekötő címek átadásának (vagy elküldésének) lehetősége mindig megvan és *mindig meglesz*, amíg lesznek bizottságaink, amíg lesz Központi Bizottságunk vagy Központi Lapunk.

Elérkeztünk az egész pártszervezet és az egész pártmunka egyik igen fontos elvéhez: a proletariátus mozgalmának és forradalmi harcának eszmei és gyakorlati *vezetése* tekintetében *a lehető legnagyobbfokú centralizációra* van szükség, ezzel szemben a párt központjának (s következésképpen általában az egész pártnak) a mozgalomról való *tájékozottsága* tekintetében, a párt előtti *felelősség* tekintetében a *lehető legnagyobbfokú decentralizációra* van szükség. A mozgalmat minél kevesebb minél egyneműbb csoport, tapasztalatban gazdag hivatásos forradalmár vezesse. A mozgalomban vegyen részt minél több minél változatosabb és minél sokrétűbb csoport a proletariátus (és a nép más osztályai) legkülönbözőbb rétegeiből. És minden ilyen csoportot illetőleg a pártközpontnak mindig legyenek pontos adatai a csoport tevékenységéről, sőt, legyenek minél *teljesebb adatai* a csoport *összetételéről* is. Centralizálnunk kell a mozgalom vezetését. Ezen kívül (és *ennek érdekében*, mert tájékozottság nélkül lehetetlen a centralizáció) minél jobban *decentralizálnunk* kell minden egyes párttagnak, a munka minden részesének, minden a pártba tartozó vagy a párthoz csatlakozó körnek a *párt előtti felelősségét*. Ez a decentralizáció elengedhetetlen feltétele és *szükséges kiegészítése* a forradalmi centralizációnak. Amikor majd a centralizáció teljesen megvalósul, s lesz Központi Lapunk meg Központi Bizottságunk, az a körülmény, hogy minden egyes csoport, még a legkisebb csoport is hozzájuk fordulhat — és nem csak hogy hozzájuk fordulhat, hanem évek hosszú sorának gyakorlata alapján *rendszeresen* hozzá is fordul a Központi Laphoz és a Központi Bizottsághoz — kiküszöböli azt, hogy egyik-másik helyi bizottságnak esetleg balul sikerült összetétele netán-

tán szomorú következményekkel járjon. Most, amikor eljutottunk odáig, hogy ténylegesen egyesítsük a pártot és egy igazi vezető központot teremtsünk, különösen jól meg kell jegyeznünk, hogy *ez a központ erőtlen lesz*, ha ugyanakkor *maximális mértékben nem decentralizáljuk* mind a felelősséget, amellyel neki tartoznak, mind a pártgépezet minden fogaskerekéről és csavarjáról való tájékozottságát. Az ilyen decentralizálás nem egyéb, mint a visszája annak a *munkamegosztásnak*, amely általános vélemény szerint mozgalmunknak egyik legégetőbb gyakorlati szükséglete. Hiába ismerünk el hivatalosan vezető szervezetnek bizonyos szervezetet, hiába hagyunk jóvá formális Központi Bizottságokat, mozgalmunk ettől még nem lesz valóban egységes, ezzel még nem hozunk létre szilárd, harcos pártot, ha a pártközpontot továbbra is *távol tartják* a közvetlen gyakorlati munkától a régi típusú helyi bizottságok, vagyis az olyanok, amelyekben egyrészt rengeteg olyan személy van, aki az égvilágon mindennel foglalkozik, aki nem szenteli magát a forradalmi munka egy meghatározott funkciójának, aki nem érez felelősséget a speciális vállalkozásokért, aki nem viszi végig az egyszer elvállalt, jól meggondolt és előkészített munkát, aki rengeteg időt és erőt veszteget radikális tülekedésre, — s amelyekhez másrészt rengeteg olyan diák- és munkáskör tartozik, amelyek közül a fele teljesen ismeretlen a bizottság előtt, a másik fele pedig ugyanolyan nehézkes, mint a bizottság, ugyanannyira nincsen szakosítva, ugyanúgy híján van a tapasztalatoknak, ugyanúgy nem használja fel mások tapasztalatait, s ugyanúgy „mindennel foglalkozó" végetnemérő tanácskozásokkal, választásokkal és szervezeti szabályzatok szerkesztésével tölti az időt. Hogy a központ jól dolgozhasson, a helyi bizottságoknak *át kell alakulniok*, szakosítottabb és „gyakorlatibb" szervezetekké kell válniok, amelyek valóban „tökélyre" emelkednek hol az egyik, hol a másik gyakorlati funkcióban. Hogy a központ ne legyen kénytelen csupán tanácsadásra, meggyőzésre és vitatkozásra szorítkozni (ahogy eddig történt), hanem valóban vezényelhesse a zenekart, pontosan tudnia kell, ki, hol és milyen hegedűn játszik, hol, hogyan és milyen hangszeren tanult és tanul, ki, hol és miért

játszik hamisan (amikor a zene kezdi a fület sérteni), és kit, hogyan és hová kell áttenni a disszonancia kiküszöbölése végett stb. Jelenleg — ezt nyiltan meg kell vallanunk — vagy semmit sem tudunk a bizottság *valóságos belső* munkájáról, legfeljebb kiáltványait és általános tudósításait ismerjük, vagy amit tudunk róla, barátainktól és személyes jóismerőseinktől tudjuk. De hiszen nevetséges azt gondolni, hogy ezzel megelégedhet egy óriási párt, amely vezetni képes az orosz munkásmozgalmat és általános rohamot készít elő az önkényuralom ellen. Csökkenteni kell a bizottságok tagjainak számát, a lehetőséghez mérten mindegyikre meghatározott külön funkciót kell bízni beszámolási kötelességgel és teljes felelősséggel, külön, nagyon kislétszámú ügyintéző központot kell alakítani, ki kell építeni azoknak a végrehajtó megbízottaknak a hálózatát, akik összekapcsolják a bizottságot minden nagy gyárral, akik rendszeresen foglalkoznak az irodalom terjesztésével és pontos képet adnak a központnak erről a terjesztésről és a munka egész mechanizmusáról, s végül nagyszámú olyan csoportot és kört kell alakítani, amely különböző funkciókat vállal, vagy egyesíti azokat a személyeket, akik rokonszenveznek a szociáldemokráciával, akik segítik azt, akik szociáldemokratákká akarnak válni, mégpedig azért, hogy a bizottság és a központ mindig ismerje e körök tevékenységét (és összetételét)—ilyen irányban kell átszervezni a párt Szentpétervári Bizottságát, s általában minden más bizottságát is, és ezért van olyan kis jelentősége a szervezeti szabályzat kérdésének.

A szervezeti szabályzat vázlatának elemzésével kezdtem, hogy szemléletesebben megmutassam, mire irányulnak javaslataim. És remélem, végülis meg tudtam magyarázni az olvasónak, hogy lényegében esetleg meglehetnénk *szervezeti szabályzat nélkül*, ha helyette bevezetnénk rendszeres jelentéseket minden körről, a munka minden funkciójáról. Mit lehet megírni a szervezeti szabályzatban? A bizottság vezet mindent (ez úgyis világos). A bizottság választja az ügyintéző csoportot (ez nem mindig szükséges, amikor meg szükséges, nem a szervezeti szabályzaton fordul meg a dolog, hanem azon, hogy *jelentsék* a központnak e csoport összetételét és a csoportba jelölt személyek

nevét). A bizottság szétosztja tagjai közt az egyes munkaterületeket, megbízza mindegyiket, hogy rendszeresen tegyen jelentést a bizottságnak és tájékoztassa a Központi Lapot és a Központi Bizottságot a munka menetéről (itt is fontosabb az, hogy jelentést tegyenek a központnak a konkrét elosztásról, semminthogy beleírjunk a szervezeti szabályzatba egy olyan szabályt, amely elegendő erők híján *gyakran* nem kerül alkalmazásra). A bizottságnak pontosan meg kell határoznia, hogy ki a bizottság tagja. A bizottság kooptálás útján egészül ki. A bizottság jelöli ki a kerületi csoportokat, a gyári albizottságokat, az ilyen meg olyan csoportokat (ha felsoroljuk mindazt, ami kívánatos, sohasem érünk a végére, hozzávetőleges felsorolásra pedig semmi szükség a szervezeti szabályzatban; elég, ha jelentjük a központnak, hogy ilyen meg ilyen csoport alakult). A kerületi csoportok és albizottságok ilyen meg ilyen köröket alakítanak... Ilyen szervezeti szabályzat összeállítása jelenleg annál is kevésbbé hasznos, mert majdnem egyáltalán nem rendelkezünk (sokhelyütt egyáltalán nem rendelkeznek) ilyen különböző csoportok és alcsoportok tevékenységéből leszűrt általános párttapasztalatokkal, az ilyen tapasztalatok kialakításához pedig nem szervezeti szabályzat kell, hanem — ha lehet azt mondanom — a pártinformáció megszervezése: a szervezeti szabályzatra mindegyik helyi szervezetünk legalább egynéhány estét elpazarol. Ha ezt az időt mindenki arra fordítaná, hogy saját külön funkciójának megfelelően részletes és alaposan átgondolt beszámolót készítsen munkájáról *az egész pártnak*, ez százszorta többet érne.

És nemcsak azért haszontalanok a szervezeti szabályzatok, mert a forradalmi munka nem mindig tűri meg a szervezeti formát. Nem, a szervezeti formára szükség van, és nekünk igyekeznünk kell, hogy a lehetőséghez mérten *szervezeti formát* adjunk az egész munkának. A szervezeti forma is sokkal nagyobb mértékben megengedhető, mint rendszerint gondolják, de nem szervezeti szabályzatokkal érhető el, hanem csakis és kizárólag (ezt újra meg újra ismételjük) a párt központi szervének pontos tájékoztatásával: csakis ekkor lesz ez reális szervezeti

forma, olyan szervezeti forma, amely össze van kötve reális felelősséggel és (párt-) nyilvánossággal. Hiszen melyikünk nem tudja, hogy a *komoly* konfliktusokat és nézeteltéréseket nálunk lényegében korántsem a „szervezeti szabályzat alapján“ megejtett szavazással döntjük el, hanem harccal és „kiválással“ való fenyegetőzéssel? A párt életének utóbbi 3—4 éve alatt rengeteg ilyen belső harc volt bizottságaink *többségének* történetében. Nagy kár, hogy ez a harc nem öltött szervezeti formát: akkor sokkal többet okulhatott volna belőle a párt, több tapasztalatot adott volna utódainknak. De *ilyen* hasznos és szükséges szervezeti forma semmiféle szervezeti szabályzattal nem érhető el, hanem kizárólag csak *pártnyilvánossággal*. Az önkényuralom idején pártnyilvánosságunknak nem lehet semilyen más eszköze és fegyvere, mint a párt központi szervének rendszeres tájékoztatása.

És csakis akkor, amikor megtanuljuk széles körben alkalmazni ezt a nyilvánosságot, csakis akkor alakulnak majd ki nálunk valóban az egyes szervezetek működésének tapasztalatai, csakis ilyen széleskörű és sokéves tapasztalatok alapján dolgozhatunk ki majd olyan *szervezeti szabályzatokat*, amelyek nem lesznek *papirosszagúak*.

POLITIKAI HARC ÉS POLITIKAI INTRIKA

Az orosz kormány belpolitikájának jelenleg alighanem azt lehet a legkevésbbé szemére vetni, hogy nem elég erélyes és határozott. Dúl a harc a belső ellenség ellen. Aligha volt rá eset a multban, hogy az erődök, a várak, a börtönök, a rendőrőrszobák fogdái, sőt az ideiglenesen börtönné átalakított magánházak és magánlakások is ennyire túl lettek volna zsúfolva letartóztatottakkal. Nem tudják elhelyezni az összes letartóztatottakat, rendkívüli „különítmények" felszerelése nélkül, a rendes „szállító oszlopokkal" nem tudják Szibériába küldeni az összes száműzötteket, nincs elegendő erejük és pénzük arra, hogy egyforma bánásmódban részesítsék az összes foglyokat, akiket különösen felháborít, s tiltakozásra, harcra és éhségsztrájkra késztet a fejvesztett és zsarnokoskodó helyi hatóságok önkénye. A felsőbb hatóságok kis senkikre bízzák, hogy számoljanak le a már elfogott belső ellenséggel, maguk pedig továbbra is buzgón fáradoznak azon, hogy a gyökerek és szálak elleni további harc céljából „megjavítsák" és átszervezzék a rendőrséget. Igazi háború ez, amelyet az orosz nyárspolgárok mind nagyobb tömegei nemcsak megfigyelnek, hanem többé-kevésbbé közvetlenül éreznek is. A rendőrség és a csendőrség repülőosztagainak élcsapata után lassan, de biztosan nyomul előre a nehéz törvényhozó gépezet is. Vegyük elő az utóbbi hónap törvényeit: mindenekelőtt azokon az új rendeleteken akad meg a szemünk, amelyek a finn szabadságjogok utolsó maradványait semmisítik meg, no meg esetleg a nemesi segélypénztárakról szóló terjedelmes törvényen. Az előbbi rendelkezés teljesen aláássa a finn bíróságok és

a finn szenátus önállóságát, lehetőséget ad a főkormányzónak arra, hogy mindent lásson és mindenről tudjon, minden téren intézkedjen, vagyis ez a rendelet Finnországot ténylegesen a sok jogfosztott és megalázott orosz tartomány egyikévé változtatja. Mostantól kezdve — jegyzi meg a hivatalos rendőri „Finljandszkaja Gazeta“ („Finnországi Ujság“) — megvan a remény az összes helyi intézmények „harmónikus“ működésére... Nem tudom, kárörvendve gúnyt űz-e ezzel a legocsmányabb és legtalálóbb csapástól sujtott fegyvertelen ellenségből, vagypedig kenetteljes frázisokat csépel Golovljov Juduska szellemében.

Az utóbbi törvény ugyanannak a nemesi rend ügyeivel foglalkozó Különtanácskozásnak az újszülöttje, amely egyszer már megajándékozta a hazát a szibériai földek elrablásával („földesúri birtokok alapítása Szibériában“)[57]. A súlyos kereskedelmi és ipari válság és a falu teljes ínsége idején, amikor a munkások és a parasztok milliói éheznek, koplalnak és nyomorognak, természetesen el sem tudunk képzelni jobb helyet a nép pénze számára, mint hogy ajándékokat osztogassanak belőle a szerencsétlen nemes földbirtokos uraknak. A kormány minden nemesi segélypénztárnak, először is, egy alkalommal bizonyos összeget folyósít („a cár őfelsége belátása szerint“!), másodszor pedig tíz éven át ugyanannyit ad, amennyit maguk a helyi nemesek is összegyüjtenek. A pénztár azokat fogja segíteni, akik nehezen tudják visszafizetni az adósságok kamatait. A nemes urak derűre-borúra vehetnek fel majd kölcsönöket, ha már ilyen kényelmes utat mutattak nekik arra, hogy a nép zsebéből fizessék vissza a pénzt.

És mintegy szándékosan, a hajsza, az erőszakoskodást és a rablást szolgáló politika következményeinek összefoglalására, általánosítására és szentesítésére a cár beszédeket intézett a nemesekhez, a zemsztvo-képviselőkhöz, a parasztokhoz és a munkásokhoz (Kurszkban és Szentpétervárott). A nemeseknek a cár köszönetet mondott szolgálatukért, a „szívvel-lélekkel“ teljesített szolgálatért, s megígérte, hogy fáradhatatlanul gondoskodik a földesúri földbirtok megszilárdításáról, amely „Oroszország rendjének és erkölcsi erejének ősi támasza“. A zemsztvo-képviselőknek a cár egyetlen szót sem szólt sem a támaszról, sem

Oroszország erkölcsi erejéről, sem a szívvel-lélekkel teljesített szolgálatról. Röviden és világosan tudtukra adta, hogy „hivatásuk a helyi igazgatás a gazdasági szükségletek terén“, és csak akkor lehetnek biztosak kegyeiben, ha nem feledkeznek meg erről, ha sikeresen teljesítik ezt a hivatásukat. Ez igazán határozott válasz volt a zemsztvoképviselők alkotmányos törekvéseire, nyilt figyelmeztetés (vagy helyesebben, kihívás) volt, ezzel végeredményben megfenyegette őket, hogy kiesnek a „kegyeiből“, ha a legkisebb mértékben is túllépik a „helyi gazdasági szükségletek igazgatásának kereteit“.

Továbbá, a parasztokat a cár már nyiltan megdorgálta a „zavargásokért“ és a „birtokok kifosztásáért“, „megérdemelt büntetésnek“ nevezte az éhségtől és kétségbeeséstől fellázadt muzsikok vadállatias ütlegelését és kínzását, s emlékeztetett III. Sándor szavaira, aki megparancsolta nekik, hogy „engedelmeskedjenek a nemesi elöljáróknak“. Végül, a munkásoknak a cár nem beszélt sem többről, sem kevesebbről, mint az „ellenségekről“, az *ő* ellenségeiről, akik szükségképpen a munkások ellenségei is.

Tehát a nemesek — a rend hű szolgái és ősi támaszai. A zemsztvo-képviselők (vagy a zemsztvo-nemesek?) — figyelmeztetést érdemelnek. A parasztok — dorgálásban részesülnek, s parancsot kapnak, hogy engedelmeskedjenek a nemeseknek. A munkások előtt élére állítják az *ellenség* kérdését. Tanulságos beszédek. Tanulságos összevetni őket, és nagyon kívánatos volna, hogy kiáltványok, röplapok útján, körökben és gyűléseken folytatott beszélgetésekkel a népnek minél nagyobb rétegeit ismertessük meg e beszédeknek pontos szövegével és igazi jelentőségével. Ha csak egyszerű magyarázó megjegyzéseket fűznénk ezeknek a beszédeknek a szövegéhez, már azzal is kitűnő anyagot nyujtanánk ahhoz, hogy a munkásosztály, a kiskereskedők és kisiparosok, valamint a parasztság legfejletlenebb rétegeinek legsötétebb része között agitáljunk vele. De nemcsak a „sötét“ népnek, hanem sok felvilágosult és művelt orosz kispolgárnak sem ártana, ha egy kissé jobban elgondolkozna a cár beszédein — kiváltképpen nem ártana ez általában a liberális kispolgároknak,

és különösen a kispolgár zemsztvo-képviselőknek. Nem olyan gyakran történik, hogy koronázott egyének ilyen határozottan elismerik, igazolják és hirdetik a belső háborút: a lakosság különböző osztályainak háborúját, a belső ellenség elleni háborút. És a háború nyilt elismerése fölöttébb jó eszköz a politikai intrika mindenféle fajtája ellen, vagyis minden olyan kísérlet ellen, amelynek célja, hogy elpalástolják, megkerüljék, agyonhallgassák a háborút, vagy szűkíteni és elaprózni próbálják jellegét.

Politikai intrika, amelyről beszélünk, megvan a kormány körében is, a békés ellenzék körében is, sőt olykor a forradalmárok körében is (igaz, az utóbbi esetben sajátos formában, amely nem hasonlít az előzőkre). A kormány részéről ez tudatos kacérkodás, megvesztegetés és züllesztés, egyszóval az a rendszer, amelynek „zubatovizmus" a neve. Többé-kevésbbé széleskörű reformokat ígérnek, valójában azonban a megígértnek csak morzsányi töredékét készek megvalósítani, s ennek fejében azt követelik, hogy mondjunk le a politikai harcról — ez a zubatovizmus lényege. Ma már egyes zemsztvo-képviselők is látják, hogy a Plehwe belügyminiszter úr és D. N. Sipov úr (a moszkvai zemsztvo-hivatal elnöke) között lefolyt tárgyalás a „zemsztvo-zubatovizmus" kezdete. Plehwe megígéri, hogy „nagyobb jóindulattal" viseltetik majd a zemsztvo iránt (vesd össze „Oszvobozsgyenyije" 7. sz.), megígéri, hogy a jövő év elején összehívja a zemsztvo-hivatalok képviselőinek értekezletét „a zemsztvo-intézmények szervezésével összefüggő összes kérdések eldöntésére", s ennek fejében azt követeli, hogy a zemsztvo-képviselők „egyáltalán ne beszéljenek a felsőbb kormányintézményekben való képviseletről". Azt hinné az ember, hogy ez a napnál is világosabb: az ígéret a lehető leghatározatlanabb, a követelés meg olyan, hogy teljesítése esetén a zemsztvók vágyai elérhetetlenekké válnak. Ez ellen a politikai szélhámosság, bűvészkedés és feslettség ellen csak egyetlen szer lehetséges: a bűvészek kíméletlen leleplezése és erélyes politikai (vagyis az orosz viszonyoknak megfelelően *forradalmi*) harc a rendőri önkényuralom ellen. A mi zemsztvo-képviselőink ellenben, amennyire az „Oszvobozsgyenyije" alapján megítélhetjük, egyelőre még nem állnak e feladat magaslatán. A politikai intrikára

politikai intrikával felelnek, lapjuk teljes állhatatlanságról tesz tanuságot. Az „Oszvobozsgyenyije“ 7. számában különösen szemléletesen láthatjuk ezt az állhatatlanságot, mivel a szóbanforgó kérdésben nemcsak a szerkesztőség foglal állást, hanem egyes munkatársak is, akikkel a szerkesztőség többé-kevésbbé nem ért egyet. A szerkesztőségi vezércikkben azt a véleményt, hogy Plehwe igérete kelepce és zubatovizmus, csak mint egyes zemsztvo-képviselők véleményét idézik, s mellette ismertetik más zemsztvo-képviselők véleményét is, akik „hajlandók a miniszter úr útmutatásait követni“ (!!). A szerkesztőség egyáltalában nem gondol arra, hogy hadjáratot indítson a zemsztvo-zubatovizmus ellen. Óva inti a zemsztvo-képviselőket attól, hogy „engedményeket“ tegyenek a kormánynak (5. és 6. sz.), de nem ítéli el határozottan Sipov urat és társait, akik megfogadták a vén rendőrróka tanácsait és törölték a tavaszi zemsztvo-kongresszus programmjából a 4. pontot (amely azt mondta ki, hogy a mezőgazdasági ipar szükségleteivel foglalkozó Különtanácskozás állományát választott zemsztvo-képviselőkkel kell kiegészíteni). A szerkesztőség a vezércikkben nem arra a következtetésre jut, hogy a zemsztvót megalázza az, hogy a zemsztvo-képviselők egy része bekapja a rendőrség aljasul odavetett csalétkeit, hanem arra, hogy már a kormány és a zemsztvók közötti tárgyalások is „azt bizonyítják, hogy a zemsztvo már most is «képviselet»“ (!!), és hogy a Plehwe úr által megígért „kongresszus“ (Plehwe úr, ha jól emlékszem, csak „értekezletet“ mondott?) „mindenesetre kívánatos“, mert „mindenképpen tisztázná a zemsztvók és a kormány viszonyát“. A szerkesztőségnek „szilárd meggyőződése, hogy a zemsztvo-képviselők ezen a kongresszuson azok lesznek, amiknek lenniük kell, mégpedig: a lakosság képviselői, s nem a miniszterek segédei a gazdasági ügyekben“. Ha csupán a szerkesztőségi vezércikk alapján ítélünk, éppen ellenkezőleg, arról lehetünk szilárdan meggyőződve, hogy a zemsztvo-képviselők megintcsak a rendőrhatóságok „segédeinek“ bizonyulnak, mint ahogy Sipov úr és társai is annak bizonyultak (amíg nem szorítja háttérbe vagy nem változtatja meg őket egy másik zemsztvo-áramlat).

A vezércikk intrika-politikája után valósággal fellélekzik az ember, amikor a lap munkatársainak: Anton Sztarickij úrnak és még inkább T. zemsztvo-képviselő úrnak további cikkeit olvassa. Az előbbi Sipov úr és társai tettét „csalárd lépésnek" nevezi, és azt tanácsolja a zemsztvo-képviselőknek, hogy „ne siessenek érvényesíteni elsőszülöttségi jogukat valamilyen Plehwe úr által összehívott kongresszus formájában", hogy ne kapják be a horgot és ne foglalkozzanak politikai intrikával. A szerkesztőség ezt a megjegyzést fűzi a cikkhez: „nagyjában egyetértünk a cikk szerzőjével", de nyilván úgy találja, hogy részleteiben nem lehet ennyire egyoldalúan elítélni az intrika-politikát*.

A második munkatárs már határozottan szembeszáll az „Oszvobozsgyenyije" egész álláspontjával, támadja a szerkesztőség felemás és bizonytalan állásfoglalását, elítéli az olyan fonák frázisokat, mint a „népi anarchiára" való hivatkozás, kijelenti, hogy „nem elégedhetünk meg félrendszabályokkal, el kell szánnunk magunkat és végig kell mennünk", hogy „fel kell hagynunk a legális ellenzék szolgai félrendszabályaival . . .", „nem riadva vissza az áldozatoktól", hogy „ha nem válunk forradalmárokká, mi (a zemsztvo-képviselők) nem járulhatunk hozzá lényegesen Oroszország politikai felszabadításához". Szívvel-lélekkel üdvözöljük a zemsztvo-képviselő úrnak ezeket a becsületes és kemény szavait, és melegen figyelmébe ajánljuk őket mindazoknak, akiket érdekel a szóbanforgó kérdés. A zemsztvo-képviselő úr *teljes egészében* igazolja azt az értékelést, amelyet az „Iszkrá"-ban adtunk az „Oszvobozsgyenyije" programmjáról. Sőt: cikke nemcsak álláspontunk helyességét bizonyítja, hanem azt is, hogy célszerű az, amit teszünk, amikor élesen leleplezzük a liberalizmus felemás állásfoglalását. Kiderül, hogy zemsztvo-körökben is akadnak olyanok, akik undorodnak minden köntör-

* Az „Oszvobozsgyenyijé"-nek most érkezett 8. számában már erélyesebben elítélik az intrika-politikát és Sipov úr csalárd lépését. Legfőbb ideje! Talán ennek a tisztes férfiúnak az esete rávezeti a szerkesztőséget arra, hogy a „politikai intrika" gyökereit ennek az úrnak a liberalizmus és a forradalmi irányzatok viszonyáról alkotott alapvető nézeteiben keresse?

falazástól és akiket különösen buzgón kell támogatnunk azzal, hogy ezt a köntörfalazást a mi szempontjaink szerint kíméletlenül bíráljuk.

Az „Oszvobozsgyenyije“ szerkesztője természetesen nem ért egyet T. zemsztvo-képviselő úrral és — tisztelettudóan, de határozottan — kijelenti: „nekünk sokmindenről más a véleményünk . . .“ De még mennyire! És mik a szerkesztőség ellenvetései? — Két fő pontban foglalhatók össze: először, Sztruve úr „elvileg“ helyesebbnek tartja a békés utakat, eltérően — véleményem szerint — egyes forradalmároktól; másodszor, az utóbbiakat türelmetlenséggel vádolja. Vizsgáljuk meg ezeket az ellenvetéseket.

„Egy szemrehányásról“ című cikkében Sztruve úr (a cikk aláírása: Szerk.) idézi a „Zarja“ 2—3. számában megjelent cikkemet („A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai“). Neki természetesen kiváltképpen nem tetszettek a következő szavak: „ha a nép legalább egyszer alaposan megleckéztetné a kormányt“, annak „óriási történelmi jelentősége“* volna. Sztruve úr, kérem, a leghatározottabban, semmiképpen sem ért egyet azzal, hogy az erőszakos forradalom előnyben részesítendő a békés reformmal szemben. A legerélyesebb orosz forradalmárok — mondja — elvben előnyben részesítették a békés utat, és ezt a dicső hagyományt semmiféle doktrinával nem lehet homályba burkolni.

Nehezen képzelhetünk el fonákabb és kényszeredettebb dolgot, mint ezt az érvelést. Csakugyan ne értené meg Sztruve úr azt, hogy a fellázadt rabszolga joggal beszél arról, hogy előnyben részesíti a rabszolgatartóval való békét, de csúfosan fonák helyzetbe kerül az a rabszolga, aki lemond a lázadásról, és ugyanezeket a szavakat ismétli? „A forradalom elemei Oroszországban, sajnos — *vagy szerencsére* — még nem értek meg“ — mondja Sztruve úr, és ez a „szerencsére“ végérvényesen elárulja.

Ami pedig a forradalmi gondolat dicső hagyományait illeti, jobban tenné Sztruve úr, ha hallgatna róluk. Elég, ha csak a „Kommunista Kiáltvány“ híres befejező sza-

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 63. old. — *Szerk.*

vaira utalunk[58]. Elég, ha csupán arra emlékeztetünk, hogy harminc évvel a „Kiáltvány“ után, amikor a német munkásoktól elvették egy kis részét azoknak a jogoknak, amelyeket az orosz nép sohasem élvezett igazán, Engels így válaszolt Dühringnek:

„Dühring úr szemében az erőszak az abszolút gonosz, az első erőszakos tett számára a bűnbeesés, egész előadása jajveszékelő prédikáció az egész eddigi történelemnek az eredendő bűnnel ilymódon történt megfertőzéséről, minden természeti és társadalmi törvénynek gyalázatos meghamisításáról ez ördögi hatalom, az erőszak által. Hogy azonban az erőszak még egy más szerepet, forradalmi szerepet is játszik a történelemben, hogy Marx szavai szerint bábája minden régi társadalomnak, amely egy új társadalommal terhes, hogy az erőszak az az eszköz, amelynek segítségével a társadalmi haladás utat tör magának és megmerevült, elhalt politikai formákat összezúz — minderről egyetlen szó sem esik Dühring úrnál. Csak sóhajtozva és nyögdécselve engedi meg annak a lehetőségét, hogy a kizsákmányolás rendszerének megdöntéséhez talán erőszakra lesz majd szükség — sajnos! merthogy az erőszak minden alkalmazása demoralizálja azt, aki alkalmazza. És ezt annak a magas erkölcsi és szellemi fellendülésnek ellenére mondja, amely minden győzelmes forradalom következménye volt! És ezt Németországban mondja, ahol egy erőszakos összeütközés, melyet rákényszeríthetnek majd a népre, legalábbis azzal az előnnyel járna, hogy kiirtaná a harmincéves háború megaláztatásából a nemzeti tudatba behatolt szolgalelkűséget. És ez a zavaros, ványadt és erőtlen prédikátori gondolkodásmód szeretné magát ráerőszakolni a legforradalmibb pártra, amelyet a történelem valaha is ismert?“[59]

Térjünk át a második pontra — a türelemre. A különböző irányzatokra „kölcsönös megértéssel“, „teljes őszinteséggel“, „nagy türelemmel“ kell tekintenünk — oktat ki bennünket kenetteljesen Sztruve úr (sok szociálforradalmárhoz és az olvasóközönség sok képviselőjéhez hasonlóan). Igenám, de mit tegyünk — kérdezzük tőle —, ha a mi teljes őszinteségünket ön türelmetlenségnek véli? Ha mi például úgy találjuk, hogy az „Oszvobozsgyenyijé“-ben

van jobbkéz és van balkéz, káros, áruló balkéz, vajjon a teljes őszinteség nem arra kötelez bennünket, hogy kíméletlenül harcoljunk e balkéz ellen? Nem kötelez-e bennünket arra, hogy harcoljunk a szociálforradalmárok kalandorpolitikája (úgyszintén intrika-politikája) ellen, amikor mind a szocializmus elméletének kérdéseiben, mind az osztályharc tekintetében követett egész taktikájukban ezt látjuk náluk? Van-e legalább morzsányi politikai értelme annak a követelésnek, hogy gyengítsük és bénítsuk meg ezt a harcot annak kedvéért, amit szeretnek türelmességnek nevezni azok, akik ellen a harc irányul?

Ideje, hogy felhagyjunk a gáláns naivitással, uraim! Ideje megérteni azt az egyszerű igazságot, hogy a közös ellenség elleni harc tényleges (nempedig szóbeli) közösségét nem a politikai intrika biztosítja, nem az, amit a megboldogult Sztyepnyak egyízben öncsonkításnak és önmagunk előli elbújásnak nevezett, nem is a diplomatikus kölcsönös elismerés konvencionális hazugsága, hanem a harcban való tényleges részvétel, a tényleges harci egység. Amikor a német szociáldemokratáknál a katonai-rendőri és feudális-klerikális reakció elleni harc valóban eggyéforrott a nép egy bizonyos osztályára (például a liberális burzsoáziára) támaszkodó valamely igazi pártnak a harcával, akkor az akcióegység létrejött a kölcsönös elismerésről hangoztatott frázisok nélkül is. A mindenki előtt szemmellátható és mindenki számára kézzelfogható tény elismeréséről nem szokás beszélni (hiszen nem kérjük mi senkitől sem a munkásmozgalom elismerését!). Hogy egy igazi politikai szövetségnek akadálya lehet a vita „hangja“, azt csak olyanok hihetik, akik összetévesztik a politikát a politikai intrikával. És amíg a harcunkban való tényleges részvétel helyett kitérő frázisokat hallunk, amíg valamely másik társadalmi rétegnek vagy osztálynak harcunkhoz való közeledése helyett csak kalandor taktikát látunk — addig a „kölcsönös elismerést“ jótányit sem hozza közelebb semilyen vésztjósló, semilyen siránkozó szóáradat.

„Iszkra“ 26. sz.
1902 október 15.

A TÜNTETÉSEKRŐL[60]

Úgy véljük, hogy a levél írója valahogy túlságosan egyszerűen intézi el a kérdést és lebecsüli a tüntetések szervezettségének jelentőségét. Ezen a legfontosabb területen még keveset tettünk, és a szervezésre kell elsősorban és a legtöbb erőt fordítanunk. Amíg nincsenek erősen összeforrott forradalmi szervezeteink, amelyek válogatott emberek néhány osztagát tudják kiküldeni a tüntetés minden részletének vezetésére, addig a kudarcok elkerülhetetlenek. Ha azonban ilyen szervezet kialakul, és a munka során számos tapasztalaton okulva megszilárdul, akkor ez a szervezet (és csak ez a szervezet) eldöntheti azt a kérdést, hogy mikor és hogyan kell felfegyverkezni, mikor és hogyan kell a fegyvert alkalmazni. Ennek a szervezetnek komolyan kell majd dolgoznia azon is, hogy „meggyorsítsa a mozgósítást" (nagyon fontos körülmény, amelyet teljes joggal hangsúlyoz a levél írója), azon is, hogy növelje az aktív tüntetők számát, azon is, hogy előkészítse a szervezőket, azon is, hogy fokozza a tömegek közti agitációt, azon is, hogy bevonja a „kíváncsiskodók tömegét" az „ügybe", azon is, hogy „elcsalja" a katonaságot. Éppen azért, mert egy olyan lépés, mint a fegyveres utcai harcra való áttérés, „kegyetlen" dolog, és mert „előbb-utóbb elkerülhetetlen", ezt a lépést csakis egy olyan erős forradalmi szervezet teheti meg — és kell is hogy megtegye —, amely *közvetlenül* vezeti a mozgalmat.

A megírás ideje: 1902 október vége.

Először e kötet oroszirelvű kiadásában jelent meg.

A SZOCIÁLFORRADALMÁROK ÁLTAL FELTÁMASZTOTT VULGÁRIS SZOCIALIZMUS ÉS NARODNYIKSÁG

A gúnynak nem marad el az áldásos hatása. Cikkeinkben, amelyeket „Forradalmi kalandorkodás"* címmel közöltünk, kifejeztük azt a szilárd meggyőződésünket, hogy szociálforradalmáraink sohasem lesznek hajlandók határozottan és pontosan leszögezni elméleti álláspontjukat. E rosszindulatú és igazságtalan feltevés megcáfolására a „Revoljucionnaja Rosszija" a 11. számban cikksorozatot indít „Programmkérdések" címmel. Sok szerencsét! Jobb későn, mint soha. Előre üdvözöljük a „Revoljucionnaja Rosszijá"-nak a „programmkérdésekről" közölt valamennyi cikkét, és ígérjük, hogy a legnagyobb figyelemmel igyekszünk majd megállapítani, vajjon csakugyan ki lehet-e olvasni belőlük valami *programmot.*

Nézzük meg ebből a célból az „Osztályharc a falun" című első cikket, előre kell azonban bocsátanunk, hogy ellenfeleink újra túlságosan ... „elragadtatják magukat", kijelentvén (11. sz. 6. old.), hogy „programmunkat elkészítettük". Ez bizony nem igaz, uraim! Önök még nem készítettek el semmiféle programmot, vagyis nemcsak hogy nem fejtették ki nézeteiket befejezett és a párt által hivatalosan elfogadott formában (nem adtak programmot a szó szoros értelmében vagy legalább egy programmtervezetet), hanem még álláspontjukat sem határozták meg olyan alapvető „programmkérdésekben" sem, mint a marxizmusnak és a marxizmus opportunista kritikájának kérdése, az orosz kapitalizmus és az orosz kapitalizmus szülte proletariátus helyzetének, jelentőségének

* Lásd ebben a kötetben 184—207. old. — *Szerk.*

és feladatainak kérdése stb. Az „önök programmjáról“ csak annyit tudunk, hogy teljesen határozatlan álláspontot foglalnak el egyrészt a forradalmi szociáldemokrácia és az opportunista áramlat *között*, másrészt az orosz marxizmus és az orosz liberális-narodnyik irányzat *között*.

Hogy milyen reménytelen ellentmondásokba keverednek önök éppen azért, mert mindenáron két szék közé akarnak ülni, azt az önök által választott kérdésben is rögtön megmutatjuk önöknek. „Nem hogy nem értjük, mi nem ismerjük el, hogy a mai parasztság mint egész a kispolgári rétegek közé tartozik“ — írja a „Revoljucionnaja Rosszija“ (11. sz.). „Szerintünk a parasztság élesen két elvileg különböző kategóriára oszlik: 1) dolgozó parasztságra, amely saját munkaerejének kizsákmányolásából él (!??), és 2) falusi burzsoáziára — közép- és kisburzsoáziára —, amely kisebb-nagyobb mértékben mások munkaerejének kizsákmányolásából él.“ A szociálforradalmár teoretikusok a burzsoá osztály „legfőbb megkülönböztető ismérvét“ a „jövedelem forrásában“ látják (mások meg nem fizetett munkájának felhasználása), és „óriási elvi hasonlatosságot“ látnak egyrészt a falusi proletariátus és másrészt az „önálló földművesek“ között, akik abból élnek, hogy termelési eszközeikkel saját maguk dolgoznak. „Mind az egyiknek, mind a másiknak létalapja a *munka*, mint meghatározott politikai-gazdaságtani kategória. Ez az egyik. Másodszor pedig a mai viszonyok közt ezeket is, amazokat is *kíméletlenül kizsákmányolják*.“ Ezért egyesíteni kell őket *egy* kategóriába, a dolgozó parasztság kategóriájába.

Szándékosan fejtettük ki ilyen részletesen a „Revoljucionnaja Rosszija“ gondolatmenetét, hogy az olvasó alaposan elgondolkozhasson rajta és megítélhesse elméleti tételeit. Szembetűnő e tételek tarthatatlansága. Aki a társadalom különböző osztályainak legfőbb megkülönböztető ismérvét a jövedelem forrásában keresi, az az elosztási viszonyokat helyezi előtérbe, amelyek a valóságban a termelési viszonyokból fakadnak. Erre a hibára Marx már régen rámutatott, s azokat, akik ezt a hibát nem látták, vulgáris szocialistáknak nevezte. Az osztályok közti különbség fő ismérve a társadalmi terme-

lésben elfoglalt helyük, s következésképpen a termelési eszközökhöz való viszonyuk. A társadalmi termelési eszközök egyik vagy másik részének elsajátítása és egy magángazdaságban, egy eladásra termelő gazdaságban való felhasználása — ez a legfőbb különbség a mai társadalom egyik osztálya (a burzsoázia) és a termelési eszközöktől megfosztott, munkaerejét eladó proletariátus között.

Menjünk tovább. „Mind az egyiknek, mind a másiknak létalapja a *munka*, mint meghatározott politikai-gazdaságtani kategória." Meghatározott politikai-gazdaságtani kategória nem a munka, hanem csak a munka társadalmi formája, a munka társadalmi szervezete, vagyis másszóval: az emberek egymáshoz való viszonya, melyet a társadalmi munkában való részvételük szab meg. Itt más formában megismétlődik a vulgáris szocializmusnak ugyanaz a hibája, amelyről már beszéltünk. Amikor a szociálforradalmárok kijelentik: „Egyrészt a falusi gazdáknak és a béreseknek, másrészt az önálló földművelőknek és a kölcsönadóknak, a kulákoknak a viszonya lényegében teljesen egyforma", teljes egészében megismétlik akár annak a német vulgáris szocializmusnak a hibáját, amely például Mühlberger személyében kijelentette, hogy a gazda és a munkás viszonya lényegében ugyanaz, mint a háztulajdonos és a lakó viszonya. A mi Mühlbergereink ugyancsak képtelenek megkülönböztetni a kizsákmányolás fő és származékos formáit, és arra szorítkoznak, hogy általában a „kizsákmányolásról" szavalnak. A mi Mühlbergereink ugyancsak nem értik, hogy az egész mai rabló rend alapja éppen a bérmunka kizsákmányolása, hogy éppen a bérmunka kizsákmányolása miatt tagozódik a társadalom osztályokra, amelyek között kibékíthetetlen ellentétek vannak, és hogy csak *ennek* az osztályharcnak a szempontjából értékelhetjük következetesen a kizsákmányolás összes többi megnyilvánulását, ha nem akarunk szétfolyó és elvtelen értékeléseket adni. Az orosz szocialistáknak, akik szívükön viselik mozgalmuk integritását és forradalmi zászlajuk „jó hírnevét", ezért ugyanolyan erélyesen és kíméletlenül vissza kell utasítaniok a mi Mühlbergereinket, mint ahogy a német Mühlbergert visszautasították.

Hogy világosabban megmutassuk, milyen zavaros szociálforradalmáraink „elmélete“, gyakorlati szempontból is szemügyre vesszük ugyanazt a kérdést, megpróbáljuk a szóbanforgó kérdést konkrét példákkal illusztrálni. Először is, a kispolgárság óriási többsége mindenütt, mindig és mindenhol *dolgozik* és kizsákmányoltatik. Miért is sorolnánk különben az átmeneti, közbülső rétegek közé? Másodszor, pontosan ugyanúgy, mint a parasztok az árutermelő társadalomban, a kisiparosok és a kiskereskedők is *dolgoznak* és kizsákmányoltatnak. Nem akarják-e szociálforradalmáraink a proletariátus „szűk“ kategóriája helyett a „dolgozó“ kereskedő és iparos népesség „kategóriáját“ is megteremteni? Harmadszor, ha a szociálforradalmárok meg akarják érteni a számukra oly ellenszenves „dogma“ jelentőségét, próbáljanak csak maguk elé képzelni egy városkörnyéki parasztot, aki nem alkalmaz munkásokat, és saját munkájából meg mindenféle mezőgazdasági termékek eladásából él. Reméljük, még a leghevesebb narodnyikok sem merik tagadni, hogy az *ilyen* paraszt a kispolgársághoz tartozik és hogy azt nem lehet a bérmunkásokkal egy *osztályban* (jól jegyezzék meg, éppen osztályról, nempedig pártról van szó) „egyesíteni“. Mármost van-e valamilyen elvi különbség a városkörnyéki kereskedő-földművesgazda és bármely más kis földművesgazda helyzete között a fejlődő árutermelő társadalomban?

Felmerül most a kérdés, mivel magyarázhatjuk a szociálforradalmár uraknak ezt a (enyhén szólva) közeledését a vulgáris szocializmushoz? Talán a szóbanforgó szerző véletlen sajátossága ez? Hogy ezt a feltevést megdöntsük, elég ha a következő helyet idézzük a „Revoljucionnaja Rosszija“ 11. számából: „Mintha itt az egész dolog azon fordulna meg — kiált fel a szerző —, hogy milyenek a méretek egy és ugyanabban a gazdasági kategóriában“ (nagy- és kisburzsoá), „s nem volna elvi különbség“ (ezt jól jegyezzék meg!) „a két kategória: a munkán alapuló és a burzsoá-kapitalista gazdaság között!“ Még csak elképzelni is alig lehetne olyan kijelentést, amely ennél teljesebben és szemléletesebben megerősítené a „Forradalmi kalandorkodás“ című cikkben mondottakat: ha megvakarjuk a szociálforradalmárt,

kibújik alóla V. V. úr. Mindenki, aki csak valamelyest is ismeri az orosz társadalmi-politikai gondolat fejlődését, már ebből az egy mondatból tisztán látja a szociálforradalmárok álláspontját. Ismeretes, hogy annak a halványrózsaszín kvázi-szocializmusnak, amely a művelt társadalmunkban uralkodó liberális-narodnyik irányzatot ékesítette (és ékesíti ma is), az az eszme volt az alapja, hogy a paraszti „munkán alapuló gazdaság" és a burzsoá gazdaság szöges ellentétben van egymással. Ez az eszme, amelyet különféle árnyalataiban részletesen kidolgozott Mihajlovszkij úr, V. V. úr, Nyik. —on úr és mások, egyike volt azoknak az erődöknek, amelyek ellen az orosz marxizmus kritikája irányult. Ahhoz, hogy a tönkrement és elnyomott parasztságon segíthessünk, mondottuk mi, elengedhetetlen, hogy le tudjunk mondani az illúziókról és bátran szembe tudjunk nézni a valósággal, amely szertefoszlatja a saját munkán alapuló gazdaságról (vagy „népi termelésről") szőtt ködös álmokat, és megmutatja a paraszti gazdaság *kispolgári szerkezetét*. Nálunk, mint általában mindenütt, a munkán alapuló kisgazdaság csak úgy fejlődhet és úgy szilárdulhat meg, ha kispolgári gazdasággá alakul át. Ez az átalakulás valóban végbemegy, és a dolgozó parasztnak a kisvállalkozásra irányuló *igazi*, reális tendenciáját megcáfolhatatlanul bebizonyították az élet tényei. Mint minden kistermelőt, a mi parasztjainkat is éppen emiatt a kispolgárok kategóriájába kell sorolnunk, amennyiben fejlődik az árugazdaság: parasztjaink kettészakadnak kisszámú vállalkozóra és proletár tömegre, amely a félig munkások és félig gazdák számos átmeneti fokozata révén van kapcsolatban a „gazdákkal" (ezek az átmeneti formák megvannak minden kapitalista országban és minden iparágban).

Milyen álláspontot foglaltak hát el a szociálforradalmárok, amikor a szocialista gondolat egyik áramlatát felváltotta egy másik, a régi orosz szocializmus és a marxizmus harcához? Amíg lehetett, egyszerűen próbáltak kitérni a kérdés érdemleges megvizsgálása elől. Amikor pedig kitérni már nem lehetett, amikor a külön „párt" alakítását óhajtó emberektől határozott magyarázatot követeltek, amikor válaszra kényszerítették őket, hol gúnnyal, hol meg egye-

nesen az elvtelenség vádjával — csak akkor kezdték ismételgetni a „munkán alapuló gazdaság“ régi narodnyik elméletét és a vulgáris szocializmus régi hibáit. Ismételjük: nem is várhattuk volna, hogy bárki is jobban alátámasztja a szociálforradalmárok ellen teljes elvtelenségük miatt emelt vádunkat, mint a 11. számban megjelent cikk, amely „egyesíteni“ próbálja a „munkán alapuló gazdaság“ elméletét és az osztályharc elméletét.

* * *

Kuriózumként utalunk még arra, hogy a „Revoljucionnaja Rosszija“ 11. számában próbálják „tetszetős formában“ megmagyarázni, miért határozták el, hogy kitérnek az elvi vita elől. A „Forradalmi kalandorkodás“ című cikkben az „Iszkra“, tetszik tudni, helytelenül idéz. Például? Például, kihagyja a „helyenként“ szót (a föld helyenként átvándorol a tőke birtokából a munka birtokába). Ó borzalom! Kihagynak egy a tárgyhoz nem tartozó szót! Vagy talán a „Revoljucionnaja Rosszija“ azt akarja állítani, hogy *általában* a földátáramlás *értékelésének* kérdéséhez (burzsoá jellegű-e ez a folyamat vagy sem) *csak egy kis köze is* van a „helyenként“ szónak? Hát csak próbálja ezt állítani.

Továbbá. Az „Iszkra“ csak az „állam“ szóig idézett, és elhagyta az utána következő „természetesen, nem a mostani állam“ szavakat. Sőt, az „Iszkra“ még nagyobb rosszindulattal járt el (tesszük hozzá mi): *osztályállamnak* merészelte nevezni ezt az államot. Csak nem állítják majd „legnemesebb érzéseikben megbántott“ ellenfeleink, hogy az általunk bírált „minimális programmban“ esetleg *nem* is az osztályállamról volt szó?

Végül, az „Iszkra“ idézte az április 3-i kiáltványt, amelyben *maga* a „Revoljucionnaja Rosszija“ is túlzottnak találta a terror értékelését. — Igen, mi is *idéztük* a „Revoljucionnaja Rosszijá“-nak ezt a fenntartását, de hozzáfűztük, hogy ebben „bűvészmutatványt“ és homályos célzásokat látunk. A „Revoljucionnaja Rosszija“ nagyon elégedetlen emiatt, magyarázkodik, részletekbe merül bele (és ilymódon *a gyakorlatban* igazolja, hogy voltak tisztázatlan kérdések, amelyek magyarázatra szo-

rultak). S milyenek ezek a magyarázatok? Az április 3-i kiáltványban, tetszik tudni, *módosításokat* fűztek a párt követeléséhez. Ezeket a módosításokat azonban „elégteleneknek tartották", és ezért „a párttól" szavakat törölték a kiáltványból. De a „párt kiadása" szavak megmaradtak, és a másik (az „igazi") kiáltvány, amely ugyancsak április 3-án kelt, egy szóval sem tett említést nézeteltérésekről vagy túlzásokról. Amikor a „Revoljucionnaja Rosszija" felsorakoztatta ezeket a magyarázatokat, érezte, hogy ezek csak azt igazolják, hogy az „Iszkra" (e szavakkal: bűvészmutatvány és célzások) jogosan követelt magyarázatot, s ezért maga veti fel a kérdést: hogyan adhatott ki a párt saját nyomdájában olyan kiáltványt, amellyel nem ért egyet? A „Revoljucionnaja Rosszija" válasza így hangzik: „Pontosan ugyanúgy, ahogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt cégére alatt jelenik meg a «Rabocseje Gyelo», az «Iszkra», a «Rabocsaja Miszl»[61] és a «Borba»"[62]. Rendben van. De, először is, különböző kiadványaink vannak, és ezeket a kiadványokat nem a „párt" nyomdájában, hanem csoportok nyomdáiban nyomtatják. Másodszor, amikor egyidőben jelent meg a „Rabocsaja Miszl", a „Rabocseje Gyelo" meg az „Iszkra", mi ezt magunk is *zűrzavarnak* neveztük. Ebből pedig az következik, hogy a szociáldemokrácia maga tárja fel és ostorozza a zűrzavart a *saját portáján*, és komoly elméleti munkával igyekszik ennek véget vetni, a szociálforradalmárok ellenben csak *akkor* kezdik elismerni, hogy zűrzavar van náluk, *miután már* leleplezték őket, és ebből az alkalomból újból meg újból kérkednek nagyvonalúságukkal, amely lehetővé tette, hogy ugyanazzal a politikai eseménnyel kapcsolatban egy és ugyanazon a napon két kiáltványt adjanak ki, s ezekben ennek az eseménynek (az újabb terrorcselekménynek) a politikai jelentőségét homlokegyenest ellentétesen értékeljék. — Tudván, hogy az eszmei zűrzavarból semmi jó nem származhat, a szociáldemokraták jobbnak látták, hogy „előbb elhatárolják magukat, s azután egyesüljenek"*, és ezzel biztosították a majdani egyesülés tartósságát és termékenységét. A szociálforra-

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 368. old. — *Szerk.*

dalmárok ellenben, bár különbözőképpen — „ki hogyan tudja"* — magyarázzák „programmjukat", megjátsszák a „gyakorlati" egységet, és foghegyről azt mondják nekünk: csak nálatok, szociáldemokratáknál vannak mindenféle „csoportok", nekünk pártunk van! Ez igaz, uraim, de a történelem arra tanít bennünket, hogy a „csoportok" és a pártok közti viszony olykor olyan szokott lenni, mint a fáraó sovány és kövér tehenei között. Többféle „párt" van. Volt például egy, amelynek neve: „Oroszország politikai felszabadításának munkáspártja", s kétesztendős fennállása ugyanolyan kevés nyomot hagyott, mint az eltűnése.

„Iszkra" 27. sz.
1902 november 1.

---

* Vessék csak össze az egykori „Szociálforradalmárok Szövetségének" „Feladataink" c. cikkét az egykori „Szociálforradalmárok Pártjának" „Kiáltványával" (erről az „Iszkra" 5. számában), majd a „Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji" 1. számában közölt szerkesztőségi nyilatkozattal, a „Revoljucionnaja Rosszija" 7—11. számában közölt „programm"-cikkekkel és a „Szabadság" című brosúrával, amelyet Oroszország politikai felszabadításának úgynevezett „Munkáspártja" adott ki, az a szervezet, amely a „Revoljucionnaja Rosszija" nemrégi jelentése szerint egyesült a szociálforradalmárok pártjával.

A SZOCIÁLDEMOKRATA MOZGALOM FELADATAIRÓL[63]

Amikor a munkásosztállyal és a „törvényes" ellenzékkel űzött képmutató kacérkodás együttjár a Valhoz vagy Obolenszkijhez hasonló felbőszült csirkefogók falkájának fellépésével, ez azt jelenti, hogy a kormány szeretné szétzülleszteni és szétforgácsolni azokat a tömegeket és azokat a néprétegeket, amelyeket nem bír megtörni, de hogy feladatát megkönnyítse, a kisszámú forradalmi erőket arra akarja elvonni, hogy minden ilyen csirkefogó ellen külön-külön hajszát indítsanak. Nem fontos, hogy a kormány egyes képviselői egyáltalán tudatában vannak-e ennek vagy mennyire pontosan vannak ennek tudatában. A fontos az, hogy az a taktika, amelyre a kormányt óriási tapasztalata és rendőri ösztöne készteti, a *valóságban* éppen ezt jelenti. Amikor a forradalmi mozgalom keresztül-kasul átjárja a nép valóban forradalmi osztályait, amikor a mozgalom ezenkívül nemcsak mélyül, hanem terebélyesedik is, és úgy látszik, hogy hamarosan legyőzhetetlen erővé válik, a kormánynak előnyös, hogy a legjobb forradalmi erőket a legfelháborítóbb erőszak tucatvezérei utáni hajszára provokálja. De nekünk nem szabad felülnünk a provokációknak. Nem szabad az igazi népi forradalmi vihar első égzengésekor elvesztenünk a fejünket és fűhöz-fához kapkodnunk, elménk és lelkiismeretünk könnyítésére elvetve Európa és Oroszország egész tapasztalatát, minden valamelyest is határozott szocialista meggyőződést, az elvileg következetes — nempedig kalandor — taktikára támasztott minden igényt. Egyszóval nem szabad megengednünk, hogy sikerrel járjon az, amivel a szociálforradalmárok kísérleteztek és még most is egyre

kísérleteznek, vagyis hogy restaurálhassák a „Narodnaja Volja" irányzatot és megismételjék valamennyi elméleti és gyakorlati hibáját. A tömegek züllesztésére, a forradalmárok provokálására nem „programmal" kell válaszolnunk, amely kitárja a kaput a legártalmasabb régi hibák és új eszmei ingadozások előtt, nem is olyan taktikával, amely még jobban elszakítja a forradalmárokat a tömegektől, vagyis súlyosbítja azt, ami a legfőbb oka annak, hogy gyengék vagyunk, hogy képtelenek vagyunk tüstént megkezdeni a döntő harcot. Azzal kell válaszolnunk erre, hogy megerősítjük a forradalmárok és a nép kapcsolatát, márpedig ezt a kapcsolatot jelenleg csakis a szociáldemokrata munkásmozgalom fejlesztésével és erősítésével teremthetjük meg. Csakis a munkásmozgalom állítja talpra a valóban forradalmi és élenjáró osztályt, amely mit sem veszthet, ha a mai politikai és társadalmi rend összeomlik, azt az osztályt, amely utolsó és elkerülhetetlen terméke ennek a rendnek, azt az osztályt, amely az egyetlen feltétlen és kibékíthetetlen ellensége ennek a rendnek. Csakis a forradalmi marxizmus elméletére, a nemzetközi szociáldemokrácia tapasztalataira támaszkodva olvaszthatjuk egybe forradalmi mozgalmunkat a munkásmozgalommal, csakis így teremthetünk legyőzhetetlen szociáldemokrata mozgalmat. Csakis a valóban munkáspárttá vált párt nevében hívhatjuk fel — híven kitartva meggyőződésünk mellett — az ország minden haladó elemét forradalmi munkára, csakis annak nevében hívhatjuk fel az összes dolgozókat, az összes elesetteket és leigázottakat a szocializmus támogatására.

A megírás ideje: 1902 november.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1939.

A LEGFŐBB TÉZIS AZ ESZEREK ELLEN

A legfőbb tézis, amelyet szembeszegezek a szociálforradalmárokkal, és amelyben megítélem a szociálforradalmár irányzat tevékenységének *minden* oldalát (és az irányzat egész lényegét), így hangzik: *a szociálforradalmárok egész irányzata és egész pártja nem egyéb, mint a kispolgári értelmiség kísérlete arra, hogy escamotálja munkásmozgalmunkat, s következésképpen az egész oroszországi szocialista és forradalmi mozgalmat.*

Sietek megmagyarázni, hogy ebben a szerintem annyira fontos tézisben miért nem kerülhettem el ezt az idegen, kevéssé használatos és az olvasók többsége számára kétségtelenül érthetetlen szót. Escamotálni tulajdonképpen annyit jelent, mint becsapni, csalárd úton kisajátítani más munkájának gyümölcseit és ezzel semmivé tenni ezt az egész munkát, bolonddá tenni, megcsalni stb. Könnyen rájöhetnek, miért kellett elvetnem ezeket a kifejezéseket, és miért voltam kénytelen az idegen szót választani. A „bolonddá tesz, megcsal, becsap" szavak feltétlenül arra az elképzelésre vezetnek rá bennünket, hogy elősöris szándékos, tudatos hazugságról van szó, másodszor pedig, hogy ez a hazugság önző, becstelen szándékból történik. Tőlem viszont távol áll az a gondolat, hogy a szociálforradalmárokat valami ehhez hasonló tudatos hazugsággal vagy becstelen szándékkal vádoljam. Szó se róla. Nem kétlem, hogy a szociálforradalmárok irányzata, „pártja" *egyesegyedül és kizárólag* csak azért jöhetett létre (vagy maradhatott fenn a „Narodnaja Volja"-irányzat óta), csak azért tudott az utóbbi időben megnőni és némileg megszilárdulni, mert kétségtelenül forradalmi hangulatú

elemeket vontak soraikba, sőt, hősi önfeláldozásra kész elemeket, akik a legőszintébben készek szívvel-lélekkel harcolni a szabadság érdekében és a nép érdekében. De az a körülmény, hogy valaki őszintén és meggyőződéssel foglal el bizonyos társadalmi-politikai álláspontot, egyáltalán nem jelenti még azt, hogy ez az álláspont esetleg nem feltétlenül hamis, hogy nincsenek benne belső ellentmondások. Vajjon nem elkerülhetetlen-e, hogy az ebből az álláspontból kiinduló legjobb tevékenység következménye szükségképpen (akár a cselekvők tudatától függetlenül és akaratuk ellenére is) a munkásmozgalom „escamotálása“, a helyes útról való letérítése, zsákutcába vezetése stb.?

Próbálom egy hasonlattal megvilágítani, mire gondolok. Képzeljék el, hogy egy óriási, sötét, nyirkos, sűrű, féligmeddig őserdőben vagyunk. Képzeljék el, hogy csak az erdő felégetésével tehetjük szabaddá az utat az erdőborította vidék vagy az erdőt környező vidék kulturális fejlődése számára, és hogy az erdő felgyujtása és a tűz fenntartása ebben az erdőben roppant nehézségekbe ütközik. Ki kell szárítanunk azt a faanyagot, amelyből rengeteg van mindenütt, amely oly nehezen kap lángra és oly könnyen és oly gyakran alszik ki újra a fülledt, nyirkos levegőben. Egy halomba kell gyüjteni a gyúlékony anyagot. Ápolni kell a tüzet (az égést), őrizni kell, minden újonnan felcsapó lángocskát szítani kell, el kell érni, hogy a láng erőre kapjon, és rendszeresen, állhatatosan elő kell készíteni azt a nagy tűzvészt, amely nélkül a nyirkos és sötét erdő nem szűnik meg erdőnek lenni. S ez a munka nagyon nehéz, mégpedig nemcsak a külső, légköri viszonyok miatt, hanem azért is, mert nagyon kevés az az egyetlen igazán gyúlékony anyag, amely nem alhat ki semilyen körülmények között sem, hanem valóban meggyulladt és már szakadatlanul ég olyan tűzzel, mely nem hasonlít ahhoz a sok itt-ott felpislákoló lángocskához, melyben nincs belső erő és mely a multban is oly gyakran meggyulladt, hogy rövid égés után újra kialudjon. És amikor azután ez a legfőbb gyúlékony anyag már olyan erős lánggal ég, hogy szerteszét mindenütt emelkedik a hőmérséklet, s így a rengeteg többi kis pislá-

koló tűz is erőre kap és lángolni kezd, egyszerre csak akadnak olyanok, akik nagy hangon kijelentik: milyen szűk látóköre lehet azoknak, akik hisznek abban az elavult dogmában, hogy egyetlen legfőbb, egyetlen feltétlenül biztos gyúlékony anyag van! Milyen sablonosan gondolkodhat az, aki az összes többi kis tüzet csak mellékes eszköznek, kisegítő elemnek tekinti, s azt tartja, hogy feltétlenül és mindenáron, elsősorban és mindenekelőtt csak ehhez az *egy* anyaghoz kell ragaszkodnunk! Micsoda egyoldalú ember lehet, aki örökké csak előkészíti, előkészíti és előkészíti az igazi átfogó tűzvészt és tűri, hogy ezek a felháborító gazemberek, a fák lombos koronái, védjék és fenntartsák a nyirkosságot és a sötétséget. Rakétákat kell kilőni, amelyek letépik, megperzselik a fák koronáit, megrémítik a sötét erőket, s hatalmas szenzációt, hatalmas nekibuzdulást, fellángolást, izgalmat keltenek. És ezek az emberek fürgén munkához látnak. A megkönnyebbülés sóhajával vetik el azt az elavult előítéletet, hogy holmi legfőbb gyúlékony anyag is van. Nyugodt lélekkel boldog-boldogtalant összetoboroznak, nem vizsgálják a nézeteiket és a véleményüket, a meggyőződésüket és a törekvésüket: mi a cselekvés pártja vagyunk, és mi azzal sem törődünk, hogy egyesek közülünk esetleg bedőlnek a tűz kioltására hajló okoskodásoknak. Ezek bátran kiáltozzák, hogy válogatás nélkül szítsunk minden kis tüzecskét és lőjük a rakétákat, megvetően egy kézlegyintéssel intézik el a mult tanulságait: most, úgymond, sokkal több a gyúlékony anyag, s ezért a sokkal nagyobb könnyelműség is megengedhető!.. Egyszóval, bármilyen kárt okoznak is a mozgalomnak az ilyenek, mondhatjuk-e azt, hogy egyszerű csalók? Szó sincs róla. Egyáltalán nem csalók, csak éppen szeretik a tüzijátékot.

Különben ez a válaszom azoknak a szociálforradalmároknak, akik minden teketória nélkül a kalandor kifejezés helyett egyszerűen azt mondták, hogy szélhámos (Rafailov úr Genfben) és csaló (Zsitlovszkij úr Bernben). Nem kell, uraim, feleltem nekik, mindent feltétlenül a büntetőtörvénykönyv értelmében felfogni! Nem kell összetéveszteni egy olyan forradalmi irányzatnak a kalandját, amely belső ellentmondásokkal küszködik, amely

elvtelen, ingatag, amely tartalmatlanságát melldöngető frázisok hangoztatásával leplezi és éppen ezért elkerülhetetlen kudarcra van kárhoztatva, olyan jöttment alakok kalandjával, akik nagyon jól tudják, hogy büntetendő cselekményt követnek el, és hogy bármikor leleplezhetik szélhámosságukat. Amikor mi kalandorkodással vádoltuk önöket, egyenesen és pontosan megmondtuk (lásd az „Iszkra“ 23. és 24. számát*), hogy ez nem fakad másból, mint a nemzetközi szocializmus valamennyi fő kérdésében vallott teljes elvtelenségükből, a sebtében összecsapott és a „fogyasztónak“ pikáns szósszal feltálalt agrárprogrammjukban kifejtett nézetek hihetetlen zavarosságából, terrorista taktikájuk ingatag és talajtalan voltából. Önök meg azt felelik: figyeljenek, bennünket kalandoroknak, csalóknak, szélhámosoknak bélyegeznek, bennünket sértegetnek, gyaláznak! Hiszen ez a siránkozás, igen tisztelt uraim, szinte azt a benyomást kelti, hogy önöknek érdemben nincs semmi ellenvetésük.

Mármost felmerül a kérdés: mivel bizonyítsam tézisem helyességét? Az egész szociálforradalmár irányzatnak mely megkülönböztető, jellemző vonásaira kell rámutatnom, hogy igazoljam azt az értékelést, amelyet az egész irányzatról ebben a tézisben nyujtottam? Ha ez az értékelés helyes, akkor (reméljük) egyetlen valamennyire is lelkiismeretes és komoly szocialista sem fogja tagadni, hogy erélyes és kíméletlen háborút kell folytatnunk ez ellen az irányzat ellen, hogy minél szélesebb néprétegek előtt teljesen le kell lepleznünk ennek az irányzatnak káros voltát. És éppen azért, hogy behatóan és érdemben megvizsgálhassuk ezt a kérdést, javaslom, hogy elsősorban és főképpen arra fordítsunk figyelmet, amit az erre a kérdésre adott *válasznak* tartalmaznia kell. Azok, akik kétségbe akarják vonni az értékelés helyességét, ne szorítkozzanak „panaszkodásra“ vagy „módosításokra“, hanem válaszoljanak ők is nyiltan: *szerintük* mely pontokat kellene bebizonyítani a tézis helyességének igazolására?

A tézis sarkalatos pontja (a munkásmozgalom escamotálása a kispolgári értelmiség által) az escamotálás

* Lásd ebben a kötetben 184—207. old. — *Szerk.*

ténye, másszóval: az a tény, hogy szöges ellentét van a „párt“ elvei, programmja és a mai társadalom forradalmasodásához való tényleges viszonya között. Az ellentét abban áll, hogy a „szociálforradalmárok“ pártja a valóságban korántsem áll a tudományos forradalmi szocializmus (= marxizmus) álláspontján sem a nemzetközi mozgalom, sem az orosz mozgalom kérdéseiben. A valóságban a „pártot“ a teljes elvtelenség jellemzi a modern szocializmus valamennyi fontosabb elvi kérdésében.*

A megírás ideje: 1902 november—december.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 7. sz. 1936.

---

* A kézirat itt félbeszakad. — *Szerk.*

ÚJ ESEMÉNYEK ÉS RÉGI KÉRDÉSEK

Az az aránylag rövid „szélcsend“, amely forradalmi mozgalmunk utóbbi félévét vagy háromnegyedévét jellemezte — az előző gyors és viharos fejlődéshez képest —, nyilván végefelé közeledik. Bármilyen rövid volt is ez a „szélcsend“, bármilyen világosan látta is minden figyelmes és tájékozott szemlélő, hogy ha elmaradtak is (ilyen rövid időre) a munkásság tömeges felháborodásának megnyilvánulásai, ez még egyáltalán nem jelenti azt, hogy ez a felháborodás mélységben és szélességben nem növekszik tovább, mégis, értelmiségünk körében, amely forradalmi hangulatú ugyan, de amelynek gyakran nincs sem szilárd kapcsolata a munkásosztállyal, sem szilárdan megalapozott, határozott szocialista meggyőződése, sűrűn kezdtek hallatszani olyan hangok, amelyek egyrészt a kishitűséget, a tömeges munkásmozgalomba vetett hit elvesztését fejezik ki, másrészt azt sürgetik, hogy térjünk vissza az egyes politikai gyilkosságok régi taktikájához, mint a politikai harcnak szükséges és ezidőszerint kötelező módszeréhez. A multévi tüntetések óta eltelt néhány hónap alatt már meg is alakult a „szociálforradalmárok“ „pártja“, amely nagy hangon kijelentette, hogy a tüntetések elkedvetlenítik az embereket, hogy „a nép, sajna, még nem fog egyhamar“, hogy a tömegek felfegyverzéséről *persze* könnyű beszélni és írni, de most hozzá kell fogni az „egyéni ellenálláshoz“, s nem szabad kibújnunk az egyéni terror égető szükségessége elől azzal, hogy minduntalan ugyanarra, egy és ugyanarra a feladatra hivatkozunk (amely unalmas és „nem érdekes“ a munkásmozgalomba vetett „dogmatikus“ hittől mentes intellektuel számára!), hogy

agitáljunk a proletariátus tömegei közt és szervezzünk tömeges rohamot.

S lám Don-Rosztovban kitör egy sztrájk, amely első pillantásra a legszokványosabb és „leghétköznapibb" sztrájk, és olyan eseményekre vezet, amelyek szemmelláthatólag mutatják, mennyire ostobán és ártalmasan járnak el a szociálforradalmárok, amikor megpróbálják restaurálni a „Narodnaja Volja"-irányzatot, összes elméleti és taktikai hibáival együtt. Ez a sokezer munkást felölelő sztrájk, amely tisztán gazdasági jellegű követelések miatt kezdődött, bár a szervezett forradalmi erők csak igen korlátozott számban vesznek részt benne, gyorsan politikai eseménnyé terebélyesedik. Egyes részvevők tanusága szerint olykor 20—30 000-es néptömegek meglepően komoly és szervezett politikai gyűléseket rendeznek, amelyeken mohón olvassák és magyarázzák a szociáldemokrata kiáltványokat, politikai beszédeket mondanak, megmagyarázzák a dolgozó nép legkülönbözőbb, legképzetlenebb képviselőinek a szocializmus és a politikai harc elemi igazságait, gyakorlati és „szemléltető" leckéket adnak nekik abból, hogyan kell bánni a katonákkal és hogyan kell a katonákhoz fordulni. A közigazgatás és a rendőrség elveszti a fejét (részben talán a katonaság megbízhatatlansága miatt?) és képtelen megakadályozni azt, hogy napokon át olyan tömeges politikai összejöveteleket rendezzenek a szabad ég alatt, amilyenekre Oroszországban még nem volt példa. Amikor végülis katonai erőket vetnek be, a tömeg elkeseredetten ellenáll, és amikor egy-egy társukat meggyilkolják, másnap újabb politikai tüntetést rendeznek teteme előtt... Egyébként a szociálforradalmárok bizonyára másképp látják a dolgot, és az ő szempontjukból nyilván „célszerűbb" lett volna, ha a Rosztovban meggyilkolt hat elvtárs arra áldozta volna életét, hogy merényletet kövessen el egyik-másik rendőr-gazember ellen?

Mi viszont úgy véljük, hogy csakis az ilyen tömeges megmozdulások, amelyek a munkásosztály politikai öntudatának és forradalmi aktivitásának szemmellátható növekedésével párosulnak, érdemlik meg, hogy *valóban forradalmi* tetteknek nevezzük őket, és csakis az ilyen megmozdulások képesek valóban bátorítani azokat, akik az

orosz forradalomért harcolnak. Mi ebben nem a hírhedt „egyéni ellenállást" látjuk, amelynek a tömegekkel való kapcsolata csak szóbeli kijelentésekben, a sajtóban nyilvánosságra hozott ítéletekben stb. létezik. Mi a tömeg tényleges ellenállását látjuk, és ennek az ellenállásnak a szervezetlensége, készületlensége, ösztönössége arra figyelmeztet bennünket, mennyire észszerűtlenül cselekszünk, ha felnagyítjuk forradalmi erőinket, mennyire bűnös dolog, ha semmibe vesszük azt a feladatot, hogy ezt a szemünk láttára igazi harcot vívó tömeget egyre szervezettebbé tegyük és mind jobban előkészítsük. Ne lövöldözéssel szolgáltassunk okot a szenvedélyes felháborodásra, anyagot az agitációhoz és a politikai gondolkozáshoz, hanem tanuljuk meg feldolgozni, felhasználni, kézbe venni azt az anyagot, amelyet túlságosan is bőkezűen szolgáltat az orosz élet — ez az egyetlen forradalmárhoz méltó feladat. A szociálforradalmárok nem győznek dicsekedni azzal, milyen nagy „agitációs" hatása van a politikai gyilkosságoknak, amelyekről mind a liberális szalónokban, mind a népkocsmákban annyit suttognak. Nekik semmiből sem áll (mivelhogy mentesek minden valamelyest is meghatározott szocialista elmélet mindenfajta szűk dogmáitól!), hogy politikai *szenzációkkal* helyettesítsék (vagy akár csak kiegészítsék) a proletariátus politikai nevelését. Szerintünk viszont valóban komoly „agitációs" (gerjesztő), és nemcsak gerjesztő, hanem (és ez sokkal fontosabb) nevelő hatásuk is *csakis* olyan eseményeknek lehet, amelyekben a cselekvő személy maga a tömeg, amelyeket a tömeg hangulata szül, nempedig valamely szervezet rendez „különleges céllal". Szerintünk száz cárgyilkossággal sem érhetünk el soha olyan gerjesztő és nevelő hatást, mint amilyet már csak az is kelt, hogy a munkásnép tízezrei vesznek részt összejöveteleken, amelyeken létérdekeikről és a politikának létérdekeikkel való összefüggéséről tárgyalnak, résztvesznek abban a harcban, amely valóban *felemeli* a proletariátusnak egyre újabb és újabb „érintetlen" rétegeit az öntudatosabb élet, a szélesebbkörű forradalmi harc szintjére. Azt mondják nekünk, hogy szétzüllesztik a kormányt (amely kénytelen a Szipjagin urakat a Plehwe urakkal felváltani és a leg-

alávalóbb gazembereket „kiválasztani“ arra, hogy szolgálatot teljesítsenek neki), mi viszont meg vagyunk róla győződve, hogy ha akár tíz gazemberért is *feláldozunk* egyetlen forradalmárt, ezzel csak saját sorainkat zülleszt-jük szét, amelyek amúgyis ritkák, annyira ritkák, hogy nem győzik azt a munkát, amelyet a munkások „számonkérnek“ tőlük. Úgy véljük, hogy a kormányt az és csakis az zülleszti szét igazán, ha a harc által valóban megszervezett nagy tömegek pánikba kergetik, ha az utca tömege felismeri, sőt még a „lecsendesítés“ végett kirendelt katonaság egy része is kezdi felismerni, hogy a munkásosztály élenjáró elemeinek követelései jogosak, ha a nép tízezrei elleni katonai intézkedések megtétele előtt a hatóságok ingadoznak, mert egyáltalán nem tudják reálisan megítélni, hogy mire vezetnek majd ezek a katonai intézkedések — ha a polgárháború mezején elesettekben a tömeg társait, bajtársait látja és érzi, és újra gyűlik benne a gyűlölet és az a kívánság, hogy még erélyesebben csapjon össze az ellenséggel. És itt már nem egy-egy gazember, hanem az egész mai rend lép fel a nép ellenségeként, hiszen felvonulnak ellene a helyi és a pétervári hatóságok, a rendőrség, a kozákok és a katonaság, nem beszélve a csendőrökről és a bíróságokról, amelyek mint mindig, most is kiegészítik és betetőzik a nép felkelését.

Igen, felkelést írtam. Bármennyire távol állt is az „igazi“ felkeléstől ennek a sztrájkmozgalomnak látszó mozgalomnak a kezdete egy távoli vidéki városban, a sztrájk folytatása és befejezése önkéntelenül is felkelésre emlékeztet. Az, hogy a sztrájk oka annyira hétköznapi, s a munkások követelései annyira csekélyek, különösen szemléltetően kidomborítja azt is, hogy a proletariátus, amely a vasutasok harcában rögtön felismerte a közös ügyet, szolidaritása folytán roppant erős, azt is, hogy a proletariátus fogékony a politikai eszmékre, a politikai felvilágosításra, meg azt is, hogy a proletariátus kész a katonasággal vívott közvetlen összecsapásban életét kockáztatva védelmezni a szabad élethez, a szabad fejlődéshez való jogait, azokat a jogokat, amelyek már eddig is valamennyi gondolkodó munkás elemi közkincsévé váltak. És ezerszeresen igaza volt a Donvidéki Bizott-

ságnak, amikor kiáltványában, amelyet alább teljes egészében közlünk, „valamennyi polgártársunknak“ úgy beszélt a rosztovi sztrájkról, mint az egyik első lépcsőfokról a politikai szabadságot követelő orosz munkások általános felemelkedésében[64]. Az ilyesféle eseményekből csakugyan saját szemünkkel láthatjuk, hogy az önkényuralmi kormány elleni fegyveres népi felkelés nemcsak mint eszme érlelődik a forradalmárok elméjében és programmjaiban, hanem mint magának a mozgalomnak elkerülhetetlen, gyakorlatilag természetszerű, *következő* lépése is, mint az orosz valóságtól ilyen értékes leckékben, ilyen nagyszerű nevelésben részesült tömegek növekvő felháborodásának, gyarapodó tapasztalatainak, fokozódó bátorságának eredménye is.

Elkerülhetetlen és természetszerű lépés, mondottam — és sietek hozzátenni: *hacsak* nem merészelünk egy lépésnyire is kitérni az elől a ránk váró, sürgető feladat elől, hogy segítsünk ezeknek a már felkelő tömegeknek és bátrabban, egységesebben keljünk fel, hogy ne két, hanem néhány tucat utcai szónokot és vezetőt adjunk nekik, hogy igazi harci szervezetet teremtsünk, amely képes a tömegeket irányítani, nempedig úgynevezett „harci szervezetet“, amely megfoghatatlan személyiségeket irányít (ha egyáltalán irányít). Nehéz ez a feladat, szó se róla, de teljes joggal módosíthatjuk az utóbbi időben oly gyakran és oly szerencsétlenül idézett marxi szavakat és mondhatjuk: „a *tényleges* mozgalom minden lépése fontosabb tucatnyi“ egyéni merényletnél és ellenállásnál, fontosabb száz meg száz csak-intellektuel szervezetnél és „pártnál“[65].

A rosztovi ütközet mellett az utóbbi politikai események közül előtérbe nyomulnak a tüntetők ellen hozott kényszermunka-ítéletek is. A kormány most napirendre tűzte a megfélemlítést, s ennek érdekében a botozástól a kényszermunkáig mindent igénybe vesz. És milyen nagyszerű választ adtak neki a munkások, akiknek a bírósági tárgyaláson mondott beszédeit alább közöljük[66], — milyen tanulságos ez a válasz mindazoknak, akik különösen sokat lármáztak a tüntetések elcsüggesztő hatása miatt, mégpedig nem azért, hogy ezzel ugyanazon az úton további

munkára ösztönözzenek, hanem hogy a hírhedt egyéni ellenállást hirdessék! Ez a néhány munkásbeszéd a proletariátus lelke legmélyéből fakadó kitűnő kommentár a rosztovihoz hasonló eseményekhez, és egyben figyelemreméltó nyilatkozat („nyilvános megnyilatkozás“, mondanám, ha ez nem volna speciálisan rendőrségi kifejezés), amely határtalanul felbátorít bennünket a mozgalom „tényleges“ lépésein való hosszas és fáradságos munkálkodásunk során. Figyelemreméltó ezekben a beszédekben, milyen egyszerűen, milyen hűen és pontosan ábrázolják azt, hogy a munkások „elnyomásának, nyomorának, szolgaságának, lesüllyedésének és kizsákmányolásának“ legszokványosabb, *tíz- és százmilliószám* ismétlődő tényei a mai társadalomban hogyan vezetnek lassan a munkások öntudatraébredésére, a munkások „felháborodásának“ növekedésére, e felháborodás forradalmi megnyilvánulására (idézőjelbe tettem azokat a kifejezéseket, amelyeket alkalmaznom *kellett* a nyizsnyij-novgorodi munkások beszédeinek jellemzésére, mert ezek a „Tőke“ első kötetének utolsó oldalain található híres marxi szavak, amelyek miatt a „kritikusok“, az opportunisták, a revizionisták stb. annyi zajos és sikertelen kísérletet tettek, hogy rácáfoljanak a szociáldemokratákra, hogy meghazudtolják őket).

Éppen azért, mert ezeket a beszédeket egyszerű munkások mondták, akik korántsem élenjárók fejlettségük fokát tekintve, mégpedig nem mint valamely szervezet tagjai, hanem mint a tömeg képviselői, éppen azért, mert nem személyes meggyőződésükre hivatkoztak, hanem olyan tényekre, amelyek Oroszországban minden proletár vagy félproletár életében megtalálhatók, — éppen ezért keltenek ilyen bátorító hatást következtetéseik: „ezért tüntettünk tudatosan az önkényuralmi kormány ellen“. Szokványosak és „tömegesek“ azok a tények, amelyekből ezt a következtetést levonták, s éppen ez kezeskedik arról, hogy erre a következtetésre eljuthatnak és elkerülhetetlenül el is jutnak az ezrek, a tízezrek és a százezrek, ha folytatni, kiszélesíteni és erősíteni tudjuk a tömegek rendszeres, elvileg következetes és mindenre kiterjedő forradalmi (szociáldemokrata) befolyásolását. Vállaljuk a

kényszermunkát a politikai és a gazdasági rabszolgaság elleni harcunkért, mert megéreztük a szabadság fuvallatát — mondta négy nyizsnyij-novgorodi munkás. Készek vagyunk meghalni is — szinte visszhangozták rája a rosztovi ezrek, akik kivívták maguknak néhány napra a politikai gyülekezés szabadságát, s visszaverték a fegyvertelen tömeg ellen intézett számos katonai támadást.

E jelben győzni fogsz — ezt kell mondanunk azoknak, akiknek van szemük, hogy lássanak, és fülük, hogy halljanak.

„Iszkra" 29. sz.
1902 december 1.

A KÖZÉPISKOLAI TANULÓKHOZ[67]

Szívből üdvözöljük a diákok erélyes kezdeményezését, s a következő elvtársi tanácsot adjuk nekik: Igyekezzenek elérni, hogy szervezetük legfőbb célja az önképzés, meggyőződéses, állhatatos és elvhű szociáldemokraták nevelése legyen. Ezt a rendkívül fontos és szükséges előkészítő munkát minél szigorúbban válasszák el a közvetlen gyakorlati tevékenységtől. Amikor belépnek (és *mielőtt* belépnek) a hadban álló hadsereg soraiba, igyekezzenek a legszorosabb (és a legkonspiratívabb) kapcsolatba lépni a helyi szociáldemokrata szervezetekkel vagy az országos szervezettel, hogy ne legyenek kénytelenek egyedül munkához látni, hogy ne kelljen mindent elölről kezdeniök, hanem folytathassák a már előbb elkezdett művet, rögtön sorompóba állhassanak, s előbbrevihessék, tovább fejleszthessék a mozgalmat.

„Iszkra" 29. sz.
1902 december 1.

A „SZVOBODA" CSOPORTRÓL

Hogy a „forradalmár szocialista" urak miként vélekednek a nézeteltérések érdemleges megvizsgálásáról, azt a következőkből láthatjuk. A „Mi a teendő?" című brosúrában Lenin egyenesen kihívta a „Szvobodá"-t, azt javasolván neki, hogy cáfolja meg azt a tételt, amely szerint a „forradalmárok szervezete" szükséges *a tömegek közti munka kiterjesztéséhez és megszilárdításához.* Ugyanott Nagyezsgyin úrnak részletesen megmagyaráztuk, menynyire káros és illetlen dolog az, ha valaki elméleti téren könnyelmű, a programmkérdésekben köntörfalaz („forradalmár szocialista" és egyben majdnem szociáldemokrata is!), taktikai kérdésekben pedig a forradalmiság és az ökonomizmus, a terrorizmus és a proletár osztályharc között ingadozik. Ott nyiltan rámutattunk és bebizonyítottuk, hogy a „Szvoboda" *demagógiára vetemedik**. Nagyezsgyin úr jobbnak látta, hogy kitérjen a nyilt kihívás elől. Ez a nemes harcfi jobbnak látta, hogy nyilt sisakkal vívott nyilt harc helyett orvul támadjon a szervezeti viszály lesállása mögül. A „Szvoboda" csoport a „munkásfolyóiratban" (??) meg sem magyarázza nézeteit, s csak dúl-fúl, a „forradalmárok szervezete" ellen uszítja a „tömegeket" és igyekszik elhitetni velük, hogy az „Iszkra" kivágja az ökonomizmus „egészséges törzsét". Az érdemleges vita — csak intellektuel kedvtelés. A „tömegeknek" ellenben az is elég, ha jajveszékelnek a „parancsnokolás" miatt és mindenféle tréfás szólásokat sütnek el az „éhes hasról és szentlélekről", a „veszedelmes szöges csizmá-

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 471—487. old. — *Szerk.*

ról", a „disznókról és balgákról", az „elgyengült agytekervényekről" és a „garasról a disznóormányon", a „kipenderítő és fogkiverő alakulatról" stb. (lásd „Otkliki" 30—55. old.). A „tömegnek" szóló irodalmat forradalmár szocialista és szociálforradalmár uraink továbbra is ponyvairodalommá süllyesztik le, és ezért az érdemükért jogot követelnek arra, hogy zűrzavart és ziláltságot idézhessenek elő az összes komoly pártkérdésekben. A programm — kettős könyvelés, a taktika — kettős könyvelés, a gyakorlati tevékenység — demagógia; ez a „forradalmi-szocialista" „Szvoboda" csoport arcképe.

„Iszkra" 30. sz.
1902 december 15.

TÖREDÉK EGY ESZERELLENES CIKKBŐL

A szocializmus egybeolvasztása a munkásmozgalommal (ami a szilárd és valóban forradalmi mozgalom *egyetlen* záloga) nem könnyű dolog, és nem csoda, hogy ez a munka mindenféle ingadozásokkal jár — írtuk kereken két évvel ezelőtt az „Iszkra" első számának első cikkében*. És ha harcolnunk kellett az ellen az irányzat (áramlat) ellen, amely helyes utat választott, de hibásan jelölte meg ezen az úton előtte álló feladatait, méginkább harcolnunk kell az ellen az irányzat ellen, amely nem is gondol egy valamennyire is kiforrott és átgondolt szocializmusnak a munkásmozgalommal való egyesítésére. Ez az irányzat, amelynek nincsen társadalmi alapja, nincsen semmiféle kapcsolata valamely meghatározott társadalmi osztállyal, belső erőtlenségét heves handabandázással, „széleskörű" programmal, *azazhogy* olyan egészen különböző és ellentétes programmoknak elvtelen egyesítésével leplezi, amelyek éppen e tulajdonságuk folytán egyformán alkalmazhatók az értelmiségre is, a proletariátusra is, a parasztságra is. Az értelmiség mögött en masse**, éppúgy mint a liberális ellenzék mögött is, nem kell okvetlenül észrevennünk valamilyen társadalmi osztályt (ezért minősíti magát osztálynélkülinek a liberális-narodnyik irányzat, amelyet képtelen volt kritikusan szemügyre venni a régi orosz szocializmus, s amelyet képtelenek kritikusan szemügyre venni a mai szociálforradalmárok is). A parasztsághoz úgy is közeledhetünk, hogy egyáltalán nem döntjük el

---

* Lásd *Lenin* Művei. 4. köt. 1953. 383. old. — *Szerk.*
** — tömegében. — *Szerk.*

létalapjainak, Oroszország és az egész világ társadalmi-gazdasági fejlődésében elfoglalt helyének „fogas“ kérdéseit, közeledhetünk hozzá olyan általános forradalmi és szocialista (első hallásra szocialista) frázisokkal, amelyek lehetőleg nem mondanak ellen a parasztkérdés egyetlen-egy kialakult és felmerült megoldásának sem. A viharos időszak, amelyet most élünk át, amikor hol itt, hol ott fellángol a harc, lehetővé teszi, hogy e harci „zajban“ megkerüljenek mindenféle elvi kérdést, s arra szorítkozzanak, hogy együttérzésükkel támogassák a harc minden megnyilvánulását és „egyéni ellenállást“ agyaljanak ki a viszonylagos szélcsend idején. Ebből lesz azután az az irányzat, amely nagyon forradalmi frázisaiban, és egyáltalán nem forradalmi valóságos nézeteiben és a forradalmi osztállyal való kapcsolataiban — forradalmi a kormány elleni támadások élessége tekintetében és ugyanakkor teljesen képtelen arra, hogy helyesen ítélje meg e kormány általános taktikáját és helyes választ adjon erre a taktikára. Valóban, nem nehéz észrevennünk, hogy a kormány taktikája minden ugrás és ingadozás ellenére, annak ellenére, hogy a kormány egyes esetekben elveszti a fejét, nagyjában világosan elárulja a kormány önvédelmének két fő vonalát.

A megírás ideje: 1902 december.

Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija“ 1. sz. 1939.

AZ OROSZORSZÁGI SZERVEZŐ BIZOTTSÁG FELHÍVÁSA A LÍGÁHOZ, A SZÖVETSÉGHEZ ÉS A BUND KÜLFÖLDI BIZOTTSÁGÁHOZ. TERVEZET

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tavaszi konferenciájának (1902) határozata értelmében a *Szervező Bizottság* javasolja az Orosz Forradalmi Szociáldemokrácia Lígájának, a külföldi „Orosz Szociáldemokraták Szövetségének" és a Bund Külföldi Bizottságának, hogy alakítsák meg az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Szervező Bizottságának külföldi osztályát.

Az oroszországi Szervező Bizottság e külföldi osztályának funkciói a következők legyenek:

1) dolgozza ki a külföldi szociáldemokrata szervezetek kongresszusi képviseletének kérdését. E kérdés végleges eldöntése az oroszországi Szervező Bizottságtól, majd magától a kongresszustól függ; 2) külföldről mozdítsa elő a kongresszus megszervezését (például pénzzel, útlevelekkel stb.) és 3) készítse elő a külföldi szociáldemokrata szervezetek egyesítését, amelyre olyan égetően szüksége van a pártnak és az egész oroszországi szociáldemokrata munkásmozgalomnak.

A megírás ideje: 1902 december—1903 január.

Először e kötet orosznyelvű kiadásában jelent meg.

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT BIZOTTSÁGAINAK ÉS CSOPORTJAINAK AZ ORSZÁGOS PÁRTKONGRESSZUS ELÉ TERJESZTENDŐ JELENTÉSEIHEZ[68]

A Szervező Bizottság egyik tagja megkért, hogy küldjem el azoknak a kérdéseknek jegyzékét, amelyekre pártunk bizottságainak és csoportjainak a párt második kongresszusán jelentéseikben lehetőleg válaszolniok kell. Alább mellékelem ezeknek a kérdéseknek hozzávetőleges jegyzékét, de előrebocsátok néhány szót e jegyzék terjedelmével kapcsolatban. Magától értetődően *kívánatos*, hogy a jelentések a szociáldemokrata munka *valamennyi* ágára kitérjenek, és ezért egy ideális jelentés szinte végtelenül sok kérdést ölelne fel. Arról persze nem is álmodhatunk, hogy ilyen teljes jelentéseket kapunk. Mindazonáltal nagyon fontosnak és szükségesnek tartom, hogy a Szervező Bizottság igyekezzen minden bizottságot vagy csoportot a kongresszus számára érdekes (és szükséges) kérdések *összességével* megismertetni. Második kongresszusunknak méginkább *alakuló* jellege lesz, mint az elsőnek, és ezért minden erőt latba kell vetnünk, hogy a jelentések minél teljesebbek és megbízhatóbbak legyenek: az ideális jelentéstervezetnek mennél nagyobb *részét* ölelik fel az egyes csoportok, annál teljesebb és pontosabb képet kapunk kongresszusunkon az egész mozgalomról, annál tartósabbak lesznek a kongresszus eredményei.

Lehetőleg már jóval a kongresszus előtt meg kell kezdeni a jelentések előkészítését, azokat meg kell vitatni a bizottságokban és csoportokban stb. Emellett rendkívül fontos volna, hogy a bizottságok és csoportok, előszöris, sok tag között osszák szét a jelentés összeállításával kapcsolatos munkát; másodszor, hogy a jelentés *egyes* részeinek elkészítése után *azonnal* (nem várva be az

egész jelentés elkészültét) külföldre, vagyis biztosabb helyre küldjék annak másolatát; harmadszor pedig, hogy ebbe a munkába igyekezzenek bevonni nemcsak a jelenlegi, hanem a volt, nemcsak az aktív, hanem a kikapcsolódott tagokat is, vagyis azokat a személyeket is, akik száműzetésben, illetőleg külföldön vannak. Ezeket a személyeket meg lehet bízni azzal, hogy vagy egy meghatározott kérdéscsoportról; vagy egy meghatározott időszakról írjanak jelentést, arról az időszakról, amelyben a bizottságban vagy a csoportban dolgoztak. Az ilyen jelentések vagy részjelentések nagyon megkönnyíthetik a küldöttek feladatát a kongresszuson. Magától értetődik az is, hogy a küldötteknek fel kell használniok a pártirodalmat is, amelyben tömegével van válasz a jelentésben érintendő kérdésekre, vagyis igyekezniök kell egybegyűjteni ezt az irodalmat, kivonatolni belőle mindazt, ami lényeges, kijavítani hibáit, kiegészíteni, pótolni azzal, amit konspirációs megfontolások miatt nem lehetett kinyomtatni stb. (ebbe a munkába is feltétlenül be kell vonni a bizottságok és csoportok volt tagjait, akik átmenetileg külföldön tartózkodnak). Egyébként a konspirációval kapcsolatban még hozzá kell fűznöm, hogy egyes kérdésekre nem lehet és nem szabad írásbeli választ adni, mert ezzel titkokat fednénk fel. A bizottságoknak és csoportoknak mégis feltétlenül át kell gondolniok, elő kell készíteniök és meg kell vitatniok a válaszokat ezekre a kérdésekre, mert a pártkongresszuson *kötelezően* jelentést kell tenni ezekről a kérdésekről (ha nem a kongresszuson in pleno*, akkor külön bizottság előtt, a Központi Bizottság előtt stb.).

Hogy minél több személy vegyen részt a jelentések összeállításában, kívánatos volna, hogy *minél szélesebb körben* terjesszék el a kérdések *jegyzékét* (az egyes bizottságok, csoportok vagy elvtársak kiegészítéseivel együtt), s a szociáldemokraták széles köre előtt csak azt kell titokban tartani, hogy e kérdések és jelentések a második pártkongresszus számára készülnek.

Végül felmerül a kérdés: melyik időszakról kell beszámolni? Tulajdonképpen az első és második kongresz-

---

* — a teljes ülésen, a plénumon. — *Szerk.*

szus között, vagyis 1898-tól 1903-ig eltelt időszakról. Minthogy azonban az első kongresszus teljes sem volt, meg túlságosan rövid ideig is tartott, és nagyon kedvezőtlen körülmények között zajlott le, kívánatos volna, hogy a jelentéseket az 1898 előtti időszakra is kiterjesszük.

Talán nem lesz fölösleges, ha emellett még előrebocsátjuk, hogy a jelentések kérdéseinek ezt a nagyon részletes jegyzékét korántsem kell olyan értelemben felfogni, hogy a legjobb kongresszusi küldött az az elvtárs lesz, aki legjobban ismeri a mozgalom történetét, vagy aki általában leginkább tud felelni mindezekre a kérdésekre. A kongresszusnak gyakorlati jelentőséggel kell bírnia, hogy egyesíthesse és erősen előrelendíthesse a mozgalmat, és a legjobb küldöttek azok az elvtársak lesznek, akik — legyenek azok bár újak is — a legerélyesebbek, legbefolyásosabbak és a legnagyobb odaadással végzik a forradalmi munkát. A jelentések összeállításán viszont sok személy dolgozhat, ezenkívül pedig egyes esetekben esetleg több személy is delegálható; különösen jó volna, ha lehetővé tennék, hogy a kongresszuson *nagyszámú munkás*küldött vegyen részt.

Közlöm most a kérdések jegyzékét, nyolc részre vagy csoportra felosztva (az egyes kérdéseknek, sőt a kérdéscsoportoknak a felosztása gyakran erőltetettnek hat, és csak a jobb áttekinthetőség miatt szükséges, hiszen valamennyi kérdés a legszorosabban összefügg egymással).

I. A MUNKÁSMOZGALOM, TÖRTÉNETE ÉS MAI ÁLLAPOTA

1. Röviden jellemezzük az ipar helyzetét és állapotát. A helyi (ipari, kereskedelmi, kisipari stb., esetleg mezőgazdasági is) proletariátus létszáma, összetétele, megoszlása és más sajátságai.

2. Mennyire öleli fel a munkásokat a szocialista agitáció? Mely kerületeket? gyárakat? otthonmunkásokat stb. ölel fel? Minél részletesebben vázoljuk, hogyan bővült a munkásoknak ez a köre a mozgalom kezdete óta.

3. Minél teljesebben soroljuk fel a volt sztrájkokat

és részletesen írjunk le minden valamennyire is nagyobb sztrájkot. Jó volna, ha közölnénk összefoglaló adatokat.

4. Voltak-e kiemelkedő bojkottok és más kollektív munkásmegmozdulások* a sztrájkokon kívül? Ezekre térjünk ki részletesen.

5. Milyen munkáskörök voltak és vannak? — milyen munkáspénztárak? — önképző egyletek? — munkásszervezetek? — szakmai szervezetek? Minél részletesebben írjuk le az efféle egyesüléseket, felépítésük típusát, túlnyomó részben milyen összetételűek, mennyi a létszámuk, mióta állnak fenn, milyen jellege van működésüknek, milyen eredményei vannak az e tekintetben szerzett tapasztalatoknak stb.

6. Voltak-e kísérletek legális munkásegyesületek szervezésére? Közöljünk részletes adatokat minden egyes ilyen kísérletről és annak eredményeiről, hatásáról, sorsáról, mai állapotáról és jelentőségéről. Ugyanezt a zubatovi egyesületekről. Voltak-e kísérletek a legális egyesületeknek a szociáldemokrácia céljaira való felhasználására?

7. Milyen hatása van a mai válságnak? Jellemezzük ezt főleg a munkások adatai alapján. Munkanélküliek, azok hangulata, a köztük folytatott agitáció stb.

II. A HELYI SZOCIALISTA KÖRÖK TÖRTÉNETE, A SZOCIÁLDEMOKRATÁK MEGJELENÉSE, A SZOCIÁLDEMOKRÁCIÁN BELÜLI IRÁNYZATOK HARCA

8. Voltak-e még nyomai a régi szocialista szervezeteknek, amikor megjelentek a szociáldemokraták? Miben jelentkeztek és milyen hatásuk volt? Mikor és ki kezdte a propagandát és agitációt a munkásosztály soraiban? A narodovolecek? Viszonyuk a szociáldemokráciához?

9. Mikor és milyen körülmények között jelentek meg egyes szociáldemokraták vagy szociáldemokrata körök? Lehetőleg részletesen írjunk le *minden egyes* kört (e szerint

* kollektív nyilatkozatok? nyilvános gyűlések? részvétel nyilvános „megnyilatkozásokon“ stb. stb.

a tervezet szerint), jelentőségét és a későbbi körökre gyakorolt hatását.

10. Hogyan alakultak ki és fejlődtek a szociáldemokrata nézetek a helyi körökben? Milyen hatása volt más vidékeknek (városoknak)? — a külföldi irodalomnak? — a legális marxista irodalomnak (és a „marxizmus kritikájának")? Minél részletesebben jellemezzük az elsőnek, másodiknak és harmadiknak a hatását.

11. Nézeteltérések a szociáldemokrácián belül. Voltak-e ilyenek az 1898-as Kiáltvány megjelenése előtt? Miben fejeződtek ki ezek? Nem maradtak-e fenn okmányok? Hogyan fogadták a Kiáltványt? Milyen tiltakozást vagy elégedetlenséget váltott ki, és kinek a részéről? Hogyan jelentek meg az úgynevezett „ökonomista" nézetek? hogyan fejlődtek és terjedtek? Nagyon fontos, hogy ezt minél pontosabban és okmányszerűen felvázoljuk a helyi mozgalom minden egyes gazdasági „szakaszára" vonatkozóan. Hogyan fejeződtek ki a nézeteltérések az egyes pártlapok: a „Rabocsaja Gazeta"[69] (1897), a külföldi „Rabotnyik"[70] és „Lisztok"-jai, a „Rabocsaja Miszl", a „Rabocseje Gyelo", az „Iszkra", a „Zarja", a „Borba", a „Zsizny"[71] stb. stb. értékelésében és a híveik között folyó harcban?

11 *bis*. Voltak-e a szociáldemokraták körében szakadások és viszályok a munkások és az „értelmiség" között? Nagyon fontos, hogy kiderítsük ezek okait és hatását.

12. Hogyan folyt az irányzatok harca a helyi körökben? Csak a szociáldemokrata értelmiségiek körében? — vagy a munkások körében is? — az egyetemi ifjúságnak a szociáldemokrata mozgalommal kapcsolatban álló köreiben? — kifejeződött-e szakadásokban? — elkülönült csoportok alakulásában? — általános elvi kérdések körül támadt-e? — a röplapok tartalma körül? — a tüntetések kérdése körül? — az egyetemi ifjúság mozgalma iránti viszony kérdése körül? — a májusi követelések kérdése körül?

Részletesen írjuk le az irányzatok harcának menetét, következményeit, és hogy mi a helyzet ma ebben a tekintetben.

III. HOGYAN VAN MEGSZERVEZVE A HELYI BIZOTTSÁG, HOGYAN VANNAK MEGSZERVEZVE A HELYI CSOPORTOK ÉS KÖRÖK?

13. Túlnyomó részében kikből áll a bizottság (resp.* kikből állnak a csoportok, a körök, és ha sok van belőlük, kikből áll mindegyik külön-külön)? — egyetemi ifjúságból? munkásokból? Választással egészítik-e ki (mégpedig hogyan?) vagy másképpen? Van-e külön értelmiségi és külön munkásbizottság? külön műszaki, propagandista, agitációs csoport? irodalmi, központi, kerületi, helyi, végrehajtó csoport? ezek kölcsönös viszonya a „szervezeti szabályzat“ szerint (ha ilyen van) és a valóságban? Közgyűlések, ezek ügyköre, gyakorisága és méretei? Hogyan van megszervezve az összeköttetés más városokkal és a külfölddel (vagyis külön emberek, csoportok vagy csoporton kívül állók útján stb.)? Hogyan van megszervezve az irodalom terjesztése? Hogyan vannak megszervezve az utazások?

Milyen következtetések adódnak a szervezeti téren szerzett tapasztalatokból, és általában mik a nézetek a szervezeti elvekről a bizottságokban, az értelmiségiek és a munkások között?

Különösen fontos, hogy részletesen megmagyarázzuk a külön értelmiségi és külön munkásbizottságok (gyári, kisipari stb. bizottságok) létrejöttének okait és *következményeit*.

14. A munka kiterjedése a szomszédos és más helységekre? Milyen formában történt ez: szervezetten vagy véletlenül? Voltak-e kísérletek *kerületi* szervezetek alakítására vagy ilyenekben való részvételre?

Milyen jellegű kapcsolat volt más helységekkel?

A kerületi szervezetek keletkezésének és működésének története. A vezető kerületi bizottság összetétele? Viszonya a helyi bizottságokhoz? pénzgyűjtés? kerületi pénztárak? irodalomraktárak? A kerületi szervezetek befolyása a munka terjedelmére, mennyire állandó ez a munka, a helyi bizottságokkal való kapcsolat stb. és így tovább.

---

* — respective — illetőleg. — *Szerk.*

15. A bizottság pénzügyei? Összefoglaló adatok a bevételekről és kiadásokról (a beszámolók alapján, ha voltak ilyenek) a működés egész tartamára? Rendes és átlagos költségvetés, a források jellege, gyüjtések a munkások között, a tagok anyagi megterhelése, az irodalom megfizetése, esti mulatságok, adományok stb. (az „Oszvobozsgyenyije" és az eszerek befolyása ebben a tekintetben).

A kiadások nagysága és jellege: technika? emberek eltartása? utazási költségek? stb.

IV. A HELYI MUNKA JELLEGE, TARTALMA ÉS TERJEDELME

16. Propaganda. A propagandisták (körök) összetétele, száma, működésük formája? Vannak-e közöttük munkások? A többség diák? Van-e tapasztaltabb elvtársak részéről ellenőrzés és irányitás? Az előadások szokásos programmja és változásuk az idők folyamán? A munkások aktivitása és érdeklődésük egyik vagy másik tárgy iránt? Próbáltak-e jó előadásokkal felkészült előadókat küldeni a különböző városokba, kerületekbe stb? Az előadások céljából tartott gyűlések összetétele és létszáma, gyakorisága és körülményei?

17. Gazdasági agitáció. Mikor kezdődött a röplapok kiadása? Megállapitható-e a kiadott röplapok száma és példányszáma? (körülbelül?) Mely kerületeket, gyárakat és munkaágakat ölel fel ez az agitáció? A röplapok megfogalmazásának és jóváhagyásának rendje? A munkások részvétele ebben? A kiadás és a *terjesztés* technikája? Vannak-e a széthordók között munkások? Milyen mértékben elégítik ki a röplapszükségletet?

18. Politikai agitáció. Áttérés a gazdaságiról? mikor kezdődött ez az áttérés? váltott-e ki tiltakozást? mikor jelentek meg az első politikai röplapok? volt-e olyan idő, amikor *kizárólag* gazdasági röplapokat adtak ki? a politikai agitáció kérdésének felvetése és indítóokai? Lehetőleg részletesen írjuk le, hogyan szélesedik a politikai agitáció, számoljunk be a röplapok jellegéről és a terjesz-

tés területeiről. Kívánatosak okmányok, mert fontos, hogy ismerjük a politikai agitáció *valamennyi esetét* és valamennyi területét. Csak a munkások között folyt-e, vagy más osztályok körében is (lásd alább)? A röplapok összeállításának módszerei és rendje, a röplapok iránt mutatkozó érdeklődés, milyen mértékben elégítik ki ezt az érdeklődést? Helyi vagy általános röplapok kellenek-e nagyobb számban?

19. Irodalom. Milyen illegális kiadványokat terjesztenek? Soroljuk fel ezeket, mutassunk rá a terjesztés körére, a bizottság és a munkások (resp. általában a közönség) viszonyára *minden egyes* kiadványhoz (brosúrához stb.), a terjesztés idejére, az érdeklődésre, arra, hogy mely rétegekben van érdeklődés és főleg milyen irodalom iránt?

Szétosztás, szétszórás, együttes olvasás körökben? Milyen kérdésekben volt szükség arra, hogy az értelmiségiek megmagyarázzák? — széles körökben terjedt-e el az a gyakorlat, hogy a felolvasott anyaghoz magyarázatot fűznek? — milyen műveket olvasnak fel?

20. Helyi és országos pártlapok. A helyi lap története: megjelenésének gyakorisága? példányszáma? hogyan szervezték meg az irodalmi munkát? hogyan gyüjtik össze és hogyan őrzik az anyagot? (vagy elvész?) A helyi és országos lapokban való közreműködés megszervezése? külön irodalmi csoportok? „riporterek“? kapcsolatok irodalmi körökkel? A tudósítások küldésének módjai? — a bizottságok útján? magánszemélyek útján, és milyen mértékben? Kísérletek az egyetemi ifjúság felhasználására? számüzetésben levők felhasználására?

Következtetések és igények a lapokkal kapcsolatban.

21. Május elsejék. Minden egyes május elseje története és tanulságok a jövőre.

22. Tüntetések. Összefoglaló adatok minden egyes tüntetésről. Szervezési kísérletek általában? — különösen az ellenállás megszervezése? — fegyverzet? A munkások és általában a „gyakorlati pártmunkások“ nézetei erről?

A tüntetésekről szóló pártirodalom kiegészítése és ellenőrzése.

A mai álláspont ebben a kérdésben.

V. MILYEN VISZONYBAN VAGYUNK MÁS FAJOK ÉS NEMZETISÉGEK FORRADALMI (KÜLÖNÖSEN SZOCIÁLDEMOKRATA) CSOPORTJAIVAL

23. Vannak-e más nemzetiségű és fajú munkások? Milyen munka folyik közöttük? szervezett vagy alkalmi? milyen nyelven? Az ugyanott, de más nyelven működő szociáldemokrata csoportokkal való kapcsolat? Lehetőleg pontosan és részletesen jellemezzük ezeket a kapcsolatokat. Vannak-e nézeteltérések? — a nemzeti program elvi kérdéseiben? — taktikai kérdésekben? — szervezeti kérdésekben? Az együttes munka szempontjából kívánatos viszonyok. Van-e lehetőség egy *egységes* pártlapra? Föderáció, kívánatos-e, és milyen típusú föderáció?

VI. NYOMDÁK, SZÁLLÍTÁS ÉS A MUNKA KONSPIRATÍV MEGSZERVEZÉSE

24. Nyomdák. Nyomdák berendezése során szerzett tapasztalatok. Költségek, hány emberre van szükség. Termelékenység. Mennyi helyi nyomdára (röplapok számára) és több várost ellátó közös nyomdára van szükség? E dolog technikai, szervezési, pénzügyi és konspiratív oldala.

25. Szállítás. Voltak-e kapcsolatok ezen a téren? — vállalkozások? — mindegyik története, és részletes adatok a megszervezéséről, működéséről, eredményeiről és a jövőt illető kilátásokról. Milyen szervezetre volna szükség?

26. Konspiratív szervezés. Konspiratív szállások? Jelek? Vannak-e illegálisak? — útlevelek szerzése? — milyen tapasztalatok vannak ebben a tekintetben? — vannak-e ehhez összeköttetések?

A találkozások megszervezése.

Besúgók megfigyelése? Harc a besúgókkal és provokátorokkal? E harc formái, milyenek voltak ezek, és milyenek kívánatosak?

Rejtjelek. Levelezés a városok között, a városon belül, a külfölddel?

Felolvasások arról, hogy „miként viselkedjünk a vallatásnál?“ Szükséglet ezzel és ehhez hasonló témákkal foglalkozó brosúrákban?

A bizottság levéltárai? Voltak-e és megőrizték-e ezeket azelőtt? most?

VII. KAPCSOLATOK ÉS TEVÉKENYSÉG A MUNKÁSOSZTÁLYON KÍVÜL A LAKOSSÁG MÁS RÉTEGEIBEN

27. Munka a parasztság között? Vannak-e itt-ott kapcsolatok? — részletes adatok ezekről? — hogyan alakultak ki és hogyan tartják fenn ezeket a kapcsolatokat, milyen parasztokkal? — a mezőgazdasági munkásokkal? A falvakba költöző munkások szerepe?

Kísérletek propagandára? — brosúrák terjesztésére? — röplapok terjesztésére? — milyen röplapok terjesztésére, milyen sikerrel?

A mai helyzet és kilátások a jövőre.

28. Egyetemi ifjúság. Alkalmi és személyes vagy szervezett befolyásolás? Sok szociáldemokrata kerül-e ki az egyetemi hallgatók közül? Vannak-e kapcsolatok az egyetemista körökkel, az egy vidékről való diákok segélyegyleteivel, diák-szövetségi tanácsokkal? Hogyan ápolják ezeket a kapcsolatokat? — felolvasások? — irodalom terjesztése? Milyen hangulat uralkodik az egyetemi ifjúság körében, a különböző hangulatok váltakozásának története.

Állásfoglalás az egyetemi zavargásokkal kapcsolatban? Egyetemisták részvétele a tüntetéseken? Történtek-e kísérletek előzetes megegyezésre?

Egyetemisták mint propagandisták, képzésük?

29. Középiskolák, gimnáziumok, szemináriumok és ehhez hasonlók, kereskedelmi és közgazdasági iskolák? A diákokkal való kapcsolat jellege? Állásfoglalás a diákmozgalom új fellendülési szakaszával kapcsolatban? Körök és tanfolyamok szervezésére tett kísérletek? Kerültek-e ki (és gyakran-e) szociáldemokraták az éppen végzett (vagy nem végzett) gimnazisták közül? Körök, felolvasások? irodalom terjesztése?

30. Kapcsolatok a „társaságbeliekkel“? Volt-e azelőtt

és most? mely rétegek között? Pénzgyüjtések alkalmával? — az irodalomterjesztés alkalmával? — legális könyvtárak szervezése érdekében? — hírek és tudósítások gyüjtése érdekében? Változások a „társaságbelieknek “ a szociáldemokratákhoz való viszonyában. Van-e kereslet a szociáldemokrata irodalom iránt? Kapcsolatok a hivatalnoki karral? a posta- és távíróhivatali és a vasúti tisztviselőkkel? a gyárfelügyelőkkel? a rendőrtisztviselőkkel? — a papsággal? stb.?

Kívánatos, hogy ismertessük azokat a tapasztalatokat is, amelyeket a bizottság egyes tagjai szereztek a különböző rétegekhez fűződő személyes kapcsolataik terén.

31. Kapcsolatok a katonai körökkel? Katonaidejüket leszolgált szociáldemokrata értelmiségiek és munkások szerepe? Kapcsolatok tisztekkel és katonákkal? Mivel tartják fenn és hogyan használják ki ezeket a kapcsolatokat? E kapcsolatok jelentősége agitációs, propagandista, szervezési és más tekintetben.

Erről és az előző kérdésekről különösen részletes adatokra van szükség, mivel a kérdés új, és sok elaprózódott kezdeményezést kell általános érvényre emelni és egybekapcsolni.

VIII. A NEM-SZOCIÁLDEMOKRATA FORRADALMI ÉS ELLENZÉKI ÁRAMLATOK ÁLLAPOTA ÉS AZ AZOKHOZ VALÓ VISZONY

32. Liberális irányzatok. Liberális-narodnyik irányzatok. A társaságban? — az egyetemi ifjúság körében? az „Oszvobozsgyenyije“, terjedése (az egyetemi ifjúság között? a munkások között?) és befolyása? Alakultak-e körök az „Oszvobozsgyenyije“ híveiből? Ezek viszonya a szociáldemokratákhoz?

Érdeklődés az „Oszvobozsgyenyije“ iránt szociáldemokrata körökben, és a vélemény róla. Felhasználják-e az „Oszvobozsgyenyijé“-t propaganda- és agitációs célokra? Közös vitagyűlések?

33. Szociálforradalmárok. Hogyan jelentek meg az adott helységben, ennek részletes története? — mikor

jelentek meg? — a narodovolecekből? — átmenet a szociálforradalmárságba? — az „ökonomizmus" hatása? Kapcsolataik és köreik jellege és összetétele? — kiszolgált katonák? — egyetemi hallgatók? — munkások? Harc a szociáldemokraták ellen, e harc menete és módszerei?

A szociáldemokraták és a szociálforradalmárok egyesített csoportjai. Ezek részletes története, adatok a munkáról, a *röplapokról*, a csoportok által hozott határozatokról stb.

A szociálforradalmárok gyengeségének vagy erejének különleges okai? A terrorista módszer iránti lelkesedés — az egyetemi ifjúság körében? — a munkások körében?

A szociálforradalmárok munkája a parasztság között? Ottani kapcsolataik és tevékenységük jellege? „Agrárprogrammjuk" hatása?

34. Egyéb csoportok és irányzatok. A „Szvoboda", „Oroszország Politikai Felszabadításának Munkáspártja", a mahajszkisták[72], a „Rabocseje Znamja" hívei stb. Nézeteik, a szociáldemokratákhoz való viszonyuk jellemzése, adatok kapcsolataikról és munkájukról.

A megírás ideje:
1902 december—1903 január.
Először megjelent:
„Proletarszkaja Revoljucija" 1. sz. 1924.

MOSZKVAI ZUBATOVISTÁK PÉTERVÁROTT

A „Moszkovszkije Vedomosztyi"-ban (345. sz. 1902 december 15) megjelent egy F. A. Szlepov nevű munkás „levele a kiadóhoz". Ezt a levelet alább *teljes egészében* közöljük. Előszöris, buzdítani szeretnénk igen tisztelt „tollforgató társunkat", Gringmut urat, a „Moszkovszkije Vedomosztyi" szerkesztőjét, aki közzétett egy ilyen érdekes dokumentumot. Márpedig Gringmut úr kétségtelenül rászorul a buzdításra, mert a forradalmi agitációhoz szükséges anyag szállítása (és megvilágítása) terén kifejtett igen hasznos tevékenysége az utóbbi időben valahogy alábbhagyott, elhalványult ... kevesebb benne a hév. Jobban igyekezzék, kolléga! Másodszor, a pétervári munkások számára most a legnagyobb mértékben fontos, hogy ügyeljenek a zubatovizmus minden lépésére, rendszeresebben gyüjtsék, szélesebb körben terjesszék és alaposabban megmagyarázzák mindenkinek a híreket arról, hogy a besúgókkal összeölelkezett munkások hogyan beszélgetnek a volt, a mai és a jövendő tábornokokkal, a nagyvilági dámákkal és az „igaz orosz" intellektuelekkel.

Lássuk tehát a levelet, amelyet zárójelek között néhány megjegyzéssel láttunk el:

„Tisztelt Uram! Kérem, ha lehetséges, közölje az igaz orosz emberek által nagyrabecsült «Moszkovszkije Vedomosztyi»-ban a következőket:

Folyó hó 10-én Pétervárott az «Orosz Társaság»[73] helyiségében ülést tartottak a nevezett «Orosz Társaság» tanácsának tagjai, melyen kizárólag az orosz gyári munkások életének kérdéseivel foglalkoztak. — A pétervári társaság legelőkelőbb képviselői közül a következők voltak

jelen: K. V. Komarov tábornok, a varsói főkormányzó volt helyettese, A. V. Vasziljev főszámvevő, A. P. Veretyenynyikov ezredes, Aprakszin gróf, a volt kievi főkormányzó, A. P. Ignatyev gróf, P. A. Golenyiscsev-Kutuzov gróf, Zabudszkij tábornok, Nazimov tengernagy, Nyikolaj Vjacseszlavics von Plehwe, I. P. Hruscsov, a közoktatásügyi minisztérium tanácsának tagja, Zolotarev, a Fővezérkar professzora, V. Sz. Krivenko, N. F. Gejden gróf, Gyemjanyenkov tábornok, Ornatszkij főpap és az egyház más képviselői; ott voltak továbbá a pétervári nagyvilági társaság hölgyei is, valamint a Városházáról Leljanov polgármester és Gyehtyerev városatya. A sajtó képviselői közül V. V. Komarov, a «Szvet» szerkesztője, V. L. Velicsko, a «Russzkij Vesztnyik» szerkesztője, Sziromjatnyikov, a «Novoje Vremja» munkatársa, K. K. Szlucsevszkij, a «Pravityelsztvennij Vesztnyik» volt szerkesztője, Lejkin, az «Oszkolki» című folyóirat szerkesztője és kiadója, Karazin festőművész és mások. — Az ülést a gyári munkások helyzetéről szóló beszámolóval nyitották meg, melyet I. Sz. Szokolov munkás tartott (lásd az „Iszkra“ 30. számát, amely a „Szvet“ adatai alapján a pétervári zubatovista munkások teljesebb névsorát közli. *Az „Iszkra“ szerkesztősége)*. Az előadó főleg azt világította meg, hogyan él ma a munkásosztály az ipari városokban, milyenek anyagi és szellemi szükségletei, milyen nagy a tudásszomja stb. (Kár, hogy nem közölték Szokolov úr beszámolóját! Érdekes volna megnézni, hogyan tudta „megvilágítani“ a munkások tudásszomját, anélkül hogy megemlítette volna, hogyan üldözi a rendőrség ezt a tudásszomjat. *Az „Iszkra“ szerkesztősége.)* Ezután a moszkvai munkások képviselői (nem lett volna helyesebb ezt írni: a moszkvai ohrana-osztály képviselői? Nem rendőrségi pénzen utazott-e Ön társaival együtt Pétervárra, Szlepov úr? *Az „Iszkra“ szerkesztősége.)*, köztük magam is, ugyancsak abban a megtiszteltetésben részesültünk, hogy jelen lehettünk az «Orosz Társaság» ülésén és beszámolhattunk a tisztelt gyűlésnek a moszkvai munkásság helyzetéről. Beszámolónkban elősziris az orosz munkások nevében mélységes hálánkat fejeztük ki az «Orosz Társaság» tagjainak, amiért ülésükön a munkások képviselői tisztázhatták

Oroszország munkásosztályának mai állapotát. Továbbá, kértük az orosz társadalom magasabb rétegeinek képviselőit, hogy komoly figyelmet fordítsanak az orosz munkások művelésére (nocsak természetes! A munkásnak éppen a felső osztályoktól kell várnia a műveltséget — bizonyára korbáccsal verik majd bele! *Az „Iszkra" szerkesztősége)*, amely korántsem kielégítő, s ezt sikerrel használják ki rosszindulatú egyének szocialista propaganda folytatására (ha a *szocialistáknak* előnyös a műveltség alacsony színvonala, mi az oka annak, hogy a *kormány* bezáratja a munkásiskolákat és az olvasótermeket? itt valami nincsen rendjén, Szlepov úr! *Az „Iszkra" szerkesztősége)*, kárt okozva ezzel nemcsak a munkásoknak, hanem az egész Orosz Birodalomnak is. — Továbbá, igyekeztünk felhívni a tisztelt gyűlés figyelmét arra, hogy a moszkvai gyárosok nem rokonszenveznek a moszkvai munkásoknak azzal a gondolatával, hogy egy egybeforrott családdá kell egyesülniök, hogy segélypénztárakat kell alapitaniok, amelyek annyira fontosak nyomasztó ínségük megszüntetéséhez. Ezzel kapcsolatban megkértük a tisztelt gyűlés tagjait, vessék fel kormánykörökben a munkás-segélypénztáraknak nyujtandó hitel kérdését (lásd Szamilin nyizsnyij-novgorodi munkásnak a bíróságon mondott beszédét, amely megjelent az „Iszkra" 29. számában, s amelyben az illető elmondja, hogyan tartóztatták le, mert résztvett egy gazdasági körben. Nesze neked műveltség, nesze neked pénztár! *Az „Iszkra" szerkesztősége)*. Kétségtelen, hogy a munkások anyagi támogatása a legjobb cáfolata volna a körükben folytatott rosszindulatú propagandának (vajjon Szlepov úr — már a neve is milyen találó!* — csakugyan komolyan azt hiszi, hogy az öntudatos munkás hitvány könyöradományokért lemond a szabadságra való törekvéséről? Az öntudatlan, műveletlen *tömeget* még a zubatovisták legmagasabb rangú pártfogói is képtelenek „anyagilag támogatni", mert ehhez a támogatáshoz előbb meg kellene változtatni az egész társadalmi rendet, amely a tömegek nyomorba döntésén nyugszik. *Az „Iszkra" szerkesztősége)*. —

* — Szlepov — a „szlepoj" szóból, amely magyarul „vak"-ot jelent. — *Ford.*

A munkások e hazug «*jóakarói*» rendszerint azt mondják, hogy az életet csak lázadással, háborgással, a hatalommal szemben kifejtett ellenállással stb. javíthatják meg. Szerencsétlenségünkre ennek a bujtogatásnak, mint mindannyian tudjuk, olykor sikere van. A munkások életkörülményeinek békés javítása cáfol rá a legjobban az agitátorokra. — Beszámoltunk továbbá a tisztelt gyűlésnek arról, hogy Moszkvában az igen nagyfokú munkanélküliség ellenére a szocialista propagandának az utóbbi időben már nincsen semmi sikere (mi meg a minap hallottuk, hogy óriási letartóztatások vannak Moszkvában! Ugyan miért kellett és kit kellett letartóztatni, ha a propagandának már nincsen semmi sikere?? *Az „Iszkra“ szerkesztősége)* éppen azért, mert a munkások már kezdenek szervezkedni, mert saját Segélyegyletük, Fogyasztási Szövetkezetük van, és mert a hatóságok megértő figyelme már ráterelődött a munkások szükségleteire, s ezáltal lehetővé vált, hogy a munkások számára népművelési előadásokat szervezzünk stb. — A fentieken kívül beszámoltunk a gyűlésnek azokról a moszkvai esetekről is, amikor a munkások és a gyárosok között a békítő közvetítő szerepét töltöttük be, és nemcsak kiküszöböltük a zavargásokat, hanem elejét vettük levegőben lógó zavargásoknak is. Így volt ez például a Gakental gyárban, a Bromlej fivérek gyárában, a Dobrov-Nabgolc gyárban. Emlékeztettünk továbbá a Guzson-vasgyári munkások sztrájkjára, amikor a hengermű és a szögosztály munkásai beszüntették ugyan a munkát, de a mi közbelépésünkre nem történt rendzavarás, és a munkások baráti tanácsainkra hallgatva újra munkába álltak (már éppen elég ilyen „baráti“ tanácsot hallanak munkásaink minden sztrájk alkalmával a rendőrségtől is, a gyárfelügyelőktől is, akik mindig kérlelik őket, hogy „álljanak munkába“. Ezek nem baráti, hanem rendőri tanácsok. *Az „Iszkra“ szerkesztősége)*.

Az «Orosz Társaság» tagjai jóindulatúan meghallgatták beszámolóinkat (már hogyne hallgatnák meg jóindulatúan azokat a munkásokat, akik segítik munkájában a rendőrséget! *Az „Iszkra“ szerkesztősége)*, és sokan abban az értelemben nyilatkoztak, hogy komolyan foglalkozni kell a munkáskérdéssel, s lehetőséget és módot kell adni

a munkásoknak, hogy kikerüljenek a szocialista tanítás befolyása alól (érdekes kép: tábornokok és papok, zubatovista besúgók és a rendőri szellemhez hű írók összegyűltek, hogy „segítsenek“ a munkásnak kikerülni a szocialista tanítás befolyása alól! — és mellesleg azért is, hogy kihalásszák az elővigyázatlan munkásokat, akik horogra kerülnek. *Az „Iszkra“ szerkesztősége)*, meg kell engedni a munkások öntevékenységét a kormány törvényeinek felügyelete alatt és az értelmiség azon részének vezetésével, amely őszintén szereti hazáját és a haza jólétére és felvirágoztatására törekszik (szép kis öntevékenység a rendőrség felügyelete alatt! Nem, a munkások ma már olyan öntevékenységet követelnek, amelyet a rendőrségtől mentesen fejthetnek ki, úgy, hogy szabadon választják meg vezetőiknek azokat az értelmiségieket, akikben megbíznak. *Az „Iszkra“ szerkesztősége)*. V. V. Komarov, A. V. Vasziljev, Veretyennyikov ezredes, Gyehtyerev úr, Karazin festőművész, D. P. Golicin herceg és sokan mások rendkívül meleg érdeklődést tanúsítottak a munkáskérdés iránt. Hangoztatták, hogy külön munkástanácsokat kell alapítani egy központi tanáccsal az élen, s hogy ezeknek a tanácsoknak jótékony hatásuk lehetne, mert megelőzhetnék a munkások és a gyárosok közötti félreértéseket. Gyehtyerev úr kifejezése szerint ezt azért kell megengedni, mert a tömeg sohasem cselekedhet tudatosan, és mert a munkások tömegére a legjobban maguk a munkások hathatnak, s példaképpen megemlítette, hogy Franciaországban vannak hasonló intézmények és sikerrel teljesítik a fentemlített feladatokat. (Igen, a munkástanácsok sikeres munkát végeznek Franciaországban és egész Európában. Ez igaz. De azért végezhetnek sikeres munkát, mert a munkások ott politikai szabadságot élveznek, mert a munkásoknak ott vannak saját szakszervezeteik, saját lapjaik, saját parlamenti képviselőik. Vajjon Gyehtyerev úr azt gondolja, a pétervári munkások mind olyan naivak, hogy ezt nem tudják? *Az „Iszkra“ szerkesztősége.)* — A munkás-segélypénztáraknak nyujtandó kormányhitel kérdését szintén pártolólag fogadták az «Orosz Társaság» tagjai. Az ülés azzal az elhatározással zárult, hogy külön bizottságot küldünk ki az adott kérdéssel kapcsolatos intéz-

kedések megvitatására. — Reméljük, hogy ön, szerkesztő úr, mint igaz orosz ember, szintén rokonszenvezik velünk, munkásokkal, és közli lapjában a fentieket, hogy legjobbjaink mind egyesüljenek a közös harcra hazánk ellenségei ellen, akik zavart keltenek a néptömegekben, elhintik a testvérháború magvait és gyengítik az évszázadok által szentesített ősi hagyományokhoz való hűséget, a legfelsőbb hatalom iránt táplált tiszteletet és hódolatot. — Szilárdan hisszük, hogy Oroszhonban is vannak olyan emberek, akik készek a haza szolgálatába állítani erőiket, készek feláldozni minden erejüket és minden tehetségüket a haza oltárán, hogy Oroszországban összefogva áthághatatlan akadályt emeljenek a hazugság és a gonosz útjába.

F. A. Szlepov munkás"

A végén azért csak elszólta magát Szlepov úr! A munkások szükségleteinek egész támogatása, a kormány egész rokonszenve arra zsugorodott össze, hogy magukból a munkásokból szervezzenek csoportokat a szocializmus elleni harcra. Ez az igazság. És a munkásoknak nagyon hasznos lesz, ha megtudják, hogy nemcsak korbács és börtön, száműzetés és börtön vár rájuk, hanem a zubatovista munkás urak még „a legfelsőbb hatalom iránt táplált tiszteletet és hódolatot" is el akarják ültetni bennük. Nyilvános gyűléseken egyetlen értelmes munkás sem mondja ki azt, amit gondol — ez azt jelentené, hogy egyenesen a rendőrség kezére adja magát. De *saját* lapjaink, *saját* röplapjaink és *saját* gyűléseink útján elérhetjük és el kell érnünk, hogy az új zubatovista hadjáratot teljes egészében a szocializmus javára fordítsuk.

„Iszkra" 31. sz.
1903 január 1.

KÖZLEMÉNY A „SZERVEZŐ BIZOTTSÁG"[74] MEGALAKULÁSÁRÓL

Négy évvel ezelőtt néhány orosz szociáldemokrata szervezet egyesült az „Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt"-ban, kidolgozott bizonyos szervezeti tervet és kidolgozta tevékenységének általános elveit, amelyeket aztán a párt „Kiáltványában" összefoglalt. Ez az első kísérlet sajnos nem járt sikerrel: nem voltak még meg a szükséges elemek egy egységes erős szociáldemokrata párt megalakításához, amely tántoríthatatlanul harcolt volna azért, hogy a proletariátust felszabadítsa az elnyomás és a kizsákmányolás minden fajtája alól. Egyrészt, az orosz szociáldemokrácia gyakorlati tevékenységének formái is még csak kialakulóban voltak; a szociáldemokrácia, amely csak nemrég lépett a harc útjára, még tapogatózott, nem tudta milyen módon valósíthatná meg legjobban elméleti nézeteit, és félénken, bizonytalan léptekkel haladt. Tevékenységének alapja, a nagyarányú sztrájkokban megnyilvánuló munkásmozgalom csak ekkor tört elő azzal a tündöklő fénnyel, amely sokakat elvakított, elhomályosítva előttük a forradalmi szociáldemokrácia oly világos és határozott feladatait és céljait, s arra késztetve őket, hogy a szűk szakmai harcért rajongjanak. Másrészt, az a körülmény, hogy a kormány állandóan üldözte a szociáldemokrata szervezeteket, amelyek még nem erősödtek meg, amelyek még nem tudtak erős gyökereket verni, lehetetlenné tett minden folytonosságot, tönkretett a szociáldemokrácia tevékenységében kialakult minden hagyományt.

Ez a sikertelen kísérlet azonban nem múlt el nyomtalanul. A proletariátus szervezett politikai pártjának eszméje, amely elődeinket vezérelte, azóta minden öntudatos szociáldemokrata harcos vezércsillagává és hőn óhajtott céljává lett. Ez alatt a négy év alatt többízben is megkíséreltük, hogy megvalósítsuk ezt az eszmét, amelyet az első szociáldemokrata harcosok ránkhagytak. Mindezideig azonban még mindig

ugyanolyan szervezetlenek vagyunk, mint négy évvel ezelőtt.

De az élet egyre nagyobb és nagyobb követelményeket támaszt velünk szemben. A párt első harcosai a munkástömegekben szunnyadó forradalmi erők felébresztését tekintették feladatuknak, ránk viszont sokkal bonyolultabb feladat vár: az ébredő erőket a szükséges irányba kell terelnünk, ezeknek az erőknek az élére kell állnunk, és vezetnünk kell őket. Fel kell készülnünk arra, hogy maholnap felharsan a hívó kiáltás: „Vezessetek oda, ahova hívtatok!“, és jaj nekünk, ha ez a pillanat váratlanul ér bennünket, ha akkor is ugyanannyira el leszünk szigetelve egymástól, ugyanolyan készületlenek leszünk, mint ma. Ne mondja senki, hogy eltúlozzuk a helyzet komolyságát. Akinek megvan a képessége ahhoz, hogy a felszíni hullámverés alá nézve fel tudja ismerni a mélyben végbemenő folyamatot, az nem fog bennünket azzal gyanusítani, hogy túlozunk.

A helyzet komolyságát azonban más körülmények is fokozzák. Nagyszerű történelmi időket élünk. A munkásosztály ébredése az orosz élet általános menetével összefüggésben megmozgatta a különböző társadalmi rétegeket. Ezek a rétegek többé-kevésbbé öntudatosan igyekeznek szervezkedni, hogy ilyen vagy amolyan formában bekapcsolódjanak az idejétmúlta rendszer elleni harcba. Sok szerencsét! A szociáldemokrácia csak üdvözölhet mindenkit, aki ehhez a harchoz csatlakozik. De éberen kell ügyelnie arra, hogy az efféle szövetségesek ne használják fel őt saját céljaikra, ne térítsék le tevékenységének fő küzdőteréről, ne fosszák meg vezető szerepétől az önkényuralom ellen vívott harcban, és ami a legfontosabb, ne ártsanak a forradalmi harc előrehaladásának, letérítve ezt a harcot a helyes útról. Hogy ez a veszély nem képzelődés, azt világosan látja mindenki, aki figyelemmel kisérte az utóbbi évek forradalmi harcát.

Az orosz szociáldemokráciára tehát ma olyan nagyszabású feladat vár, amellyel semmiféle helyi bizottság, de még semmiféle kerületi szervezet sem tud megbirkózni. Bármilyen tökéletesek is a helyi szervezetek, nem tudnak megbirkózni ezzel a feladattal, mert ez már túlnőtt a helyi szervezetek keretein. Ez a feladat csak egyféleképpen oldható meg: ha valamennyi orosz szociáldemokrata egyetlen központosított, fegyelmezett pártban tömörül és kollektív erőfeszítésekkel dolgozik a feladat megoldásán. De ki vállalja magára az egyesítés kezdeményezését?

Ezt a kérdést tavaly megvitatták egy konferencián,

melyen a következő szervezetek képviseltették magukat: a pétervári „Harci Szövetség", az egyesült déloroszországi bizottságok és szervezetek Központi Bizottsága, az „Iszkra" szervezete, a Bund Központi Bizottságai (az oroszországi és a külföldi), a külföldi „Orosz Szociáldemokraták Szövetsége"[76] és néhány más szervezet. A konferencia megbízta néhány szervezet képviselőit, hogy alakítsanak Szervező Bizottságot, amely magára vállalja majd az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt tényleges helyreállításának feladatát.

Ennek a határozatnak a megvalósítására a pétervári „Harci Szövetség"-nek, az „Iszkra" szervezetének és a „Juzsnij Rabocsij"[55] csoportjának képviselői* megalakították a Szervező Bizottságot, amely legelső és legfontosabb feladatának a *pártkongresszus összehívásához szükséges feltételek előkészítését* tekinti.

Minthogy azonban a kongresszus összehívása rendkívül bonyolult feladat és minthogy e feladat megoldásához sok idő szükséges, a Szervező Bizottság a párt központi szervezetének helyreállításáig magára vállal néhány általános funkciót (országos röplapok kiadása, közös szállítás és közös technikai felszerelés, a bizottságok közötti kapcsolat megteremtése stb.).

Magától értetődik, hogy a Szervező Bizottság, amely csak néhány szervezet kezdeményezésére jött létre, csak azokkal a szervezetekkel szemben van kötve, amelyek már meghatalmazták vagy megadják majd meghatalmazásukat. Minden más bizottság és csoport számára a Szervező Bizottság csak egy különleges szervezet, amely felajánlja nekik szolgálatait.

Nagy és felelősségteljes feladat az, amelyet most magára vállal a Szervező Bizottság, és ha mégis meri vállalni, csak azért teszi ezt, mert az egyesülés már égetően szükséges, túlságosan érezhető már a ziláltság, és a további szervezetlenség komolyan fenyegeti a közös ügyet. A Szervező Bizottság most abban a tudatban fog a munkához, hogy tevékenységének sikere jelentős mértékben attól függ, hogyan viszonyulnak majd hozzá a szociáldemokrata bizottságok és szervezetek, s már maga ez a viszony is megmutatja majd, mennyire helyesen értékelte a mai helyzetet.

1902 december. *Szervező Bizottság*

* * *

* A Bundot is felszólítottuk, hogy küldje el képviselőjét a Szervező Bizottságba, a Bund azonban előttünk ismeretlen okból nem tett eleget felhívásunknak. Reméljük, hogy ez csak véletlenen múlott, és a Bund minél előbb elküldi képviselőjét.

Pártunk újonnan megalakult Szervező Bizottságának nyilatkozata önmagában is eléggé világos, és nem kell sok szót fecsérelnünk arra, hogy e lépés nagy jelentőségét ecseteljük. A párt egyesítése, a párt egységének helyreállítása az orosz szociáldemokraták legégetőbb, feltétlenül azonnali megoldást követelő feladata. Igen nehéz feladat ez, mert nem forradalmi érzelmű értelmiségiek néhány kis csoportjának egyesülésére van szükségünk, hanem arra, hogy a lakosságnak egy egészen nagy osztályát önálló életre és harcra ébresztő munkásmozgalom valamennyi vezére egyesüljön. Olyan egyesülésre van szükségünk, amelynek alapja a szigorú elvi egység, s ezt a szigorú elvi egységet tudatosan és állhatatosan ki kell vívnia az összes vagy legalábbis a legtöbb bizottságnak, szervezetnek és csoportnak, értelmiséginek és munkásnak, akik különböző körülmények között különböző feltételekkel dolgoznak, akik olykor a legkülönbözőbb utakon jutnak el szociáldemokrata meggyőződésükhöz. Az ilyen egyesülést nem lehet elrendelni, sőt, ezt még egyik napról a másikra, kizárólag az egybegyűlt küldöttek határozatai alapján sem lehet megteremteni, ezt rendszeresen és lassanként elő kell készíteni és ki kell dolgozni úgy, hogy az egész párt kongresszusa aztán megerősítse és kijavítsa azt, amit már megtettünk, folytassa a már megkezdett munkát, befejezze és formailag jóváhagyja a további, nagyobbarányú és mélyebbreható munka szilárd alapját. S ezért különösen nagy örömmel látjuk, hogy a Szervező Bizottság okosan, óvatosan és szerényen fogott hozzá a munkához. A Szervező Bizottság nem tart igényt arra, hogy bármilyen kötelező kapcsolatban legyen az orosz szociáldemokraták egész tömegével, s arra szorítkozik, hogy *felajánlja* nekik *szolgálatait*. Igyekezzen kivétel nélkül valamennyi orosz szociáldemokrata, valamennyi bizottság és kör, szervezet és csoport, mindenki, akár ténylegesen dolgozik, akár ideiglenesen nem vesz részt a munkában (számüzöttek stb.), minél előbb válaszolni erre a felhívásra, igyekezzenek közvetlen és eleven kapcsolatba lépni a Szervező Bizottsággal, s nyujtsanak minél erélyesebben aktív támogatást a nagyarányú egyesítő munkában. El kell érnünk azt, hogy ne legyen az orosz szociáldemokratáknak *egyetlenegy* csoportja sem,

amely ne állna kapcsolatban a Szervező Bizottsággal, amely ne dolgozna együtt vele elvtársi egyetértésben. Továbbá, a Szervező Bizottság, amely legelső és legfontosabb feladatának tekinti az általános pártkongresszus előkészítését és összehívását, magáravállal néhány általános funkciót is, amellyel a *mozgalmat szolgálja.* Meggyőződésünk, hogy nem akad majd egyetlen szociáldemokrata sem, aki nem tekinti rendkívül sürgős feladatnak a Szervező Bizottság funkcióinak ilyen kiterjesztését, hiszen ez nem egyéb, mint a *felajánlott szolgálatok* kiterjesztése — olyan ajánlat, amely eleget tesz a már annyiszor bejelentett igényeknek —, ajánlat nem arra, hogy lemondunk valamiféle „jogunkról", hanem csak arra, hogy igyekszünk a gyakorlatban minél előbb véget vetni elszigeteltségünknek, igyekszünk közös erővel hozzáfogni több közös vállalkozás megszervezéséhez. Végül, teljesen helyesnek és helyénvalónak találjuk a Szervező Bizottságnak azt a határozott kijelentését is, hogy a kongresszus összehívása rendkívül bonyolult dolog, és hogy sok idő szükséges e feladat megoldásához. Ez persze korántsem jelenti azt, hogy a kongresszus összehívását húzzuk-halasszuk. Szó sincs róla. Ha a kongresszus sürgősségét tartanók szem előtt, le kellene szögeznünk, hogy ehhez még egy hónap is túlságosan „nagy" idő. Ha azonban gondolunk munkakörülményeinkre és arra, hogy a kongresszuson feltétlenül komolyan képviseltetnie kell magát az egész mozgalomnak, akkor egy valamelyest is tapasztalt funkcionárius még ötször, tízszer akkora idő miatt sem csüggedhet el.

Sok sikert kívánunk hát a párt mielőbbi egyesítéséhez és helyreállításához, s ne csak szavakkal, hanem kivétel nélkül mindannyian azonnali tettekkel is bizonyítsuk be együttérzésünket. Éljen az orosz és a nemzetközi forradalmi szociáldemokrácia!

„Iszkra" 32. sz.
1903 január 15.

NÉHÁNY GONDOLAT 7 c. 6 f.[76] LEVELÉVEL KAPCSOLATBAN

Most olvastam el levelét, és friss benyomásaim hatása alatt írok. Levelében felháborított a sok meggondolatlan fecsegés, s nem türtőztethetem magam: nyiltan meg kell mondanom véleményemet. Kérem, továbbítsa levelemet a levél írójának és mondja meg neki, hogy ne vegye zokon válaszom éles hangját. Hiszen nem a sajtónak szántam.

A levélre véleményem szerint azért érdemes válaszolni, mert különösen élesen rávilágít sok mai forradalmár hangulatának egyik jellemző sajátosságára. Ezek az emberek várják az utasításokat, *mindent* felülről, másoktól, kivülálló emberektől követelnek, tehetetlenül vonogatják a vállukat, amikor a helyi munkában a passzivitás miatt kudarcok érik őket, panaszkodnak, vég nélkül panaszkodnak, és azon törik a fejüket, milyen recept szerint lehetne olcsón és egyszerűen meggyógyítani a bajt.

Hiába törik a fejüket, uraim! Ha *önök maguk* nem aktívak, ha megtűrik, hogy az orruk előtt szakadásra vigyék a dolgot, s utána siránkoznak, jajveszékelnek meg panaszkodnak, — *semmiféle recept nem segít*. És igazán semmi értelme nincsen, hogy emiatt telepanaszolják a fejünket. Ne gondolják, hogy megharagudtunk vádjaik és támadásaik miatt: tudják, megszoktuk, rettenetesen megszoktuk az ilyesmit, már rá sem hederítünk!

„Tömeg"-irodalom, „mázsaszámra" — ezzel a harci jelszavukkal aztán *kigondoltak* egy *receptet* arra, hogy mások kigyógyítsák önöket passzivitásukból. Higgyék

el, semmiféle ilyen recepttel *soha* nem mennek semmire! Ha önök maguk nem lesznek erélyesek és mozgékonyak, — senki semmiben nem lesz a segítségükre. Oktalan dolog azt kiáltozni: *adjatok* nekünk ezt meg ezt, *szerezzetek* nekünk ezt meg ezt, mert ezt *önöknek maguknak kell előteremteniök és megszerezniök*. Felesleges hogy emiatt írjanak nekünk, mert mi ezt innen nem tudjuk megtenni, önök viszont a maguk részéről megtehetik, s meg is kell tenniök: a rendelkezésünkre álló és általunk kiadott irodalom szállításáról van szó.

Néhány helyi „aktivista" (aki passzivitása miatt kapta ezt az elnevezést), aki az „Iszkrá"-nak mindössze néhány számát látta és nem dolgozott aktívan azon, hogy a lapot *tömegesen* kapják és terjesszék, olcsó kifogást talál magának: ez nem az, ami kell. *Tömeg*irodalmat adjatok nekünk, a tömeg számára! Rágjátok meg, tegyétek a számba, lenyelni meg csak magam is lenyelem.

Milyen bődületesen értelmetlen ez a jajveszékelés annak, aki tudja és látja, hogy ők, ezek a helyi „aktivisták", még annak a terjesztését sem tudják megszervezni, ami van. Nem nevetséges-e, amikor azt olvassuk: adjatok nekünk mázsaszámra anyagot, amikor még egy *félmázsát sem tudnak* átvenni és elterjeszteni? Tegyék meg először ezt, tisztelt „szalmalángábrándozók" (mert az első kudarc láttára mindenről, még a meggyőződésükről is lemondanak!). Tegyék meg ezt, s amikor majd ezt nem egyszer, hanem tízszer, hússzor megtették, az igények arányában a kiadás is *megnő*.

Azt mondom: megnő, mert tömegirodalom utáni siránkozásuknak (amellyel kritika nélkül és teljesen értelmetlenül szajkózzák a szociálforradalmárokat és a „Szvoboda" csoport tagjait, s általában minden fejét vesztett „passzivistát") az az alapja, hogy megfeledkeztek egy apró... igen apró dologról, mégpedig arról, hogy annak a tömegirodalomnak, amelyet most kiadunk, *még a századrészét sem* tudják átvenni és elterjeszteni. Előveszem a kevés (rettenetesen, szánalmasan, szégyenletesen kevés) szállítmányból egyik legutóbbi szállítmányunk jegyzékét. *Nyizsnyij-novgorodi beszédek*, *rosztovi*

*harc, a sztrájkról szóló brosúra, Dikstein** — nem mondok többet. Négy, csak négy dolog! Milyen kevés!!

Hát igen, nagyon kevés! Hát igen, négyszázra volna szükség, s nem négyre.

Engedelmükkel, volna egy kérdésem: tudták-e *legalább* ezt a *négy* dolgot *tízezres példányszámban* elterjeszteni? Nem, ezt nem tudták megtenni. Még néhányszáz példányban sem tudták elterjeszteni. *Ezért* kiabálnak aztán: *adjatok* nekünk mázsaszámra anyagot! (Soha senki semmit nem *ad* önöknek, ha nem tudnak maguk *szerezni* — ezt jól jegyezzék meg!)

Fel tudták használni azt a *néhányszáz* példányt, amelyet önöknek *küldtünk, odaszállítottunk, a szájukba raktunk??* Nem, ezt nem tudták megtenni. Még ezzel a csekélységgel sem tudták a *tömegeket* kapcsolatba hozni a szociáldemokráciával. Havonta tucatjával és százával érkeznek hozzánk röplapok, különféle közlemények, tudósítások és levelek Oroszország minden tájáról, s nem kaptunk *egyetlenegy* (gondolják csak jól meg, mit jelentenek pontosan ezek a félreérthetetlen szavak: „egyetlenegy"!) közleményt sem, amelyben beszámoltak volna arról, hogyan terjesztették ezt a néhányszáz példányt a *tömegek* között, milyen hatással voltak ezek a *tömegekre*, hogyan reagáltak rájuk a *tömegek*, milyen beszélgetéseket folytattak a *tömegek* között *ezekről* a dolgokról! Az önök jóvoltából tehát az a helyzet, hogy az író irogat, az olvasó (az értelmiségi olvasó) olvasgat — s utána ugyanez a szájtáti olvasó kígyót-békát kiált az íróra, amiért ő (az író!!!) nem nyujt mindenütt „mázsaszámra" anyagot. Az, akinek nincsen más feladata, mint hogy az írót

* Régi dolgok! — kiabálják önök. Hát igen. Minden párt, amelynek *jó* népszerű irodalma van, *évtizedeken* át terjeszt *régi* dolgokat: Guesde-et és Lafargue-ot, Bebelt, Bracket, Liebknechtet stb. Hallják: évtizedeken át! A népszerű irodalomból éppen *csakis az jó, csakis az ér valamit*, amely *évtizedekig* használható. A népszerű irodalom ugyanis egy sorozat *tankönyv a nép számára*, a tankönyvek meg olyan elemi dolgokat tárgyalnak, amelyek *félévszázadokig* nem változnak. Az a „népszerű" irodalom, amely „elbűvöli" önöket és amelyet a „Szvoboda" és a szociálforradalmárok havonta mázsaszámra adnak ki, *ponyvairodalom* és *szélhámosság*. A szélhámosok mindig hebehurgyák és sokat lármáznak, egyes naiv emberek meg erőt vélnek látni ebben.

összekösse a tömeggel, itt áll mint egy felfújt pulykakakas és üvölt: adjatok nekünk tömegirodalmat, s *ugyanakkor* még a *századrészét sem tudja* felhasználni annak, ami van.

Önök persze azt mondják, hogy például az „Iszkrá"-t, ezt a fő termékünket, *nem is lehet*, semmiképpen sem lehet *összekapcsolni* a tömegekkel. Tudom, hogy ezt mondják. Százszor is hallottam már ezt, és mindig azt válaszoltam, hogy ez nem igaz, hogy aki ezt mondja, az mellébeszél, kitér a dolog lényege elől, tehetetlen és erőtlen, s arra vár, hogy sült galamb repüljön a szájába.

Tényekből tudom, hogy aktív emberek *tudták* az „Iszkrá"-t (ezt a hiperértelmiségi — mármint együgyű értelmiségiek szerint hiperértelmiségi — „Iszkrá"-t) „összekapcsolni" még az olyan elmaradott, kevéssé fejlett munkások *tömegével* is, mint amilyenek a Moszkvához közel fekvő ipari kormányzóságok munkásai. Ismertem *munkásokat*, akik maguk terjesztették az „Iszkrá"-t a tömegek (a helyi tömegek) között, és csak azt mondogatták mindig, hogy keveset kapnak. A napokban hallottam, amint egy „frontkatona" elmondotta, hogy Közép-Oroszország egyik ilyen félreeső ipartelepén egyszerre több körben, 10—15 főnyi összejöveteleken olvassák az „Iszkrá"-t, hogy ott a helybeli bizottság és az albizottságok először *maguk* olvasnak el minden egyes számot, és közösen *meghatározzák*, hogyan is kell az egyes cikkeket az agitációban felhasználni. S fel tudták használni még azt a szánalmas 5—8 (maximum: *nyolc!!*) példányt is, amelynél többet éppen a határon ülő aktivisták tehetetlen passzivitása miatt nem tudtak kapni (akik még csak átvevőhelyiségeket sem tudtak soha berendezni a szállítók számára, és abban reménykedtek, hogy az író nemcsak cikkeket szül majd, hanem embereket is, akik a munkát elvégzik).

Tegyék kezüket a szívükre és mondják meg őszintén: sokan vannak-e önök közül, akik *így* használták fel az „Iszkrá"-nak *minden egyes* példányát, amelyet kézhezkaptak (az önök**höz** szállított, az önök*höz* küldött példányokat)? Önök hallgatnak? Hát akkor én megmondom önöknek: az Oroszországba eljutó (a sors akaratából és az „olvasók" passzivitása folytán eljutó) példányoknak

egy *század*részét használják fel *így*, olymódon, hogy megvitatják minden kis cikk agitációs jelentőségét, hogy minden kis cikket is felolvasnak a munkáskörökben, *valamennyi* körben *mindazoknak* a munkásoknak, akik abban a városban össze szoktak jönni. S lám, olyan emberek, akik a hozzájuk eljutó anyagnak még századrészét sem tudják *feldolgozni*, azt üvöltik: adjatok mázsaszámra anyagot!! A scsedrini tétel (az iró irogat, az olvasó olvasgat) még túlságosan is optimista módon határozza meg az „olvasót"!!

A mai olvasó (az értelmiségi szociáldemokrata olvasó) odáig jutott, hogy panaszkodik az *íróra*, amiért a helybeli értelmiségiek elernyedtek és „parancsolgatnak" a munkásoknak, de semmit nem tesznek az érdekükben. A panasz jogos, nagyon is jogos, de vajjon... nem tévedtek a címzésnél? Engedelmükkel, talán *visszaküldenénk ezt a panaszt a feladónak*, kétszeres portóköltség ellenében?? Mit csodálkoznak, igen tisztelt panaszos uraim? Ha az önök barátai *nem tudják* felhasználni az „Iszkrá"-t munkásköri felolvasásokra, *nem tudnak* embereket kijelölni az irodalom szállítására és széthordására, *nem tudnak* a munkások segítségére lenni abban, hogy ebből a célból maguk köröket szervezzenek, miért *nem zavarják el* ezeket a tehetetlen barátaikat?? Gondolják csak meg, milyen fonák helyzetbe kerülnek, amikor *nekünk* panaszkodnak *saját* tehetetlenségükre??

Tény, hogy a „gyakorlati pártmunkások" még a századrészét sem használják fel annak, amit **szerezni** *tudnak*. S ugyanolyan kétségtelen tény az is, hogy ezek a gyakorlati pártmunkások csak mellébeszélnek és kitérnek a dolog lényege elől, amikor a „tömeg"-irodalom különböző fajtáit agyalják ki. 7 c. 6 f. levelében például a tömegirodalom három fajtáját ajánlja „nekünk" (persze hogy nekünk):

1) Egy népszerű ujság. Rágjatok meg minden tényt úgy, hogy emésztés nélkül is gyarapítsa az embert. Úgy, hogy *nekünk*, „aktivistáknak", még gyomorra se legyen szükségünk.

Nem baj, hogy a világ eddig még nem is látott ilyen „népszerű" „ujságot", mert az ujság *mindenre válaszol*, a népszerű irodalom pedig csak *néhány* dologra *tanít*.

Nem baj, hogy az ilyen irodalomhoz sorolható *minden* lapunk, kezdve a „Rabocsaja Miszl"-en, a „Vperjod"-okon[77], a „Rabocseje Gyeló"-kon, a „Krasznoje Znamjá"-kon[78] stb. át, mind elkerülhetetlenül és feltétlenül korcsok: se nem népszerűek, se nem ujságok. Nem baj, hogy a „munkás"-ujságok létrehozására irányuló kísérletek *mind* csak táplálták és mindig táplálni fogják az értelmiségi mozgalom és a munkásmozgalom ostoba kettéosztását (amely azoknak az értelmiségieknek korlátoltságából és tehetetlenségéből fakad, akik még arra is vetemednek, hogy *a helyszínről* hetedhét országon túlra küldik el panaszaikat saját tehetetlenségük ellen!). Nem baj, hogy a „munkás"-ujságok létrehozására irányuló kísérletek *mind* eddig kontárkodásra és különleges, mélyértelmű, kazáni és harkovi elméletekre vezettek, és mindig is erre fognak vezetni. Mindez nem baj. Lám az *elragadó* „Szvoboda" és az *elragadó* („az embernek eláll a lélekzete") szociálforradalmárok kiadnak — hajaj, méghozzá milyen tömegben! — népszerű ujságokat és folyóiratokat!! „Narodnoje Gyelo", „Krasznoje Znamja", „Szvoboda" — folyóirat a munkások számára, „Otkliki" — ujság és folyóirat a munkások számára, „Lucsina" — a parasztok számára, „Rabocsaja Miszl" — a pétervári munkások genfi lapja!! Nem baj, hogy mindez — szemét, de legalább *t ö m e g*-szemét.

Nektek meg csak az az egy „Iszkrá"-tok van, milyen unalmas! 31 szám, és mindig csak „Iszkra", amikor ezeknél az elragadó embereknél két szám (szemét) jelenik meg egy címmel, s utána nyomban megjelenik három szám (szemét) egy másik címmel. Ez aztán az erő jele, ez mulatságos dolog, ez újszerű! A mi szociáldemokratáink ellenben...

2) A brosúrákkal is az a helyzet, hogy „ők" egyre újabbakat és újabbakat adnak ki. Minden utánnyomás is brosúrának számít, s mindezt vásári kikiáltók módjára világgá kürtölik, összeszámolgatják az íveket (**egy millió** ív: lásd a „Revoljucionnaja Rosszija" 16. sz. Rekordot értek el! Bajnokok!).

Nálunk ellenben! Az utánnyomásokat nem számítjuk brosúráknak — micsoda értelmiségi szellem, irodalmárszellem!! Újra kiadjuk a régi, ősrégi Diksteineket — amikor

minden párizsi és csernyigovi kislány tudja, hogy *tucatnyi* új brosúra (szemét) százszor többet jelent, mint egy régi, de jó brosúra.

Csak a németeknél van az úgy, hogy például 1903-ban *tizenegyedszer* újra kiadják Bebel „Céljaink" című munkáját, amelyet **34** évvel ezelőtt írt!! Milyen unalmas dolog ez. Nálunk az „elragadó" szociálforradalmárok csak úgy dobálóznak az ilyesmivel. Helyi „aktivistáink" pedig nem tudják felhasználni sem a *régi* (20 évvel ezelőtti: régi lim-lom! archívumba való!) Plehanov-brosúrákat, sem „akármelyik" brosúrát (egyetlen brosúrát!) a sztrájkokról[79] és Vitte emlékiratáról!

Már nem is beszélek arról, hogy a helyi „aktivista" a kisujját sem mozdította, hogy *jó* brosúrákat erőszakoljon ki a számüzetésben élő íróktól — *hogy megszervezze a helyi írók bekapcsolódását az „Iszkra" munkájába.* Mire való ez? Sokkal könnyebb panaszkodni, mint ilyen nehéz dolgot megszervezni! S a mai olvasó arcpirulás nélkül „iszkrásnak" nevezi magát azon az alapon, hogy panaszleveleket ír az „Iszkrá"-nak. S egyáltalán nem zavarja, hogy az „Iszkrá"-ban az anyag 99/100 részét mindig ugyanaz a 3½ ember írja. Még azzal sem kell tisztában lennie, hogy az „Iszkrá"-t nem szabad beszüntetni, hogy a kéthetenként megjelenő 1½—2 ív igen sok vesződséggel jár. S mégis valósággal páratlan könnyedséggel felkiált: 31 szám, s még mindig mindenütt sok az ostoba fráter és a tétlen semmirekellő!! Ez csakugyan megsemmisítő érv . . . de vajjon kit és mit semmisít meg?

3) Röplapok.

Adjatok nekünk röplapokat! A bizottságok ezt nem tudják megtenni!! Írjatok, küldjetek, juttassatok ide (és osszatok szét?) röplapokat!

Hát . . . igen, ez aztán logikus. Én kitátom a számat, ti meg tömjetek: íme ez az új formula meghatározza az „író" és az „iszkrás" gyakorlati pártmunkás kapcsolatát! Ha valaki arra az állításra vetemedik, hogy a helyi röplapok meghaladják a helyi szervezetek (a szájtáti „aktivistákból" álló helyi szervezetek) erejét, hogy ezeket a röplapokat külföldön kell kiadni, ez már igazán *mindennek a teteje.* Ez olyan nagyszerűen (mármint az én szempontom-

ból nagyszerűen) rakja rá a koronát 7 c. 6 f. levelére, hogy csakis ezzel a „koronával" fejezhetem be levelemet. Ez a ragyogó korona csak veszítene fényéből, ha mindenféle kiegészítésekkel vagy magyarázatokkal megtoldanánk.

A megírás ideje:
1903 január második fele.

Először megjelent:
„Molodaja Gvargyija" 2—3. sz. 1924.

A BUND NYILATKOZATÁVAL KAPCSOLATBAN

Éppen most kaptuk meg a Bund „Poszlednyije Izvesztyija" című lapjának január 21-i (február 3-i) 106. számát, amely egy hírt közöl a Bund rendkívül fontos, döntő és igen-igen sajnálatos lépéséről. Kiderül, hogy Oroszországban megjelent a Bund Központi Bizottságának egy nyilatkozata a Szervező Bizottság közleményével kapcsolatban. Helyesebb volna különben ha azt mondanánk, hogy egy nyilatkozata jelent meg a Szervező Bizottság közleményének egyik *megjegyzésével* kapcsolatban, mert a Bund nyilatkozatában *főképpen* csak ezzel a megjegyzéssel foglalkozik.

A következőkről van szó. Amint olvasóink tudják, a Szervező Bizottság ebben a szörnyű „megjegyzésében", amely miatt (állítólag emiatt!) olyan nagy lármát csaptak, szó szerint a következőket mondotta:

„A Bundot is felszólítottuk, hogy küldje el képviselőjét a Szervező Bizottságba, a Bund azonban előttünk ismeretlen okból nem tett eleget felhívásunknak. Reméljük, hogy ez csak véletlenen múlott, és a Bund minél előbb elküldi képviselőjét"*.

Felmerül hát a kérdés: elképzelhető-e ennél természetesebb és ártatlanabb megjegyzés? Mi egyebet tehetett volna a Szervező Bizottság? Helytelenül járt volna el, ha nem említi a Bundot, mert a Szervező Bizottság nem mellőzte a Bundot, és nem is mellőzhette mindaddig, míg az 1898-as pártkongresszus határozata alapján beletartozik az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártba.

* Lásd ebben a kötetben 312. old. — *Szerk.*

Ha meg nem hallgat róla, akkor meg kell mondania, hogy meghívtuk. Azt hiszem ez világos? S még világosabb, hogy ha a Szervező Bizottság nem ismerte a Bund hallgatásának okait, *kötelessége volt* ezt mondani: „előttünk ismeretlen okból“. Amikor meg azt mondta: reméljük, hogy ez *csak véletlenen* múlott, és a Bund minél előbb elküldi képviselőjét, ezzel kereken és nyiltan kijelentette, hogy a kongresszus megszervezésének és a párt helyreállításának munkájában *együtt* kíván működni *a Bunddal*.

Nyilvánvaló, hogy ha a Bundnak is ez volna a kívánsága, csak el kellett volna küldenie képviselőjét, mint ahogy erre konspiratív úton is, a sajtóban megjelent nyilatkozat útján is *felkérték*. A Bund azonban ehelyett *vitába száll* a mégjegyzéssel (!!) és a sajtóban közzétett nyilatkozatában *egymaga*, *külön* kifejti véleményét és nézeteit a Szervező Bizottság feladatairól, a kongresszus összehívásának feltételeiről. Mielőtt rátérnénk a Bund „vitájára“, mielőtt megvizsgálnánk nézeteit, a leghatározottabban *tiltakoznunk* kell az ellen, hogy a Bund a sajtóban külön nyilatkozatot tett közzé, mert ezzel megszegte a forradalmi munka, és különösen a szervezeti munka *közös* vitelének legelemibb szabályait. Két eset lehetséges, uraim: vagy önök *nem akarnak egy közös* Szervező Bizottságban dolgozni, s akkor persze senki nem veszi önöktől zokon, hogy külön nyilatkoznak. Vagypedig hajlandók együttműködni velünk, s akkor *kötelességük*, hogy ne külön fejtsék ki nézeteiket a nagyközönség előtt, hanem hogy ezeket először a Szervező Bizottságban önökkel együtt dolgozó elvtársakkal ismertessék, és a Szervező Bizottságra bízzák, hogy mint egész a nyilvánosság elé lépjen.

A Bund persze maga is nagyon jól tudja, hogy fellépésével sárba tiporja a *közös* ügy elvtársi intézésének valamennyi szabályát, s a következő, egészen gyenge lábon álló magyarázathoz próbál folyamodni: „Minthogy nem volt lehetőségünk arra, hogy a közelgő kongresszus feladataival kapcsolatos nézeteinket akár a tanácskozáson való személyes részvétel útján, akár a «közlemény» megszerkesztésében való részvétel útján kifejtsük, kénytelenek vagyunk most ezzel a nyilatkozattal legalább valamelyest pótolni ezt a hiányosságot.“ Felmerül a kérdés: vajjon a

Bund komolyan azt akarja mondani, hogy „nem volt lehetősége“ egy levéllel a Szervező Bizottsághoz, vagy a Szentpétervári Bizottsághoz, vagy az „Iszkra“ szervezetéhez, vagy a „Juzsnij Rabocsij“-hoz fordulni? S arra sem volt lehetősége, hogy e szervezetek valamelyikébe képviselőt küldjön? Vajjon a Bund próbálkozott-e csak egyikkel is ezek közül a „lehetetlenül“ nehéz lépések közül, amelyek bizonyára különösen nehezek egy olyan gyenge, tapasztalatlan és mindenféle kapcsolattól megfosztott szervezet számára, mint a Bund?

Kár bujócskát játszani, uraim! Ez oktalan és méltatlan dolog. Önök azért léptek fel külön, mert külön *akartak* fellépni. S azért akartak külön fellépni, hogy azonnal közöljék és meg is valósítsák azt a *határozatukat*, hogy *új* alapokra helyezik az orosz elvtársakhoz való viszonyukat, vagyis hogy nem fognak az 1898-as szervezeti szabályzat alapján az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt *kötelékéhez tartozni*, hanem föderatív szövetségben lesznek vele. Ahelyett hogy ezt a kérdést a kongresszus elé terjesztették volna, hogy az egész kongresszus alaposan és behatóan *megvitassa*, mint ahogy ezt mi akartuk tenni, *akik már nagyon régen tartózkodunk* a föderatív és nemzeti elv kérdésében[80] indított *vitánk folytatásától*, mint ahogy ezt kétségtelenül meg akarta tenni valamennyi orosz elvtárs, vagy legalábbis óriási többségük, — ehelyett *meghiúsították* a kérdés közös megvitatását. Önök nem Pétervár, Dél-Oroszország, az „Iszkra“ elvtársaiként léptek fel, akik velük együtt kívánják megvitatni (mind a *kongresszus előtt*, mind a *kongresszuson)* a kapcsolatok legjobb formáját, — önök valósággal az OSzDMP valamennyi tagjától elkülönített, *kívülálló félként* léptek fel, amely ennek az egész pártnak megszabja a *maga feltételeit*.

Az erőszakos szeretet nem állandó, szól a közmondás. Ha a Bund nem akar az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárttal egészen szoros kapcsolatban maradni, mint ahogy ezt az 1898-as kongresszus helyesen előírta, akkor persze nem tartja majd fenn régi kapcsolatait. Nem vitatjuk el tőle azt a „jogot“, hogy érvényre juttassa véleményét és kívánságát (ha erre nincsen külö-

nösebb szükség, a forradalmi munkánál általában nem beszélünk a „jogokról"). Igen sajnáljuk azonban, hogy a Bund annyira tapintatlan és külön nyilvános fellépéssel juttatja érvényre véleményét, mégpedig éppen akkor, amikor meghívtuk egy közös szervezetbe (a Szervező Bizottságba), *amely a szóbanforgó kérdésben előre semmiféle határozott véleményt nem nyilvánít*, és amely a kongresszust éppen a különböző vélemények megvitatása céljából hívja össze.

A Bund azt szerette volna *kiprovokálni*, hogy mindenki, aki ebben a kérdésben más véleményen van, haladéktalanul nyilatkozzon. Ám legyen! Ez elől persze nem zárkózunk el. Megmondjuk az orosz proletariátusnak és külön megismételjük a zsidó proletariátusnak, hogy a Bund mai vezetői komoly politikai hibát követnek el, amelyet kétségtelenül kijavít majd az idő, kijavítanak a tapasztalatok, kijavít a mozgalom növekedése. Volt idő, amikor a Bund az ökonomizmust támogatta, amikor külföldön előmozdította a szakadást, amikor olyanértelmű határozatokat hozott, hogy a gazdasági harc a politikai agitáció *legjobb* eszköze. Mi szembeszálltunk ezzel, és harcoltunk ellene. S harcunknak az volt az eredménye, hogy sikerült kijavítani a régi hibákat, amelyeknek ma bizonyára már nyomuk sincsen. Harcoltunk a terrorista kilengések ellen, s ezek úgy látszik még sokkal gyorsabban megszűntek. Meggyőződésünk, hogy megszűnnek majd a nacionalista kilengések is. A zsidó proletariátus végül mégiscsak meg fogja érteni, hogy egyetlen párt keretein belül a *legszorosabb* egységben kell lennie az orosz proletariátussal, mert ezt kívánják létérdekei, hogy az oktalanság netovábbja volna, ha előre eldöntenénk, más fejlődésen megy-e majd át a zsidóság a szabad Oroszországban, mint a szabad Európában, hogy a Bundnak (az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártban) nem kell nagyobb követeléseket támasztania, mint a teljes autonómiát a zsidó proletariátust érintő kérdésekben, azt az autonómiát, amelyet az 1898-as kongresszus teljesen elismert és amelyet soha senki nem vitatott el a Bundtól.

De térjünk vissza a Bund nyilatkozatához. A Szervező Bizottság „Közleményéhez" fűzött megjegyzésről azt

mondja, hogy „kétértelmű". Ez valótlanság, sőt már szinte rágalom. A Bund Központi Bizottsága néhány sorral lejjebb maga is elismeri: „pusztán véletlenen múlott, hogy képviselőnk nem vett részt a tanácskozáson." S mit mondott a Szervező Bizottság? Kifejezte azt a reményét, hogy a Bund képviselője csak valamilyen véletlen folytán nem jelent meg. Önök is igazolják ezt a feltevést, és mégis haragszanak. Miért? De menjünk tovább. A véletleneket senki sem láthatja előre. Tehát a Bund Külföldi Bizottságának az az állítása, hogy a Szervező Bizottság *ismerte* a megjelenésüket gátló okokat, teljesen alaptalan. A Bund Külföldi Bizottsága különben is teljesen fonák helyzetbe került ebben a históriában: a Bund Külföldi Bizottsága megtoldja a Bund Központi Bizottságának nyilatkozatát saját kitalálásaival, amelyek magának a Központi Bizottságnak a megállapításaival is szöges ellentétben vannak! Hogyan szerezhetett a Bund Külföldi Bizottsága tudomást arról, hogy a Szervező Bizottság *ismerte* a Bund távolmaradásának okait, amikor a Bund Központi Bizottsága (nempedig Külföldi Bizottsága kapott meghívást? amikor a Bund Központi Bizottsága) maga is azt mondja, hogy távolmaradása puszta véletleneken múlott?

„Meg vagyunk győződve róla — mondja a Bund Központi Bizottsága —, hogy ha a tanácskozás kezdeményezői valamivel nagyobb erőfeszítéseket tettek volna, ezek a véletlenek nem gátolhattak volna bennünket abban, hogy eleget tegyünk a meghívásnak..." Kérdjük minden elfogulatlan embertől: ha két elvtárs, akinek a Szervező Bizottságban kellett volna találkoznia, egyhangúan elismeri, hogy „pusztán véletlenek" akadályozták meg találkozásukat, akkor helyénvaló-e, ildomos-e, ha valaki *nyilvános vitát indít* annak eldöntésére, hogy kit terhel nagyobb felelősség a találkozás meghiúsulásáért. A magunk részéről megjegyezzük, hogy mi már régen kifejeztük (persze nem a sajtóban, hanem levél útján) sajnálatunkat a Bund távolmaradása miatt, és azt közölték velünk, hogy a Bundot *kétszer* hívták meg: először levél útján, másodszor személyesen a Bund ... i bizottsága révén.

A küldött csaknem *egy hónappal* a tanácskozás *után*

jelentkezett, panaszkodik a Bund. Hát igen, ez borzalmas bűn, s természetesen méltó arra, hogy nyomdafestéket lásson, mert különösen jól rávilágít arra, hogy milyen pontos a Bund, amely még két hónappal a tanácskozás után sem szánta rá magát arra, hogy képviselőt küldjön!

A küldött „nem tett eleget ama ígéretének“, hogy a Szervező Bizottság „Közleményét“ kéziratban vagy nyomtatásban, de *feltétlenül* még terjesztés előtt megküldi... Azt tanácsoljuk orosz elvtársainknak, hogy egyes emberekkel ne folytassanak beszélgetéseket jegyzőkönyv nélkül. Mi is ígéretet kaptunk az „Iszkra“ szervezetétől arra, hogy megküldi nekünk a „Közleménynek“ a kéziratát is, meg nyomtatott példányát is, mindazonáltal a kéziratot egyáltalán nem kaptuk meg, a nyomtatott példányt meg *sokkal később* láttuk, mint azoknak a szervezeteknek a tagjai, amelyek nem állottak kapcsolatban az „Iszkra“ szervezetével. Döntsék el a bundisták, hogy a mi részünkről ildomos lett volna-e, ha a sajtóban azzal kezdtük volna vádolni az „Iszkra“ szervezetét, hogy megszegte ígéretét? A Szervező Bizottság küldötte megígérte a Bund Központi Bizottságának, hogy azonnal ír a „Közlemény“ nyomtatásával megbízott elvtársnak, hogy állítsa le a nyomást, — a *valóságban* ez volt az ígérete (amennyire értesüléseink alapján meg tudjuk ítélni). Ennek az ígéretének eleget tett, a nyomást azonban már nem állíthattuk le, mert nem volt elegendő idő, hogy értesítsük a végrehajtó apparátust.

Összefoglalva az elmondottakat: a Szervező Bizottság kezdeményezői levelet írtak a Bund Központi Bizottságának, személyesen értesítették a ...i bizottság révén, és küldöttet menesztettek hozzá, a Bund viszont hónapokig nem küldött *egyetlen levelet* sem, nem is beszélve arról, hogy nem menesztett küldöttet! S mégis a Bund az, amely a sajtóban vádaskodik! S a Bund Külföldi Bizottsága arra a furcsa állításra vetemedik, hogy a tanácskozás kezdeményezői „furcsán“ viselkedtek, hogy tetteik szöges ellentétben állnak céljaikkal, hogy „elhamarkodták“ a dolgot (a Bund Központi Bizottságának viszont azt veti a szemére, hogy túlságosan lassú volt!), hogy azt a

„benyomást“ akarják „kelteni“, mintha a Bund „közömbös lett volna“!!

Néhány szóval még ki kell térnünk arra a vádra, hogy a Szervező Bizottság nem vonta le „az egyetlen helyes következtetést“, amelynek lényege ez: „Minthogy a párt ténylegesen nem létezik, a közelgő kongresszusnak alapító-kongresszus jellegét kell viselnie, s így a kongresszuson való részvétel joga meg kell hogy illesse Oroszország valamennyi szociáldemokrata szervezetét, az orosz és más nemzetiségű szervezeteket egyaránt.“ A Bund meg szeretné kerülni azt a reá nézve kellemetlen tényt, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt, ha nincs is egységes központja, számos bizottság és szerv formájában mégis létezik, hogy megvan az első kongresszus „Kiáltványa“ és megvannak e kongresszus határozatai, s hogy ezen a kongresszuson többek között a zsidó proletariátus nevében is résztvettek olyan emberek, akik még nem estek bele mindenféle ökonomista, terrorista és nacionalista ingadozásokba. Amikor a Bund forma szerint kihirdeti „minden“ nemzetiségnek azt a „jogát“, hogy megalakítsa a már régen megalakult Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot, ezzel világosan bebizonyítja, hogy éppen a hírhedt „föderáció“ kérdése miatt vert fel ilyen nagy port. De nem a Bundnak kellene ezeket a kérdéseket felvetnie, s komoly forradalmároknak itt nem a „jogokról“ kellene beszélniök. Hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt fő magvának tömörítése és egyesítése van napirenden, ezt mindenki tudja. Feltétlenül egyetértünk azzal, hogy a kongresszuson „minden“ nemzetiségnek képviseltetnie kell magát, de arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a mag *kiszélesítésére* vagy más szervezetekkel való szövetségére *csak* akkor gondolhatunk, *amikor már véglegesen kialakult* (vagy legalábbis kétségtelenül megszilárdult) *ez a mag*. Amíg mi magunk sem vagyunk szervezetileg egységesek, és nem léptünk rá biztonsággal a helyes útra, a „többi“ nemzetiségnek semmi haszna abból, hogy egyesül velünk! S annak a kérdésnek az eldöntése, hogy a „többi“ nemzetiségnek megvan-e a *lehetősége* (nempedig a „joga“, uraim!) arra, hogy kongresszusunkon képviseltesse magát, a Szervező Bizottságnak és az orosz bizottsá-

goknak egész sor taktikai és szervezeti lépésétől, egyszóval a Szervező Bizottság tevékenységének sikerétől függ. S hogy a Bund az első perctől gáncsolni próbálta a Szervező Bizottságot — az történelmi tény.

„Iszkra" 33. sz.
1903 február 1.

AZ ÖRMÉNY SZOCIÁLDEMOKRATÁK KIÁLTVÁNYÁRÓL

A Kaukázusban alakult egy új szociáldemokrata szervezet: az *„Örmény Szociáldemokraták Szövetsége"*. Ez a Szövetség, tudomásunk szerint, több mint fél éve kezdte gyakorlati tevékenységét, és azóta már saját örménynyelvű lapja van. Megkaptuk ennek a lapnak első számát; a lap címe: „Proletariat", s a fejlécen fel van tüntetve: „Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt". A lapban több cikk, hír és tudósítás jelent meg, amelyben megvizsgálják az „Örmény Szociáldemokraták Szövetségét", létrejöttének társadalmi és politikai feltételeit, és nagy vonásokban felvázolják a szervezet akcióprogrammját.

A vezércikkben, amelynek címe: „Az örmény szociáldemokraták kiáltványa", a következőket olvassuk: „Az «Örmény Szociáldemokraták Szövetsége» egyik ágazata az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt egész Oroszországra szétterülő hálózatának, tevékenységében teljesen szolidáris vele, s vele együtt harcol majd általában az oroszországi proletariátus, és különösen az örmény proletariátus érdekeiért." A továbbiakban a szerzők utalnak arra, hogy a Kaukázusban milyen gyors ütemben fejlődik a kapitalizmus, és hogy erejénél és sokoldalúságánál fogva milyen rendkívüli következményekkel jár ez a folyamat, majd áttérnek a kaukázusi munkásmozgalom mai helyzetének kérdésére. Az olyan kaukázusi ipari központokban, mint Baku, Tiflisz és Batum, ahol nagy kapitalista vállalatok vannak és nagyszámú gyári proletariátus él, ez a mozgalom mély gyökereket vert már. Az a harc azonban, amelyet a kaukázusi munkások munkáltatóik ellen folytatnak, a munkások rendkívül alacsony kulturális szín-

vonala folytán, természetesen, mindeddig többé-kevésbbé ösztönös volt, nem volt tudatos jellegű. Szükség volt egy olyan erőre, amely egyesíti a munkások szétforgácsolt erőit, amely határozott formába önti követeléseiket és kifejleszti osztályöntudatukat. Ez az erő a szocializmus. — A Szövetség ezután röviden kifejti a tudományos szocializmus alaptételeit, és tisztázza, milyen álláspontot foglal el a nemzetközi, és egyebek között az orosz szociáldemokrácia különböző mai áramlataival szemben. „A szocialista eszmény — állapítja meg a Kiáltvány — véleményünk szerint nem valósítható meg sem a munkásosztály gazdasági öntevékenységével, sem pedig részleges politikai és szociális reformokkal, hanem csak az egész fennálló rendszer teljes megsemmisítése, a szociális forradalom útján; ennek a szociális forradalomnak a prológusa pedig szükségképpen a proletariátus politikai diktatúrája.“ A Szövetség a továbbiakban utal arra, hogy Oroszország mai politikai rendszere ellensége minden társadalmi mozgalomnak, de különösképpen a munkásmozgalomnak, s kijelenti, hogy a cári önkényuralom megdöntése céljából az örmény proletariátus politikai nevelését és az egész oroszországi proletariátus harcába való bekapcsolását tekinti legközelebbi feladatának. A Szövetség nem tagadja teljesen a munkások és a munkáltatók részleges gazdasági harcának szükségességét, de nem is tulajdonít ennek a harcnak önálló jelentőséget. Csak annyiban ismeri el ezt a harcot, amennyiben a harc eredményeképpen javul a munkások anyagi helyzete és amennyiben ez hozzájárul a munkások politikai öntudatának és osztályszolidaritásának kikovácsolásához.

A mi szempontunkból különösen érdekes az, hogy milyen álláspontot foglal el a Szövetség a nemzeti kérdésben. „Figyelembe véve — olvassuk a Kiáltványban —, hogy az orosz állam keretében sok különböző nemzetiség él, és hogy ezek a nemzetiségek a kulturális fejlődés különböző fokain állnak, és kiindulva abból, hogy csak a helyi önkormányzat széleskörű kifejlesztésével elégíthetők ki e különnemű elemek érdekei, véleményünk szerint az eljövendő szabad Oroszországban *föderatív* (a mi kiemelésünk) köztársaságot kell alapítanunk. Ami pedig a

Kaukázust illeti, szem előtt tartva azt, hogy lakossága a legkülönbözőbb néptörzsekhez tartozik, arra törekszünk majd, hogy egyesítsük valamennyi helyi szocialista elemet és a különböző nemzetiségű munkásokat; igyekszünk majd megalakítani egy egységes erős szociáldemokrata szervezetet, hogy minél nagyobb sikerrel harcolhassunk az önkényuralom ellen. Az eljövendő Oroszországban elismerjük majd minden nemzet szabad önrendelkezési jogát, minthogy szerintünk a nemzeti szabadság csak egyik válfaja az általános állampolgári szabadságnak. Ebből a tételből kiindulva és, mint már fentebb mondottuk, számolva azzal, hogy a Kaukázus lakossága különböző néptörzsekhez tartozik és hogy az egyes törzsek nincsenek földrajzilag elhatárolva egymástól, nem tartjuk lehetségesnek, hogy programmunkba bevegyük a kaukázusi nemzetiségek politikai autonómiájának követelését; csak kulturális autonómiát követelünk számukra, vagyis követeljük a nyelvhasználat, az iskola, a művelődés stb. szabadságát."

Tiszta szívből üdvözöljük az „Örmény Szociáldemokraták Szövetségének" Kiáltványát és különösen azt a nagyszerű kísérletét, hogy helyes álláspontot foglaljon el a nemzeti kérdésben. Igen kívánatos volna, ha ezt a kísérletét végigvinné. A két alapelvet, amelyet a nemzeti kérdésben Oroszország valamennyi szociáldemokratájának vallania kell, a Szövetség helyesen *jelölte meg*. Ez először is, nem a nemzeti autonómia, hanem a politikai és állampolgári szabadság és teljes egyenjogúság követelése; ez másodszor, az állam kebelébe tartozó valamennyi nemzetiség önrendelkezési jogának követelése. A két elv közül azonban egyiket sem alkalmazza még teljesen következetesen az „Örmény Szociáldemokraták Szövetsége". Hát csakugyan, beszélhetünk-e az *ő szempontjukból* egy *föderatív* köztársaság követeléséről? A föderáció autonóm nemzeti politikai egészeket *tételez fel*, a Szövetség ellenben elveti a nemzeti autonómia követelését. Ha teljesen következetes akar lenni a Szövetség, ki kell hagynia programmjából a *föderatív* köztársaság követelését, és az általános demokratikus köztársaság követelésére kell szorítkoznia. Nem a proletariátus dolga, hogy föderalizmust és nemzeti

autonómiát *hirdessen*, nem a proletariátus dolga, hogy ilyen követeléseket támasszon, amelyekkel végeredményben egy autonóm *osztály*állam létrehozását követelné. A proletariátus dolga *szorosabban* egybeforrasztani a legkülönbözőbb nemzetiségek munkásainak minél nagyobb *tömegeit*, hogy *minél nagyobb küzdőtéren* harcolhassanak a demokratikus köztársaságért és a szocializmusért. S ha mai állami küzdőterünket a felháborító erőszakos tettek egész sora létrehozta, fenntartja és kiszélesíti, akkor éppen a kizsákmányolás és az elnyomás minden válfaja elleni sikeres harc végett nem szétforgácsolnunk, hanem egyesítenünk kell a legjobban elnyomott és leginkább harcképes *munkásosztály* erőit. Ha minden nemzetiség önrendelkezési jogának elismerését követeljük, ez egymagában véve csak azt jelenti, hogy nekünk, a proletariátus pártjának, mindig és feltétlenül *elleneznünk kell minden olyan kísérletet, hogy erőszakkal vagy igazságtalan eszközökkel* kívülről hassanak a nép *ön*rendelkezésére. Ennek a negatív kötelességünknek (az erőszak elleni harcnak és tiltakozásnak) mindig eleget teszünk, de a magunk részéről nem a népek és nemzetek önrendelkezését viseljük szívünkön, hanem az egyes nemzetiségeken belül a *proletariátus* önrendelkezését. Az oroszországi szociáldemokraták közös, alapvető, minden körülmények között kötelező programmjának tehát csak a polgárok teljes egyenjogúságát (nemre, anyanyelvre, vallásra, fajra, nemzetiségre stb. való tekintet nélkül) és szabad demokratikus *ön*rendelkezésre való jogát kell követelnie. Ami pedig a *nemzeti* autonómia követelésének *támogatását* illeti, ez korántsem a proletariátus mindenkori, programmba foglalandó kötelessége. Ennek a követelésnek a támogatása csak bizonyos, kivételes esetekben válhat szükségessé a proletariátus szempontjából. Ami viszont az örmény szociáldemokráciát illeti, maga az „Örmény Szociáldemokraták Szövetsége" is elismeri, hogy ilyen kivételes körülmények nem forognak fenn.

Reméljük, lesz még alkalmunk arra, hogy visszatérjünk a föderativ elv kérdésére és a nemzetiségi kérdésre*.

---

* Lásd ebben a kötetben 472—481. old. — *Szerk.*

S most pedig befejezésül még egyszer üdvözöljük az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt új tagját: az „Örmény Szociáldemokraták Szövetségét".

„Iszkra" 33. sz.
1903 február 1.

SZÜKSÉGE VAN-E A ZSIDÓ PROLETARIÁTUSNAK „ÖNÁLLÓ POLITIKAI PÁRTRA"?

A „Litvániai, Lengyelországi és Oroszországi Általános Zsidó Munkásszövetség Külföldi Bizottságának" kiadásában megjelenő „Poszlednyije Izvesztyija" 105. számában (1903 január 28 (15)) az „Egy kiáltvánnyal kapcsolatban" (az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt Jekatyerinoszlavi Bizottságának kiáltványáról van szó) című kis cikkben a következő ugyanolyan meglepő, mint amilyen fontos és igazán „súlyos következményekkel járó" állítást olvassuk: „a zsidó proletariátus egyesült (sic!*) egy önálló (sic!) politikai pártban: a Bundban".

Ezt eddig nem tudtuk. Ez ujság.

A Bund eddig az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt része volt, és még a „Poszlednyije Izvesztyija" 106. számában is (még abban is!) olvashatjuk a Bund Központi Bizottságának egy nyilatkozatát a következő felirattal: „Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt". Igaz, hogy a Bund legutóbbi, IV. kongresszusán határozatot hozott nevének megváltoztatásáról (s nem bocsátotta előre, hogy meg kívánja hallgatni az orosz elvtársak véleményét az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt egyik-másik része elnevezésének kérdésében), és arról, hogy az oroszországi párt szervezeti szabályzatában új *föderatív* kapcsolatokat „érvényesít". A Bund Külföldi Bizottsága már „érvényesítette" is ezeket a kapcsolatokat, ha lehet ezzel a szóval illetni a külföldi „Orosz Szociáldemokraták Szövetségéből" való kilépését és azt, hogy

* — Így! — *Szerk.*

föderatív elvek alapján szerződést kötött ezzel a Szövetséggel.

Amikor az „Iszkra" vitába szállt a Bund IV. kongresszusának határozataival, maga a Bund is a leghatározottabban kijelentette, hogy csak az a szándéka, hogy az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártban *érvényt szerezzen kívánságainak* és *határozatainak*, vagyis kereken és határozottan elismerte, hogy továbbra is az OSzDMP része marad mindaddig, míg ez a párt nem fogad el új szervezeti szabályzatot, mindaddig, míg a párt nem dolgozza ki a Bunddal való kapcsolatának új formáit.

Most azonban egyszerre az tűnik ki, hogy a zsidó proletariátus máris *egyesült* egy *önálló* politikai pártban! Ismételjük: ez ujság.

Ugyanolyan ujság a Bund Külföldi Bizottságának a Jekatyerinoszlavi Bizottság ellen indított dühödt és oktalan támadása. Végre *(bár sajnos nagy késedelemmel)* hozzájutottunk ehhez a kiáltványhoz, és kertelés nélkül megmondjuk, hogy egy *ilyen* kiáltvány megtámadása *kétségtelenül* komoly politikai lépés a Bund részéről*. Ez a lépés teljes összhangban van a Bundnak önálló politikai párttá való nyilvánításával, és a maga részéről eléggé fényt derít ennek az új pártnak az arculatára és tevékenységének jellegére.

Helyszűke miatt sajnos nem közölhetjük teljes egészében a jekatyerinoszlavi kiáltványt (ez körülbelül két hasábot foglalna el az „Iszkrá"-ban**), s csak arra a megjegyzésre szorítkozunk, hogy ez a kitűnő kiáltvány nagyszerűen megmagyarázza a *Jekatyerinoszlav városában* élő zsidó munkásoknak (mindjárt megmagyarázzuk, miért emeltük ki ezeket a szavakat), mi a szociáldemokrácia álláspontja a cionizmus és az antiszemitizmus kérdésében. A kiáltvány emellett annyira számol, elvtársi módon számol a zsidó munkások érzelmeivel, nézeteivel és kívánságaival, hogy külön előrebocsátja és hangsúlyozza: az

---

* Természetesen, feltéve, hogy a Bund Külföldi Bizottsága ebben a kérdésben az egész Bundnak a nézeteit képviseli.

** Az a szándékunk, hogy egy brosúrában, amelyet most rendezünk sajtó alá, teljes egészében közöljük ezt a kiáltványt és a Bund Külföldi Bizottságának ellene intézett támadását.

Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt lobogója alatt feltétlenül harcolni kell *„még a ti“* (a kiáltvány a zsidó munkásokhoz fordul) *„nemzeti kultúrátok fenntartásáért és továbbfejlesztéséért is“*, *„még tisztán nemzeti érdekeitekért is“* (a kiáltványban is kiemelve és kurzívval szedve).

A Bund Külföldi Bizottsága (csaknem azt mondottuk: az új párt Központi Bizottsága) mégis rárontott erre a kiáltványra, amiért *egyetlen szóval sem említi a Bundot.* Ez a kiáltvány egyetlen, de szó ami szó, megbocsáthatatlan, szörnyű bűne. Emiatt vádolják a Jekatyerinoszlavi Bizottságot azzal, hogy nincsen kellő „politikai érzéke“. A jekatyerinoszlavi elvtársakat korholják, mert „még mindig nem emésztették meg azt a gondolatot“ (mélyértelmű és fontos gondolatot), „hogy szükség van-e a zsidó proletariátus erőinek (!!) külön szervezetére“, mert „még mindig annak az értelmetlen ábrándnak a rabjai, hogy valamiképpen megszabadulhatnak tőle (a Bundtól)“, mert azt a „legalább olyan káros (mint a cionista) mesét“ terjesztik, hogy az antiszemitizmus nem a munkásrétegekkel, hanem a burzsoá rétegekkel és a burzsoá rétegek érdekeivel függ össze. Ezért tanácsolják a Jekatyerinoszlavi Bizottságnak, „szakítson már káros gyakorlatával, és ne hallgassa agyon az önálló zsidó munkásmozgalmat“, „nyugodjék bele abba, hogy a Bund létezik“.

Felmerül a kérdés: vajjon a Jekatyerinoszlavi Bizottság valóban bűnt követett el? valóban feltétlenül meg kellett volna említenie a Bundot? Ezekre a kérdésekre csak nemmel válaszolhatunk, már annál az egyszerű oknál fogva is, mert a kiáltvány nem általában „a zsidó munkásokhoz“ fordul (mint ahogy a Bund Külföldi Bizottsága teljesen helytelenül állítja), hanem *„Jekatyerinoszlav város* zsidó munkásaihoz“ (a Bund Külföldi Bizottsága elfelejtette idézni a két kiemelt szót!). Jekatyerinoszlavban *nincsen semmiféle bundista szervezet.* (Különben is a Bund IV. kongresszusa Dél-Oroszországra vonatkozólag azt a határozatot hozta, hogy *a Bund nem alakít külön bizottságokat* azokban a városokban, ahol a zsidó szervezetek a párt bizottságaihoz tartoznak, ahol szükségleteik teljesen kielégíthetők anélkül, hogy kiválnának ezekből a bizottságokból.) Minthogy tehát a zsidó munkásoknak Jeka-

tyerinoszlavban nincsen külön bizottságuk, mozgalmukat (az egész helyi munkásmozgalommal együtt) egyesegyedül a Jekatyerinoszlavi Bizottság vezeti, s *közvetlenül* alárendeli őket az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártnak, amely *köteles* felhívni őket arra, hogy *az egész pártnak*, nempedig a párt egyes részeinek dolgozzanak. Nyilvánvaló, hogy ilyen körülmények között a Jekatyerinoszlavi Bizottság nemcsak nem volt köteles megemlíteni a Bundot, hanem ellenkezőleg, ha eszébe jutott volna azt hirdetni (mint ahogy ezt a bundisták akarják), hogy „szükség van a zsidó proletariátus erőinek külön szervezetére (ez bizonyára inkább *erőtlenségének* szervezete* volna)", akkor ezzel óriási hibát követett volna el, és egyenesen megszegte volna a párt szervezeti szabályzatát, sőt megsértette volna a proletár osztályharc egységének érdekeit.

Továbbá. A Jekatyerinoszlavi Bizottságot azzal vádolják, hogy nincsen kellőképpen „tájékozódva" az antiszemitizmus kérdésében. A Bund Külföldi Bizottsága igazán gyerekes nézeteket vall a nagy szociális mozgalmakról. A Jekatyerinoszlavi Bizottság beszél az *utóbbi évtizedek nemzetközi* antiszemita mozgalmáról, és megjegyzi, hogy „ez a mozgalom Németországból átcsapott más országokba, és mindenütt hívekre talált éppen a lakosság burzsoá rétegeiben, nempedig a munkásrétegekben". — „Ez ugyanolyan káros mese" (mint a cionista mesék) — pattan fel mérgesen a Bund Külföldi Bizottsága. Az antiszemitizmus „gyökeret vert a munkástömegben", aminek bizonyítására a „tájékozott" Bund két tényt említ: 1) a częstochowai pogromban résztvettek munkások, és 2) 12 *(tizenkét!)* keresztény munkás Zsitomirban elfoglalta a sztrájkolók helyét, és azzal fenyegetőzött, hogy „lemészá-

* A Bund éppen az „erőtlenség szervezetének" ügyét szolgálja, amikor például ilyen kifejezéseket használ: elvtársaink a „keresztény munkásszervezetekből". Ez ugyanolyan képtelenség, mint az egész kirohanás a Jekatyerinoszlavi Bizottság ellen. Mi nem ismerünk semmiféle „keresztény" munkásszervezetet. Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárthoz tartozó szervezetek sohasem különböztették meg tagjaikat vallásuk szerint, soha nem kérdezték, kinek mi a vallása, és ezt soha nem is *fogják* megtenni — még akkor sem, ha a Bund *valóban* „egyesül egy önálló politikai pártban".

rolnak minden zsidót". — Ezek valóban súlyos bizonyítékok, különösen az utóbbi! A „Poszlednyije Izvesztyija" szerkesztősége annyira megszokta, hogy 5 vagy 10 főnyi nagy sztrájkokkal operáljon, hogy 12 tudatlan zsitomiri munkás tette alapján már ítéletet mond a nemzetközi antiszemitizmusnak a „lakosság" egyik-másik „rétegével" való kapcsolatáról. Ez igazán nagyszerű! Ha a bundisták, ahelyett hogy ilyen oktalan és nevetséges módon nekirontottak volna a Jekatyerinoszlavi Bizottságnak, kissé gondolkoztak volna ezen a kérdésen, és legalább Kautskynak a szociális forradalomról szóló brosúrájával[81] foglalkoztak volna, amelyet nemrégen éppen ők jiddis nyelven is kiadtak, megértették volna, hogy az antiszemitizmus *kétségtelenül* éppen a lakosság burzsoá, nempedig munkásrétegeivel van összefüggésben. Ha pedig még egy kissé gondolkoztak volna, arra is rájöhettek volna, hogy a mai antiszemitizmus társadalmi jellegén mit sem változtat még az a tény sem, hogy egyik-másik pogromban esetleg nem tucatnyi, hanem többszáz szervezetlen és kilenctizedrészben még teljesen felvilágosulatlan munkás vesz részt.

A Jekatyerinoszlavi Bizottság tiltakozott (és joggal tiltakozott) az ellen a cionista mese ellen, hogy antiszemitizmus mindig volt és mindig lesz, a Bund meg haragos helyreigazításával csak összekuszálta a kérdést és olyan eszméket hintett el a zsidó munkások között, amelyek csak *elhomályosítják* osztályöntudatukat.

Annak a harcnak a szempontjából, amelyet Oroszország egész munkásosztálya a politikai szabadságért és a szocializmusért vív, a Bundnak a Jekatyerinoszlavi Bizottság ellen intézett kirohanása az oktalanság netovábbja. „Egy önálló politikai párt: a Bund" szempontjából ez a kirohanás így értelmezhető: ne merjétek sohasem a „zsidó" munkásokat a „keresztény" munkásokkal együtt, egymástól el nem különítve szervezni! ne merjetek az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt vagy annak bizottságai nevében közvetlenül, a Bund „megkerülésével", nem a Bund útján, a Bund említése nélkül a zsidó munkásokhoz fordulni!

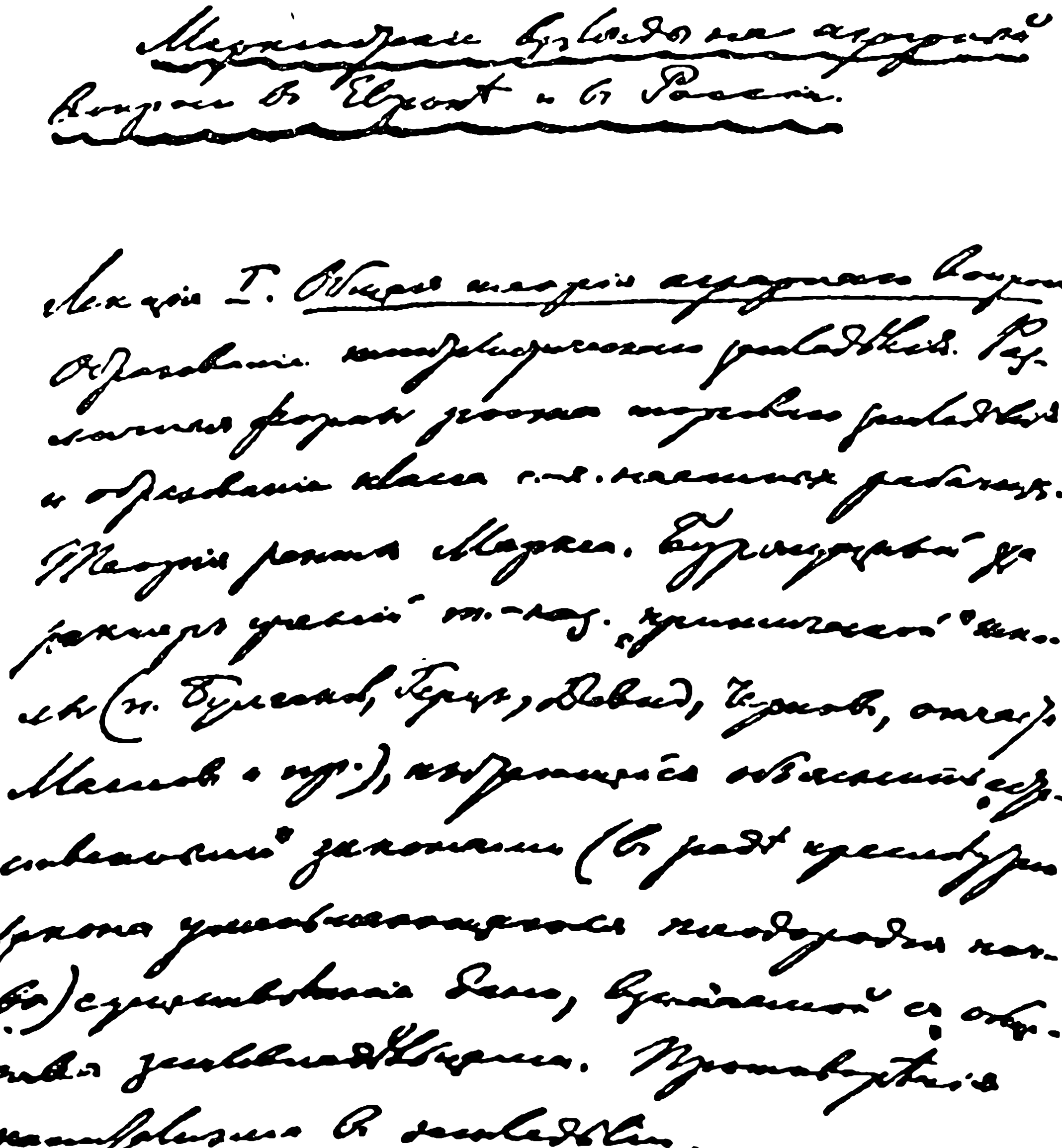
S lám, ez a rendkívül sajnálatos tény — nem véletlen. Minthogy a zsidó proletariátust érintő ügyekben élvezett

autonómia helyett „föderációt“ követeltek, *kénytelenek* voltak a Bundot „önálló politikai párttá“ nyilvánítani, hogy *bármilyen áron* is megvalósíthassák ezt a föderációt. S éppen azáltal, hogy a Bundot önálló politikai párttá nyilvánítják, a képtelenségig viszik a nemzeti kérdésben elkövetett alapvető hibájukat, s ez feltétlenül és elkerülhetetlenül arra vezet majd, hogy a zsidó proletariátus és általában a zsidó szociáldemokraták nézeteiben fordulat áll be. Az 1898-as szervezeti szabályzatba foglalt „autonómia“ biztosít a zsidó munkásmozgalomnak mindent, amire szüksége lehet: módot ad neki arra, hogy jiddis nyelven propagandát és agitációt folytasson, hogy külön irodalmat adjon ki és kongresszusokat tartson, hogy egy egységes szociáldemokrata programm kidolgozása során külön követeléseket támasszon, hogy kielégítse a zsidó életmód sajátosságaiból fakadó helyi szükségleteket és igényeket. Minden egyéb kérdésben a zsidó proletariátusnak a legteljesebb mértékben és a legszorosabban össze kell forrnia az orosz proletariátussal, mégpedig az egész oroszországi proletariátus harca érdekében. És már a dolog lényegénél fogva semmiképpen sem szabad félni attól, hogy ilyen egybeolvadás esetén valamiképpen „majorizálásra“ kerül sor, mert a *zsidó* mozgalom speciális kérdéseiben éppen az autonómia a biztosíték a majorizálás ellen, az önkényuralom elleni harc, az egész oroszországi burzsoázia elleni harc kérdésében pedig egységes, centralizált, harci szervezetként kell fellépnünk, anyanyelvre és nemzetiségre való tekintet nélkül az egész proletariátusra kell támaszkodnunk, amelyet egybeforraszt az, hogy az elméleti és gyakorlati, taktikai és szervezeti kérdéseket mindig közösen oldja meg, s nem szabad olyan szervezeteket létrehoznunk, amelyek külön járnak, mindegyik a maga útján; nem szabad gyengítenünk támadásunk erejét azáltal, hogy számos önálló politikai pártra szakadunk; nem szabad sorainkba elidegenedést és elszigetelődést belevinnünk, hogy azután a mesterségesen magunkba oltott betegséget a hírhedt „föderáció“ flastromával gyógyítsuk.

„Iszkra“ 34. sz.
1903 február 15.

MARXISTA NÉZETEK AZ EURÓPAI ÉS AZ OROSZORSZÁGI AGRÁRKÉRDÉSRŐL[82]

A megírás ideje: 1903 február.
Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XIX. köt. 1932.

Марксистские взгляды на аграрный вопрос в Европе и в России.

Lenin. „Marxista nézetek az európai és az oroszországi agrárkérdésről".
A kézirat első oldala. — 1903
Kisebbítve

AZ ELŐADÁSOK PROGRAMMJA

I. előadás. *Az agrárkérdés általános elmélete.* A tőkés mezőgazdaság kialakulása. Az árutermelő mezőgazdaság fejlődésének különböző formái és a mezőgazdasági bérmunkások osztályának kialakulása. Marx földjáradékelmélete. Az úgynevezett kritikai iskola (Bulgakov, Hertz, David, Csernov, részben Maszlov és mások) tanainak burzsoá jellege. Természeti törvényekkel (olyanokkal, mint a hírhedt csökkenő földhozadék törvénye) próbálja megmagyarázni azt a sarcot, amelyet a földbirtokosok a társadalomtól behajtanak. A mezőgazdasági kapitalizmus ellentmondásai.

II. előadás. *Kis- és nagyüzem a mezőgazdaságban.*

Az úgynevezett kritikai iskola igyekszik elkendőzni azt a tényt, hogy a kistermelő a mai társadalomban rabságban sínylődik. Azoknak a monografiáknak az elemzése, amelyeket ez az iskola (M. Hecht, K. Klawki, Auhagen) teljesen hamisan értelmezett.

III. előadás. *Folytatás.* A badeni adatgyüjtés. A marxista nézetek teljes igazolása ennek az adatgyüjtésnek eredményeivel. A német agrárstatisztika általános adatai. A nagytőke latifundiumos elfajulásáról szóló mese. Gépek a mezőgazdaságban. Az igásállatok minősége a középparaszti gazdaságban romlik le a legjobban. Mezőgazdasági szövetkezetek; az 1895-ös német statisztika tömeges adatai a tejszövetkezetekről. A mezőgazdasági szövetkezetek és az ipari trösztök formai különbsége, amely miatt az úgynevezett kritikai iskola nem értette meg, hogy gazdasági és társadalmi tartalmát tekintve mindkettő teljesen egynemű.

IV. előadás. *Az agrárkérdés felvetése Oroszországban.* A narodnyik világszemlélet alapjai és ennek a világszemléletnek mint az agrárdemokrácia primitív formájának történelmi jelentősége. A parasztkérdés központi jelentősége (az obscsina és a népi termelés). A parasztság felbomlása falusi burzsoáziára és falusi proletariátusra. E folyamat tanulmányozásának módszere és e folyamat jelentősége. A robotgazdaság felváltása tőkés gazdasággal. A narodnyik nézetek reakciós jellege. A mai történelmi helyzet követelményei: a jobbágyrendszer maradványainak kiküszöbölése és a falusi osztályharc szabad kifejlődése.

AZ ELSŐ ELŐADÁS VÁZLATA

ÁLTALÁNOS ELMÉLET

A tőkés termelési mód fejlődéséről szóló marxi elmélet ugyanúgy vonatkozik a mezőgazdaságra is, mint az iparra. Nem szabad összetéveszteni a kapitalizmus alapvonásait és a mezőgazdasági és ipari kapitalizmus különböző formáit.

Vizsgáljuk meg, melyek a főbb jellemző vonásai és sajátos formái annak a folyamatnak, amely létrehozza a mezőgazdaság tőkés rendszerét. E folyamat keletkezésének két oka van: 1) az árutermelés és 2) az, hogy nem a termék az áru, hanem a munkaerő. Amikor a munkaerőt bevonják a csereforgalomba, az egész termelés tőkés termeléssé lesz, kialakul egy külön osztály: a proletariátus. Az árutermelés fejlődése és a bérmunka mind fokozottabb alkalmazása a mezőgazdaságban más formában megy végbe, mint az iparban, ezért esetleg helytelennek tűnik, hogy Marx elméletét erre is alkalmazzuk, de tudnunk kell, milyen formában válik a mezőgazdaság tőkés mezőgazdasággá. Ehhez előszöris két jelenséget kell tisztáznunk:

I. Hogyan fejlődik az árutermelő mezőgazdaság? és

II. Milyen formában történik a munkásosztály kialakulása?

I. Ennek a folyamatnak fő jelensége az, hogy az ipari lakosság száma gyorsan növekszik, és hogy a termé-

keket piacra viszik. Az árutermelő mezőgazdaság széleskörű kifejlődéséhez tehát a nem-földművelő lakosság számának nagyarányú növekedése szükséges. Ez a folyamat különféle formákban jelentkezik, és olyan országokban figyelhető meg, amelyek gabonát importálnak és exportálnak. Az ipari lakosság számának gyors növekedése az ipari országokban gabonahiányt idéz elő, vagyis arra vezet, hogy a technika változatlan rendszere mellett nem lehetnek meg gabonabevitel nélkül. Amikor minden föld magántulajdonban van, a gabonakereslet növekedése a monopolár kialakulására vezet.

Ez fontos a földjáradék megmagyarázása szempontjából.

Az árutermelő mezőgazdaság kialakulása nem egészen úgy megy végbe, mint a gyáripar kialakulása: az iparban ez egyszerű és egyenes vonalban haladó folyamat, a mezőgazdaságban azonban mást látunk: nagyrészt összekeveredik az árutermelő és a nem-árutermelő mezőgazdaság. Itt a különböző formák egyesülnek. Minden vidéken főképpen *egyféle* terméket visznek piacra. A földesúr, de különösen a paraszt termelése egyrészt árutermelés, másrészt pedig megtartja fogyasztói jellegét.

A pénzszükséglet maga után vonja az áttérést a naturális gazdaságról az árugazdaságra. A pénz hatalma nemcsak Nyugat-Európában, hanem Oroszországban is ott lebeg a parasztok feje felett. A zemsztvostatisztika megmutatja, hogy a paraszt még ott is óriási mértékben függ a piactól, ahol igen erősek a patriarchális gazdaság maradványai.

II. A bérmunkások osztályának kialakulása azt jelenti, hogy a parasztság két rétegre bomlik: 1) bérlőkre, akik a mezőgazdaságot iparnak tekintik, és 2) bérmunkásokra. Ezt a folyamatot gyakran a parasztság differenciálódásának nevezik. Oroszországban különösen szembetűnően jelentkezett ez a folyamat. A közgazdászok már a feudális rendszer idején is észrevették.

A kialakulás sajátosságai.

Ez a folyamat egyenlőtlenül megy végbe. A bérmunkások osztályának kialakulásával együtt ott látjuk a patriarchális rendszert és egy új, tőkés rendszer kialaku-

lását. A bérmunkások osztálya egy vagy más formában kapcsolatban van a földdel: a folyamat formái tehát igen változatosak lesznek.

A TŐKÉS MEZŐGAZDASÁG URALMÁRÓL

A földjáradék

A kapitalista országok lakossága 3 osztályra oszlik: 1) bérmunkásokra, 2) földbirtokosokra és 3) tőkésekre. A rendszer tanulmányozásakor figyelmen kívül kell hagyni a helyi sajátosságokat, mert lehetséges, hogy helyenként még nincs meg ez a határozott felosztás.

A termék, Marx szerint, elsősorban szükséges termékre és többlettermékre oszlik. Ennek a többletterméknek bizonyos része a földjáradék, mégpedig az a része, amely a tőke átlagprofitjának levonása után megmarad. Az átlagprofit viszont a fejlett kapitalista társadalomban a konkurrencia hatása alatt alakul ki, amely nem a munkások száma arányában, hanem a vállalkozásba beruházott tőke nagysága arányában osztja el a többletterméket a tőkések között.

Az átlagprofit kialakulását Marx a „Tőke" III. kötetében vizsgálja. Különböző termékenységű földdarabokon a tőke különböző profitot hoz: a rosszabb földön kisebbet, a jobb földön pedig nagyobbat, többletprofitot. (Már Marx előtt Ricardo lefektette a földjáradékelmélet alapjait.) A gabonapiacon uralkodó ármonopólium és az általános gabonahiány következtében a gabonaárakat a legrosszabb földek határozzák meg. Azt a profittöbbletet, amelyet a jobb minőségű vagy a piachoz közel fekvő földekből a legrosszabb minőségű és a legtávolabb eső földekhez képest húznak, Marx *különbözeti* földjáradéknak nevezi.

A földjáradékot a földbirtokosok elveszik a bérlőktől.

A többletprofit két ok miatt lehet különböző: 1) a föld különböző termékenysége miatt, és 2) a különböző tőkebefektetések miatt. Továbbá. A földön folytatott egyéni gazdálkodás monopóliuma mellett megvan a földmagántulajdon monopóliuma is: a földbirtokos esetleg

nem adja a bérlőnek bérbe a földet, míg a gabonaárak nem emelkednek, s akkor *abszolút* földjáradékot húz, amely kezdetleges monopóliumot jelent. Ez a monopólium lehet: 1) tiszta monopólium (akkor ezt, ha pontosak akarunk lenni, nem nevezhetjük járadéknak). 2) Abszolút földjáradékhoz a mezőgazdasági tőke többletprofitjából a következő körülmények folytán juthatnak. A mezőgazdaságban fejletlenebb technikával dolgoznak s ezért nagyobb a változó (= profitot termelő) tőke hányada, mint az iparban. Ezért szükségképpen a profit hányada is nagyobb a mezőgazdaságban, mint az iparban. A földbirtok monopóliuma azonban akadályozza a magas mezőgazdasági profit és az alacsony ipari profit kiegyenlítődését. A szó szoros értelmében vett abszolút földjáradék éppen a nem kiegyenlítődő magasabb mezőgazdasági profitból származik. Forrása a gabonaárak emelkedése. A különbözeti földjáradék alapja viszont a termék. Az utóbbi évek, amelyeket az jellemzett, hogy egyre újabb országok kapcsolódtak be a kereskedelembe, válságra vezettek.

A föld ára nem más, mint előre kiszámított földjáradék. Ezért bizonyos tőke hasznának tekintik. Aki földet akar vásárolni, annak olyan tőkét kell kiadnia, amely az átlagos földjáradéknak megfelelő jövedelmet biztosíthat. Ez az oka annak, hogy az ipar gyors fejlődése Európában erősen felhajtotta és rögzítette a földjáradékot.

Maszlov „A mezőgazdaság fejlődésének feltételei Oroszországban“ c., nemrégiben megjelent könyvének nagy része a földjáradékelmélettel foglalkozik, s ebben a kérdésben Maszlov teljesen hibás állásponton van, mert az olyan burzsoá úgynevezett „Marx-kritikusok“ érveit szajkózza, mint Bulgakov úr stb. Marx rámutatott arra, hogy a régi angol politikai gazdaságtan túlságosan egyszerűnek tekintette ezt a kérdést, hogy nem olyan folyamatnak fogta fel, amely különleges történelmi feltételeket teremt, hanem olyannak, amely természetes feltételeket teremt, s hogy ezért így vélekedett: a földjáradék azért alakult ki, mert kénytelenek áttérni jobb földek megműveléséről rosszabb földek megművelésére. De előfordul ellenkező irányú áttérés is, minthogy vannak tökéletesítések. A kritikusok visszamentek Marxtól a burzsoá közgazdaságtanhoz.

A földjáradékelmélet másik szűk értelmezése az, hogy a különbözeti földjáradék kialakulásának törvényét egyesítik a csökkenő földhozadék törvényével, amely szerint egy és ugyanazon a földdarabon egyre csökken a haszon. Ricardo azzal magyarázza a jobb földekről rosszabb földekre való áttérést, hogy *nem lehet* egyre nagyobb és nagyobb tőkét befektetni. — Az orosz „kritikusok“ mind egy szálig a csökkenő földhozadék elméletének védelmére keltek, ugyanúgy mint Maszlov, aki a többi kérdésben marxista akar maradni. De ennek az elméletnek védelmében nem tudtak mással érvelni, mint élcelődéssel, például azzal, hogy aki nem ismeri el ezt az elméletet, az kénytelen feltételezni, hogy egy darabka földből el lehetne látni egy egész országot.

Marx harcolt ez ellen az elmélet ellen. Ez az elmélet számtanilag vizsgálja a tőkebefektetéseket, és hibát követ el, mert nem veszi figyelembe az általános gazdasági feltételeket. Ha feltételeznők, hogy mindig megvan a lehetőség egyre nagyobb tőkebefektetésekre, ez az elmélet helyes volna, de ez feltételezi a rendszerek átalakulását, márpedig a földművelési rendszerek évszázadokon át fennmaradnak, s ez bizonyos határokat szabott a tőkebefektetésnek. Ha a technika nem változik, lehetetlen vagy csak szűk keretek között lehetséges a további tőkebefektetés. Marx hangoztatja, hogy az iparban sem lehet valamely adott területen a végtelenségig fokozni a termelést: ha a vállalat bizonyos területet foglal el, a vállalat fejlesztéséhez növelnünk kell ezt a területet. *Ha* meg a földet racionálisan megműveljük, ez feltétlenül megjavítja a termelést, s Marx ebből azt a következtetést vonja le, hogy ebben a tekintetben a föld nemcsak hogy nincs hátrányos helyzetben, hanem ellenkezőleg. S éppen ez a „*ha*“ volt az, amit Marx elméletének ellenfelei nem vettek figyelembe. Maszlov, az állítólagos marxista, tehát sokakat félrevezethet ebben a kérdésben vallott nézeteivel. Ez a könyv napjainkban a sok közül egyik példája annak, amikor visszafelé haladnak, ahelyett hogy előre mennének.

A mezőgazdasági lakosság száma abszolúte csökken, de a mezőgazdasági termelés állandóan fejlődik. Ez a fejlődés a XIX. században szoros kapcsolatban volt az

árutermelő mezőgazdaság fejlődésével. Ez a fejlődés jellemzi a mai tőkés rend egyik alapvonását, amely abban nyilvánul meg, hogy a mezőgazdaságban létrejön a konkurrencia, létrejön a mezőgazdaság piaca, a mezőgazdasági lakosság pedig rétegeződik. Ez a fejlődés hatalmas lökést adott a mezőgazdaság fejlődésének, de a fejlődéssel párhuzamosan olyan ellentmondások keletkeztek, amelyek lehetetlenné tették, hogy az új, tudományos alapon folyó mezőgazdaság termelőerőit teljes egészükben kihasználják. A kapitalizmus megteremti a nagyüzemet és a konkurrenciát, s ezek arra vezetnek, hogy rablógazdálkodást folytatnak a föld termőerejével. A lakosság összpontosul a városokban, s ez a vidék elnéptelenedését vonja maga után, rendellenes anyagcserét idéz elő. A föld megművelése nem javul, vagy nem javul olyan mértékben, ahogyan javulnia kellene.

A szocialista kritika régen felhívta erre a figyelmet (Marx). Hertz úr, majd nálunk Oroszországban Bulgakov, Csernov és Sztruve urak rámutattak arra, hogy Marxnak, aki Liebigre támaszkodik, elavult az elmélete. A „kritikusoknak" ez a véleménye teljesen hibás. Hogy a kapitalizmus felborítja a föld kihasználásának és a föld trágyázásának egyensúlyát, ehhez nem fér kétség (a város és a falu különválásának szerepe). Sok olyan írónál, aki nem a marxista elmélettel hanem annak „kritikájával" rokonszenvez, ellentmondás van az adatok és az elmélet között. Ez a helyzet például Nossiggal. Az ő adataiból kitűnik, hogy a föld termőerejét nem pótolják, hogy a földnek nem adnak annyit, amennyit elvesznek tőle. Műtrágyára és istállótrágyára van szükség. Az egy hektár földön átlagban használt 60 000 kilogramm trágya egyharmad részének természetes trágyának kellene lennie, a mezőgazdaság mai rendszere azonban képtelen ezt megadni.

Tehát, a kapitalizmus hatása a mezőgazdaságban a következőkben nyilvánul meg:

Megköveteli a bérmunkás szabadságát, és kiszorítja a régi szolgaságba döntés minden formáját. A mezőgazdasági bérmunkásokat azonban továbbra is elnyomják. Az elnyomás fokozódott, és komoly harcot tesz szükségessé.

A kapitalizmus óriási mértékben növelte azt a sarcot, amelyet a földbirtokosok hajtanak be, növelte a különbözeti és az abszolút földjáradékot. A felhajtott földjáradék akadályozza a mezőgazdaság továbbfejlődését.

AZ ÖNKÉNYURALOM INOG...

Az önkényuralom inog. Ezt maga az egyeduralkodó is nyilvánosan beismeri a nép előtt. Ezért van a február 26-i cári kiáltványnak óriási jelentősége, és semmiféle elcsépelt szólam, semmiféle fenntartás és kifogás, amelyektől csak úgy tarkállik a kiáltvány, nem változtat a megtett lépés történelmi jelentőségén.

A cár a régi módon kezdi — *egyelőre még* a régi módon: „isten kegyelméből“... és azzal fejezi be, hogy félig gyáván, félig képmutatóan segítséget kér azoktól az emberektől, akik a *társadalom bizalmát* élvezik. A cár maga is érzi, hogy már-már örökre a multba vész az az idő, amikor még Oroszországban fennmaradhatott egy kormány isten kegyelméből, hogy ezentúl Oroszországban csak az a kormány lehet szilárd, amely a *nép akaratára* támaszkodik.

A cár megerősíti azt a szent fogadalmát, hogy megőrzi az orosz birodalom évszázados pilléreit. Kincstári nyelvről mindennapi nyelvre lefordítva ez azt jelenti, hogy fenntartja az önkényuralmat. Valamikor III. Sándor ezt kereken és nyiltan megmondotta (az 1881 április 29-i kiáltványban), — amikor a forradalmi mozgalom apadóban és hanyatlóban volt. Ma, amikor egyre erősebben és félelmetesebben felharsan ez a harci kiáltás: „vesszen az önkényuralom“, II. Miklós jobbnak látja, hogy kis fügefalevéllel takargassa nyilatkozatát, és szemérmesen örökemlékezetű apjára hivatkozzon. Értelmetlen és aljas cselfogás! Nyiltan felvetették és kivitték az utcára a kérdést: legyen vagy ne legyen önkényuralom. S amikor a cár „reformokat“ — tisztesség ne essék szólván, „reformokat“! — ígér,

és bevezetésképpen megígéri, hogy fenntartja az egyeduralmat, ez égbekiáltó hazugság, ez az orosz nép kigúnyolása. S nem is kínálkozhat kedvezőbb alkalom arra, hogy az egész nép előtt leleplezzük a kormányhatalmat, mint amikor maga ez a hatalom képmutató és hamis felhívásokkal fordul a néphez.

A cár (ismét csak fügefalevéllel takarózva) kitér a forradalmi mozgalomra, s panaszkodik arra, hogy a „zűrzavar" akadályozza a nép helyzetének megjavítását célzó munkát, izgatja a kedélyeket, elszakítja a népet a termelőmunkától, pusztítja a cár szívéhez nőtt erőket, pusztítja a fiatal erőket, amelyekre szüksége van a hazának. S lám, *minthogy* a forradalmi mozgalom pusztuló részvevői a cár szívéhez nőttek, *ennélfogva* a cár egyben megígéri, hogy nem tűr meg semmiféle kilengést a társadalmi élet normális menetéből, vagyis kegyetlenül üldözni fogja a szabad szót, a munkássztrájkokat, a néptüntetéseket.

Ebből ennyi is elegendő. Nagyonis elegendő. Ez a jezsuita beszéd nem szorul magyarázatra. Csak szeretnénk kifejezésre juttatni azt a meggyőződésünket, hogy a „cár szava", amely Oroszország legeldugottabb zugába is eljut, a legjobb agitáció lesz a forradalmi követelések mellett. Akiben csak szemernyi becsület is maradt, az csak így válaszolhat a cár szavára: *követeljük*, hogy feltétlenül és haladéktalanul helyezzék szabadlábra *mindazokat*, akik bírósági tárgyalás alapján vagy bírósági tárgyalás nélkül, ítélet után vagy ítélet előtt, politikai vagy vallási okokból, sztrájkolás vagy a hatóságokkal való szembeszegülés miatt börtönben ülnek, számüzetésben sínylődnek vagy letartóztatásban vannak.

Láttuk, milyen kétkulacsos módon beszél a cár. Most nézzük meg, *miről* beszél.

Főképpen három dologról. Először, a felekezeti türelemről. Meg kell erősíteni és érvényre kell juttatni alaptörvényeinket, amelyek vallásszabadságot biztosítanak minden felekezet számára. A pravoszláv vallásnak azonban uralkodó vallásnak kell maradnia. Másodszor, beszél a falusi állapotokat érintő törvények felülvizsgálatáról, a társadalom bizalmát élvező személyeknek e felül-

vizsgálatba való bekapcsolásáról, arról, hogy valamennyi alattvalónak közös erőfeszítéssel azon kell lennie, hogy a családban, az iskolában és a társadalmi életben megszilárdítsa az erkölcsi elveket. Harmadszor, arról, hogy meg kell könnyíteni a parasztoknak az obscsinából való kilépést, hogy fel kell szabadítani a parasztokat a nyomasztó egyetemleges kezesség alól.

Az orosz szociáldemokrácia II. Miklós három bejelentésére, ígéretére, javaslatára három követeléssel válaszol, amelyet már régen kitűzött, mindig védelmezett, minden erejével népszerűsített, és amelyet most a cári kiáltvánnyal kapcsolatban és válaszképpen erre a kiáltványra külön nyomatékkal kell hangsúlyoznunk.

Először is, követeljük, hogy haladéktalanul és feltétlenül iktassák törvénybe a gyülekezési szabadságot és a sajtószabadságot, és adjanak amnesztiát valamennyi „politikai fogolynak" és mindazoknak, akiket valamely szektához való tartozás miatt börtönöztek be. Mindaddig, amíg ez nem történik meg, a türelmességről, a vallásgyakorlás szabadságáról való szavalás csak szánalmas játék és méltatlan hazugság. Amíg nem hirdetik ki a gyülekezési szabadságot, a szólásszabadságot és a sajtószabadságot, addig nem szűnik meg a szégyenletes orosz inkvizíció, amely üldözi mindazokat, akik nem a hivatalos felekezethez tartoznak, nem a hivatalos nézeteket, nem a hivatalos tanításokat vallják. Vesszen a cenzúra! Vesszen az „uralkodó" egyház rendőri és csendőri védelme! Ezekért a követelésekért utolsó csepp véréig harcolni fog az öntudatos orosz proletariátus.

Másodszor, követeljük egy Alkotmányozó Nemzetgyűlés összehívását, amelynek megválasztásában kivétel nélkül valamennyi állampolgár résztvesz, és amely Oroszországban megteremti a választásos kormányzati formát. Elég volt a helyi emberek tanácskozásdi játékából, elég volt a kormányzók mellett működő földesúri parlamentekből, a nemesi elöljáró (sőt talán még küldött?) urak képviseleti kormányzásából! Eleget szórakozott már a mindenható hivatalnoksereg mindenféle zemsztvókkal, mint macska az egérrel, hol el-elengedve, hol meg bársonyos mancsaival simogatva őket! Mindaddig, amíg össze

nem hívnak egy nemzetgyűlést, hazugság minden, amit a társadalom iránti bizalomról, a társadalmi élet erkölcsi elveiről beszélnek. Mindaddig az orosz munkásosztály lankadatlan erővel folytatja az orosz önkényuralom ellen vívott forradalmi harcát.

Harmadszor, követeljük, hogy törvény útján haladéktalanul és feltétlenül ismerjék el a parasztok teljes egyenjogúságát valamennyi többi renddel, és alakítsanak *parasztbizottságokat* a falut behálózó hűbéri maradványok teljes megszüntetése, a parasztság helyzetének megjavítását szolgáló komoly rendszabályok foganatosítása céljából.

Az oroszországi lakosság kilenctized részét alkotó parasztság jogfosztottsága nem tűrhető tovább egyetlen napig sem. E miatt a jogfosztottság miatt szenved az egész munkásosztály és az egész ország; ebből a jogfosztottságból fakad az orosz élet minden barbár vonása; e miatt a jogfosztottság miatt múlnak el nyomtalanul *(vagy a parasztok kárára)* a legkülönbözőbb tanácskozások és bizottságok. A cár most is a hivatalnokok és a nemesek régi „tanácskozásaival" akarja elintézni a dolgot, a cár még arról is beszél, hogy a helyi emberek tevékenységének vezetéséhez „erőskezű hatalomra" van szükség. A parasztok a kerületi főnökök példájából nagyon jól tudják, mit jelent ez az „erőskezű hatalom". Nem hiába éltek a parasztok a nemesi bizottságok jótéteménye után negyven évig nyomorban, szükségben, állandó éhínséggel küszködve. A parasztok most már meg fogják érteni, hogy mindenféle „reform" és a helyzet minden javítása csalás, ha nem *maguk a parasztok* hajtják végre. A parasztok meg fogják érteni — és segítségükre leszünk, hogy megértsék —, hogy csak a *parasztbizottságok* szüntethetik meg valóban nemcsak az egyetemleges kezességet, hanem a robotnak és a jobbágyrendszernek mindazokat a maradványait is, amelyek még a huszadik században is a nép tízmillióit sujtják. A városi munkások teljesen beérik a gyülekezési szabadsággal és a sajtószabadsággal: mi már tudunk élni ezekkel a szabadságjogokkal!! Az elnyomott és elvadult parasztoknak azonban, akik szétszórtan élnek a legeldugottabb helyeken, ez kevés, — s a munkásoknak

a segítségükre kell lenniök, meg kell magyarázniok nekik, hogy feltétlenül és elkerülhetetlenül szánalmas rabok maradnak mindaddig, míg maguk nem veszik kezükbe sorsuk irányítását, míg mint első és legfontosabb lépést el nem érik, hogy *parasztbizottságokat* hozzanak létre a parasztok tényleges, nempedig csak csalárd módon való felszabadítása végett.

Tapasztalt és okos emberek már régen észrevették, hogy forradalmi időszakban a kormány számára a legveszélyesebb pillanat az, amikor engedményekhez folyamodik, amikor meginog. Az orosz politikai élet az utóbbi években ragyogóan igazolta ezt. A kormány megingott a munkásmozgalom kérdésében, amikor nekieresztette a Zubatov-féle rendőrszocializmust — és nevetségessé vált, mert nagyszerűen a forradalmi agitáció malmára hajtotta a vizet. A kormány engedni akart a diákkérdésben — és nevetségessé vált, mert mérföldes léptekkel előbbre vitte a diákság forradalmasításának ügyét. A kormány most nagy arányokban ugyanezt a fogást alkalmazza minden belpolitikai kérdésben — és feltétlenül nevetségessé válik, feltétlenül megkönnyíti, megerősíti és kifejleszti majd az önkényuralom ellen irányuló forradalmi támadást!

* * *

Ki kell még térnünk arra a gyakorlati kérdésre, hogy miképpen használjuk fel agitációnkban a február 26-i cári kiáltványt. Az orosz szociáldemokraták arra a kérdésre, hogy mik legyenek harci eszközeink, már régen ezt válaszolták: a szervezés és az agitáció — s nem zavarta őket a naív emberek mosolya, akik szerint ezek „bizonytalan“ eszközök, és az egyetlen „biztos“ eszköz a lövés. S ilyen körülmények között, mint a maiak, amikor hirtelen olyan nagyszerű, feltétlenül minden erőnk megfeszítését követelő alkalom nyílik arra, hogy az egész nép között agitációt fejtsünk ki, — ilyen körülmények között különösképpen érezhető, hogy hiány van ebben, továbbra is ebben, mindig csak ebben és ugyanebben: szervezettségben, az agitáció gyors kifejlesztéséhez való képességben.

De be fogjuk még pótolni, sokszorosan be fogjuk pótolni az elmulasztottakat!

Mindenekelőtt országos és helyi röplapokkal kell válaszolnunk a február 26-i kiáltványra. Eddig Oroszországszerte mindössze tízezres példányszámban jelentek meg a röplapok, most ellenben többmillió példányt kell elterjesztenünk, hogy az egész nép megtudja, mit válaszol az öntudatos orosz proletariátus a néphez intézett cári felhívásra, hogy mindenki lássa határozott, gyakorlati követeléseinket, szembeállítva a cárnak *ugyanezzel a témával foglalkozó* beszédével.

Továbbá. Nem szabad megengednünk, hogy csak a kormányhű zemsztvo-képviselők és nemesek, kereskedők és professzorok stb. stb. legális gyűlései válaszoljanak — mégpedig áhitatos elragadtatással — a február 26-i kiáltványra. Nem kielégítők azok a válaszok sem, amelyeket a szociáldemokraták szervezetei röplapjaikban adnak. *Minden munkáskör, minden munkásgyűlés* dolgozza ki válaszát, hivatalos formában és ünnepélyesen rögzítse a szociáldemokrácia követeléseit. E munkásgyűlések (és alkalomadtán a parasztgyűlések) határozatait hozzák nyilvánosságra helyi röplapokban, és küldjék meg ujságainknak. Hadd tudja meg mindenki, hogy csak maguknak a munkásoknak és parasztoknak a válaszait tekintjük a nép válaszának. Hadd készüljön fel lassan már most minden kör arra, hogy *erővel* támogassa fő követeléseinket.

Továbbá, nem szabad megtűrnünk, hogy mindenféle gyűlések minden ellenállás nélkül hálaleveleket küldjenek a cárnak. Liberális uraink már untig eleget hamisítgatták az orosz nép véleményét! Eleget hazudtak, amikor nem azt mondták, amit gondolnak, amikor nem azt mondták, amit minden gondolkozó és harcra kész ember gondol! Igyekeznünk kell bejutni gyűléseikre, hogy még ott is minél nagyobb nyilvánosság előtt nyiltan hirdessük véleményünket, és tiltakozzunk az alázatos hálálkodás ellen, hogy megmondjuk, mi az *igazi* válaszunk a cárnak, olymódon, hogy mindezeken a gyűléseken röplapokat terjesztünk, és ha erre lehetőség kínálkozik, nyiltan fel is szólaljunk (még ha az elnök urak félbe is próbálnák szakítani az ilyen beszédeket).

Végül, azon kell lennünk, hogy a munkások válaszát kivigyük az utcára, hogy tüntetések útján jelentsük be követeléseinket, hogy nyiltan megmutassuk, milyen sokan vannak a munkások, milyen erősek, milyen öntudatosak és elszántak. A legközelebbi május elseje — proletár követeléseink általános kinyilvánítása mellett — legyen külön, speciális, határozott válasz a február 26-i kiáltványra!

„Iszkra“ 35. sz.
1903 március 1.

SZTRUVE ÚR, AKIT MUNKATÁRSA LELEPLEZETT

Az „Oszvobozsgyenyije“ 17. száma sok kellemes dologgal lepte meg általában az „Iszkrá“-t és különösen e sorok íróját. Az „Iszkrá“-t azért, mert örömmel látta, hogy némi eredménnyel jártak Sztruve úr balra orientálására irányuló erőfeszítései, örömmel látta, hogy Sz. Sz. úr élesen bírálja a következetlenséget, örömmel olvasta, hogy az „Oszvobozsgyenyije“ hívei „nyiltan és határozottan alkotmányt követelő pártot“ akarnak alapítani, amely programmjában ragaszkodik az általános választójoghoz. E sorok íróját azért, mert Sz. Sz. úr, „aki oroszlánrészt vállalt“ az „orosz alkotmánypártiak“ által az „Oszvobozsgyenyije“ 1. számában közzétett nyilatkozatnak a kidolgozásában, és következésképp nem is egyszerű munkatársa, hanem bizonyos mértékig *gazdája* Sztruve úrnak, váratlanul nagy szolgálatot tett a *Sztruve úr elleni* vitában. Bátorkodom ezzel a második ponttal kezdeni. A „Zarja“ 2—3. számában „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai“ című cikkben* vitába szálltam R. N. Sz. úrral, aki Vitte ismert emlékiratának előszavát írta. Abban a cikkben kimutattam, hogy R. N. Sz. úr egész álláspontja kétértelmű, mivel az önkényuralom elleni harc hannibáli esküjéről beszél és ugyanakkor negédes szavakkal fordul a hatalom birtokosaihoz, a bölcs konzervatívokhoz, ugyanakkor kitűzi ezt a „tételt“: „jogokat és hatalommal rendelkező zemsztvót“ stb. stb. Az olvasóközönség most az „emlékirat“ második kiadásából meg-

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 21—74. old. — *Szerk.*

tudta, hogy R. N. Sz. úr nem más, mint Sztruve úr. Az én bírálatom cseppet sem tetszett Sztruve úrnak, és Sztruve úr végtelenül terjengősen és igen haragosan nekem rontott a „megjegyzéshez fűzött megjegyzéssel".

Lássuk hát Sztruve úr érveit.

Hogy mennyire „alaptalanul és igazságtalanul" fitogtattam „polemizáló tehetségemet", annak első példája az, hogy én Sztruve úrnak a forradalmárokkal szemben táplált ellenszenvéről beszéltem, nem törődve az ő állítólag „teljesen világos nyilatkozatával". Teljes egészében idézzük ezt a nyilatkozatot. „Az a bizonyítvány, amelyet maga a bürokrácia állított ki a zemsztvónak — írta Sztruve úr —, kitűnő válasz mindazoknak, akik elégtelen politikai képzettségük vagy a forradalmi frázisokért való lelkesedés miatt nem óhajtották és nem óhajtják látni az orosz zemsztvónak és legális kulturális tevékenységének óriási politikai jelentőségét." Sztruve úr ehhez a szóáradathoz fűzött jegyzetében fenntartással élt: „e szavakkal korántsem akarjuk bántani a forradalmárokat, akikben becsülnünk kell mindenekelőtt az önkény ellen vívott harcban tanusított erkölcsi bátorságot."

Ime az alaptalan és igazságtalan bírálat „ügyének dokumentumai". Az olvasóra bízzuk, hogy döntse el, kinek van igaza: annak-e, aki ezt a nyilatkozatot teljesen világosnak találta, vagypedig annak, aki azt mondta, hogy Sztruve úr csöbörből vödörbe esik, amikor „bántja" a *(pontosan meg nem nevezett)* forradalmárokat a tudatlanság „anonim" (nem tudni, ki ellen irányuló) vádjával, sőt még azzal a feltevéssel is, hogy lenyeletheti velük a tudatlanság vádjának piluláját, ha bearanyozza „erkölcsi bátorságuk" elismerésével.

Én csak annyit mondok: az ízlések különbözők. Sok liberális a tapintat és a bölcseség netovábbjának tartja, hogy bátorsági bizonyítványt állít ki a forradalmároknak, programmjukat pedig ugyanakkor egyszerűen frázisnak, a hiányos képzettség megnyilvánulásának tünteti fel, s *még csak nem is taglalja érdemben* nézeteiket. Véleményünk szerint ez nem tapintat és nem bölcseség, hanem méltatlan mellébeszélés. Ízlés dolga. Az orosz Thiers-eknek persze tetszenek az igazi Thiers-ek szalon-

képes, parlamenti szempontból kifogástalan *opportunista frázisai*[83].

Menjünk tovább. Amint látják, én „úgy tettem, mint aki nem érti, hogy «a hatalommal rendelkező összoroszországi zemsztvo» formulája alkotmány követelését jelenti", és ezzel kapcsolatos megjegyzéseim „újra igazolták (Sztruve úr szemében), mennyire el vannak terjedve külföldi irodalmunkban a színtiszta forradalmi frázisok, amelyek ráadásul még rosszindulatúan tendenciózusak is (ez a visszataszító irodalmi stílus különösen dívik az «Iszkra» és a «Zarja» hasábjain)", az „Emlékirat" második kiadásának XII. oldala. Nos, ami a rosszindulatú tendenciózus magatartást illeti, erről bajosan vitatkozhatunk Sztruve úrral: ő szemrehányásnak szánja azt, amit mi bóknak veszünk. A liberálisok és sokan a radikálisok közül tendenciózusnak mondják a szilárd kitartást meggyőződésünk mellett, a hibás nézetek éles bírálatát pedig „rosszindulatnak" nevezik. Ez ellen nem tehetünk semmit. Mea culpa, mea maxima culpa!* — „rosszindulatúan tendenciózus" voltam és leszek a jövőben is Sztruve urékkal szemben. De már itt is van a második vádpont — s ez már a lényegbe vág. Úgy tettem, mint aki nem érti, vagy csakugyan nem értettem a dolgot, s nem is lehetett megérteni? Ez itt a kérdés.

Azt állítottam, hogy a „jogokat és hatalommal rendelkező zemsztvót" formula méltatlan kacérkodás az orosz liberálisok nagy tömegének politikai előítéleteivel, hogy ez „*nem olyan zászló, amely segít abban, hogy az ellenséget megkülönböztessük a szövetségestől*" (ezt jegyezzék meg!), hanem „rongydarab, amely csak a legmegbízhatatlanabb elemeket segíti abban, hogy hozzádörgölőzzenek a mozgalomhoz" („Zarja" 2—3. sz. 95. old.)**. Kérdem: hol itt a „tettetés"?? Nyiltan megmondom, hogy ezt a zászlót rongynak tartom, s erre azt felelik nekem: maga úgy tesz, mintha nem értené a dolgot! Hiszen ez nem más, mint újabb kibúvás a kérdésnek *érdemben* való megvizsgálása alól, annak a kérdésnek a megvizsgálása alól,

---

* — Ó, én bűnöm, én legnagyobb bűnöm! — *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 68—69. old. — *Szerk.*

hogy ez a „formula“ zászlónak illik-e be inkább, vagy rongynak!

Sőt. Most, hála Sz. Sz. úr szíves segítségének, *ténylegesen bebizonyíthatok* valami sokkal fontosabbat. Bebizonyíthatom, hogy Sztruve úr „méltatlan kacérkodása“ nemcsak abban nyilvánul meg, hogy filiszteri, doktrinér módon szerénységével akarja megnyerni a kormányt, nemcsak abban, hogy esztelenül egy minimális programm körül akarja egyesíteni a „liberálisokat“, hanem abban is, hogy nyiltan, *közvetlenül „kacérkodik“ az önkényuralomnak Sztruve úr előtt ismert híveivel.* Sz. Sz. úr kíméletlenül és visszavonhatatlanul leleplezi Sztruve urat, mondván, hogy „a «Rendi Országgyűlés» homályos és kétértelmű“ (jól figyeljenek!) „szlavofil jelszavát“ az alkotmánypárti liberálisok és az eszményi önkényuralom liberális hívei közti „természetellenes szövetség“ érdekében adják ki. Sz. Sz. úr szerint ez sem több, sem kevesebb, mint „politikai egyensúlyozás“!! És Sztruve úr nagyot bólint erre . . ., amikor azt mondja, hogy a Rendi Országgyűlés jelszava „határozatlan *és határozatlanságánál fogva értékes*“ (a mi kiemelésünk!) „és ugyanakkor veszélyes“.

Ez ugyebár csodálatos? Amikor a szociáldemokrata egy *méginkább kétértelmű* jelszót (a hatalommal rendelkező zemsztvo jelszavát) méltatlan kacérkodásnak nevezett, — Sztruve úr a sértett ártatlanság mezét öltötte magára és fennhéjázóan tettetett értetlenségről beszélt. Amikor pedig a liberális Sz. Sz. úr *megismételte ugyanazt*, — Sztruve úr mélyen meghajolt, és nagyot bólintott rá! A határozatlan jelszó éppen határozatlanságánál fogva volt *értékes* Sztruve úrnak, aki szemrebbenés nélkül elismeri, hogy kész veszélyes jelszavakat is kiadni, *aszerint, ahogy a szél fúj*. Amikor Sipov úr erősnek és tekintélyt parancsolónak látszik, a liberális lap szerkesztője hatalommal felruházott zemsztvóról beszél. Amikor Sz. Sz. úr erősnek és tekintélyt parancsolónak látszik, a liberális lap szerkesztője alkotmányról és általános választójogról beszél! Nagyszerű képet nyujt ez a liberális táborban uralkodó politikai erkölcsökről és politikai erkölcsiségről . . . Sztruve úr csak elfelejt rajta gondolkozni, mi értéke lesz nyilatkozatainak e csodálatos metamorfózis után: 1901 januárjában Sztruve

úr „jogokat és hatalommal rendelkező zemsztvót“ követel; 1902 decemberében Sztruve úr „tettetésnek“ nyilvánítja annak meg nem értését, hogy ez alkotmány követelését jelenti; 1903 februárjában Sztruve úr kijelenti, hogy lényegében sohasem kételkedett az általános választójog igazságos voltában, és hogy a Rendi Országgyűlés határozatlan jelszava éppen határozatlanságánál fogva volt értékes. Felmerül a kérdés: *milyen jogon* állíthatná most bármely politikus, bármely orosz állampolgár, hogy *Sztruve úr holnap nem ad ki egy új, „határozatlanságánál fogva értékes“* jelszót??

Rátérünk Sztruve úr válaszának utolsó pontjára. „Vajjon nem forradalmi frázis — kérdezi —, avagy teljesen élettelen doktrinérkedés T. P. úrnak[84] az az állítása, hogy a zemsztvo az önkényuralom megszilárdításának eszköze?“ Sztruve úr ebben azt látja, hogy T. P. magáévá teszi a szlavofilok eszméjét, közös nevezőn van Goremikinnel, s a képtelenségig viszi a holt doktrinát. Sztruve úr egyáltalán nem képes megérteni a *forradalmi* álláspontot a *forradalom elkerülése* végett hozott felemás reformokkal szemben. Sztruve úr szemében minden utalás a felülről kiinduló reformok híveinek kettős játékára — szlavofil és reakciós mesterkedés, ugyanúgy, mint ahogy az összes európai Ives Guyot-ok reakciósnak kiáltják ki a magántulajdon szocialista bírálatát! Persze nem csoda, hogy Sztruve úr, *miután* reformátorrá *vált*, nem tudja többé megérteni, hogy a reformoknak két oldaluk van, hogy mi a jelentőségük a reformoknak, mint eszközöknek, amelyek segítségével az uralkodó osztályok megerősítik, reformok oktrojálása árán megerősítik uralmukat. De... volt idő, amikor Sztruve úr megértette ezt a bámulatosan agyafurt dolgot. Régen volt ez, amikor Sztruve úr még „kis híján marxista“ volt, és amikor még vele együtt harcoltunk a narodnyikok ellen a megboldogult „Novoje Szlovo“[85] hasábjain. E folyóirat 1897 júliusi számában Sztruve úr így írt N. V. Vodovozovról: „Emlékszem, 1890-ben — nem sokkal előbb tértem haza nyári németországi utazásomból, amelynek során töméntelen új és erős benyomást szereztem —, az utcán elbeszélgettünk II. Vilmos szociálpolitikájáról és reformterveiről. Vodo-

vozov jelentőséget tulajdonított ezeknek, és nem értett egyet velem, aki már akkor (most pedig különösen) visszavonhatatlanul tagadólag döntöttem el az úgynevezett «szociális monarchia» ténye és eszméje jelentőségének kérdését. Vodovozov a szociális reform *eszméjét* az azt létrehozó reális társadalmi erőktől elvonatkoztatva vizsgálta. Ezért szerinte a katolikus szocializmus főképpen sajátszerű eszmei mozgalom a szociális reform mellett, nempedig annak az elővigyázatossági reakciónak sajátos formája, amelyet az európai burzsoázia és részben az európai feudalizmus töredékei fejtenek ki a növekvő munkásmozgalom ellen..." Hát tessék: réges-régen, amikor még az ifjúkori lelkesedés hevítette, Sztruve úr megértette, hogy a reform elővigyázatossági reakció is lehet, vagyis olyan rendszabály, amely megóvja az uralkodó osztályokat a bukástól, s amely a forradalmi osztály ellen irányul, még ha javít is ennek az osztálynak a helyzetén. És most kérdezem az olvasótól: kinek van hát igaza? Én mondtam „forradalmi frázisokat", amikor lelepleztem a reformista egyoldalúságot Sztruve úrnak az egyik reformmal, a zemsztvóval kapcsolatban elfoglalt álláspontjában? vagypedig Sztruve úr *okosabb lett* és „visszavonhatatlanul" feladta egykor védelmezett (mégpedig állítólag visszavonhatatlanul védelmezett) forradalmi álláspontját? Én lettem-e a szlavofilok és Goremikin híve, vagypedig Sztruve úrra csupán néhány évig hatottak a szocialista Németországban tett utazása során szerzett „mély benyomások"??

Hát igen, különféle elképzelések vannak a benyomások *mélységéről*, a meggyőződés erejéről, a meggyőződés jelentőségéről, meg arról is, hogy összeegyeztethető-e a politikai erkölcsösség és a politikai meggyőződés a határozatlanságuknál fogva értékes jelszavak kitűzésével...

Befejezésül még foglalkoznunk kell Sztruve úr egyes kijelentéseivel, amelyek jelentősen „elhomályosítják" a balra fordulásával kapcsolatban szerzett kellemes benyomásunkat. Sztruve úr még csak egyetlen demokratikus követelést pendített meg (az általános szavazást), de máris siet „liberális *demokratikus* pártról" beszélni. Nem korai ez egy kissé? Nem volna helyesebb, ha *előbb* pontosan

megjelölnénk mindazokat a *demokratikus* átalakításokat, amelyeket *feltétlenül* követel a párt nemcsak az agrár- és a munkásprogrammban, hanem a *politikai* programmban is, s csak utána tennénk ki a címkét, csak utána jelentenénk be azt az igényt, hogy a liberális „rangjából" a liberális demokraták rangjába léptessék elő? Hiszen az általános szavazás a demokratizmusnak az a *minimuma*, amelyet még egyes konzervatívok is elismertek, beletörődve (Európában) általában a választásba. Ennél a minimumnál tovább pedig Sztruve úr miért, miért nem, nem megy sem a 17., sem a 18. számban. Mellesleg megemlítjük még Sztruve úrnak azt a különös megjegyzését is, hogy a szocializmus problémáját a liberális demokratikus pártnak teljesen mellőznie kell, mégpedig „elsősorban azért, mert a szocializmus valójában még csak probléma". Talán inkább azért, igen tisztelt Sztruve úr, mert az orosz társadalom „liberális-demokratikus" elemei azoknak az osztályoknak az érdekeit fejezik ki, amelyek *szembehelyezkednek* a proletariátus szocialista követeléseivel. Ezt, ismétlem, csak mellesleg jegyzem meg, hogy rámutassak arra, milyen új *fogásaik* vannak a liberális uraknak a szocializmus „tagadására". Persze, ami a dolog lényegét illeti, Sztruve úrnak igaza van abban, hogy a liberális-„demokratikus" párt nem szocialista párt és illetlenség volna tőle, ha annak tettetné magát.

Az új párt taktikájáról Sztruve úr a lehető legkitérőbben nyilatkozik. Kár. És még inkább kár, hogy újra meg újra ismétli és hangsúlyozza, hogy „egységes kettős taktikára" van szükség, vagyis hogy „hozzáértéssel, rugalmasan és elválaszthatatlanul össze kell egyeztetni" a legális és az illegális munkamódszereket. Ez a legjobb esetben kitérés az *illegális* munkamódszerek égető kérdése elől. Márpedig ez a kérdés égető, mert csak a rendszeres illegális tevékenység határozza meg igazán a *párt* arculatát. A legrosszabb esetben viszont ez ismét csak a régi köntörfalazás, amelyhez Sztruve úr akkor folyamodott, amikor a „jogokról és hatalommal rendelkező zemsztvóról" írt, nempedig nyíltan és határozottan alkotmányt követelő és „demokratikus" pártról. Minden illegális párt „összekapcsolja" az illegális és a legális akciókat *abban az érte-*

lemben, hogy az „illegális munkában" közvetlenül részt nem vevő emberek tömegeire támaszkodik, támogatja a legális tiltakozásokat, kihasználja a propaganda, a szervezés stb. legális lehetőségeit. Ez közismert tény, és nem erről szoktak beszélni, amikor az *illegális párt* taktikájáról beszélnek. Akkor arról szoktak beszélni, hogy e párt visszavonhatatlanul elismeri a *harcot*, hogy harci módszereket dolgoz ki, hogy a párt tagjainak *nem szabad* a legális tiltakozásokra *szorítkozniok*, s *kötelesek mindent* alárendelni a *forradalmi harc* érdekeinek és követelményeinek. Ha nincs rendszeres illegális tevékenység és forradalmi harc, nincs olyan *párt* sem, amely valóban *alkotmányért* küzdhetne (nem beszélve arról, hogy demokratikus párt legyen). És nem okozhatnak nagyobb kárt a harc ügyének, mint ha *összekeverik* a forradalmi munkát, amely a nagy tömegekre támaszkodik, kihasználja a széleskörű szervezeteket és elősegíti a legális körülmények között dolgozó pártemberek politikai nevelését, a legalitás kereteire *szorítkozó* munkával.

„Iszkra" 37. sz.
1903 április 1.

A FALUSI SZEGÉNYSÉGHEZ

HADD TUDJÁK MEG A PARASZTOK, MIT AKARNAK A SZOCIÁLDEMOKRATÁK[86]

A megírás ideje: 1903 március.
Először Genfben, 1903 májusban jelent meg külön brosúra formájában a külföldi Orosz Szociáldemokraták Szövetségének kiadásában.

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Н. ЛЕНИНЪ

Къ деревенской бѣднотѣ.

Объясненіе для крестьянъ, чего хотятъ соціальдемократы.

Съ приложеніемъ
Проекта программы Россійской Соціальдемократической Рабочей Партіи.

Изданіе Загран. Лиги Русск. Революціонной Соціальдемократіи.

ЖЕНЕВА
Типографія Лиги, Route Caroline, 27.
1903

Lenin „A falusi szegénységhez" c. brosúrájának borítólapja. — 1903

Kisebbítve

I. A VÁROSI MUNKÁSOK HARCA

Sok paraszt hallott már valószínűleg a városi munkásmegmozdulásokról. Egyesek közülük jártak a fővárosokban, megfordultak gyárakban és többször tanúi lehettek az ottani lázadásoknak, ahogyan a rendőrség ezeket a megmozdulásokat nevezi. Mások ismernek munkásokat, akik résztvettek a megmozdulásokban, s akiket a hatóságok ezért kitelepítettek falura. Ismét másoknak a munkásröplapok és a munkások harcáról szóló könyvecskék kerültek a kezükbe. Vannak aztán olyanok, akik csak egyszerűen tapasztalt emberek elbeszéléseiből hallották, mi történik a városokban.

Azelőtt csak a diákok lázadoztak, most azonban a munkások ezrei és tízezrei indultak harcba minden nagyobb városban. Leggyakrabban munkáltatóik, a gyárosok, a tőkések ellen harcolnak. A munkások sztrájkokat rendeznek, a gyárban valamennyien egyszerre beszüntetik a munkát, és béremelést követelnek, követelik, hogy ne napi tizenegy vagy tíz, hanem csak nyolc órát dolgoztassák őket. A munkások azt is követelik, hogy mindenféle más módon könnyítsenek a dolgozó ember életén. Azt akarják, hogy jobban rendezzék be a műhelyeket, hogy a gépeket külön berendezésekkel védjék és a dolgozók ilymódon ne váljanak miattuk nyomorékká, hogy gyermekeik iskolába járhassanak, hogy a betegek megfelelő kezelésben részesüljenek a kórházakban, hogy emberhez méltó lakásokban lakhassanak, s ne kelljen odukban meghúzódniok.

A rendőrség beleavatkozik a munkások harcába. A rendőrség elfogja a munkásokat, börtönbe veti, bírói eljárás nélkül szülőfalujukba kitelepíti, sőt Szibériába száműzi őket. A kormány törvénnyel megtiltja a sztrájko-

kat és a munkásgyűléseket. De a munkások harcolnak a rendőrség ellen is, a kormány ellen is. A munkások azt mondják: mi, a munkásnép milliói, eleget görnyedtünk már! eleget dolgoztunk már a gazdagoknak, s magunk közben koldusok maradtunk! elég sokáig tűrtük, hogy megraboljanak bennünket! egyesületekbe akarunk tömörülni, egy nagy munkásszövetségbe (munkás*pártba*) akarjuk tömöríteni az összes munkásokat, és közös erővel jobb életet akarunk kivívni. Egy új, jobb társadalmi berendezést akarunk kiharcolni: ebben az új, jobb társadalomban nem lehetnek gazdagok és szegények, mindenki köteles résztvenni a munkában. A közös munka gyümölcseit nem maroknyi gazdagnak, hanem valamennyi dolgozónak kell élveznie. A gépeknek és más tökéletesített eszközöknek arra kell szolgálniok, hogy mindenkinek a munkáját megkönnyítsék, nempedig arra, hogy milliók meg tízmilliók rovására néhányan meggazdagodjanak. Ezt az új, jobb társadalmat *szocialista társadalomnak* nevezik. A róla szóló tanítást *szocializmusnak* nevezik. Azokat a munkásszövetségeket, amelyek ezért a jobb társadalmi berendezésért harcolnak, *szociáldemokrata* pártoknak nevezik. Csaknem minden országban (Oroszország és Törökország kivételével) nyiltan működnek ilyen pártok, s a mi munkásaink a művelt emberek köréből kikerülő szocialistákkal együtt szintén alapítottak egy ilyen pártot: az *Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot.*

A kormány üldözi ezt a pártot, de a párt titokban minden tilalom ellenére működik, ujságokat és könyveket ad ki, titkos egyesületeket létesít. S a munkások nemcsak hogy titkos gyűléseken összejönnek, hanem tömegesen kivonulnak az utcára, és kibontják a zászlajukat, rajta ezzel a jelszóval: „Éljen a nyolcórás munkanap, éljen a szabadság, éljen a szocializmus!“ A kormány ezért kegyetlenül üldözi a munkásokat. Még katonaságot is kivezényel, és a munkások közé lövet. Orosz katonák orosz munkásokat gyilkoltak le Jaroszlavlban és Pétervárott, Rigában, Don-Rosztovban, Zlatousztban.

De a munkások nem adják meg magukat. Folytatják a harcot. Azt mondják: semmiféle üldözés, sem a börtön, sem a számüzetés, sem a kényszermunka, sem a halál nem

riaszt vissza bennünket. A mi ügyünk igaz ügy. Azért harcolunk, hogy szabadon és boldogan élhessen mindenki, aki dolgozik. Azért harcolunk, hogy az emberek tízmillióit és százmillióit megszabadítsuk az erőszaktól, az elnyomástól, a nyomortól. A munkások egyre öntudatosabbak. A szociáldemokraták száma minden országban gyorsan növekszik. Győzni fogunk, bármennyire üldöznek is bennünket.

A falusi szegénységnek világosan meg kell értenie, kik is ezek a szociáldemokraták, mit akarnak, és mi a falusi szegénység teendője, hogy segítsen a szociáldemokratáknak kivívni a nép számára a boldog életet.

2. MIT AKARNAK A SZOCIÁLDEMOKRATÁK?

Az orosz szociáldemokraták mindenekelőtt *politikai szabadságért* harcolnak. A szabadságra pedig azért van szükségük, hogy nagy arányokban, nyiltan egyesíthessék az orosz munkásokat az új, jobb, szocialista társadalmi berendezésért vívott harcban.

Mi az a politikai szabadság?

A parasztnak, hogy ezt megérthesse, előszöris össze kell hasonlítania mai szabadságát a jobbágyrendszerrel. A jobbágyrendszer alatt a paraszt nem nősülhetett a földesúr engedélye nélkül. Ma a paraszt minden engedély nélkül szabadon nősülhet. A jobbágyrendszer alatt a paraszt kénytelen volt a hűbérúrnak dolgozni azokon a napokon, amelyeket a tiszttartó kijelölt. Ma a paraszt szabadon megválaszthatja, hogy melyik gazdának, melyik napokon és milyen bérért dolgozik. A jobbágyrendszer alatt a paraszt sehová sem mehetett falujából a hűbérúr engedélye nélkül. Ma a paraszt szabadon mehet oda, ahová akar, ha elengedi a faluközösség, ha nincs adóhátraléka, ha adnak neki belföldi útlevelet, ha a kormányzó vagy a kerületi rendőrfőnök nem tiltja meg a költözködést. Vagyis a paraszt még ma sem mehet teljesen szabadon oda, ahová akar, még most sincs teljes mozgásszabadsága, a paraszt még továbbra is féljobbágy. Alább részletesen beszélünk majd arról, hogy miért féljobbágy még mindig az orosz paraszt, és hogyan szabadulhat ki ebből a helyzetből.

A jobbágyrendszer alatt a paraszt nem szerezhetett vagyont a hűbérúr engedélye nélkül, nem vásárolhatott földet. Ma a paraszt szabadon szerezhet bármilyen vagyont (de még ma sem válhat ki teljesen szabadon a faluközösségből, még most sem rendelkezhet tetszése szerint földjével). A jobbágyrendszer alatt a parasztot a földesúr testi fenyítéssel büntethette. Ma a parasztot nem büntetheti meg földesura, bár még ma is alkalmazható vele szemben a testi fenyítés.

Erre mondják azt, hogy *polgári* szabadság — szabadság családi ügyekben, magánügyekben, vagyoni ügyekben. A paraszt és a munkás szabadon rendezheti be (ha nem is teljesen szabadon) családi életét, szabadon intézheti magánügyeit, szabadon rendelkezhet munkájával (megválaszthatja munkaadóját), szabadon rendelkezhet vagyonával.

De sem az orosz munkás, sem általában az orosz nép mindmáig nem intézheti szabadon az *egész népet érintő* ügyeit. A nép, egészében véve, ugyanolyan jobbágya marad a hivatalnokoknak, mint amilyen jobbágya a paraszt volt a földesúrnak. Az orosz népnek nincsen joga ahhoz, hogy megválassza a hivatalnokokat, nincs joga ahhoz, hogy olyan képviselőket válasszon, akik az egész államban érvényes törvényeket hoznának. Az orosz népnek még ahhoz sincsen joga, hogy gyűléseket rendezzen *állami* ügyek megvitatása céljából. A hivatalnokok engedélye nélkül, akiket beleegyezésünk nélkül fölénk állítottak, mint ahogyan a régi időkben a hűbérúr a parasztok beleegyezése nélkül jelölte ki a tiszttartót, még ujságokat és könyveket sem szabad nyomatnunk, nem szabad mindenki előtt és mindenkihez állami ügyekről beszélnünk!

Mint ahogy a parasztok a földesurak rabjai voltak, ugyanúgy az orosz nép mindmáig is rabja a hivatalnokoknak. Mint ahogy a parasztoknak a jobbágyrendszer alatt nem volt polgári szabadságuk, ugyanúgy az orosz népnek mindmáig sincsen *politikai* szabadsága. A politikai szabadság azt jelenti, hogy a nép szabadon dönt az egész népet érintő állami ügyekben. A politikai szabadság azt jelenti, hogy a népnek joga van az Állami Dumába (parlamentbe) megválasztani saját képviselőit. Csak ez a nép által választott Állami Duma (parlament)

vitathatja meg és adhatja ki a törvényeket, vetheti ki az adókat és szolgáltatásokat. A politikai szabadság azt jelenti, hogy a népnek jogában van megválasztani a hivatalnokokat, joga van mindenféle összejöveteleket rendezni valamennyi állami ügy megtárgyalása céljából, és minden külön engedély nélkül bármilyen könyvet és ujságot kiadni.

Minden más európai nép már régen kivívta magának a politikai szabadságot. Csak Törökországban meg Oroszországban van még a nép a szultán kormányának, illetőleg a cári egyeduralom kormányának politikai rabságában. A cári egyeduralom a cár korlátlan hatalmát jelenti. A nép egyáltalán nem vesz részt az állam berendezésében és igazgatásában. A cár egyéni, korlátlan hatalmára, egyeduralmára támaszkodva egyedül hozza a törvényeket, egyedül nevezi ki a hivatalnokokat. Csakhogy a cár magától értetődően *nem is ismerhet* minden orosz törvényt és minden orosz hivatalnokot. A cár még csak nem is tudhatja, mi megy végbe az államban. A cár egyszerűen jóváhagyja néhány tucatnyi legmagasabbrangú és legelőkelőbb hivatalnok akaratát. Egyetlen ember, a legjobb akarattal sem kormányozhatna olyan óriási országot, mint Oroszország. Oroszországot nem a cár kormányozza — ezt csak úgy mondják, hogy egyetlen embernek egyeduralma van! — Oroszországot maroknyi roppant gazdag és előkelő hivatalnok kormányozza. A cár csak azt tudja meg, amit ez a maroknyi ember jónak lát közölni vele. A cárnak semmiképpen sem áll módjában, hogy bármit is tegyen, ami ennek a maroknyi magasrangú nemesembernek az akaratával ellenkezik; a cár maga is földesúr és nemesember; legzsengébb gyermekkorától mindig csak ilyen előkelő emberek között élt; ezek nevelték és tanították; az egész orosz népről csak azt tudja, amit ezek az előkelő nemes urak, gazdag földbirtokosok és a cári palotába bejáratos néhány leggazdagabb kereskedő tudnak.

Minden járási elöljáróságon találunk egy képet, amely a cárt ábrázolja (a mostani cár atyját, III. Sándort). A cár beszédet mond a járási elöljáróknak, akik koronázására mentek. A cár megparancsolja nekik: „*engedelmeskedjetek nemesi elöljáróitoknak!*“ S a mostani cár,

II. Miklós, megismételte ugyanezt. Vagyis a cárok maguk is elismerik, hogy az államot csak a nemesek segítségével, csak a nemesek útján kormányozhatják. Jól véssük emlékezetünkbe a cár e szavait, amelyekkel arra figyelmezteti a parasztokat, hogy engedelmeskedniök kell a nemeseknek. Világosan meg kell értenünk, mennyire hazudnak a népnek azok, akik igyekeznek a cári kormányzatot a legjobb kormányzatnak feltüntetni. Más országokban — mondják ezek az emberek — választott emberek kormányoznak; ott megválasztják a gazdagokat, a gazdagok pedig igazságtalanul kormányoznak, elnyomják a szegényeket. Ezzel szemben Oroszországban nem választott emberek kormányoznak; az egész kormányzás az egyeduralkodónak, a cárnak a kezében van. A cár mindenki fölött áll, a szegények és a gazdagok fölött egyaránt. A cár, azt mondják, igazságos mindenkihez, szegényekhez és gazdagokhoz egyaránt.

Az ilyen beszéd merő képmutatás. Minden orosz ember tudja, hogyan fest kormányzatunk igazságossága. Mindenki tudja, bekerülhet-e nálunk egy egyszerű munkás vagy béres-paraszt az Államtanácsba. Ugyanakkor minden más európai országban a gyárakból jött munkások, az eke mellől jött béresek is bekerültek az Állami Dumába (parlamentbe), és az egész nép előtt szabadon beszéltek a munkások nyomorúságos életéről, szabadon szólították fel a munkásokat, hogy tömörüljenek és harcoljanak egy jobb életért. És senki sem merte a nép választottainak ilyen beszédeit félbeszakítani, egyetlen rendőr sem mert akár csak ujjal is hozzájuk nyúlni.

Oroszországban nem választott emberek kormányoznak, hanem csupán gazdag és előkelő emberek, sőt ezek közül is a legrosszabbak. Azok kormányoznak, akik a legjobb besúgók a cári udvarban, akik a legügyesebben tudnak másnak gáncsot vetni, akik hazudoznak a cárnak, és mindenféle rágalmakkal traktálják, akik hízelegnek neki és kegyét hajhásszák. Suba alatt kormányoznak, a nép nem tudja és nem tudhatja, milyen törvényeket készítenek elő, milyen háborúkra készülődnek, milyen új adókat szándékoznak kivetni, a hivatalnokok közül kiket és miért tüntetnek ki, kiket mozdítanak el állásuk-

ból. Egyetlen más országban sincs oly temérdek hivatalnok, mint Oroszországban. És ezek a hivatalnokok sűrű erdőként veszik körül a népet, amelynek semmibe sincs beleszólása, — az egyszerű munkásember sohasem vergődhet át ezen a sűrű erdőn, sohasem juthat a maga igazához. Egyetlen olyan panasz sem kerül napvilágra, amelyet megvesztegetés, sikkasztás vagy erőszak miatt a hivatalnokok ellen tettek: minden ilyen panasz elsikkad a bürokrácia útvesztőiben. Az egyes ember hangja sohasem jut el az egész néphez, hanem elvész ebben a sötét rengetegben, elfojtják a rendőrség kínzókamráiban. A hivatalnokoknak a serege, akiket nem a nép választott és akik nem tartoznak felelősséggel a népnek, sűrű pókhálót szőtt, s ebben a pókhálóban úgy vergődnek az emberek, mint a legyek.

A cári egyeduralom a hivatalnokok egyeduralma. A cári egyeduralom azt jelenti, hogy a nép jobbágy módjára függ a hivatalnokoktól, és főleg a rendőrségtől. A cári egyeduralom a rendőrség egyeduralma.

Ezért mennek ki a munkások az utcára és írják zászlaikra: „Vesszen az önkényuralom!", „Éljen a politikai szabadság!" Ezért kell a falusi szegénység tízmillióinak is felkarolniok és támogatniok a városi munkások e harci kiáltását. A városi munkásokhoz hasonlóan a falusi munkásoknak és a vagyontalan parasztoknak is, nem rettenve vissza az üldözésektől, nem félve az ellenség semmiféle fenyegetésétől vagy erőszakosságától, nem csüggedve el az első kudarcoktól, erélyesen harcra kell kelniök az egész orosz nép szabadságáért, és mindenekelőtt meg kell követelniök *a nép képviselőinek egybehívását.* Hadd válassza meg maga a nép Oroszországszerte képviselőit. Hadd alakítsák meg ezek a képviselők a legfelsőbb gyűlést, amely Oroszországban bevezeti a választott emberek kormányzatát, felszabadítja a népet a hivatalnokoktól és a rendőrségtől való jobbágyi függőség alól, biztosítja a népnek a gyülekezési szabadságot, a szólásszabadságot és a sajtószabadságot!

Mindenekelőtt ezt akarják a szociáldemokraták. Ezt jelenti első követelésük: *a politikai szabadság követelése.*

Tudjuk, hogy a politikai szabadság, az Állami Duma

(parlament) megválasztásának joga, a gyülekezési szabadság, a sajtószabadság még nem szabadítja meg egycsapásra a dolgozó népet a nyomortól és az elnyomástól. Nincs a világon olyan eszköz, amellyel egycsapásra megszabadulhatnának a városi és a falusi szegények attól, hogy a gazdagoknak dolgozzanak. A munkásnép nem reménykedhet másban, nem számíthat másra, *csak saját magára*. A munkásembert senki sem szabadítja ki a nyomorból, *ha maga nem szabadítja ki magát*. S hogy a munkások kiszabadíthassák magukat, az egész országban, egész Oroszországban egyetlen szövetségben, egyetlen pártban kell egyesülniök. De a munkások milliói nem egyesülhetnek, ha az egyeduralmi rendőrkormányzat megtilt minden összejövetelt, megtilt mindenféle munkásujságot, és megtiltja, hogy munkások különféle szervekbe képviselőket válasszanak. Hogy egyesülhessenek, ahhoz az szükséges, hogy joguk legyen mindenféle egyesületeket szervezni, hogy egyesülési szabadságot, politikai szabadságot élvezzenek.

A politikai szabadság nem menti meg azonnal a munkásnépet a nyomortól, *de fegyvert ad a munkások kezébe, hogy harcolhassanak a nyomor ellen*. A nyomor elleni harchoz nincs és nem is lehet más eszköz, mint *maguknak a munkásoknak az egyesülése*. Nincs lehetőség arra, hogy a nép milliós tömegei egyesüljenek, ha nincsen *politikai szabadság*.

Minden európai országban, ahol a nép kiharcolta a politikai szabadságot, a munkások már régen meg is kezdték az egyesülést. Az olyan munkásokat, akiknek nincs se földjük, se műhelyük, akik egész életükön át bérért idegeneknek dolgoznak — az ilyen munkásokat Európaszerte *proletároknak* nevezik. Több mint ötven esztendővel ezelőtt hangzott fel a munkásnép egyesülésének jelszava: „Világ proletárjai egyesüljetek!" — s ezek a szavak az elmúlt ötven év alatt bejárták az egész világot, ezeket a szavakat a munkásgyűlések tízezrein meg százezrein ismétlik, ezeket a szavakat millió meg millió szociáldemokrata könyv és ujság lapjain olvashatjuk a világ minden nyelvén.

A munkások millióinak egyetlen szövetségben, egyet-

len pártban való egyesítése, magától értetődően, igen nehéz dolog, ez időt, állhatatosságot, kitartást és bátorságot követel. A munkásokat fojtogatja a szükség és a nyomor, eltompítja őket a tőkéseknek és a földbirtokosoknak végzett örökös rabszolgamunka, gyakran arra sincs idejük, hogy töprengjenek, mi az oka annak, hogy örökké nincstelenek maradnak, hogyan szabadulhatnának ki nyomorúságos helyzetükből. A munkások egyesülését mindenképpen akadályozzák: vagy nyilt és vadállati erőszakkal olyan országokban, mint Oroszország, ahol nincs politikai szabadság, vagy azáltal, hogy nem alkalmaznak olyan munkásokat, akik a szocializmus tanítását hirdetik, vagypedig, végül, csalás és megvesztegetés útján. De semmiféle erőszak, semmiféle üldözés sem tartóztathatja fel a munkásokat, a proletárokat, akik harcolnak nagy ügyükért, azért, hogy az egész munkásnépet kiszabadítsák a nyomorból és az elnyomásból. A szociáldemokrata munkások száma állandóan nő. Szomszédságunkban, Németországban, választott emberek kormányoznak. Azelőtt Németországban is a király volt a korlátlan egyeduralkodó. De a német nép már régen, több mint ötven esztendővel ezelőtt véget vetett az egyeduralomnak, és erőszakkal megszerezte magának a politikai szabadságot. A törvényeket Németországban nem maroknyi hivatalnok hozza, mint Oroszországban, hanem *a nép választott képviselőinek gyülekezete*, a parlament, vagy, mint a németek nevezik, a *birodalmi gyűlés*. Ennek a gyűlésnek képviselőit valamennyi felnőtt férfi választja. Így aztán össze lehet számolni, hány szavazatot kaptak a szociáldemokraták. 1887-ben a szociáldemokraták a szavazatok *egytized részét* kapták. 1898-ban (a német birodalmi gyűlés legutóbbi választásain) a szociáldemokraták szavazatainak száma *csaknem háromszorosára növekedett*. A szavazatoknak már *több mint negyedét* kapták a szociáldemokraták. *Több mint kétmillió* felnőtt férfi *szociáldemokrata képviselőt* választott a parlamentbe. Németország falusi munkásai között a szocializmus még csak kismértékben terjedt el, de most már rendkívül gyorsan terjed. S amikor a béresek, a napszámosok és az elszegényedett, vagyontalan parasztok

tömege csatlakozik majd városi testvéreihez, akkor — a német munkások győzni fognak, és olyan rendet teremtenek, amelyben a dolgozók nem nyomorognak és amelyben nem fogják őket elnyomni.

Milyen úton-módon akarják a szociáldemokrata munkások a népet kiszabadítani a nyomorból?

Hogy ezt tudhassuk, tisztában kell lennünk azzal, hogy miért nyomorognak a nép nagy tömegei a mai társadalmi rendben. Gazdag városok nőnek ki a földből, pompás áruházak, lakóházak, vasútvonalak épülnek, mindenféle gépek és újítások terjednek el az iparban is, a mezőgazdaságban is — s az emberek milliói mégis képtelenek kivergődni a nyomorból, egész életükön át továbbra is csak azért dolgoznak, hogy családjukat valahogyan fenntartsák. Sőt: egyre több a munkanélküli. A városokban is, a falvakban is egyre többen vannak, akik nem találnak semmiféle munkát. A falvakban ezek éheznek, a városokban a mezítlábasok és csavargók számát szaporítják, állatok módjára a külvárosok földbevájt oduiban vagy szörnyű nyomortanyákon és pincékben húzódnak meg, mint Moszkvában a Hitrov-piacon.

Hogyan lehetséges ez? Egyre nő a gazdagság és a fényűzés, s ugyanakkor azok a milliók meg milliók, akik munkájukkal létrehozzák ezt a gazdagságot, továbbra is csak szegénységben és nyomorban élnek? A parasztok éhen pusztulnak, a munkások munka nélkül ődöngenek — ugyanakkor Oroszországból a kereskedők millió pud számra viszik ki a gabonát külföldre, a gyárak és az üzemek állnak, mert nem tudják, mit csináljanak az áruval, mert nem tudják kinek eladni.

Ennek oka legelőszöris az, hogy a földek igen nagy része, valamint a gyárak, a műhelyek, a gépek, az épületek, a gőzhajók egészen kevés gazdag embernek a tulajdonában vannak. Ezeken a földeken, ezekben a gyárakban és műhelyekben az emberek tízmilliói dolgoznak, birtokolni azonban néhány ezer vagy néhány tízezer gazdag ember, földbirtokos, kereskedő és gyáros birtokolja őket. A nép ezeknek a gazdagoknak dolgozik bérért, fizetésért, egy falat kenyérért. Mindaz, amit a munkások nyomorúságos megélhetésük biztosításán felül

termelnek, a gazdagok zsebébe vándorol, mindez a gazdagok hasznát, „jövedelmét“ alkotja. A gépekből és a munka tökéletesítéséből származó minden előny a földbirtokosok és a kapitalisták javát szolgálja: ezek milliós vagyonokat halmoznak fel, a munkásoknak viszont csak nyomorúságos morzsák jutnak ebből a gazdagságból. A munkásokat tömörítik, hogy közösen dolgozzanak: a nagybirtokokon és a nagy gyárakban többszáz, sőt olykor többezer munkás is dolgozik. A munkások ilyen tömörítése és a legkülönfélébb gépek alkalmazása folytán a munka egyre eredményesebb: egyetlen munkás sokkal többet termel, mint azelőtt tíz munkás, aki egymagában, gépek nélkül dolgozott. De az, hogy a munka eredményesebb, termelékenyebb, nem valamennyi dolgozónak, hanem csak elenyészően kevés nagybirtokosnak, nagykereskedőnek és gyárosnak válik hasznára.

Gyakran hallhatjuk, hogy a földbirtokosok és kereskedők „munkát *adnak*“ a népnek, keresethez „juttatják“ a szegényembereket. Azt mondják például, hogy valamely vidék parasztságát a szomszédos gyár vagy a szomszédos gazdaság „*tartja el*“. A valóságban azonban a munkások *tartják el* munkájukkal önmagukat is, s mindazokat, akik maguk nem dolgoznak. *De amiért megengedik* nekik, hogy a földesúr földjén, a gyárban vagy a vasútnál dolgozhassanak, *ingyen odaadják* a tulajdonosnak mindazt, amit termeltek, s maguk csak annyit kapnak, hogy szűkösen megéljenek belőle. Vagyis valójában nem a földbirtokosok és a kereskedők adnak munkát a munkásoknak, hanem a munkások tartanak el munkájukkal mindenkit, mivel ingyen adják át munkájuk nagyrészét.

De gyerünk tovább. A nép azért nyomorog minden modern államban, mert a munkások a legkülönbözőbb cikkeket eladás céljából, piacra termelik. A gyáros és a mester, a földbirtokos és a jómódú paraszt különféle cikkeket termel, jószágot nevel, gabonát vet és arat *azért, hogy eladja*, hogy *pénzhez* jusson. A pénz ma már mindenütt a legfőbb erő. Pénzre cserélik az emberi munka mindenfajta termékét. Pénzért megvehet az ember mindent, amit akar. Pénzért még embert is lehet vásárolni, vagyis rá lehet vele kényszeríteni a nincstelen embert,

hogy dolgozzon annak, akinek pénze van. Régebben a föld volt a fő erő — ez volt a helyzet a hűbériség idején; akié a föld volt, azé volt az erő, a hatalom. Most azonban már a pénz, a tőke a legfőbb erő. Pénzért akármennyi földet vehet az ember. Pénz nélkül még földdel sem megy sokra az ember: nincsen miből ekét vagy más szerszámokat vennie, nincsen miből jószágot, ruhát és mindenféle egyéb városi árukat vásárolnia, nem is beszélve arról, hogy nincsen miből adót fizetnie. Hogy pénzhez jusson, csaknem minden földbirtokos elzálogosította birtokát a bankban. Hogy pénzt szerezzen, maga a kormány is kölcsönt vesz fel a világ gazdag embereitől és bankáraitól, s évente többszázmillió rubel kamatot fizet e kölcsönök után.

A pénz miatt ma kegyetlenül háborúznak egymással. Mindenki arra törekszik, hogy minél olcsóbban vásároljon és minél drágábban adjon el, mindenki azon van, hogy túlszárnyalja a másikat, minél több árut adjon el, lenyomja az árakat, eltitkolja a másik előtt az előnyös árupiacokat vagy beszerzési helyeket. A kisembereknek, a kisiparosnak és a kisparasztnak a legnehezebb a dolguk ebben az általános pénzhajhászásban: mindig elmaradnak a gazdag kereskedő vagy a gazdag paraszt mögött. Soha sincs semmiféle tartalékuk, egyik napról a másikra élnek, akármilyen nehézség, akármilyen szerencsétlenség éri őket, kénytelenek zálogba tenni utolsó holmijukat vagy elkótyavetyélni igásjószágukat. S ha egyszer valamelyik kulák vagy uzsorás karmai közé kerültek, már csak a legritkább esetben bírnak kiszabadulni a hurokból, s legnagyobb részük végül tönkremegy. Minden évben a kisparasztok és a kisiparosok tízezrei meg százezrei hagyják el kunyhójukat, ingyen odaadják parcellájukat a faluközösségnek, s bérmunkásokká, béresekké, napszámosokká, proletárokká válnak. Ugyanakkor a gazdagok egyre inkább megszedik magukat ebben a pénzhajhászásban. A gazdagok milliókat meg százmilliókat gyűjtenek össze a bankokban, s így nemcsak saját pénzük, hanem a bankban elhelyezett idegen pénzek segítségével is gazdagodnak. A kisemberek a bankban vagy a takarékpénztárban elhelyezett tíz-, húsz-, harminc-

vagy néhányszáz rubeljük után három-négy kopejka kamatot kapnak rubelenként, ugyanakkor a gazdagok ezekből a tíz-húszrubeles betétekből milliókat gyüjtenek össze, e milliókkal növelik forgalmukat és rubelenként tíz-húsz kopejka haszonra tesznek szert.

Ezért mondják a szociáldemokrata munkások, hogy az egyetlen mód, amellyel végetvethetünk a nép nyomorának, az, hogy az egész államban gyökeresen megváltoztatjuk a mai rendet, és megteremtjük a *szocialista rendet*, vagyis elvesszük a nagybirtokosoktól birtokaikat, a gyárosoktól gyáraikat, a bankároktól pénztőkéjüket, *megszüntetjük magántulajdonukat*, és mindezt az egész államban átadjuk az egész dolgozó nép kezébe. Akkor a munkások munkájával nem a mások munkájából élő gazdag emberek, hanem maguk a munkások és ezek választott képviselői fognak rendelkezni. Akkor a közös munka gyümölcseit és az újítások meg a gépek előnyeit valamennyi dolgozó, valamennyi munkás fogja élvezni. Akkor a gazdagság még gyorsabban fog növekedni, mert a munkások maguknak jobban dolgoznak majd, mint a tőkéseknek, rövidebb lesz a munkanap, a munkások megélhetése könnyebb lesz, egész életük teljesen megváltozik.

De az egész államrend megváltoztatása — nem könnyű dolog. Ehhez sok munka, hosszú és szívós harc szükséges. Minden gazdag ember, minden tulajdonos, az egész *burzsoázia** minden erejével védi majd gazdagságát. Az egész *gazdag osztály* védelmére kelnek majd a hivatalnokok és a hadsereg, mert maga a kormány a gazdag osztály kezében van. A munkásoknak szorosan fel kell zárkózniok, hogy harcoljanak mindazok ellen, akik mások munkájából élnek; a munkásoknak egyesülniök kell és egyesíteniök kell minden nincstelent egyetlen *munkásosztályban*, egyetlen *proletár osztályban*. A munkásosztály harca nem lesz könnyű, de ez a harc feltétlenül a munkások győzelmével fog végződni, mert a burzsoázia, vagyis a

* Burzsoá — ez tulajdonost jelent. Burzsoázia — a tulajdonosok összessége. Nagyburzsoá annyi, mint nagytulajdonos. Kisburzsoá — kistulajdonos. Burzsoázia és proletariátus annyi, mint tulajdonosok és munkások, gazdagok és nincstelenek, emberek, akik mások munkájából élnek, és emberek, akik berért másoknak dolgoznak.

mások munkájából élő emberek a nép elenyésző kisebbségét alkotják. Ezzel szemben a munkásosztály — a nép óriási többsége. A munkások a tulajdonosok ellen — ez azt jelenti: milliók ezrek ellen.

S Oroszország munkásai máris kezdenek egyetlen szociáldemokrata munkáspártban egyesülni, hogy megvívhassák ezt a nagy harcot. Akármilyen nehéz is titokban, a rendőrség elől bujkálva szervezkedni, a szervezet mégis erősödik és nő. Amikor meg az orosz nép kivívja majd magának a politikai szabadságot, akkor a munkásosztály szervezkedésének ügye, a szocializmus ügye hasonlíthatatlanul gyorsabban jut majd előbbre, még gyorsabban, mint a német munkásoknál.

3. GAZDAGSÁG ÉS NYOMOR, TULAJDONOSOK ÉS MUNKÁSOK A FALUN

Most már tudjuk, mit akarnak a szociáldemokraták. Harcolni akarnak a gazdagok osztálya ellen, hogy a népet kiszabadítsák a nyomorból. Márpedig nálunk falun a nyomor nem kisebb, hanem talán még nagyobb is, mint a városokban. Hogy milyen nagy a nyomor a falun, arról itt nem fogunk beszélni; minden munkás, aki volt falun, s minden paraszt nagyon jól tudja, hogy falun mint nyomorognak, éheznek és fáznak, mint mennek tönkre az emberek.

De a paraszt nem tudja, *miért* nyomorog, éhezik és megy tönkre, s nem tudja, *hogyan* szabadulhat ki ebből a nyomorból. Hogy ezt megtudhassa, mindenekelőtt meg kell értenie, mi az oka minden szükségnek és nyomornak a városban és falun. Erről már röviden beszéltünk, s láttuk, hogy a vagyontalan parasztoknak és a falusi munkásoknak össze kell fogniok a városi munkásokkal. Ez azonban még nem minden. Azzal is tisztában kell lenniök, hogy kik azok, akik a falun a gazdagokat, a tulajdonosokat követik, és kik azok, akik a munkásokat, a szociáldemokratákat követik. Tisztában kell lenniök azzal, hogy vajjon sok olyan paraszt van-e, aki ugyanolyan jól tud tőkét összeharácsolni és más ember munkájából élni,

mint a földbirtokosok. Míg ezzel alaposan tisztába nem jöttek, semmi értelme sincs annak, hogy a nyomorúságról beszélgessünk, és a falusi szegénység nem fogja megérteni, *kinek* kell a falun tömörülnie és a városi munkásokkal összefognia, és *hogyan* lehet ezt olymódon csinálni, hogy ez *igazi* szövetség legyen, hogy a parasztot, a földesúron kívül, saját testvére — a gazdag paraszt is be ne csapja. S hogy ezzel tisztába jöjjünk, most megnézzük, milyen erősek a falun a földbirtokosok és milyen erősek a gazdag parasztok.

Kezdjük a földbirtokosokon. Erejüket elsősorban annak a földnek nagysága alapján ítélhetjük meg, amely magántulajdonukban van. Európai-Oroszország egész földje, a parasztok megváltott földje és a magántulajdonban levő föld együttvéve, körülbelül 240 millió gyeszjatyina volt* (a kincstári földek leszámításával, amelyekről külön lesz szó). Ebből a 240 millió gyeszjatyinából a parasztok, vagyis *több mint tízmillió gazdaság* kezén 131 millió gyeszjatyina megváltott föld van. Ugyanakkor a magántulajdonosok, vagyis *kevesebb mint félmillió család*, 109 millió gyeszjatyinával rendelkezik. Eszerint egy parasztcsaládra, még ha átlagot számítunk is, csak 13 gyeszjatyina jut, ezzel szemben egy magántulajdonos családra 218 gyeszjatyina! De a föld megoszlásában mutatkozó aránytalanság még sokkal nagyobb, mint azt menten látni fogjuk.

A magánbirtokosok 109 millió gyeszjatyina földjéből *hét*millió *koronabirtok*, vagyis a cári család tagjainak magántulajdona. A cár és családja az első földbirtokos, a legnagyobb földbirtokos Oroszországban! *Egyetlen* családnak *több* földje van, mint *félmillió* parasztcsaládnak! Továbbá, az egyház és a kolostorok kezén mintegy *hat*millió gyeszjatyina föld van. Papjaink önzetlenséget meg önmegtartóztatást prédikálnak a parasztoknak, maguk pedig nem válogatva az eszközökben rengeteg földet kaparintottak meg.

---

* Mindezek az adatok és a továbbiak során a föld nagyságával kapcsolatban felsorakoztatott számok már elévültek. 1877—1878-ból valók. Újabb számadataink azonban nincsenek. Az orosz kormány csak sötétségben tarthatja fenn magát, és ezért gyüjtenek nálunk oly ritkán az egész állam népének életére vonatkozólag teljes és az igazságnak megfelelő adatokat.

Továbbá, körülbelül kétmillió gyeszjatyina föld van a városok, mezővárosok, és ugyanannyi a különböző kereskedelmi és ipari cégek és társaságok birtokában. 92 millió gyeszjatyina föld (pontosan — 91 605 845, de az egyszerűség kedvéért kerek számokat veszünk) *kevesebb mint félmillió* (481 358) magántulajdonos család kezén van. Ezeknek a családoknak a fele egészen kis tulajdonos; mindegyiküknek kevesebb mint tíz gyeszjatyina földje van. Együttesen kevesebb mint egymillió gyeszjatyinával rendelkeznek. Ugyanakkor azonban *tizenhatezer* család egyenként *több mint ezer* gyeszjatyina földdel rendelkezik; összesen *hatvanötmillió gyeszjatyina földjük van*. Hogy mennyi töméntelen föld gyűlt össze a nagybirtokosok kezén, az abból is látható, hogy *valamivel kevesebb mint ezer* (924) *család* egyenként *több mint tízezer gyeszjatyina földet* birtokol, s együttesen *huszonhétmillió gyeszjatyinával* rendelkeznek! Ezer családnak ugyanannyi földje van, mint kétmillió parasztcsaládnak.

Érthető, hogy az emberek milliói meg tízmilliói *kénytelenek* nyomorogni és éhezni, s nyomorogni és éhezni is *fognak mindaddig*, míg néhányezer nábobnak ilyen mérhetetlenül sok földje lesz. Érthető, hogy mindaddig maga az államhatalom, maga a kormány is (még a cári kormány is) úgy fog táncolni, ahogyan ezek a nagybirtokosok fütyülnek. Érthető, hogy a falusi szegénység senkitől és sehonnan sem várhat segítséget, míg maga nem fog össze, maga nem tömörül egyetlen osztályban, hogy kitartóan és elszántan harcoljon a földbirtokosok osztálya ellen.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy nálunk nagyon sokaknak (még a művelt emberek közül is sokaknak) egészen helytelen elképzelései vannak a földbirtokos osztály erejét illetően, mondván, hogy még sokkal több földje van az „államnak". „Oroszország területének (vagyis egész földjének) nagy része — bizonygatják a parasztoknak ezek a rossz tanácsadói — már most is az államé" (ezeket a szavakat a „Revoljucionnaja Rosszija" c. ujság 8. számának 8. oldaláról vettük). Nézzük, honnan ered ezeknek az embereknek a tévedése. Hallottak valamit harangozni, hogy nálunk, Európai-Oroszországban, a *kincstárnak* 150 millió gyeszjatyina földje van.

Ez igaz. De megfeledkeztek arról, hogy ez a százötvenmillió gyeszjatyina csaknem teljesen *terméketlen föld és erdő a távoli északon*, Arhangelszk, Vologda, Olonyec, Vjatka és Perm kormányzóságban. Eszerint kincstári tulajdonban csak olyan földek maradtak, amelyek mindeddig egyáltalán nem voltak alkalmasak megművelésre. A megművelhető kincstári föld kiterjedése *kevesebb mint négymillió gyeszjatyina*. És ezeket a megművelhető kincstári földeket (például Szamára kormányzóságban, ahol különösen sok az ilyen föld) a gazdagok nagyon olcsón, potom áron bérlik. A gazdagok ezer meg tízezer gyeszjatyina számra veszik bérbe ezeket a földeket, azután pedig háromszoros áron bérbe adják őket a parasztoknak.

Valóban, egészen rossz tanácsadói a parasztoknak azok az emberek, akik azt mondják, hogy a kincstárnak sok földje van. A valóságban az a helyzet, hogy a nagybirtokosoknak (s közöttük magának a cárnak) van sok jó földje, s ezek a nagybirtokosok magát a kincstárt is a markukban tartják. S amíg a falusi szegénység nem tud egyesülni és az egyesülése révén félelmetes erővé válni, az „állam“ mindig a földesúri osztály engedelmes szolgája marad. És nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy régebben a földbirtokosok csaknem kizárólag a nemesek soraiból kerültek ki. A nemeseknek most is nagyon sok földjük van (1877—1878-ban 115 000 nemes birtokában összesen 73 millió gyeszjatyina volt). De manapság a pénz, a tőke vált a legfőbb erővé. Igen sok földet vásároltak fel a kereskedők és a jómódú parasztok. Azt tartják, hogy harminc esztendő leforgása alatt (1863—1892) a nemesek hatszázegynéhány millió rubel értékű földet vesztettek (vagyis ennyivel adtak el többet, mint amennyit vásároltak). Ugyanakkor a kereskedők és a tekintélyes polgárok 250 millió rubelért vásároltak földet. A parasztok, a kozákok és „más falusi lakosok“ (mint kormányunk az egyszerű származású embereket nevezi, ellentétben az „előkelő“ és „finom“ emberekkel) 300 millió rubelért vásároltak földet. Vagyis a parasztok egész Oroszországban évente átlagban 10 millió rubelért vásárolnak földet tulajdonjoggal.

Tehát különböző parasztok vannak: az egyik nyomorog és éhezik, a másik megszedi magát. Tehát egyre több olyan gazdag paraszt van, aki a földesurakhoz húz, aki a gazdagok oldalán a munkásokkal szemben fog állni. S a falusi szegénységnek, amely össze akar fogni a városi munkásokkal, alaposan fontolóra kell ezt vennie, tisztába kell jönnie azzal, vajjon sok-e az ilyen gazdag paraszt, milyen erősek, és milyen szövetségre van szükségünk, hogy harcoljunk ez ellen az erő ellen. Az imént említettük a paraszt rossz tanácsadóit. Ezek a rossz tanácsadók szívesen hajtogatják azt, hogy a parasztoknak már van szövetségük. Ez a szövetség — a mir, a faluközösség. A mir — nagy erő. A mir-szervezet szorosan egybeforrasztja a parasztokat; a mirben tömörült parasztok szervezete (vagyis egyesülete, szövetsége) kolosszális (vagyis hatalmas, mérhetetlen).

Ez nem igaz. Ez mesebeszéd. Ha jószándékú emberek találták is ki, mégiscsak mesebeszéd. Ha mesékre fogunk hallgatni, csak meghiúsítjuk ügyünket, a falusi szegénység és a városi munkásság szövetségének ügyét. Minden falusi lakos jól tekintsen szét maga körül: hasonlít-e a mir-szervezet, hasonlít-e a paraszti faluközösség a szegénység szövetségéhez, amelynek az a célja, hogy harcol *minden* gazdag ellen, *mindenki* ellen, aki mások munkájából él? Nem, nem hasonlít és nem is hasonlíthat hozzá. Minden faluban, minden faluközösségben sok a béres, sok a nyomorba döntött paraszt, de vannak gazdagok is, akik maguk tartanak béreseket és földet vásárolnak „örökbe". Ezek a gazdagok ugyancsak a faluközösség tagjai, s a faluközösségben ők játsszák a főszerepet, mert erősek. De talán nekünk olyan szövetségre van szükségünk, amelyben a gazdagok is benne vannak, s amelyben övék a vezető szerep? Egyáltalán nem. Nekünk azért kell a szövetség, hogy *harcoljunk* a gazdagok ellen. A mir-szövetség tehát nekünk egyáltalán nem felel meg.

Nekünk önkéntes szövetségre van szükségünk, kizárólag olyan embereknek a szövetségére, akik megértették, hogy össze kell fogniok a városi munkásokkal. A faluközösség azonban nem önkéntes, hanem kényszerszövetség.

A faluközösségben nem azok az emberek vannak, akik a gazdagoknak dolgoznak, akik közös erővel harcolni akarnak a gazdagok ellen. A faluközösségben mindenféle emberek vannak, mégpedig akaratukon kívül, csak azért, mert szüleik ezen a földön éltek, ennek a földesúrnak dolgoztak, mert az elöljáróság ebbe a faluközösségbe sorolta be őket. A szegényparasztok nem válhatnak ki szabadon a faluközösségből; a faluközösségbe nem vehetnek fel szabadon olyan embert, akit a rendőrség egy másik járásban tart nyilván, de akire nekünk, a mi szövetségünknek talán éppen itt van szüksége. Nem, nekünk egészen más szövetség kell, csakis a munkások és a szegényparasztok önkéntes szövetsége, hogy harcoljunk mindenki ellen, aki mások munkájából él.

Rég elmúltak már azok az idők, amikor a mir erő volt. És ezek az idők soha többé nem térnek vissza. A mir erő volt, amikor a parasztok közt még alig akadtak béresek és munkások, akik megélhetést keresve bejárták egész Oroszországot, amikor úgyszólván gazdagok sem voltak, amikor mindenkit egyformán sanyargatott a jobbágytartó földesúr. Most azonban a pénz vált a legfőbb erővé. A pénzért egy és ugyanannak a faluközösségnek a tagjai is veszett vadállatok módjára marakodnak egymással. A pénzes parasztok saját faluközösségbeli társaikat gonoszabbul szorongatják és fosztogatják, mint sok földesúr. Most nem mir-szövetség kell nekünk, hanem a *pénz hatalma*, a tőke hatalma ellen irányuló szövetség, a különféle faluközösségekhez tartozó falusi munkások és vagyontalan parasztok szövetsége, az egész falusi szegénység és a városi munkások szövetsége a földbirtokosok és ugyanúgy a gazdag parasztok elleni harc céljából.

Hogy milyen erősek a földbirtokosok, azt már láttuk. Most azt kell megnéznünk, hogy sok-e a gazdag paraszt, és milyen erősek.

A földbirtokosok erejét birtokuk nagysága, földjük nagysága alapján ítéltük meg. A földbirtokosok szabadon rendelkeznek földjükkel, szabadon adják és veszik a földet. Ezért erejüket a birtokukban levő föld nagysága alapján egészen pontosan meg tudjuk ítélni. A parasztoknak azonban nálunk mindeddig nincs joguk ahhoz, hogy

szabadon rendelkezzenek földjükkel, mind a mai napig faluközösségükhöz odaláncolt féljobbágyok. Ezért a gazdag parasztok erejét nem ítélhetjük meg a használatukban levő megváltott föld nagysága alapján. A gazdag parasztok nem saját parcellájukból gazdagodnak meg: jócskán *vesznek* földet, „örökbe“ is (vagyis magántulajdonba), „esztendőkre“ is (vagyis bérbe), vásárolnak a földbirtokosoktól is, paraszttestvéreiktől is, azoktól, akik feladják a földet, és azoktól, akik parcellájukat szükségből bérbeadják. Ezért a leghelyesebben akkor járunk el, ha a birtokukban levő lovak száma alapján választjuk külön egymástól a gazdag parasztokat, a középparasztokat és a vagyontalan parasztokat. Az a paraszt, akinek sok lova van, csaknem mindig gazdag paraszt; ha sok igásállatot tart, ez azt jelenti, hogy nagy darab földet vet be, hogy saját földje is van a megváltott földön kívül, és pénze is van a ládafiában. Emellett módunkban van megtudni, hogy egész Oroszországban (Európai-Oroszországban, nem számítva sem Szibériát, sem a Kaukázust) hány olyan paraszt van, akinek sok a lova. Persze, nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy egész Oroszországról csak átlagos számokban beszélhetünk, hiszen az egyes kerületek meg kormányzóságok között igen nagyok a különbségek. Így például a városok környékén gyakran találunk gazdag földművelő parasztokat, akiknek alig van lovuk. Egyesek közülük az igen jövedelmező kertészettel foglalkoznak, mások kevés lovat, de sok tehenet tartanak, és tejjel kereskednek. Vannak Oroszországban mindenfelé olyan parasztok is, akik nem földműveléssel, hanem kereskedelemmel szedik meg magukat, olajütőket, daragyártó és más üzemeket létesítenek. Aki falun él, nagyon jól ismeri saját községe vagy a környék módos parasztjait. Nekünk azonban azt kell megtudnunk, hányan vannak egész Oroszországban, milyen erősek, hogy a szegényparaszt ne a bizonytalanba, ne bekötött szemmel menjen, hanem pontosan tudja, kik a barátai és kik az ellenségei.

Nézzük tehát meg, hány parasztnak van sok lova, és hánynak van kevés. Azt már mondottuk, hogy a parasztgazdaságok száma egész Oroszországban körülbelül *tízmillió*. Ezeknek ma összesen bizonyára mintegy *tizenöt-*

millió lovuk van (14 esztendővel ezelőtt tizenhétmillió lovuk volt, de számuk azóta megcsappant). Eszerint minden *tíz* gazdaságra átlagban *tizenöt* ló jut. A helyzet azonban az, hogy egyeseknek, keveseknek, sok a lovuk, másoknak pedig, mégpedig igen sokaknak, vagy egyáltalán nincs lovuk, vagy csak kevés lóval rendelkeznek. A lóval nem rendelkező parasztok száma *legalább hárommillió*, s körülbelül három és félmilliónak mindössze *egy lova* van. Ezek mind vagy teljesen tönkrement, vagy vagyontalan parasztok. Mi falusi szegénységnek nevezzük őket. A tízmillió paraszt közül szegényparaszt *hat és félmillió*, vagyis *csaknem kétharmad!* Ezek után következnek a középparasztok, akiknek egy pár igásjószáguk van. Az ilyen parasztgazdaságok száma *mintegy két*millió, s *körülbelül négy*millió lovuk van. Utánuk következnek a gazdag parasztok, akiknek egyenként több mint egy pár igásjószáguk van. Az ilyen parasztgazdaságok száma *másfélmillió*, de *hét és félmillió* lovuk van*. Ez azt jelenti, hogy a gazdaságoknak körülbelül egyhatod része a lóállomány felével rendelkezik.

Ezt tudva meglehetősen pontosan megítélhetjük a gazdag parasztok erejét. Számbelileg igen kevesen vannak: a különböző faluközösségekben, a különböző járásokban tíz-húsz akad minden száz gazdaságból. De ez a kevés gazdaság a legmódosabb. Ezért aztán egész Oroszországban csaknem ugyanannyi a lovuk, mint valamennyi

---

* Ismételten hangsúlyozzuk, hogy itt kerek, hozzávetőleges számokat veszünk. Lehetséges, hogy a gazdag parasztok száma nem pontosan másfélmillió, hanem egy és egynegyed vagy egy és háromnegyed millió, sőt esetleg még kétmillió is. Ez már nem nagy különbség. Nem az a lényeg itt, hogy pontosan számbavegyünk minden ezret vagy százezret, hanem az, hogy világosan megértsük, milyen erősek a gazdag parasztok, milyen helyzetben vannak, mert csak így állapíthatjuk meg, kik az ellenségeink és kik a barátaink, csak így nem tévesztenek meg bennünket mindenféle kitalált mesék és üres fecsegések, csak így ismerjük meg pontosan a szegényparasztok helyzetét és külön a gazdag parasztok helyzetét.

Minden falusi munkás tekintsen jól körül saját járásában és a szomszéd járásokban. Meg fogja látni, hogy számításunk helyes, hogy általánosságban mindenütt ez a helyzet: minden száz paraszt közül tíz, legfeljebb húsz gazdag paraszt, körülbelül húsz középparaszt, a többi pedig mind — szegényparaszt.

többi parasztnak együttvéve. Következésképpen vetésterületük is csaknem fele az egész paraszti vetésterületnek. Ezek a parasztok sokkal több gabonát takarítanak be, mint amennyire saját családjuknak szüksége van. Nagyon sok gabonát adnak el. Nemcsak táplálkozásra termesztenek gabonát, hanem elsősorban eladásra, pénzszerzésre. Ezek a parasztok pénzt tudnak felhalmozni. A pénzt takarékpénztárba és bankba teszik. Földet vásárolnak magántulajdonba. Már beszéltünk arról, mennyi földet vásárolnak egész Oroszországban évről évre a parasztok; ezek a földek csaknem teljes egészükben ennek a kevésszámú gazdag parasztnak a birtokába kerülnek. A falusi szegénységnek nem az a gondja, hogy földet vásároljon, hanem az, hogy mit egyen. Gyakran még kenyérre sincs pénze, nemhogy földet vásárolna. Ezért általában minden bank, s különösen a parasztbank korántsem minden parasztnak segít földet szerezni (mint azt néha olyan emberek bizonygatják, akik félrevezetik a parasztot vagy nagyonis együgyűek), hanem csak a parasztok elenyésző kisebbségének, csak a gazdagoknak. Ezért a parasztnak azok a rossz tanácsadói is, akiket az imént említettünk, valótlanságot állítanak, amikor a parasztok által vásárolt földről azt mondják, hogy ez a föld a tőke birtokából a munka birtokába vándorol át. A munka birtokába, vagyis a nincstelen munkásember birtokába sohasem vándorol át a föld, mert a földért pénzt kell fizetni. Márpedig a szegényparasztnak soha nem szokott fölös pénze lenni. A föld csak a gazdag, pénzes parasztok birtokába vándorol át, a tőke birtokába, csak olyan emberek birtokába, akik ellen a falusi szegénységnek a városi munkássággal szövetségben *harcolnia* kell.

A gazdag parasztok nemcsak örökre szoktak földet vásárolni, ugyancsak ők azok, akik a legtöbb földet évekre bérlik, árendába veszik. Nagy parcellákat bérelnek, s ezzel elütik a földet a falusi szegénység kezéről. Poltava kormányzóság egyik kerületében (a konsztantyinográdiban) például kiszámították, mennyi földet béreltek a gazdag parasztok. És mi derült ki? Igen kevés olyan gazdaság volt, amely 30 vagy ennél több gyeszjatyinát bérelt, — mindössze két gazdaság minden 15 gazdaságból.

De ezek a gazdag parasztok magukhoz kaparintották az egész bérelt földterület *felét*, és minden módos parasztra 75 *gyeszjatyina* bérelt föld jutott! Vagy például Tauria kormányzóságban kiszámították, hogy a gazdag parasztok mennyit ragadtak magukhoz abból a földből, amelyet a parasztok a *mir*, a faluközösség útján a kincstártól bérelték. Kiderült, hogy a gazdag parasztok, a gazdaságoknak mindössze *egyötöde*, az egész bérelt föld *háromnegyed* részét kaparintották meg. A földet mindenütt aszerint osztják el, hogy kinek mennyi pénze van, pénze meg csak annak a kevés gazdag parasztnak szokott lenni.

Továbbá, most maguk a parasztok is sok földet adnak bérbe. Otthagyják parcellájukat, mert nincs jószáguk, nincs vetőmagjuk, nincs mivel gazdálkodniok. Pénz nélkül manapság földdel sem megy semmire az ember. Szamára kormányzóság novouzenszki kerületében például minden három gazdag paraszt közül egy, sőt olykor kettő is, *megváltott földet bérel* saját faluközösségében vagy valamely más faluközösségben. S kik adják bérbe parcellájukat? Azok a parasztok, akiknek nincsen lovuk vagy csak egy lovuk van. Tauria kormányzóságban a parasztgazdaságoknak kereken *egyharmada* adja bérbe parcelláját. A parasztok megváltott földjeinek *negyedrészét*, összesen negyedmillió gyeszjatyinát adnak bérbe. És ebből a negyedmillióból százötvenezer gyeszjatyina (háromötöd) a gazdag parasztok kezére jut! Itt ismét láthatjuk, vajjon megfelel-e a szegényparasztságnak a mir-szervezet, a faluközösség. A faluközösségben az a helyzet, hogy akinél a pénz, annál a hatalom. Nekünk pedig a legkülönbözőbb faluközösségek szegényparasztjainak szövetségére van szükségünk.

Ugyanúgy, mint a földvásárlásnál, becsapják a parasztot akkor is, amikor azzal ámítják, hogy olcsón vásárolhat vasekéket, aratógépeket és mindenféle más korszerű munkaeszközöket. Zemsztvo-raktárakat, arteleket létesítenek és azt hajtogatják, hogy a korszerű munkaeszközök javítanak a parasztság helyzetén. — Ez puszta csalás és ámítás. Mindezek a jobb munkaeszközök csak a gazdagoknak jutnak, a szegényparasztoknak úgyszólván semmi sem jut belőlük. Nekik nem az eke, nem az aratógép jár

az eszükben, örülnek, ha valahogyan megélnek! Minden ilyen „segítség a parasztságnak" — segítség a gazdagoknak, és semmi egyéb. A szegényparasztok tömegén, amelynek sem földje, sem jószága, sem tartalékai, mitsem segít, ha a jobb munkaeszközökhöz olcsóbban lehet hozzájutni. Szamára kormányzóság egyik kerületében például összeszámolták a gazdag és a szegényparasztok tulajdonában levő korszerű munkaeszközöket. Kiderült, hogy a gazdaságoknak körülbelül *egyötöde*, vagyis a legmódosabbak, a korszerű munkaeszközöknek csaknem *háromnegyedével* rendelkeznek, a szegényparasztokra, a gazdaságok *felére*, pedig mindössze *egyharmincad részük* jut. Ebben a kerületben 28 000 gazdaság közül 10 000-nek nincs lova, vagy csak egy lóval rendelkezik. Ebben a 10 000 gazdaságban az egész kerület parasztgazdaságaiban használt 5 724 korszerű munkaeszközből mindössze *hetet* találunk. 5 724-ből hetet — ennyi jut a falusi szegénységnek a mezőgazdaság e modern vívmányaiból, az egyre terjedő vasekékből és aratógépekből, amelyek állítólag az „egész parasztságon" segítenek! Ezt várhatja a falusi szegénység az olyan emberektől, akik a „parasztgazdaság megjavításáról" szavalnak!

Végül, a gazdag parasztság egyik legfőbb sajátossága az, hogy *mezőgazdasági munkásokat és napszámosokat fogad*. Akárcsak a földbirtokosok, a gazdag parasztok is mások munkájából élnek. Akárcsak a földbirtokosok, a gazdag parasztok is azon gazdagodnak, hogy a parasztság zöme tönkremegy és nyomorog. Akárcsak a földbirtokosok, a gazdag parasztok is azon vannak, hogy minél több munkát sajtoljanak ki mezőgazdasági munkásaikból, és minél kevesebbet fizessenek nekik. Ha a parasztok milliói nem mennének végül tönkre és nem kényszerülnének arra, hogy másoknál munkát vállaljanak, hogy elszegődjenek bérmunkásnak, hogy eladják munkaerejüket, akkor a gazdag parasztok nem létezhetnének, nem gazdálkodhatnának. Sehol sem szedhetnék össze az „otthagyott" parcellákat, sehol sem találnának maguknak munkásokat. Márpedig egész Oroszországban az a másfélmillió gazdag paraszt bizonyára legalább *egymillió* mezőgazdasági munkást és napszámost foglalkoztat. Vilá-

gos, hogy a tulajdonosok osztálya és a nincstelenek osztálya, a munkaadók és a munkások, a burzsoázia és a proletariátus között folyó nagy harcban a gazdag parasztok a tulajdonosok oldalára fognak állni a munkásosztálylyal szemben.

Most már ismerjük a gazdag parasztság helyzetét és erejét. Nézzük meg, milyen a falusi szegénység élete.

Már mondtuk, hogy egész Oroszországban a parasztgazdaságok óriási többsége, csaknem kétharmada a falusi szegénységhez tartozik. Mindenekelőtt, a lóval nem rendelkező gazdaságok száma semmiképpen sem kevesebb mint *hárommillió* — sőt ezidőszerint valószínűleg több, körülbelül három és félmillió. Minden ínséges év, minden rossz termés a gazdaságok tízezreit teszi tönkre. A népesség szaporodik, az élet egyre szűkösebb, ugyanakkor minden jobb földet kezükbe kaparintottak már a földbirtokosok és a gazdag parasztok. Így azután évről évre egyre többen mennek tönkre, egyre többen vándorolnak el a városokba és a gyárakba, egyre többen lesznek mezőgazdasági munkásokká, segédmunkásokká. A lóval nem rendelkező paraszt olyan paraszt, aki már teljesen nincstelen lett. Ez — proletár. Nem a földből él (amíg ugyan él, de helyesebb ha azt mondjuk, hogy tengődik, s nem hogy él), nem a gazdaságból, hanem *bérmunkából.* Ez — édestestvére a városi munkásnak. Az a paraszt, akinek nincsen lova, nem tudja mihez kezdjen a földdel; a lóval nem rendelkező parasztok fele *bérbeadja parcelláját*, sőt olykor teljesen ingyen odaadják a faluközösségnek (ha ugyan hozzá nem fizetnek még valamit!), mert nem áll módjukban megművelni a földet. Az a paraszt, akinek nincsen lova, bevet talán egy gyeszjatyinát, ha sokat — kettőt. Saját termése mellett mindig kell gabonát vásárolnia (ha ugyan van miből), — saját gabonájából sohasem futja az egész évre. Nincsenek sokkal jobb helyzetben azok a parasztok sem, akiknek egy lovuk van. Ezek száma egész Oroszországban körülbelül 3½ millió. Persze vannak kivételek, s már mondottuk, hogy itt-ott akadnak parasztok, akiknek csak egy lovuk van s mégis tűrhetően, sőt jómódban élnek. De mi nem a kivételekről, nem egyes helységekről beszélünk, hanem egész Oroszországról. Ha azokat a

parasztokat, akiknek egy lovuk van, mint tömeget nézzük, kétségtelen, hogy ez szegénységben és nyomorban élő tömeg. Az egylovas paraszt még a mezőgazdasági kormányzóságokban is csak három-négy, ritkán öt gyeszjatyinát vet be; saját gabonájából neki sem futja egész évre. Még a jó években sem táplálkozik jobban, mint azok a parasztok, akiknek nincs lovuk, tehát mindig koplal, mindig éhezik. Gazdasága teljesen szétzüllik, jószága rossz állapotban van, a takarmány kevés, a föld rendes megmunkálásához nincs ereje. Az egylovas paraszt egész gazdaságára (a jószág takarmányát leszámítva) — például Voronyezs kormányzóságban — legfeljebb *évi húsz rubelt* költhet! (A gazdag paraszt *tízszerannyit* költ.) Évi húsz rubel — a föld haszonbérére, jószágvásárlásra, az eke és más munkaeszközök javítására, pásztorra és minden egyébre! Hát gazdaság ez? Ez nem más, mint végnélküli kínlódás, kényszermunka, örökös vesződés. Világos, hogy az egylovas parasztok közt is vannak olyanok, sőt nem is kevesen, akik *bérbeadják parcellájukat*. A koldusnak a földből is kevés a haszna. Pénze nincs, s a föld nemcsak hogy pénzt nem hoz neki, hanem még a táplálkozását sem biztosítja. Márpedig pénz kell mindenre: élelemre, ruhára, a gazdaságra, adóra. Voronyezs kormányzóságban az egylovas parasztnak csupán az adója rendszerint évi *tizennyolc rubel*, neki viszont össze-vissza, az összes kiadásokra nem marad több mint évi 75 rubel. Itt csak gúnyból beszélhetünk földvásárlásról, korszerű munkaeszközökről, falusi bankokról; mindezt korántsem a falusi szegénység számára találták ki.

Hogyan jusson hát pénzhez? „Kereset" után kell néznie. Az egylovas paraszt, ugyanúgy, mint az, akinek nincs lova, szintén csak a „keresetből" tengeti valahogy életét. Márpedig mit jelent a „kereset"? Ez azt jelenti, hogy másoknak dolgoznak, ez bérmunka. Azt jelenti, hogy az egylovas paraszt félig már nem is gazda, hanem bérmunkás, proletár. Ezért is nevezik az ilyen parasztokat *félproletároknak*. Ezek is édestestvérei a városi munkásnak, mert ezeket is a legkülönbözőbb módon fosztogatják a különböző munkáltatók. Számukra is az egyetlen kivezető út, az egyetlen menekvés, hogy egyesüljenek a szociál-

demokratákkal — a gazdagok, a tulajdonosok elleni harcra. Ki dolgozik a vasútépítéseknél? kit fosztogatnak a vállalkozók? ki áll be favágónak vagy tutajosnak? ki béreskedik? ki napszámoskodik? ki végzi a legnehezebb munkákat a városokban és a kikötőkben? A falusi szegénység! Ez mind a lónélküli és egylovas parasztokra hárul. Ezt mind a falusi proletárok és félproletárok végzik el! És milyen óriási tömeg ez Oroszországban! Kiszámították, hogy Oroszország egész területén (a Kaukázus és Szibéria kivételével) minden évben nyolc-, de van rá eset, hogy kilenc*millió* belföldi útlevelet adnak ki. Ezek mind idénymunkások. Ezek csak névleg parasztok, a valóságban azonban bérmunkások, proletárok. Ezeknek mind egy szálig egyetlen szövetségben kell tömörülniök a városi munkásokkal, s a világosságnak és tudásnak minden egyes sugara, amely a falura vetődik, erősíteni és szilárdítani fogja ezt a szövetséget.

Még egy dolgot nem szabad elfelejtenünk a „keresetre" vonatkozóan. Minden hivatalnok és minden olyan ember, aki hivatalnok módjára gondolkodik, szereti hangoztatni, hogy a parasztnak, a muzsiknak két dologra van „szüksége": földre (csak nem nagyon sokra — de sokat nem is lehet előteremteni, mert a gazdagok már mindent magukhoz ragadtak!) és „keresetre". Ezért ahhoz, mondják ők, hogy a népen segítsünk, több iparágat kell a faluban meghonosítanunk, több „kereseti lehetőséget" kell „adnunk". Az ilyen beszéd merő képmutatás. A szegénység szempontjából a kereset bérmunka. „Kereseti lehetőséget adni" a parasztnak annyi, mint bérmunkássá változtatni. Szó se róla, szép segítség! A gazdag parasztok számára más „kereseti lehetőségek" kínálkoznak, olyanok, amelyekhez tőke kell — például malom vagy másfajta üzem berendezése, cséplőgép vásárlása, kereskedelem és hasonlók. Aki a pénzes embereknek ezt a keresetét összekeveri a falusi szegénység *bérmunkájával*, az becsapja a szegényparasztokat. A gazdagoknak persze előnyös az ilyen csalás, nekik előnyös, ha úgy állítják be a dolgot, hogy mindennemű „kereset" fizikailag és anyagilag egyaránt hozzáférhető *minden* parasztnak. Ámde, aki valóban jót akar a szegényparasztoknak,

az megmondja nekik *a teljes igazságot és csakis az igazságot.*

Beszélnünk kell még a középparasztságról. Azt már láttuk, hogy egész Oroszországban általában azt tekinthetjük középparasztnak, akinek egy pár igásjószága van, és hogy tízmillióból körülbelül kétmillióra tehető az ilyen parasztgazdaságok száma. A középparaszt a gazdag paraszt és a proletár között áll, — ezért is nevezik középparasztnak. Közepesen is él: jó évben valahogyan csak megtalálja számításait a gazdaságban, de a nélkülözés állandóan fenyegeti. Megtakarítása egyáltalán nincs, vagy csak igen kevés. Ezért gazdasága nem szilárd. Nehezen tud pénzhez jutni: saját gazdaságából csak a legritkább esetben van annyi készpénzjövedelme, amennyire, nagyon szűkösen számítva, szüksége van. Ha pedig kereset után néz — ez a gazdaság feladását, elhanyagolását jelenti. Sok középparaszt azonban semmiképpen sem lehet meg kereset nélkül: bérmunkát kell vállalnia, a szükség rákényszeríti arra, hogy a földbirtokosok igájába hajtsa a fejét, adósságba verje magát. Az adósságból pedig a középparasztnak úgyszólván sohasem sikerül kivergődnie: nincs biztos jövedelme, mint a gazdag parasztnak. Amint egyszer adósságba verte magát, — akár kötelet vett volna nyakára. Az adósságból sohasem vergődik ki, míg végülis egészen tönkre nem megy. A középparaszt megy leginkább szolgaságba a földbirtokoshoz, mivel a földbirtokosnak a szakmánymunkákhoz olyan parasztokra van szüksége, akik még nem mentek tönkre, akiknek van egy pár lovuk és akiknek megvan minden gazdasági felszerelésük. A középparaszt nehezen hagyhatja el a falut, s így inkább hagyja magát szolgaságba vetni a földbirtokosok által gabona, legeltetési jog, a lehasított földek haszonbére vagy a tél idején nyujtott készpénzkölcsön ellenében. A földbirtokoson és a kulákon kívül a középparasztot a módos szomszéd is szorongatja; mindig elhalássza előle a földet és sohasem mulasztja el az alkalmat, amikor árthat neki. Így él a középparaszt: se hús, se hal. Se nem igazi, vérbeli gazdálkodó, se nem munkás. A középparasztoknak minden vágyuk, hogy gazdák legyenek, tulajdonosok akarnak lenni, de ez csak

igen kevésnek sikerül. Nagyon kevés olyan középparaszt van, aki még béreseket vagy napszámosokat is alkalmaz, aki azon van, hogy mások munkáján megszedje magát, más emberek hátán emelkedjék fel a gazdagok sorába. A legtöbb középparaszt nemcsak hogy nem alkalmaz idegen munkaerőt, hanem maga is kénytelen elszegődni.

Mindenütt, ahol megkezdődik a harc a gazdagok és a szegények, a tulajdonosok és a munkások között — a középparaszt ott áll a középen, és nem tudja, merre tartson. A gazdagok a maguk oldalára csábítgatják: hiszen te is gazda vagy, tulajdonos, semmi keresnivalód a mezítlábasok között. A munkások meg azt mondják neki: a gazdagok becsapnak és megrabolnak, számodra az egyetlen menekvés, hogy segítesz bennünket a gazdagok elleni harcban. Ez a vetélkedés a középparasztok megnyeréséért megvan mindenütt, minden országban, ahol a szociáldemokrata munkások harcolnak a dolgozó nép felszabadításáért. Oroszországban ez a vetélkedés éppen most kezdődik. Ezért nekünk különösen alaposan meg kell vizsgálnunk ezt a kérdést, és tisztában kell lennünk azzal, hogy a gazdagok milyen csalárd módszerekkel édesgetik magukhoz a középparasztot, hogyan járhatunk végére mindezeknek a csalásoknak, és hogyan segíthetünk a középparasztnak abban, hogy megtalálja igazi barátait. Ha az orosz szociáldemokrata munkások mindjárt a helyes útra lépnek, akkor sokkal gyorsabban sikerül majd létrehoznunk a falusi munkásnép és a városi munkásság szilárd szövetségét, mint a német munkás elvtársaknak, és hamar győzelmet aratunk a dolgozók minden ellenségén.

4. HOL A KÖZÉPPARASZT HELYE? A TULAJDONOSOK ÉS GAZDAGOK VAGY A MUNKÁSOK ÉS NINCSTELENEK OLDALÁN?

Minden tulajdonos, az egész burzsoázia azzal igyekszik a maga oldalára vonni a középparasztot, hogy mindenféle rendszabályokat ígér neki, amelyek gazdaságának megjavítását szolgálnák (olcsó vasekét, falusi bankokat, a takarmányfüvek termesztésének bevezetését, olcsó jószá-

got, műtrágyát és ehhez hasonlókat), továbbá azzal, hogy a parasztot beviszik mindenféle mezőgazdasági egyesülésekbe (szövetkezetekbe, ahogy a könyvekben nevezik ezeket), amelyek minden rendű és rangú gazda részvételével alakulnak a gazdaság megjavítása céljából. Ilymódon igyekszik a burzsoázia a középparasztokat, sőt a kisparasztokat, de még a félproletárokat is visszatartani attól, hogy a munkásokkal szövetségre lépjenek, ilymódon igyekszik rábírni őket arra, hogy a gazdagok, a burzsoázia oldalára álljanak a munkások, a proletariátus ellen vívott harcában.

A szociáldemokrata munkások erre ezt válaszolják: a gazdaság megjavítása — nagyon jó dolog. Nem baj az, ha olcsóbban megvásárolható a vaseke; mostanában minden okos kereskedő is igyekszik minél olcsóbban eladni, hogy ezáltal magához csábítsa a vevőket. Amikor azonban a szegény- és a középparasztoknak azt mondják, hogy a gazdaság megjavítása és a vasekék olcsóbbá tétele mindnyájuknak segít abban, hogy kivergődjenek a nyomorúságból és talpraálljanak, anélkül hogy egy ujjal hozzányúlnának a gazdagokhoz — *ez becsapás*. Mindezekből a gazdaság megjavítását szolgáló intézkedésekből, az árcsökkentésekből és a szövetkezetekből (vagyis az áru eladására és bevásárlására alakított szervezetekből) *sokkal több hasznuk van a gazdagoknak*. A gazdagok egyre erősebbek, egyre jobban nyomorgatják a szegényparasztokat is, a középparasztokat is. Ameddig a gazdagok gazdagok maradnak, ameddig kezükben tartják a föld, a jószág, a munkaeszközök és a pénz nagy részét — addig nemcsak a szegényparasztok, hanem még a középparasztok sem vergődhetnek ki *soha* a nyomorúságból. Egyikmásik középparaszt a gazdaság megjavítását szolgáló intézkedések meg a szövetkezetek révén talán bekerül a gazdagok sorába, az egész nép és az egész középparasztság azonban még mélyebbre süllyed a nyomorba. Hogy *minden* középparaszt gazdaggá lehessen, ahhoz magukat a gazdagokat kell elkergetni, elkergetni pedig csak a városi munkásság és a falusi szegénység szövetsége kergetheti el őket.

A burzsoázia azt mondja a középparasztnak (sőt a

kisparasztnak is): olcsó földet és olcsó vasekét adunk el neked, te pedig add el nekünk lelkedet, mondjál le ennek fejében a gazdagok elleni harcról.

A szociáldemokrata munkás ezt mondja: ha igazán olcsón adnak el, miért ne vennénk, ha van pénzünk, üzlet — üzlet. A lelkét azonban ne adja el az ember soha. Ha lemondunk arról, hogy a városi munkásokkal együtt-harcoljunk az egész burzsoázia ellen, ez örökös nyomort és nélkülözést jelent. Az áruk olcsóbbodása révén a gazdagok még több nyereséghez jutnak, még jobban megszedik magukat. De akinek nem szokott pénze lenni, azon semmiféle olcsóság sem segít, amíg a burzsoáziától el nem veszi ezt a pénzt.

Nézzünk egy példát. A burzsoázia hívei belegabalyodtak a különféle szövetkezetekbe (az olcsó vásárlásra és az előnyös eladásra alakult szervezetekbe). Akadnak még olyan emberek is, akik „szociálforradalmároknak“ nevezik magukat, és a burzsoáziát szajkózva azt üvöltik, hogy a parasztnak a legsürgősebben szövetkezetekre van szüksége. Oroszországban is mindenféle szövetkezeteket kezdenek létesíteni, de nálunk még nagyon kevés van belőlük, és kevés is lesz mindaddig, amíg nem lesz politikai szabadság. Németországban viszont igen sok különféle szövetkezet működik a parasztok között. És nézzük meg, kinek segítenek leginkább ezek a szövetkezetek. Egész Németországban 140 000 gazda tagja a tejet és tejterméket értékesítő szövetkezeteknek, s ennek a 140 000 gazdának (az egyszerűség kedvéért itt is kerek számokat veszünk) összesen 1 100 000 tehene van. A szegényparasztok száma egész Németországban *négymillió*. Ezek közül csak 40 000 tagja valamely szövetkezetnek: vagyis minden száz szegényparaszt közül *csak egy* használja ezeket a szövetkezeteket. Ennek a 40 000 szegényparasztnak együttesen véve mindössze 100 000 tehene van. Továbbá, azt látjuk, hogy a közepes gazdák, a középparasztok száma — *egymillió;* ezek közül 50 000 tagja valamely szövetkezetnek (vagyis minden száz közül öt), és összesen 200 000 tehenük van. Végül a gazdag gazdák (vagyis a földbirtokosok és a gazdag parasztok együttvéve) száma *egyharmadmillió;* közülük 50 000 tagja valamely szövet-

kezetnek (vagyis minden száz közül *tizenhét!*), és összesen 800 000 tehenük van!

Lám, kinek segít mindenekelőtt és leginkább a szövetkezet. Lám, mint vezetik a muzsikot orránál fogva azok, akik arról üvöltöznek, hogy a középparasztot meg lehet menteni az olcsó bevásárlásra és előnyös eladásra alakított különféle szövetkezetekkel. A burzsoázia már igazán túlságosan olcsón akarja a muzsikot „megvásárolni" a szociáldemokraták elől, akik a szegényparasztokat és a középparasztokat egyaránt a maguk oldalára hívják.

Nálunk is különféle tejbegyűjtő központokat és sajtgyártó arteleket alakítanak. Nálunk is akad akárhány ember, aki egyre azt ordítozza, hogy az artel, a mir-szervezet, a szövetkezet az, amire a muzsiknak szüksége van. De nézzük csak meg, kinek a kezére játszanak ezek az artelek, szövetkezetek és mir-bérletek. Nálunk száz parasztgazdaság közül legalább húsznak egyáltalán nincs tehene; vagy harmincnak egy-egy tehene van: ezek nagy nyomorúságukban adják el a tejet, gyermekeik tej nélkül maradnak, éheznek és hullanak, mint a legyek. A gazdag parasztoknak viszont három, négy, sőt ennél is több tehenük van, ezek a gazdag parasztok a parasztság tehénállományának felével rendelkeznek. Kinek válnak hasznára a sajtgyártó artelek? Világos, hogy elsősorban a földbirtokosoknak és a parasztburzsoáziának. Világos, hogy ezeknek *előnyös* az, ha a középparasztok és a falu szegényei velük tartanak, ha a nyomorból való menekvésük eszközének nem azt a harcot tartják, amelyet valamennyi munkás az egész burzsoázia ellen folytat, hanem az egyes kistulajdonosoknak azt az igyekezetét, hogy kikecmeregjenek nyomorúságos helyzetükből és meggazdagodjanak.

Ezt a törekvést támogatja és erre buzdít minden módon a burzsoázia valamennyi híve, akik a kisparaszt híveinek és barátainak tüntetik fel magukat. És sok naív ember nem ismeri fel a báránybőrbe bújt farkast, s szajkózza a burzsoá ámítást abban a hitben, hogy ezzel használ a kis- és középparasztnak. Így például könyvekben és beszédekben azt bizonygatják, hogy a kisgazdaság a legelőnyösebb, a legjövedelmezőbb, hogy a kisgazdaság virágzik; ezért is van, azt mondják, mindenfelé annyi

kistulajdonos a mezőgazdaságban, ezért ragaszkodnak annyira a földhöz (nempedig azért, mert minden jobb földet a burzsoázia foglalt el, a pénz szintén az ő kezében van, míg a falusi szegénységnek talpalatnyi földjén kell egész életén át szoronganiaés gyötrődnie!). A kisparasztnak nem kell sok pénz — mondják ezek a nyájas emberek; a kis- és a középparaszt takarékosabb és igyekvőbb, mint a nagyparaszt, azonkívül tud szerényebben élni: ahelyett, hogy szénát venne a jószágnak, szalmával is beéri; ahelyett, hogy drága gépet vásárolna, korábban kel, tovább dolgozik, és igyekszik annyit elvégezni, mint a gép; ahelyett, hogy mindenféle kis javítgatásokért másoknak pénzt adna, ünnepnapokon maga ragadja meg a balta nyelét, és elvégzi a szükséges ácsmunkát — így sokkal kevesebbe kerül, mint a nagygazdának; ahelyett, hogy drága lovat vagy ökröt etetne, tehénnel is beéri a szántásnál — a németeknél minden szegényparaszt tehénnel szánt, nálunk is annyira tönkrement a nép, hogy nemcsak tehénnel kezd szántani, hanem már maga is húzza az ekét! És milyen előnyös ez! milyen olcsó! Milyen dícséretreméltó, hogy a közép- és kisparaszt ilyen serény, ilyen buzgó, ilyen egyszerűen él, nem tesz semmi rosszat, eszébe sem jut a szocializmus, hanem csak a gazdaságával törődik! Nem a munkásokhoz húz, akik sztrájkokat rendeznek a burzsoázia ellen, hanem a gazdagok után megy, igyekszik bekerülni a jobb emberek közé! Ha mindenki ilyen serény és buzgó volna, ily egyszerűen élne, nem részegeskedne, több pénzt tenne félre, kevesebbet dobna ki mindenféle kartonrongyokra, kevesebb gyereket hozna a világra, akkor mindenki jól élne, s nem volna semmiféle nyomor és nélkülözés!

Ilyen nyájas szónoklatokat tart a burzsoázia a középparasztnak, és még akadnak együgyűek, akik ennek bedőlnek és szajkózzák ezeket a szavakat!* A valóságban ez a

---

* Nálunk Oroszországban azokat az együgyűeket, akik jót akarnak a parasztnak, de valahogy mégis mindig ugyanezekre a nyájas szavakra lyukadnak ki, „narodnyikoknak" vagy „a kisgazdaság híveinek" nevezik. Oktalanságból utánuk kullognak a „szociálforradalmárok" is. A németeknél sincs hiány nyájas emberekben. Egyikük, Eduard David, nemrégiben vaskos könyvet írt.

sok nyájas beszéd nem más, mint ámítás, a paraszt kigúnyolása. Ezek a nyájas emberek olcsó és előnyös gazdaságnak nevezik a szükséget, a nyomasztó szükséget, amely arra kényszeríti a közép- és a kisparasztot, hogy látástól-vakulásig dolgozzon, még a falat kenyeret is megvonja magától, lemondjon minden garas pénzkiadásról. Természetesen, mi lehetne „olcsóbb" és „előnyösebb", mint három évig egy nadrágot hordani, nyáron mezítláb járni, a faekét zsineggel összeeszkábálni, a tehenet pedig a tető rothadt szalmájával etetni! De ültetnék csak be bármely burzsoát vagy gazdag parasztot egy ilyen „olcsó" és „előnyös" gazdaságba — tudomisten, hamarosan kifogyna a nyájas szavakból!

Az olyan emberek, akik az egekig magasztalják a kisgazdaságot, olykor jót akarnak a parasztnak, ténylegesen azonban csak ártanak neki. Nyájas szavaikkal ugyanúgy becsapják a parasztot, mint ahogyan a *sorsjátékkal* becsapják a népet. Mindjárt el is mondom, mi az a sorsjáték. Van, mondjuk, egy tehenem, amely 50 rubelt ér. Ki akarom sorsolni ezt a tehenet, és e célból egyrubeles sorsjegyeket adok el. Egy rubelért hozzá lehet jutni a tehénhez! Az emberek hozzá szeretnének jutni, ömlenek hát a rubelek. Amikor száz rubel összegyűlt, megrendezem a húzást: akinek sorsjegyét kihúzzák, egy rubelért hozzájut a tehénhez, a többiek pedig üres kézzel odábbállnak. „Olcsó" volt hát ez a tehén a népnek? Nem, nagyon drága volt, mert kétszeres árat fizettek érte, mert két ember (az, aki a sorsjátékot rendezte és az, aki a tehenet megnyerte) minden munka nélkül megszedte magát, mégpedig kilencvenkilenc ember rovására, akik elvesztették pénzüket. Ha tehát valaki azt mondja, hogy a sorsjáték előnyös a népnek, egyszerűen becsapja a népet. Ugyanígy becsapja a parasztot az, aki azt ígéri neki, hogy különféle szövetkezetek (előnyös eladásra és olcsó vásárlásra alakított szervezetek), a gazdaság megjavítását szolgáló minden-

---

Ebben a könyvben azt mondja, hogy a kisgazdaság hasonlíthatatlanul előnyösebb a nagygazdaságnál, mert a kisparaszt nem csinál fölösleges kiadásokat, a szántáshoz nem tart lovat, hanem beéri ugyanazzal a tehénnel, amely tejet is ad.

féle intézkedések, különféle bankok és ehhez hasonlók révén kiszabadul a nyomorból és nélkülözésből. Mint ahogyan a sorsjátékban egy nyert, a többi pedig ráfizetett, itt is egy középparaszt ügyes és meggazdagodik, kilencvenkilenc társa viszont egész életén át görnyed, mégsem szabadul ki a nyomorúságból, sőt még jobban tönkremegy. Nézzen csak jól szét minden falusi lakos saját faluközösségében és saját környezetében: vajjon sok olyan középparaszt van-e, aki meggazdagodik, és elfelejti, mi az a nyomorúság? S hányan vannak, akik egész életükön át nem tudnak kikecmeregni a nyomorból? Hányan vannak, akik tönkremennek és otthagyják a falut? Nálunk, egész Oroszországban, mint láttuk, legfeljebb kétmillió középparasztgazdaság van. Tegyük fel, hogy az olcsó vásárlásra és az előnyös eladásra alakított különféle szövetkezetek száma a maival szemben tízszeresére emelkedett. Mire vezet ez? Legfeljebb százezer középparaszt emelkedik a gazdagok sorába. Ez pedig mit jelent? Ez azt jelenti, hogy száz középparaszt közül öt meggazdagodott. Hát a többi kilencvenöt? Ezeknek továbbra is ugyanolyan nehéz a soruk, sőt sokuknak még jóval nehezebb! A szegényparasztság pedig méginkább tönkrement!

A burzsoáziának természetesen nem is kell egyéb, mint hogy lehetőleg minél több közép- és szegényparaszt menjen a gazdagok után, hogy a közép- és szegényparasztok *higgyenek* abban, hogy a burzsoázia elleni harc nélkül is kiszabadulhatnak a nyomorból, hogy szorgalmukban, kuporgatásukban, meggazdagodásukban *legyen minden reményük*, s ne a falusi és városi munkásokkal való szövetségben. A burzsoázia minden erejével igyekszik táplálni a parasztban ezt a csalóka hitet és reményt, igyekszik őt mindenféle szép szavakkal álomba ringatni.

Mindezeknek a nyájas embereknek a csalárdságát leleplezhetjük, ha csak három kérdést adunk fel nekik.

Az első kérdés. Kiszabadulhat-e a dolgozó nép a nyomorból és a nélkülözésből, amikor Oroszországban kétszáznegyvenmillió gyeszjatyina művelésre alkalmas földből százmillió gyeszjatyina magánbirtokosok tulajdonában van? Amikor a legnagyobb földbirtokosok közül

tizenhatezer hatvanötmillió gyeszjatyina földdel rendelkezik?

A második kérdés. Kiszabadulhat-e a dolgozó nép a nyomorból és a nélkülözésből, amikor másfélmillió gazdag parasztgazdaság (a tízmillió gazdaságból) megkaparintotta a parasztság vetésterületének, lóállományának és általában jószágállományának felét, s a parasztság készleteinek és megtakarított pénzének sokkal több mint a felét? Amikor ez a parasztburzsoázia továbbra is egyre inkább gazdagodik, nyomorgatva a szegény- és a középparasztságot, s mások munkáján, béresek és napszámosok munkáján élősködve? Amikor hat és félmillió parasztgazdaság tönkrement szegényparasztoké, akik mindig éheznek, és mindenféle bérmunkával kénytelenek megszerezni nyomorúságos betevő falatjukat?

A harmadik kérdés. Kiszabadulhat-e a dolgozó nép a nyomorból és a nélkülözésből, amikor a pénz vált a legfőbb erővé, amikor pénzért mindent lehet venni: gyárat is, földet is, sőt embert is — bérmunkást, bérrabszolga formájában? Amikor pénz nélkül sem élni, sem gazdálkodni nem lehet? Amikor a kisgazdának, a szegényparasztnak harcolnia kell a nagygazdával, hogy pénzhez jusson? Amikor néhányezer földbirtokos, kereskedő, gyáros és bankár száz- meg százmillió rubelt halmozott fel, s ezen felül valamennyi bankkal is rendelkezik, amelyekben ezer- meg ezermillió rubel gyűlik össze?

Ezeket a kérdéseket nem lehet a kisgazdaság vagy a szövetkezet előnyeiről szóló nyájas szavakkal megkerülni. Ezekre a kérdésekre csak egy válasz lehetséges: az igazi „szövetkezet", amely megmentheti a dolgozó népet — a falusi szegénység *szövetsége* a városi szociáldemokrata munkássággal az egész burzsoázia elleni harc céljából. Minél gyorsabban növekszik és erősödik majd *ez* a szövetség, annál gyorsabban fogja a középparaszt megérteni, mennyire hazugak a burzsoázia ígéretei, annál gyorsabban áll majd a középparaszt a mi oldalunkra.

A burzsoázia tudja ezt, s ezért a nyájas szavakon kívül, mindenféle hazugságot terjeszt a szociáldemokratákról. Azt hangoztatja, hogy a szociáldemokraták el akarják venni a közép- és a kisparaszt tulajdonát. *Ez ha-*

zugság. A szociáldemokraták csak a nagygazdáktól akarják elvenni a tulajdont, *csak azoktól, akik mások munkájából élnek*. A szociáldemokraták *sohasem veszik el a munkásokat nem alkalmazó kis- és középgazdák tulajdonát*. A szociáldemokraták az egész dolgozó nép érdekeit védelmezik és képviselik, nemcsak a városi munkások érdekeit, akik a legöntudatosabbak és a legszervezettebbek, hanem a falusi munkások, valamint a kisiparosok és a parasztok érdekeit is, ha nem alkalmaznak bérmunkásokat és nem követik a gazdagokat, ha nem állanak a burzsoázia oldalára. *A szociáldemokraták harcolnak a munkások és parasztok életének minden olyan megjavításáért*, amely most azonnal, még a burzsoázia uralmának megdöntése előtt, egyáltalán lehetséges, és amely megkönnyíti ezt a burzsoázia ellen vívott harcot. De a szociáldemokraták nem vezetik félre a parasztot, megmondják neki *a teljes igazságot*, már jóelőre és nyiltan megmondják, hogy semminemű könnyítéssel sem lehet kiszabadítani a népet a nyomorból és a nélkülözésből, amíg a burzsoázia uralkodik. Hogy az *egész nép* megtudhassa, kik ezek a szociáldemokraták és mit akarnak, a szociáldemokraták összeállították *programmjukat*. A programm — rövid, világos és pontos összefoglalása *mindannak, amire a párt törekszik és amiért harcol*. A szociáldemokrata párt az egyetlen párt, amely világos és pontos programmot állít fel, hogy az egész nép lássa és megismerje a pártot, hogy a pártban csak olyan emberek lehessenek, akik valóban harcolni kívánnak azért, hogy az egész dolgozó nép felszabaduljon a burzsoázia járma alól, emellett olyan emberek, akik tisztában vannak azzal, hogy kiknek kell e harc érdekében szövetkezniök és hogyan kell folytatni ezt a harcot. A szociáldemokraták ezenkívül azt tartják, hogy a programmban közvetlenül, nyiltan és pontosan *meg kell magyarázni, mi az oka a dolgozó nép nélkülözésének és nyomorának*, és miért egyre hatalmasabb és erősebb a munkások szövetsége. Nem elegendő, ha azt mondjuk, hogy nehéz az élet, és lázadásra szólítunk; ezt minden szájaskodó is megteheti, de sok értelme nincsen. A dolgozó népnek világosan meg kell értenie, *miért* nyomorog, és *kivel* kell *összefognia* a szükség megszüntetéséért vívott harcban.

Azt már elmondottuk, hogy mit akarnak a szociáldemokraták; elmondottuk, mi az oka a dolgozó nép nyomorának és nélkülözésének; elmondottuk, ki ellen kell harcolnia a falusi szegénységnek, és kivel kell szövetkeznie ebben a harcban.

Most arról fogunk beszélni, hogy harcunkkal *milyen könnyítéseket* vívhatunk ki *azonnal* a munkások és parasztok életében.

5. MILYEN KÖNNYÍTÉSEKET AKARNAK A SZOCIÁLDEMOKRATÁK KIVÍVNI AZ EGÉSZ NÉP ÉS A MUNKÁSOK SZÁMÁRA?

A szociáldemokraták azért harcolnak, hogy az egész dolgozó népet megszabadítsák mindennemű kifosztástól, mindennemű elnyomástól, mindennemű igazságtalanságtól. A munkásosztálynak, hogy felszabadulhasson, mindenekelőtt egyesülnie kell. Az egyesüléshez azonban az egyesülés szabadsága, egyesülési jog, vagyis *politikai szabadság* szükséges. Azt már mondottuk, hogy az önkényuralmi kormányzat — a nép leigázása a hivatalnokok és a rendőrség által. Ezért az udvaroncok kis csoportján és a cári udvarba bejáratos kisszámú mágnáson és főhivatalnokon felül az egész népnek szüksége van politikai szabadságra. Leginkább azonban a munkásoknak és a parasztoknak van rá szükségük. A gazdag emberek megvesztegetés útján mentesíthetik magukat a hivatalnokok és a rendőrség önkényeskedése és zsarnokoskodása alól. A gazdag emberek a legmagasabb helyekre is eljuttathatják panaszaikat. Ezért a rendőrség és a hivatalnokok sokkal ritkábban merik zaklatni a gazdag embereket, mint a szegényeket. A munkásoknak és a parasztoknak nincsen miből megvesztegetniök a rendőrséget és a hivatalnokokat, nincs senki, akinél panaszt emelhetnének, pereskedésre nincsen módjuk. A munkások és a parasztok nem szabadulhatnak meg a rendőrség és a hivatalnokok zsarolásaitól, önkényeskedésétől és gorombaságaitól mindaddig, amíg nem lesz az államban *választott kormányzat*, amíg nem hívják össze a képviselők *nemzetgyűlését*. Csak

a nemzetgyűlés szabadíthatja ki a népet a hivatalnokok igájából. Minden öntudatos parasztnak a szociáldemokraták mellé kell állnia, akik mindenekelőtt és elsősorban *a képviselők nemzetgyűlésének egybehívását* követelik a cári kormánytól. A képviselőválasztásban mindenkinek részt kell vennie, tekintet nélkül arra, hogy melyik rendhez tartozik, hogy gazdag-e vagy szegény. A választásoknak szabadoknak, a hivatalnokok mindennemű beavatkozásától menteseknek kell lenniök; a választások rendjére megbízottaknak kell felügyelniök, nempedig rendőrőrmestereknek és kerületi főnököknek. Akkor a nép küldöttei számára lehetővé válik, hogy megtárgyalják a nép bajait, hogy jobb viszonyokat teremtsenek Oroszországban.

A szociáldemokraták azt követelik, hogy bírói végzés nélkül a rendőrség senkit se vethessen börtönbe. Önkényes letartóztatásért szigorúan meg kell büntetni az illető hivatalnokot. A hivatalnoki önkény megszüntetése céljából el kell érni azt, hogy maga a nép válassza meg a hivatalnokokat, hogy mindenkinek joga legyen közvetlenül a bíróságnál panaszt emelni bármely hivatalnok ellen. Mert mi értelme van annak, hogy a rendőrőrmester ellen a kerületi főnöknél, a kerületi főnök ellen pedig a kormányzónál emeljünk panaszt? Nyilvánvaló, hogy a kerületi főnök csak takargatja a rendőrőrmestert, hogy a kormányzó csak takargatja a kerületi főnököt, s még a panaszos húzza a rövidebbet. Börtönbe vetik, vagy Szibériába száműzik. A hivatalnokok csak akkor húzzák majd be a nyakukat, mikor nálunk Oroszországban (mint minden más államban) mindenkinek joga lesz ahhoz, hogy akár a nemzetgyűlésben, akár egy választott bíróságnál panaszt emeljen és szabadon beszéljen vagy az ujságokban írjon sérelmeiről.

Az orosz nép mind a mai napig szinte jobbágy módjára függ a hivatalnokoktól. A hivatalnokok engedélye nélkül a népnek nem szabad sem gyűléseket rendeznie, sem könyveket vagy ujságokat kiadnia! Hát nem jobbágyi függőség ez? Ha nincsen joga szabadon gyűléseket rendezni, ha nincsen joga szabadon könyveket kinyomatni, hogyan szelidítse meg a hivatalnokokat és a gazdagokat? A hivatalnokok természetesen be is tiltanak minden igaz köny-

vet, meg is tiltanak minden igaz szót a nép bajairól. Ezt a könyvecskét is például kénytelen a szociáldemokrata párt titokban kinyomatni és terjeszteni; mindenkit, akinél ezt a könyvet megtalálják, bíróság elé fognak állítani és börtönbe fognak vetni. De a szociáldemokrata munkások nem félnek ettől: egyre több igaz könyvet nyomatnak és osztanak szét olvasásra a nép között. És semmiféle börtön, semmiféle üldözés sem tartóztathatja fel a nép szabadságáért vívott harcot!

A szociáldemokraták azt követelik, hogy töröljék el a rendeket, hogy az állam minden polgára teljesen egyenjogú legyen. Ma vannak nem adózó és adózó rendjeink, vannak kiváltságosak és nem kiváltságosak, vannak előkelő emberek és vannak közönséges halandók; a köznép számára még a botbüntetést is meghagyták. Egyetlen országban sem alázzák meg ennyire a munkásokat és parasztokat. Egyetlen országban sincsenek különböző törvények a különböző rendek számára, csak Oroszországban. Itt az ideje, hogy az orosz nép is követelje a paraszt számára *mindazokat a jogokat*, amelyeket a nemes élvez. Nem gyalázat-e, hogy negyvenegynéhány évvel a jobbágyfelszabadítás után még mindig dívik a botbüntetés, még mindig van *adózó* rend?

A szociáldemokraták a teljes mozgásszabadságot és a szabad foglalkozásválasztás jogát követelik a nép számára. Mit jelent az, hogy *mozgásszabadság?* Ez azt jelenti, hogy a paraszt oda mehet, ahová akar, oda költözhet, ahová kedve tartja, szabadon választhatja meg lakóhelyéül bármely falut vagy várost, anélkül hogy bárkitől is engedélyt kellene erre kérnie. Ez azt jelenti, hogy Oroszországban is megszűnik a belföldi útlevél (más államokban már régen nincs belföldi útlevél), hogy egyetlen rendőrőrmesternek, egyetlen kerületi főnöknek sem szabad megakadályoznia egyetlen parasztot sem abban, hogy ott telepedjen le és ott dolgozzon, ahol neki jólesik. Az orosz parasztot a hivatalnokok még mindig annyira szolgaságban tartják, hogy nem költözködhet át szabadon a városba, nem távozhat el szabadon más vidékre. A miniszter elrendeli, hogy a kormányzók ne tűrjék meg a parasztok *önkényes* költözködését! A kormányzó jobban tudja,

mint a paraszt, hogy a parasztnak hová kell mennie! A paraszt — kisgyerek, a hatóságok nélkül moccannia sem szabad! Hát nem jobbágyi függőség ez? Nem a nép kicsúfolása az, amikor minden nemes, aki vagyonát eltékozolta, parancsokat osztogathat felnőtt földművesgazdáknak?

Van egy könyv, „*A rossz termés és a népet sujtó szerencsétlenség*“ (az éhínség), amelynek szerzője „földművelésügyi miniszterünk“, Jermolov úr. Ebben a könyvben a szerző nyiltan megmondja: a parasztnak nem szabad elköltöznie, ha a helybeli földbirtokos uraknak munkáskezekre van szükségük. A miniszter nyiltan beszél, nincsenek gátlásai, azt gondolja, hogy ezek a szavak amúgysem jutnak el a parasztħoz, de meg sem értené őket. Minek engedjék el a népet, mikor a földbirtokos uraknak olcsó munkások kellenek? Minél zsúfoltabban él a nép, annál jobb a földesuraknak, annál nagyobb a nyomor, annál olcsóbban fognak munkába állni, annál békésebben fognak elviselni mindenféle zaklatást. Azelőtt a falusi bírók védelmezték az uraság érdekeit, most a kerületi főnökök és a kormányzók védelmezik. Azelőtt a falusi bírók parancsára az istállóban botozták a népet, most meg a kerületi főnökök parancsára a járási elöljáróságokon vesszőzik.

A szociáldemokraták azt követelik, hogy szüntessék meg az állandó hadsereget, s helyette vezessék be a népfelkelés intézményét, hogy az egész nép fegyverben álljon. Az állandó hadsereg olyan hadsereg, amely el van szakítva a néptől, s amelyet arra nevelnek, hogy a nép közé lőjön. Ha a katonát nem zárnák be néhány évre a kaszárnyába és nem fegyelmeznék ott oly embertelen módon, vajjon lőne a saját testvéreire, a munkásokra és a parasztokra? Vajjon ki lehetne-e akkor vezényelni az éhező muzsikok ellen? Ahhoz, hogy az államot megvédjük az ellenség támadásával szemben, egyáltalán nincs szükség állandó hadseregre; ehhez elegendő a népfelkelés. Ha az állam minden polgárát felfegyverzik, Oroszországnak semilyen ellenségtől sem kell félnie. A nép pedig megszabadulna a militarizmus jármától; a militarizmus *évente száz- meg százmillió rubelt* emészt fel, s ezt a pénzt a népen hajtják be, ezért olyan nagyok az adók, ezért egyre nehezebb az

élet. A militarizmus még jobban növeli a hivatalnokok és a rendőrség hatalmát a nép fölött. A militarizmus azért szükséges, hogy idegen népeket raboljanak ki, például, hogy a kínaiaktól földet vegyenek el. A nép életén ez semmit sem könnyít, sőt az élet az új adók miatt még nehezebb. Ha az állandó hadsereget az egész nép felfegyverzésével váltanák fel, ez jelentősen könnyítene a munkások és a parasztok helyzetén.

Ugyancsak nagy mértékben könnyítene helyzetükön *a közvetett adók megszüntetése* is, amelyért a szociáldemokraták harcolnak. Közvetett adóknak nevezik azokat az adókat, amelyeket nem közvetlenül a földre vagy a gazdaságra vetnek ki, hanem *közvetett* úton, az áruk magasabb ára formájában fizettetnek meg a néppel. A kincstár adóval terheli a cukrot, a pálinkát, a petróleumot, a gyufát és mindenféle más fogyasztási cikket; ezt az adót a kereskedő vagy a gyáros fizeti meg a kincstárnak, de természetesen nem saját zsebéből, hanem a vevők által fizetett pénzből. A pálinka, a cukor, a petróleum, a gyufa árát felemelik, és minden vevő, aki egy üveg pálinkát vagy egy font cukrot vesz, nemcsak az áru árát, hanem az árura kivetett adót is megfizeti. Például, amikor mondjuk egy font cukorért tizennégy kopejkát fizetünk, akkor ebből (körülbelül) négy kopejka az adó; a cukorgyáros ezt az adót már befizette a kincstárnak, s most a vevőkön szedi be a befizetett összeget. A közvetett adók tehát a fogyasztási cikkekre kivetett adók, amelyeket a vásárló fizet meg az áruk magasabb ára formájában. Azt szokták mondani, hogy a közvetett adó a legigazságosabb adónem: ki mennyit vásárol, annyit fizet. De ez nem igaz. A közvetett adó — a legigazságtalanabb adónem, mert a szegények sokkal nehezebben tudják megfizetni, mint a gazdagok. A gazdagoknak tízszer akkora jövedelmük van, mint a parasztoknak vagy a munkásoknak, sőt olykor százszor akkora. De vajjon szüksége van-e a gazdagnak százszor annyi cukorra? Szüksége van-e tízszer annyi pálinkára vagy gyufára? vagy petróleumra? Természetesen nincsen. A gazdag család kétszer, legfeljebb háromszor annyi petróleumot, pálinkát, cukrot vesz, mint a szegény család. Ez pedig azt jelenti, hogy a gazdag jövedelmének *kisebb részét*

fizeti be adóba, mint a szegény. Tegyük fel, hogy a szegényparaszt jövedelme évi kétszáz rubel; tegyük fel, hogy hatvan rubelért vásárol olyan árukat, amelyek adó alá esnek, s amelyek ezért megdrágultak (cukorra, gyufára, petróleumra *fogyasztási adó* van kivetve — ezt az adót a gyáros fizeti meg, mielőtt még az árut piacra dobná, az állami monopóliumban levő pálinkánál a kincstár egyszerűen felemelte az árat; a karton, a vas és más áruk ára emelkedett, mivel az olcsóbb külföldi árukat csak magas behozatali vámmal engedik be Oroszországba). Ebből a hatvan rubelből — *húsz rubel* adó. Ez azt jelenti, hogy a szegényparaszt minden rubel jövedelméből *tíz kopejkát* ad oda közvetett adó formájában (nem számítva az egyenes adókat, a megváltási díjakat, a dézsmát, a földadót, a zemsztvo, a járás és a mir által kivetett adókat). Ezzel szemben a gazdag paraszt jövedelme — ezer rubel; százötven rubel ára megadóztatott árut vásárol; az adó, amit fizet (ebből a százötvenből) — *ötven rubel*. Vagyis a módos paraszt minden rubel jövedelméből csak *öt kopejkát* ad oda közvetett adók formájában. Minél gazdagabb valaki, jövedelmének annál *kisebb* része megy közvetett adóba. Ezért a közvetett adó *a legigazságtalanabb adónem*. A közvetett adó — a szegények adója. A parasztok és a munkások a népesség $^9/_{10}$ részét alkotják és a közvetett adók $^9/_{10}$ vagy $^8/_{10}$ részét fizetik. A jövedelmekből viszont a munkásoknak és a parasztoknak bizonyosan legfeljebb $^4/_{10}$ rész jut! A szociáldemokraták éppen ezért a közvetett adók eltörlését és *progresszív* jövedelem- és örökösödési adó bevezetését követelik. Ez azt jelenti, hogy minél nagyobb valakinek a jövedelme, annál nagyobbnak kell lennie az adónak is. Akinek ezer rubel a jövedelme, fizessen egy kopejkát minden rubel után, akinek kétezer — két kopejkát, és így tovább. Az egészen kis jövedelmek (például a négyszáz rubelt meg nem haladó jövedelem) legyenek teljesen adómentesek. A leggazdagabbak fizessék a legnagyobb adót. Ez az adó, a *jövedelemadó*, vagyis pontosabban *progresszív jövedelemadó*, sokkal igazságosabb volna, mint a közvetett adó. A szociáldemokraták éppen ezért a közvetett adók eltörléséért és progresszív jövedelemadó bevezetéséért harcolnak. De világos, hogy a tulajdo-

nosok, a burzsoák nem akarják ezt, és ellenszegülnek. Csak a falusi szegénység és a városi munkásság szilárd szövetsége *harcolhatja ki* a burzsoáziától ezt a könnyítést.

Végül, nagy könnyítést jelentene az egész nép, de különösen a falusi szegénység számára a gyermekek *ingyenes oktatása*, amely a szociáldemokraták egyik követelése. Ma falun sokkal kevesebb az iskola, mint a városokban, s emellett mindenütt csak a gazdag osztályoknak, csak a burzsoáziának van módja arra, hogy annak rendje és módja szerint iskoláztassa gyermekeit. Csak *minden gyermek* ingyenes és kötelező oktatása emelheti ki a népet, ha csak részben is, mai tudatlanságából. Márpedig a falusi szegénységet különösképpen sujtja a tudatlanság, a falusi szegénységnek különösen nagy szüksége van az oktatásra. Nekünk persze igazi, teljesen szabad oktatás kell, nempedig olyan, amilyet a hivatalnokok és a papok akarnak.

A szociáldemokraták továbbá követelik, hogy mindenkinek teljes joga legyen bármely vallás szabad gyakorlására. Az európai államok közül csak Oroszországban és Törökországban maradtak még meg azok a szégyenletes törvények, amelyek a nem pravoszláv hitűek, a raszkolnyikok, a szektások és a zsidók ellen irányulnak. Ezek a törvények vagy egyenesen megtiltják valamely vallás gyakorlását, vagy ennek terjesztését tiltják meg, vagypedig megfosztják bizonyos jogoktól egyes vallások híveit. Mindezek a törvények az elképzelhető legigazságtalanabbak, legerőszakosabbak, legszégyenteljesebbek. Mindenkinek teljes szabadságot kell biztosítani nemcsak arra, hogy akármilyen vallást gyakoroljon, hanem arra is, hogy *bármilyen vallást terjesszen vagy vallását megváltoztassa*. Egyetlen hivatalnoknak sem lehet joga még arra sem, hogy bárkinél is a vallása iránt érdeklődjön; ez a lelkiismeret dolga, s senkinek sincs joga ebbe beleavatkozni. Nem szabad semmiféle *„uralkodó"* vallásnak vagy egyháznak lennie. Valamennyi vallásnak, valamennyi egyháznak egyenlőnek kell lennie a törvény előtt. A különböző vallások papjait eltarthatják azok, akik ezekhez a vallásokhoz tartoznak; magának az államnak kincstári pénzből egyetlen vallást sem szabad támogatnia, egyetlen

vallás papjait sem szabad eltartania, sem a pravoszláv, sem a raszkolnyikok, sem a szekták, sempedig másvalamilyen vallás papjait. Ezért harcolnak a szociáldemokraták, s amíg ezeket a rendszabályokat minden fenntartás és minden kibúvó nélkül meg nem valósítják, az emberek nem szabadulnak meg a szégyenteljes rendőri vallásüldözésektől, és attól, hogy egy bizonyos vallást a rendőrség nem kevésbbé szégyenletes módon kiszolgáljon.

* *
*

Megvizsgáltuk, milyen könnyítéseket igyekeznek elérni a szociáldemokraták az egész nép, különösen pedig a szegénység érdekében. Most vizsgáljuk meg, milyen könnyítéseket igyekeznek elérni a munkások számára, mégpedig nemcsak a gyári és a városi munkások, hanem a mezőgazdasági munkások számára is. A gyári munkások sűrűbben, összezsúfoltabban élnek; nagy műhelyekben dolgoznak; könnyebben igénybe vehetik a művelt emberek köréből kikerülő szociáldemokraták segítségét. Mindezeknél az okoknál fogva a városi munkások sokkal előbb indítottak harcot munkáltatóik ellen, mint a többi munkás, és jelentősebb könnyítéseket értek el, gyári törvények kibocsátását is kivívták. A szociáldemokraták azonban azért harcolnak, hogy ugyanilyen könnyítéseket érjenek el *valamennyi* munkás számára: a kusztárok számára is, akik a városban és falun otthon dolgoznak vállalkozóknak, a kismestereknél és iparosoknál dolgozó bérmunkások számára is, az építőmunkások (ácsok, kőművesek és egyebek) számára is, a fakitermelő munkások és az alkalmi munkások számára is, *s ugyanúgy a falusi munkások számára.* Mindezek a munkások a gyári munkások példáját követve és a gyári munkások támogatásával most egész Oroszországban szervezkedni kezdenek, hogy jobb életfeltételekért, rövidebb munkanapért és *nagyobb munkabérért* harcoljanak. S a szociáldemokrata párt azt tűzi ki feladatául, hogy a jobb életért vívott harcban *valamennyi* munkást támogatja, valamennyiüknek segít a legállhatatosabb és legmegbízhatóbb munkásokat erős egyesületekbe szervezni (tömöríteni), segítséget nyujt nekik köny-

vek és röpiratok terjesztésével, azzal, hogy tapasztalt munkásokat küld a kezdők mellé, s általában mindennel, amivel csak lehet. Amikor majd kivívjuk a politikai szabadságot, a nemzetgyűlésben is lesznek képviselőink, munkásképviselők, szociáldemokraták, s ezek, ugyanúgy mint elvtársaik a többi országban, követelni fogják, hogy hozzanak munkásvédelmi törvényeket.

Nem fogjuk itt felsorolni *mindazokat* a könnyítéseket, amelyekért a szociáldemokrata párt a munkások érdekében küzd; e könnyítéseket felsorolja a programm és részletesen kifejti „A munkásügy Oroszországban" c. könyvecske. Itt elegendő, ha megemlítjük a legfontosabbakat. A munkanapnak nem szabad meghaladnia a napi nyolc órát. A munkásnak hetenként egy szabadnapot kell kapnia, hogy pihenhessen. A túlórázást, valamint az éjjeli munkát teljesen meg kell tiltani. A gyerekeknek 16 éves korig ingyenes oktatásban kell részesülniök, és ezért eddig az életkorig semmiféle bérmunkára nem engedhetők. Az egészségre ártalmas iparágakban nőket nem szabad foglalkoztatni. A munkáltatónak az üzemi balesetekből visszamaradt rokkantságért kártalanítani kell a munkásokat — így például azokat, akik cséplőgépnél, gabonarostálógépnél stb. megrokkannak. A bért minden munkásnak mindig *hetenként* kell kifizetni, nem pedig kéthavonként vagy negyedévenként, mint ahogy az a mezei munkáknál gyakran előfordul. A munkásnak nagyon fontos, hogy minden héten pontosan megkapja a bérét, mégpedig feltétlenül készpénzben és nem áruban. A munkáltatók nagyon szeretnek munkabér fejében háromszoros áron mindenféle silány árut a munkások nyakába sózni; ennek a felháborító visszaélésnek a megszüntetése érdekében feltétlenül törvényesen meg kell tiltani, hogy a munkabért áruban fizessék ki. Továbbá, a munkában megöregedett munkásoknak állami nyugdíjban kell részesülniök. A munkások azok, akik munkájukkal a gazdag osztályokat és az egész államot eltartják, s így legalább annyi joguk van nyugdíjra, mint a hivatalnokoknak, akik kapnak nyugdíjat. Hogy a munkáltatók ne élhessenek vissza helyzetükkel és ne szeghessék meg a munkások érdekében megállapított szabályokat — fel-

ügyelőket kell kinevezni, akik nemcsak a gyárakat, hanem a nagy földesúri gazdaságokat, s általában valamennyi bérmunkásokat alkalmazó vállalatot is ellenőriznek. Ezek a felügyelők azonban ne legyenek hivatalnokok, ne a miniszterek vagy a kormányzók nevezzék ki őket, ne a rendőrség szolgálatában álljanak. A felügyelők legyenek *a munkások megbízottai;* a kincstárnak fizetést kell folyósítania ezeknek a munkások által szabadon választott megbízottaknak. S ezeknek a választott munkásmegbízottaknak arra is kell ügyelniök, hogy a munkáslakásokat karbantartsák, hogy a munkáltatók ne merjék a munkásokat arra kényszeríteni, hogy holmi oduban vagy földbevájt kunyhóban lakjanak (mint a mezőgazdasági munkáknál gyakran előfordul), hogy betartsák a munkások pihenőjére vonatkozó szabályokat stb. Nem szabad azonban elfelejtenünk, hogy a munkások bármilyen választott megbízottai mit sem érnek mindaddig, amíg nincs politikai szabadság, amíg a rendőrség mindenható és nem tartozik felelősséggel a népnek. Mindenki tudja, hogy a rendőrség ezidőszerint nemcsak a munkások megbízottait tartóztatja le minden bírósági végzés nélkül, hanem minden olyan munkást is, aki valamennyi munkás nevében mer beszélni, aki meri leleplezni a törvényszegéseket, és egyesülésre szólítja fel a munkásokat. De amikor meglesz majd nálunk a politikai szabadság, a munkások választott megbízottai nagyon hasznos tevékenységet fejthetnek majd ki.

Minden munkáltatónak (gyárosnak, földbirtokosnak, vállalkozónak, módos parasztnak) *teljesen meg kell tiltani*, hogy önkényesen, bármilyen címen levonásokat eszközöljön a munkások munkabéréből, például selejtes áruért, bírságpénzek fejében stb. Törvényszegés és erőszakoskodás az, hogy a munkáltatók *önkényesen* levonásokat eszközölnek a munkabérből. A munkáltató semmiféle formában, semminemű levonással nem csökkentheti a munkás bérét. A munkáltatónak nincsen joga ahhoz, hogy maga bíráskodjon és maga hajtsa végre az ítéletet (derék bíró, aki zsebre vágja azt, amit a munkás béréből levonat!), *rendes bírósághoz* kell fordulnia, s ennek a bíróságnak egyenlő arányban a munkások és a munkáltatók választott kép-

viselőiből kell állnia. Csak az ilyen bíróságok vizsgálhatják meg igazságosan a munkáltatók részéről a munkások ellen, és a munkások részéről a munkáltatók ellen felmerülő panaszokat.

Ezek azok a könnyítések, amelyekért a szociáldemokraták az egész munkásosztály érdekében küzdenek. A munkásoknak minden birtokon, minden gazdaságban és minden vállalkozónál arra kell törekedniök, hogy megbízható emberekkel közösen megtárgyalják, milyen könnyítésekért harcoljanak, milyen követeléseket állítsanak fel (a munkások követelései persze üzemenként, gazdaságonként és vállalkozónként különbözők lesznek).

A szociáldemokrata bizottságok Oroszországszerte segítségükre vannak a munkásoknak abban, hogy pontosan és világosan megfogalmazzák követeléseiket, továbbá abban, hogy nyomtatott röplapokat adjanak ki, amelyekben kifejtik ezeket a követeléseket, hogy így a munkások, a munkáltatók és a hatóságok ismerjék őket. Amikor a munkások egyetértésben, egy emberként síkra szállnak követeléseikért, akkor a munkáltatók kénytelenek meghátrálni és megállapodni a munkásokkal. A városokban a munkások már sok könnyítést értek el ezen az úton, most pedig már a kusztárok, a kisipari munkások és a mezőgazdasági munkások is egyesülni (szervezkedni) és harcolni kezdenek követeléseikért. Amíg nincs nálunk politikai szabadság, titokban harcolunk, elrejtőzve a rendőrség elől, amely megtilt minden röplapot és minden munkásegyesülést. Amikor azonban már kivívtuk a politikai szabadságot, ezt a harcot még szélesebb alapokon és teljesen nyiltan fogjuk folytatni, hogy az egész dolgozó nép egész Oroszországban egyesülhessen és még jobban egybeforrva védekezhessen az elnyomás ellen. Minél több munkás egyesül *a szociáldemokrata munkáspártban*, annál nagyobb lesz az erejük, annál gyorsabban vívják ki a munkásosztály teljes felszabadulását mindennemű elnyomás, mindennemű bérmunka, a burzsoáziának végzett mindennemű munka alól.

* *
*

Azt már mondtuk, hogy a szociáldemokrata munkáspárt nemcsak a munkások számára, hanem *minden paraszt* számára is törekszik könnyítéseket elérni. Most vizsgáljuk meg, melyek azok a könnyítések, amelyeket valamennyi paraszt számára igyekszik elérni.

6. MILYEN KÖNNYÍTÉSEKET IGYEKEZNEK ELÉRNI A SZOCIÁLDEMOKRATÁK VALAMENNYI PARASZT SZÁMÁRA?

Valamennyi dolgozó teljes felszabadítása céljából a falusi szegénységnek a városi munkásokkal szövetségben harcolnia kell az egész burzsoázia ellen, tehát a gazdag parasztok ellen is. A gazdag parasztok arra fognak törekedni, hogy kevesebbet fizessenek béreseiknek, s arra kényszerítsék őket, hogy még hosszabb ideig és még keményebben dolgozzanak, a városi és a falusi munkások viszont azért fognak küzdeni, hogy a béresek a gazdag parasztoknál is magasabb munkabért kapjanak, hogy ne kelljen olyan keményen dolgozniok és pihenőjük legyen. A falusi szegénységnek tehát meg kell alakítania a maga külön szervezeteit, amelyekbe nem veszi be a gazdag parasztokat, — erről már volt szó, s ezt nem győzzük hangoztatni.

Csakhogy Oroszországban a parasztok valamennyien, a gazdagok is, a szegények is, sok tekintetben továbbra is jobbágyok: valamennyien együtt egy *alsóbb*, *közönséges*, *adófizető rendet* alkotnak; valamennyiüket elnyomják a rendőrhivatalnokok és a kerületi főnökök; valamennyien igen gyakran továbbra is dolgoznak az uraságnak a lehasított földért, itatási, legeltetési vagy kaszálási jogért, — ugyanúgy, mint a jobbágyrendszer idején. *Valamennyi* paraszt meg akar szabadulni ettől az új jobbágyságtól, *valamennyien* egyenjogúak akarnak lenni, *valamennyien* gyűlölik a földesurakat, akik mind a mai napig *robotra* kényszerítik őket, rákényszerítik őket arra, hogy „ledolgozzanak" a nemes uraknak a földért, a legeltetésért, az itatásért, a kaszálóért, hogy a „mezei kárért" dolgozzanak, és „becsületből" aratni küldjék asszonyaikat. A szegényparaszt ettől a ledolgozástól még többet szen-

ved, mint a gazdag paraszt. A gazdag paraszt olykor megválthatja magát az úrdolgától, mindazonáltal többnyire a gazdag parasztot is erősen szorongatják a földbirtokosok. A falusi szegénységnek tehát a gazdag parasztokkal együtt kell harcolnia jogfosztottsága, mindenféle robot és mindenféle ledolgozás ellen. *Mindennemű* szolgaságból, *mindennemű* nyomorból csak akkor szabadulhatunk ki, amikor legyőzzük az *egész* burzsoáziát (a gazdag parasztokat is beleértve). De vannak a szolgaságnak olyan megnyilvánulásai, amelyektől *korábban* is megszabadulhatunk, mert ezeket a gazdag paraszt is nehezen birja elviselni. Még sok olyan vidék és körzet van nálunk Oroszországban, ahol a parasztok lépten-nyomon még ma is teljesen jobbágysorban élnek. Ezért az egész orosz munkásságnak és az egész falusi szegénységnek *két kezével két irányban kell harcolnia:* egyik kezével — *valamennyi burzsoá ellen,* szövetségben valamennyi munkással; másik kezével — *a falusi hivatalnokok és a jobbágytartó földesurak ellen,* szövetségben valamennyi paraszttal. Ha a falusi szegénység nem alakítja meg saját külön szervezetét, a gazdag parasztoktól elkülönítve, a gazdag parasztok rászedik, becsapják, maguk földbirtokosokká válnak, a zsellért meg zsellérnek hagyják, sőt még az egyesülési szabadságot sem adják meg neki. Ha a falusi szegénység nem a gazdag parasztokkal együtt harcol a jobbágyi szolgaság ellen, akkor továbbra is meg lesz bilincselve, továbbra is röghöz lesz kötve, továbbra sem lesz joga arra, hogy teljesen szabadon egyesüljön a városi munkásokkal.

A falusi szegénységnek mindenekelőtt a földesurakra kell lesujtania, és legalább a mindennél rosszabb, mindennél ártalmasabb jobbágyi szolgaságból kell kiszabadítania magát; — ebben sok gazdag paraszt és a burzsoázia sok híve is a szegényparasztok oldalán lesz, mert a földesúri gőggel már mind torkig vannak. Amint azonban a földesurak hatalmát korlátoztuk — a gazdag paraszt azonnal kimutatja foga fehérét, és mindenre kinyujtja mancsait, márpedig a gazdag paraszt szeret harácsolni, s mancsaival már eddig is sokmindent összeharácsolt. Tehát résen kell lennünk, és erős, megbonthatatlan szövetséget kell kötnünk a városi munkásemberrel. A városi munkások segí-

tenek majd a földesurakat régi urasági szokásaikról leszoktatni, s a gazdag parasztot is némiképp megfékezik (mint ahogyan saját munkaadóikat, a gyárosokat is valamelyest megfékezték már). A városi munkásokkal való szövetség nélkül a falusi szegénység *sohasem* szabadulhat ki a mindennemű szolgaságból, mindennemű nyomorból és nélkülözésből; a városi munkásokon kívül *senki* sem lesz ebben segítségükre, és saját magukon kívül senki másra nem számíthatnak. De vannak olyan könnyítések, amelyeket korábban fogunk kivívni, amelyeket mindjárt most, ennek a nagy harcnak a kezdetén elérhetünk. Van Oroszországban a szolgaságnak sok olyan megnyilvánulása, amely más országokban már régen ismeretlen, és ebből a hivatalnoki szolgaságból, ebből a hűbéri, jobbágyi szolgaságból *azonnal* kiszabadulhat *az egész orosz parasztság*.

Most megvizsgáljuk, hogy a szociáldemokrata munkáspárt milyen könnyítéseket igyekszik mindenekelőtt, legelsősorban elérni, hogy az egész orosz parasztságot legalább a mindennél rosszabb jobbágyi szolgaságból szabadítsa ki, és hogy szabaddá tegye a falusi szegénység kezét az egész orosz burzsoázia elleni harcban.

A szociáldemokrata munkáspárt első követelése az, hogy azonnal töröljenek el minden megváltási díjat, minden dézsmát és minden olyan szolgáltatást, amely az „adózó" parasztságot terheli. Amikor az orosz cár nemesi bizottságai és nemesi kormányzata „felszabadították" a parasztokat a jobbágyi függőség alól, arra kényszerítették a parasztokat, hogy *váltsák meg saját* földjüket, váltsák meg azt a földet, amelyet emberemlékezet óta a parasztok szántottak! Ez *rablás* volt. A nemesi bizottságok a cári kormány segítségével egyszerűen *megrabolták* a parasztokat. A cári kormány sok helyre katonaságot vezényelt ki, hogy *erőszakkal* megköttesse az örökváltsági szerződéseket[87], és katonai erő segítségével leszámoljon azokkal a parasztokkal, akik nem voltak hajlandók elfogadni a megnyirbált „nyomorúságos" parcellákat. A katonaság segítsége nélkül, kínvallatás és gyilkolás nélkül sohasem sikerült volna a nemesi bizottságoknak olyan arcátlanul megrabolni a parasztságot, mint ahogyan a jobbágy-

felszabadítás idején tették. A parasztoknak mindig gondolniok kell arra, hogy mint csapták be és rabolták meg őket a földesúri, nemesi bizottságok — mert a cári kormány még most is mindig nemesi vagy hivatalnoki bizottságokat nevez ki, amikor a parasztokat érintő új törvényekről van szó. A cár nemrégen (1903 február 26-án) kiáltványt bocsátott ki, amelyben a parasztokra vonatkozó törvények felülvizsgálatát és megjavítását ígéri. Ki fogja ezeket a törvényeket felülvizsgálni? ki fogja azokat megjavítani? — Ismét csak nemesek, ismét csak hivatalnokok! A parasztokat mindig be fogják csapni, míg el nem érik, hogy *parasztbizottságok* létesüljenek a paraszti élet megjavítása céljából. Eleget parancsolgattak már a parasztoknak a földesurak, a kerületi főnökök és a különféle hivatalnokok! Elég volt már ebből a jobbágyi függőségből, amelyet mindenféle rendőrőrmesternek, mindenféle kerületi főnöknek, rendőrfőnöknek vagy kormányzónak nevezett iszákos nemesi csemeték a parasztság nyakába zúdítottak. A parasztoknak követelniök kell: adjanak nekik jogot arra, hogy *maguk* rendezzék ügyeiket, *maguk* gondolják át, terjesszék be és hajtsák végre az új törvényeket. A parasztoknak szabad, választott *parasztbizottságokat* kell követelniök, mert amíg ezt el nem érik, a nemesek és a hivatalnokok mindig be fogják őket csapni és meg fogják őket rabolni. Senki sem szabadítja meg a parasztokat a vérszopó hivatalnokoktól, ha a parasztok maguk nem szabadítják fel magukat, ha nem egyesülnek, hogy *saját* kezükbe vegyék sorsuk irányítását.

A szociáldemokraták nemcsak a megváltási díjak, a dézsma és a különböző szolgáltatások teljes és haladéktalan eltörlését követelik, hanem emellett követelik azt is, hogy *fizessék vissza a népnek* a megváltási díjként rajta behajtott összegeket. Többszázmillió rubelt fizettek már a parasztok egész Oroszországban, amióta a nemesi bizottságok felszabadították őket a jobbágyság alól. Ezt a pénzt vissza kell követelniök a parasztoknak. Vessen ki a kormány külön adót a nemesi nagybirtokosokra, vegye el a kolostori földeket és a koronabirtokokat (vagyis a cári család földjeit), a nemzetgyűlés fordítsa ezt a pénzt a parasztok javára. Sehol a világon nem alázzák meg

annyira a parasztot, sehol sem él olyan nyomorban, sehol sem pusztítja olyan borzalmasan az éhínség a parasztok millióit, mint Oroszországban. A parasztot nálunk éhhalálba kergették, mert már a nemesi bizottságok is megrabolták, s mert azóta is esztendőről esztendőre megrabolják, hiszen kipréselik belőle a régi sarcot a régi jobbágytartók utódai számára, kipréselik belőle a megváltási díjakat és a dézsmát. Ezért felelniök kell azoknak, akik rabolnak. Vegyenek el pénzt a nemesi nagybirtokosoktól, s nyujtsanak komoly segítséget az éhezőknek. Az éhező muzsiknak nincs szüksége alamizsnára és filléres adományokra. Követelje, hogy térítsék vissza azt a pénzt, amelyet évről évre fizetett a földbirtokosoknak és az államnak. Ez esetben a nép képviselőinek gyűlése és a parasztbizottságok igazi, komoly segítséget nyujthatnak majd az éhezőknek.

Továbbá. A szociáldemokrata munkáspárt követeli, hogy azonnal szüntessék meg az egyetemleges kezességet, és helyezzék hatályon kívül *mindazokat a törvényeket, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék*. Az 1903 február 26-i cári kiáltvány ígéretet tesz az egyetemleges kezesség megszüntetésére. Most már ki is adtak egy törvényt, amely azt megszünteti. Ez azonban kevés. Ezen kívül haladéktalanul hatályon kívül kell helyezni *mindazokat a törvényeket*, amelyek a parasztot gátolják abban, hogy földjével szabadon rendelkezzék. Különben a paraszt az egyetemleges kezesség nélkül sem lesz teljesen szabad, ez után is féljobbágy marad. A parasztnak *teljes szabadságot* kell kapnia arra, hogy földjével rendelkezzék: hogy odaadja vagy eladja annak, akinek akarja, anélkül hogy bárkit is megkérdezne. Ezt a cári rendelet bizony nem engedélyezte: minden nemes, kereskedő vagy városi polgár szabadon rendelkezhet földjével, a paraszt viszont nem rendelkezhet vele. A muzsik — kisgyerek. Csendőrt kell mellé állítani, aki dajka módjára felügyel rá. A muzsiknak meg kell tiltani, hogy eladhassa parcelláját, mert, úgymond, a muzsik úgyis elherdálja a pénzt! — Így gondolkodnak a jobbágytartó urak, s akadnak olyan együgyűek, akik bedőlnek nekik és jót akarva a muzsiknak, azt mondják,

hogy meg kell tiltani neki a föld eladását. Még a narodnyikok (akikről korábban már volt szó) és a magukat „szociálforradalmároknak" nevező emberek is lépremennek, és úgy találják, hogy inkább maradjon a mi muzsikunk bizonyos fokig jobbágy, csak ne adja el a földet.

A szociáldemokraták ezt mondják: ez merő képmutatás, merő úri gondolkodásmód, merő nyájas beszéd! Amikor kivívjuk a szocializmust, amikor a munkásosztály legyőzi a burzsoáziát, közös lesz minden föld, *senkinek* sem lesz joga eladni a földet. De mi legyen addig? A nemes és a kereskedő eladhatja a földet, a paraszt meg nem!? A nemes és a kereskedő szabad ember, a paraszt meg féljobbágy marad!? a parasztnak továbbra is a hatóságok hozzájárulását kell kérnie!?

Ez — merő becsapás, ha nyájas szavakba burkolt becsapás is, mégis csak becsapás.

Mindaddig, míg a nemesnek és a kereskedőnek megengedik a föld eladását, a parasztnak is *teljes jogot* kell biztosítani arra, hogy földjét eladja és hogy *teljesen szabadon* rendelkezzék vele, ugyanúgy, mint a nemes és a kereskedő.

Amikor majd a munkásosztály legyőzi az egész burzsoáziát, elveszi majd a földet a nagybirtokosoktól, *szövetkezeti gazdaságokat* létesít a nagybirtokok helyén, hogy a munkások együttes erővel, közösen műveljék a földet, s közben szabadon válasszák ügyvezetőknek azokat, akikben megbíznak, a munka megkönnyítése céljából mindenféle gépekkel rendelkezzenek, és váltott műszakokban legfeljebb napi nyolc (sőt esetleg hat) órát dolgozzanak. Akkor még a régi módon, egyénileg gazdálkodni kívánó kisparaszt sem termel majd piacra, azért hogy az első útjába akadó vevőnek eladja termékeit, hanem a munkásszövetkezeteknek fog termelni: a kisparaszt gabonát, húst és főzelékfélét szállít majd a munkásszövetkezeteknek, a munkások pedig ingyen adnak majd neki gépeket, jószágot, műtrágyát, ruházati cikkeket és minden egyebet, amire szüksége van. Akkor nem harcolnak majd egymással a nagygazdaságok birtokosai és a kisgazdák a pénzért, ismeretlen fogalom lesz a másoknak végzett bérmunka, s minden ember magának fog dolgozni, a tökéletesebb mun-

kamódszerek és a gépek mind a munkások érdekeit fogják szolgálni, megkönnyítik majd munkájukat és megjavítják életüket.

De minden értelmes ember megérti, hogy a szocializmust nem lehet egycsapásra kivívni; e célból elszánt harcot kell vívni az egész burzsoázia ellen, mindenféle kormányok ellen, e célból Oroszországszerte szilárd, megbonthatatlan szövetségbe kell tömöríteni valamennyi városi munkást, és velük együtt a falusi szegénységet is. Ez — nagy ügy, s ilyen nagy ügyért még az életünket is érdemes feláldozni. Amíg azonban a szocializmust ki nem vívtuk, a nagygazdaságok birtokosai és a kisgazdák mindig harcolnak majd egymással a pénzért: és talán a nagygazdaság birtokosának lesz joga arra, hogy földjét eladja, a kisparasztnak meg nem? Ismételjük: a paraszt nem kisgyerek, és senkitől sem tűri el, hogy parancsolgasson neki; a parasztnak meg kell kapnia *mindazokat a jogokat*, minden csorbítás nélkül ugyanazokat a jogokat, amelyeket a nemesek és a kereskedők élveznek.

Azt is mondják, hogy a paraszt földje nem sajátja, hanem közös. Semmiképpen nem engedhető meg, hogy mindenki eladhassa a közös földet. — Ez is merő becsapás. Vajjon a nemeseknek és a kereskedőknek nincsen közös tulajdonuk? vajjon a nemesek és a kereskedők nem egyesülnek szintén társaságokban, s nem vesznek közösen földet, gyárakat és miegyebet? A nemesi társaságok számára miért nem találnak ki semmiféle korlátozásokat, amikor a paraszt számára minden jöttment rendőr igyekszik korlátozásokat és tilalmakat kitalálni? A parasztok még soha semmi jót nem tapasztaltak a hivatalnokoktól, csak ütlegelésben, zsarolásban és megaláztatásban volt részük. A parasztok nem is várhatnak semmi jót, amíg saját kezükbe nem veszik minden ügyük intézését, amíg ki nem vívják a teljes egyenjogúságot és a teljes szabadságot. Ha a parasztok azt akarják, hogy földjük közös legyen, senkinek sem szabad őket ebben meggátolnia, és ők teljesen önkéntes megegyezés alapján hoznak majd létre maguknak egy közösséget, akikből és ahogyan ők akarják, teljesen szabadon megszerkesztik majd közösségi szerződésüket, úgy, ahogyan ők akarják. És semmiféle hivatal-

nok ne üthesse bele az orrát a paraszti közösségek ügyeibe. És senki se okoskodhasson a paraszttal, és ne agyalhasson ki számára mindenféle korlátozásokat meg tilalmakat.

* *
*

Végül, még egy, mégpedig fontos könnyítésért küzdenek a szociáldemokraták a parasztok érdekében. Azonnal, haladéktalanul korlátozni akarják a paraszt földesúri elnyomását, jobbágyi szolgaságát. Amíg nélkülözés lesz a világon, persze, nem szüntethetjük meg végérvényesen a szolgaságot, nélkülözés meg lesz mindaddig, míg a föld és a gyárak a burzsoázia kezében vannak, míg a legfőbb erő a világon — a pénz, míg létre nem jön a *szocialista társadalom*. Oroszországban azonban falun még sok megmaradt abból a különösen nyomasztó szolgaságból, amely más országokban nincs meg, jóllehet nem is jött még létre ott a szocializmus. Oroszországban még sok a *jobbágyi szolgaság*, amely minden földbirtokosnak hasznos és minden parasztot nyom, amelyet azonnal, haladéktalanul és legeslegelsősorban meg lehet és meg is kell szüntetni.

Megmagyarázzuk, mit értünk jobbágyi szolgaságon.

Minden falusi lakos ismer efféle eseteket. A földesúr földje a parasztok földje mellett fekszik. A parasztok földjéből felszabadításukkor lehasítottak számukra nélkülözhetetlen földeket, lehasították a réteket, a legelőket, lehasították az erdőt, lehasították az itatót. A paraszt nem tud mihez kezdeni e nélkül a lehasított föld nélkül: legelő, itató nélkül. Akarva-nemakarva a földesúrhoz kell mennie, s meg kell kérnie, hogy engedje meg a jószág áthajtását a vízhez, adjon legelőt és így tovább. A földesúr viszont maga nem gazdálkodik, pénze talán egyáltalán nincs, s csak abból él, hogy a parasztokat szolgaságban tartja. A parasztok ingyen dolgoznak neki a lehasított földek használata fejében, saját lovaikkal szántják földjét, learatják gabonáját, lekaszálják rétjét, csépelnek neki, sőt egyes vidékeken saját, paraszti trágyájukkal trágyázzák az uraság földjét, vásznat, tojást, mindenféle baromfit visznek az uraságnak. Ugyanúgy, mint a jobbágyság idején! Akkor a parasztok ingyen dolgoztak annak, akinek a birtokán éltek, s most is igen gyakran ingyen

dolgoznak az uraságnak annak a földnek a használata fejében, amelytől a felszabadítás idején a nemesi bizottságok megfosztották a parasztokat. Ez — a régi robot. Egyes kormányzóságban maguk a parasztok is robotnak vagy úrdolgának nevezik ezt a munkát. Ez az, amit mi jobbágyi szolgaságnak nevezünk. A földesúri, a nemesi bizottságok a jobbágyfelszabadítás idején szándékosan rendezték el úgy a dolgot, hogy a parasztokat a régi módon továbbra is szolgaságban tarthassák, szándékosan megnyirbálták a muzsikok parcelláit, szándékosan beékelték az uraság földet a paraszti földek közé, hogy a muzsiknak még a tyúkjait se legyen hová kiengednie, szándékosan áttelepítették a parasztokat a legrosszabb földekre, szándékosan elzárták uraság földdel az itatóhoz vezető utat — szóval úgy rendeztek el mindent, hogy a paraszt csapdába kerüljön, hogy a parasztot továbbra is könnyűszerrel rabláncon tarthassák. És még mindig se szeri, se száma nálunk az olyan falvaknak, ahol a parasztok a szomszédos földbirtokosok rabjai, ugyanolyan rabjai, mint a jobbágyrendszer idején. Az ilyen falvakban a gazdag és a szegényparasztnak egyaránt meg van kötve keze-lába, s egyaránt a földesúr kényére-kedvére van kiszolgáltatva. A szegényparaszt ettől még sokkal inkább szenved, mint a gazdag. A gazdag parasztnak olykor saját földje is van, s maga helyett mezőgazdasági munkásokat küld robotra, a szegényparasztnak viszont nincsen hová lennie, s a földbirtokos azt csinál vele, amit akar. A szegényparaszt ilyen szolgaságban gyakran lélekzethez sem jut, az úrdolga miatt más munka után sem nézhet, s még csak nem is gondolhat arra, hogy az egész falusi szegénységgel és a városi munkássággal szabadon egy szervezetben, egy pártban egyesüljön.

De vajjon nincs-e valamilyen módja annak, hogy ezt a szolgaságot most mindjárt, azonnal, haladéktalanul megszüntessük? A szociáldemokrata munkáspárt ennek *két* módját ajánlja a parasztságnak. Ismételten hangoztatjuk azonban, hogy mindennemű szolgaságtól csak a szocializmus szabadítja meg az egész szegényparasztságot, mert a gazdagok, amíg erejük van, így vagy amúgy mindig nyomorgatni fogják a szegényeket. Mindennemű szol-

gaságot nem lehet egycsapásra teljesen megszüntetni, de megvan a lehetősége annak, hogy erősen korlátozzuk a legsúlyosabb, a legundorítóbb szolgaságot, a jobbágyi szolgaságot, amely a szegényparasztokat is, a középparasztokat is, sőt még a gazdag parasztokat is nyomja, hogy most mindjárt könnyítéseket harcoljunk ki a parasztságnak.

Ennek két módja van.

Az első: szabadon választott bíróságok a mezőgazdasági munkások és a legszegényebb parasztok, valamint a gazdag parasztok és a földbirtokosok megbízottaiból.

A második: szabadon választott *parasztbizottságok*. Ezeket a parasztbizottságokat nemcsak arra kell feljogosítani, hogy tárgyaljanak meg és foganatosítsanak különböző rendszabályokat, amelyek a robotnak és a jobbágyrendszer maradványainak a megszüntetését célozzák, hanem arra is, hogy a *lehasított földeket elvegyék és visszaadják a parasztoknak*.

Vizsgáljuk meg valamelyest részletesebben ezt a két módot. A megbízottakból álló szabadon választott bíróságok meg fogják vizsgálni a parasztok valamennyi panaszát a szolgaság ellen. Ezeknek a bíróságoknak joguk lesz leszállítani a föld haszonbérét, ha a földbirtokosok a parasztok kényszerhelyzetével visszaélve túlságosan magasan állapították meg. Ezeknek a bíróságoknak joguk lesz megszabadítani a parasztokat a mértéktelenül magas szolgáltatásoktól — például, ha a földesúr télen fele bérért szegődtette a parasztot nyári munkára, a bíróság megvizsgálja az ügyet, és igazságos bért állapít meg. Ezeknek a bíróságoknak természetesen nem hivatalnokokból, hanem szabadon választott megbízottakból kell állaniok, s feltétlenül szükséges, hogy a mezőgazdasági munkásoknak és a szegényparasztoknak is meglegyenek benne a maguk képviselői, mégpedig nem kisebb számban, mint a gazdag parasztoknak és a földbirtokosoknak. Ugyancsak ezek a bíróságok fogják megvizsgálni a munkások és a munkáltatók valamennyi vitás ügyét. Ha ilyen bíróságok lesznek, a munkások és általában a falusi szegényemberek könnyebben tudják majd megvédeni jogaikat,

könnyebben tudnak majd egyesülni, és pontosan megtudhatják, kik azok az emberek, akik szilárdan és hűségesen ki tudnak állni a szegénység és a munkások mellett.

A másik mód még fontosabb. Ez — szabad *parasztbizottságok* a mezőgazdasági munkások, valamint a szegény-, a közép- és a gazdag parasztok választott megbízottaiból, minden kerületben egy (vagy esetleg kerületenként több, ha a parasztok ezt szükségesnek tartják; sőt az is lehetséges, hogy minden járásban és minden nagyközségben alakítanak parasztbizottságot). Senki sem tudja jobban, mint maguk a parasztok, milyen szolgaságban vergődnek. Senki sem tudja jobban, mint maguk a parasztok, leleplezni azokat a földbirtokosokat, akik még ma is a parasztok jobbágyi szolgaságából élnek. A parasztbizottságok kivizsgálják majd, melyek azok a lehasított földek, rétek, legelők és ehhez hasonlók, amelyeket igazságtalanul elvettek a parasztoktól, kivizsgálják, vajjon ellenszolgáltatás nélkül kell-e visszavenni ezeket a földeket, vagypedig a nemesi nagybirtokosok terhére kártalanítani kell azokat, akik ilyen földeket vásároltak. A parasztbizottságok legalább azokból a csapdákból szabadítják majd ki a parasztokat, amelyekbe az a töméntelen sok nemesi, földesúri bizottság kergette őket. A parasztbizottságok megszabadítják majd a parasztokat a hivatalnokok beavatkozásától, meg fogják mutatni, hogy a parasztok maguk akarják ügyeiket intézni, s ezt meg is tudják tenni, segítik majd a parasztokat abban, hogy ügyes-bajos dolgaikat illetően megegyezésre jussanak egymással és jól megismerjék azokat az embereket, akik hűségesen ki tudnak tartani a falusi szegénység és a városi munkásokkal való szövetség mellett. A parasztbizottság az *első lépés* abban az irányban, hogy a parasztok a legeldugottabb falvakban is lábra álljanak és kezükbe vegyék sorsuk irányítását.

A szociáldemokrata munkások ezért a következőkre figyelmeztetik a parasztokat:

Ne higgyetek semmiféle nemesi bizottságnak, semmiféle hivatalnoki bizottságnak!

Követeljetek nemzetgyűlést!

Követeljétek parasztbizottságok létesítését!

Követeljétek mindenféle könyv és ujság kiadásának teljes szabadságát!

Amikor kivétel nélkül mindenkinek joga lesz arra, hogy szabadon, senkitől sem félve nyilvánítsa véleményét és kívánságait mind a nemzetgyűlésben, mind a parasztbizottságokban, mind pedig az ujságokban, akkor nagyon hamar megmutatkozik majd, ki áll a munkásosztály mellé, és ki áll a burzsoázia mellé. Most az emberek óriási többsége egyáltalán nem gondolkodik ezen, egyesek titkolják igazi véleményüket, egyesek maguk sem tudják, mit akarnak, egyesek meg szándékosan félrevezetik az embereket. Akkor azonban mindenki elkezd majd gondolkodni ezen, nem lesz miért titkolózni, s hamarosan kiderül minden. Már mondottuk, hogy a burzsoázia saját oldalára fogja vonni a gazdag parasztokat. Minél hamarabb és minél teljesebben sikerül majd megszüntetni a jobbágyi szolgaságot, minél nagyobb tényleges szabadságot vívnak ki maguknak a parasztok, annál hamarabb egyesül majd a falusi szegénység, s annál hamarabb egyesülnek majd a gazdag parasztok is az egész burzsoáziával. És hadd egyesüljenek: mi ettől nem félünk, bár nagyon jól tudjuk, hogy a gazdag parasztság ezzel az egyesüléssel megerősödik. Hiszen mi is egyesülünk majd, és a *mi szövetségünk* — a falusi szegénység szövetsége a városi munkássággal — hasonlíthatatlanul nagyobb tömegeket fog felölelni, a tízmilliók szövetsége lesz a százezrek szövetségével szemben. Azt is tudjuk, hogy a burzsoázia igyekszik majd (már most is igyekszik!) a közép-, sőt a kisparasztokat is saját oldalára vonni, hogy igyekszik majd félrevezetni őket, igyekszik majd behálózni és megosztani őket, azt igérve mindegyiküknek, hogy őt is gazdag emberré teszi. Már láttuk, milyen eszközökkel és micsoda csalással igyekszik a burzsoázia elcsábítani a középparasztot. Ezért már jóelőre fel kell nyitnunk a falusi szegénység szemét, már jóelőre erősítenünk kell a városi munkásokkal való külön szövetséget, amely az egész burzsoázia ellen irányul.

Minden falusi lakos tekintsen jól körül. Milyen gyakran ágálnak a gazdag parasztok az urak, a földbirtokosok ellen! Mennyit panaszkodnak, amiért a népet sanyargat-

ják, amiért az uraságok földje parlagon hever! Milyen szívesen beszélgetnek (négyszemközt) arról, hogy a földet a parasztoknak kellene kezükbe venniök.

Lehet-e hinni annak, amit a gazdagok beszélnek? Nem. Nem a népnek akarják a földet, hanem maguknak. Már most is jó sok földet szedtek össze maguknak, vásárlás útján is, bérlet útján is, de még mindig kevés nekik. *A falusi szegénység tehát nem fog sokáig együtthaladni a gazdag parasztokkal a földbirtokosok ellen.* Csak az első lépést tehetjük meg velük együtt, azután külön kell válnunk.

Ezért kell világosan elkülönítenünk ezt az első lépést a többi lépéstől és utolsó, legfőbb lépésünktől. Falun az első lépés a paraszt teljes felszabadítása, a paraszt teljes egyenjogúságának kivívása, parasztbizottságok létesítése a lehasított földek visszaadása céljából. Az utolsó lépés pedig mind a városban, mind falun egy és ugyanaz lesz: *minden földet, minden gyárat elveszünk a földbirtokosoktól és a burzsoáziától, és megteremtjük a szocialista társadalmat.* Az első és az utolsó lépés között még sok csatát kell végigküzdenünk, *s aki az első lépést összecseréli az utolsó lépéssel, az árt ennek a harcnak, anélkül hogy tudná, port hint a falusi szegénység szemébe.*

Az első lépést a falusi szegénység az egész parasztsággal együtt teszi meg; legfeljebb néhány kulák tartja távol magát, száz közül legfeljebb egy paraszt van, aki semmiféle szolgaságtól sem undorodik. A zöm azonban itt még egy és ugyanazért küzd: az egész parasztságnak egyenjogúságra van szüksége. A földbirtokosoktól való szolgai függés béklyóba veri valamennyiük kezét-lábát. Az utolsó lépést ellenben sohasem fogja az egész parasztság együtt megtenni: akkor már valamennyi gazdag paraszt szembefordul a mezőgazdasági munkásokkal. Ekkor már a falusi szegénységnek *a városi szociáldemokrata munkásokkal* való szilárd szövetségére van szükségünk. Aki azt mondja a parasztoknak, hogy egyszerre megtehetik az első és az utolsó lépést, az félrevezeti a parasztot. Az megfeledkezik a parasztok között folyó nagy harcról, a falusi szegénység és a gazdag parasztok nagy harcáról.

Ez az oka annak, hogy a szociáldemokraták nem

igérnek a parasztoknak *azonnal* tejjel-mézzel folyó Kánaánt. Ez az oka annak, hogy a szociáldemokraták mindenekelőtt teljes szabadságot követelnek ahhoz a harchoz, ahhoz a nagy, átfogó, országos méretű harchoz, amelyet az egész munkásosztály az egész burzsoázia ellen vív. Ez az oka annak, hogy a szociáldemokraták *első lépésnek* egy *kis, de biztos lépést* jelölnek meg.

Egyesek szerint az a követelésünk, hogy a szolgaság korlátozása és a lehasított földek visszaadása céljából parasztbizottságokat létesítsenek, holmi korlát, holmi válaszfal. Mintha azt mondanánk vele: állj, eddig, s ne tovább! Az ilyen emberek nem jól fontolták meg, hogy mit is akarnak a szociáldemokraták. Az a követelés, hogy a szolgaság korlátozása és a lehasított földek visszaadása céljából parasztbizottságokat létesítsenek, nem válaszfal. Ez a követelés — *kapu*. Mindenekelőtt ezen a kapun kell áthaladnunk, *hogy továbbmehessünk*, hogy nyilt, egyenes úton haladhassunk *végig*, Oroszország egész dolgozó munkásnépének teljes felszabadításáig. Amig a parasztság nem lépett át ezen a kapun, tudatlanságban, szolgaságban marad, nem élvez teljes jogokat, teljes, igazi szabadságot, sőt még azt sem tudja végérvényesen eldönteni, hogy saját soraiban ki a dolgozó ember barátja, és ki az ellensége. Ezért a szociáldemokraták megmutatják ezt a kaput és azt mondják, hogy az egész falunak, az egész népnek mindenekelőtt ezt a kaput kell megrohamoznia és a helyéből kidöntenie. Vannak azonban emberek, magukat narodnyikoknak és szociálforradalmároknak nevező emberek, akik ugyancsak jót akarnak a muzsiknak, hangoskodnak, kiabálnak, hadonásznak, segíteni akarnak, de *ezt a kaput nem látják!* Sőt, ezek az emberek annyira vakok, hogy azt mondják: egyáltalán nem kell a parasztnak jogot adni arra, hogy földjével szabadon rendelkezzék! Jót akarnak a parasztnak, olykor mégis úgy okoskodnak, mint a jobbágytartó földesurak! Az ilyen barátok nem sokat segítenek az emberen. Mi haszon van abból, hogy a legjobbat kívánod a parasztnak, ha nem látod világosan a legelső kaput, amelyet be kell törni? Mi haszon van abból, hogy te is a szocializmusra törekszel, ha nem látod, hogyan lehet kijutni a szocializmusért folyó szabad népi

harc útjára, annak a harcnak az útjára, amelyet nemcsak a városban, hanem falun is, nemcsak a földesurak ellen, hanem a *faluközösség, a mir gazdag tagjai ellen* is vivunk?

Ez az oka annak, hogy a szociáldemokraták olyan állhatatosan mutatnak erre a legközelebbi és első kapura. Nem az a nehéz most, hogy mindenféle jókivánságokat mondjunk, hanem az, hogy helyesen megmutassuk az utat, hogy világosan megértsük, *hogyan kell megtenni a legelső lépést.* Hogy az orosz parasztot fojtogatja a szolgaság, hogy az orosz paraszt féljobbágy maradt — ezt már negyven éve mondja és írja a paraszt minden barátja. Hogy a földesurak milyen szemérmetlenül fosztogatják és döntik szolgaságba a parasztot a különféle lehasított földek segítségével, arról már sok könyvet írtak a paraszt barátai, már jóval mielőtt Oroszországban még megjelentek volna a szociáldemokraták. Hogy a paraszton azonnal, haladéktalanul segíteni kell, hogy legalább valamelyest ki kell szabadítani a szolgaságból — ezt most már minden tisztességes ember látja, erről már rendőrkormányunk hivatalnokai is kezdenek beszélni. Most az a kérdés, *hogyan lássunk a dologhoz, hogyan* tegyük meg *az első lépést*, melyik kaput törjük be legelőször.

Erre a kérdésre különböző emberek (azok közül, akik jót akarnak a parasztnak) két különböző választ adnak. Minden falusi proletárnak arra kell törekednie, hogy minél világosabban megértse mindkét választ, s határozott és szilárd véleményt alkosson magának. Az egyik választ a narodnyikok és a szociálforradalmárok adják. Ők azt mondják, hogy a parasztság körében mindenekelőtt a különféle társulásokat (szövetkezeteket) kell fejleszteni. Meg kell szilárdítani a mir-szervezetet. Nem kell minden parasztnak jogot adni arra, hogy szabadon rendelkezhessék földjével. Legyen a mir-szervezetnek több joga, és menjen át fokozatosan Oroszország minden földje a mir-szervezetek kezébe. A parasztoknak minden lehető módon meg kell könnyíteni a földvásárlást, hogy a föld könnyebben vándoroljon át a tőke birtokából a munka birtokába.

A másik választ a szociáldemokraták adják. A parasztnak mindenekelőtt ki kell vívnia magának kivétel nélkül

mindazokat a jogokat, amelyeket a nemesek és a kereskedők élveznek. A parasztnak teljes jogot kell kapnia arra, hogy szabadon rendelkezhessék földjével. A legvisszataszítóbb szolgaság megszüntetése céljából parasztbizottságokat kell létesíteni, amelyek visszaadják majd a lehasított földeket. Nekünk nem mir-szervezet kell, hanem az Oroszország különféle faluközösségeiben élő falusi szegénység szövetsége, a falusi proletárok szövetsége a városi proletárokkal. Minden társulás (szövetkezet) és a mir-szervezet minden földvásárlása mindig a gazdag parasztoknak hajt majd nagyobb hasznot, és becsapja az átlagparasztot.

Az orosz kormány látja, hogy könnyíteni kell a paraszt helyzetén, de semmiségekre szeretne szorítkozni, mindent a hivatalnokokkal akar elintéztetni. A parasztoknak résen kell lenniök, mert a hivatalnoki bizottságok ugyanúgy becsapják őket, mint annakidején a nemesi bizottságok. A parasztoknak szabad parasztbizottságok választását kell követelniök. A parasztoknak nem a hivatalnokoktól kell könnyítéseket várniok, hanem maguknak kell kezükbe venniök sorsuk irányítását. Tegyünk meg először csak egyetlen lépést, szabaduljunk ki először csak a legnyomasztóbb szolgaságból — csak érezzék már végre a parasztok erejüket, csak jussanak már szabadon megegyezésre egymással és egyesüljenek. Egyetlen jóhiszemű ember sem tagadhatja, hogy a lehasított földek gyakran a legszemérmetlenebb, jobbágyi szolgaságot támogatják. Egyetlen jóhiszemű ember sem tagadhatja, hogy a mi követelésünk a legfontosabb és a legigazságosabb követelés: a parasztok válasszák meg szabadon *saját* bizottságaikat, hivatalnokok nélkül, mindennemű jobbágyi szolgaság megszüntetése érdekében.

A szabad parasztbizottságokban (és ugyanúgy az összoroszországi szabad nemzetgyűlésben) a szociáldemokraták haladéktalanul és minden erejükkel erősíteni fogják a falusi proletárok és a városi proletárok külön szövetségét. A szociáldemokraták támogatni fognak minden olyan intézkedést, amely a falusi proletárok érdekeit szolgálja, és segíteni fogják őket abban, hogy az első lépés után minél hamarabb és minél nagyobb egyetértésben megte-

gyék a másodikat, majd a harmadikat, és így tovább, egészen végig, a *proletariátus* teljes *győzelméig*. De vajjon megmondhatjuk-e már most mindjárt, milyen követelés kerül napirendre holnap, a második lépés érdekében? Nem, ezt nem mondhatjuk meg, mert nem tudjuk, hogyan viselkednek majd holnap a gazdag parasztok és sok művelt ember, akik mindenféle szövetkezetekkel és a földnek a tőke birtokából a munka birtokába való átvándorlásával vannak elfoglalva.

Lehetséges, hogy nem sikerül nekik már holnap megegyezésre jutni a földbirtokosokkal, és teljesen le akarják majd rombolni a földbirtokosok hatalmát. Pompás. A szociáldemokraták számára ez nagyon kívánatos, s a szociáldemokraták azt fogják tanácsolni a falusi és a városi proletároknak, követeljék, hogy az összes földet vegyék el a földbirtokosoktól és adják át a szabad népi államnak. A szociáldemokraták éberen ügyelnek majd arra, hogy a falusi proletárokat közben be ne csapják, hogy még jobban megerősödjenek a proletariátus teljes felszabadításáért vívandó végső harchoz.

De lehetséges, hogy egészen másképpen alakul a helyzet. Sőt valószínű, hogy másképpen alakul. A gazdag parasztok és sokan a művelt emberek közül esetleg már holnap, amint a legnyomasztóbb szolgaságot korlátoztuk és enyhítettük, egyesülnek a földbirtokosokkal, s akkor az egész falusi proletariátus ellen harcba száll majd az egész falusi burzsoázia. Akkor nevetséges volna, ha egyedül a földbirtokosok ellen harcolnánk. Akkor az egész burzsoázia ellen kell harcolnunk, és mindenekelőtt minél nagyobb szabadságot, minél tágabb teret kell követelnünk ehhez a harchoz, a munkás életének megkönnyítését kell követelnünk harcának megkönnyítése céljából.

Mindenesetre, akár így lesz, akár úgy, legelső, legfőbb és halaszthatatlan feladatunk, hogy *erősítsük a falusi proletárok és félproletárok szövetségét a városi proletárokkal*. Ennek a szövetségnek érdekében most mindjárt, haladéktalanul *a nép teljes politikai szabadságára*, *a paraszt teljes egyenjogúságára és a jobbágyi szolgaság megszüntetésére* van szükségünk. Amikor pedig ez a szövetség létrejön és megerősödik — könnyen leleplezünk minden ámítást,

amellyel a burzsoázia igyekszik elcsábítani a középparasztot, könnyen és gyorsan tesszük meg az egész burzsoázia ellen, a kormány összes erői ellen a második, a harmadik, és az utolsó lépést, s tántoríthatatlanul haladunk a győzelem felé, és gyorsan kivívjuk *az egész dolgozó nép teljes szabadságát.*

7. A FALUSI OSZTÁLYHARC

Mi voltaképpen az *osztályharc?* Az osztályharc a nép egyik részének harca a másik ellen, a jogfosztottak, az elnyomottak, a dolgozók tömegének harca a kiváltságosok, az elnyomók, a naplopók ellen, a bérmunkások, vagyis a proletárok harca a tulajdonosok, vagyis a burzsoázia ellen. Az orosz faluban mindig megvolt és most is megvan ez a nagy harc, jóllehet nem mindenki látja, és nem mindenki érti meg értelmét. A jobbágyrendszer idején az egész paraszti tömeg harcolt elnyomói, a földesurak osztálya ellen, akiket a cári kormány oltalmazott, védelmezett és támogatott. A parasztok nem egyesülhettek, a parasztok akkoriban teljes tudatlanságban éltek, a parasztoknak nem voltak segítőtársaik és testvéreik a városi munkásság soraiban, de a parasztok mégis harcoltak, ahogy tudtak és ahogy lehetett. A parasztok nem féltek a kormány vadállati üldözéseitől, nem féltek a büntető expedícióktól és a golyótól, a parasztok nem hittek a papoknak, akik váltig azt bizonygatták, hogy a jobbágyrendszert a szentírás is elismeri és hogy maga isten emelte törvényerőre (pontosan ezt mondta akkoriban Filaret metropolita!), a parasztok hol itt, hol ott fellázadtak, s a kormány végülis engedett, mert félt az egész parasztság általános felkelésétől.

A jobbágyságot felszabadították, de nem egészen. A parasztok továbbra is jogfosztott, alantas, adózó, lebecsült rendet alkotnak, továbbra is jobbágyi szolgaságban sínylődnek. S a parasztok továbbra is lázonganak, továbbra is keresik a teljes, igazi szabadságot. A jobbágyfelszabadítás után újfajta osztályharc, *a proletariátus és a burzsoázia harca* ütötte fel a fejét. A gazdagság meg-

növekedett, vasutakat és nagy gyárakat építettek, a városok még népesebbek és pompásabbak lettek, de mindezt a gazdagságot az emberek egészen kis csoportja ragadta magához, a nép viszont egyre szegényedett, mindjobban tönkrement, éhezett, beállt másokhoz bérmunkásnak. A városi munkások megkezdték valamennyi szegény új, nagy harcát valamenyi gazdag ellen. A városi munkások *a szociáldemokrata pártba* tömörültek, kitartóan, állhatatosan és összefogva harcolnak, s közben lépésről lépésre haladnak előre, felkészülve a nagy, végső harcra, és politikai szabadságot követelve az egész nép számára.

Végül a parasztok is elvesztették türelmüket. A mult év, 1902 tavaszán Poltava, Harkov és más kormányzóságok parasztjai felkeltek, megtámadták a földesurakat, feltörték magtáraikat, szétosztották egymás között javaikat, odaadták az éhezőknek a gabonát, amelyet a paraszt vetett el és takarított be, de a földbirtokos magához ragadott, és új földfelosztást követeltek. A parasztok nem bírták tovább a mérhetetlen elnyomást, és meg akarták javítani életüket. Arra az elhatározásra — mégpedig egészen helyes elhatározásra — jutottak, hogy jobb meghalni az elnyomók elleni harcban, mint harc nélkül éhenhalni. A parasztok azonban nem vívták ki a jobb életet. A cári kormány közönséges lázadóknak és rablóknak nyilvánította őket (amiért elvették a rabló földesúrtól azt a gabonát, amelyet ők maguk vetettek el és takarítottak be!), a cári kormány katonaságot vezényelt ki ellenük, akárcsak az ellenség ellen, s a parasztokat leverték, közéjük lőttek, sokat közülük megöltek, a parasztokat vadállati kegyetlenséggel verték, agyonverték, annyira megkínozták, ahogyan még a törökök sem kínozták meg soha ellenségeiket, a keresztényeket. A cári biztosok, a kormányzók, mindenkinél kegyetlenebbül kínozták a népet, igazi hóhérok módjára. A katonák erőszakot követtek el a parasztok feleségein és leányain. Mindezek után pedig a parasztokat a hivatalnokok bírósága elé állították, arra kényszerítették őket, hogy nyolcszázezer rubelt fizessenek a földbirtokosnak, és a törvényszéki tárgyaláson, ezen a gyalázatos, zárt kínzókamra-tárgyaláson még a védőknek sem engedték meg, hogy elmondják, hogyan

kínozták és hogyan gyötörték a parasztokat a cári biztosok, Obolenszkij kormányzó és a cár más lakájai.

A parasztok igaz ügyért harcoltak. Az orosz munkásosztály mindig tisztelni fogja a cári lakájok által agyonlőtt és agyonvert vértanúk emlékét. Ezek a vértanúk a dolgozó nép szabadságáért és boldogságáért harcoltak. A parasztokat leverték, de újból meg újból fel fognak kelni, nem csüggednek el az első vereség után. Az öntudatos munkások minden erejükkel azon vannak, hogy a városokban és falvakban minél több dolgozó ember szerezzen tudomást a parasztság harcáról, és készüljön fel az új, sikeresebb harcra. Az öntudatos munkások minden erejükkel azon vannak, hogy segítsenek a parasztoknak *világosan megérteni*, *miért fojtották el az első parasztfelkelést* (1902-ben), *és mit kell tenni*, *hogy a parasztok és a munkások győzzenek*, *nempedig a cári lakájok*.

A parasztfelkelést elfojtották, mert műveletlen, öntudatlan tömegek felkelése volt, felkelés, amelynek nem voltak határozott és világos *politikai* követelései, vagyis amely nem követelte az *állam*rend megváltoztatását. A parasztfelkelést elfojtották, mert *nem volt előkészítve*. A parasztfelkelést elfojtották, mert a falusi proletárok nem voltak még szövetségben a városi proletárokkal. Ez a parasztság első kudarcának három oka. A felkelés csak akkor lehet sikeres, ha tudatos és ha elő van készítve, ha egész Oroszországra kiterjed és ha megvan a szövetség a városi munkásokkal. S a városi munkások harcának minden lépése, minden szociáldemokrata könyv vagy ujság, az öntudatos munkások minden beszéde, amellyel a falusi proletárokhoz fordulnak, közelebb hozza azt az időt, amikor kitör majd egy újabb felkelés, amikor ez a felkelés győzelemre jut.

A parasztok spontánul keltek fel, egyszerűen azért, mert helyzetük már tűrhetetlen volt, mert nem akartak némán és ellenállás nélkül meghalni. A parasztok már annyit szenvedtek mindenféle rablástól, elnyomástól és kínzástól, hogy egy pillanatig hittek a cár kegyességéről szóló kósza hírekben, feltétlenül hittek abban, hogy minden értelmes ember igazságos cselekedetnek fogja tekinteni, ha a gabonát szétosztják az éhezők között, azok között,

akik egész életükön át másoknak dolgoztak, akik elvették és learatták a gabonát, most pedig éhenhalnak az „urasági“ gabonával teli magtárak mellett. A parasztok úgy látszik megfeledkeztek arról, hogy a gazdagok, a földbirtokosok és a burzsoák éppen azért ragadták magukhoz a legjobb földeket és a gyárakat, hogy az éhező népet ott dolgoztassák. A parasztok megfeledkeztek arról, hogy a gazdagok osztályának védelmében nemcsak papi prédikációk hangzanak el, hanem az egész cári kormány is kiáll mellette, hivatalnokainak és katonáinak egész sisere-hadával. A cári kormány emlékeztette erre a parasztokat. A cári kormány vadállati kegyetlenséggel megmutatta a parasztoknak, mi is voltaképpen az államhatalom, kit szolgál, kit védelmez. Csak minél többször emlékezetébe kell idéznünk a parasztoknak ezt a leckét, és könnyen megértik, miért kell az *államrendet megváltoztatni*, *miért van szükség politikai szabadságra*. Amikor majd a nép egyre nagyobb tömege megérti ezt, amikor majd minden írástudó és gondolkodó paraszt tudomást szerez arról a *három fő követelésről*, amelyért legelsősorban harcolni kell, a parasztfelkelések nem lesznek többé öntudatlanok. Az első követelés: hívják egybe a nép *képviselőinek nemzetgyűlését*, *hogy Oroszországban megvalósítsa a választott népi*, *nempedig önkényuralmi kormányzatot*. A második követelés: *mindenkinek legyen joga szabadon bármilyen könyvet és ujságot kinyomatni*. A harmadik követelés: *a törvény ismerje el a parasztok teljes egyenjogúságát a többi renddel*, *és létesítsenek választott parasztbizottságokat*, *hogy ezek legelsősorban véget vessenek mindennemű jobbágyi szolgaságnak*. Ezek a szociáldemokraták legfőbb, legfontosabb követelései, s a parasztoknak most már egyáltalán nem lesz nehéz megérteniök ezeket a követeléseket, nem lesz nehéz megérteniök, hogy *mivel kell elkezdeni* a harcot a nép szabadságáért. S amikor majd a parasztok megértik ezeket a követeléseket, meg fogják érteni azt is, hogy a harcra először hosszasan, szívósan és állhatatosan *készülni* kell, mégpedig nem egyedül, hanem a városi munkásokkal — a szociáldemokratákkal — együtt.

Minden öntudatos munkás és paraszt gyüjtse maga köré legértelmesebb, legmegbízhatóbb és legbátrabb tár-

sait. Igyekezzen megmagyarázni nekik, mit akarnak a szociáldemokraták, hogy valamennyien megértsék, milyen harcot kell folytatni és mit kell követelni. Az öntudatos szociáldemokraták fokról fokra, körültekintően, de hajthatatlan szívóssággal ismertessék meg a parasztokkal saját tanaikat, adjanak nekik olvasásra szociáldemokrata könyveket, magyarázzák meg ezeket a könyveket megbízható emberek kis összejövetelein.

De a szociáldemokrata tanokat nem csupán könyvek alapján kell megmagyarázni, hanem a lépten-nyomon tapasztalható elnyomás és igazságtalanság minden egyes példája, minden egyes esete alapján is. A szociáldemokrata tan a mindennemű elnyomás, mindennemű rablás, mindennemű igazságtalanság elleni harc tana. Csak az olyan ember tekinthető igazi szociáldemokratának, aki ismeri az elnyomás okait és *egész életén át harcol az elnyomás minden egyes megnyilvánulása ellen.* Hogyan kell ezt csinálni? Az öntudatos szociáldemokratáknak, amikor saját városukban, saját falujukban egybegyűlnek, maguknak kell eldönteniök, hogyan kell ezt csinálni, hogy az egész munkásosztálynak minél nagyobb haszna legyen belőle. Példaképpen elmondok egy-két esetet. Tegyük fel, hogy egy szociáldemokrata munkás ellátogat falujába, vagy valamelyik városi szociáldemokrata munkás valahogyan falura vetődik. A falu teljes egészében a szomszédos földbirtokos karmai közé került, meg sem tud moccanni, akárcsak a légy a pókhálóban, soha nem szabadul ki a függőségből, nincs hová menekülnie előle. Azonnal ki kell választani a legértelmesebb, legokosabb és legmegbízhatóbb parasztokat, akik keresik az igazságot és nem ijednek meg a legelső rendőrkopó láttán, meg kell nekik magyarázni vigasztalan szolgaságuk okait, el kell nekik mondani, hogy a földbirtokosok hogyan szedték rá és hogyan fosztották ki a parasztokat a nemesi bizottságokban, el kell nekik mondani, hogy a gazdagok milyen erősek, és hogyan támogatja őket a cári kormány, ismertetni kell velük a szociáldemokrata munkások követeléseit. Amikor a parasztok már megértették ezt az egész, nem valami ördöngős dolgot, akkor közösen jól fontolóra kell venniök, vajjon nem lehet-e közös erővel szembeszállni ezzel a földbir-

tokossal, nem lehetséges-e, hogy a parasztok bejelentsék neki elsőrendű és legfőbb követeléseiket (mint ahogyan a városban a munkások bejelentik követeléseiket a gyárosoknak). Ha ez a földbirtokos egy nagyobb községet vagy több falut tart szolgaságban, a legjobb volna, ha a legközelebbi szociáldemokrata bizottság bizalmiak útján *röplapot* küldene, amelyben annak rendje és módja szerint töviről-hegyire megírná, milyen szolgaság sujtja a parasztokat, és mit követelnek legelsősorban (hogy a föld haszonbére alacsonyabb legyen, vagy hogy a téli elszegődésnél a szokásos bért adják meg, nempedig csak a felét, vagy hogy a mezei kártevések miatt ne hajszolják és ne nyomorgassák úgy a parasztokat, vagy más egyebet). Az ilyen röplapból minden írástudó paraszt nagyon jól megérti, miről van szó, sőt az írástudatlanoknak is megmagyarázza. Akkor a parasztok világosan fel fogják ismerni, hogy a szociáldemokraták az ő oldalukon vannak, hogy a szociáldemokraták minden rablást elítélnek. Akkor a parasztok lassan rájönnek majd arra, hogy ha összefognak, milyen könnyítéseket, ha nem is jelentős, de mégiscsak könnyítéseket érhetnek el most azonnal, s hogy az egész államban milyen nagy könnyítések elérésére kell törekedni a városi munkásokkal — a szociáldemokratákkal — együtt vívott nagy harc útján. Akkor a parasztok egyre inkább készülődni fognak erre a nagy harcra, egyre inkább megtanulják, hogyan kell megbízható embereket találniok, hogyan kell együttes erővel síkraszállniok követeléseikért. Lehetséges, hogy olykor sikerül sztrájkot szervezni, mint ahogy a városi munkások teszik. Igaz, falun ez nehezebb, de olykor mégis lehetséges, s más országokban voltak is sikeres sztrájkok, például a nagy munka idején, amikor a földbirtokosoknak és a módos gazdáknak égető szükségük van munkásokra. Ha a falusi szegénység felkészült a sztrájkra, ha valamennyien már régen megegyezésre jutottak a közös követelések tekintetében, ha ezeket a követeléseket röplapokon megmagyarázták vagy egyszerűen összejöveteleken jól megbeszélték — akkor valamennyien egy emberként állnak majd ott, s a földbirtokosnak vissza kell vonulnia, vagy legalábbis valamelyest mértéket kell tartania a rablásban. Ha összeforrva és a munka dan-

dárja idején sztrájkolnak, a földbirtokosok, sőt a katonasággal rendelkező hatóságok sem igen tudnak valami okosat kitalálni — az idő múlik, a földbirtokos tönkremegy, s ilyenkor gyorsan engedékennyé válik. Ez természetesen új dolog. Új dolgok kezdetben gyakran nem sikerülnek. Eleinte a városi munkások sem tudtak összeforrva harcolni, nem tudták, milyen közös követeléseket támasszanak, hanem egyszerűen nekiálltak és összetörték a gépeket, elpusztították a gyárakat. Most azonban, mint látjuk, a munkások már megtanulták, hogyan kell összeforrva harcolni. Minden új dolgot meg kell először tanulni. Most a munkások megértik, hogy azonnal csak az esetben érhetnek el könnyítéseket, ha összeforrva lépnek fel — és így hozzászokik a nép a közös ellenálláshoz, és egyre inkább felkészül a nagy, döntő harcra. Így a parasztok is megtanulják majd, hogyan állhatnak ellen a legkíméletlenebb rablóknak, hogyan követelhetnek egyesült erővel könnyítéseket, s hogyan kell fokozatosan, szívósan és mindenütt felkészülniök a nagy szabadságharcra. Az öntudatos munkások és parasztok száma mind nagyobb lesz, a falusi szociáldemokraták szervezetei mind jobban meg fognak erősödni, és a földesúri szolgaság, a papi zsarolás, a vadállati rendőri kegyetlenség és a hatósági üldözés minden egyes esetben egyre inkább fel fogja nyitni a nép szemét, hozzászoktatja az együttes ellenálláshoz és ahhoz a gondolathoz, hogy erőszakkal kell elérni az államrend megváltoztatását.

E könyvecske legelején beszéltünk már arról, hogy a városi munkások most kimennek az utcákra meg a terekre, és ország-világ előtt nyiltan követelik a *szabadságot*, zászlajukra írják és nyiltan kiáltják a jelszót: „vesszen az önkényuralom!“ Nemsokára eljő a nap, amikor a munkásnép a városokban nem azért fog felkelni, hogy csupán jelszavakat harsogva járja az utcákat, hanem azért, hogy elkezdje a végső, nagy harcot, amikor a munkások mind egy emberként mondják majd: „vagy meghalunk a harcban, vagy kivívjuk a szabadságot!“, amikor a harcban megöltek és elesettek százai helyébe új, még elszántabb harcosok ezrei lépnek. Akkor majd a parasztok is felkelnek, felkelnek egész Oroszországban, és a

városi munkások segítségére sietnek, harcba indulnak, hogy a végsőkig verekedjenek a parasztok és a munkások szabadságáért. Semmiféle cári had sem tud majd akkor ellenállni. A győzelem a dolgozó népé lesz, a munkásosztály elindul majd azon a széles, egyenes úton, amelyen haladva felszabadíthatja a dolgozókat mindennemű elnyomás alól, s a munkásosztály a szabadságot arra fogja felhasználni, hogy harcoljon a szocializmusért!

AZ OROSZORSZÁGI SZOCIÁLDEMOKRATA MUNKÁSPÁRT PROGRAMMJA, AMELYET AZ „ISZKRA“ C. LAP A „ZARJA“ C. FOLYÓIRATTAL EGYÜTT JAVASOL

Már beszéltünk arról, hogy mi a programm, miért van rá szükség, miért van csak a szociáldemokrata pártnak határozott, világos programmja. A programmot csak pártunk kongresszusa, vagyis valamennyi pártmunkás képviselőinek gyűlése fogadhatja el véglegesen. A Szervező Bizottság most készít elő egy ilyen kongresszust. S pártunk igen sok bizottsága már most nyiltan kijelentette, hogy egyetért az „Iszkrá“-val, hogy az „Iszkrá“-t a párt vezető lapjának ismeri el. Ezért a mi programmtervezetünk (javaslatunk) már a kongresszus előtt is minden tekintetben alkalmas arra, hogy pontosan megtudják belőle, mit akarnak a szociáldemokraták, és szükségesnek tartjuk, hogy ezt a tervezetet könyvecskénk függelékében teljes egészében közöljük.

Magyarázat nélkül természetesen nem minden munkás érti meg mindazt, ami a programmban áll. Sok nagy szocialista munkálkodott azon, hogy létrejöjjön a szociáldemokrata tan, amelynek megalkotását Marx és Engels fejezte be, sokat éltek át a munkások minden országban, míg megszerezték azokat a tapasztalatokat, amelyeket fel akarunk használni, amelyekre programmunkat fel akarjuk építeni. Ezért a munkásnak tanulmányoznia kell a szociáldemokrata tanítást, hogy minden szót megértsen programmjából, *saját* programmjából, *saját* harci zászlajából. S a munkások különösen

könnyen értik meg és teszik magukévá a szociáldemokrata programmot, mert ez a programm arról szól, amit minden gondolkodó munkás maga is látott és tapasztalt. Senkit se riasszon vissza az, hogy a programmot „nehéz" egyszerre megérteni: minél többet fog olvasni és gondolkodni minden egyes munkás, minél több harci tapasztalata lesz, annál teljesebben fogja azt megérteni. De mindenki vegye fontolóra és mérlegelje a szociáldemokraták *egész* programmját, tartsa mindenki mindig szem előtt, *hogy mit is akarnak a szociáldemokraták*, s *hogyan vélekednek* az egész dolgozó nép *felszabadításáról*. A szociáldemokraták azt akarják, hogy kivétel nélkül mindenki megtudja a szociáldemokrata pártról a teljes igazságot.

Itt nincs módunk arra, hogy részletesen megmagyarázzuk az egész programmot. Ehhez egy külön kis könyv szükséges. Csak röviden mutatunk rá arra, hogy miről is szól a programmunk, s azt a tanácsot adjuk az olvasónak, hogy szerezzen be két könyvet, amely a segítségére lesz. Az egyik Karl Kautsky német szociáldemokrata *„Az erfurti programm"* c. könyve, amely orosz fordításban is megjelent. A másik L. Martov orosz szociáldemokrata *„A munkásügy Oroszországban"* c. könyve. E könyvek segítségével könnyebben megértjük egész programmunkat.

Programmunk minden részét külön betűvel jelöljük (lásd lentebb a programmot), és elmondjuk, hogy miről is van szó az egyes részekben.

A) Mindjárt az elején arról van szó, hogy a proletariátus világszerte harcol felszabadulásáért, és az orosz proletariátus csak egyik osztaga a nemzetközi munkásosztály világhadseregének.

B) A továbbiakban arról van szó, hogy milyen a polgári rend a világ csaknem valamennyi országában, s többek között Oroszországban is. Hogyan szűkölködik és nyomorog a lakosság többsége, amely a földbirtokosoknak és a tőkéseknek dolgozik, hogyan mennek tönkre a kisiparosok és a kisparasztok, míg a nagy gyárak gyarapodnak, hogyan fojtogatja a tőke a munkást, s feleségét meg gyermekeit, hogyan romlik a munkásosztály helyzete, hogyan nő a munkanélküliség és a nyomor.

C) Ezután szó van a munkások szövetségéről, harcuk-

ról, harcuk nagy céljáról: arról, hogy fel akarják szabadítani valamennyi elnyomottat, és egyszersmindenkorra véget akarnak vetni annak, hogy a gazdagok bármilyen formában elnyomhassák a szegényeket. Ugyancsak itt magyarázzuk meg, miért egyre erősebb a munkásosztály, miért fogja feltétlenül legyőzni minden ellenségét, a burzsoázia valamennyi védelmezőjét.

D) Továbbá arról van szó, hogy milyen célból alakultak minden országban szociáldemokrata pártok, hogyan támogatják a munkásosztályt a harcban, hogyan egyesítik és irányítják a munkásokat, hogyan világosítják fel őket és hogyan készítik fel őket a nagy harcra.

E) Továbbá arról van szó, hogy miért él a nép Oroszországban még mindig rosszabbul, mint más országokban, milyen nagy csapás a cári önkényuralom, hogyan kell mindenekelőtt a cárizmust megdöntenünk és Oroszországban a választott népkormányzatot létrehoznunk.

F) Milyen könnyítéseket hoz majd a választott kormányzat az egész népnek? Ezzel foglalkozunk könyvecskénkben, s ugyanerről van szó programmunkban is.

G) A programm ezután rámutat arra, hogy milyen könnyítéseket kell azonnal kiharcolni az egész munkásosztály számára, hogy könnyebbre forduljon sora, és szabadabban harcolhasson a szocializmusért.

H) Külön rámutat a programm azokra a könnyítésekre, amelyeket legelsősorban kell valamennyi paraszt számára kivívni, hogy a falusi szegénységnek könnyebb legyen a sora és szabadabban folytathassa osztályharcát mind a falusi burzsoázia, mind az egész orosz burzsoázia ellen.

I) Végül, a szociáldemokrata párt figyelmezteti a népet, hogy ne higgyen a rendőrség és a hivatalnokok semmiféle ígéretének és nyájas szavainak, hanem harcoljon állhatatosan egy szabad nemzetgyűlés haladéktalan egybehívásáért.

LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT

(LEFORDÍTVA KÖRÜLBELÜL: MINDEN ZSÁK MEGTALÁLJA A MAGA FOLTJÁT)

Szociálforradalmáraink híres minimális agrárprogrammjával (szövetkezet és szocializálás) 1902 júniusában gazdagodott meg az orosz szocialista gondolat és az orosz forradalmi mozgalom. Eduard Davidnak, az ismert opportunistának (és bernsteinistának), „Szocializmus és mezőgazdaság" című németnyelvű könyve 1903 februárjában jelent meg. Nyilván szó sem lehet arról, hogy az opportunista gondolat utóbbi műve volt az eredetije a „szociálforradalmár" gondolat régebbi gyakorlatainak? De mivel magyarázható akkor az orosz szociálforradalmárok és a német opportunisták programmjának meglepő, szembeszökő hasonlatossága, sőt elvi azonossága? Vajjon nem a „Revoljucionnaja Rosszija" volt az „eredeti", s David „hatalmas alkotása" (ahogy a „Russzkije Vedomosztyi" tudósítója nevezte) — a másolat? A programm két alapvető gondolata, és ezeknek megfelelően két fő pontja, vörös fonálként húzódik végig David egész „alkotásán". David az egekig magasztalja a mezőgazdasági szövetkezeteket, ezektől vár minden áldást, azt követeli a szociáldemokráciától, hogy támogassa fejlődésüket, s nem veszi észre (pontosan úgy, mint a mi szociálforradalmáraink), hogy a kisgazdáknak a mezőgazdasági kis- és nagytőkésekkel kötött ilyen egyesülései burzsoá jellegűek. David azt követeli, hogy a mezőgazdasági nagyüzemeket alakítsák át kisüzemekké, lelkesen beszél az „Arbeitsbauer" — vagyis a „dolgozó paraszt" — gazdaságának előnyeiről és jövedelmezőségéről, gazdaságosságáról és termelékenységéről, és kijelenti, hogy a földnek a társadalom főtulajdonában kell lennie, és a föld használatának

joga ezeket a kis „dolgozó parasztokat" illeti meg. Teljesen kétségtelen: a német opportunista plagizált az orosz „szociálforradalmároktól"! Hogy a „dolgozó paraszt" a mai társadalomban alapjában véve kispolgár, hogy közbülső, átmeneti helyet foglal el a burzsoázia és a proletariátus között, hogy takarékossággal, buzgósággal, koplalással és mértéktelen munkával igyekszik „emberré válni" (vagyis hamisítatlan burzsoává lenni), hogy igyekszik kizsákmányolni a mezőgazdasági munkások munkáját — mindezt persze nem látja a német opportunista kispolgár, s nem látják az orosz kispolgárok: a „szociálforradalmárok" sem.

Hát igen, les beaux esprits se rencontrent, s ezzel megoldódik az első pillantásra oly nehéznek látszó feladat: már nem probléma, hogy melyik a másolat és melyik az eredeti. Azok az eszmék, amelyek egy bizonyos osztály szükségleteit, érdekeit, törekvéseit és óhajait fejezik ki, a levegőben vannak, s akármilyen mezben jelenjenek is meg ezek az eszmék, akármilyen változatokban ismételjék is a hol opportunista, hol „szociálforradalmár" frázist, mégsem tudják leplezni ezeknek az eszméknek az azonosságát. Kibújik a szög a zsákból.

Valamennyi európai országban, Oroszországot is beleértve, továbbra is csak „kiszorul" és hanyatlik a kispolgárság, s ez nem mindig éppen egyenes és közvetlen kiszorulásában jut kifejezésre, hanem a legtöbb esetben a gazdasági életben betöltött szerepének csökkenésére, létfeltételeinek rosszabbodására, ellátatlanságának fokozódására vezet. Minden összeesküszik a kispolgárság ellen: az ipari és mezőgazdasági nagyüzemek technikai fejlődése is, a nagy áruházak fejlődése is, a vállalkozói egyesülések, kartellek és trösztök, sőt még a fogyasztási szövetkezetek és a községi üzemek számának növekedése is. S ugyanakkor, amikor a mezőgazdaságban és az iparban a kispolgárság „kiszorul", ezzel párhuzamosan születik és fejlődik egy „új középosztály", ahogy a németek mondják, a kispolgárságnak egy új rétege, az értelmiség, amely szintén egyre nehezebb körülmények között él a kapitalista társadalomban, és amely tömegében kistermelői szemmel nézi ezt a társadalmat. Egészen természetes, hogy ennek

az az elkerülhetetlen következménye, hogy a kispolgári eszmék és tanítások széles körben elterjednek és a legkülönbözőbb formában állandóan újjászületnek. Egészen természetes, hogy az orosz „szociálforradalmár“, akit teljesen lenyűgöznek a kispolgári narodnyikság eszméi, megtalálja „a maga foltját“ az európai reformistában és opportunistában, aki elkerülhetetlenül proudhonizmusba esik, amikor következetes akar lenni. Kautsky teljes joggal éppen proudhonizmusnak nevezte David programmját és álláspontját.

Azt mondottuk: „amikor következetes akar lenni“, s így eljutottunk ahhoz a lényeges sajátossághoz, amely a mai szociálforradalmárokat megkülönbözteti mind a régi orosz narodnyiktól, mind néhány, legalább néhány, európai opportunistától, s amelyet feltétlenül kalandorkodásnak kell neveznünk. A kalandor fittyet hány a következetességnek, csak azon van, hogy megragadja a kedvező pillanatot, és az elvtelenség igazolására és megőrzésére használja fel az eszmék harcát. A régi orosz narodnyik következetes akart lenni, és a maga külön programmjáért szállt síkra, ezt terjesztette és hirdette. David következetes akar lenni, és erélyesen szembeszáll az egész „marxista agrárelmélettel“, szenvedélyesen terjeszti és hirdeti azt a gondolatot, hogy a nagyüzemeket kisüzemekké kell átalakítani, de legalább van olyan merész, hogy saját véleménye legyen, hogy nyiltan a kisüzem bajnokaként lépjen fel. Szociálforradalmáraink... hogy is fejezzem ki magam a legenyhébben?.. sokkal „óvatosabbak“. Soha nem szállnak határozottan szembe Marx-szal — isten ments! Ellenkezőleg, minduntalan dobálóznak Marxtól és Engelstől vett idézetekkel, s könnyes szemmel azt bizonygatják, hogy *csaknem* mindenben egyetértenek velük. Nem vonulnak hadba Liebknecht és Kautsky ellen, ellenkezőleg, mély és őszinte meggyőződésük, hogy Liebknecht szociálforradalmár volt — istenuccse, szociálforradalmár volt. Elvben nem vallják magukat a kisgazdaság híveinek, ellenkezőleg, a „föld szocializálása“ mellett törnek lándzsát, s csak úgy véletlenül ki-kicsúszik a szájukon, hogy ez a mindent átfogó, orosz-holland szocializálás mindent jelent, amit csak akar az ember:

azt is, hogy a föld a társadalom tulajdonába és a dolgozók használatába megy át (egészen úgy mint Davidnál!), azt is, hogy a föld egyszerűen a parasztok kezébe megy át, és végül egészen „egyszerűen" ingyenes kiegészítő földjuttatást...

Szociálforradalmáraink „óvatos" módszereit már anynyira ismerjük, hogy végezetül bátorkodunk egy jótanácsot adni nekik.

Szó, ami szó, nem valami túlságosan kellemes helyzetbe jutottak, uraim. Egész idő alatt azt bizonygatták, hogy semmi közük sincs sem a nyugati opportunizmushoz és reformizmushoz, sem az „előnyös" kisgazdaság iránt táplált kispolgári szimpátiához, — s egyszerre aztán megjelenik egy könyv egy olyan ember tollából, akiről mindenki tudja, hogy opportunista és a kisgazdaság híve, s ebben a könyvben a szerző kínos lelkiismeretességgel „lemásolja" az önök „szociálforradalmár" programmját! Bekerültek a kátyúba. De ne veszítsék el a fejüket: könnyen kikecmereghetnek belőle. Nem kell tenniök semmi egyebet... idézzék Kautskyt.

Ne gondolja az olvasó, hogy ez elírás. Szó sincs róla. Kautsky hadbaszáll a proudhonista Daviddal — *éppen ezért* a Daviddal egyetértő szociálforradalmároknak Kautskyt kell idézniök, ugyanúgy mint ahogy egyszer már idézték Engelst. Vegyék elő a „Revoljucionnaja Rosszija" 14. számát, s a hetedik oldalon azt olvashatják, hogy a parasztság irányában folytatott szociáldemokrata „taktika megváltoztatását" „törvényesítette" (!!) a tudományos szocializmus egyik atyja, Engels, — Engels, aki hadbaszállt a taktikát változtatott francia elvtársak ellen! Hogyan bizonyítható be ez a bűvészmutatványszerű tétel? Igen egyszerűen. Először is, „idézni" kell Engelsnek azokat a szavait, hogy határozottan a kisparaszt pártján van (és el kell hallgatni, hogy éppen ezt a gondolatot fejezi ki az orosz szociáldemokraták programmja, amely valamennyi dolgozót a proletariátus oldalára hív). Másodszor, a taktikát változtatott francia elvtársak által „a bernsteinizmus irányában tett engedményekkel" kapcsolatban ezt kell mondani: „*Lám, milyen nagyszerűen bírálta ezeket az engedményeket Engels.*" A szociálforradalmár uraknak

azt ajánljuk, hogy most is ezt a kipróbált módszert alkalmazzák. David könyve törvényesítette az agrárkérdésben követett taktika megváltozását. Ma már mindenkinek látnia kell, hogy a „szövetkezet és a szocializálás" programmjával meg lehet maradni a szociáldemokrata párt soraiban; ezt csak a dogmatikusok és az ortodoxok nem látják. Másrészt azonban meg kell vallanunk, hogy David a nemeslelkű szociálforradalmároktól eltérően néhány engedményt tesz a bernsteinizmusnak. *„Lám, milyen nagyszerűen bírálta ezeket az engedményeket Kautsky."*

Rajta, uraim, próbálják meg. Hátha még egyszer sikerül.

„Iszkra" 38. sz.
1903 április 15.

VÁLASZ PROGRAMMTERVEZETÜNK BÍRÁLATÁRA

X elvtárs[88] elveti tervezetünk agrárrészének harmadik és negyedik pontját, és saját tervezetét javasolja, amelyben valamennyi pontot, s ugyanúgy az agrárprogramm általános bevezető részét is módosítja. Vizsgáljuk meg előbb X elvtársnak tervezetünk ellen emelt kifogásait, s azután az ő tervezetét.

A harmadik pont ellen X elvtársnak az a kifogása, hogy a kolostori (szívesen hozzáfűznénk: és az egyházi) birtokok és a koronabirtokok elkobzása, amelyet mi javasolunk, azt jelentené, hogy a tőkések potom áron összeharácsolnák ezeket a földeket. Éppen a parasztok fosztogatói vásárolnák össze ezeket a földeket az összerabolt pénzen, mondja. Erre az a megjegyzésünk, hogy X elvtárs, amikor az elkobzott birtokok eladásáról beszél, olyan önkényes következtetést von le, amely még nincsen benne programmunkban. Az elkobzás a tulajdon megtérítés nélküli elidegenítését jelenti. Mi csakis ilyen elidegenítésről beszélünk. Programmtervezetünkben egy szóval sem beszélünk arról, hogy el kell-e majd adni ezeket a földeket, s ha igen, kinek és hogyan, milyen úton-módon és milyen feltételekkel. Nem kötjük meg a kezünket, s fenntartjuk magunknak a jogot, hogy akkor állapítsuk meg az elkobzott birtokokkal való rendelkezés legcélszerűbb formáját, amikor ezeket a birtokokat már elkoboztuk, amikor ennek az elkobzásnak társadalmi és politikai feltételei már világosak lesznek. X elvtárs tervezete ebben a tekintetben különbözik a mi tervezetünktől, mert nemcsak elkobzást követel, hanem azt is, hogy az elkobzott földeket „a demokratikus állam birtokába adják át, hogy a lakosság a

lehető legcélszerűbben használhassa őket“. X elvtárs tehát elveti az elkobzott földdel való rendelkezés egyik formáját (az eladást), és nem határoz meg pontosan semmiféle más formát (mert tisztázatlan marad, hogy tulajdonképpen miben is nyilvánul meg vagy fog megnyilvánulni, vagy miben kell megnyilvánulnia a „legcélszerűbb“ használatnak, és a „lakosság“ mely osztályai és milyen feltételekkel jutnak a földhasználat jogához). X elvtárs tehát mégsem tisztázza teljesen az elkobzott földekkel való rendelkezés módját (s ezt nem is lehet előre tisztázni), de ok nélkül elutasítja az egyik módszert, az eladást. Helytelen volna ha azt mondanánk, hogy a szociáldemokrácia minden körülmények között és mindig ellenezni fogja az eladást. A tulajdonosok osztálya egy rendőri osztályállamban, még ha az alkotmányos állam is, gyakran sokkal biztosabb támasza lehet a demokráciának, mint a bérlők osztálya, akik ettől az államtól függenek. Ez az egyik. Másrészt pedig azzal, hogy az elkobzás nem lesz egyéb, mint „ajándék a tőkéseknek“, a mi tervezetünk sokkal inkább számol, mint X elvtárs tervezete (amennyiben egy programm fogalmazásában ezzel egyáltalán számolni lehet). S valóban, tegyük fel a legrosszabbat: tegyük fel, hogy a munkáspártnak minden erőfeszítése ellenére sem sikerült megfékeznie a tőkések önkényeskedését és haszonlesését*. Ebben az esetben X elvtárs fogalmazása szerint a „lakosság“ kapitalista osztálya szabad kezet kap az elkobzott földek „legcélszerűbb“ felhasználására. Ezzel szemben a mi fogalmazásunk, bár nem kapcsolja össze a fő követelést e követelés realizálásának formájával, mégis pontosan meghatározza a realizálás megvalósításából eredő összegek rendeltetését. Amikor X elvtárs azt mondja, hogy a „szociáldemokrata párt nem vállalhatja azt a feladatot, hogy előre eldöntse, milyen konkrét formában fogja a népképviselet a rendelkezésére álló földalapot felhasználni“, akkor két különböző dolgot téveszt össze: az alap realizálásának *módját* (vagyis: „felhasználásának formáját“) és a realizálásból eredő összegek *rendeltetését*.

---

* Ha pedig *sikerül* megfékeznünk, akkor az eladás sem vezethet a tőkések harácsolására, és nem lehet ajándék a tőkéseknek.

X elvtárs azzal, hogy egyáltalán nem tisztázza ez összegek rendeltetésének kérdését, és hogy akár csak részben is megköti a kezét a realizálás módját illetően, két vonatkozásban is rontja tervezetünket.

Véleményünk szerint nincs igaza X elvtársnak akkor sem, amikor azt az ellenvetést teszi, hogy „a megváltási díjakat szintén nem lehet visszaszerezni a nemesektől, mert sokan közülük az egész pénzt elkótyavetyélték". Ez tulajdonképpen egyáltalán nem ellenvetés, mert mi nem egyszerűen a pénz „visszaszerzését", hanem külön adó kivetését javasoljuk. X elvtárs cikkében maga is idéz adatokat, amelyekből kitűnik, hogy a nagybirtokosok a paraszti földek igen nagy részét „lehasították" a maguk számára, s olykor a paraszti föld *háromnegyed* részét is megkaparintották. Ezért természetes az a követelés, hogy éppen a nemesi nagybirtokosokra rójanak ki külön adót. Természetes az is, hogy az ilyen úton szerzett összegeknek éppen az legyen a speciális rendeltetésük, amit mi követelünk, mert azon az általános feladaton *kívül*, hogy az állam minden jövedelmét adják vissza a népnek (ezt a feladatot csak a szocializmusban lehet teljesen megvalósítani), a felszabadított Oroszországra feltétlenül még egy külön és rendkívül égető feladat is vár: emelnie kell a parasztok életszínvonalát és komoly segítséget kell nyujtania a nyomorgók és éhezők tömegének, amely önkényuralmi rendszerünkben oly mérhetetlenül gyorsan növekszik.

Térjünk át a negyedik pontra, amelyet X elvtárs teljes egészében elvet, noha csak az első részét, a lehasított földekről szóló részt fejtegeti, s egy szóval sem említi a második részt, amely az állam különböző vidékein különböző formában megnyilvánuló hűbéri maradványok megszüntetését követeli. Kezdjük a szerző egy formai megjegyzésével: ellentmondást lát abban, hogy a rendek megszüntetését és paraszti, vagyis rendi bizottságok alakítását követeljük. Valójában itt csak látszólagos ellentmondás van: a rendek megszüntetéséhez a legalsó, elnyomott rend „diktatúrája" szükséges, ugyanúgy, mint ahogyan általában az osztályok megszüntetéséhez, és többek között a proletárosztály megszüntetéséhez, a prole-

tariátus diktatúrája szükséges. Egész agrárprogrammunknak az a célja, hogy az agrárviszonyok terén megszüntessük a hűbéri és rendi hagyományokat, ennek érdekében azonban egyesegyedül a legalsóbb rendhez apellálhatunk, azokhoz, akiket a hűbéri rendnek ezek a maradványai elnyomnak.

A szerző fő ellenvetése tehát lényegében a következő: „aligha szorul bizonyításra", hogy a ledolgozási rendszer főleg a lehasított földeken alapszik, mert a lehasított földek nagysága attól függött, hogy a parasztok a jobbágyrendszer idején dézsmát fizető parasztok voltak-e, s így több földjük volt, vagypedig robotos parasztok, kevesebb földdel. „A lehasított földek nagysága és jelentősége különböző történelmi feltételek egybefonódásától függ", és például a volszki kerületben a lehasított földek százalékaránya kisebb birtokokon elenyésző, nagybirtokokon pedig óriási. Így érvel a szerző, s nem veszi észre, hogy elkalandozik a tulajdonképpeni kérdéstől. Kétségtelen, hogy a lehasított földek igen egyenlőtlenül oszlanak meg, aszerint is, hogy miképpen fonódnak egybe a legkülönbözőbb feltételek (többek között aszerint, hogy robot vagy dézsma volt-e a jobbágyrendszer idején). De mit bizonyít ez? Hát a ledolgozási rendszer nem oszlik-e meg szintén igen egyenlőtlenül? Hát a ledolgozási rendszer fennállását nem ugyancsak a legkülönbözőbb történelmi feltételek egybefonódása határozza meg? A szerző meg akarja cáfolni a lehasított földek és a ledolgozási rendszer közötti *összefüggést*, de csak a földek lehasításának és a lehasított földek nagyságában mutatkozó különbségeknek az okait fejtegeti, anélkül hogy bármit is mondana erről az összefüggésről. A szerző csak egy alkalommal hozakodik elő egy olyan állítással, amely egészen közeljut tételének lényegéhez, s éppen ebben az állításában *egyáltalán nincsen igaza*. „Következésképpen — mondja a szerző összefoglalva a dézsma és a robot hatására vonatkozó érveléseit — ott, ahol a parasztok robotos parasztok voltak *(főképpen a központi mezőgazdasági vidéken), ezek a lehasított földek elenyészőek lesznek*, ott pedig, ahol a parasztok dézsmát fizettek, esetleg az egész földesúri föld «lehasított földekből» áll." Az általunk kiemelt szavakban van egy nagy

hiba, amely megdönti a szerző egész érvelését. Éppen a központi mezőgazdasági vidéken, a ledolgozásnak és a jobbágyrendszer mindenféle maradványainak ebben a fő központjában a lehasított földek nem „elenyészőek“, hanem óriási kiterjedésűek, sokkal nagyobbak, mint a nem-feketeföldű övezetben, ahol a dézsma volt túlsúlyban a robottal szemben. Íme néhány adat erre a kérdésre vonatkozólag; egy elvtárs küldte nekünk ezeket, aki foglalkozása szerint statisztikus. Ez az elvtárs összehasonlította a „Katonai-statisztikai gyűjteménynek“ a földesúri parasztok reform előtti földbirtokaira vonatkozó adatait az 1878-as földbirtokstatisztika adataival, s ilymódon megállapította, mennyi földet hasítottak le az egyes kormányzóságokban. Kitűnt, hogy kilenc kormányzóságban, amely a nem-feketeföldű övezethez tartozik*, a földesúri parasztoknak a reform előtt 10 421 000 gyeszjatyina földjük volt, 1878-ig pedig 9 746 000 gyeszjatyinájuk maradt, — tehát lehasítottak 675 000 gyeszjatyinát, vagyis 6,5 százalékot, azaz kormányzóságonként átlagban 72 800 gyeszjatyinát. Ezzel szemben a feketeföld-övezet 14 kormányzóságában** a parasztoknak 12 795 000 gyeszjatyina földjük volt és 9 996 000 gyeszjatyinájuk maradt, — tehát lehasítottak 2 799 000 gyeszjatyinát. vagyis 21,9 százalékot, azaz kormányzóságonként átlagban 199 100 gyeszjatyinát. Kivétel csak a harmadik, a sztyeppés vidék, ahol 5 kormányzóságban*** a parasztoknak 2 203 000 gyeszjatyina földjük volt és 1 580 000 gyeszjatyinájuk maradt, — tehát lehasítottak 623 000 gyeszjatyinát, vagyis 28,3 százalékot, azaz kormányzóságonként átlagban 124 600 gyeszjatyinát****. Ez a vidék kivétel, mert itt a

---

* Pszkov, Novgorod, Tver, Moszkva, Vlagyimir, Szmolenszk, Kaluga, Jaroszlav és Kosztroma kormányzóság.

** Orlov, Tula, Rjazan, Kurszk, Voronyezs, Tambov, Nyizsnyij-Novgorod, Szimbirszk, Kazán, Penza, Szarátov, Csernyigov, Harkov és Poltava kormányzóság (a föld 37%-át lehasították).

*** Herszon, Jekatyerinoszlav, Tauria, Donvidék (hozzávetőleges számítás) és Szamára kormányzóság.

**** Ha a három vidék lehasított földjeire vonatkozó adatokat összehasonlítjuk a robotos parasztoknak a parasztok összes számához viszonyított százalékarányával (a szerkesztőbizottságok anyaga alapján: lásd az Enciklopédia 32. kötetének 686. oldalán,

kapitalista rendszer túlsúlyban van a ledolgozási rendszerrel szemben, ugyanakkor a lehasított földek százalékaránya itt a legnagyobb. De ez a kivétel inkább csak erősíti az általános szabályt, mert a lehasított földek hatását itt olyan komoly körülmények bénították meg, mint az, hogy a parasztoknak a lehasítások ellenére is itt van a legnagyobb parcellájuk, és hogy itt van a legtöbb szabad föld bérbeadásra. A szerző tehát teljesen sikertelenül próbálta kétségbevonni azt, hogy a lehasított földek és a ledolgozási rendszer között összefüggés van. *Nagyjában és egészében* kétségtelen, hogy Oroszországban a ledolgozási rendszer központja (a központi feketeföld-övezet) egyszersmind a lehasított földek központja is. Hangsúlyozzuk: „nagyjában és egészében", hogy a szerző következő kételyére válaszoljunk. Programmunknak a lehasított és a szolgaságba döntés eszközéül szolgáló földek visszaadására vonatkozó szavaihoz a szerző zárójelben a következő kérdést fűzi hozzá: „s mi lesz azokkal, amelyek nem szolgálnak a szolgaságba döntés eszközéül?" Mi azt válaszoljuk, hogy a programm nem a lehasított földek visszaadásáról szóló törvényjavaslat. Mi meghatározzuk és megmagyarázzuk a lehasított földek általános jelentőségét, de nem térünk ki az egyes esetekre. Vajjon lehet-e a reform utáni parasztság helyzetével foglalkozó nagy narodnyik irodalom után még mindig kételkedni abban, hogy a lehasított föld nagyjában és egészében a jobbágyi szolgaságba döntés eszközéül szolgál? Vajjon lehet-e, kérdezzük tovább, még mindig tagadni, hogy a lehasított földek és a ledolgozási rendszer összefüggnek egymással, amikor ez az összefüggés Oroszország reform utáni gazdaságának alapfogalmaiból következik? A ledolgozási rendszer a robotnak és a kapitalizmusnak, a „régi rendszernek" és a „modern" gazdaságnak, a földjuttatás útján végbemenő kizsákmá-

a „Parasztság" c. cikket), a következő képet kapjuk. Nem-feketeföldű övezet (9 kormányzóság): lehasított föld — 6,5%; robotos paraszt — 43,9% (a kilenc kormányzóság adatainak átlaga). Központi feketeföld-övezet (14 kormányzóság): lehasított föld — 21,9%; robotos paraszt — 76,0%. Sztyeppés vidék (5 kormányzóság): lehasított föld — 28,3%, robotos paraszt — 95,3%. Az arány tehát éppen az ellenkezője annak, amit X elvtárs meg akar állapítani.

nyolás rendszerének és a földtől való megfosztás útján végbemenő kizsákmányolás rendszerének egyesülése. De mi szemléltethetné jobban a mai robotot, mint az a gazdálkodási rendszer, amely a lehasított földek használata fejében végzett ledolgozáson alapszik (az a rendszer, amelyet *mint ilyet*, mint külön rendszert, nempedig mint véletlen jelenséget, a narodnyik irodalom már azokban a régi jó időkben leírt, amikor a sablonos és szűklátókörű marxistáknak még hírük sem volt)? Csakugyan, gondolhatja-e valaki, hogy a parasztok mai röghözkötöttségének *csak* az az oka, hogy nincsen egy törvényünk, amely mozgásszabadságot biztosítana, nempedig az, hogy ezenkívül *(s részben ennek alapján)* még megvan az a szolgaságon felépülő gazdaság, amely a lehasított földek használata fejében végzett ledolgozáson alapszik?

A szerző, aki egyáltalán semmivel sem bizonyította be, hogy a lehasított földek és a szolgaság összefüggését illető kételyei indokoltak, a továbbiakban a következőképpen érvel. A lehasított földek visszaadásával kis földparcellákat juttatnánk a parasztoknak, s ezt nem is annyira a parasztgazdaság szükségletei, mint inkább a történelmi „hagyományok" indokolnák. Mint minden elégtelen földjuttatás (kielégítő földjuttatásról szó sem lehet), ez sem szünteti meg, hanem megteremti a szolgaságot, mert *szükségessé teszi*, hogy a hiányzó földmennyiséget béreljék, mégpedig szükségből, a család ellátásának biztosítása céljából, s ezért reakciós rendszabály lesz.

Ez az érvelés sem talál célt, mert programmunk agrárrésze egyáltalán nem „ígéri meg" minden szükség megszüntetését (ezt csak az általános szocialista részben ígéri meg), hanem csak a jobbágyrendszer maradványainak (legalább néhány maradványának) megszüntetését. Programmunk egyáltalán nem beszél általában mindenféle kis parcellák juttatásáról, hanem a szolgaság legalább egy, már kialakult formájának megszüntetéséről. A szerző eltért attól a gondolatmenettől, amely programmunk alapja, és önkényesen, helytelenül más értelmet magyarázott bele programmunkba. Csakugyan, vizsgáljuk csak meg érvelését. Nem ért egyet azzal, hogy a lehasított földeknek csak az a jelentőségük, hogy a birtokrészek

így szétszóródnak (ebben persze igaza van), és azt mondja: „ha a lehasított földek visszaadása pótlólagos földjuttatást jelent, akkor meg kell vizsgálnunk, hogy elegendő lehasított föld áll-e rendelkezésre a szolgai viszonyok megszüntetéséhez, minthogy ebből a szempontból a szolgai viszonyok a földhiány következményeként jöttek létre." Programmunk sehol egy szóval nem állítja, hogy elegendő lehasított föld áll rendelkezésre a szolgaság megszüntetéséhez. Csak a szocialista forradalom szüntethet meg minden néven nevezendő szolgaságot, mi viszont agrárprogrammunkban a burzsoá viszonyok talaján állunk és a jobbágyrendszer maradványainak „kiküszöbölése céljából" (még azt sem állítjuk, hogy ez teljes kiküszöbölés lehet) követelünk bizonyos rendszabályokat. Agrárprogrammunk lényege az, hogy a falusi proletariátusnak a gazdag parasztokkal együtt harcolnia kell a jobbágyrendszer maradványainak megszüntetéséért, a lehasított földekért. Aki figyelmesen megvizsgálja ezt a tételt, az megérti, mennyire hibás, *nem helyénvaló* és nem logikus az ilyen ellenvetés: miért *csak* a lehasított földekért, ha ez nem elegendő? Azért, mert a *gazdag parasztokkal együtt* a proletariátus *nem mehet tovább és nem is szabad továbbmennie* a jobbágyrendszer megszüntetésénél, a lehasított földek visszaadásánál stb. *Ami ezen felül van*, azt a proletariátus és különösen a mezőgazdasági proletariátus *egymaga harcolja ki;* nem a „parasztsággal" együtt, nem a gazdag muzsikkal együtt, hanem *vele szemben*. Nem azért nem megyünk tovább a lehasított földeknél, mert nem akarjuk a muzsik javát, vagy mert félünk attól, hogy megijesztjük a burzsoáziát, hanem azért, mert nem akarjuk, hogy a mezőgazdasági proletariátus a *szükségesnél többet* segítsen a gazdag parasztnak, többet annál, amennyire a proletariátusnak szüksége van. A jobbágyi szolgaságtól a proletariátus is, a gazdag paraszt is szenved; a szolgaságnak *ez* ellen a formája ellen együtt harcolhatnak és együtt is kell harcolniok, a szolgaság *többi* formái ellen azonban a proletariátus egyedül harcol majd. Ezért a jobbágyi szolgaságnak a szolgaság minden más formájától való különválasztása programmunkban *a proletár osztályérdekek szigorú figyelembevételének* elengedhetetlen következménye.

Megsértenők ezeket az érdekeket, letérnénk a proletariátus osztályálláspontjáról, ha programmunkban megengedhetőnek tartanánk, hogy a „parasztság“ (vagyis a gazdagok plusz a szegények) a jobbágyrendszer maradványainak kiküszöbölésén túl is együtt megy; *megfékeznénk* ezzel a *mezőgazdasági proletariátus* és az önállóan gazdálkodó parasztság végleges *különválásának*, a falusi proletár osztályöntudat fejlődésének feltétlenül szükséges és a szociáldemokrácia szempontjából mindennél fontosabb folyamatát. Amikor óhitű emberek, a narodnyikok, és teljesen hitetlen és meggyőződés nélküli emberek, a szociálforradalmárok, agrárprogrammunk láttán vállukat vonogatják, ennek az az oka, hogy nekik (például Rugyin úrnak és Társainak) fogalmuk sincs az orosz falu tényleges gazdasági rendjéről és ennek fejlődéséről, fogalmuk sincs az obscsinán belül kialakuló és már csaknem teljesen kialakult burzsoá viszonyokról, a paraszti burzsoázia erejéről. Régi narodnyik előítéletekkel, vagy még gyakrabban ezeknek az előítéleteknek töredékeivel veszik kezükbe agrárprogrammunkat, és bírálni kezdik egyes pontjait vagy e pontok fogalmazását, anélkül hogy akár csak azt is megértették volna, mi a célja agrárprogrammunknak, milyen társadalmi-gazdasági viszonyokra vonatkozik. Amikor azt hallják, hogy agrárprogrammunkban nem a burzsoá rendszer elleni harcról van szó, hanem arról, hogy a falut a burzsoá rendszer viszonyai közé kell helyezni, csodálkozva dörzsölik szemüket, de nem ismerik fel (sajátos elméleti nemtörődömségük folytán), hogy csodálkozásuk egyszerű reakciója a narodnyik és a marxista világnézet harcának.

A marxista számára, aki hozzálát egy agrárprogramm kidolgozásához, a kapitalizmus útján fejlődő burzsoá orosz falu hűbéri maradványainak kérdése már eldöntött kérdés, s a szociálforradalmárok csak elvtelen álláspontjuk miatt nem tudják felismerni, hogy ha *érdemben* akarnak bírálni, legalább valami összefüggőt és egységeset kell ebben a kérdésben a mi megoldásunkkal szembeállítaniok. A marxistának csak az a feladata, hogy kerülje a két végletet: egyrészt, ne essen bele azoknak az embereknek a hibájába, akik azt mondják, hogy a proletariátus szempontjából semmi

közünk sincs semmiféle aktuális és ideiglenes nem-proletár feladatokhoz, másrészt pedig ne engedje meg, hogy a proletariátusnak az aktuális demokratikus feladatok megoldásában való részvétele esetleg a proletariátus osztályöntudatának és osztálysajátosságának elhomályosulására vezessen. Éppen a földbirtokviszonyok terén ez a feladat lényegében a következőkben merül ki: ki kell adnunk egy határozott jelszót olyan agrárátalakulásra, amely a fennálló társadalmi rend talaján a legteljesebben elsöpri a jobbágyrendszer maradványait és a lehető leggyorsabban különválasztja a mezőgazdasági proletariátust az egész parasztság egész tömegétől.

Azt hiszem, programmunk megoldotta ezt a feladatot, s bennünket egyáltalán nem ejt zavarba X elvtársnak ez a kérdése: mi legyen, ha a parasztbizottságok nem a lehasított földeket követelik majd, hanem az egész földet? Mi magunk is az egész földet követeljük, csakhogy természetesen nem a „hűbéri rend maradványainak kiküszöbölése“ céljából (márpedig erre a célra szorítkozik programmunk agrár*része)*, hanem a szocialista átalakulás céljából. Mindig és minden körülmények között, fáradhatatlanul éppen erre a célra hívjuk fel a „falusi szegénység“ figyelmét, és a jövőben is ezt fogjuk tenni. Nincs durvább hiba, mint ha valaki azt hiszi, hogy a szociáldemokrata programmjának csupán agrárrészével mehet falura, hogy a szociáldemokrata akár csak egy pillanatra is bevonhatja a szocializmus zászlaját. Ha az egész föld követelése azt jelenti majd, hogy a földet nacionalizálni kell, vagy hogy a földnek a korszerűen, jól gazdálkodó parasztság kezébe kell átmennie, akkor ezt a követelést a proletariátus érdekei szempontjából fogjuk értékelni, valamennyi körülmény figyelembevételével; nem mondhatjuk meg például előre, hogy korszerűen, jól gazdálkodó parasztságunk, amikor a forradalom politikai életre ébreszti, demokratikus forradalmi pártként vagy rendpártként lép-e fel. Úgy kell összeállítanunk programmunkat, hogy a legrosszabbra is fel legyünk készülve, a kedvezőbb kombinációk megvalósulása pedig csak megkönnyíti munkánkat, és új lendületet ad neki.

Ebben a kérdésben X elvtárs következő érvelésére

kell még kitérnünk. „Ez ellen — írja azzal a tételével kapcsolatban, amely szerint a lehasított földek szétosztása tartóssá teszi az önellátás biztosítására kötött bérletet — az az ellenvetés merülhet fel, hogy a lehasított földek szétosztásának az a jelentősége, hogy ezáltal meg lehet szüntetni *ezeknek* a lehasított földeknek szolgaságba döntő bérleti formáit, nempedig az, hogy növelni és erősíteni lehet vele az önellátást biztosító kisgazdaságot. Mindazonáltal nem nehéz felismerni, hogy ebben az ellenvetésben logikai ellentmondás van. Kis földparcellák juttatása egy fejlődő gazdaság számára nem egyéb mint *elégtelen mennyiségű föld juttatása*, s csak ahhoz elegendő, hogy erősítse az önellátás biztosítására földet bérlő gazdaságot. Elégtelen mennyiségű föld juttatásával tehát megszilárdul az önellátásra szolgáló gazdaság. De hogy ez megszünteti-e a bérlet szolgaságba döntő formáit, — ez bizonyításra szorul még. Mi igyekeztünk bebizonyítani, hogy ezek a formák megszilárdulnak, mivel növelik azoknak a kistulajdonosoknak a számát, akik a földesúri föld bérbevételénél mint versenytársak lépnek fel."

Teljes egészében kiírtuk X elvtársnak ezt az érvelését, hogy az olvasó könnyebben megítélhesse, *hol* van valójában „logikai ellentmondás". A parasztok ma rendszerint jobbágyi szolgaságba döntő feltételekkel használják a lehasított földeket. A lehasított földek visszaadása után szabad tulajdonosokként használják majd őket. Csakugyan „bizonyításra szorul még", hogy a lehasított földeknek ez a visszaadása *megszünteti* a lehasított földek által létrehozott jobbágyi szolgaságot? Külön földdarabokról van szó, amelyek már megteremtették a szolgaság különleges formáját, de a szerző ezt a külön fogalmat az „elégtelen mennyiségű föld" általános fogalmával helyettesíti! Ezek szerint átugrott a kérdésen. Ezek szerint feltételezte, hogy a lehasított földek ma nem hoznak létre semmiféle különleges szolgaságot; ez esetben visszaadásuk valóban *egyszerűen* „elégtelen mennyiségű föld juttatása", ez esetben valóban nem szállhatnánk síkra ezért a rendszabályért. De mindenki nagyon jól tudja, hogy ez nem így van.

Továbbá. A szerző alaptalanul összekeveri a jobbá-

gyi szolgaságot (a gazdálkodás ledolgozási *rendszerét*), amelyet a lehasított földek hoztak létre, az önellátásra szolgáló bérlettel, azzal a bérlettel, amelyre a szükség kényszeríti rá a parasztot. Ez az utóbbi bérlet megvan minden európai országban: kapitalista gazdálkodás esetén a kistulajdonosok és kisbérlők konkurrenciája *mindig és mindenütt* „szolgaságba döntő" méretekig felhajtja a föld árát és haszonbérét. A szolgaságnak *ezt a fajtáját* sehogyan sem küszöbölhetjük ki* mindaddig, míg meg nem szabadulunk a kapitalizmustól. De vajjon ez ellene szól a szolgaság különleges, tisztán orosz válfajai ellen folyó harc különleges rendszabályainak? X elvtárs úgy érvel, mintha a munkanap lerövidítését kifogásolná, mert ennek következtében növekszik a munka intenzitása. A munkanap lerövidítése részleges reform, amely a szolgaságnak csak egyik válfaját szünteti meg, mégpedig a munkaidő meghosszabbításával létrehozott szolgaságot. A szolgaság többi formáját, például a munkások „hajszolásával" létrehozott szolgaságot *ez* a reform nem szünteti meg, s a szolgaság valamennyi válfaját a kapitalizmus talaján egyáltalán nem is lehet megszüntetni semmiféle reformokkal.

Amikor a szerző azt mondja, hogy a „lehasított földek szétosztása reakciós rendszabály, amely megszilárdítja a szolgaságot", olyan tételt állít fel, amely kiáltó ellentétben áll a reform utáni parasztgazdaságra vonatkozó összes adatokkal, olyannyira, hogy ő maga sem tud megmaradni ezen az álásponton. Ellentmondásba kerül önmagával, amikor valamivel feljebb kijelenti: „... Természetesen nem a szociáldemokrata párt dolga, hogy meghonosítsa a kapitalizmust. Ez bármely párt kívánságától függetlenül is megtörténik, ha a paraszti földhasználat kiterjed ..." De ha a paraszti földhasználat kiszélesítése általában a kapitalizmus fejlődésére vezet, akkor ez *méginkább* elkerülhetetlen, amikor a sajátos jobbágyi szolgaságot létrehozó külön földdarabokkal növekszik a parasztok föld*birtoka*. A lehasított földek visszaadása emelni fogja a parasztok

* Ennek a szolgaságnak a korlátozása, enyhítése lehetséges olymódon, hogy a bíróságokat feljogosítjuk a haszonbérek leszállítására — s programmunkban követeljük is ezt.

életszínvonalát, növelni fogja a belső piacot, növelni fogja a bérmunkáskeresletet a városokban, s ugyanúgy azoknak a gazdag parasztoknak és földbirtokosoknak bérmunkásszükségletét is, akik elvesztik a ledolgozási rendszeren alapuló gazdaság bizonyos támaszát. Ami meg a „kapitalizmus *meghonosítását*" illeti, ez már egészen furcsa ellenvetés. A lehasított földek visszaadása csak abban az esetben jelentené a kapitalizmus meghonosítását, ha *kizárólag* a burzsoáziának volna szükséges és hasznos. De nem ez a helyzet. Ez legalább annyira, ha nem még nagyobb mértékben szükséges és hasznos a falusi szegénységnek is, amely szenved a szolgaságtól és a ledolgozástól. A jobbágyi-szolgaság, amely jelentős mértékben éppen a lehasított földeken alapszik, a falusi proletariátussal *együtt* a falusi burzsoáziát is sujtja. A falusi proletariátus ezért nem rázhatja le e szolgaság jármát anélkül, hogy *ezzel* a falusi burzsoáziát is fel ne szabadítaná alóla. Csak a Rugyin-féle urak és hasonló szociálforradalmárok, akik megfeledkeztek a narodnyikokkal való rokonságukról, láthatják ebben a kapitalizmus „meghonosítását".

Még kevésbbé meggyőzőek X elvtársnak a lehasított földek visszaadásának megvalósíthatóságával kapcsolatos érvelései. A volszki kerületre vonatkozó adatai ellene szólnak: a birtokoknak csaknem ötödrésze (99-ből 18) a régi birtokosok kezében maradt, vagyis a lehasított földek minden megváltás nélkül közvetlenül átmehetnének a parasztok kezébe. A birtokok további egyharmadrésze teljes egészében tulajdonost változtatott, vagyis itt a nemesi nagybirtok számlájára meg kellene váltani a lehasított földeket. S 99 esetből csak 16 esetben volna szükség arra, hogy a földet éppen parasztoktól és más olyan birtokosoktól váltsuk meg, akik azt darabonként vásárolták. Semmiképpen sem tudjuk megérteni, miért volna ilyen viszonyok között „megvalósíthatatlan" a lehasított földek visszaadása. Vizsgáljuk meg ismét a Szarátov kormányzóságra vonatkozó adatokat. Itt van előttünk a legújabb „Anyag a Szarátov-kormányzósági mezőgazdasági ipar szükségleteinek kérdéséhez" (Szarátov 1903). A volt földesúri parasztoktól lehasított földek nagysága e szerint a statisztika szerint 600 000 gyeszjatyina, vagyis 42,7 száza-

lék*. Ha a zemsztvo-statisztikusok 1896-ban az örökváltsági szerződések és más okiratok kivonataiból meg tudták állapítani a lehasított földek nagyságát, akkor miért ne tudnák a paraszti bizottságok, mondjuk például 1906-ban, ezt még pontosabban megállapítani? És ha a volszki kerület arányait vesszük alapul, az tűnik ki, hogy körülbelül 120 000 gyeszjatyinát lehetne azonnal és minden megváltás nélkül visszaadni a parasztoknak, továbbá körülbelül 200 000 gyeszjatyinát azonnal meg lehetne váltani (a nemesi földbirtokok terhére) olyan birtokoktól, amelyek teljes egészükben tulajdonost változtattak, és csak a fennmaradó földeknél volna a megváltási eljárás (a nemesi földbirtokok számlájára), a csere stb. valamelyest bonyolultabb, de semmiképpen sem „megvalósíthatatlan". Hogy milyen jelentősége volna a parasztok szempontjából, ha visszakapnák 600 000 gyeszjatyina földjüket, ez például abból is látható, hogy Szarátov kormányzóságban a kilencvenes évek végén összesen körülbelül 900 000 gyeszjatyina magántulajdonban levő földet béreltek. Nem akarjuk természetesen azt állítani, hogy ma minden lehasított földet bérelnek, csak azt akarjuk szemléltetni, milyen arányban van a tulajdonba visszaadandó földmennyiség azzal a földdel, amelyet most *lépten-nyomon* szolgaságba és jobbágyszolgaságba döntő feltételekkel bérbe vesznek. Ez az összehasonlítás igen meggyőzően mutatja, hogy a lehasított földek visszaadása milyen érzékeny csapást mérne a jobbágyi-szolgasági viszonyokra, milyen hirtelen fokozná a „parasztság" forradalmi energiáját, és — ami a szociáldemokrata szempontjából a legfontosabb — milyen óriási mértékben meggyorsítaná a falusi proletariátus és a parasztburzsoázia eszmei és politikai kettészakadását. A parasztbizottságok kisajátítási munkájának legközelebbi

* Meg kell jegyeznünk, hogy ezek a legújabb zemsztvo-statisztikai adatok teljesen igazolják a fentemlített statisztikus elvtársnak azt a véleményét, hogy a lehasított földekre vonatkozólag általa közölt adatok a valóságnál *kisebbek*. *Azok* szerint az adatok szerint a lehasított földek mennyisége Szarátov kormányzóságban csak 512 000 gyeszjatyina (= 38%). Márpedig még a 600 000 gyeszjatyina is *kevesebb a lehasított földek tényleges nagyságánál*, mert először is a volt földesúri parasztok *nem mindegyik* obcsinaját, másodszor pedig *csak a megművelhető földet* öleli fel.

és elkerülhetetlen következménye ugyanis éppen ez a határozott és végleges szakadás volna, s korántsem az egész „parasztság“ egyesülése az egész földet igénylő „félszocialista“, „kiegyenlítő“ követelések alapján, ahogy azt a narodnyik irányzat mai epigonjai gondolják. Minél forradalmibb módon száll szembe a „parasztság“ a földbirtokosokkal, annál gyorsabban következik be és annál mélyebb lesz ez a szakadás, amelynek alapja akkor nem a marxista kutatás statisztikai számítása lesz, hanem a paraszti burzsoázia politikai tevékenysége, az a harc, amelyet a parasztbizottságokban a pártok és osztályok fognak egymással vívni.

És vegyék figyelembe a következőt: amikor a lehasított földek visszaadását követeljük, feladatunkat szándékosan a fennálló társadalmi rend keretei közé szorítjuk: *kötelesek* vagyunk ezt tenni, ha minimális programmról beszélünk, és ha nem akarunk olyan, szemfényvesztéssel határos, arcátlan tervkovácsolásba esni, hogy egyfelől a szövetkezeteket, másfelől a szocializálást állítjuk „előtérbe“. Választ adunk egy kérdésre, amelyet nem mi vetettünk fel*, a holnapi reformoknak a kérdésére, amelyek-

* Hogy mennyire „nem mi“ voltunk azok, akik a fennálló társadalmi rend talaján megvalósítandó agrárreform kérdését felvetettük, ez például a következő idézetből is látható, amelyet a narodnyik irányzat egyik *legkiválóbb* teoretikusától, V. V. úrtól vettünk át, mégpedig egyik cikkéből, amelyet munkásságának fénykorában írt („Otyecsesztvennije Zapiszki“[89] 1882. 8. és 9. sz.). „Az általunk vizsgált viszonyokat — írta akkoriban V. V. úr mezőgazdaságunk szerkezetéről — a hűbéri rendtől örököltük... A hűbéri rend megbukott, de egyelőre csak jogilag és még néhány más vonatkozásban, az agrárviszonyok azonban továbbra is a régiek, a reform előttiek... A parasztok nem tudták kizárólag megnyirbált földjükön folytatni a gazdálkodást; feltétlenül használniok kellett az elvett földeket... Hogy a kis földművelő gazdaság helyes menetét biztosítsuk, biztosítanunk kell, hogy a paraszt legalább azokat a földeket használhassa, amelyeket... a hűbéri rend idején ilyen vagy amolyan formában ő használt. Ez a minimuma azoknak a kívánságoknak, amelyeket a kisüzemi termelés nevében támasztanunk kell.“ Így vetették fel a kérdést olyan emberek, akik hittek a narodnyik eszmékben és nyiltan hirdették ezeket, s nem játszottak méltatlan módon bujócskát, ahogy azt a szociálforradalmár urak teszik. S a szociáldemokrácia érdemben értékelte a narodnyik kérdésfelvetést, mint ahogy a burzsoá és kispolgári követelésekkel mindig is teszi. A követelések pozitív és haladó részét

kel az illegális sajtó is, a „társaság“ is, a zemsztvo is, sőt talán még a kormány is foglalkozik. Anarchisták vagy egyszerű fecsegők volnánk, ha kitérnénk ez elől az égető, de korántsem szocialista kérdés elől, amelyet Oroszország egész reform utáni története vetett fel. *Helyesen*, szociáldemokrata szempontból helyesen meg kell oldanunk ezt a kérdést, amelyet nem mi vetettünk fel, meg kell határoznunk, mi az álláspontunk azokkal az agrárreformokkal kapcsolatban, amelyeket már az egész liberális társadalom követel, és amelyek nélkül egyetlen értelmes ember sem tudja elképzelni Oroszország politikai felszabadulását. S mi meghatározzuk, mi a *mi* álláspontunk ezzel a liberális (a szó tudományos, vagyis marxista értelmében liberális) reformmal kapcsolatban, de emellett feltétlenül hívek maradunk ahhoz az elvünkhöz, hogy ugyanakkor, amikor fáradhatatlanul és tántoríthatatlanul fejlesztjük a proletariátus osztályöntudatát, támogatjuk a valóban demokratikus mozgalmat. Gyakorlati irányvonalat adunk arra, hogy milyen magatartást kell tanusítani egy olyan reformmal kapcsolatban, amelyet a kormánynak vagy a liberálisoknak maholnap feltétlenül meg kell valósítaniok. Olyan jelszót adunk, amely a valóban az élet által felvetett, nempedig a szétfolyó, humánus Allerwelts*-szocializmus fantáziája által szült reform forradalmi megoldására serkent.

Éppen ez az utóbbi a hibája X elvtárs programmtervezetének. Nem ad semilyen választ arra a kérdésre, hogy milyen álláspontot foglaljunk el az agrárviszonyok terén várható liberális reformok kérdésében. Viszont ehelyett a föld nacionalizálásának követelését (az 5. és a 7. pontban)

(harc a hűbéri rend valamennyi maradványa ellen) teljesen átvette, de elvetette a nyárspolgári illuziókat, rámutatva arra, hogy a jobbágyság maradványainak kiküszöbölése éppen a kapitalista fejlődés előtt tisztítja meg az utat és ezt a fejlődést gyorsítja, nempedig valamely más fejlődést. Éppen a társadalmi fejlődés érdekében és azért, hogy a proletárnak szabad kezet adjunk, nempedig a „kisüzemi termelés nevében“ tűzzük ki a lehasított földek visszaadására vonatkozó követelésünket, de egyáltalán nem kötelezzük magunkat arra, hogy a „kis“ *paraszti burzsoáziát* nemcsak a jobbágyrendszer, hanem a nagyburzsoázia ellen is támogatjuk.

* — mindenki számára elfogadható. — *Szerk.*

rosszabb és ellentmondásos szövegezéssel javasolja. Ellentmond önmagának, mert hol adó útján, hol a földnek a társadalom tulajdonába való átadása útján tervezi a földjáradék megszüntetését. Rosszabb a fogalmazás, mert adóval nem lehet a földjáradékot megszüntetni, s mert kívánatos, hogy a föld (általában szólva) a demokratikus állam kezébe, nempedig a *kis* (a mai vagy jövőbeli zemsztvókhoz hasonló) társadalmi szervek kezébe menjen át. A föld nacionalizálásának programmunkba való felvétele ellen felsorakoztatott érveket már többször idéztük s nem fogjuk most ezeket megismételni.

A 8. pont egyáltalán nem tartozik a programm gyakorlati részébe, a 6. pontot pedig X elvtárs úgy fogalmazta meg, hogy kiveszett belőle az „agrár"-jelleg. Hogy miért veti el a bíróságokat és a haszonbérek leszállítását, az homályban marad.

Az 1. pontot a szerző kevesbbé világosan fogalmazta, mint a mi tervezetünk, s annak a beszúrásnak, hogy „a kistulajdonosok megvédése érdekében" (nempedig a kistulajdon fejlesztése céljából) ismét nincs „agrár"-jellege, pontatlan (nincs okunk arra, hogy a bérmunkásokat alkalmazó kistulajdonosokat védjük) és felesleges, mert amennyiben a kispolgár *személyét*, nempedig tulajdonát védjük, ezt pontosan meghatározott szociális, pénzügyi és egyéb reformok követelésével tesszük.

A megírás ideje: 1903 június.

Először megjelent az
Orosz Szociáldemokraták Külföldi Ligája
által kiadott brosúrában. 1903 július.

A NEMZETI KÉRDÉS PROGRAMMUNKBAN

A pártprogramm tervezetében köztársaságot követelünk olyan demokratikus alkotmánnyal, amely egyebek között biztosítja „az állam kötelékéhez tartozó valamennyi nemzet önrendelkezési jogának elismerését". Ezt a programmkövetelést sokan nem találták eléggé világosnak, és a 33. számban, az örmény szociáldemokraták kiáltványáról szólva, e pont értelmét a következőképpen magyaráztuk meg. A szociáldemokrácia mindig harcolni fog minden olyan kísérlet ellen, hogy erőszakkal vagy bármilyen igazságtalanság útján kívülről befolyásolják a nemzeti önrendelkezést. De a szabad önrendelkezésért folytatott harc feltétlen elismerése korántsem kötelez bennünket arra, hogy támogassuk a nemzeti önrendelkezés minden követelését. A szociáldemokrácia, mint a proletariátus pártja, nem a népek és nemzetek önrendelkezésének, hanem minden nemzetiségen belül a proletariátus önrendelkezésének előmozdítását tekinti pozitív és legfőbb feladatának. Mindig és feltétlenül valamennyi nemzetiség proletariátusának *legszorosabb* egyesítésére kell törekednünk, és csak egyes kivételes esetekben támaszthatunk és támogathatunk aktívan olyan követeléseket, amelyek egy új osztályállam megteremtésére vagy az állam teljes politikai egységének egy gyengébb föderatív egységgel való felváltására stb. irányulnak*.

A nemzeti kérdésre vonatkozó programmunk ilyen értelmezését a Lengyel Szocialista Párt (PPS)[90] erélyes tiltakozással fogadta. „Az oroszországi szociáldemokrácia

---

* Lásd ebben a kötetben 331—335. old. — *Szerk.*

állásfoglalása a nemzeti kérdésben" c. cikkben („Przedświt"*, 1903 március) a PPS felháborodottan ír erről a „meglepő" értelmezésről és a mi „titokzatos" önrendelkezésünk „ködösségéről", doktrinérséggel és „anarchista" felfogással vádol bennünket, mintha „a munkást nem érdekelné semmi, csak a kapitalizmus teljes megsemmisítése, mert a nyelv, a nemzetiség, a kultúra stb. állítólag mind csak burzsoá kitalálás" stb. Érdemes behatóan foglalkoznunk ezzel az érveléssel, mert alighanem valamennyi elköveti azt a megszokott és elterjedt hibát, amely a szocialisták körében a nemzeti kérdéssel kapcsolatban általában előfordul.

Miért olyan „meglepő" a mi értelmezésünk? miért látnak benne eltérést a „betűszerinti" értelemtől? A nemzetek önrendelkezési *jogának* elismeréséből talán az következik, hogy minden nemzetnek minden önrendelkezésre vonatkozó követelését *támogatnunk kell?* Hiszen amikor elismerjük minden állampolgár *jogát* arra, hogy szabad egyesületeket alakítson, ez bennünket, szociáldemokratákat egyáltalán nem kötelez arra, hogy *támogassuk* minden új egyesület alakítását, korántsem gátol bennünket abban, hogy valamely új egyesület megalakításának gondolatát célszerűtlennek és észszerűtlennek nyilvánítsuk és agitáljunk ellene. Mi még a jezsuitáktól sem tagadjuk meg azt a *jogot*, hogy szabadon agitáljanak, de harcolunk (persze nem rendőri módszerekkel) a jezsuiták és a proletárok szövetsége ellen. Amikor tehát a „Przedświt" ezt mondja: „ha a szabad önrendelkezésnek ezt a követelését betű szerint kellene értenünk" (márpedig eddig így értelmeztük), „akkor az kielégítene bennünket" — teljesen nyilvánvaló, hogy éppen a PPS tér el a programm betűszerinti értelmétől. Következtetésének logikátlansága formai szempontból kétségtelen.

De mi nem akarunk értelmezésünk formai vizsgálatára szorítkozni. Nyiltan és érdemlegesen feltesszük a kérdést: vajjon a szociáldemokráciának feltétlenül mindig követelnie kell a nemzeti függetlenséget, vagypedig csak bizonyos körülmények között, s ez esetben milyen körül-

* — „Hajnal". — *Szerk.*

mények között? A PPS mindig a feltétlen elismerés mellett foglalt állást, és ezért egy cseppet sem lep meg bennünket, hogy olyan gyengéd az orosz szociálforradalmárokhoz, akik föderatív államrendet követelnek, s „a nemzeti önrendelkezés jogának teljes és feltétlen elismerése“ mellett foglalnak állást („Revoljucionnaja Rosszija“ 18. szám, „A nemzeti leigázás és a forradalmi szocializmus“ c. cikk). Sajnos, ez csak egyike azoknak a burzsoá-demokratikus frázisoknak, amelyek századszor és ezredszer megmutatják az úgynevezett szociálforradalmárok úgynevezett pártjának igazi természetét. A PPS azzal, hogy bedől e csábító frázisoknak, hogy felül ennek a lármának, a maga részéről bebizonyítja, hogy elméleti tudatában és politikai tevékenységében milyen gyenge a proletariátus osztályharcával való kapcsolata. Éppen e harc érdekeinek kell *alárendelnünk* a nemzeti önrendelkezés követelését. Éppen ebben a feltételben különbözik a nemzeti kérdésben elfoglalt álláspontunk a burzsoá-demokratikus állásponttól. A burzsoá demokrata (valamint a nyomdokaiban haladó mai opportunista szocialista) azt képzeli, hogy a demokrácia kiküszöböli az osztályharcot, és ezért valamennyi politikai követelését elvontan, nagy általánosságban, „feltétlenül“, az „egész nép“ érdekei szempontjából, sőt, az abszolút örök erkölcsi elv szempontjából veti fel. A szociáldemokrata mindenütt és mindenkor kíméletlenül leleplezi ezt a burzsoá illúziót, akár elvont idealista filozófiában, akár a nemzeti függetlenség feltétlen követelésében fejeződik ki.

Ha még bizonyításra szorul, hogy marxista csakis feltételesen, mégpedig éppen a fent említett feltétellel ismerheti el a nemzeti függetlenség követelését, idézzük annak az írónak a szavait, aki marxista szempontból *védelmezte meg* a lengyel proletároknak független Lengyelországra vonatkozó követelését. Karl Kautsky 1896-ban „Finis Poloniae?“* c. cikkében azt írta: „Amint a lengyel proletariátus a lengyel kérdéssel foglalkozik, szükségképpen Lengyelország függetlensége mellett kell állást foglalnia, tehát szükségképpen támogatnia kell minden olyan lépést, amelyet már most meg lehet tenni ebben az irányban,

* — „Vége Lengyelországnak?“ — *Szerk.*

amennyiben ez a lépés egyáltalán összeegyeztethető a harcoló nemzetközi proletariátus osztályérdekeivel.

Mindenképpen élnünk kell ezzel a kikötéssel — folytatja Kautsky. — *A nemzeti függetlenség nincsen olyan elszakíthatatlan kapcsolatban a harcoló proletariátus osztályérdekeivel, hogy feltétlenül, minden körülmények között törekedni kelljen rá**. Marx és Engels a leghatározottabban síkra szálltak Olaszország egyesítése és felszabadítása mellett, de ez nem akadályozta őket abban, hogy 1859-ben a Napoleonnal szövetkező Olaszország ellen foglaljanak állást" („Neue Zeit" XIV, 2. 520. old.).

Mint látjuk, Kautsky határozottan elveti a nemzetek függetlenségének *feltétlen* követelését, határozottan követeli, hogy a kérdést ne csak általában történelmi, hanem éppen osztálytalajon vessék fel. És ha megnézzük, hogyan vetette fel a lengyel kérdést Marx és Engels, azt látjuk, hogy éppen így vetették fel ők is kezdettől fogva. A „Neue Rheinische Zeitung"[91] sokat foglalkozott a lengyel kérdéssel, és erélyesen követelte nemcsak Lengyelország függetlenségét, hanem azt is, hogy Németország indítson háborút Oroszország ellen Lengyelország szabadságáért. Ugyanakkor azonban Marx rátámadt Rugéra, aki a frankfurti parlamentben síkra szállt ugyan Lengyelország szabadsága mellett, de a lengyel kérdést csupán a „szégyenletes igazságtalanságot" elítélő burzsoá-demokratikus frázisokkal, minden történelmi elemzés nélkül igyekezett megoldani. Marx nem tartozott a forradalomnak azok közé a szőrszálhasogatói és filiszterei közé, akik forradalmi történelmi pillanatokban mindennél jobban félnek a „vitától". Marx maró szarkazmusok özönét zúdította Rugéra, a „humánus" polgárra, és Dél-Franciaországnak Észak-Franciaország által való elnyomása példáján megmutatta neki, hogy a demokrácia és a proletariátus szempontjából nem minden nemzeti elnyomás vált ki mindig jogos függetlenségi törekvést. Marx utalt azokra a sajátos társadalmi viszonyokra, amelyeknél fogva „Lengyelország Oroszországnak, Ausztriának és Poroszországnak forradalmi részévé vált... Még a részben feudális talajon álló ne-

---

* A mi kiemelésünk. — *Szerk.*

messég is példátlan önfeláldozással csatlakozott a demokratikus agrárforradalomhoz. Lengyelország már az európai demokrácia bölcsője volt, amikor Németország még a legsekélyesebb alkotmányos és fellengzős filozófiai ideológiában botorkált... Amíg mi (németek) segítünk elnyomni Lengyelországot, amíg Lengyelország egy részét Németországhoz láncoljuk — magunk is oda leszünk láncolva Oroszországhoz és az orosz politikához, nem szabadulhatunk meg idehaza sem radikálisan a patriarchális-feudális abszolutizmustól. A demokratikus Lengyelország megteremtése a demokratikus Németország megteremtésének első feltétele"[92].

Azért idéztük ilyen részletesen ezeket a kijelentéseket, mert világosan megmutatják, milyen történelmi körülmények között alakult ki a nemzetközi szociáldemokráciának a lengyel kérdésben elfoglalt álláspontja, amely a XIX. századnak csaknem egész második felében fennmaradt. Ha nem vesszük figyelembe az azóta megváltozott viszonyokat, ha ragaszkodunk a marxizmus régi megoldásaihoz, ez azt jelenti, hogy a tanításnak a betűjéhez, nempedig szelleméhez maradunk hívek, hogy emlékezetből ismételgetjük a régi következtetéseket, de nem tudjuk felhasználni a marxista vizsgálati módszereket az új politikai helyzet elemzésére. Akkor és most — az utolsó polgári forradalmi mozgalmak korszaka és a kétségbeesett reakció, a proletárforradalmat közvetlenül megelőző rendkívüli erőfeszítések korszaka szemmelláthatóan különbözik egymástól. *Akkor* egész Lengyelország forradalmi volt, nemcsak a parasztság, hanem a nemességnek a zöme is. A nemzeti felszabadulásért vívott harc hagyományai olyan erősen és mélyen gyökereztek, hogy a hazájukban elszenvedett vereség után Lengyelország legjobb fiai mindenfelé szétszéledtek és mindenütt támogatták a forradalmi osztályokat; Dąbrowski és Wróblewski[93] emléke elválaszthatatlanul összeforrott a XIX. század leghatalmasabb proletármozgalmával, a párizsi munkások legutolsó — és reméljük, utoljára kudarcba fulladt — felkelésével. *Akkor* a demokrácia teljes győzelme Európában valóban lehetetlen volt Lengyelország restaurációja nélkül. *Akkor* Lengyelország valóban a civilizáció védőbástyája volt a

cárizmussal szemben, valóban a demokrácia élcsapata volt. *Most* Lengyelország uralkodó osztályai — a slahta Németországban és Ausztriában, az ipari és pénzügyi mágnások Oroszországban — a Lengyelországot elnyomó országok uralkodó osztályainak híveiként lépnek fel, a lengyel proletariátus oldalán pedig, amely hősiesen átvette a régi forradalmi Lengyelország nagy hagyományait, a német és az orosz proletariátus harcol felszabadulásáért. *Most* a szomszéd országban a marxizmus élenjáró képviselői, akik éber figyelemmel kísérik Európa politikai fejlődését és a legteljesebb mértékben rokonszenveznek a lengyelek hősies harcával, nyiltan kijelentik: „Pétervár ma sokkal fontosabb forradalmi központ, mint Varsó, az orosz forradalmi mozgalomnak már nagyobb nemzetközi jelentősége van, mint a lengyelnek." Így vélekedett Kautsky már 1896-ban, amikor azt az álláspontját védelmezte, hogy a lengyel szociáldemokraták programmjában megengedhető Lengyelország restaurációjának követelése. 1902-ben pedig Mehring megvizsgálta a lengyel kérdés fejlődését 1848-tól napjainkig, s erre a következtetésre jutott: „Ha a lengyel proletariátus egy lengyel osztályállam restaurációját akarná zászlajára írni, egy olyan osztályállamnak a restaurációját, amilyenről maguk az uralkodó osztályok sem akarnak még csak hallani sem, mulatságos történelmi komédiát játszana el: a vagyonos osztályokkal történhet ilyen baleset (mint például 1791-ben a lengyel nemességgel), de a munkásosztálynak nem szabad idáig süllyednie. Ha viszont ezt a reakciós utópiát azért ráncigálják elő, hogy megnyerjék a proletár agitáció számára az értelmiségnek és a kispolgárságnak azokat a rétegeit, amelyek körében még némi visszhangra talál a nemzeti agitáció, akkor ez az utópia kétszeresen elítélendő, mint annak a méltatlan opportunizmusnak a megnyilvánulása, amely pillanatnyi, semmitmondó és olcsó sikerek kedvéért feláldozza a munkásosztály állandó érdekeit.

Ezek az érdekek parancsolóan követelik, hogy a lengyel munkások a Lengyelországon osztozkodó három államban osztálytestvéreikkel vállvetve harcoljanak, minden hátsó gondolat nélkül. Elmúltak azok az idők, amikor egy polgári forradalom megteremthette volna a szabad

Lengyelországot; jelenleg Lengyelország újjászületése csak szociális forradalom útján lehetséges, amelyben a mai proletariátus letépi láncait"[94].

Teljes egészében aláírjuk Mehringnek ezt a következtetését. Csak annyit szeretnénk megjegyezni, hogy ez a következtetés feltétlenül helyes abban az esetben is, ha mi az érvelésben nem megyünk olyan messzire, mint Mehring. Kétségtelen, hogy a lengyel kérdés körül ma egészen más a helyzet, mint 50 évvel ezelőtt. De nem tekinthetjük örökkévalónak ezt a mostani helyzetet. Kétségtelen, hogy az osztályantagonizmus most messze a háttérbe szorította a nemzeti kérdéseket, de ha nem akarunk doktrinérségbe esni, nem állíthatjuk határozottan azt, hogy egyik-másik nemzeti kérdés semmiképpen sem kerülhet ideiglenesen a politikai események előterébe. Kétségtelen, hogy Lengyelország restaurációja a kapitalizmus bukása előtt felettébb valószínűtlen, de nem mondhatjuk, hogy teljesen lehetetlen, és hogy a lengyel burzsoázia a körülmények bizonyos összetalálkozása esetén nem állhat a függetlenség oldalára stb. S az orosz szociáldemokrácia semmiképpen sem köti meg a kezét. Számol *minden* lehetséges, sőt, általában minden *elképzelhető* kombinációval, amikor programmjába beiktatja a nemzetek önrendelkezési jogának elismerését. Ez a programm egyáltalán nem zárja ki azt, hogy a lengyel proletariátus jelszavául tűzze ki a szabad és független lengyel köztársaságot, még ha megvalósulásának valószínűsége teljesen elenyésző is addig, amíg létre nem jön a szocializmus. Ez a programm csak azt követeli, hogy egy valóban szocialista párt ne fertőzze meg a proletár tudatot, ne homályosítsa el az osztályharcot, ne vezesse félre a munkásosztályt burzsoá-demokratikus frázisokkal, ne bontsa meg a proletariátus mostani politikai harcának egységét. Éppen ez a feltétel a lényeg, ez az egyetlen feltétel, amellyel elismerjük az önrendelkezést. Hiába próbálja a PPS azt a látszatot kelteni, mintha a német vagy az orosz szociáldemokratáktól az választaná el, hogy ezek elvetik az önrendelkezési jogot, elvetik a szabad, független köztársaságra való törekvés jogát. Nem ez, hanem az osztályálláspont elfeledése, sovinizmussal való elhomályosítása, a jelenlegi politikai harc

egységének megbontása az, ami nem engedi meg, hogy a PPS-ben igazi szociáldemokrata munkáspártot lássunk. A PPS például rendszerint így veti fel a kérdést: „... mi csak gyengíthetjük a cárizmust azzal, hogy Lengyelországot leválasztjuk, a cárizmus megdöntése ellenben az orosz elvtársak feladata." Vagy: „... az önkényuralom megszüntetése után mi egyszerűen olymódon határoznók meg sorsunkat, hogy különválnánk Oroszországtól." Nézzük meg, milyen hajmeresztő következtetésekre vezet ez a hajmeresztő logika még Lengyelország restaurációjának programmkövetelése szempontjából is. *Minthogy* a demokratikus fejlődés egyik lehetséges (de a burzsoázia uralma alatt semmiképpen sem feltétlen) következménye Lengyelország restaurációja, *ezért* a lengyel proletariátusnak nem kell az orosz proletariátussal együtt harcolnia a cárizmus megdöntéséért, hanem „csak" azért, hogy Lengyelország leválasztásával gyengítse. *Minthogy* az orosz cárizmus egyre szorosabb szövetséget köt a német, az osztrák stb. burzsoáziával és kormánnyal, *ezért* a lengyel proletariátusnak gyengítenie kell az orosz, a német és más proletariátussal való szövetségét, amellyel most vállvetve harcol *egy és ugyanaz* ellen az elnyomás ellen. Ez nem jelent mást, mint hogy a nemzeti függetlenség burzsoá-demokratikus értelmezésének kedvéért feláldozzák a proletariátus legéletbevágóbb érdekeit. Oroszország széthullása, amelyre a PPS a mi célunktól, az önkényuralom megdöntésétől *eltérően* törekedni akar, üres frázis, és az is marad mindaddig, míg a gazdasági fejlődés egyre szorosabban egybe nem forrasztja *egy* politikai egésznek a különböző részeit, míg minden ország burzsoáziája egyre szorosabban össze nem fog közös ellensége, a proletariátus ellen, és közös szövetségese, a cár mellett. Ezzel szemben az önkényuralom igája alatt nyögő *proletariátus erőinek széthullása* szomorú valóság, a PPS hibájának közvetlen következménye, közvetlen következménye annak, hogy térdet hajt a burzsoá-demokratikus formulák előtt. A PPS csak akkor húnyhat szemet a proletariátusnak ezen a széthullásán, ha a sovinizmus mocsarába süpped, ha az orosz szociáldemokraták nézeteit például a következőképpen fejti ki: „nekünk (a lengyeleknek) meg kell várnunk a szociális

forradalmat, addig pedig türelmesen viselnünk kell a nemzeti elnyomás igáját". Ez nem igaz. Az orosz szociáldemokraták sohasem tanácsoltak semmi ehhez hasonlót, sőt ellenkezőleg, ők maguk harcolnak és az egész orosz proletariátust harcba szólítják Oroszország mindennemű nemzeti elnyomása ellen, *saját* programmjukba beveszik nemcsak a nyelvek, a nemzetek stb. teljes egyenjogúságát, hanem annak elismerését is, hogy minden nemzetnek joga van magának meghatároznia sorsát. Ha ezt a jogot elismerve a nemzeti függetlenség követelésének támogatását *alárendeljük* a proletárharc érdekeinek, akkor csak soviniszták magyarázhatják álláspontunkat azzal, hogy az oroszok bizalmatlanok a többi nemzetiséggel szemben, mert a gyakorlatban ez az álláspont feltétlenül abból adódik, hogy az öntudatos proletár bizalmatlan a burzsoáziával szemben. A PPS úgy véli, hogy a nemzeti kérdés *kimerül* ebben a szembeállításban: „mi" (lengyelek) és „ők" (németek, oroszok stb.). A szociáldemokrata pedig ezt a szembeállítást helyezi előtérbe: „mi" — proletárok és „ők" — a burzsoázia. „Mi", a proletárok, számtalanszor láttuk, hogy a burzsoázia *elárulja* a szabadság, a haza, a nyelv és a nemzet érdekeit, amikor szembetalálkozik a forradalmi proletariátussal. Láttuk, hogy a francia burzsoázia a francia nemzet legkegyetlenebb elnyomatásának és megalázásának pillanatában kiszolgáltatta magát a poroszoknak, hogy a nemzetvédelem kormánya átváltozott a nép elárulásának kormányává, hogy az elnyomott nemzet burzsoáziája segítségül hívta az elnyomó nemzet katonáit proletár honfitársainak elnyomására, akik merészeltek a hatalom után nyúlni. És éppen ezért egy cseppet sem zavartatva magunkat a soviniszták és opportunisták kirohanásaitól, mindig azt fogjuk mondani a lengyel munkásnak: csak az orosz proletariátussal kötött legteljesebb és legszorosabb szövetség elégítheti ki az önkényuralom elleni mai, adott politikai harc követelményeit, csak ez a szövetség biztosíthatja a teljes politikai és gazdasági felszabadulást.

Az, amit a lengyel kérdésről elmondottunk, teljes mértékben alkalmazható minden más nemzeti kérdésre is. Az önkényuralom gyűlöletes története az önkényuralom

által elnyomott különböző népek munkásosztályának roppant *elidegenedését* hagyta ránk örökül. Ez az elidegenedés igen nagy baj, igen nagy akadály az önkényuralom elleni harcban, és nekünk nem szabad törvényesítenünk ezt a bajt, nem szabad holmi pártelkülönülési vagy párt-„föderációs“ „elvekkel“ szentesítenünk ezt a képtelenséget. Természetesen, egyszerűbb és könnyebb, ha a legkisebb ellenállás vonalán haladunk, és mindegyikünk berendezkedik a maga zugában e szabály szerint: „én megvagyok, a többivel meg nem törődöm“, mint ahogy ez most a Bundnak is szándéka. Minél inkább felismerjük az egység szükségességét, minél szilárdabbá válik bennünk az a meggyőződés, hogy teljes egység nélkül lehetetlen a közös támadás az önkényuralom ellen, minél élesebben mutatkozik meg, hogy a mi politikai viszonyaink között centralizált harci szervezet szükséges, annál kevésbbé vagyunk hajlandók megelégedni a kérdés „egyszerű“, de csak látszólagos és lényegében mélységesen hamis megoldásával. Ha nem ismerik fel az elidegenedés káros voltát, ha nem óhajtanak bármi áron és radikálisan véget vetni ennek az elidegenedésnek a proletár párt táborában, akkor nincs szükség a „föderáció“ fügefalevelére sem, akkor felesleges még csak hozzá is kezdeni annak a kérdésnek a megoldásához, amelyet az egyik „fél“ lényegében nem is akar megoldani, akkor inkább bízzuk az élettapasztalatok és a tényleges mozgalom tanulságaira annak a meggyőződésnek a kialakítását, hogy az önkényuralom által elnyomott népek proletárjainak az önkényuralom ellen és az egyre szorosabban tömörülő nemzetközi burzsoázia ellen vívott sikeres harca érdekében centralizmusra van szükség.

„Iszkra“ 44. sz.
1903 július 15.

EGY ESZERELLENES CIKK TERVEZETE

Az eszerekről (párt, programm nélkül).

α)* elvtelenség

Elméleti elvtelenség: narodnyik előítéletek + nyugateurópai opportunista burzsoá „kritika". Nincsen credo*, elhomályosítják az emberek tudatát. Bujócskát játszanak...

β) kispolgári ideológia

Kispolgári ideológia: megmételyezi a proletariátus osztályöntudatát, alkalmatlanná teszi a proletariátust arra, hogy önálló álláspontot foglaljon el a burzsoá demokrácia tekintetében (mert a szociálforradalmárok igyekeznek egybeolvasztani és összezavarni a szociális és a burzsoá demokráciát, minthogy lényegében ennek az utóbbinak egyik ágát alkotják).

γ) frázisok és blöff

Frázisok az elméletben és a taktikában: komolytalan viszonyulás a forradalmi munkához, túlzások, bolhából elefánt, „regélés"... (szamárságokkal tömik az olvasót a „népi" irodalomban) (harc a „polémia" ellen, elvek hiánya).

δ) terror

Taktikai hiba, mégpedig igen durva: a terror, a terror hirdetése, a tömegmozgalommal való kapcsolat gyengülése.

ΣΣ**: Európa valamennyi polgári

* — a hit szimbóluma, programm, valamely világnézet kifejtése. — *Szerk.*

** — Summa summarum — végeredményben. — *Szerk.*

ε) illúziók hintése + reakciós szellem a programm narodnyik részében + eszmei, politikai, gyakorlati kár

forradalmából a munkásosztály csalódottan került ki, mert burzsoá-demokratikus illúziókkal ment ezekbe a forradalmakba. Az eszerek erőnek erejével „megismétlik" ezt a történetet; a mi kötelességünk: erélyesen harcoljunk ez ellen, hogy az orosz proletariátus ne csalódottan kerüljön ki a küszöbön álló forradalomból, hanem erejébe vetett új hittel, még nagyobb merészséggel a reáváró még nagyobbszabású harchoz, és egy szilárd, tisztán proletár szervezet csírájával.

A megírás ideje: 1903 július.

Először megjelent: „Proletárszkaja Revoljucija" 1. sz. 1939.

AZ OSzDMP II. KONGRESSZUSA[95]

1903 JÚLIUS 17 (30) — AUGUSZTUS 10 (23)

A beszédek először 1904-ben jelentek meg „Az OSzDMP második rendes kongresszusának jegyzőkönyvei" c. kiadványban, Genfben.

1

HATÁROZATI JAVASLAT A TÜNTETÉSEKRŐL

A kongresszus a munkástömegek politikai nevelésének egyik igen fontos eszközét látja az önkényuralom ellen irányuló nyilt tüntetések rendezésében. A kongresszus ezért a következőket javasolja: előszöris, tüntetésekre igyekezzünk főleg azokat a pillanatokat és azokat az alkalmakat felhasználni, amikor a cárizmus valamely arcátlan tette a lakosság különösen széles rétegeiben váltott ki felháborodást; másodszor, fordítsuk erőfeszítéseinket főképpen arra, hogy a munkásosztály nagy *tömegeit* bevonjuk a tüntetésekbe, és minél jobban *megszervezzük* a tüntetéseket, olyan értelemben is, hogy előkészítjük őket, meg olyan értelemben is, hogy magának a tüntetésnek a lefolyása alatt intézkedünk, és vezetjük a tüntetőknek a katonasággal és a rendőrséggel szemben tanusított ellenállását; harmadszor, kezdjük meg fegyveres tüntetések előkészítését, szigorúan betartva a Központi Bizottságnak erre vonatkozó útmutatásait.

A kongresszus továbbá azt javasolja valamennyi bizottságnak és a többi pártszervezetnek, hogy behatóan vitassák meg a fegyveres felkelés előkészítésének kérdését és minden erejükkel igyekezzenek a munkástömegeket meggyőzni a felkelés szükségességéről és elkerülhetetlenségéről. Azoknak a gyakorlati rendszabályoknak a foganatosítását, amelyek a felkelés előkészítése érdekében már most foganatosíthatók, a kongresszus kizárólag és egyesegyedül a Központi Bizottságra bízza.

A megírás ideje: 1903 június—július.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VI. köt. 1927.

2

HATÁROZATI JAVASLAT A BUND HELYÉRŐL A PÁRTBAN

Figyelembe véve, hogy a proletariátus végső céljának mielőbbi elérése végett, valamint a fennálló társadalom talaján folyó politikai és gazdasági harc tántoríthatatlan vezetése érdekében okvetlenül szükséges a harcoló proletariátus legteljesebb és legszorosabb egysége;

— hogy ezen belül különösképpen szükséges a zsidó és a nem-zsidó proletariátus teljes egysége, mégpedig a fentieken kívül azért is, hogy sikeresen harcolhassunk az antiszemitizmus ellen, amellyel a kormány és a kizsákmányoló osztályok aljas módon faji megkülönböztetést és nemzeti viszályokat szítanak;

— hogy a zsidó és a nem-zsidó proletariátus szociáldemokrata szervezeteinek teljes egybeolvadása semmiképpen és semmiben sem korlátozhatja zsidó elvtársaink önállóságát az ilyen vagy amolyan nyelvű propagandában és agitációban, az adott helyi vagy nemzeti mozgalom szükségleteinek megfelelő irodalom kiadásában, az agitáció és a közvetlen politikai harc olyan jelszavainak kitűzésében, amelyek nem jelentenének egyebet, mint a nyelv, a nemzeti kultúra stb. stb. teljes egyenjogúságára és teljes szabadságára vonatkozólag a szociáldemokrata programmba foglalt általános és alapvető tételek alkalmazását és továbbfejlesztését;

— a kongresszus határozottan elveti az oroszországi párt felépítésének föderatív elvét, és jóváhagyja az 1898-as

szervezeti szabályzat alapjául szolgáló szervezeti elvet, vagyis a nemzetiségi szociáldemokrata szervezetek autonómiáját olyan kérdésekben, amelyek*

A megírás ideje: 1903 június—július.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik“ VI. köt. 1927.

---

* Itt megszakad a kézirat. — *Szerk.*

8

HATÁROZATI JAVASLAT A TANULÓIFJÚSÁGHOZ VALÓ VISZONYRÓL

Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt második kongresszusa örömmel állapítja meg, hogy a tanulóifjúság körében megélénkült a forradalmi öntevékenység, s felhívja a párt valamennyi szervezetét, hogy minden módon segítsék a tanulóifjúságot szervezkedési törekvéseiben, a tanulóifjúság valamennyi csoportjának és körének pedig azt ajánlja, hogy, előszöris, tevékenységükben tekintsék a legfontosabbnak, hogy tagjaik között egységes és következetes szocialista világszemléletet alakítsanak ki, hogy komolyan tanulmányozzák egyfelől a marxizmust, másfelől pedig az orosz narodnyikságot és a nyugateurópai opportunizmust, a harcbanálló mai élenjáró irányzatoknak ezeket a fő áramlatait; s másodszor, óvakodjanak az ifjúságnak azoktól az álbarátaitól, akik elvonják az ifjúságot a komoly forradalmi nevelés elől mindenféle üres forradalmi vagy idealista szólamokkal s olyasféle filiszteri siránkozással, hogy a forradalmi és ellenzéki irányzatok között folyó éles vita káros és szükségtelen; ezek az álbarátok ugyanis valójában csak elvtelenséget terjesztenek és félvállról veszik a forradalmi munkát; harmadszor, mielőtt áttérnének a gyakorlati tevékenységre, igyekezzenek kapcsolatot teremteni a szociáldemokrata szervezetekkel, hogy felhasználhassák útmutatásaikat, és lehetőleg elkerülhessék, hogy mindjárt munkájuk legelején nagy hibákat kövessenek el.

A megírás ideje: 1903 június—július.

Először megjelent:
„Az OSzDMP második rendes Kongresszusának jegyzőkönyvei" c. kiadványban. Genf 1904.

4

HATÁROZATI JAVASLAT A PÁRTIRODALOMRÓL

A kongresszus megállapítja, hogy okvetlenül és sürgősen népszerű szociáldemokrata tömegirodalmat kell kiadni a lakosság valamennyi rétege és különösen a munkásosztály tömegei számára.

A kongresszus szerint a legfontosabb az, hogy adjunk ki egy csomó (1—5 íves) brosúrát pártprogrammunk minden egyes (elméleti és gyakorlati) pontjáról, az illető pont részletes kifejtésével és jelentőségének megmagyarázásával; — továbbá számos (1—8 nyomtatott oldalas) röplapot ugyanezekről a témákról, tömeges szétszórásra, valamint a városokban és a falvakban való szétosztásra. A kongresszus megbízza a Központi Lap szerkesztőségét, hogy haladéktalanul kövessen el mindent e feladat végrehajtására.

Ami a néphez vagy a munkásosztály széles rétegeihez szóló külön, népszerű ujság kiadását illeti, a kongresszus, bár elvben nem veti el ezt a tervet, időszerűtlennek tartja azonnali megvalósítását.

A megírás ideje: 1903 június—július.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik“ VI. köt. 1927.

5

KISEBB HATÁROZATI JAVASLATOK

A GAZDASÁGI HARC

A kongresszus feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a párt minden esetben mindenképpen támogassa és fejlessze a munkások gazdasági harcát és szakmai szervezeteit (különösen az országos szervezeteket), hogy a kezdet kezdetétől biztosítsa Oroszországban a gazdasági harc és a szakmai munkásmozgalom szociáldemokrata jellegét.

MÁJUS ELSEJE

A kongresszus jóváhagyja május elsejének immár szokássá vált megünneplését, s felhívja a párt valamennyi szervezetének figyelmét arra, hogy válassza ki azt az időpontot és azt a módot, amely a mai körülmények között a legalkalmasabb a proletár szabadságharc nemzetközi ünnepének megünneplésére.

A NEMZETKÖZI KONGRESSZUS

A kongresszus Plehanov elvtársat bízza meg azzal, hogy a nemzetközi szocialista titkárságban képviselje az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspártot (a párizsi határozattal ellentétben, amely szerint Plehanov és Kricsevszkij közösen képviselte).

A kongresszus megbízza a Központi Lap szerkesztőségét és a Központi Bizottságot, hogy közös megegyezés (vagy a Párttanács határozata) alapján szervezze meg az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt képviseletét az 1904. évi amszterdami nemzetközi szocialista kongresszuson.

A TERROR

A kongresszus határozottan elveti a terrort, vagyis az egyes politikai gyilkosságok rendszerét, mint a politikai harc olyan módszerét, amely a mai körülmények között a legnagyobb mértékben célszerűtlen, amely elvonja a legjobb erőket az égető és elengedhetetlenül szükséges szervező és agitációs munkától, amely széttépi a forradalmárok kapcsolatát a lakosság forradalmi osztályainak tömegeivel, amely a forradalmárok között s általában a lakosság között egészen téves elképzeléseket hint el az önkényuralom elleni harc feladatairól és módszereiről.

A PROPAGANDA

A kongresszus felhívja a párt valamennyi tagjának figyelmét arra, milyen fontos, hogy emelkedjék a propagandisták elméleti színvonala és hogy a propagandamunka egyesítése céljából az egész országot bejáró előadócsoportok alakuljanak.

AZ ERŐK ELOSZTÁSA

A kongresszus azt javasolja valamennyi külföldről Oroszországba, vagy számüzetési helyéről működési helyére utazó elvtársnak — különösen ha nincs eléggé szoros kapcsolata valamelyik bizottsággal —, igyekezzen idejében kapcsolatba lépni a Központi Bizottsággal vagy annak megbízottaival, hogy a Központi Bizottság helyesen és idejében eloszthassa a forradalmi erőket Oroszország egyes vidékeire.

A megírás ideje: 1903 június—július.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VI. köt. 1927.

6

HATÁROZATI JAVASLAT A SZEKTÁK TAGJAINAK SZÓLÓ UJSÁG KIADÁSÁRÓL

Figyelembe véve, hogy Oroszországban a szekták mozgalma sok megnyilvánulásában Oroszország egyik demokratikus áramlata, a II. kongresszus felhívja a párt valamennyi tagjának figyelmét a szektánsok közötti munkára, amelynek célja a szekták tagjainak megnyerése a szociáldemokrácia számára. Kísérletképpen a kongresszus megengedi V. Boncs-Brujevics elvtársnak, hogy a Központi Lap szerkesztőségének ellenőrzésével népszerű kis ujságot adjon ki *„Szregyi Szektantov"* címmel, s azzal bízza meg a Központi Bizottságot és a Központi Lap szerkesztőségét, hogy tegye meg a szükséges lépéseket ennek az ujságnak a kiadásához és sikeres működéséhez, továbbá a lap helyes működését szabályozó feltételek meghatározásához.

A megírás ideje: 1903 augusztus.

Először megjelent: „Az OSzDMP második rendes kongresszusának jegyzőkönyvei" c. kiadványban. Genf 1904.

7

AZ OSzDMP SZERVEZETI SZABÁLYZATÁNAK TERVEZETE[96]

1. A párt tagjának tekintendő mindenki, aki a párt programmját elismeri és a pártot mind anyagilag, mind valamelyik pártszervezetben való személyes részvételével támogatja.

2. A párt legfelsőbb szerve a pártkongresszus. A pártkongresszust a Központi Bizottság hívja össze (lehetőleg legalább kétévenként egyszer). A Központi Bizottság köteles kongresszust összehívni, ha ezt a legutóbbi kongresszus szavazatainak $^{1}/_{3}$-val rendelkező pártbizottságok vagy pártbizottságoknak a szövetségei követelik, vagypedig ha ezt követeli a Párttanács. A kongresszus akkor határozatképes, ha a kongresszus idején működő (jogosult) pártbizottságoknak több mint a fele képviselve van a kongresszuson.

3. Kongresszusi képviselet illeti meg: a) a Központi Bizottságot, b) a Központi Lap szerkesztőségét, c) valamennyi helyi bizottságot, amely nem tartozik valamely külön szövetségbe, d) a bizottságoknak a párt által elismert valamennyi szövetségét, és e) a Külföldi Ligát. A felsorolt szervezetek közül a kongresszuson mindegyiknek két szavazati joggal bíró küldötte van. Az új bizottságok és a bizottságok új szövetségei csak abban az esetben kapnak kongresszusi képviseletet, ha legalább egy fél évvel a kongresszus előtt elismerték őket.

4. A pártkongresszus kijelöli a Központi Bizottságot, a Központi Lap szerkesztőségét és a Párttanácsot.

5. A Központi Bizottság egyesíti és irányítja a párt egész gyakorlati tevékenységét, kezeli a központi pártpénztárt, és irányítja az egész pártot szolgáló technikai

intézményeket. A Központi Bizottság tisztázza a különféle pártszervezetek és pártintézmények között, valamint az ezeken belül felmerülő konfliktusokat.

6. A Központi Lap szerkesztősége eszmeileg irányítja a pártot, szerkeszti a párt Központi Lapját, tudományos lapját és az egyes brosúrákat.

7. A Párttanácsot a kongresszus jelöli ki a Központi Lap és a Központi Bizottság tagjaiból; a Párttanács öt tagból áll. A Párttanács dönt a Központi Lap szerkesztősége és a Központi Bizottság között általános szervezeti és taktikai kérdésekben felmerülő vitákban vagy nézeteltérésekben. A Párttanács indítja meg újra a Központi Bizottság munkáját abban az esetben, ha a Központi Bizottság teljesen lebukik.

8. Az új bizottságokat és a bizottságok új szövetségeit a Központi Bizottság hagyja jóvá. A párt által elismert bizottságok, szövetségek, szervezetek vagy csoportok, olyan ügyeket intéznek, amelyek speciálisan és kizárólag az adott helységre, az adott kerületre, az adott nemzeti mozgalomra vonatkoznak, vagy az erre a csoportra bízott külön funkcióval függnek össze, de kötelezettséget vállalnak arra, hogy alávetik magukat a Központi Bizottság és a Központi Lap határozatainak, és a Központi Bizottság által megállapított mértékben pénzt juttatnak a központi pártpénztárnak.

9. Minden párttagnak és mindenkinek, akinek bármi köze van a párthoz, joga van követelni, hogy nyilatkozatát eredeti formájában továbbítsák a Központi Bizottságnak, vagy a Központi Lapnak, vagy a pártkongresszusnak.

10. Minden pártszervezet köteles a Központi Bizottsághoz és a Központi Lap szerkesztőségéhez eljuttatni minden anyagot, amelyből megismerhetik egész tevékenységét és személyi összetételét.

11. Valamennyi pártszervezet és valamennyi testületi pártintézmény egyszerű szavazattöbbséggel dönt, és kooptálási joggal rendelkezik. Új tagok kooptálásához és tagok kizárásához a szavazatok $^2/_3$-a szükséges.

12. Az orosz forradalmi szociáldemokrácia Külföldi Ligájának az a célja, hogy propagandát és agitációt fejtsen ki külföldön, valamint hogy támogassa az oroszországi

mozgalmat. A Liga ugyanazokat a jogokat élvezi mint a bizottságok, azzal a különbséggel csupán, hogy az oroszországi mozgalmat kizárólag a Központi Bizottság által külön kijelölt személyek vagy csoportok útján támogatja.

A megírás ideje: 1903 június vége — július eleje.

Először megjelent:
„Az OSzDMP második rendes kongresszusának jegyzőkönyvei" c. kiadványban. Genf 1904.

8

A KONGRESSZUS ELÉ NEM TERJESZTETT HATÁROZATI JAVASLATOK

A BUND KILÉPÉSE

A Bund képviselői nem hajlandók alávetni magukat a kongresszus többsége által hozott határozatnak, s ez a kongresszus nézete szerint egyértelmű a Bundnak az OSzDMP-ből való kiválásával.

A kongresszus mély sajnálattal veszi tudomásul ezt a lépést, amely meggyőződése szerint a „zsidó munkásszövetség“ . . .* vezetőinek komoly politikai hibája, olyan hiba, amely óhatatlanul káros kihatással lesz a zsidó proletariátus és a munkásmozgalom érdekeire. A Bund képviselői által lépésük igazolására felsorakoztatott érvek, a kongresszus szerint, gyakorlatilag teljesen alaptalan aggodalmak, s teljesen alaptalanul gyanusítják az orosz szociáldemokratákat azzal, hogy szociáldemokrata meggyőződésük nem őszinte és nem következetes, elméletileg viszont ezek az érvek annak a sajnálatos ténynek a következményei, hogy a Bund szociáldemokrata mozgalmában nacionalizmus ütötte fel a fejét.

A kongresszus kifejezte azt az óhaját és szilárd meggyőződését, hogy Oroszország zsidó és orosz munkásmozgalma között feltétlenül teljes és a legszorosabb egységnek kell létrejönnie, mégpedig nemcsak elvi, hanem szervezeti egységnek is, s ezért mindent el fog követni, hogy a zsidó proletariátus részletesen értesüljön mind a kongresszus jelen határozatáról, mind általában arról, milyen álláspontot foglal el az orosz szociáldemokrácia a különböző nemzeti mozgalmak tekintetében.

* — egy szó nem olvasható. — *Szerk.*

KÜLÖNÁLLÓ CSOPORTOK

A kongresszus sajnálatát fejezi ki afölött, hogy olyan szociáldemokrata csoportok, mint a „Borba“, a „Zsizny“ és a „Volja“, külön életet élnek. Különállásuknak elkerülhetetlen következménye egyrészt a pártban megengedhetetlen szervezetlenség, másrészt meg az, hogy sokan sajnálatos módon eltávolodnak a szociáldemokrata nézetektől és a szociáldemokrata taktikától az úgynevezett szociálforradalmárság irányában (a „Volja“ és részben, agrárprogrammjában a „Borba“) vagy a keresztény szocializmus és az anarchizmus irányában (a „Zsizny“). A kongresszusnak az a kívánsága, hogy mind az említett csoportok, mind általában minden olyan személyekből álló csoport, akik szociáldemokratáknak vallják magukat, lépjenek be az egységes és szervezett orosz szociáldemokrácia soraiba. A kongresszus megbízza a Központi Bizottságot, gyüjtse össze a szükséges adatokat és hozzon végleges határozatot arra vonatkozólag, hogy az említett csoportokat és más különálló csoportokat milyen hely illeti meg a pártban, vagypedig milyen álláspontot foglal el a párt e csoportok tekintetében.

A HADSEREG

A kongresszus felhívja valamennyi pártszervezet figyelmét a katonaság soraiban kifejtett szociáldemokrata propaganda és agitáció komoly jelentőségére, s ezért azt javasolja, hogy minden erejükkel igyekezzenek minél előbb megszilárdítani és rendezni a tisztek és a katonák között meglevő kapcsolataikat. A kongresszus kívánatosnak tartja, hogy a hadseregben szolgáló szociáldemokraták külön csoportokat alakítsanak olymódon, hogy ezek a csoportok meghatározott helyet foglaljanak el a helyi bizottságokban (mint a bizottság szervezetének elágazásai) vagy a központi szervezetben (mint olyan intézmények, amelyeket közvetlenül a Központi Bizottság alakított és amelyek közvetlenül a Központi Bizottságnak vannak alárendelve).

A PARASZTSÁG

A kongresszus külön felhívja a párt valamennyi tagjának figyelmét a parasztság körében végzett munka fejlesztésének és megszilárdításának jelentőségére. Az egész szociáldemokrata programmal kell a parasztság (és különösen a falusi proletariátus) elé lépni, s meg kell neki magyarázni, milyen jelentősége van az agrárprogrammnak, mint a fennálló rend talaján végrehajtható első és legközelebbi követeléseknek. Arra kell törekedni, hogy az öntudatos parasztokból és a művelt falusi dolgozókból szorosan egybeforrott szociáldemokrata csoportok alakuljanak, amelyek állandó kapcsolatot tartanak fenn a pártbizottságokkal. A parasztság körében ellenhatást kell kifejteni a szociálforradalmárok propagandájával szemben, akik elvtelenséget és reakciós narodnyik előítéleteket hintenek el.

A megirás ideje: 1903 augusztus 5—10. (18—23.)

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" XV. köt. 1930.

9

ELSŐ BESZÉD A KONGRESSZUS NAPIRENDJÉNEK KÉRDÉSÉBEN JÚLIUS 18 (31)

Volna egy megjegyzésem. Azt beszélik, hogy helytelenül járnánk el, ha a Bund kérdését tennénk első helyre, mert első helyen a beszámolóknak kell szerepelniök, második helyen a programmnak, s csak harmadikon a Bundnak. Az ilyen napirend mellett felsorakoztatott érvek nem bírják ki a kritikát. Ezeknek az érveknek a lényege az, hogy a párt a maga egészében még nem jutott megegyezésre a programmra vonatkozólag: előfordulhat, hogy éppen a programm kérdésében lesznek közöttünk nézeteltérések. Csodálkozom ezeken a szavakon. Igaz, hogy most nincsen elfogadott programmunk, de az a feltevés, hogy a programm kérdésében szakadásra kerül sor, a legnagyobb mértékben jóslatszerű. A pártban, amennyiben a párt irodalmáról van szó, amely a legutóbbi időben a legteljesebben tükrözte a párt véleményét, ilyen áramlatok nem voltak tapasztalhatók. Formai és erkölcsi indítóokok késztetnek bennünket arra, hogy a Bund kérdését első helyre tegyük. Formailag az 1898-as Kiáltvány talaján állunk, a Bund meg annak a kívánságának adott kifejezést, hogy gyökeresen változtassuk meg pártunk szervezetét. Erkölcsileg viszont az a helyzet, hogy sok más szervezet helytelenítette a Bund álláspontját ebben a kérdésben; ilymódon éles nézeteltérések támadtak, amelyek még vitára is vezettek. A kongresszus tehát addig nem kezdhet egyetértésben munkához, míg nem tisztázza ezeket a nézeteltéréseket. Ami a küldöttek beszámolóit illeti, lehetséges, hogy ezeket egyáltalán nem fogják a plénumon felolvasni. Ezért támogatom a Szervező Bizottság által jóváhagyott napirendet.

10

MÁSODIK BESZÉD A KONGRESSZUS NAPIRENDJÉNEK KÉRDÉSÉRŐL JÚLIUS 18 (31)

Miután a kongresszus eldöntötte napirendünk *első* pontjának kérdését, a további napirendi pontok sorrendjére vonatkozólag az egyetlen *vitás* kérdés a harmadik pont kérdése. Ez a pont így hangzik: „A párt Központi Lapjának megteremtése vagy egy ilyen lap jóváhagyása.“ Egyes elvtársaknak az volt a véleményük, hogy ezt a pontot hátrább kell tenni, mert előszöris, nem lehet szó Központi Lapról, míg nem döntöttük el általában a párt szervezetének és különösen a párt központjának stb. kérdését, másodszor pedig, e pont lényegét illetően sok bizottság állást foglalt már. Helytelennek tartom az utóbbi érvet, mert a bizottságok nyilatkozatai a kongresszusra nézve nem kötelezőek és formálisan a kongresszuson nincsen szavazati joguk. A másik kifogás meg azért helytelen, mert mielőtt megoldanók a szervezeti részletekre, a párt szervezeti szabályzatára stb. vonatkozó kérdést, végérvényesen el kell döntenünk, milyen irányban haladjon az orosz szociáldemokrácia. Éppen ebben a kérdésben volt olyan sokáig meghasonlás közöttünk, s mindezeket a nézeteltéréseket, amelyek miatt ebben a kérdésben *meghasonlottunk*, nem oszlathatjuk el csupán azáltal, hogy jóváhagyjuk a programmot: ez *csak* akkor lehetséges, ha a programm kérdése után azonnal eldöntjük azt is, hogy a pártnak milyen Központi Lapját kell újonnan megteremtenünk vagy melyik régit kell ilyen vagy amolyan módosításokkal (ebben a minőségben) jóváhagynunk.

Ezért támogatom a Szervező Bizottság által jóváhagyott napirendet.

11

BESZÉD A SZERVEZŐ BIZOTTSÁG TEVÉKENYSÉGÉNEK KÉRDÉSÉRŐL JÚLIUS 18 (31)[97]

Nem érthetek egyet Jegorov elvtárssal. Éppen ő az, aki megszegte a kongresszusi szabályzatot, éppen ő az, aki elveti a kötelező mandátumokról szóló pontot. Nem kételkedem a Szervező Bizottság létezésében, mint ahogy nem kételkedem az „Iszkra“ szervezetének létezésében. Az „Iszkrá“-nak szintén megvan a maga szervezete és a maga szabályzata. De amint közölték a kongresszusi szabályzatot, az „Iszkra“ kijelentette küldötteinek, hogy teljes cselekvési szabadságuk van a kongresszuson. Milyen helyzetben vagyunk mi, a kongresszus összetételének felülvizsgálatára kiküldött bizottság tagjai: tegnap meghallgattuk a Szervező Bizottság két tagját, Stejn és Pavlovics elvtársat, most meg egy teljesen új javaslatot hallunk. Vannak itt tapasztalt elvtársak, akik többször is résztvettek már nemzetközi kongresszusokon. Ezek az elvtársak elmondhatnák, milyen viharos felháborodást keltett mindig, amikor egyesek mást beszéltek a bizottságokban, s megint mást a kongresszuson.

12

BESZÉD A LENGYEL SZOCIÁLDEMOKRATÁKNAK A KONGRESSZUSON VALÓ RÉSZVÉTELÉRŐL JÚLIUS 18 (31)

A bizottság beszámolójában kívánatosnak tartja, hogy a lengyel elvtársak résztvegyenek a kongresszuson, de csak tanácskozási joggal. Véleményem szerint, ez teljesen helyes, s azt hiszem indokolt volna, ha a bizottság határozatát éppen ezzel a megállapítással kezdené. A lettek és a litvánok részvétele szintén igen kívánatos volna, de ez sajnos megoldhatatlan. A lengyel elvtársaknak bármikor módjuk lett volna arra, hogy közöljék, milyen feltételekkel készek az egyesülésre, de ezt nem tették meg. A Szervező Bizottság ezért helyesen járt el, amikor tartózkodó volt velük szemben. A lengyel szociáldemokráciának itt felolvasott levele ugyancsak nem tisztázza a kérdést. Ezért azt javaslom, hívjuk meg a lengyel elvtársakat vendégeknek.

13

BESZÉD A BUND HELYÉRŐL AZ OSzDMP-BEN JÚLIUS 20 (AUGUSZTUS 2)

Mindenekelőtt kitérek Gofman[98] beszédére és erre a kifejezésre: „kompakt többség". Gofman elvtárs szemrehányóan mondotta ezeket a szavakat. Véleményem szerint nem szégyen, hogy a kongresszuson kompakt többség van, ellenkezőleg, büszkéknek kell lennünk erre. S még büszkébbek leszünk akkor, ha majd egész pártunkban kompakt, 90 százalékos egészen kompakt többség lesz. (T a p s.) A többség helyesen járt el, amikor a Bundnak a pártban elfoglalt helyzetét első helyre állította: a bundisták azonnyomban bebizonyították ennek helyességét, amikor előterjesztették úgynevezett szervezeti szabályzatukat, és lényegében *föderációt* javasoltak. Ha a pártnak vannak olyan tagjai, akik föderációt javasolnak, és vannak olyan tagjai, akik a föderációt elvetik, nem is tehettünk mást, mint hogy a Bund kérdését első helyre állítsuk. Erőszakos szeretet nem állandó, s nem beszélhetünk a párt belső ügyeiről, míg szilárdan és határozottan el nem döntjük, hogy együtt akarunk-e menni, vagy sem.

A vitás kérdés lényegét a viták során olykor nem egészen helyesen fejtették ki. Az a helyzet, hogy a párt sok tagjának véleménye szerint a föderáció *káros*, a föderáció ellentmond a szociáldemokrácia elveinek, a mai orosz valóságra való alkalmazásukban. A föderáció káros, mert *törvényesíti* a különállást és elvvé, törvénnyé emeli az elszigeteltséget. Valóban teljesen el vagyunk szigetelve egymástól, de nekünk nem az a feladatunk, hogy ezt az elszigeteltséget törvényesítsük, fügefalevéllel takargassuk, hanem az, hogy harcoljunk ellene, határozottan el kell ismernünk és ki kell jelentenünk, hogy szilárdan és töret-

lenül a *legszorosabb* egységre kell törekednünk. Ez az oka annak, hogy elvben már a küszöbről (az ismert latin kifejezéssel élve) elvetjük a föderációt, elvetünk *mindenféle* kötelező válaszfalat közöttünk. A pártban amúgyis mindig lesznek különféle csoportosulások, programmbeli, taktikai, szervezeti kérdésekben nem egészen egyetértő elvtársak csoportosulásai, de oszoljon az egész párt *egyféleképpen* csoportokra, vagyis az azonos nézeteket vallók egyesüljenek mind egy csoportban, nempedig úgy, hogy eleinte a párt *egyik részében* alakulnak csoportok, elkülönülve a párt másik részének csoportjaitól, s azután nem a különböző nézeteket vagy a nézetek különböző árnyalatait valló csoportok egyesülnek, hanem a párt részei, amelyek különböző csoportokat egyesítenek. Ismétlem, semmiféle *kötelező* válaszfalakat nem ismerünk el, s ezért elvben elvetjük a föderációt.

Áttérek az autonómia kérdésére. Liber elvtárs azt mondotta, hogy a föderáció — centralizmus, az autonómia pedig — decentralizmus. Vajjon Liber elvtárs a kongresszus tagjait csakugyan hatéves kölyköknek tekinti, akiket ilyen szofizmákkal lehet traktálni? Hát nem világos, hogy a centralizmus megköveteli, hogy *ne legyen* semmiféle válaszfal a központ és a párt legtávolabbi, legmesszebbeső részei között? Központunknak okvetlenül joga lesz ahhoz, hogy közvetlenül érintkezzen minden egyes párttaggal. A bundisták csak nevetnének, ha bárki is a Bundon *belül* olyan „centralizmust“ javasolna, hogy a Bund Központi Bizottsága *csakis* a Kovnói Bizottság útján tarthasson kapcsolatot a kovnói csoportokkal és a kovnói elvtársakkal. Mellesleg, néhány szót a bizottságokról. Liber elvtárs nagy pátosszal kiáltotta: „minek beszéljünk a Bund autonómiájáról, olyan szervezetnek az autonómiájáról, amely egy központnak van alárendelve? Hiszen nem adtok, ugyebár, autonómiát holmi Tulai Bizottságnak?“ Téved, Liber elvtárs, feltétlenül és mindenképpen adunk autonómiát „holmi“ Tulai Bizottságnak is, autonómiát abban az értelemben, hogy szabad lesz a központ aprólékos beavatkozásaitól, de emellett persze továbbra is köteles alávetni magát a központnak. Az „aprólékos beavatkozás“ szavakat az „Autonómia vagy föde-

ráció?“ című bundista röplapból vettem át. — A Bund egyik *feltételeként*, a párttal szemben támasztott *követeléseként* tűzte ki az „aprólékos beavatkozástól“ való szabadságot. Az ilyen nevetséges követelések támasztása már maga is mutatja, milyen zavarosnak látja a Bund ezt a vitás kérdést. Csak nem gondolja a Bund, hogy a párt megtűrne egy olyan központot, amely „*aprólékosan*“ beavatkozna a párt *bármely* szervezetének vagy csoportjának ügyeibe? Vajjon ez nem vezethető vissza éppen arra a „szervezeti bizalmatlanságra“, amelyről már szó esett a kongresszuson? Ez a bizalmatlanság kiütközik a bundisták valamennyi javaslatából és minden állásfoglalásából. S csakugyan, vajjon például a nemzetek *teljes* egyenjogúságáért, sőt a nemzetek önrendelkezési jogának *elismeréséért* nem *köteles* egész pártunk harcolni? Következésképpen, ha pártunknak valamelyik része nem teljesítené ezt a kötelességét, elveinkből kiindulva feltétlenül el kellene ítélnünk, a központi pártszerveknek okvetlenül kötelességük lenne *helyreigazítani* pártunk e részének álláspontját. Ha meg tudatosan és szándékosan nem teljesítenék ezt a kötelességüket, jóllehet minden lehetőség megvolna rá, ez *árulás* volna.

Továbbá, Liber elvtárs patétikusan kérdezte: *miképpen bizonyítható be*, hogy az autonómia biztosíthatja a zsidó munkások mozgalmának elengedhetetlenül szükséges önállóságát? Furcsa kérdés! Miképpen bizonyítható be, hogy a javasolt utak közül valamelyik helyes-e? Az egyetlen mód erre az, hogy elindulunk ezen az úton, és a gyakorlatban kipróbáljuk. Liber elvtárs kérdésére azt felelem: *jöjjenek velünk*, és a gyakorlatban igyekszünk majd bebizonyítani, hogy az önállóságra vonatkozó jogos követeléseket a legteljesebb mértékben kielégítjük.

Amikor a Bund helyéről vitatkozunk, mindig az angol szénbányászok jutnak eszembe. Ezek kitűnően vannak megszervezve, jobban mint a többi munkás. S *éppen ezért* meg akarják hiúsítani a nyolcórás munkanap általános követelését, amelyet az egész proletariátus támaszt[99]. A szénbányászok ugyanolyan szűkkeblűen értelmezik a proletariátus egységét, mint a mi bundistáink. A szénbányászok szomorú esete legyen figyelmeztetés a Bundhoz tartozó elvtársak számára.

14

BESZÉD A PÁRTPROGRAMM KÉRDÉSÉRŐL JÚLIUS 22 (AUGUSZTUS 4)

Mindenekelőtt le kell szögeznem, hogy Liber elvtárs igen jellemző módon összekeverte a nemesi elöljárót a dolgozók és kizsákmányoltak rétegével. Ez az összekeverés sajátos vonása volt valamennyi vitának. Mindenütt összekeverik vitánk egyes epizódjait az elvi alapok lefektetésével. Nem tagadhatjuk, mint ahogy ezt Liber elvtárs teszi, hogy a dolgozó és kizsákmányolt lakosság *rétege* (egyik-másik rétege) is átállhat a proletariátus oldalára. Gondoljunk csak arra, hogy Marx 1852-ben, a francia parasztok felkeléséről szólva, azt írta (a „Brumaire tizennyolcadikájá"-ban), hogy a parasztság, hol a multnak a képviselőjeként, hol a jövőnek a képviselőjeként lép fel; a paraszthoz apellálhatunk úgy, hogy nemcsak előítéletét, hanem ítéletét is szem előtt tartjuk[100]. Emlékeztetünk továbbá arra, hogy Marx teljesen helyesnek ismerte el a kommunároknak azt az állítását, hogy a Kommün ügye a parasztság ügye is[101]. Ismétlem, kétségtelen, hogy a dolgozók egyik-másik rétegének a proletariátus oldalára való átállása bizonyos feltételekkel korántsem lehetetlen. A lényeg csak az, hogy pontosan meghatározzuk ezeket a feltételeket. S „a proletariátus álláspontjára tér át" szavakban egészen pontosan kifejezésre jut az a feltétel, amelyről szó van. Éppen ezek a szavak határolnak el bennünket, szociáldemokratákat, a leghatározottabban a különféle álszocialista áramlatoktól és különösen az úgynevezett szociálforradalmároktól.

Áttérek „Mi a teendő?" című brosúrámnak arra a vitatott részére, amelyet itt olyan sokan magyarázgattak. Azt hiszem, mindezek után a magyarázatok után a kérdés

annyira tisztázódott, hogy már csak néhány szót kell hozzáfűznöm. Nyilvánvaló, hogy itt összetévesztették egy komoly elméleti kérdésben vallott elvi álláspontomat (az ideológia kidolgozását) az ökonomizmus ellen vívott harc egyik epizódjával. S emellett még ezt az epizódot is teljesen helytelenül ismertették.

Ennek az utóbbi állításomnak az igazolására hivatkozhatok mindenekelőtt az itt felszólaló Akimov és Martinov elvtársra. Ez a két elvtárs szemléltetően megmutatta, hogy itt éppen az ökonomizmus elleni harc egyik epizódjáról van szó. Olyan nézetekkel hozakodtak elő, amelyekről már megállapították (és joggal állapították meg), hogy opportunista nézetek. Még arra is vetemedtek, hogy „megcáfolták“ az elnyomorodás elméletét, hogy „kétségbe vonták“ a proletariátus diktatúráját, sőt még az „Erfüllungstheorie“-ig is eljutottak, hogy Akimov elvtárs kifejezésével éljünk. Én ugyan nem tudom, hogy ez mit jelent. Nem akart-e Akimov elvtárs „Aushöhlungstheorie“-ről, a kapitalizmus „kiürítésének elméletéről“ beszélni, vagyis a bernsteinista elmélet egyik legnépszerűbb, legelterjedtebb eszméjéről. Akimov elvtárs az ökonomizmus régi bázisainak védelmében még olyan hihetetlenül eredeti érveket is felsorakoztatott, mint például az, hogy a mi programmunkban a proletariátus szó egyetlenegyszer nem szerepel alanyesetben. A legtöbb az — kiáltott fel Akimov elvtárs —, hogy a proletariátus szó birtokos esetben szerepel náluk. Ebből tehát kitűnik, hogy az alanyeset van a legnagyobb becsben, a birtokos eset pedig becsben csak a második helyen következik. Már csak az van hátra, hogy ezt a véleményt — esetleg egy külön bizottság útján — átadjuk Rjazanov elvtársnak, hogy a betűkkel foglalkozó első tudós munkáját kiegészítse egy második tudós értekezéssel, amely a ragozással foglalkozik...

Ami pedig a „Mi a teendő?“ című brosúrámra való közvetlen utalásokat illeti, könnyen bebizonyíthatom, mennyire kiragadták ezeket összefüggésükből. Azt mondják: Lenin nem említ meg egyetlen ellentétes hatású tendenciát sem, hanem fenntartás nélkül azt állítja, hogy a munkásmozgalom mindig a burzsoá ideológia befolyása

alá *„kerül“*. Csakugyan? Nem azt mondtam talán, hogy a munkásmozgalmat a Schulze-Delitzschek *és a hozzájuk hasonlók szíves közreműködésével* a burzsoá szellem útjára térítik le*? S kit értek itt a „hozzájuk hasonlókon“? Nem másokat, mint az ökonomistákat, nem másokat mint azokat az embereket, akik például azt mondották akkor, hogy a burzsoá demokrácia Oroszországban álomkép. Könnyen beszélnek ennyire fitymálva a burzsoá radikalizmusról és liberalizmusról most, amikor mindenki a gyakorlatban látja ennek mintáit. De vajjon ez volt-e a helyzet régebben?

Lenin egyáltalán nem veszi figyelembe, hogy a munkások is résztvesznek az ideológia kidolgozásában. — Csakugyan? Vajjon nem mondom-e én nagyon is sokszor, hogy mozgalmunknak éppen az az egyik rendkívül nagy fogyatékossága, hogy nem vesz részt benne elegendő teljesen öntudatos munkás, munkásvezető, munkásforradalmár? Hát nem mondom-e meg ott, hogy ilyen munkásforradalmárok felnevelése egyik soronlevő feladatunk? Hát nem utalok-e ott arra, milyen fontos, hogy fejlesszük a szakszervezeti mozgalmat és speciális szakszervezeti irodalmat hozzunk létre? Vajjon nem vívok-e ott elkeseredett harcot mindazokkal, akik a tömeg színvonalára vagy a közepesen fejlettek színvonalára próbálják süllyeszteni az élenjáró munkások színvonalát**?

Befejezem. Mindannyian tudjuk már, hogy az ökonomisták az egyik oldalra hajlították a pálcát. Hogy a pálcát kiegyenesítsük, a másik oldalra kell hajlítanunk, s éppen ezt tettem meg én. Meggyőződésem, hogy az orosz szociáldemokrácia mindig erélyesen ki fogja egyenesíteni a pálcát, amelyet mindenféle opportunizmus elgörbít, és hogy a mi pálcánk éppen ezért mindig a legegyenesebb lesz, és mindenkor a legalkalmasabb lesz, ha tettre kerül a sor.

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 397—398. old. — *Szerk.*

** Lásd *Lenin* Művei. 5. köt. 1953. 487—494, 471—487, 503—514. old. — *Szerk.*

15

ELŐADÓI BESZÉD A PÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATÁRÓL JÚLIUS 29 (AUGUSZTUS 11)

Lenin (az előadó) megmagyarázza a szervezeti szabályzatnak általa javasolt tervezetét. A szervezeti szabályzat alapeszméje a *funkciók* elosztása. Ezért például a két központi szervre való megoszlás nem e központi szervek helyi megoszlásának (Oroszország és külföld) következménye, hanem a funkciók eloszlásának logikus folyománya. A Központi Bizottságot illeti meg a gyakorlati vezetés, a Központi Lapot pedig az eszmei vezetés funkciója. E két központ tevékenységének egyesítése, egymástól való elszigeteltségük elkerülése és részben a konfliktusok megoldása céljából szükség van a Párttanácsra, amelynek korántsem szabad tisztán egy döntőbírósághoz hasonló intézménynek lennie. A szervezeti szabályzatnak azokban a pontjaiban, amelyek a Központi Bizottság és a helyi bizottságok kapcsolatával foglalkoznak, és meghatározzák a Központi Bizottság hatáskörét, nem sorolhatók fel és nem is kell felsorolni mindazokat az eseteket, amelyekben a Központi Bizottság illetékes. Ilyen felsorolás lehetetlen, és nem is alkalmas, mert szinte elképzelhetetlen, hogy előre lássunk minden lehetséges esetet, s ezen kívül az volna a benyomás, mintha a fel nem sorolt esetek nem tartoznának a Központi Bizottság hatáskörébe. Magára a Központi Bizottságra kell bízni hatáskörének megállapítását, mert minden helyi üggyel általános párt-érdekeket érinthetnek, s ezért a Központi Bizottságnak lehetővé kell tenni, hogy beavatkozzon a helyi ügyekbe, esetleg a helyi érdekekkel szemben, de általános pártcélok szem előtt tartásával.

16

ELSŐ BESZÉD AZ AGRÁRPROGRAMM MEGVITATÁSA SORÁN JÚLIUS 31 (AUGUSZTUS 13)

Először is utalok egy részletkérdésre, amely a viták során merült fel. Jegorov elvtárs sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy nincs egy beszámoló, amely jelentősen megkönnyíthetné és irányíthatná vitáinkat. Előadónak engem jelöltek ki, s ezért talán mentegetőznöm kell, hogy nem volt beszámoló. Mentségemre szolgáljon, hogy a beszámolót elkészítettem: ez válaszom X elvtársnak*, amely az agrárprogrammunkkal kapcsolatban felmerült ellenvetések és félreértések közül éppen a legelterjedtebbekre ad választ, s amelyet a kongresszusi küldöttek között szét is osztottunk. A beszámoló attól még beszámoló, hogy nem szóban adják elő, hanem kinyomatják és szétosztják a küldötteknek.

Rátérek a szónokok beszédeire, akik, sajnos, nem vették figyelembe éppen ezt a beszámolómat. Martinov elvtárs például az agrárprogrammunkról már régebben megjelent irodalmat sem vette figyelembe, s újra meg újra arról beszélt, hogy történelmi igazságtalanságot kell jóvátennünk, hogy felesleges visszatérnünk 40 év előtti időkre, hogy nem a mai feudalizmust, hanem a hatvanas évek feudalizmusát szüntetjük meg stb. Ismétlésekbe kell bocsátkoznom, amikor ezekre az érvekre válaszolok. Ha *csak* a „történelmi igazságtalanság jóvátételének" elvére támaszkodnánk, akkor csak demokratikus szólamokkal vezéreltetnénk magunkat. Mi azonban a jobbágyrendszernek körülöttünk *létező* maradványaira, a mai valóságra

* Lásd ebben a kötetben 445—471. old. — *Szerk.*

hivatkozunk, arra, ami ma akadályozza és fékezi a proletariátus szabadságharcát. Azzal vádolnak bennünket, hogy ősidőkbe nyúlunk vissza. Ez a vád csak azt mutatja, hogy a világ szociáldemokratáinak tevékenységéből nem ismerik a köztudomású tényeket sem. A szociáldemokraták mindenütt azt a feladatot tűzik maguk elé, hogy *befejezik azt, amit a burzsoázia nem fejezett be*, s ezt meg is valósítják. S ezt tesszük mi is. Hogy pedig ezt megtehessük, feltétlenül vissza kell nyúlnunk a multba, s az egész világ szociáldemokratái ezt teszik, amikor vissza-visszatérnek a *maguk* 1789-éhez, a *maguk* 1848-ához. Ugyanúgy az orosz szociáldemokratáknak is *feltétlenül vissza kell térniök a maguk* 1861-éhez, mégpedig annál erélyesebben és annál gyakrabban, minél kevesebb demokratikus átalakítást valósított meg a mi paraszti, tisztesség ne essék szólván, „reformunk".

Ami Gorin elvtársat illeti, ő is a szokásos hibát követi el, és megfeledkezik a valóban létező jobbágyi szolgaságról. Gorin elvtárs azt mondja, hogy „a lehasított földekre való remény erőszakkal a proletárellenes ideológia befolyása alatt tartja a kisparasztot". De hiszen a gyakorlatban nem a lehasított földekre való „remény", hanem a *mai* lehasított földek tartják fenn erőszakkal a jobbágyi szolgaságot, s ennek a szolgaságnak, ennek a jobbágyi bérletnek csak úgy szakadhat vége, hogy az állítólagos bérlők szabad tulajdonosokká válnak.

Végül, Jegorov elvtárs a programm jelentősége felől érdeklődött a programm szerzőinél. Vajjon a programm, kérdi, következtetés Oroszország gazdasági fejlődéséről alkotott alapfogalmainkból, a politikai átalakulások lehetséges és elkerülhetetlen eredményének tudományos előrelátása? (Ebben az esetben Jegorov elvtárs egyetértene velünk.) Vagypedig programmunk gyakorlatilag agitációs jelszó, s akkor nem tudjuk felülmúlni a szociálforradalmárokat, akkor ezt a programmot helytelennek kell tartanunk. Meg kell mondanom, hogy nem értem ezt a Jegorov elvtárs megvonta különbséget. Ha programmunk nem tenne eleget az első követelménynek, nem volna helyes és nem fogadhatnók el. Ha viszont a programm helyes, akkor feltétlenül gyakorlatilag alkalmas jelszót ad az

agitációhoz. Jegorov elvtárs két alternatívájának ellentmondása csak látszólagos, ilyen a valóságban nem létezik, mert a helyes elméleti megoldás *biztosítja* az agitáció tartós sikerét. S mi éppen tartós sikerre törekszünk és egyáltalán nem zavarnak meg bennünket az ideiglenes kudarcok.

Liber elvtárs szintén már régóta megcáfolt ellenvetésekkel hozakodott elő, csodálkozott programmunk „szegényes voltán" és az agrárviszonyok területén is „radikális reformokat" követelt. Liber elvtárs megfeledkezett arról, hogy különbség van a programm demokratikus és szocialista része között: „szegénységet" látott abban, hogy semmiféle szocialista követelés sincs a demokratikus programmban. Nem vette észre, hogy agrárprogrammunk szocialista része más helyen található, mégpedig a munkásokról szóló szakaszban, amely a mezőgazdaságra is vonatkozik. Csak a szociálforradalmárok keverhetik, s keverik is össze minduntalan, a rájuk jellemző elvtelenséggel a demokratikus és a szocialista követeléseket, a proletariátus pártjának viszont a legszigorúbban külön kell választania és meg kell különböztetnie őket.

17

MÁSODIK BESZÉD AZ AGRÁRPROGRAMM MEGVITATÁSA SORÁN AUGUSZTUS 1 (14)

Mielőtt részletekbe bocsátkoznék, szeretnék válaszolni néhány általános megállapításra, mégpedig elsősorban Martinov elvtárs megállapításaira. Martinov elvtárs azt mondja, hogy nem a régi feudalizmus ellen kell harcolnunk, hanem a mostani ellen. Ez igaz, de emlékezetükbe idézem X-nek adott válaszomat. X Szarátov kormányzóságra hivatkozott, én szintén szemügyre vettem Szarátov kormányzóság adatait és kitűnt, hogy a lehasított földek nagysága ott 600 000 gyeszjatyina, vagyis $^2/_5$ része annak a földnek, amely a jobbágyrendszer idején a parasztok birtokában volt, a bérelt föld területe pedig 900 000 gyeszjatyina; következésképpen, a bérelt föld $^2/_3$ része a lehasított föld. Ez azt jelenti, hogy $^2/_3$ részében helyreállítjuk a földhasználatot. Tehát nem rémképek, hanem reális bajok ellen harcolunk. Ugyanabba a helyzetbe jutnánk, mint Írország, ahol szükségessé vált egy modern parasztreform, amely a farmereket kistulajdonosokká változtatja. Írország és Oroszország hasonlatosságára már a narodnyikok gazdasági irodalma is rámutatott. Gorin elvtárs azt mondja, hogy az általam javasolt rendszabály nem a legjobb, hogy a parasztokat inkább szabad bérlőkké kellene tenni. De téved, amikor azt gondolja, hogy jobb, ha a félig szabad bérlőket szabad bérlőkké tesszük. Mi nem akarunk valamilyen átmenetet kigondolni, hanem olyan átmenetet javasolunk, amelynél a jogi földhasználat összhangba kerül a ténylegessel, és ezzel megszüntetjük a mai szolgasági viszonyokat. Martinov azt mondja, hogy nem a követeléseink szegényesek, hanem szegényes az az elv, amelyből következnek. Ez azonban azokhoz az érvekhez hasonlít,

amelyeket a szociálforradalmárok sorakoztatnak fel ellenünk. A faluban két minőségileg különböző célt követünk; előszöris, szabad burzsoá viszonyokat akarunk teremteni, másodszor, vezetni akarjuk a proletariátus harcát. Feladatunk az, hogy a szociálforradalmárok előítéletei ellenére megmutassuk a parasztoknak, hol kezdődik a paraszti proletariátus forradalmi proletár feladata. Ezért nem állnak helyt Kosztrov elvtárs kifogásai. Azt mondják nekünk, hogy a parasztságot nem elégíti ki programmunk, hogy a parasztság tovább megy; mi azonban ettől nem félünk, erre az esetre van szocialista programmunk, s ezért nem félünk a föld újrafelosztásától sem, amely annyira rémületbe ejti Mahov és Kosztrov elvtársat[102].

Befejezem. Jegorov elvtárs ábrándnak nevezte a paraszthoz fűzött reményeinket. Nem! Mi nem ragadtatjuk el magunkat, eléggé szkeptikusak vagyunk, s ezért mondjuk a paraszti proletariátusnak: „Te most a paraszti burzsoáziával együtt harcolsz, de mindig készen kell lenned arra, hogy ez ellen a burzsoázia ellen harcolj, s ezt a harcot a városi ipari proletariátussal együtt fogod vívni."

1852-ben Marx azt mondotta, hogy a parasztnak nemcsak előítélete, hanem ítélete is van. S amikor most megmutatjuk a szegényparasztságnak, mi az oka nyomorának, sikerre számíthatunk. Minthogy a szociáldemokrácia most harcra kelt a paraszti érdekekért, a jövőben bizonyára számolhatunk azzal, hogy a paraszti tömeg hozzászokik ahhoz, hogy a szociáldemokráciában érdekeinek védelmezőjét lássa.

18

HARMADIK BESZÉD AZ AGRÁRPROGRAMM MEGVITATÁSA SORÁN AUGUSZTUS 1 (14)

Liber elvtárs hiába csodálkozik. Egyetemes mértéket követel tőlünk, de ilyen mérték nincsen. Egyik alkalommal az egyiket, másik alkalommal a másikat kell alkalmaznunk. Nekünk nincsenek sablonjaink. Liber rámutat arra, hogy a jobbágyrendszer megszüntetésére irányuló követelésünk megegyezik a liberálisok követeléseivel. De a liberálisok nem mondják meg, hogyan kell ezt a követelést megvalósítani. Mi viszont megmondjuk, hogy ezt a követelést nem a bürokráciának, hanem az elnyomott osztályoknak kell megvalósítaniok, s ez már a forradalom útja. Ez az alapvető különbség közöttünk és a liberálisok között, akik az átalakulásokról és reformokról szóló fejtegetéseikkel „megfertőzik" a nép tudatát. Ha a jobbágyrendszer megszüntetésével kapcsolatban minden követelésünket konkretizálni akarnók, köteteket kellene írnunk. Ezért utalunk a jobbágyleigázásnak csak a legfontosabb formáira és fajaira. Bizottságaink pedig a különböző helységekben az általános programm továbbfejlesztéseképpen kitűzik és kidolgozzák majd részletköveteléseiket. Trockijnak az a kijelentése, hogy nem érinthetünk helyi követeléseket, helytelen abban a tekintetben, hogy a hizánok és az ideiglenesen kötelezettek[103] kérdése nem csak helyi kérdés. S amellett az agrárirodalomban is ismerik ezt a kérdést.

19

NEGYEDIK BESZÉD AZ AGRÁRPROGRAMM MEGVITATÁSA SORÁN AUGUSZTUS 1 (14)

Liber elvtárs a lehasított földekre vonatkozó pont törlését csak azért javasolja, mert nem tetszenek neki a parasztbizottságok. Ez furcsa. Ha már egyszer egyetértünk abban az alapvető kérdésben, hogy a lehasított földek szolgaságba döntik a parasztokat, akkor a parasztbizottságok alapítása részletkérdés, és nem volna logikus, ha e részletkérdés miatt elvetnők az egész pontot. Furcsa kérdés az is, hogy miképpen fogjuk a parasztbizottságokat befolyásolni. Remélem, a szociáldemokraták akkor kevesebb nehézséggel tudnak majd kongresszusokat rendezni és ezeken a kongresszusokon megegyezni arra vonatkozólag, hogy az adott helyzetben mi a teendő.

20

ELSŐ BESZÉD A PÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATÁNAK MEGVITATÁSA SORÁN AUGUSZTUS 2 (15)

Lenin röviden síkra száll fogalmazásáért, s különösképpen azt hangsúlyozza benne, hogy ösztönöz: „szervezkedjetek!“ Nem kell azt gondolni, hogy csak hivatásos forradalmárokból álló pártszervezetek kellenek. Nekünk a legkülönbözőbb szervezetekre van szükségünk, a legkülönbözőbb fajtájú, rangú és árnyalatú szervezetekre, rendkívül szűk és konspiratív szervezetektől egészen széleskörű, laza, lose Organisationen-ig. A pártszervezet elengedhetetlen ismérve az, hogy a Központi Bizottság jóváhagyta.

21

MÁSODIK BESZÉD A PÁRT SZERVEZETI SZABÁLYZATÁNAK MEGVITATÁSA SORÁN AUGUSZTUS 2 (15)

Mindenekelőtt két magánjellegű megjegyzést szeretnék tenni. Először, Akszelrodnak azzal a szíves (gúny nélkül mondom ezt) javaslatával kapcsolatban, hogy „alkudjunk meg". Szívesörömest eleget tennék ennek a felszólításnak, mert nézeteltérésünket korántsem tartom olyan lényegesnek, hogy ez a párt élet-halál kérdése volna. A szervezeti szabályzatnak egy rossz pontja miatt semmiképpen sem pusztulunk még el! De ha már egyszer odáig jutottunk, hogy választanunk kell *két* fogalmazás között, semmiképpen sem adhatom fel azt a szilárd meggyőződésemet, hogy Martov fogalmazásával *elrontja* az eredeti tervezetet, s ezzel a rosszabb fogalmazással bizonyos körülmények között *esetleg* sokat árt majd a pártnak. A második megjegyzés Bruker[104] elvtársra vonatkozik. Egészen természetes, hogy Bruker elvtárs, aki mindenütt a választás elvét kívánja érvényesíteni, az én fogalmazásomat fogadta el, mivel csak ez határozza meg valamelyest is pontosan a *párttag* fogalmát. Nem értem ezért, miért örül Martov elvtárs annak, hogy Bruker elvtárs egyetért velem. Csakugyan azt tenné Martov elvtárs, hogy *vezérelvéül* fogadja el az ellenkezőjét annak, amit Bruker mond, anélkül hogy megvizsgálná indítékait és érveit?

Az ügy lényegére térve meg kell mondanom, hogy Trockij elvtárs egyáltalán nem értette meg Plehanov elvtárs alapgondolatát, és ezért fejtegetéseiben megkerülte a kérdés tulajdonképpeni lényegét. Beszélt az értelmiségiekről és a munkásokról, az osztályszempontról és a tömegmozgalomról, de nem vett észre egy alapvető kérdést: szűkíti-e vagy bővíti fogalmazásom a párttag

fogalmát? Ha feltette volna magának ezt a kérdést, könnyen meglátta volna, hogy az én fogalmazásom szűkíti ezt a fogalmat, Martové pedig, amely (magának Martovnak helyes kifejezése szerint) „ruganyosságával" tűnik ki, bővíti. De a pártélet olyan időszakában, mint a mai, kétségtelenül éppen a „ruganyosság" tárja ki a kaput a bomlasztó, ingadozó és opportunista elemek előtt. Ha valaki meg akarja cáfolni ezt az egyszerű és nyilvánvaló következtetést, be kell bizonyítania, hogy ilyen elemek nincsenek, Trockij elvtársnak azonban ez eszébe sem jutott. De ezt nem is lehet bebizonyítani, hiszen mindenki tudja, hogy nem kevés ilyen elem van, és hogy vannak ilyenek a munkásosztályban is. A párt irányvonala szilárdságának és a pártelvek tisztaságának megóvására éppen most különösképpen nagy szükség van, mert az egységében helyreállított párt igen sok állhatatlan elemet fogad majd be soraiba, s az ilyen elemek száma a párt növekedése arányában növekedni fog. Trockij elvtárs nagyon helytelenül értelmezte „Mi a teendő?" c. könyvem alapgondolatát, amikor azt mondotta, hogy a párt nem összeesküvők szervezete (ezt az ellenvetést már sokaktól hallottam). Elfeledte, hogy könyvemben számos különböző típusú szervezetet ajánlok, a legkonspiratívabb és legszűkebb körű szervezetektől egészen az aránylag széleskörű és „laza" (lose) szervezetekig*. Elfeledte, hogy a párt csak élcsapata, vezetője kell hogy legyen a munkásosztály hatalmas tömegének, amely egészében (vagy majdnem egészében) a pártszervezetek „ellenőrzése és vezetése" alatt dolgozik, de amely nem egészében tartozik a párt kötelékébe, és nem is kell hogy egészében a „párt" kötelékébe tartozzon. Csakugyan, nézzék meg, milyen következtetésekre jutott Trockij elvtárs alapvető hibája folytán? Azt mondotta itt nekünk, hogy ha nagyon sok munkást letartóztatnának és valamennyi munkás kijelentené, hogy nem tartozik a párthoz, furcsa párt volna a mi pártunk! Nem fordítva van ez? Nem Trockij elvtárs meggondolása a furcsa? Szomorú dolognak tartja azt, ami minden valamelyest is tapasztalt forradalmárt csak megörvendeztethet. Ha kitűnne, hogy

---

* Lásd *Lenin* Művei. 5. köt, 1953. 479. old. — *Szerk.*

a sztrájkolás és tüntetés miatt letartóztatott sok száz, sőt sok ezer munkás nem tagja a pártszervezeteknek, ez csak azt bizonyítaná, hogy szervezeteink jók, hogy teljesítjük feladatunkat — konspiráljuk a vezetők többé-kevésbbé szűk körét és bevonjuk a mozgalomba a lehető legnagyobb tömegeket.

A Martov fogalmazását támogatók hibájának az a gyökere, hogy nemcsak nem veszik figyelembe pártéletünk egyik fő baját, hanem szentesítik is ezt a bajt. Ez a baj abban áll, hogy a majdnem általános politikai elégedetlenség légkörében, olyan körülmények között, amikor a munka teljesen titokban folyik, amikor a tevékenység nagy része szűk, titkos körökben, sőt magántalálkozásokon összpontosul, rendkívül nehéz, majdnem lehetetlen, hogy elhatároljuk a fecsegőket azoktól, akik dolgoznak. És aligha találunk még egy országot, amelyben e két kategória összekeveredése olyan mindennapi volna, olyan rengeteg zavart és kárt okozna, mint Oroszországban. Nemcsak az értelmiség körében, hanem a munkásosztály körében is kegyetlenül sokat szenvedünk ettől a bajtól, Martov elvtárs fogalmazása pedig törvényesíti ezt a bajt. Ennek a fogalmazásnak feltétlenül az a célja, hogy *akárkiből és mindenkiből* párttagot csináljon; magának Martov elvtársnak is el kellett ismernie ezt egy kijelentésével — „ha úgy akarják, igen", mondotta. Mi éppen ezt nem akarjuk! Éppen ezért harcolunk ilyen határozottan Martov fogalmazása ellen. Jobb, ha tíz olyan elvtárs, aki ténylegesen dolgozik, nem nevezheti magát párttagnak (akik valóban dolgoznak, nem hajhásznak címeket!), mint ha egyetlen fecsegőnek joga és lehetősége van arra, hogy párttag legyen. Ez az elv szerintem megcáfolhatatlan, és ez késztet arra, hogy harcoljak Martov ellen. Azzal az ellenvetéssel szoktak előhozakodni, hogy semmiféle jogot nem adunk a párttagoknak, tehát nem lehetséges semmiféle visszaélés sem. Ez az ellenvetés teljesen tarthatatlan: ha ugyan nem is mutatunk rá arra, milyen külön jogai vannak a párttagnak, vegyék figyelembe, hogy nem tettünk semilyen utalást a párttag jogainak korlátozására sem. Elsősorban ez. Másodszor pedig, és ez a fő, nem szabad elfelejtenünk, hogy a jogoktól

függetlenül is minden párttag felelős a pártért és a *párt felelős minden tagjáért*. Márpedig politikai tevékenységünk mai viszonyai között, amikor az igazi politikai szervezettség még csak csírájában van meg, éppenséggel veszélyes és káros volna, ha olyanokat, akik nem tagjai a szervezetnek, felruháznánk a tag jogaival, és felelőssé tennénk a pártot olyan emberekért, akik nem tartoznak a szervezethez (és talán szándékosan nem léptek be). Martov elvtárs elszörnyűlködött azon, hogy valakinek, aki nem tagja a pártszervezetnek, a bíróság előtt bármilyen kemény munkát végzett is, nem lesz joga arra, hogy párttagnak nevezze magát. Engem ez nem ijeszt meg. Ellenkezőleg, a komoly kár éppen az volna, ha a bíróság előtt nem előnyös oldalról mutatkoznék be egy olyan ember, aki párttagnak nevezi magát, holott nem tartozik egyetlen pártszervezethez sem. Azt nem lehet megcáfolni, hogy egy ilyen személy valamely szervezet ellenőrzése és vezetése alatt dolgozott, mégpedig éppen azért, mert a meghatározás nagyon szétfolyó. A gyakorlatban — s ez teljesen kétségtelen — az „ellenőrzése és vezetése alatt" szavaknak az lesz az eredménye, hogy *nem lesz sem ellenőrzés, sem vezetés*. A Központi Bizottság sohasem tud majd tényleges ellenőrzés alá vonni minden olyan embert, aki dolgozik, de nem tartozik a párt egyik szervezetéhez sem. Feladatunk — hogy *tényleges* ellenőrzést adjunk a Központi Bizottság kezébe. Feladatunk — hogy megóvjuk pártunk szilárdságát, következetességét, tisztaságát. Igyekeznünk kell mind magasabbra, magasabbra és magasabbra emelni a párttag címét és annak jelentőségét — és ezért ellenzem Martov fogalmazását.

22

BESZÉD AZ „ISZKRA" SZERKESZTŐSÉGÉNEK MEGVÁLASZTÁSAKOR AUGUSZTUS 7 (20)[105]

Elvtársak! Martov beszéde olyan furcsa, hogy kénytelen vagyok a legerélyesebben szembeszállni a kérdés ilyetén felvetésével. Mindenekelőtt emlékeztetek arra, hogy amikor Martov tiltakozik a szerkesztőség választása ellen, amikor társaival együtt visszautasítja a megválasztandó szerkesztőségben való részvételt, ez kiáltó ellentétben van azzal, amit mindannyian (többek között Martov is) mondottunk, amikor az „Iszkrá"-t a párt lapjává nyilvánítottuk. Akkor egyeseknek az volt az ellenvetésük, hogy ennek nincsen semmi értelme, mert nem lehet jóváhagyni egymagát a lap címét, anélkül hogy jóváhagynók a szerkesztőséget, s maga Martov elvtárs volt az, aki ezeknek az elvtársaknak megmagyarázta, hogy *nincsen igazuk*, hogy itt bizonyos politikai irányvonalat hagyunk jóvá, hogy a lap szerkesztőségének összetételét egyáltalában nem határozzuk meg előre, hogy a szerkesztők megválasztása még hátra van, Tagesordnung-unk* 24.** pontja szerint. Ezért Martov elvtársnak most *semmi de semmi joga nem volt* ahhoz, hogy az „Iszkra" elismerését fenntartásokhoz kösse. Amikor tehát Martov elvtárs azt mondja, hogy folt esne politikai hírnevén, ha most régi szerkesztőtársai nélkül belépne a hármasbizottságba, ez csak arról tanuskodik, hogy *hihetetlenül összekeveri a politikai fogalmakat.* Ha valaki ilyen álláspontra helyezkedik, elvitatja a kongresszusnak azt a jogát, hogy új választásokat tartson, hogy bármiképpen megváltoztassa a funkciókat betöltő

* — napirend. — *Szerk.*

** A kongresszus munkája során ez a kérdés a napirend 18. pontja lett. — *Szerk.*

személyek állományát, átalakítsa az általa kiküldendő testületeket. Hogy a kérdés ilyen felvetése milyen zűrzavart kelt, az akár csak a Szervező Bizottság példájából is látható. A Szervező Bizottságnak kifejeztük a kongresszus teljes bizalmát és háláját, de ugyanakkor kinevettük még a gondolatát is annak, hogy a kongresszusnak nincsen joga megismerkedni a Szervező Bizottság belső viszonyaival, s ugyanakkor visszautasítottunk minden olyan feltevést, hogy a Szervező Bizottság régi összetétele gátol bennünket ennek az állománynak „elvtársiatlan“ átalakításában és abban, hogy bármilyen személyekből egy *új* Központi Bizottságot alakítsunk. Mégegyszer ismétlem: Martov elvtársnak arra vonatkozó nézeteiből, hogy megengedhető-e a régi testület *egy részének* választása, az látható, hogy hallatlanul összekeverte a politikai fogalmakat.

Áttérek most a „két hármasbizottság“ kérdésére. Martov elvtárs azt mondotta, hogy a „két hármasbizottság“-nak ez az egész terve egyetlen személynek, a szerkesztőség egyik tagjának a műve (nevezetesen az én tervem), és hogy rajtam kívül senkit sem terhel érte felelősség. *A leghatározottabban tiltakozom* ez ellen az állítás ellen, és kijelentem, hogy ez *teljesen helytelen*. Emlékeztetem Martov elvtársat arra, hogy néhány héttel a kongresszus előtt kereken megmondottam neki és a szerkesztőség még egy tagjának, hogy a kongresszuson a szerkesztőség *szabad választását* fogom *követelni*. Erről a tervről csak azért mondtam le, mert *maga Martov elvtárs* ehelyett egy sokkal alkalmasabb tervet javasolt nekem: „*két hármasbizottság*“ választását. Papírra vetettem akkor ezt a tervet, s megküldtem *elsősorban* magának Martov elvtársnak; ő módosításokkal visszaküldte nekem — itt van nálam éppen az a példány, amelyen Martov piros tintával bejegyezte módosításait. Később aztán egy egész sereg elvtárs tucatnyiszor látta ezt a tervet, látta a szerkesztőség valamennyi tagja is, és *soha senki* hivatalosan nem tiltakozott ellene. Azért mondom, hogy „hivatalosan“, mert Akszelrod elvtárs, ha nem tévedek, valahol egy magánbeszélgetés során úgy mellékesen megjegyezte, hogy nem ért egyet ezzel a tervezettel. Magától értetődik

azonban, hogy a szerkesztőség tiltakozásához nem magánmegjegyzésre van szükség. Nem véletlen, hogy a szerkesztőség még a kongresszus előtt is hivatalosan elhatározta egy meghatározott *hetedik* személy meghívását abból a célból, hogy ha a kongresszuson valamilyen kollektív nyilatkozattal kellene fellépni, megingathatatlan határozatot lehessen hozni, amit hat főből álló testületünkben oly gyakran nem sikerült elérni. S *a szerkesztőség valamennyi tagja tudja*, hogy a hatosbizottságnak egy hetedik állandó szerkesztőségi taggal való kiegészítésére már igen régen komoly gondot fordítunk. Következésképpen, ismétlem, a „két hármasbizottság" választása teljesen természetes kivezető út volt, s én ezt Martov elvtárs *tudtával és beleegyezésével* bele is vettem tervezetembe. És Martov elvtárs Trockij elvtárssal és más elvtársakkal együtt ezután számos „iszkrás" magánmegbeszélésen nagyon sokszor síkra szállt a „két hármasbizottság" választásának rendszere mellett.

Amikor helyesbítem Martovnak azt a kijelentését, hogy a „két hármasbizottság" tervezete magánjellegű, eszemben sincsen ezzel érinteni ugyancsak Martovnak azt az állítását, hogy „politikai jelentőségű" lépést tettünk, amikor nem hagytuk jóvá a régi szerkesztőséget. Ellenkezőleg, feltétlenül teljesen egyetértek Martov elvtárssal abban, hogy ennek a lépésnek komoly politikai jelentősége van — csakhogy nem az a politikai jelentősége, amit Martov tulajdonít neki. Martov azt mondotta, hogy ez az oroszországi Központi Bizottság befolyásolásáért vívott harc aktusa. Én még tovább megyek, mint Martov. Befolyásért vívott *harc* volt eddig az „Iszkrá"-nak mint külön csoportnak egész tevékenysége, most azonban már többről, a befolyás *szervezeti megerősítéséről* van szó, nempedig csak a befolyásért vívott harcról. Hogy milyen komoly *politikai* nézeteltérések vannak itt köztem és Martov elvtárs között, az látható abból is, hogy *bűnömül* rója fel, hogy befolyást szeretnék gyakorolni a Központi Bizottságra, holott én *érdememül* tudom be, hogy igyekeztem és most is igyekszem szervezeti úton megerősíteni ezt a befolyást. Kitűnik, hogy egyáltalán nem értjük meg egymást! Mire való volna egész munkánk, minden erőfeszítésünk, ha ezt mindig

csak a befolyásért vívott régi harc tetőzné be, nempedig a befolyás teljes megszerzése és megerősítése. Hát igen, Martov elvtársnak tökéletesen igaza van: a megtett lépés kétségtelenül *komoly politikai lépés*, amely arról tanuskodik, hogy pártunk további munkájához kiválasztottuk a már kialakult irányzatok közül az egyiket. S egyáltalán nem riasztanak meg az efféle szörnyű szavak: „ostromállapot a pártban", „kivételes törvény egyes személyek és csoportok ellen" stb. Az állhatatlan és ingadozó elemekkel szemben bevezethetjük, sőt kötelességünk is bevezetni az „ostromállapotot", s pártunk egész szervezeti szabályzata, a kongresszus által most jóváhagyott egész centralizmusunk nem egyéb, mint „ostromállapot" a politikai elmosódottság oly nagyszámú forrása számára. Az elmosódottság ellen igenis rendkívüli, sőt akár kivételes törvények szükségesek, s a kongresszus által megtett lépés helyesen jelölte meg a politikai irányt, amikor szilárd bázist teremtett az *ilyen* törvényekhez és az *ilyen* rendszabályokhoz.

23

BESZÉD
A TANULÓIFJÚSÁGHOZ VALÓ VISZONY KÉRDÉSÉRŐL
AUGUSZTUS 10 (23)

Azt a kitételt, hogy „álbarátok“, nemcsak a reakciósok használják, márpedig hogy ilyen álbarátok vannak, ezt a liberálisok és a szociálforradalmárok példáján látjuk. Éppen ezek az álbarátok azok, akik egyre azt hajtogatják az ifjúságnak, hogy nem kell tisztában lennie a különböző áramlatokkal. Mi ellenben egy egységes forradalmi világszemlélet kialakítását tűzzük ki fő célunkul, s a további gyakorlati feladat az, hogy a szervezkedő ifjúság bizottságainkhoz forduljon.

A REFORMOK KORSZAKA

Úgy van, kétségtelenül a reformok korszakát éljük, bármilyen furcsán hangzanak is ezek a szavak a mai Oroszországra alkalmazva. Pangás a belpolitika minden területén, kivéve azokat a területeket, amelyek valamilyen összefüggésben vannak a belső ellenség elleni harccal, és ennek ellenére — helyesebben, éppen ezért — állandó, egy percre sem szűnő reformkísérletek, reformpróbálkozások a legkényesebb, a legtöbb harcot kiváltó társadalmi és politikai viszonyok területén. Az öntudatos osztályéletre ébredő proletariátus már eléggé régen rendőri önkényuralmunk igazi, legfőbb, egyetlen engesztelhetetlen ellenségeként lépett a porondra. Márpedig egy olyan ellenség ellen, mint az élenjáró társadalmi osztály, nem lehet pusztán erőszakkal harcolni, még ha ez a legkíméletlenebb, a legszervezettebb, a legteljesebb erőszak is. Az ilyen ellenség rákényszerít arra, hogy számoljanak vele és engedményeket tegyenek neki, amelyek ugyan sohasem őszinték, mindig felemások, gyakran teljesen hazugak és látszólagosak, amelyeket rendszerint számos többé-kevésbbé ügyesen leplezett csapdával raknak körül, de mégiscsak egész korszakot alkotó engedmények, reformok. Persze nem olyan reformokról van szó, amelyek a politikai fejlődés hanyatlásának időszakát jellemzik, amikor a válság elmúlt, a vihar elült, és azok, akik a helyzet urai maradtak, saját programmjuk vagy (ez is előfordul) az ellenségeik által rájukhagyott programm megvalósításához fognak. Nem, ezek a fejlődés reformjai, annak az időnek a reformjai, amikor egyre nagyobb tömegek kapcsolódnak be a harcba, amikor a válság még csak egyre

közeledik, amikor minden összecsapás, amely százakat söpör el a harc mezejéről, ezer meg ezer újabb harcost szül, még kérlelhetetlenebb, még bátrabb, még jobban kiképzett harcosokat.

Az ilyen reformok mindig a forradalom előhírnökei, előzményei. Ilyen reformok, kétségtelenül, a cári kormány legutóbbi, részben megvalósított, részben csak körvonalazott intézkedései: a munkások segélyegyleteiről szóló törvénytervezet (egy tervezet, amelyet a kormány nem hozott nyilvánosságra és amely csak a liberális-burzsoá „Oszvobozsgyenyije“ közleményeiből ismeretes), és egy törvény a megrokkant munkások kárpótlásáról és a gyári bizalmiakról. Most ezzel az utóbbi törvénnyel szándékozunk behatóbban foglalkozni.

Az új törvény lényege az, hogy a munkások bizonyos feltételekkel jogot kaphatnak arra, hogy képviseltessék magukat a vállalkozókkal való érintkezésükben, hogy bizonyos kezdetleges szervezetet hozzanak létre. Ezt a jogot töméntelen sok rendőrségi engedélyhez, korlátozáshoz és megszorításhoz kötik. Csakugyan. Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk, hogy az új törvény szerint a munkások képviseleti joga a gyári igazgatóságok beleegyezéséhez és kezdeményezéséhez, a gyár- és bányaipari főigazgatóság engedélyéhez van kötve. A képviselet jogát a gyárak tulajdonosai ugyan *megadhatják* a munkásoknak, de a törvény korántsem kötelezi őket erre, sőt még az is előfordulhat, hogy a gyáripari főigazgatóság nem járul hozzá a képviselethez, bár a gyáros kérelmezte, s ezt megteheti akármilyen indokolással, sőt esetleg minden indok nélkül is. Ilymódon a *munkások* képviseletét már eleve teljes egészében és feltétlenül, megfellebbezhetetlenül *a munkáltatók és a rendőrség* belátására bízzák. Ha a munkáltatóknak és a rendőrségnek ez alkalmas, és kívánatosnak tartják, megteremthetik (egészen szűk keretek között) a munkásképviseletet — ez a reform lényege. Hogy milyen képviselet lehetséges az állami gyárakban, erről — mellesleg szólva — a törvény egy szót sem mond: a magánkézben levő gyárakban a munkások képviselői *esetleg* a rendőrség újabb ügynökei, újabb gyári szolgák lesznek, az állami gyárakban ellenben mindig bőven van

ügynök és szolga! A rendőrség ezen a téren nem követel reformokat — tehát itt reformra nincs is szükség.

Továbbá. A munkások képviseletét is szemérmetlenül torz formába öntötték. A munkásokat *csoportokra* osztják fel és forgácsolják szét; azokat a szabályokat, amelyek meghatározzák, hogyan kell a munkásokat csoportokra osztani, a *kormányzó* hagyja jóvá, mint *általában minden szabályt*, amely az új törvényben megállapított képviselet megszervezésére vonatkozik. A gyárosok és a rendőrség úgy állíthatják össze és természetesen úgy is fogják összeállítani a csoportokat, hogy mindenképpen megnehezítsék a munkások szolidaritását és egyesülését, hogy necsak az egyes szakmák, az egyes műhelyek szerint, hanem nemzetiség, nem, kor, képzettség, munkabér stb. stb. szerint is viszályokat keltsenek a munkások között, és ezeket a viszályokat továbbszítsák. A munkások képviselete kizárólag azáltal lehet hasznos és azáltal hasznos is a munkásoknak, hogy egy tömegbe egyesülnek, mert civilizációnk megalázott, elnyomott, munkával elcsigázott bérrabszolgáinak egyetlen erőforrása egyesülésük, szervezettségük, szolidaritásuk. A cári önkényuralom viszont *olyan* képviseletet akar adni a munkásoknak, és *olyan* feltételekkel, hogy mindenképpen *megossza* és ilymódon gyengítse őket.

A rendőrség által összeállított csoportoknak részletes rendőri szabályok alapján bizalmi-jelölteket kell majd választaniok, mégpedig annyi jelöltet, amennyit a rendőrség előír. A jelöltek közül az egyiket, saját belátása szerint, jóváhagyja majd a gyár igazgatósága, a kormányzónak viszont mindig megvan a joga arra, hogy felmentse azt a bizalmit, „aki nem felel meg — ahogy a törvény mondja — megbizatásának".

Nem is olyan nagyon furfangosak a rendőrségnek ezek a fortélyai! A bizalmiak „megbizatásának" nyilván az a lényege, hogy hasznosak, alkalmasak legyenek a rendőrségnek; a törvény erről mit sem mond, mert az ilyen feltételekről általában nem szoktak beszélni: ezeket *titokban érvényesítik*. Ez semmiféle nehézségbe nem ütközik, ha a helyi rendőrség fejének, a kormányzónak, joga van ahhoz, hogy minden ellenőrzés nélkül leváltsa az alkalmatlan bizalmiakat. Ismételten kérdem: nem volna-e

helyesebb, ha ezeket a gyári bizalmiakat gyári szolgáknak neveznénk? A rendőrség megteheti, hogy igen nagyszámú jelölt választását tűzi ki, de ezek közül csak egyetlenegyet hagy jóvá, például minden, mondjuk 100 vagy 50 főnyi csoporttal választat 10 vagy 5 jelöltet. Vajjon nem lehet-e majd a választott jelölteknek ezt a listáját olykor a felügyelet alá veendő, sőt esetleg letartóztatandó személyek listájává változtatni? Régen csak a spiclik állítottak össze ilyen listákat, most pedig, *talán*, olykor maguk a munkások is állítanak össze ilyeneket? A rendőrség szempontjából a jelöltlista a legkisebb mértékben sem veszélyes, sőt még csak nem is kellemetlen, mert mindig csak a legrosszabbat fogják jóváhagyni, vagypedig nem hagynak jóvá senkit, s új választásokat követelnek.

Az új törvény (mint az orosz törvények többsége) még túl is lőtt a célon abban a törekvésében, hogy a gyári bizalmit rendőri „megbizatása" betöltésére megfelelővé tegye. A jelöltek nem lehetnek 25 évnél fiatalabbak. Az eredeti törvényjavaslat szerint a korhatár 21 év lett volna, magasabb kormánykörök azonban veszélytelenebbnek és állami szempontból bölcsebbnek találták, ha a korhatárt még 4 évvel felemelik, hogy már eleve kirekesszék „a gyári lakosság legnyugtalanabb elemeit", amilyenek „a rendőri ügyosztály adatai szerint a 17—20 évesszemélyek" (a pénzügyminisztérium magyarázó indokolásaiból, amelyek a „Vesztnyik Finanszov"-ban lerövidítve, és az „Oszvobozsgyenyijé"-ben rövidítések nélkül jelentek meg). Sőt. A gyárigazgatóság és a rendőrség minden egyes esetben, vagyis külön-külön minden egyes gyárban, követelheti, hogy emeljék fel, először is, a korhatárt, és másodszor, a munkásnak a vállalatban eltöltött szolgálati idejét. Lehetséges például, hogy legalább 40 éves kort és legalább 15 évi gyári szolgálatot követelnek meg ahhoz, hogy valakit bizalminak jelölhessenek! Egyről azt hiszem megfeledkeztek a törvény összeállítói, akik olyan buzgalommal óvták a rendőrség érdekeit: vajjon a munkások ilyen körülmények között szívesen vállalkoznak-e erre a bizalmi „állásra"? Hiszen a bizalmi csaknem ugyanúgy ki lesz szolgáltatva a rendőrség kényére-kedvére, mint akármelyik falusi munkafelügyelő. Hiszen a bizalmit

egyszerű küldönccé változtathatják, aki a munkásoknak továbbítja a gyárigazgatóság intézkedéseit és magyarázatait. Hiszen a bizalmitól kétségtelenül tisztán besúgói szolgálatokat követelnek majd meg, megkövetelik majd tőlük, hogy jelentéseket írjanak azokról a csoportgyűlésekről, amelyeket a bizalmiak hívnak össze és amelyeken a bizalmiak felügyelnek a rendre. Ugyanakkor azonban a törvény, amely leszögezi, hogy a bizalmiak milyen szabályok szerint függetlenítendők munkájuk alól, hogy eleget tehessenek kötelezettségeiknek, szerényen hallgat arról, hogy a bizalmiak kapnak-e majd fizetést és kitől. Csak nem gondolják a törvény összeállítói, hogy a munka alól felmentett bizalmiak nem követelik majd a gyártól a „szabad"-idő megfizetését? Csak nem fognak a gyárosok és kormányzók akaratából elmenni bizalminak csupán a munkásnép e hűséges barátainak szép szeméért?

Hogy a bizalmiakat gyári szolgákká akarják tenni, ez igen jól látható az új törvény harmadik pontjából is: a bizalmiak csak az alkalmazási feltételek *teljesítését* érintő ügyekben beadott kérelmeknél lehetnek a csoportok képviselői. Az alkalmazási feltételek *megváltoztatását* a bizalmiak még csak *szóba sem hozhatják!* Nem mondom, szép kis „képviselői" a munkásoknak! S milyen ostoba ez a tétel még a törvény összeállítói szempontjából is, akik meg akarták könnyíteni „a munkások tényleges kívánságainak és szükségleteinek tisztázását" „különösen abban az időben, amikor már elégedetlenség és lázongás támadt". Tíz eset közül kilencben a lázongások éppen abból fakadnak, hogy az alkalmazási feltételek *megváltoztatását* követelik, s ha a bizalmiakat kirekesztik abból, hogy ennek az ügynek az elintézésében résztvegyenek, jóformán semmi szerepük sem lesz. A törvény összeállítói belezavarodtak az önkényuralom számtalan ellentmondásának egyikébe, mert ha a munkások megbízottait (akik ténylegesen, nempedig a rendőrség hozzájárulásával megbízottaik) feljogosítanák arra, hogy az alkalmazási feltételek megváltoztatását követeljék, ezzel szólásszabadságot adnának és biztosítanák a személyi sérthetetlenséget.

Általában szó sem lehet arról, hogy a gyári bizalmia-

kat a munkások tényleges képviselőinek tekintsük. A munkások megbízottait csak a munkásoknak kell választaniok, a rendőrség mindenféle hozzájárulása nélkül. A munkások megbízottját azonnal le kell váltani, ha a munkások, akik megválasztották, megvonják tőle a bizalmat. A munkások megbízottjának beszámolás végett meg kell jelennie a munkások gyűlésén, valahányszor a munkások ezt követelik. A mi törvényünk szerint ellenben csak a bizalminak *van joga* összehívni annak a csoportnak a munkásait, amely megválasztotta, mégpedig a gyárigazgatóság által megjelölt helyen és időpontban. Tehát megvan a lehetőség arra is, hogy a bizalmi ne hívja össze a munkásokat, s hogy a gyárigazgatóság ne jelöljön ki sem helyet, sem időpontot a gyűlésre. Talán célszerűbb volna, ha egyáltalán nem beszélnének munkásképviseletről, mint hogy a munkásoknak ilyen látszatképviselettel szúrják ki a szemüket.

Az önkényuralom annyira retteg (és joggal retteg) a munkásgyűlésektől, hogy feltétlenül tiltja több csoport közös gyűlését. „Több csoportot érintő kérdések megvitatása céljából — állapítja meg az új törvény — kizárólag ezeknek a csoportoknak a bizalmiai gyűlnek össze." A tőkéseknek és a tőkéseket védő rendőrkormánynak ez csakugyan igen előnyös volna: kis létszámú csoportokba tömörítenék a művezetőket, az alkalmazottakat és a magasfizetésű munkásokat, s ugyanakkor nagy létszámú csoportokba tömörítenék a segédmunkásokat és az egyszerű munkásokat — s csak a különböző csoportok bizalmiainak gyűlését engedélyeznék. De amikor ezt kiagyalták, nem számoltak a *legilletékesebbel:* az öntudatos proletariátussal, amely maga irányítja sorsát, és megvetéssel félrelöki ezeket a szánalmas rendőri ketreceket, amelyekbe be akarják ültetni. A munkások össze fognak gyűlni, hogy közösen megvitassák problémáikat, titkos gyűlésekre hívják majd össze igazi szociáldemokrata bizalmiaikat, fittyet hányva minden tilalomnak.

De ha ez a szánalmas reform annyira megfertőzi rendőrbesúgói szellemmel a munkásképviselet csíráit, vajjon nem kellene-e az öntudatos munkásoknak teljesen távol maradniok a gyári bizalmiak választásain vagy a

„csoportok" gyűlésein való bárminemű részvételtől? Véleményünk szerint, nem. Az elzárkózás a mai politikai életben való aktív részvételtől, akármilyen ocsmány is ez a politikai élet, — az anarchisták, nempedig a szociáldemokraták taktikája. Mi ki tudjuk fejleszteni, és ki is kell tudnunk fejleszteni a munkások széleskörű harcát az új törvény minden aljas mesterkedése ellen, az új törvényre támaszkodó mindenféle spicli-fogások ellen — s ez a harc felébreszti majd a legelmaradottabb munkásokat is, kifejleszti majd a politikai öntudatot az oroszországi rendőr-csendőrbesúgói munkás-„képviselet" minden résztvevőjében. A zubatovista gyűlések még sokkalta jobban, sokkalta közvetlenebbül züllesztették szét a munkásokat, mint amennyire züllészteni fogják őket a hatalom előtt hajbókoló bizalmiak, s mégis elküldtük a zubatovista gyűlésekre az öntudatos munkásokat, akik maguk tanultak és másokat tanítottak, s mégis csúfos kudarcba fulladt az egész zubatoviáda, mert sokkal nagyobb hasznára volt a szociáldemokráciának, mint az önkényuralomnak: az odesszai események[106] után ez már teljesen kétségtelen.

Az önkényuralom kezd munkásgyűlésekről beszélni. Használjuk ezt fel és indítsunk egészen széleskörű propagandát és agitációt a teljes gyülekezési szabadság szociáldemokrata követelése mellett. Az önkényuralom kezd választásokról beszélni; használjuk ki ezt arra, hogy a munkástömegekkel megismertessük a választások jelentőségét, a különböző választási rendszereket, a rendőrség legkülönbözőbb cselfogásait, amelyeket választásoknál alkalmaz. S necsak könyvek és beszélgetések útján ismertessük meg ezt a munkásokkal, hanem a gyakorlatban is: a rendőrség által megrendezett oroszországi választások példáján és e választásokon való részvételükkel* az öntudatos munkások egyre nagyobb és nagyobb tömegeket készítenek majd elő arra, hogy választási agitációt folytassanak, hogy gyűléseket vezessenek le, hogy a gyűlések előtt és a bizalmiak előtt síkra szálljanak követeléseikért,

* Szervezett munkásokat persze semmiképpen nem szabad bizalmiakká választani; a szervezetlen tömegből kell erre alkalmas embereket jelölni.

hogy megszervezzék a bizalmiak tevékenységének állandó ellenőrzését. Az önkényuralom munkásképviseletről kezd beszélni. Használjuk ki ezt arra, hogy elterjesszük az igazi képviselet helyes eszméit. A munkások képviselője csak a *munkásoknak* sok gyárat és sok várost felölelő szabad *egyesülése* lehet. A gyári képviselet, az egyes gyárakban meglevő munkásképviselet még Nyugaton, még a szabad államokban sem tudja kielégíteni a munkásokat. A szociáldemokrata munkáspárt vezetői például Németországban már többizben hadba szálltak a gyári képviselet ellen. S ez érthető is, mert a tőke igája túlságosan nehéz, és a munkások elbocsátásának joga — a szabad kapitalista szerződésnek ez a legszentebb joga — *mindig* erőtlenné teszi a munkásképviseletet az egyes gyárakban. Csak az a munkásegyesülés, amely több gyár és több helység munkásait tömöríti, szünteti meg azt, hogy a munkások képviselői az egyes gyárosoktól függjenek. Csak a munkásegyesülés biztosíthatja mindazokat a harci eszközöket, amelyek a kapitalista társadalomban egyáltalában lehetségesek. Szabad munkásegyesülések pedig csak akkor képzelhetők el, amikor *politikai szabadság* van, amikor biztosítva van a személyi sérthetetlenség, a gyülekezési szabadság, a nemzetgyűlési képviselők választásának joga.

Politikai szabadság nélkül a munkásképviselet minden formája szánalmas csalás marad, a proletariátus továbbra is börtönben sínylődik, a teljes felszabadulásért vívott harcához szükséges fény, levegő és tér nélkül. A kormány most ablak helyett egy kis nyílást tör e börtön falán, de ezt a nyílást is úgy helyezi el, hogy inkább a fogolyra vigyázó csendőröknek és spicliknek legyen hasznára, mint magának a fogolynak. S egy ilyen reformot próbálnak az orosz nép hóhérai a cári kormány jótéteményének feltüntetni! Az orosz munkásosztály azonban e nyíláson át új erőt szív magába a harchoz, földig lerombolja Oroszország átkos börtönének falait, és kivívja magának a szabad osztályképviseletet a burzsoá-demokratikus államban.

„Iszkra" 46. sz.
1903 augusztus 15.

A BUND NACIONALIZMUSÁNAK LEGÚJABB VÍVMÁNYA

A Bund Külföldi Bizottsága a napokban adott ki egy röplapot a Bund ötödik kongresszusáról szóló beszámolóval. A kongresszus júniusban volt (régi időszámítás szerint). Határozatai között első helyet foglal el a „szervezeti szabályzat tervezete", amely igyekszik meghatározni a Bund helyét a pártban. A tervezet rendkívül tanulságos, tartalma félreérthetetlen és „határozott", és ebből a szempontból nem is kívánhatnánk jobbat. Tulajdonképpen a tervezetnek már az első pontja is olyan világos, hogy valamennyi többi pontja csak egyszerű magyarázat, sőt talán teljesen felesleges teher. „A Bund — hangzik az első pont — az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt *föderatív* (a mi kiemelésünk) része." A föderáció azt tételezi fel, hogy *szerződés* van az egyes, teljesen önálló egészek között, amelyek kölcsönös kapcsolataikat nem másként, mint kétoldali önkéntes megegyezéssel határozzák meg. Nem csoda hát, hogy a „szervezeti szabályzat tervezete" többízben is beszél a *„szerződő felekről"* (a 3, 8. és 12. pont). Nem csoda, hogy a *pártkongresszusnak* e terv alapján nem adnak jogot arra, hogy módosítsa, kiegészítse vagy hatálytalanítsa azt a *szervezeti szabályzatot*, amely a párt *egy részére* vonatkozik. Nem csoda, hogy a Bund „képviseletet" köt ki magának a párt Központi Bizottságában, és leszögezi, hogy a párt Központi Bizottsága *„csak a Bund Központi Bizottságának beleegyezésével"* fordulhat a zsidó proletariátushoz és tarthat kapcsolatot a Bund egyes részeivel. Mindez logikusan elkerülhetetlenül következik a „föderáció" fogalmából, a „szerződő felek" fogalmából, és ha a Bund ötödik kon-

gresszusa egyszerűen megállapította volna, hogy a Bund önálló nemzetiségi szociáldemokrata (vagy, lehet, hogy nacionalista szociáldemokrata?) pártot alakít, sok időt, sok fáradságot és sok papirost takarított volna meg magának (és másoknak). Egyrészt rögtön és minden kertelés nélkül világos lett volna, hogy az önálló, külön párt a többi párttal való kapcsolatait csak mint „szerződő fél“ és csak „kölcsönös megegyezés“ alapján határozhatja meg. Teljesen felesleges felsorolni minden egyes esetet, amikor ilyen megegyezés szükséges (sőt tulajdonképpen lehetetlen is felsorolni *minden* ilyen esetet, ha meg nem teljes felsorolást nyujtunk, ahogy a Bund teszi, töméntelen nézeteltérésnek adunk tápot). Teljesen felesleges erőszakot elkövetni a logikán és a lelkiismereten, két önálló egység szerződését a párt egy részének helyét meghatározó szervezeti szabályzatnak nevezvén. Ez a szépen csengő és jólhangzó elnevezés („szervezeti szabályzat a Bundnak a pártban elfoglalt helyéről“) lényegében véve annál is inkább álnok, mert az egész párt ténylegesen még nem állította helyre teljes szervezeti egységét, és a Bund máris összeforrott részként lép fel, amely ki akarja használni a közös szervezet hiányosságait ahhoz, hogy még jobban eltávolodjon az egésztől, *ahhoz, hogy ezt az egészet egyszersmindenkorra kis részekre próbálja feldarabolni.*

Másrészről a kérdés nyilt felvetése felmentette volna a szervezeti szabályzat hírhedt tervezetének szerzőit az alól a kötelesség alól, hogy olyan pontokat írjanak, amelyek bizonyos jogokat biztosítanak a párt *minden* szervezeti részének, minden kerületi szervezetnek, minden bizottságnak, minden csoportnak, például azt a jogot, hogy a párt programmjának szellemében olyan általános kérdéseket oldjanak meg, amelyekkel kapcsolatban a pártkongresszusok nem hoztak határozatokat. Egyszerűen nevetséges, hogy ilyen pontokat magukbanfoglaló szervezeti szabályzatokat írnak.

Most vizsgáljuk meg érdemben azt az álláspontot, amelyet a Bund elfoglalt. Amint egyszer a Bund a nacionalizmus lejtőjére lépett, természetes és elkerülhetetlen volt, hogy egy külön zsidó párt megalakításához fogott hozzá

(nem is tehetett mást, ha nem akart szakítani fő hibájával). Éppen ezt a kérdést érinti egészen közelről a szervezeti szabályzat második pontja, amely *monopóliumot* adományoz a Bundnak a zsidó proletariátus képviseletére. A Bund beletartozik a pártba — hangzik ez a paragrafus — mint a zsidó proletariátus *egyetlen* (a mi kiemelésünk) képviselője. A Bund tevékenységét és a Bund szervezetét semilyen kerületi határok nem korlátozhatják. Ezáltal tehát *végérvényesen*, feltétlen következetességgel elkülönítették és elhatárolták egymástól Oroszország zsidó és nem-zsidó proletariátusát, sőt, mondhatni közjegyzői szerződéssel, „szervezeti szabályzattal", „alap"-törvénnyel (lásd a tervezet 12. pontját) ezt meg is erősítik. Olyan „felháborító" eset, mint a párt Jekatyerinoszlavi Bizottságának vakmerő felhívása a zsidó munkásokhoz, amely a Bund mellőzésével történt (a Bundnak akkor semilyen külön szervezete nem volt Jekatyerinoszlavban!), ezentúl az új tervezet szerint lehetetlen lesz. Bármilyen kevés zsidó munkás van is valamely helységben, bármilyen távol esik is ez a helység a Bund szervezetének központi szerveitől, — a párt semilyen szervének, még a párt Központi Bizottságának sem szabad a zsidó proletariátushoz fordulnia a Bund Központi Bizottságának beleegyezése nélkül! Az ember szinte el sem tudja hinni, hogy ilyen javaslattal álltak elő, olyan szörnyű a monopóliumnak ez a követelése, különösen a mi orosz viszonyaink között, — de a szervezeti szabályzat tervezetének 2. és 8. pontja (például) teljesen kétségtelenné teszi ezt. A Bundnak az a kívánsága, hogy még jobban eltávolodjon az orosz elvtársaktól, nemcsak a tervezet minden pontjában tűnik szembe, ez a kongresszus más határozataiban is kifejezésre jut. Az ötödik kongresszus határozatot hozott például arra, hogy havonta egyszer kiadja a „Poszlednyije Izvesztyijá"-t (a Bund Külföldi Bizottságának kiadványát), „egy olyan ujságot, amely a Bund programmbeli és taktikai álláspontját fogja tisztázni". Türelmetlenül és kíváncsian várjuk ennek az álláspontnak a tisztázását. A kongresszus *hatálytalanította* a IV. kongresszusnak a déloroszországi munkával foglalkozó határozatát. Mint ismeretes, a Bund IV. kongresszusa határozatot hozott,

hogy délen, azokban a városokban, ahol a zsidó szervezetek a pártbizottságokhoz tartoznak, „a *Bund külön bizottságokat nem alakít*“ (a Bund kiemelése). Ennek a határozatnak a hatálytalanítása nagy lépés a további elkülönülés felé, valóságos kihívás a déli elvtársaknak, akik a zsidó proletariátus körében dolgoztak és akartak dolgozni, de úgy, hogy szoros kapcsolatban maradnak az *egész* helyi proletariátussal. „Aki Á-t mondott, mondjon B-t is“, — aki a nacionalizmus álláspontjára helyezkedett, az természetesen igyekszik majd kínai fallal körülvenni nemzetiségét, nemzeti munkásmozgalmát, azt még az sem zavarja, hogy minden egyes városban, helységben, faluban kell ilyen kínai falat építeni, azt nem zavarja még az sem, hogy elkülönülési és egységbontó taktikájával *felrúgja* a különböző nemzetiségű, fajú és anyanyelvű proletárok közelebbhozásának és egyesítésének nagy ügyét. És milyen keserű iróniának hat mindezek után a Bundnak ugyanezen az V. kongresszusán a pogromokról hozott határozata, amelyben kifejezésre juttatja „azt a meggyőződését, hogy csak valamennyi nemzetiség proletariátusának *közös harca* szüntetheti meg végleg azokat a feltételeket, amelyek a kisinyevi eseményekhez hasonló eseményeket szülnek“ (a mi kiemelésünk). Milyen hamisan csengenek ezek a szavak a közös harcról, amikor ezután rögtön elénk tálalnak egy olyan „szervezeti szabályzatot“, amely nemcsak *eltávolítja* egymástól az együtt küzdő harcosokat, hanem szervezetileg meg is erősíti ezt az eltávolodást és elidegenedést! Igen szeretnénk a Bund nacionalistáinak a következő tanácsot adni: tanuljanak azoktól az odesszai munkásoktól, akik közös sztrájkokat, közös gyűléseket, közös tüntetéseket szerveztek, anélkül hogy előzőleg kikérték volna (oh, a vakmerők!) a Bund Központi Bizottsága „beleegyezését“ ahhoz, hogy felhívással forduljanak a zsidó nemzetiséghez, akik megnyugtatták a kereskedőket, mondván (lásd az „Iszkra“ 45. sz.): „ne féljetek, ne féljetek, itt nem lesz Kisinyev, mi egész mást akarunk, közöttünk nincsenek zsidók, és nincsenek oroszok, mi *mind munkások* vagyunk, mindannyian egyformán nehéz helyzetben sínylődünk.“ Gondolkozzanak ezeken a szavakon a Bundba tartozó elv-

társak, ha még nem késő, jól gondolják meg, merre tartanak!

„Iszkra" 46. sz.
1903 augusztus 15.

MARTOV ELLENTMONDÁSAI ÉS CIKCAKJAI

1. Ostorozta a Szervező Bizottságot ingadozásaiért és ugrásaiért, quasi*-iszkrás vonaláért, — s azután ingadozókat és quasi-iszkrásokat vitt be a Központi Bizottságba.

2. Mindig síkra szállt az „Iszkra" szervezeti eszméiért („Mi a teendő?") — és elfogadtatta a szervezeti szabályzat jaurèsista első pontját.

3. Beleegyezett a szerkesztőségnek hármasbizottság útján való felújításába, — a kongresszuson meg harcolt a hatosbizottságért quand même**.

4. Harcolt az úgynevezett „demokratizmus" ellen — és síkra szállt a központi szervekbe való kooptálás „szabadságáért".

A megírás ideje: 1903 augusztus vége.

Először megjelent:
„Leninszkij Szbornyik" VI. köt. 1927.

---

* — ál. — *Szerk.*
** — minden áron. — *Szerk.*

JEGYZETEK

[1] Az OSzDMP II. kongresszusán 1903-ban elfogadott pártprogrammot a lenini „Iszkra" szerkesztősége dolgozta ki 1901—1902-ben. A pártprogramm kidolgozásában oroszlánrésze volt Leninnek.

A programm első tervezetét a hozzáfűzött magyarázattal együtt Lenin írta 1895—1896-ban a börtönben (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 85—114. old.), s elküldte külföldre a „Munka Felszabadítása" csoportnak. 1899 végén szibériai számüzetésében Lenin új tervezetet készített (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 231—260. old.), s ezt szintén megküldte a külföldi orosz szociáldemokratáknak.

Lenin kezdeményezésére az „Iszkra" szerkesztősége 1901 nyarán hozzáfogott a párt programmtervezetének kidolgozásához.

Az első tervezetet G. V. Plehanov készítette.

Lenin, miután meggyőződött arról, hogy Plehanov első tervezete és későbbi tervezetei elfogadhatatlanok, 1902 január—februárban megírta saját tervezetét. Az „Iszkra" szerkesztősége egyeztető bizottságot küldött ki, hogy Lenin és Plehanov tervezetei alapján dolgozzon ki egy egységes programmtervezetet. Lenin elérte, hogy a végleges programmtervezetbe bevették a legfontosabb pontot: a proletárdiktatúráról szóló pontot, hogy a programmban világosan rámutattak a munkásosztálynak a forradalomban betöltött vezető szerepére és külön hangsúlyozták a párt proletár jellegét. A programmnak az agrárkérdésre vonatkozó részét is teljes egészében Lenin írta.

A programmtervezet 1902 június 1-én, az „Iszkra" 21. számában jelent meg. — *1*

[2] A német szociáldemokrácia „*Erfurti programmját*" 1891 októberben fogadták el az erfurti kongresszuson az 1875-ös

gothai programm helyett, amelynek hibáit Marx „A gothai programm kritikája" c. művében tárta fel.

Lenin az „Erfurti programm" német szövegét használta, és saját fordításában idézte annak tételeit. — *5*

3 *Frej* — V. I. Lenin álneve. — *12*

4 „A Kommunista Párt kiáltványa" következő tételéről van szó:

„Ha nem is tartalmában, de formájában a proletariátusnak a burzsoázia ellen folyó harca eleinte nemzeti. Minden egyes ország proletariátusának természetesen mindenekelőtt a saját burzsoáziájával kell leszámolnia" (Marx—Engels. A Kommunista Párt kiáltványa. 1953. 41. old.). — *24*

5 Lásd „Die Neue Zeit". XX. évf. 1901—1902. I. köt. 6. old. — *24*

6 Lásd „Die Neue Zeit". XX. évf. 1901—1902. I. köt. 6. old. — *29*

7 „*Russzkije Vedomosztyi*" („Orosz Közlöny") — ujság; Moszkvában adták ki 1863-tól a moszkvai egyetem liberális tanárai és zemsztvo-képviselők; a liberális földbirtokosok és a burzsoázia érdekeit képviselte. 1905-től a jobboldali kadetok lapja; 1918-ban a többi ellenforradalmi lappal együtt betiltották. — *30*

8 Karl Kautsky. Az osztrák szociáldemokrácia programmjának felülvizsgálata. Lásd „Die Neue Zeit" 1901—1902. I. köt. 3. sz. 77. old. — *35*

9 A Nemzetközi Munkásszövetség (I. Internacionále) Szervezeti Szabályzatáról van szó. A Szövetség első „Ideiglenes Szervezeti Szabályzatát" Marx dolgozta ki és a Központi Tanács 1864 november 1-i ülésén fogadták el (lásd K. Marx és F. Engels. Szocsinyenyija. XIII. köt. 1. rész. 1936. 13—16. old.). „A Nemzetközi Munkásszövetség általános szervezeti szabályzatát", amelynek alapja az „Ideiglenes Szervezeti Szabályzat" volt, a Nemzetközi Munkásszövetség londoni konferenciája fogadta el 1871 szeptemberében (lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 1. köt. 1949. 363—366. old.). — *36*

10 *Hegypárt* és *Gironde* — a burzsoázia két politikai csoportja

a XVIII. század végi francia polgári forradalomban. Hegypártnak — jakobinusoknak — nevezték az akkori forradalmi osztály, a burzsoázia legelszántabb képviselőit, akik az abszolutizmus és feudalizmus megsemmisítéséért küzdöttek. A girondisták — a jakobinusoktól eltérően — a forradalom és ellenforradalom között ingadoztak és meg-megalkudtak a monarchiával.

Lenin a szociáldemokrácia opportunista áramlatát „szocialista Gironde"-nak, a forradalmi szociáldemokratákat pedig proletár jakobinusoknak, „Hegypártnak" nevezte. Miután az OSzDMP bolsevikokra és mensevikekre szakadt, Lenin gyakran hangsúlyozta, hogy a mensevikek girondista áramlatot alkotnak a munkásmozgalomban. — *37*

[11] Lásd Marx—Engels. A Kommunista Párt kiáltványa. 1953. 40. old. — *38*

[12] Engels 1894-ben „A parasztkérdés Franciaországban és Németországban" c. cikkében élesen bírálta a francia és német szocialistáknak az agrárkérdésben elkövetett opportunista hibáit (lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 2. köt. 1949. 418—438. old.). — *38*

[13] Lásd „Die Neue Zeit". XX. évf. 1901—1902. I. köt. 8. old. — *39*

[14] „*Die Neue Zeit*" („Új Kor") — a német szociáldemokrácia folyóirata; Stuttgartban jelent meg 1883-tól 1923-ig. 1885 és 1895 között a „Neue Zeit"-ben megjelent Engels több cikke. Engels gyakran adott útmutatásokat a folyóirat szerkesztőségének és élesen bírálta a marxizmustól való elhajlása miatt. A 90-es évek második felétől, Engels halála után, a folyóirat kautskysta nézeteket hirdetett és rendszeresen közölte a revizionisták cikkeit. Az imperialista világháború éveiben (1914—1918) a folyóirat centrista álláspontot foglalt el, s valójában a szociálsovinisztákat támogatta. — *39*

[15] Lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 2. köt. 1949. 23. old. — *42*

[16] Lásd „Die Neue Zeit". XX. évf. 1901—1902. I. köt. 9. old. — *42*

[17] A bizottság tervezetének szövege az „Iszkra“ szerkesztősége által kiküldött egyeztető bizottság munkájának volt az eredménye. Ez a bizottság Lenin és Plehanov korábbi tervezetei alapján dolgozta ki az OSzDMP egységes programmtervezetét. Az „Iszkra“ szerkesztőségi tagjainak közölniök kellett a bizottság programmtervezetével kapcsolatos megjegyzéseiket, s az egyeztető bizottság ennek alapján kidolgozta a végleges programmtervezetet. A bizottság tervezetét Zürichben, április 14-én, az „Iszkra“ szerkesztőségi tagjainak tanácskozásán hagyták jóvá Lenin távollétében.

Leninnek a bizottság programmtervezetéhez fűzött megjegyzései ebben a kiadásban Lenin kézirata alapján jelennek meg. A bizottság programmtervezetének egyes tételei, amelyeket Lenin megjegyzéseiben fejteget és bírál, vékony vonallal vannak aláhúzva. — *49*

[18] „*Zarja*“ („Hajnal“) — marxista tudományos politikai folyóirat; az „Iszkra“ szerkesztősége adta ki Stuttgartban 1901—1902-ben.

A „Zarjá“-ban jelentek meg Lenin következő cikkei: „Alkalmi megjegyzések“, „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai“, „Az agrárkérdés és a «Marx-kritikusok»“ c. munka első négy fejezete („A «kritikus» urak az agrárkérdésről“ címmel), „Belpolitikai Szemle“, „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja“. A „Zarjá“-nak négy száma jelent meg — három kötetben. Az 1. sz. 1901 áprilisában (ténylegesen március 23-án, az új naptár szerint), a 2—3. sz. 1901 decemberében, a 4. sz. 1902 augusztusában jelent meg. — *61*

[19] Marx „Tőké“-jének harmadik kötetéről van szó. Alább a „Tőke“ második kötetéről történik említés. — *64*

[20] „*Vesztnyik Russzkoj Revoljuciji*“ („Orosz Forradalmi Híradó“) — eszer folyóirat; külföldön jelent meg 1901—1905-ben. — *65*

[21] „*Russzkoje Bogatsztvo*“ („Orosz Gazdagság“) — havi folyóirat; Pétervárott jelent meg 1876-tól 1918 közepéig. A kilencvenes évek elején a liberális narodnyikok lapja lett és azóta Sz. N. Krivenko és N. K. Mihajlovszkij szerkesztette. A folyóirat a cári kormánnyal való megbékülést és a cári kormány elleni mindennemű forradalmi harcról való lemondást hirdette; ádáz küzdelmet folytatott a marxizmussal és az orosz marxistákkal. — *65*

[22] *„Módosítás a programm agrárrészéhez“* — Lenin módosítása, melyet megvitatás céljából az „Iszkra“ szerkesztőségének többi tagja elé terjesztett.

A szóbanforgó módosítás fölötti névszerinti szavazás céljából Lenin a kézirat végén felsorolja az „Iszkra“ szerkesztőségi tagjainak álnevét vagy nevük kezdőbetűit: *G. V.* — Plehanov; *P. B.* — Akszelrod; *V. I.* — Zaszulics; *Berg* — J. O. Martov álneve; *A. N.* — Potreszov. — *67*

[23] A pártprogramm agrárrészéhez fűzött kommentárnak Lenin „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja“ c. munkáját nevezi (lásd ebben a kötetben 99—149. old.). — *67*

[24] Lenin Csernisevszkij „Prológ“ c. regényéből idéz (lásd N. G. Csernisevszkij. Válogatott művek. 5. köt. 1932. 480. old., oroszul), amelyben Csernisevszkij a regény egyik alakja (Volgin) révén kifejezésre juttatja véleményét a parasztok „felszabadításáról“. — *67*

[25] Bogolepov közoktatásügyi miniszterről van szó, akit egy Karpovics nevű diák 1901 februárjában meggyilkolt. Bogolepov helyébe Vannovszkij tábornokot, a volt hadügyminisztert nevezték ki közoktatásügyi miniszternek. — *69*

[26] Lenin Lev Nyikolajevics Tolsztoj „Levelek az éhínségről“ c. írását idézi, amely a „Knyizski «Nyegyeli»“ („A «Hét» könyvei“) c. folyóirat 1892. évfolyamának januári számában „Segítséget az éhezőknek“ címmel jelent meg először, a cenzúra által jól megnyirbálva. — *74*

[27] *„Iszkra“* („Szikra“) — az első illegális országos marxista ujság Oroszországban; Lenin alapította 1900-ban. A forradalmi marxisták e harcos lapjának alapítása volt „a döntő láncszem a láncban, a döntő feladat a párt előtt álló feladatok sorozatában“ *(Sztálin)*.

Mivel Oroszországban forradalmi lapot a rendőri üldözések miatt nem lehetett kiadni, Lenin már a szibériai száműzetésben minden részletében átgondolta a lap külföldi kiadásának tervét. Száműzetésének letöltése után, 1900 januárban Lenin azonnal hozzáfogott terve megvalósításához.

A lenini „Iszkra“ első száma 1900 december 11-én (24-én) jelent meg Lipcsében, a következő számokat Münchenben, 1902 áprilistól kezdve Londonban és 1903 tavaszától Genfben adták ki.

Az „Iszkra“ szerkesztőségének tagjai voltak: V. I. Lenin,

G. V. Plehanov, J. O. Martov, P. B. Akszelrod, A. N. Potreszov és V. I. Zaszulics. A szerkesztőség titkára 1901 tavaszától N. K. Krupszkaja volt. Az „Iszkra" főszerkesztője és vezetője gyakorlatilag Lenin volt. Lenin az „Iszkra" számára cikkeket írt a pártépítésnek és az oroszországi proletariátus osztályharcának minden főbb kérdéséről, kommentálta a nemzetközi élet legfontosabb eseményeit.

Oroszország több városában (Pétervár, Moszkva stb.) az OSzDMP lenini-iszkrás irányzata csoportokat és bizottságokat alakított. A Kaukázusontúl a „Brdzola" („Harc") — a tifliszi szociáldemokrata szervezetnek, e szervezet lenini-iszkrás csoportjának első illegális grúz lapja — szállt síkra az „Iszkra" eszméiért. A kaukázusontúli lenini-iszkrás szervezeteket I. V. Sztálin alapította és vezette V. Z. Keczhovelivel, A. G. Culukidzével és V. K. Kurnatovszkijjal együtt.

Az iszkrás szervezetek a Lenin és Sztálin nevelte hivatásos forradalmárok (N. E. Bauman, I. V. Babuskin, Sz. I. Guszev, M. I. Kalinyin és mások) közvetlen közreműködésével alakultak és az ő vezetésükkel dolgoztak.

Az „Iszkra" szerkesztősége Lenin kezdeményezésére és közvetlen részvételével kidolgozta a párt programmtervezetét (megjelent az „Iszkra" 21. számában), és előkészítette az OSzDMP II. kongresszusát, amelyet 1903 július—augusztusban tartottak meg.

Mire a kongresszust összehívták, Oroszország helyi szociáldemokrata szervezeteinek többsége csatlakozott az „Iszkrá"-hoz, jóváhagyta taktikáját, programmját és szervezeti tervét, vezető szervének ismerte el. A kongresszus külön határozatban leszögezte, hogy az „Iszkrá"-nak rendkívül nagy szerepe volt a pártért vívott harcban, és az „Iszkrá"-t az OSzDMP Központi Lapjának nyilvánította.

A II. kongresszus megválasztotta a szerkesztőséget a következő összetételben: Lenin, Plehanov és Martov. Martov a pártkongresszus határozata ellenére nem volt hajlandó résztvenni a szerkesztőség munkájában, s ezért az „Iszkra" 46—51. száma Lenin és Plehanov szerkesztésében jelent meg. Később Plehanov áttért a mensevizmus álláspontjára, s azt követelte, hogy az „Iszkra" szerkesztőségébe vegyék be a régi mensevik szerkesztőket, akiket a kongresszus nem fogadott el. Lenin ezzel nem érthetett egyet és 1903 november 1-én kilépett az „Iszkra" szerkesztőségéből, hogy a párt Központi Bizottságában megerősítse pozícióját és onnan üsse a mensevik opportunistákat. Az 52. számot Plehanov egyedül szerkesztette. 1903 november 26-án Plehanov ön-

kényesen, megsértve a kongresszus akaratát, kooptálta az „Iszkra" szerkesztőségébe a lap régi mensevik szerkesztőit. Az 52. számtól kezdve az „Iszkra" a mensevikek lapja.

„A pártban ettől kezdve beszélnek *régi* «Iszkrá»-ról, mint a lenini, bolsevik «Iszkrá»-ról és *új* «Iszkrá»-ról, mint a mensevik, opportunista «Iszkrá»-ról" („Az SzK(b)P története. Rövid tanfolyam". 1953. 7. kiad. (II. fej. 4. pont.) 56. old.). — *76*

28 Lenin, amikor *„novojevremjás dicsőítésről"* beszél, a cári Oroszország sajtójának arra a reakciós irányzatára gondol, amelyet a „Novoje Vremja" c. lap képviselt (a lap Pétervárott jelent meg 1868-tól 1917 októberéig).

A *„novojevremjás szellem"* kifejezés reakciós felfogást, megvesztegethetőséget, talpnyalást jelentett. — *77*

29 *Bastiat* — francia polgári közgazdász a XIX. század első felében. Bastiat osztálybékét, a polgári társadalom különböző osztályai „érdekeinek összhangját" hirdette. Marx „Carey és Bastiat" c. munkájában, amelyet 1857 július—decemberében írt, élesen bírálta és kigúnyolta Bastiat tanítását.

Schulze-Delitzsch — német közgazdász, Bastiat követője. A munkásokat és a proletarizálódó kisiparosokat igyekezett elvonni a kapitalizmus elleni forradalmi harctól, szövetkezetek, valamint hitel- és takarékpénztárak alapítását propagálta, mert ezek szerinte a kapitalizmus keretein belül is megjavíthatják a proletariátus helyzetét, megmenthetik a tönkremenéstől a kisiparosokat. — *85*

30 Az „Iszkra" szerkesztőségének beszámolója, amelyet Lenin írt, az OSzDMP bizottságainak 1902 március 23—28-án (április 5—10-én) Belosztokban lefolyt értekezlete (konferenciája) számára készült. Az „ökonomistáknak" és az őket támogató bundistáknak eredetileg az volt a szándékuk, hogy ezt a konferenciát pártkongresszusnak nyilvánítják. Lenin a beszámolóban, amelyet a konferencián az „Iszkra" képviselője ismertetett, és bebizonyította, hogy egy ilyen kongresszushoz nem történtek meg a szükséges előkészületek és hogy ez jogosulatlan. Az iszkra-elleneseknek nem sikerült a konferenciát pártkongresszussá változtatniok. A konferencia jóváhagyta a május 1-i röplapot, s a II. pártkongresszus összehívására Szervező Bizottságot alakított. A konferencia küldötteinek többségét, valamint a Szervező

Bizottság tagjait mindjárt a konferencia után letartóztatták. Az OSzDMP II. kongresszusának összehívására kiküldött új Szervező Bizottságot ugyanez év novemberében alakították meg. — *88*

31 „*Nakanunye*" („Előeste") — narodnyik irányzatú folyóirat; Londonban adták ki orosz nyelven 1899 januártól 1902 februárig. 37 száma jelent meg. A folyóirat a különböző kispolgári pártok képviselőit csoportosította maga köré. — *89*

32 Pjotr Alekszejevnek, a XIX. század 70-es évei munkásforradalmárának beszédét, amelyet 1877 március 10-én (22-én) mondott a bíróság előtt, 1877-ben Londonban, a „Vperjod" c. gyűjteményes kötetben (nem-időszaki szemle) hozták először nyilvánosságra. — *94*

33 „*Rabocseje Gyelo*" („Munkásügy") — az „ökonomisták" folyóirata, az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségének" nem-időszaki lapja; Genfben adták ki 1899 áprilistól 1902 februárig, B. N. Kricsevszkij, A. Sz. Martinov és V. P. Ivansin szerkesztette.

A „rabocsejegyelósok" nézeteit Lenin „Mi a teendő?" c. könyvében bírálta (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 357—554. old.). — *98*

34 „*Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja*" — kommentár az „Iszkra" pártprogrammtervezetének agrárrészéhez, amelyet Lenin írt.

Az „Iszkra" szerkesztőségében Lenin e munkájának megvitatása során komoly nézeteltérések és viták keletkeztek. Plehanov és a szerkesztőség többi tagja szembeszálltak Lenin munkájának legfontosabb tételeivel (a proletariátus hegemóniája, a föld nacionalizálása stb.), s azt követelték, hogy ne támadja oly élesen a marxizmus ellenségeit. Hosszas viták után az „Iszkra" szerkesztősége kihagyta a föld nacionalizálásáról szóló részt és néhány más helyet. A munka megcsonkított formában jelent meg a „Zarja" c. folyóirat 4. számában 1902 augusztusában. Ebben a kiadásban a munka Lenin eredeti kézirata alapján jelenik meg.

A munka végén közölt utóirat, amelyet Lenin P. S.-szel (Postscriptum) jelölt, a kéziratban nincsen meg. Ezt akkor fűzte hozzá, amikor a munka a „Zarja" c. folyó-

iratban jelent meg, s ebben a kiadásban olyan formában jelenik meg, ahogy a folyóirat közölte. — *99*

35 Lenin Kautsky „Agrárkérdés" c. munkájára céloz, amely 1899-ben jelent meg német nyelven. — *114*

36 *Valujev-bizottság* — az oroszországi mezőgazdaság helyzetének tanulmányozására kiküldött bizottság; vezetője P. A. Valujev miniszter volt. A bizottság 1872—1873-ban sok anyagot gyűjtött össze a reform utáni Oroszország mezőgazdaságának helyzetére vonatkozólag. Ezt az anyagot Pétervárott 1873-ban tették közzé „Jelentések" címmel. — *123*

37 Nagyezsgyin opportunista nézeteinek bírálatát, amely e kötet 135—136. oldalán található (kezdve ezektől a szavaktól: „Érdemes megjegyezni, hogy Nagyezsgyin abban az igyekezetében, hogy olyan maximumot érjen el, mint a föld nacionalizálása, letévedt az útról . . ." azokig a szavakig, hogy „Nagyezsgyint az a törekvése, hogy mindenáron «érthető» legyen a «muzsik számára», a reakciós kispolgári utópia útvesztőjébe juttatta"), a cikk első megjelenésekor — a „Zarja" 4. számában — a szerkesztőség kihagyta. A „Zarja" Leninnek azt a megjegyzését sem közölte, amelyet e kihagyott szövegrész helyett írt.

Ebben a kiadásban a szöveg is, a megjegyzés is Lenin kézirata szerint jelenik meg. — *136*

38 „*Moszkovszkije Vedomosztyi*" („Moszkvai Közlöny") — napilap; 1756-tól jelent meg; a XIX. század hatvanas éveitől a földbirtokosok és a papság legreakciósabb monarchista rétegeinek nézeteit hirdette; 1905-től a feketeszázasok egyik legfőbb lapja. Az 1917-es Októberi Forradalomig jelent meg. — *153*

39 Vitte emlékiratához P. B. Sztruve írta az előszót (R. N. Sz. álnéven). Lenin „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai" c. munkájában (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 21—74. old.) élesen bírálta ezt az előszót. — *153*

40 „*Az OSzDMP Északi Szövetsége*" egyesítette Vlagyimir, Jaroszlav és Kosztroma kormányzóság szociáldemokrata szervezeteit (s később Tver kormányzóság szociáldemokrata szervezeteit is). A Szövetség 1900 nyarán jött létre az

ivanovo-voznyeszenszki szociáldemokrata csoport kezdeményezésére. A Szövetség vezető funkcionáriusainak legszűkebb csoportja, amelyet forradalmi tevékenységéért a központi vidékről kiutasítottak, Voronyezsben telepedett le; ott maga köré tömörítette a szociáldemokratákat és megszervezte az illegális irodalom terjesztését. 1901-ben a Szövetség kapcsolatba lépett a lenini „Iszkrá"-val. A programmot, amelyet Lenin bírál, 1902 januárjában fogadták el voronyezsi kongresszusukon.

A Szövetség 1903 február 15-én az „Iszkra" 34. számában közzétett nyilt levelében kijelentette, hogy teljesen egyetért az „Iszkra" és „Zarja" programmjának elvi és taktikai részével és Lenin „Mi a teendő?" c. könyvével, s az „Iszkrá"-t és „Zarjá"-t elismerte az OSzDMP vezető szerveinek. Az OSzDMP II. kongresszusa után a Szövetség Északi Bizottsággá alakult át, s ez 1905 júliusáig állt fenn. — *158*

41 Lásd Marx—Engels. A Kommunista Párt kiáltványa. 1953. 66. old. — *163*

42 A „Ki fogja végrehajtani a politikai forradalmat" c. brosúrát A. A. Szanyin írta. 1899-ben jelent meg az „Urali szociáldemokrata csoport" „Proletarszkaja Borba" („Proletárharc") c. gyüjteményes kiadványának 1. számában. A brosúra szerzője, aki „ökonomista" állásponton volt, tagadta a munkásosztály önálló politikai pártja megteremtésének szükségességét, s az volt a véleménye, hogy a politikai forradalmat végre lehet hajtani általános sztrájkkal, a tömegek előzetes megszervezése és előkészítése nélkül, fegyveres felkelés nélkül is. — *168*

43 „*Narodnaja Volja*" („Népszabadság") — titkos narodnyik társaság, amely a cári önkényuralom elleni forradalmi harc céljából alakult 1879-ben.

Nem sokkal azután, hogy a narodovolecek megölték II. Sándor cárt (1881 március 1-én), a cári kormány szétzúzta a „Narodnaja Voljá"-t. A narodnyikok többsége ezután lemondott a cárizmus elleni forradalmi harcról, s a cári önkényuralommal való kibékülést, megegyezést kezdte hirdetni. A narodnyikoknak ezek az epigonjai — a XIX. század nyolcvanas—kilencvenes éveinek liberális narodnyikjai — idővel a kulákság érdekeinek kifejezőivé váltak.

A „Narodnaja Volja" tevékenységének jellemzését lásd

„Az SzK(b)P története. Rövid tanfolyam". 1953. 7. kiad. (I. fej. 2. pont.) 16. old. — *169*

44 *„2a 3b"* — P. N. Lepesinszkij bolsevik álneve. Lepesinszkij az OSzDMP II. kongresszusának összehívására alakított Szervező Bizottság egyik tagja volt. — *174*

45 Az OSzDMP Pétervári Bizottságának nyilatkozatát, amelyben szolidaritást vállal az „Iszkra" című lappal és a „Zarja" című folyóirattal, s elismeri őket az orosz szociáldemokrácia vezető szerveinek, 1902 júliusában röplap formájában, majd 1902 október 15-én, az „Iszkra" 26. számában közölték. — *175*

46 *Katedra-reformátorok* (vagy katedra-szocialisták) — a polgári közgazdaságtan egyik irányzatának képviselői. Ez az irányzat Németországban keletkezett a XIX. század 70—80-as éveiben, s képviselői egyetemi katedráról a szocializmus cégére alatt burzsoá-liberális reformizmust hirdettek. A katedra-szocialisták azt állították, hogy a burzsoá állam az osztályok felett áll, hogy ki tudja békíteni az ellenséges osztályokat, s hogy fokozatosan be tudja vezetni a „szocializmust", nem sértve meg a kapitalisták érdekeit és a lehetőséghez képest figyelembe véve a dolgozók követeléseit. Oroszországban a katedra-szocialisták nézeteit a „legális marxisták" hirdették. — *201*

47 *V. V.* (V. P. Voroncov álneve) — a XIX. század 80—90-es éveiben a liberális narodnyik irányzat egyik ideológusa. — *202*

48 Ny. —on vagy Nyikolaj —on (N. F. Danyielszon álneve) — a XIX. század 80—90-es éveiben a liberális narodnyik irányzat egyik ideológusa. — *203*

49 *Babeuf* (1760—1797) — kommunista forradalmár, a XVIII. századvégi francia polgári forradalom egyik harcosa. Titkos társaságot szervezett, amely 1796-ban kísérletet tett arra, hogy megdöntse a kizsákmányoló osztályok hatalmát. Babeuf elismerte, hogy szükség van a forradalomra, a magántulajdon erőszakos megszüntetésére és a kommunista rend megteremtésére, a fegyveres felkelésről azonban az volt az elképzelése, hogy ez egy kis intellektuel csoport össze-

esküvése kell hogy legyen, amelyben a tömegek nem vesznek részt, s amelyet nem vezet forradalmi párt.

Levitszkij — liberális narodnyik. A XIX. század 90-es éveiben Herszon kormányzóságban mezőgazdasági arteleket alapított. A narodnyikok és az eszerek a mezőgazdasági artelekben a kapitalizmus elkerülésének és a falu (osztályharc és forradalom nélküli) „szocializálása" megvalósításának egyik eszközét látták. — *204*

60 *„Sozialistische Monatshefte"* („Szocialista Havifüzetek") — a német opportunista szociáldemokraták vezető folyóirata és a nemzetközi opportunizmus egyik sajtószerve. Az 1914—1918-as imperialista világháború idején szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett. Megjelent Berlinben 1897-től 1933-ig. — *213*

61 *„Oszvobozsgyenyije"* („Felszabadulás") — a liberális-monarchista burzsoázia kéthetenként megjelenő folyóirata; 1902-től 1905-ig jelent meg külföldön P. B. Sztruve szerkesztésében. Az „Oszvobozsgyenyije" hívei alkották később Oroszország fő burzsoá pártjának, a kadetok pártjának magvát. — *214*

62 A sztrájkokról szóló brosúrát, amelyet Lenin említ, 1902-ben Genfben adták ki „Az önkényuralom és a sztrájkok" címmel. — *217*

63 *Az 1886 június 3-i (15-i) törvény* szabályozta a gyári munkások megbírságolásának rendjét. Ennek a törvénynek a kiadása előtt a gyárosok kényük-kedvük szerint bírságolhatták meg a munkásokat, bármilyen összegre. A bírságok gyakran a munkabér felét felemésztették, s a gyárosok ilymódon hatalmas jövedelemre tettek szert. A munkásfelkelések hatására és különösen az 1885. évi orehovo-zujevói Morozov-gyári nagy sztrájkkal kapcsolatban a cári kormány kénytelen volt a bírságolást törvénnyel szabályozni. A törvényt Lenin „A gyári munkásoktól szedett bírságokról szóló törvény magyarázata" c. brosúrájában részletesen elemezte és bírálta (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 15—63. old.).

Az 1897 június 2-i (14-i) törvény a munkanapot az ipari üzemekben és a vasúti műhelyekben 11½ órában állapította meg. E törvény megjelenése előtt Oroszországban nem volt korlátozva a munkanap és sokszor 14—15 órát

ért el. A cári kormány a lenini „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" vezette munkásmozgalom nyomására kénytelen volt kiadni az 1897 június 2-i törvényt. A törvényt Lenin „Az új gyári törvény" c. brosúrájában részletesen elemezte és bírálta (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 269—323. old.). — *217*

54 *Manchesteristák* — a polgári közgazdaságtan „manchesteri iskolájának" hívei. Ez a mozgalom a XIX. század első felében Manchesterben (Anglia) keletkezett. A manchesteristák a szabadkereskedelemért és a kapitalista fejlődést gátló törvények eltörléséért szálltak síkra. — *221*

55 *„Juzsnij Rabocsij"* („Délvidéki Munkás") — szociáldemokrata lap; ugyanilyen nevű csoport adta ki illegálisan 1900 januárjától 1903 áprilisáig; a lapnak összesen 12 száma jelent meg.

Lenin a „Juzsnij Rabocsij" csoportot azokhoz a szervezetekhez sorolta, „amelyek szóban elismerték vezető lapjuknak az «Iszkrá»-t, valójában azonban saját külön céljaikat követték és elvi tekintetben ingadozók voltak". A csoport az OSzDMP II. kongresszusáig állt fenn. A csoport vezetőinek többsége később mensevik lett. — *227, 312*

56 *„Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról"* — 1902-ben sokszorosították s igen elterjedt a pártszervezetek körében. 1903 júniusában a Szibériai Szociáldemokrata Szövetség kiadta „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt szervezeteinek forradalmi munkájáról. (Levél egy elvtárshoz)" címmel. 1904 januárjában az OSzDMP Központi Bizottsága külön brosúrában adta ki Lenin elő- és utószavával. A brosúrát Lenin készítette elő nyomásra. A brosúra nyomtatott kiadásának előszavában Lenin rámutat arra, hogy elegendő, ha összehasonlítjuk az „Iszkrá"-ban szervezeti kérdésekről megjelent cikkeket, a „Mi a teendő?"-t és az OSzDMP II. kongresszusán elfogadott szervezeti szabályzatot a „Levél egy elvtárshoz" c. brosúrával, s nyomban megállapíthatjuk, hogy a bennük kifejtett szervezeti eszmék teljesen azonosak. — *231*

57 Lenin az 1901 június 8-i (21-i) törvényre gondol, amely szabályozta, hogy miképpen kaphatnak magánszemélyek Szibériában kincstári földet. A törvény rendkívüli kedvezményeket biztosított a földbirtokos nemeseknek. Lenin rész-

letesen elemzi és bírálja ezt a törvényt „Munkában a jobbágytartók“ c. cikkében (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 89—94. old.). — *255*

58 Lásd Marx—Engels. A Kommunista Párt kiáltványa. 1953. 66. old. — *261*

59 Lenin Engels „Anti-Dühring“-jéből idéz (lásd Engels. „Anti-Dühring“. 1950. 188—189. old.). — *261*

60 *„A tüntetésekről“* — Lenin válasza a pétervári egyetem egyik hallgatójának levelére, amelyet az az „Iszkra“ 1902 szeptember 15-i 25. számában „Mi a teendő?“ címmel megjelent szerkesztőségi cikkel kapcsolatban írt.

A kéziratnak nincs címe. A címet a Marx—Engels—Lenin Intézet adta. — *263*

61 *„Rabocsaja Miszl“* („Munkásgondolat“) — az „ökonomisták“ lapja; 1897 októbertől 1902 decemberig adták ki. Tizenhat száma jelent meg, a 3—11. és a 16. szám Berlinben, a többi Pétervárott. K. M. Tahtarev és mások szerkesztették.

A „Rabocsaja Miszl“-nek, mint a nemzetközi opportunizmus orosz válfajának nézeteit Lenin számos művében, különösen az „Iszkrá“-ban megjelent cikkeiben és „Mi a teendő?“ c. könyvében bírálta. — *270*

62 A „Borba“ („Harc“) csoportot Lenin részletesen jellemezte „A «Borba» csoportról“ c. megjegyzésében (lásd ebben a kötetben 157. old.). — *270*

63 *„A szociáldemokrata mozgalom feladatairól“* — Lenin egyik 1902 novemberében írt cikkének töredéke.

A kéziratnak nincs címe. A címet a Marx—Engels—Lenin Intézet adta. — *272*

64 Az OSzDMP Donvidéki Bizottságának „Valamennyi polgártárshoz“ intézett 1902 november 6-i kiáltványa 1902 december 1-én jelent meg az „Iszkra“ 29. számában. — *283*

65 Lásd Marx—Engels. A gothai programm kritikája. 1953. 3. old. — *283*

66 Lenin azokra a beszédekre gondol, amelyeket nyizsnyij-novgorodi munkások — az 1902 május 1-i és 5-i (14-i és 18-i) tüntetés részvevői — 1902 október 28—31-én (novem-

ber 10—13-án) a cári bíróság előtt mondottak. A beszédeket először az OSzDMP Nyizsnyij-Novgorodi Bizottsága adta ki külön röplap formájában. Később az „Iszkra" (1902 december, 29. sz.) közölte őket „Nyizsnyij-novgorodi munkások a bíróság előtt" címmel, majd külön brosúraként is megjelentek. — *283*

67 „*A középiskolai tanulókhoz*" — az „Iszkra" szerkesztőségének nevében Lenin írta ezt a megjegyzést a középiskolai tanulók déloroszországi csoportja központi bizottságának felhívásával kapcsolatban. A felhívás és a megjegyzés 1902 december 1-én, az „Iszkra" 29. számában jelent meg.

A kéziratnak nincs címe. A címet a Marx—Engels—Lenin Intézet adta. — *286*

68 Leninnek „*Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt bizottságainak és csoportjainak az országos pártkongresszus elé terjesztendő jelentéseihez*" c. munkája Lenin Műveinek előző kiadásában Lenin kéziratának másolata alapján jelent meg. Később előkerült Lenin eredeti kézirata. Lenin Műveinek ebben a kiadásában ez a munka először jelenik meg Lenin eredeti kézirata alapján. — *292*

69 „*Rabocsaja Gazeta*" („Munkásujság") — a szociáldemokraták kievi csoportjának illegális lapja. Két száma jelent meg: Az első 1897 augusztusában, a második (novemberi dátummal) ugyanez év decemberében. Az OSzDMP I. kongresszusa a „Rabocsaja Gazetá"-t a párt hivatalos lapjának ismerte el. A kongresszus után a rendőrség a nyomdát feldúlta és a Központi Bizottság tagjait letartóztatta, s így a lap többé nem jelent meg. A lap felújítását célzó kísérletekről lásd Lenin Művei 4. köt. 1953. 209—230. old. — *296*

70 „*Rabotnyik*" („A munkás") — nem-időszaki gyüjteményes kiadvány. Az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége" adta ki 1896-tól 1899-ig. Kiadását Lenin kezdeményezte. Az első szám, amelyben Lenin „Engels Frigyes" c. cikkét is közölték, legkorábban 1896 márciusában jelent meg.

A „Rabotnyik"-nak 6 száma jelent meg három kötetben, a „Lisztok «Rabotnyiká»"-nak pedig 10 száma. — *296*

71 „*Zsizny*" („Élet") — havi folyóirat, Pétervárott adták ki

1897-től 1901-ig; 1902-ben külföldön jelent meg. 1899-től kezdve a „legális marxisták" lapja.

Lenin ebben a folyóiratban tette közzé „Válasz P. Nyezsdanov úrnak" c. cikkét (1899 december, 12. sz.), valamint két cikkét „Kapitalizmus a mezőgazdaságban (Kautsky könyvéről és Bulgakov úr cikkéről)" címmel a folyóirat 1900 januári és februári 1. és 2. számában (lásd Lenin Művei. 4. köt. 1953. 101—159. old.). — *296*

72 *Mahajszkisták, mahajszkiáda* — marxista-ellenes anarchista irányzat, amely 1902-ben keletkezett; az irányzat vezetőjéről, Mahajszkijról nevezték el. A mahajszkisták a forradalmi értelmiséggel szemben ellenséges magatartást hirdettek, a munkásokat el akarták vonni a marxista elmélettől és a forradalmi harctól. — *303*

73 *„Orosz Társaság"* — feketeszázas monarchista szervezet, amely a zubatovisták politikáját támogatta. 1900 őszén alakult. — *304*

74 *Az OSzDMP II. kongresszusának összehívására alakult Szervező Bizottságot* először a belosztoki konferencián, 1902 márciusában (áprilisában) választották, de a bizottság tagjait (egy kivételével) rövid idővel a konferencia után letartóztatták. Lenin kezdeményezésére 1902 novemberében Pszkovban, a szociáldemokrata bizottságok tanácskozásán új Szervező Bizottságot alakítottak. Az új bizottság nagy többsége iszkrás volt.

A Szervező Bizottság Lenin vezetésével komoly munkát fejtett ki a II. kongresszus előkészítésében. 1903 februárjában az Orelben tartott teljes ülésen elfogadták a pártkongresszus összehívása során követendő szabályok tervezetét.

A februári teljes ülés után a Szervező Bizottság tagjai kétszer meglátogatták a helyi bizottságokat, hogy a munkában segítsék őket. A Szervező Bizottság tagjainak részvételével a helyi pártszervezetek megvitatták a kongresszus összehívása során követendő szabályok tervezetét, amelyet ezután a Szervező Bizottság jóváhagyott.

A Szervező Bizottság jóváhagyta azoknak a helyi szervezeteknek jegyzékét, amelyeknek az elfogadott szabályzat értelmében joguk volt résztvenni a kongresszuson. A Szervező Bizottság az elvégzett munkáról részletes írásbeli jelentést készített a kongresszus számára. — *310*

75 *„Az Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetségét"* 1894-ben, Genfben alapították a „Munka Felszabadítása" csoport kezdeményezésére. Kezdetben a „Munka Felszabadítása" csoport vezette a Szövetséget és szerkesztette annak kiadványait. Később opportunista elemek (a „fiatalok", vagyis az „ökonomisták") kerekedtek felül a Szövetségben. A Szövetség 1898 novemberében tartott első kongresszusán a „Munka Felszabadítása" csoport megtagadta a Szövetség kiadványainak szerkesztését. A „Munka Felszabadítása" csoport a Szövetség 1900 áprilisi második kongresszusán véglegesen szakított a Szövetséggel, kilépett a Szövetségből, híveivel együtt elhagyta a kongresszust és megalakította az önálló „Szocialdemokrat" szervezetet. — *312*

76 *„7 c. 6 f."* — F. V. Lengnyik bolsevik álneve. — *315*

77 *„Vperjod"* („Előre") — „ökonomista" irányzatú ujság; Kievben adták ki 1896-tól 1900-ig. — *320*

78 *„Krasznoje Znamja"* („Vörös Zászló") — az „ökonomisták" lapja; az „Orosz Szociáldemokraták Külföldi Szövetsége" adta ki 1902 novemberétől 1903 januárjáig a „Rabocseje Gyelo" helyett. A folyóiratnak három száma jelent meg. — *320*

79 Lenin „Az önkényuralom és a sztrájkok" c. brosúrára gondol. — *321*

80 A Bund és az OSzDMP szervezeti kapcsolataira vonatkozólag az „Iszkra" és a Bund közt támadt vitát a Bund kongresszusának (1901 április) határozata váltotta ki, amely a párt felépítésének föderatív elve mellett szállt síkra. Az „Iszkra" szembeszállt a Bundnak ezzel a határozatával. Lenin több cikkében, valamint a II. kongresszuson mondott beszédeiben és hozzászólásaiban élesen bírálta a bundisták nacionalizmusát. — *325*

81 Kautsky „A szociális forradalom" c. brosúrájáról van szó, amelyet lefordítottak jiddis nyelvre. — *340*

82 Ez a mű az agrárkérdéssel foglalkozó előadások programmja és a Lenin által 1903 februárjában Párizsban az Orosz Társadalomtudományi Főiskolán tartott első előadás vázlata. Az iskolát külföldön élő orosz diákok számára alapí-

tották, és az legálisan működött. Az iskola szervezői nyiltan kimutatták a forradalmi marxizmussal szemben érzett ellenszenvüket, és kifejezésre juttatták, hogy a narodnyikoknak és az eszerek pártjának képviselőivel rokonszenveznek. Lenin azonban mint teoretikus az agrárkérdésben olyan szaktekintély volt, hogy az iskola tanári kara elhatározta, hogy felkéri „Vl. Iljin (V. I. Lenin. — *Szerk.)* neves marxistát, «A kapitalizmus fejlődése Oroszországban» és a «Gazdasági tanulmányok» c. legális könyvek szerzőjét", tartson előadássorozatot az agrárkérdésről.

Az előadások programmját Lenin előre kidolgozta és még az előadások előtt megküldte az iskolának. Az első előadásnak ebben a kötetben közölt kivonatát az iskola egyik hallgatója jegyezte fel az előadás alatt, s Lenin később megszerkesztette. — *343*

83 *Thiers* — francia burzsoá politikus, a munkásosztály, a szocializmus, a demokrácia ádáz ellensége, „vérszomjas törpe", — mint Lenin nevezte. 1848-ban Thiers a reakciós „rendpárt" élére került; 1871-ben a kormány feje volt és kegyetlenül elfojtotta a párizsi kommunárok felkelését. Marx „A polgárháború Franciaországban" c. munkájában jellemzi Thiers-t (lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 1. köt. 1949. 454—529. old.). — *364*

84 *T. P.* — ezen az álnéven hozta nyilvánosságra Lenin 1901-ben a „Zarja" 2—3. számában „A zemsztvo üldözői és a liberalizmus Hannibáljai" c. munkáját (lásd Lenin Művei. 5. köt. 1953. 21—74. old.). — *366*

85 „*Novoje Szlovo*" („Új Szó") — tudományos, irodalmi és politikai havi folyóirat; Pétervárott adták ki 1894-től a liberális narodnyikok, 1897 tavaszától pedig a „legális marxisták". Lenin két cikket jelentetett meg a „Novoje Szlovó"-ban: „A gazdasági romanticizmus jellemzéséhez" és az „Egy ujsághír margójára" c. cikkeket (lásd Lenin Művei. 2. köt. 1951. 121—268. és 324—331. old.). 1897 decemberében a cári kormány betiltotta a folyóiratot. — *366*

86 Lenin „*A falusi szegénységhez*" c. brosúrájának előkészitése során több változatban dolgozta ki a brosúra tervezetét, és megjegyzéseket fűzött a tervezet első változatához, továbbá kidolgozta a brosúra egyes fejezeteinek tervezetét (lásd „Leninszkij Szbornyik" XIX. köt. 339—356. old.).

„A falusi szegénységhez“ c. brosúra céljáról Lenin 1903 márciusában Plehanovnak írott levelében azt mondotta, hogy a parasztoknak ír egy népszerű brosúrát az agrárprogrammról, s hogy ebben megmagyarázza a falusi osztályharc marxi eszméjét a falusi népesség négy rétegére (a földbirtokosok, a paraszti burzsoázia, a középparasztság és a félproletárok a proletárokkal együtt) vonatkozó konkrét adatok alapján.

A brosúrához mellékelték az OSzDMP programmtervezetének szövegét Lenin előszavával. Lenin brosúrája igen széles körökben elterjedt. Külföldről illegálisan Oroszországba szállították, szétküldték a különböző városokba, onnan pedig terjesztették a falvakban. A rendelkezésünkre álló hiányos adatok szerint csupán 1903 májusa és 1905 decembere között a brosúra 39 városba és 15 kormányzóságba jutott el. Tanulmányozták az illegális szociáldemokrata és munkás-körökben, eljutott a hadseregbe és a flottába, a középiskolások és az egyetemi hallgatók közé.

1904-ben az OSzDMP Központi Bizottsága külföldön újra kiadta a brosúrát; többször kiadták Oroszországban is. Nagyon jól megszervezték ennek a munkának — mint Lenin más műveinek is — újrakiadását és terjesztését a kaukázusontúli bolsevik pártszervezetek, amelyeket Sztálin elvtárs vezetett. Lenin brosúráját 1904-ben Bakuban is kinyomatták és nagy példányszámban terjesztették a munkások és parasztok között. — *371*

87 *Örökváltsági szerződésnek* nevezték azt az okmányt, amelyet a földesurak az 1861. évi reform után a parasztok „fölszabadításakor“ kiállítottak. Az örökváltsági szerződésben feltüntették, hogy a parasztnak a reform előtt mennyi föld volt használatában, s megjelölték, hogy milyen föld és egyéb gazdasági terület maradt a „felszabadítás“ alkalmával megrabolt parasztok birtokában. A szerződésben felsorolták azokat a szolgáltatásokat is, amelyeket a jobbágyparasztoknak a földesúrral szemben teljesíteniök kellett. Az örökváltsági szerződések alapján határozták meg a parasztok megváltási díjának nagyságát. — *425*

88 *X* — a mensevik P. P. Maszlov álneve. — *455*

89 „*Otyecsesztvennije Zapiszki*“ („Honi feljegyzések“) — folyóirat; 1820-ban alapították. 1839-től havonta jelent meg, megszakítás nélkül. A folyóirat munkájában résztvett Be-

linszkij, Nyekraszov, Szaltikov-Scsedrin, Jeliszejev és mások; az „Otyecsesztvennije Zapiszki" köré csoportosult a forradalmi demokratikus értelmiség. A folyóiratot a cenzúra állandóan üldözte. 1884-ben a cári kormány betiltotta. — *469*

90 *A Lengyel Szocialista Párt* (PPS) — kispolgári nacionalista párt; 1892-ben alakult. — *472*

91 *„Neue Rheinische Zeitung"* („Új Rajnai Ujság") — Kölnben jelent meg 1848 június 1-től 1849 május 19-ig. Az ujságot Marx és Engels vezette; főszerkesztője Marx volt. „Sem azelőtt, sem azután — írta Engels — egyetlen német ujság sem rendelkezett olyan erővel és befolyással, egyetlen német ujság sem tudta úgy felvillanyozni a proletár tömegeket, mint a «Neue Rheinische Zeitung»" (lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 2. köt. 1949. 332. old.). — *475*

92 Lásd Karl Marx—Friedrich Engels. Die Revolution von 1848. Dietz, Berlin 1953. 157, 130. old. — *476*

93 *J. Dąbrowski és W. Wróblewski* — az 1863—1864-es lengyel forradalmi mozgalom kiváló harcosai. A lengyel felkelés leverése után Franciaországba emigráltak. 1871-ben a Párizsi Kommün tábornokai voltak. — *476*

94 Lenin Franz Mehring előszavát idézi, amellyel bevezeti Marx és Engels 1841-től 1850-ig írott Összegyüjtött Műveinek harmadik kötetét. A gyüjteményt Mehring adta ki (Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Dritter Band. Stuttgart, Verlag von J. H. W. Dietz Nachf., 1902).— *478*

95 *Az OSzDMP II. kongresszusa* 1903 július 17-től (30-tól) augusztus10-ig(23-ig) tartott. A kongresszus első 13 ülése Brüsszelben folyt le, majd a rendőri üldözések miatt Londonban folytatták a kongresszust. A kongresszusnak összesen 37 ülése volt. A napirenden 20 kérdés szerepelt; ezek közül a következők voltak a legfontosabbak: a párt programmja, a párt szervezete (az OSzDMP szervezeti szabályzatának jóváhagyása), a párt Központi Bizottságának és a Központi Lap szerkesztőségének megválasztása. A kongresszuson 26 szervezet képviseltette magát. Összesen résztvett 43 küldött 51 szavazattal (nyolc küldöttnek két-két szavazata volt) és 14 küldött tanácskozási joggal.

A kongresszust a lenini „Iszkra" készítette elő. A kongresszus előkészítésében igen komoly munkát végzett Lenin. Lenin állította össze az „Iszkra" szervezetének tevékenységéről szóló beszámoló vázlatát; ő dolgozta ki a párt szervezeti szabályzatának tervezetét, a kongresszuson tárgyalásra kitűzött több kérdésre vonatkozó határozattervezeteit, a kongresszus napirendjét és ügyvitelét.

Lenin nagyon sokat foglalkozott a küldöttekkel. Tájékozódott a helyi szervezetek helyzete és ügyeik menete felől, a kongresszus napirendjén szereplő sok kérdést megvitatott a küldöttekkel. A küldöttek egyik ülésén előadást tartott a nemzeti kérdésről. A kongresszus összetétele nem volt egyöntetű. Nemcsak az „Iszkra" hívei vettek részt, hanem az „Iszkra" ellenfelei is, s úgyszintén mindenféle állhatatlan, ingadozó elemek. Lenin előzetesen megismerkedett a küldöttekkel, s ilymódon már a kongresszus megnyitása előtt tisztázhatta mindegyiknek a politikai álláspontját.

Lenint megválasztották a kongresszus elnökségébe, tagja volt a fontosabb bizottságoknak: a programmelőkészítő bizottságnak, a szervezeti szabályzatot szerkesztő bizottságnak, a mandátumvizsgáló bizottságnak. Lenin volt az előadója a párt szervezeti szabályzatának, és hozzászólt majdnem valamennyi kérdéshez, amely a kongresszus napirendjén szerepelt. A kongresszus jegyzőkönyveiben Leninnek több mint 130 hozzászólása, megjegyzése és közbeszólása található.

Az OSzDMP II. kongresszusának értékelését lásd „Az SzK(b)P története. Rövid tanfolyam". 1953. 7. kiad. (II. fej. 3. pont.) 54. old. — *485*

96 Az *OSzDMP szervezeti szabályzatának tervezete*, amelyet Lenin a II. pártkongresszus elé terjesztett, nem maradt fenn. Ebben a kötetben van a szervezeti szabályzat eredeti tervezete, amelyet a II. kongresszus protokollbizottsága „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt második rendes kongresszusa jegyzőkönyveinek teljes szövege" címmel 1904-ben Genfben kiadott brosúra függelékében közzétett. A II. pártkongresszus protokollbizottsága tévesen mondotta Leninnek a „Jegyzőkönyvek teljes szövege" XI. függelékében közzétett eredeti szervezeti szabályzattervezetéről, hogy ez az OSzDMP szervezeti szabályzatának Lenin által a kongresszus elé terjesztett tervezete (lásd Lenin. Egy lépés előre, két lépés hátra, g) pont. A párt szervezeti szabályzata. Martov elvtárs tervezete). — *495*

[97] Lenint a következő incidens késztette arra, hogy hozzászóljon a Szervező Bizottság ténykedésének kérdéséhez. A Szervező Bizottság még a kongresszus előtt visszautasította a „Borba" csoportnak azt a követelését, hogy képviselője tanácskozási joggal résztvehessen a kongresszuson. A Mandátumvizsgáló Bizottság jóváhagyta a Szervező Bizottság javaslatát. Amikor a Mandátumvizsgáló Bizottság határozatát közölték a kongresszussal, a Szervező Bizottság egyik tagja az ülés félbeszakítását követelte, hogy a Szervező Bizottságnak módja legyen újból megtárgyalni ezt a kérdést. A szünetben a Szervező Bizottság ülést tartott, amelyen szótöbbséggel (egy ellenszavazattal) úgy döntöttek, hogy tanácskozási joggal meghívják a kongresszusra a „Borba" csoport képviselőjét.

A beszédben említett *Jegorov* — J. J. Levin mensevik; *Stejn* — J. M. Alekszandrova mensevik; *Pavlovics* — P. A. Kraszikov bolsevik. — *503*

[98] *Gofman* — V. Kosszovszkij bundista álneve. — *505*

[99] Két angol grófság — Northumberland és Durham — bányász-szakszervezeteiről van szó, amelyek a XIX. század 80-as éveiben a tulajdonosokkal való megegyezés útján elérték, hogy a föld alatt dolgozó szakképzett munkások munkaidejét napi 7 órában állapították meg, s utána sok éven át harcoltak az ellen, hogy egész Angliában valamennyi munkás számára bevezessék a 8 órás munkanapot. — *507*

[100] Lásd Marx—Engels. Válogatott művek. 1. köt. 1949. 311. old. — *508*

[101] Marx következő tételéről van szó: „A Kommünnek teljesen igaza volt, amikor így szólt a parasztsághoz: «A mi győzelmünk a ti egyedüli reményetek!»" (Marx—Engels. Válogatott művek. 1. köt. 1949. 508. old.) — *508*

[102] *Mahov* — D. P. Kolafat mensevik álneve, *Kosztrov* — N. N. Zsordania kaukázusi mensevik álneve. — *516*

[103] *Hizánoknak* nevezték azokat a grúziai földnélküli parasztokat, akik valamikor régen külön szerződésben megállapított feltételekkel letelepedtek a földesurak földjén. A hizánokat hivatalosan nem sorolták a jobbágyok közé, szemé-

lyileg szabadok voltak, de örökre jogtalan bérlők maradtak. Az 1861-es parasztreform nem terjedt ki a hizánokra; továbbra is teljesen a földesuraktól függtek, akik növelni kezdték a szolgáltatásokat és elszedegették a hizánok által megművelt parcellákat. A hizánok intézményét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után megszüntették.

Ideiglenesen elkötelezett parasztoknak azoknak az egykori jobbágyparasztoknak egy részét nevezték, akiknek az 1861-es jobbágyfelszabadítás után bizonyos szolgáltatásokat kellett teljesíteniök (dézsma, robot), amíg nem kezdték törleszteni a földesúrnak földjük megváltási díját.

Az OSzDMP II. kongresszusa Lenin javaslatára a pártprogramm agrárrészét kiegészítette azzal a követeléssel, hogy „a Kaukázusban adják át a parasztok tulajdonába azokat a földeket, amelyeket mint ideiglenesen elkötelezettek, mint hizánok stb. használtak". — *517*

[104] *Bruker* — L. P. Mahnovec mensevik álneve. — *520*

[105] Lenin az „Iszkra" szerkesztőségének megválasztásával foglalkozó beszédét a II. kongresszus 31. ülésén mondotta. Amikor a kongresszus 35. ülésén jóváhagyták ennek az ülésnek jegyzőkönyvét, Lenin hozzájárulásával módosították beszéde szövegét. Beszédének elejét azoktól a szavaktól, hogy „Elvtársak! Martov beszéde oly különös volt, hogy kénytelen vagyok határozottan tiltakozni kérdésfeltevése ellen..." azokig a szavakig, hogy „csupán a *politikai fogalmak elképesztő összezavarásáról* tanuskodik", kihúzták, s a következő szavakkal helyettesítették:

„Kérem a kongresszust, engedje meg, hogy válaszoljak Martovnak.

Martov elvtárs azt mondta, hogy a szavazás ilyen formában foltot ejt politikai tekintélyén. A választásoknak semmi közük a politikai tekintély megcsorbításához. (Kiáltások: „nem igaz! nem így van!" Plehanov és Lenin tiltakozik az örökös félbeszakítások ellen. Lenin megkéri a jegyzőkönyvvezetőket, vegyék jegyzőkönyvbe, hogy Zaszulics, Martov és Trockij minduntalan félbeszakította, s kéri, írják be, hányszor szakították félbe.)" Ebben a kötetben Lenin beszéde abban a formában jelenik meg, ahogy leírta és a kongresszuson elmondotta. — *524*

[106] Lenin az odesszai munkások 1903 júliusában lezajlott sztrájkjára céloz. Noha a helyi zubatovi szervezet minden tőle telhetőt elkövetett, hogy a munkásokat elvonja a forradalmi harctól, a sztrájk élesen kifejezésre jutó politikai jelleget öltött. Az 1903-as politikai tömegsztrájkok kiterjedtek majdnem egész Dél-Oroszországra (Kievre, Jekatyerinoszlavra, Nyikolajevre, Jelizavetgradra és más városokra).

A lenini „Iszkra" 1903 augusztus 1-én, 45. számában részletesen ismertette az odesszai eseményeket. — *535*

V. I. LENIN

ÉLETÉNEK ÉS TEVÉKENYSÉGÉNEK DÁTUMAI

(1902 január—1903 augusztus)

1902

Január eleje. Lenin bíráló megjegyzéseket ír az OSzDMP első programmtervezetéhez, amelyet Plehanov készített.

Január 8 (21). Lenin Münchenben az „Iszkra" szerkesztőségi ülésén bírálja Plehanov első programmtervezetét, és előterjeszti a maga módosításait és javaslatait.

Január 8 és 25 (január 21 és február 7) között. Lenin kidolgozza az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt új programmtervezetét.

Február 15 (28). Az „Iszkra" 17. száma közli Lenin „A csőd jelei" és „Oroszország gazdasági életéből" c. cikkeit.

Legkésőbb február 18 (március 3). Lenin három módosítást fűz saját programmtervezetéhez.

Február vége— március első fele (március). Lenin bíráló megjegyzéseket ír az OSzDMP második programmtervezetéhez, amelyet Plehanov készített.

Február—március első fele. Lenin megírja „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja" c. cikkét, amely kommentár az OSzDMP programmjának agrárrészéhez.

Március eleje (március közepe).	Stuttgartban megjelenik Lenin „Mi a teendő? Mozgalmunk égető kérdései" c. könyve, amelyben kidolgozza a marxista párt ideológiai alapjait.
Március 5 (18).	Lenin az OSzDMP belosztoki konferenciájára elkészíti az „Iszkra" szerkesztőségének beszámolóját és egy határozattervezetet, résztvesz a szerkesztőség ülésén, útmutatásokat ad az „Iszkra" küldöttének, aki a belosztoki konferenciára indul.
Március 10 (23).	Az „Iszkra" 18. száma közli Lenin „Levél a zemsztvo-képviselőkhöz" c. írását.
Március 30 (április 12).	Lenin és Krupszkaja az „Iszkra" áthelyezése miatt Münchenből Londonba utazik. Lenin a vasúti kocsiban megjegyzéseket ír az „Iszkra" szerkesztőségének egyeztető bizottsága által kidolgozott pártprogrammtervezethez.
Április eleje.	Lenin és Krupszkaja megérkezik Londonba.
Április első fele (április második fele).	Lenin Londonban megszervezi az „Iszkra" nyomtatását.
Április.	Lenin levelet intéz az „OSzDMP Északi Szövetségéhez", amelyben kritikai megjegyzéseket fűz a Szövetség programmtervezetéhez.
Május 1 (14).	Lenin levelet ír Plehanovnak, amelyben tiltakozik „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja" c. cikk szerkesztésekor tett megjegyzéseinek tűrhetetlen jellege és hangja ellen.
Június 1 (14).	Az „Iszkra" 21. száma közli az OSzDMP programmtervezetét, amelyet Lenin vezetésével az „Iszkra" c. lap és a „Zarja" c. folyóirat szerkesztősége dolgozott ki.

Június 12 és 14 (25 és 27) között.	Lenin Párizsba érkezik.
Június 14 (27).	Lenin a Párizsban élő orosz politikai emigránsok gyűlésén beszédet mond az eszerek ellen.
Június második fele—július eleje (június vége—július közepe).	Lenin Loguivy-ban (Franciaország északi partvidéke) lakik anyjával M. A. Uljanovával és nővérével A. I. Jelizarovával.
Június vége—július eleje (július).	Lenin megírja „Miért kell a szociáldemokráciának elszántan és kíméletlenül harcolnia a szociálforradalmárok ellen?" c. cikkét.
Július 3 (16) és 9 (22) előtt.	Lenin két levelet ír I. I. Radcsenkóhoz, amelyekben felvázolja az OSzDMP pétervári szervezetének munkatervét a legközelebbi időre.
Július—augusztus.	Lenin megírja „Forradalmi kalandorkodás" c. cikkét. A cikk először az „Iszkra" 23. és 24. számában, majd külön brosúra formájában jelenik meg.
Augusztus 2 (15).	Lenin vezeti az OSzDMP Pétervári Bizottságának, az „Iszkra" orosz szervezetének, az „OSzDMP Északi Szövetségének" megbízottaival tartott értekezletet és létrehozza a II. pártkongresszus összehívására alakított Szervező Bizottság iszkrás magvát.
Augusztus 11 (24).	Lenin levelet ír az OSzDMP Moszkvai Bizottságához a Bizottságnak azzal a nyilatkozatával kapcsolatban, amelyben szolidaritást vállal a „Mi a teendő?" c. könyvben kifejtett nézetekkel, s a legközelebbi időre felvázolja a Bizottság működésének tervét.
Augusztus.	Lenin „Az orosz szociáldemokrácia agrárprogrammja" c. cikke megjelenik a „Zarja" c. folyóirat negyedik számában.

Lenin előszót ír „Az orosz szociáldemokraták feladatai" c. brosúra második kiadásához.

Szeptember 1 (14). Az „Iszkra" 24. száma vezércikket közöl Lenin tollából „Az új sztrájktörvény tervezete" címmel.

Szeptember 3 (16). Lenin levelet ír a „Juzsnij Rabocsij" szerkesztőségéhez arról, hogy a helyi bizottságokat egyetlen országos szervezetbe kellene egyesíteni.

Szeptember 6 (19). Az „Iszkra" berlini szállítócsoportja Lenin megbízásából Oroszországba küldi az „Iszkra" 22. és 23. számának matricáit, hogy a bakui illegális nyomdában kinyomják a lapot. A bakui illegális nyomdát Sztálin kezdeményezésére V. Z. Keczhoveli hozta létre.

Szeptember. Lenin megírja „Levél egy elvtárshoz szervezeti feladatainkról" c. brosúráját, amelyben kifejti az újtípusú párt felépítésének iszkrás elveit.

Lenin a külföldre érkezett I. V. Babuskinnal folytatott beszélgetéseiben vázolja az oroszországi iszkrás-szervezetek legközelebbi fel. adatait.

Október 15 (28). Az „Iszkra" 26. számában vezércikk jelenik meg Lenin tollából „Politikai harc és politikai intrika" címmel.

Október 28—november 7 (november 10—20). Lenin Lausanne-ban, Genfben, Bernben és Zürichben (Svájc) előadást tart, amelyben bírálja az eszerek programmját és taktikáját.

November 1 (14). Az „Iszkra" 27. száma közli Lenin „A szociálforradalmárok által feltámasztott vulgáris szocializmus és narodnyikság" c. cikkét.

November 2—3 (15—16). Lenin kezdeményezésére a pszkovi értekezleten megalakul az OSzDMP II. kongresszusának összehívására kiküldött Szervező Bizottság.

November 16 (29). Lenin Londonban előadást tart, amelyben bírálja az eszerek programmját és taktikáját.

November vége (december első fele). Lenin kidolgozza és a Szervező Bizottsággal közli az OSzDMP II. kongresszusának munkatervét, s kijelöli a Szervező Bizottság legközelebbi feladatait.

November—december. Lenin megírja „A legfőbb tézis az eszerek ellen" c. munkáját és „A szociáldemokrata mozgalom feladatairól" c. cikkét.

December 1 (14). Az „Iszkra" 29. száma közli Lenin „Új események és régi kérdések" c. cikkét.

December 14 (27). Lenin levelet ír Kievbe, F. V. Lengnyik iszkrásnak, s ebben a levélben azt javasolja, hogy még fokozottabban harcoljanak az „ökonomisták" ellen.

December. Lenin szerkeszti Karl Kautsky „A szociális forradalom" c. brosúrájának orosz fordítását. A fordítás 1903-ban jelenik meg Genfben.

1902 december—1903 január. Lenin megírja „Az Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt bizottságainak és csoportjainak az országos pártkongresszus elé terjesztendő jelentéseihez" c. munkáját.

1902 második fele—1903 első fele. Lenin vezeti a Londonban élő orosz emigráns munkások tankörét, amely az OSzDMP programmját tanulmányozza.

1903

Január 1 (14). Az „Iszkra" 31. száma közli Lenin „Moszkvai zubatovisták Pétervárott" c. cikkét.

Január 15 (28). Az „Iszkra" 32. számában megjelenik Lenin „Közlemény a «Szervező Bizottság» megalakulásáról" c. cikke.

Január vége (február eleje).	Lenin megírja „A Bund nyilatkozatával kapcsolatban" és „Az örmény szociáldemokraták kiáltványáról" c. cikkeket. A cikkek az „Iszkra" 33. számában jelentek meg.
Január.	Lenin megírja „Néhány gondolat 7 c. 6 f. levelével kapcsolatban" c. munkáját (7 c. 6 f. — F. V. Lengnyik álneve); ebben az írásban bírálja a helyi pártbizottságok vezetőit, amiért nem tesznek semmit, hogy a tömegek között megszervezzék a politikai munkát.
Február 10—13 (23—26).	Lenin négy előadást tart a párizsi Orosz Társadalomtudományi Főiskolán „Marxista nézetek az európai és az oroszországi agrárkérdésről" címmel.
Február 15 (28).	Az „Iszkra" 34. száma közli Lenin „Szüksége van-e a zsidó proletariátusnak «önálló politikai pártra»?" c. cikkét, amely a Bund burzsoá nacionalizmusa ellen irányul.
Február 18—21 (március 3—6).	Lenin a Párizsban élő orosz politikai emigránsok gyűlésén előadást tart az eszerek és a szociáldemokraták agrárprogrammjáról.
Február 24 (március 9).	Lenin Párizsból visszatér Londonba.
Március 1 (14).	Az „Iszkra" 35. száma közli Lenin „Az önkényuralom inog . . ." c. cikkét.
Március 5 (18).	Lenin a whitechapeli (munkásnegyed Londonban) munkások gyűlésén beszédet mond a Párizsi Kommünről.
Március.	Lenin megírja „A falusi szegénységhez. Hadd tudják meg a parasztok, mit akarnak a szociáldemokraták" c. brosúráját.
Április 1 (14).	Az „Iszkra" 37. száma közli Lenin „Sztruve úr, akit munkatársa leleplezett" c. cikkét.
Április 15 (28).	Az „Iszkra" 38. számában megjelenik Lenin

„Les beaux esprits se rencontrent. (Lefordítva körülbelül: minden zsák megtalálja a maga foltját)“ c. cikke, amely az eszerek ellen irányul.

Április vége (május eleje). Lenin és Krupszkaja Londonból Genfbe költözik, minthogy az „Iszkra“ székhelyét oda helyezték át.

Május. Genfben megjelenik Lenin „A falusi szegénységhez“ c. brosúrája.

Június. Lenin Bernben több előadást tart az agrárkérdésről.

Június—július első fele. Lenin a II. pártkongresszus előkészítésével foglalkozik.

Kidolgozza a kongresszus ügyvitelét és napirendjét; összeállítja a párt szervezeti szabályzatának tervezetét s ismerteti az „Iszkra“ szerkesztőségének tagjaival, valamint a kongresszus küldötteivel.

Lenin résztvesz a küldöttek ülésén, amely a kongresszus kérdéseit tárgyalja; megismerkedik a kongresszusi küldöttekkel; a küldöttek egyik ülésén előadást tart a nemzeti kérdésről.

Lenin megírja az „Iszkra“-szervezet tevékenységéről szóló kongresszusi beszámoló vázlatát.

Lenin a kongresszus számára határozattervezetet készít a tüntetésekről, a Bundnak a pártban elfoglalt helyéről, a tanulóifjúsághoz való viszonyról, a pártirodalomról, valamint kisebb határozattervezeteket (a gazdasági harcról, május 1-ről, a nemzetközi kongresszusról, a terrorról, a propagandáról, az erők elosztásáról).

Lenin megírja „Válasz programmtervezetünk

bírálatára" c. cikkét, amelyben kifejti a pártprogramm agrárrészét. A cikk az „X agrárprogrammjáról" c. brosúrában jelent meg, amelyet az agrárprogrammal foglalkozó beszámoló helyett szétosztottak a küldöttek között.

Július 15 (28). Az „Iszkra" 44. száma vezércikket közöl Lenin tollából „A nemzeti kérdés programmunkban" címmel.

Július 17 (30) — augusztus 10 (23). Az OSzDMP II. kongresszusa Brüsszelben és Londonban. Lenin résztvesz a kongresszus munkájának irányításában, naplót vezet a kongresszus üléseiről.

Július 17 (30). Lenint a kongresszus első brüsszeli ülésén elnökhelyettesnek választják, beválasztják az elnökségbe és a mandátumvizsgáló bizottságba.

Július 17—18 (30—31). Lenin dolgozik a kongresszus mandátumvizsgáló bizottságában.

Július 18 (31). Lenin a kongresszus második ülésén kétszer felszólal az általa javasolt napirend védelmében.

Lenin a kongresszus harmadik ülésén beszédet mond a Szervező Bizottság helytelen lépéseiről („a Szervező Bizottsággal való incidensről"), valamint a lengyel szociáldemokratáknak a kongresszuson való részvételéről.

Július 20 (augusztus 2). Lenin a kongresszus hatodik ülésén felszólal a Bundnak az OSzDMP-ben elfoglalt helyzetéről, s bírálja a Bund szervezeti nacionalizmusát.

Július 21 (augusztus 3). Lenint a kongresszus nyolcadik ülésén beválasztják a programmelőkészítő bizottságba.

Július 21 és 29 (augusztus 3 és 11) között. Lenin dolgozik a kongresszus programmelőkészítő bizottságában.

Július 22 (augusztus 4). Lenin a kongresszus kilencedik ülésén beszédet mond a párt programmjáról.

Július 24 és 29 (augusztus 6 és 11) között. Lenin és a II. kongresszus küldöttei Brüszszelből átutaznak Londonba.

Július 29 (augusztus 11). Lenin a kongresszus tizennegyedik ülésén előadói beszédet mond a párt szervezeti szabályzatáról.

Lenint a kongresszus tizenötödik ülésén beválasztják a szervezeti szabályzat megszerkesztésére kiküldött bizottságba.

Július 29 és augusztus 2 (augusztus 11 és 15) között. Lenin dolgozik a szervezeti szabályzat megszerkesztésére kiküldött bizottságban.

Július 31 (augusztus 13). Lenin a kongresszus tizenkilencedik ülésén felszólal a párt agrárprogrammjának megvitatásakor.

Augusztus 1 (14). Lenin a kongresszus huszadik és huszonegyedik ülésén három beszédet mond az agrárprogramm megvitatásakor.

Augusztus 2 (15). Lenin a kongresszus huszonkettedik és huszonharmadik ülésén felszólal a szervezeti szabályzat első — a párttagságról szóló — pontjának általa javasolt megfogalmazása védelmében.

Augusztus 2 vagy 3 (15 vagy 16). Lenin résztvesz az „Iszkra"-szervezet ülésén, melyen az iszkrások között szakadás áll be a Központi Bizottság összetételének kérdésében.

Augusztus 4 (17). Lenin a kongresszus huszonötödik ülésén felszólal a Pártttanács összetételének kérdésében.

Augusztus 4 és 5 (17 és 18). Lenin a kongresszus huszonhatodik és huszonhetedik ülésén háromszor felszólal, mégpedig a párt szervezeti szabályzata 12. pontjának

megvitatása során, valamint a Központi Bizottságba és a Központi Lap szerkesztőségébe való kooptálás kérdésében.

Augusztus 5 (18). Lenin résztvesz a többség küldötteinek külön értekezletén, melyen megvitatják a Központi Bizottság összetételének kérdését.

Augusztus 5 és 10 (18 és 23) között. Lenin határozati javaslatokat dolgoz ki a Bundnak az OSzDMP-ből való kiválásáról, a különálló csoportokról, a katonaságról, a parasztságról (ezeket a határozati javaslatokat nem terjesztette a kongresszus elé).

Augusztus 7 (20). Lenin a kongresszus harmincegyedik ülésén beszédet mond a párt Központi Lapja — az „Iszkra" — szerkesztőségének megválasztásáról.

Lenint a kongresszus titkos szavazással beválasztja az „Iszkra" szerkesztőségébe; Lenin beszédet mond a Központi Bizottság megválasztásáról.

Augusztus 9 vagy 10 (22 vagy 23). Lenin elkészíti a szektások lapjának kiadásáról szóló határozati javaslatot.

Augusztus 10 (23). Lenin a kongresszus harminchetedik ülésén felszólal Potreszovnak a liberálisokhoz való viszonyról szóló határozati javaslata ellen, beszédet mond a tanulóifjúsághoz való viszonyról.

Augusztus 11 (24). Lenin és a kongresszus bolsevik küldöttei meglátogatják Marx Károly sírját a Highgate-i temetőben.

Augusztus 11 (24). Lenin az OSzDMP II. kongresszusának befejezése után Londonból visszatér Genfbe.

Augusztus 15 (28). Az „Iszkra" 46. számában megjelenik Leninnek „A reformok korszaka" c. cikke, amely a gyári meghízottakról szóló törvénnyel foglalkozik, valamint „A Bund nacionalizmusának legújabb vívmánya" c. cikke.

TARTALOM

1903

KÉPMELLÉKLETEK

5571. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Vértes Ferenc.